

BORNEMISZA PÉTER

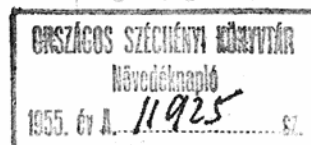
ÖRDÖGI KÍSÉRTETEK

A KIADÁST GONDOZTA ÉS JEGYZETEKKEK ELLÁTTA
ECKHARDT SÁNDOR

1955

Lektor
STOLL BÉLA

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
A kézirat beérkezett: 1955. IV. 18. Példányszám: 700

Műszaki felelős: Fülöp Antal
Terjedelm: 254 (A/5) ív + 14 melléklet

36408/55 — Akadémiai Nyomda, V., Gerlóczy u. 2. — Felelős vezető: ifj. Puskás Ferenc

ÓRDÓGY KISIRTETEKRŐL,
AVAGY
RÖTTENETES
VTALATOSSAGA-
ROL EZ MEG FERTEZ-
TETET VILAGNAC

ES AZBOL VALO KI TISZTOGATASAROL AZ MI V-
RUNC IESUS CHRISTUSNAC.

SEMPTEN PINKÓSD TAYBA.
1578.

NEGYEDIC-RÉSZE,
AZ EVANGELIUMOKBOL, ES AZ
EPISTOLAKBOL VALO
TANVSAGOKNAC.

EZ NEGYE-
dic R-és tars. 38
Haromszáz van
Nyolczadic vas
farnapul fogad
Tizen kileniged
Vasarnapig.

Mellyeket a Keresztyneknek Gyű-
lekezetiibe szoktat predikalni
minden ünnep nap.

KIT AZ WR IESVS NAC
Lelke által az egyű yű Keresztyn-
eknek iduösszegis épületekre
ira :

BORNEMISZA PETER.

MATTH. 28.

Tanvizezatec mind n üepeket meg tartani mind-neket,
az m llycke m g parac ollam n nektec. Es imé en vizeztec
vaz o. mindennapon, mndez világ vizezeig.

KÖLT SEMPTERÖL: 1578.

A Postillák negyedik része, az Ördögi Kisértetek első kiadása

[AZ ELSŐ KIADÁS ELŐSZAVA: PREDIKÁCIÓK IV.]

NEMES VVRFINAC, ENNINGI TÔRÔC ISTVAN-nac.
Az nehai Nagys. Enningi Tôrôc Ferentz, Es Nagys. Gutthi
Ország Borbala aszony, Elôszer á Nagys. Tôrôc Ferentznec,
Most az nehai Tekintetes es Nagysa. Groff Ecknec meg hagyot
özuegye Fianac: Hunyad Varmegye örôc Ispannyanac. Az
Atya Istentûl az VVR Iesus Christus által ôrôc életre vezetlô
sz: Lelket kerec.

(*)

Nemes Vram es szerelmes Fiam Tôrôc Istuan: Im most
immar nagyob könyuetis küldec aiandekon: Mert lattam minap
melly ôrômmel fogád az kissebet, midôn aszonyommal, szerel-
(i)jvo mes Anyaddal hozzam tertetec volna az Isten ígeie halga-
tasaert, ket izbe: Elôszer midôn ala mentetec Diosgyôrbe, Azkor
veled vala Battyadis Tôrôc Ianos, az Nehai Nagys. Tôrôc Ianos
Fia, Szinte amaz nagy ünnepekre, kikbe predikaltatic az mi
wruncIESVS Christusnac véghetetlen es ôrôcke valo gyôzedelmes
fel tamadasa, az mi kômeny es rôttenetes ellenseginc ellen,
az bûn, az átoc, az halal, az ôrdôg es az ôrôc karhozat ellen,
mondoc az draga es ôruendetes Predikaciokra, még hazatokbol
szandekozkoduan el iôni. Egynihany napig lelketec epûletibe
lôtôc foglalatosoc nalam: Kinec édes izi szüetekben leuen, az
vtan ket eztendôuelis hogy meg ternetec Dios Gyôrbból Papara,
ismet meg szallatoc, annac az igenec tanulasaert, kibe Isten
ôrôc életre valo hatalmat rekeztet, Azkor veletec egyûtt leuen
asz-szonyomnac Anyadnac Oeczeis, az Nagys. Losonczy Anna
aszony, az Nagys. Vngnad Christoph, Tôt orszagi Bán wram
hazas tarsa: Es az kegyelmed szerelmes hayiadon Huga, Susanna
aszony: Predikacio vtan hogy szinten el készülnetec, adéc
egy kis könyuetsket, kikbe szep rendel: Elôszer az kis gyer-(i)j
metskec, Az vtan az korosbac es értelmesbec, Harmad rendbe
az egyûgyûb Predikatoroc tanyitatnac, az Kereztyeni tudo-
mannac mindenie Czickelérôl. Azt tûlem midôn el fogtad volna
vig es mosolgo szíwel, ottan el vid az Aztalhoz, es meg nyituan
oluasgatni kezded, es ôruendezel rayta, hogy elôszeris neked
valo tanusagodra szolna: Elis oluasad, az Istenes gyermets-
kekne az miket egy elôbe kellene tanulni. Azkor errôl noha
semmit nem szolec, mind az által titkon magamba iot kérec

Rom. 1.

te neked, hogy az WR meg aldigyon es neuellen az igaz es értelmes Isteni aitatossagban. Kérdezkettem vala penig az előttis Mesteredtől, mind tanusagtokrol, mind erkölczetokról, mint tartanatoc magatokat, az kegyelmed szerelmes Battyaual egyetembe Törőc lanossal: Ki ennekem olly keppen szola felőletec, hogy őruendeznec benne. Mostis keuanom es kérem az WR Istentől, hogy az kegyelmed szerelmes szülőc által neuellen ő szent felsege az ő szent Fianac az mi wrunc Iesus Christusnac igaz ismeretibe, es az ő benne valo bizodalom által tarczon meg az őrcő életre Kire egyeb szüleketis így int à sz. Lelec, szent (iij v°) Pál altalis:

Atyac vgy mond: az ti magzatitoc tanyitasban, Es az wrnac paranczolatiba neuelyetec fel.

Oe magais penig à mi wrunc Iesus Christus: ki aldot, bizony, es őrcő Isten leuen, valoba emberreis lőn, à mi bizony embersegünk, testünk, lelkünk az ő őrcő Istensegere, tiztan ártatlanul szent Lélec által Szűznec meheből magara véuen, Az ő gyermek korabannis czuda nemes es draga peldat ada, midőn tizenket eztendős koraban el marada az Templomban testi szüleitől, az ő menyei Atya dolgainak meg szerzesere. Ki az előttis, az vtannis minden eztendőbe fel ment szüleiucl Ierusalembe, houa Istennec ő Törüenybeli paranczolatya szerint, mindennec kic Israel fiaí valanac fel kel vala menni az harom fő fő ünnepec szentelesere, minden eztendőbe.

Midőn kedig az gyermeksegből ki nuekedet volna: Es nagyot kiczint magahoz hiyna: Ackoris leg kiualtkeppen edeskedec az kisdedekben, őket őleben véuen meg czokolgata, meg áldotta, Angyalit szolgaul melleiec szabta, szent Lelkeuel meg aiandekozta, es nekic az ő őrcő orszagat igerte: Es kér-(jelzetlen)uen intet egyebeketis, hogy ollyac lennec erkölczőkben mint az kis gyermetskec: együgyűc alazatosoc, engedelmesec, szo fogadoc, szelidec, bekesegec, kic keussel meg elegec, es minden gondgyokat szüleiekre es az WR Istenre hadgyac.

Ezen io szíuel es édes Leleccel aiandekoztam enis kegyelmedet szerelmes fiam Istuan wram, nem ezüstuel sem arannyal, mellyec földiec, es földde sőt hamar semmié leendőc: Hanem az en wramnac az Atya élő Istennec Fianac szaiabol szarmazot Eua[n]geliomaucl, bűn, átoc, halál, őrdög ellen valo őruendetes beszedeuel, mellyec az mint menyeiec, vgy menyei es őrcő életreis szűli mind azokat valakic szent Lélec által szíuekbe szorittyac,

Szinten iokor adot kedig az Wr Isten erre alkolmatossagot, Mert most tizenket eztendőt hátra hagyuan, mayd mayd ki viddegel az wr az gyermek eszből. Azert ha immar egynihanszor által meg oluastad, az előszer aiandekozot kisseb könyuetskemet. Es azbol rőuid fundamentómot vőtél azokban, az mit kiualtkeppen kel tudni à Kereztyen emberrec: Ez vtan kezdgye el kegyel-(jelzetlen v°)med az eztendő által valo Euangeliomoc magyarazattyatis: Nem vgy, hogy czac

ezekre tamazkodnec kegyelmed: Mert szükség mind az egez Bibliat mindennap oluasgatni, es holtig egynihanszor által oluasni, keuesenkent. Hanem midőn az hetettzaka valasztot ünnepe napunc elő iű, azkor mindent hátra hagyuan, lakast, mulatsagot, vadaszast, szorgalmatossagot, es minden vilagi gondot, kiket azoc szoktac űzni felőtteb, kic idegenec az WR Istentől, es nints sem keduec, sem remensegec az őrcő életre: Te kegyelmed masnakis iduósseges peldat aduan, ved elő ez Predikaciokatis, mind reguel, mind döllyest, hogy hozdad kepest egez vduarod nepe, es mind szerte valo iobagyit(!), sőt még idegenekis kőuessenec az fele Istenes életedben, kiből igaz, tizta, es iozan életis fog neuekedni, mind te benned, mind masba. Most penig houa gyengeb fiatal vagy, annyiaul inkab szoktasd magadat igyenesen valo életre, az az, Istenes, kegyes, igaz nem czalard, iozan nem reszegec életre, tizta nem fertelmés es Isten félő életre. De ez vtannis holtig szükség nagy vigyazassal az mi meg romlot természetünk mindenkor zabolan az (:) Isten igeie vtan hordozni, az őrdög ellen vigyazni, szüntelen valo tanulással es könyörgéssal. Ezekben az ki végig meg marad, czac az lesz à bódog. Az többinec iob volt volna bár soha ne születec volna ez vilagra.

Hogy kedig kegyelmedetis az több hiuec között valoban fel serkentenem, es te veledis è vilagnac szőrnűseget es az Satan őrdőgnec el amelkodo szaz ezer gyűhősseget az mi testünkön, lelkünkön, meg mutatnam, nem mindenestől, mert az nem lehet most, hanem czac valami kicziny resznire: Azert ez te könyuedben, kít neked küldtem leg előszeris, Nem czac egy nihany szokot Euangeliomnak magyarazattyat irtam meg: Hanem Negy ieles es czudalatos dolgokatis közikbe elegyitőttem: Es czuda Historiackal, nagy tanusagockal, es szep Sentenciakual. bów szoual irtam.

Előszer az Telhetetlensegről, Melly baluany imado bűn, nagy soknac szívet el idegenitőtte az Isteni bizodalomtól, es el szakasztotta az őrcő életre valo gond viselestől. Erről valo beszedom el kezdetic è könywbe, 255. leuelen. (: v°)

Masodszer az Halalrol, het bów Predikacokban nemes draga értelmeccel irtam honnet igen nyiluan elei, vtollya, ki tettzie à halalnac, Es az hiueknec az ellen valo erős es őrcőke valo oltalmoc. Az hitetleneknec kedig véghetetlen kemenyseges büntetesecc. Erről el kezdetic szom 322. leuelen.

Harmadszor az Keuelysegről, ki miat veszenec mind az Angyaloc, mind az emberec, ki mais soc külömb külömb keppen mutogattya magat minden rendbe. De az emberec keuelyseget meg fizete az mi wrunc Iesus Christus el amelkodo alazatosaggal, es rőttenetes soc túressel es szenuedessel. Ezekről is czuda soc fele külömb külömb dolgokat irtam, melly el kezdetic 471. leuelen.

Negyedszer irtam az őrdőgi kisirtetekről felőtte bów szoual. De nihol iszonyu es szőrnű vndoksagokatis elő hoztam, Kibe egyeb sem lehetet, Mert azokbol ismerhettyük meg, mi

Tit: 2.

Psal: 1.

Matth. 24.
Matth. 26.

Eph. 6.

Rom. 9:

Luc. 2.

Matth. 11.
Matth. 19:
Mar: 6:

Luc. 19:

I: Pet. 1.

legyen az őrdőgnec az ember vtan valo gyűhőssege. Kic mellet mind az által czuda draga bay viuasitis es oltalmit meg ielent-töttem à mi wrunc Iesus Christusnac, es az vigyazo hiueknec. Ezekről valo szom el kezdetic : 618. leuelen. [(:)ij]

Mind ezeket noha időre iobban meg fogia érteni kegyel-med mire valoc : Mind az által mostis soc reszenec sok hasznat veheti kegyelmed.

Ha szinten kedig nem mind értened meg is hirtelen, mind az által en io szíuel es io ockal mielttem, hogy è Negyedie Reszet az eztendő által valo Predikacioimnac kegyelmednec aianlanam. Mert mint regen ô Törüenyben Samuel, még czech szopo koraban, az Isten Templomaba neueltetic. Az vtan Ioas azonkeppen, kit az fő Pap Ioada, het eztendő koraba midőn Kiralysagra szentelne, kezebe ada az wrnac Törüenyet, előtte el oluastata es arra esküttette, hogy az sten nepet az szerint birna, azt életínece minden ideiebe tanulna es kőuetne, à mint Moyses által őt könywbe Isten be irata, Melly szokast Isten meg parantsolt vala minden egyeb Kiralynakis : Igy enis még most gyenge korodban vgy adom az en könyueimet kegyelmed kezébe, hogy ez vtannis ély vele, mind magad, mind azoc lelke epületire, kiket az WR Isten read bizand, ha most szinten nem mind érthetnedis.

[(:)ij v°] Arra kedig igen nagy gondom volt, hogy semmibe akaratom szerint ne külömbeznec az Christus tanyitasatul, az Prophetac es az Apostoloc magyarazattya szerint. De melto hogy kegyelmed azon proba küre rea vonnya az en tanyitasomat, es meg hannyad vessed, ha te is vgy talalod. Erre penig naponkent az WR erőt ad, es rea segit ha ô túle szent Lelket szíued szerint kérsz.

Mas okais vagyon miért en ezzel tartoztam te kegyel-mednec : Mert ez Negyedie Resz, kiualtképpen azzal à kőlt-seguel nyomtatodot, à kit az kegyelmed szerelmes Anya ketszer aiandekon küldöt ennekem. Kinec köszönic mind azoc az híuec, à kic soc külömb külömb hasznaít az tanyitasba es az vigasztalásokban veszie naponkent. De méltó hogy fő képpen te kegyelmed, mégis köszönnye, mégis halallya hiwseges szolgalatoddal. Az WR kedig fizesse meg olly képpen, à mint igere amaz nemes aszonnac, ki az ô nagy draga kenetet nem kemelle, hanem mind rea önte az WR Iesusra, es azzal szolgala neki, halala es temetese fele : Kire midőn zugoduan Iudas es az több egyűgyű tanyituanyc, ezt mondanac, hogy kår lőn a [(:)ij] kenetnec annyi ki ontasa : Az WR meg mente az io aszont, es fogada, hogy világ végezetig az ô io tete emlekezetbe lenne. Ezen WR ; vegye io neuen az kegyelmed szerelmes Szűleitől mind azt, mind azokat à mit ez előttis, ez vtannis kőltene az wréből az wrra, az ô szent neuenec es igaz ismeretínece ki terie-desere, Es dugia be azoknac szaiokat, kic azt kårnac itelic : Mert ha az io illatozu kenet kedues vala az wrnal, ki czac egy hazat töltöt be, Soc ezerszer keduesb lesz az ô igeienec ország szerint valo ki terieztése. Kiből kitsinyec nagyoc, mostaniac es

vtannunc valoc neuekednec, mint az szep színyű Rosac es Szekfű viragoc, az wrnac io illatoztatasara, az ô szent neuenec tiztetire es diczeretire. Köszönem en is, Es ezzel egyetembe aianlom több szolgatomatis, mind ô Nagysaganac, mind te kegyelmednec.

Eltessen az WR Isten es neuellen az ô szent Fianac ismereti által az őrdőc életre : es őrizzen őltalmazzon, es tarczon meg szerelmes Szűleddel es èdes véreiddel : Battyaddal az Nagys. Törőc lanossal, Neneddel az Nagys. Honmonai Istuanne aszonyomual : Es Hugoddal Susanna aszonnyal : Es minden [(:)ij v°] hozad tartozockal, Es minden szenteckel egyetemben, végig es mind őrdőcke tarcza meg az WR Isten te kegyelmedet.

Adatot Sempten Pinkest Tayba, Mikor à mi wrunc Iesus CHRISTVS az ô leg dragab mennyei aiandekat, az tanyito, erősítő, es vigasztalo szent Lelket az ô Apostolira nagy bōwen ki önte, hogy az által mind ez vilagra minden nemzet es nyelw közébe ki teriedne, az ô velűnc valo draga io tete, bűnűnken, atkunkon, az Isten haragian, az őrdőgön, halalon, es poklon valo győzedelme : Es őruendeztetne az mi diczőseges fel tamadasunkban, es az mi véghetetlen őrdők bodogsagunkban, Kikre tarczon meg ô szent Felsege mindnyaiunkat. Amen.

M.D.LXXVIII.

BORNEMISZA PETER.

[A KÜLÖN KIADÁS ELŐSZAVA:]

BORNEMIJSZA
PETER, AZ Ű ŐR-
DOGI KESERTO KÖNY-
VENECELEIN IGY IR

Perneszi Andrasnac.

PERNESZITH ANDRAS V-
*ramnac, Az WR Istentől meg világoseto
szent Lelket kérec.*

Az utannunc leendő hiueknec épületire, nagy szükségnek esmerem lenni, hogy erről is emlékezetet tennék. Hogy midőn Pragabol Peszerer Janos egy néhány leuel által nodította volna kegyelmedet (az ű regi igyekezete szerint) hogy különbben veghez nem vihetnéte az WR dolgát, sem az ioszagot addég meg nem nyerhetnéte, míg engem Varasaba tartana. Es ebben esmerned hogy az Pap VRAKnakis [A 2] nagy keduec szerent szolgálhatnal. Hirtelenseguel el induluan Posombol, egy vasarnap arra hozad az Vrat, hogy engem mindgyart bohostatna, nyomtato szerszamimot el venne, es az kesertetről valo irasomotis. Kiben kőuet tennen magad személy szerent lól hozzam, azon vasarnap, ki miat czac delesi praedikatorais nem érkezheténc. Jusson azért eszébe kegyelmednec, hogy mihent halottam volna az kőuetseget, leg először is ezt ez választ tőm előttd monduan:

Bizony banom io Andras Vram hogy ebben kegyelmednec része vagyon. Mert mint Daniel, noha nagy veszedelmes szandékal vettete az orozlanyok közibe, de ű meg tartatéc, es azoc, kic arra okot attac vala, el veszénec. Így hiszem hogy az WR Isten enekemis ezt iomra adgya valamint [A 2 v°] iár kegyelmed. Es az vtan midőn ketszeris hattal volna chac harmad harmad napot, hogy ki sietnec, es latnad hogy közel ket holnapotis ot kesnem, azt izenéd: Hogy ha en azt tudnam, à mit te tucz, nagy mesze iarnéc: De en arrais azt a választ tőm, hogy ha te is tudnad à mit én tudoc, az Isten igeiet nem haborgatnad.

Tuttam azért io Andras Vram mind azokat à miket véltél felőlem: De engemet czac imez tartoztata meg, hogy Christus Vranc azt mondgya: Ne féllyetec attól à ki testeteket meg őli, hanem attól féllyetec, à ki mind testestől lelkestől az őrc tűzre vethet. Bár tiz esztendeig itt mind tűzben égnékis, miczoda a pokolnac őrc ke valo tűzéhez kepest? Touabba iutot azis eszembe, hogy ha én el futnec mint Jonas engemis űstökön ragad [A 5] hatna az VR Isten, mint űtet hogy el nyelete à czet hallal, es ismeg ki okattata, es az vtannis vgyan el kellett meni Niniuébe es meg kialtani: hogy még negyuen nap vagyon, es ha meg nem térnénec el sellyednéne.

De midőn io lelki ismérettel volnéc, tuduan es érezuen az en szíuembe, hogy à késertetről valo könyueczkét io végre irtam, à mint az okait immáris meg ielentettem es maidis ki ielentem, nem czac egy Varosnac mint Niniue, hanem soc nép-nec bűneinec meg esméretire es meg vtalasára, es meg térésére. Azért nem hogy mesze hagyot volna futnom, hanem czoda képpen mind addég iszgata es furdála űnnőn maga az VR Isten szíuemet, míg fel mennec Béchbe: Es Noha igyekeztemis onnat békéuel ki űnnőm, de hogy az Isten meg mutatna az i [A 5 v°] gas-sagnac otalmát, meg tartoztata, es mint Danielt beis vetteté à temleczbe, kiből midőn egy ember sem remenlene meg szabadosomat, mint Danielét es Peterét: A hiuec nagy ohaytasoc-kal meg nyeréc az VR Istentől, hogy ű naga choda keppen ki hozna. Kin ezért is őrltem, hogy ott választ attam azoc ellen-is, à kic ottis ezec miat, nagy alnokul vadoltac, à szörnűiet ki feiezuen, es az többit el titkoluan. A mellet, minden egyeb tiztbeli dolgaimrolis, vallast tőttem, kire hogy segéttet az kegyelmes VR Isten legyen aldot az az ű szent neue belőle. Kiről kegyelmednec azért is emlékezem, hogy netalam elein azt velted, hogy iot chelekedtel, à mint szent Palis ez velekedessel, kergeti vala az VR Jesus Christus szolgait. De [A 4] immar meg ertuén, hogy nem kellett volna ennec lenni, kérien kegyelmed boczanatot ű szent fölsegetől: Es megis boczattya ha szíued szerent meg banod: Enis penig őrmest meg boczattam à mi illeti az en ellenem valo vetkedet: Ezent keuanom à soc keresztyenektől is, kiknec nagy nehessegec volt reiad erettem. Legyen az VR Jstenec irgalmassaga mind őrc ké velűnc. Amen. [A 4 v°]

Math: 5.

Hasznarol touab
oluas többet.

Mint kettőt egy
mas melle erced.

.....
boczatam. Miert hogy penig hirtelenséggel is szorultam vala
ezeknek ki nyomtatásara, Az vtan vgy vettem eszembe hogy ha
maszor nyomtatodnec ki, Mas rendel es nyiluabban kellene ki
feiezní az egesz Tiz paranczolat ellen valo rettenetes búneit ez
vtalatos vilagnac, es azoc miatt valo külömb külömb ostono-
zasit Istennek. De ha czac ezben maradis, az figyelmes es kegyes
szíuel oluaso alkolmason eszebe veheti miczoda ellensegei
legyenec őneki : az őrdög, az test, az bűn, ez vilagi haborgatoc, es
az őróc halál, es karhozat.

Kikről ha bőuebben akarsz ertelmet venne, mire es kik-
nec valoc legyenec, oluashatz [az] elől iaro beszédben, melly ez
vtam min[giar]t kőuetkezie. Hol noha predikacionac [neu]-
eztetic, de te erced az előbi szande[kom]hoz kepest. Immar
penig nem mint [predikat]iot, hanem mint magadban olua[s
hatot v]gy tarczad Erre iol rea fi[gyelj]... valamit oluasz
az őr...knek szőrnyűsegeről... valo meg... Christus...
es...nec, kinec hasznallyon ezt oluasnia, lasd meg az kőuet-
kezendő irasomba, mingiart.

Otalmazzon az VR Isten, szent fia erdemeiert szent
lőke által minden gonosztól bennűnc. Es az mint kereteti,
ne vigyen olly kisertetre bennűnkeot, ki miatt ő túle el szakad-
nanc : Hanem azoc kőztis mind magunknac nyomorult voltat,
mind ellensegűnknek rettenetes voltat, mind az mi idűzítő
Vrunknac reanc valo gondgyat meg ismeruen. az ő benne valo
bizodalom által, mostis, es az vtolso naponnis. vehessűnc
tisztesseseg győzedelmet raytoc, es ez soc fele harcok vtan
birhassunc őrócke valo nyugodalmatis. Amen.

Sempten Pinkősd Tayba. 1578.

(647 v°) ŐRDÖGY KISIRTETEKÉRŐL,

AVAGY

RŐTTENETES

VTALATOSSAGAROL EZ MEG FERTEZETET VILAGNAC.

Es azbol valo ki tisztogatasarol az mi Vrunce Iesus Chris-
tusnac.

Mellyből ki tetzie az őrdöguel valo hartza, es ez negy
ellensegnek : az Satannac : az Bűnnec : az kegyetleneknek :
es az halál[n]ac győzedelmes rontasa. Mely egy szoual őrdögi
kisirteteknek azert neuztetick, mert ő ocka mind az több kisir-
teteknekis : Oe izgat az Bűnreis, az kibe ő eyte első szűlein-
ketis, es az vta ő rola természet szerent ki tör belőlőnc, vgy
annira, hogy az kic szent lelec által vyonnan szűlettettene-
kis, soha annira nem foytogathattyac, hogy megis külömb külömb
vndoksagra nem vagyodnanac, Hogy penig vgyan beleis keu-
eredgyenec, az őrdög soc fele mesterseggel mozdittya fel az
benűnc termet bűnőket : az baluaniozast, iregyseget, ke-
uelseget, buyialkodast, torkossagot, ragadozast, es több-
ket.

Oe indit soc fele haborutis reanck, sok ragalmazot, szidal-
mazot, kergetőt, rőttenőt. kar teut, kinezot.

Oe az ocka hogy minyaiunknac megis kel halnunc, es
hogy nagy sokan az őrók karhozatrais vettessenek

Ez negy fele ellenseginkel : az őrdöggel, az Bűnnel, az
kegyetleneckel, es az Halálal minemű baylodasa, harcza, es
kősződese legyen mind ez egez vilagnac, arról szoloc az egy
őrdögi kisirtetnek neuzete alatt. Kikről nem irtam rőndel,
Hanem mindenikről czac őzue elegyesen.

De az figyelmes oluaso meg valazthattia, hol mellyickről
szolunc. Az őzue elegitesnek oka penig czac ez, Mert min-
denic őrdög dolga, es azert czac az egy neu alatt az ő ke-
sirtetiről szolunc. Noha kedig czac amaz negy reszbe fűg-
nec fű keppen, de azoknakis agazattioc szantalan. A mint
azokat maid touab elő szamlalyuc. Most elől iaro beszédűnk-
ben, az őrdögi kisirtetekről, kiknek, es mi vegre irtuk, ier
lassuc.

Gal. 5: Rom: 7:
Eph: 8.

Eph: 6.

AZ ŐRDŐGI, TESTI, VILAGI, ES HALALJ KISIRTETEKÉRŐL

Elöl iaro szo.

*Kiknek caloc
ezec:*

Ez őrdőgi kisirteteket nem annyira irtam az gyengőkert, mint azokert, kic magokat felőtteb nagy szenteknec, nagy e-(648)rösseknec vélic. Oluassa meg azért minden rőnd es innec ez hasznoc veszie, hogy az igen bölczec meg ismeric magokat megis igen bolondoknac lenni es így megis többet tanulnac. Az igen iamboroc meg ismeric megis igen bűnösőknek lenni, azért megis több iamborsagra igyekeznec. Az igen erősscec meg ismeric nagy erőtlenségekert, es mindenre czac Istentől varnac több több erőtt, Az tiztessegbeliec meg ismeric soc szegyeneket, es megis több tiztessegre igyekeznec.

Az együgyűc azért, ha nem mind értenekis ez sok kisirteteknec irasi mire valoc, az értelmesec oluassac meg, mert fő keppen ő keduekért irtam, Kic előszert imezt vegyec iol eszekben.

*Egyen egy: má-
son más jele. Ki-
sirtet:
I. Cor. 10.*

Hogy nem minden emberen egy arant valo kisirtet vagyon; à mint az aiandoc sem egy aranyu Az kiknec az WR igen mély értelmeket es bölczeseket adot: azokra nagy soc fele vizsallato kisirteteketis ereszt. Az kiknec igen szent es iambor életet adot: azzokra bűnre izgato kemény es erős kisirteteketis erezt. Az kiknec igen nagy io hirt, neuet, tiztesseget adot: azokra nagy szegyen(648 v°)segre vono kisirteteketis erezt. Ezekről pelda amaz nagy bölcz Salomon, amaz nagy szent életű Daud Propheta es Kiraly, amaz nagy szent Peter Apostol, amaz nagy erős vitez Samson; es többec.

*Regi peldac, kic
houa inkab sze-
pelkettec az őrdög
ellen,annyiualin-
kab szembe ment
velec:*

Voltac mindgyart az Apostoloc vtan, kic soc keppen szepelkettec ez vilagban ártatlanul élni, bűntől magokat ónyi, mindennec hasznalni, Es azért magokat ki vontac az soc zurzauar vndok életű nepec közzul, es kietlenbe mentec, holot éyi el nappal tanultac, mindenekért imatkozta, es onnet sokaknac irtac, ottis sokakat tanyitotta, testekben lelkekben gyógyi- totta. Kiket az WR Isten el amelkodando erővel megis aian- dekozot volt, à mint azkorbeli időis keuannya vala, hogy ő általok- is teriedne az Christusnac ismerete az poganoc közibeis: Kiket Remeteknec hittac. Kic kőzött igaz értelmesekis, es bolond ayta- tosokis voltac. Ezec noha soc keppen szepelkettec, hogy meg bir- nac az ő romlot természeteket: De houa több es nagyob aiandekot vőt valamelyic, annyiual több es rőtteseb kisir-(649)teteket szenuettenec: à mint azokrolis czuda dolgokat hallunc.

Mostaniac.

Az mellett mais minden rőnd, houa okosb, iamborb, vigyazob, erősb hitű, mint rostaltassec azokba, meg halliuc:

*Az erősscekre erős
kisirtet mert bo-
czattatic.*

Hogy kedig az bölczeknec bölcz, Az erőssceknec erős probai legyenec, okai imezzec:

Hogy midőn immar nagy mélyen el mendegeltec volna az ő aiandekokban, azban meg ne lankadnanac: Hanem megis lenne mindennap mibe munkalodnanac, baylodnanac, vitez- kednenec, tanulnanac, es szüntelen őkis könyörgenenec. Mert az emberi természet arra vinne mindent, hogy nagy czendesec,

nyugodalmas, bekeseget, es tizteseges életben lehetne: Ki ha meg lenne, ottan kenyeseget, maga el vnasara, más meg vthalasara, es Isteni feledékönseget adna magat: Ez hogy ne lenne, Isten izgato őrdögöket erezt rea. Az kedig olly hatalmas, olly okos, álnoc, rauasz hogy senkinek nincs annyi nagy ereie, esze böl- czeseget, iamborsaga, tiztesseget, kibe szaz ezer keppen meg nem tudna czauargatni. Erről pelda amaz igen (649 v°) draga eszes es szent ember, Adam es Eua, kit Paradiczomban mibe eyte, imè iay szoual kialtya mind ez egez vilag. Czac kár azért nekedis akar ki legy, vardogalnod: hogy mayd mayd eszesb, bölczeb, erősb, szenteb, es ezec miat czendesecb lehes, Mert houa inkab variuc az édes czendesesegert annyiual tőb tengeri zurzauar es haboru rohan readis, à mint meg lad mibe forgasz hólto dig. IOB. az embernek életet nem egy napi vitesseget mondgya, hanem mindennapinac: Salomon, Tör es czaptato közöt valo iarasnac, hol igen óua es halkal kel lepni, ket fele es minden fele kel szemlelni. Szent Pális int, hogy idéstoua tekintuen iariunc, meg orozuan az időt, hogy mint az lopo nagy szorgal- matossagual minden fele keres alkolmatossagot dolgara: Így olalkodgyunc mijs az io dolgoknac meg szerzesere. Es midőn azt végre vihetted, örűly mint az vitez az ő nyeresegen.

*Igen kenyec az
ember.*

*Igen erős az
őrdög.*

*Mindennap több
több kisirtetelvary:*

Iob 7:

*Igen óua kel iur-
nunc:*

*Minden szem pil-
lantásban vetket
talalni az nagy
eszesekbennis.*

Kérlec ved eszedben hogy mondoc: Akar melly igen eszes- nec lattassalis te magadnac, hiddel czac egy tudatlankais, csak egy gyermetske, es egy leanzois, egy óraig tiz vét(650)ket meg itél hatad mege benned, vagy ruhazatod viselesebe, vagy szola- sodban, vagy eteledben, italodban, iarasodban, szaz fogyat- kozast talal czac het eztendő gyermekis. Es masnac meg sugia, ez ember imillyen es amollian.

Ezer nemes io erkölcznel kedig több ioszagoc paranczol- tatnac az Isten törüenyebé, de czac à leg kisseb ioszagnac ezered reszetis sem tellyesiti be ezis, az ki ez vilagon mindennel eszesbnek vélneis magat. Iol mondgyac: *Quae uel doctissimus mortalium nouit, non est minutissimum eorum quae ignorat.* Az mit az mentől bölczeb tudis, senki semmi ához kepest, à mit még tudni kellene. Akar Predikator, akar oruos, akar törüeny tudo, akar hadakozo, czac à leg kissebic reszet sem érti annac, az kit érteni kellene, vgy hogy azba semmi fogyatkozasa nem lehetne: A mint mindeniknec soc tetouazasat lattiyuc, soc esetit es soc fogyatkozasit. Még kedig ha Istennec es az eszes Angyaloknac szine eleibe kelenec, à mint kelnekis napon- kent, azoc nemde czuda fogyatkozasinkat lattiyaké? A mint kedig eszec elmeie meg fogyatkozic, azonkeppen ereiek (650 v°) is soc bölczeknec vgyan el oluadnac mint à Viasz az tűz előt, czac egy le[a]nzora valo tekintetekbennis, auagy egy kis gyermeknec meg busitasabannis, auagy egyeb ezer holmi apro dologban, à mint sok es czuda peldakbol ez félékertis oda hatra meg hallunc.

*Igen kicsiny az
emberi bölczeseg
es erő.*

Tehát, ki ki ideien keszicze magat nem à czendeseseghöz, nem az rőstseghöz, nem az nyugodalomhoz, hanem houa touab

Vegy példát Apo-
stolokrol bayloda-
sirol.

Az szüntelen valo
baylolas mire va-
lo,

Hogy houa na-
gyob az aiandoc,
annyiual alaza-
tosbac legyenec.

Matth. 11.
Rom. 14.
I. Tessal: 5.

Czuda az emberi
kenyesség.

Az nagy nehesség
miat czac alig
saldityac hasznat
mig benne vadnak
a kisirtetben

eszeskedic, erősbkődic es gyarapodic, annyiual inkab az munka-
hoz, az kisirteteknec el szenuedesehöz, az hartzhoz, es az
vitesseghöz. Erről példac az Apostolokis, kie három eztendeig
czendessegben lőnec, mig tudatlanbac es erőtlenbec valanac :
Az vtan hogy fel fegyuerkezenec mennyei erőuel, ki botsatatanac
hóltig valo kemény hartzolasokra, maga nyaualyasoc ókis más
remenségebe valanac. Kiről noha gyakran emlekezet az WR, de
nem hittec, mig nem valóba meg is lőnec : Igy teis vard el czac,
el nem kerülled. Czac köztünkis, midőn az kit latunc hogy
okossaga, vitessege neukedic, azt teszúc vduarbiroua, Capi-
tannya, auagy kiral(651)lyais, bar kis rend voltis az előt :
Azban kedig ottan kőuetkőzie éyiel nappal valo gongya : Igy
vagyon az lelki epült embereknekis dolgoc. Kinec egyik oka a
mint mondam ez : hogy el ne tynyulnanc kenyesegűnc miat,
hanem iobban iobban epūlnenc mind addig, mig az Christusnak
meg alapadot öreg voltanac mértékere iuthatunc, az kedig
lesz az fel tamadas vtan, Eph : 4.

Masik oka az erősseknec erős es szüntelen valo kisirte-
teknek : Hogy az ő nagy aiandekokban el ne hinne magokat,
masnal iobnac ne vélne magokat, hanem annyiual inkab ala-
zatósoc lennenc, houa több az aiandoc bennec, es annyiual
tőbnec io keduel szolgálnanac : Pelda erről Moyses, es ő maga
CHRISTVS wrunc, ki int minketis nagy szelidsegre. Pelda sz.
Pál, ki kőuetteis az Christust es int bennűnc, hogy meg ne
vtalnuc az erőtleneket, ne itelnűc, hanem szelid lélecek epí-
teneie az erős hitűec az gyenge hitűeket.

Ez draga tanacot kedig czac egy sem fogadna őn keien,
ha az WR mindennapi kisirtetek által, fel nem razatna ben-
nűnc, Az (651 v°) kazdag ha mindenkor kazdag vagy io egesseges
vagy szabad volna, meg vtalna az nyomorultakat.

De midőn őis meg szűkőlkődic es költsen kéreget, vagy
rabságban esic, es őis koldol, vagy kemény betegségben iaygat :
Ez vtan meg esic az ő szíueis mikor az feleket latand, Igy az
ki lelkebe izgattatot éyiel nappal, vagy buyialkodásra, vagy
boszu állásra, vagy hamis perpatuarra, vagy è világi alnoc
kereskedesre, vagy keuelysegre, vagy torkossagra, vagy szegeny-
sege, vagy fogsaga, vagy betegsege, vagy kergetese es rőtte-
gese miat hitetlenségre, vagy akar mi egyeb vtalatos bűnőkre :
(Szoloc azokrol a melly hiuec ezeket erőssen vtallyac, es magokat
tűlőc éyiel nappal őltalmazzac, De megis az őrdőgnec ezer
auagy száz ezer, auagy temeny ezer alnoc mestersegi es izgatasi
miat reaioc vagyodic a szíuec, izgatatatuan es noditatuan,
hogy meg szerezzek az bűnt : Es niha niha elis esendnec mint
Moyses, Aaron, Daid, Peter,) Mondom ezeknec az ő kisir-
tetec száz ezer iót szerez ő magokban, mind egyebekben, a
mint afellekről is soc szep dolgokat hallunc.

(652) De noha soc draga hasznokra boczattya az Isten
az hiuekre az kisirteteket, de őc aznac hasznos izit nem érzic
azkor mikor raytoc vagyon. Mert vgyannis ő magokban ter-
mezet szerint karosoc es merő mérgec az bűnőc es az nyaualyac,

de az mi haszon lesz belőlőc. az, az Istennec czuda forgatasabol
lesz, az ő Isteni ereie szerint. Azert miert hogy rakuac méreg-
uel, annac az mérge előszer elis fogia őket, ragia es kinozza
mind testekben lelkekben őket, De az Isten mint egy ieles
oruos az mérget ki veszi, es az betegseget egessegre fordittya.
Mint hogy azért az beteg iaygat es kinlodic betegsege miat :
igy az hiuekis, siwnak, riwnak, rőttegnec, rezketnec, nyőgnec,
ohaytnac es fohazkodnac az soc kisirtetnec keserűsegi miat,
el annyira : hogy az bölcznec vgy tessac, hogy egy szal böl-
czesege sints, a mint halalakor amaz Cicerois kialtotta, es
Socratesis azt mondotta : azt tudom, hogy semmit nem tudoc.
Igy az lelki bölczekis az ő kisirteteknec ideieiben el fogyatkoz-
nac, hogy semminec tessac, mind az a mit tanultac : Es kesze-
ritessenec Istenhöz több értelemert kialtani, (652 v°) mint amaz
iambor Iosaphat monda az ő imatsagaban, latuan soc ellen-
segit : Midőn nem tudom mit kel mielnem czac erre szoruloc,
hogy az en szememet te hozzad forditom WR Isten. Soc dologba
pelda erről is Daid, ki minden fele okoskodot volna sokszor, de
végre őis czac az wrra szorult.

Soc erős hitű annyira el lankad az kisirtetnec ideiebe,
hogy vgy tessac, immar egy czepe hitem sints : Es midőn regen
biztatta magat Istennec őltalmaban es őrdőc iduőségben, immar
ketelkedni kezd, hogy ő nem az valasztottac kőzibe valo, es az
ő aiandoka czac ideig valo, mint Saule, Achitophele, Neroe,
Iudase. Es el reműluen magaba kőnyőrgeni sem mér, alituan
soc kisirtete miat, hogy hiaba valo lenne az ő kialtasa. Az-
zonkeppen az szent életűec midőn bűnben esnec, vgy tettzie,
hogy immár ezentűl el vesznec. Vadnac kie elein kazdagoc
voltac, es szegenysegre iutottac, es azba erőssen éyiel nappal
szepelkednec futosuan es kapdosuan minden fele, es annal
inkab fotton fogynac, vgy annyira : hogy még ruhaiokatis
el kell adnioc, barmokat es hazokat zalogba kel (653) vetni.
Ezeknekis soc keserues gondolatyc vagyon. Es eszekbe veszie,
hogy semmi az ő soc futosasoc Isten áldomasa nekűl. Igy azokis
kie halakra kergetetnec, vagy pőr miat, vagy gonosz szandec
miat. Vadnac sokan kiknec nyaualyaiokat az ő magoc io barati
es felesigijs őregbitic, mint Jobot. Vadnac kie lelkekben még
az Istentis meg szidgyak vgyan akarattyoc ellennis azkor
valic meg ezeknec tőkelletessegec.

Summa szerint minden bölcz azkor mikor kisirtetic, meg
ismeri magat bolondnac lenni. minden szent meg ismeri merő
vndoc vőltat, minden tiztesseges meg ismeri merő szegyenbe
heuerni, ha nem emberec előttis, de Isten előt az meg lesz ő
bennec, titkon hordozuan kisirteteket, es az miat titkon meg
alazuan ő magokat.

Melly kisirtetec ha valakin sokaig tartandnac, auagy
naprol napra nem hogy lassodnec, de őregbetten őregbedic :
az, Bátor soc ezer keppen állyon elleneis, de végre annyira el
lankad es el épéd bele, hogy czac tatog mint az meg halo ember,
az az, mint a ki igen beteg testebe, es immár czac alig leh, es

Ime mit szerez.

2. Paral: 20.

Meg lankad az
erős hit:

Meg lassodic az
iamborsag, Es
minden erő.

Az soka igen meg
nehézit:

Luc. xxi. Czuda
nehesege Chris-
tusnac.

Matth. 27.

Teis meg kostolod
ezt.

I. Cor. 10

Ezeket tudom so-
kan asituais ol-
uassac, De az ki
kostolta, tudgya
mi legyen:
Igen kőzelec ezzel
az halálhoz

Abraham

(653 v°) vélic hogy az lelec mayd ki szakad belőle, es immár könyörgeni sem mēr, hogy Isten meg gyógyítsa, hanem czac azon ohayt, hogy az lelket venne hozza az WR Isten: de azonba az WR meg ebrezti es ismet meg élezti es meg gyógyitya, mint ha wyonnan fel tamasztotta volna: Igy az lelki betegis az ki felőtteb valo kisirteteket szenved, mint Moyses, sz. Pál, es sokan mostis annyira iut, hogy immár czac tátog, az az, mint ha el hagyja magat, hogy immár Isten őtet, vgyan el felelytőtte, es miatta könyörgeni sem mēr mint regen. Hanem mint az tátogó ember tengetteti azért valamuel, Igy őis niha niha nagyokat fohazkodik es azokba egyszeris kiczine, mászor is keuesse fel fel ebred es meg vidul.

Pelda erről meg ő magais CHRISTVS wrunc, ki hanyat homloc az földre le boruluan, vérrel veritekezett, es nagy hoszan imatkozott: de végre őis azt kialtotta. En Istenem, miért hagyal el engem. Es egy keues vartatua meg vidul egy kiczine, es biztattya magat, es az toluaytis, Es fel kialtuan lelket Atyanac aianlya. Oh ki czuda meg fogha-(654)tatlan dolgai ezec az Christusnac: kiknec valami kiczin reszet meg kel kostolnoci a hiueknekis, kic houa szentebbec, iamborbac, bőlczebbec, gyor-sabbac, es erősbec, annyiuat kemenyben rohannac reaioc, es miattoc meg mondhatatlan faydalmokat kel szenvedniec: Ha el tūrhetnec, talám vérrelis veritekeznec bele, de híw az WR, ki ereiec felőt nem hagy senkit meg kisirtetni.

Kiket mind az által az WR czuda keppen őriz, tart őltal-maz, es czac egy pillantasnirais szemet el nem veszi roloc: Noha erőssen es kemenyen meg hankottattya őket, vgy annyira, hogy mint az melly Tyuc fiat az kanya, auagy az melly nyulat az agar, auagy az farkas az barant meg ragadna, es immár falni akarna, de azonba neki rohannac es ellene sikoltnac, auagy mint az baynokot midőn el eytőtte az ellenseg, es immár szinte torkara hagna, es immar fegyueretis fel huzta hogy feiet vegye: De azonba ot terem az segitseg, es ki menti őtet az halálból: Igy czelekeszic az WR egynihanyszor azockal, kic lelki kisirtetbennis vadnac. Erről szem latomast valo pelda Abraham, (654 v°), ki harmad nap soc ohaytassal viddegele fiat az Moria hegyere. Es midőn immár fel huzta volna fegyuerit, ottan meg ragadgya az Angyal. A mit it soc szoual mondoc, azrol Isidorus-is ily ir rőuid szoual:

Licet saepe in medio carnalium Deus protegat vitam electorum: Tamen satis rarum est, ut quisque inter saeculi voluptates positus, à vicijis maneat illibatus, in quibus etsi non cito implicetur, aliquando tamen attrahitur, Nec enim diu potest esse securus, qui periculo fuerit proximus.

Iollehet, vgy mond, az testi gonosz keuansagoc kőzt, Isten őltalmazza az ő valasztottinac életyeket: Mind az által, igen ritka, hogy è vilagi gonosz vagyodasoc kőzt valaki meg óhatna magat vétektől, kibe ha nem hamar férteztetikis, de niha niha el ragattatic. Mert nem lehet sokaig bator az, à ki kőzel iár az veszedelemhez.

Vayha értened teis valoba mit beszel ez iambor: Midőn ielenti Isten őltalmatis raytad, es azonba soc fele esetedetis. Kiucl nem tunyasagra, Sőt szüntelen minden szem pillantasba valo vigyazasra int, à mint az wris mondgya: Szűkseg mindenkor imatkozni es soha meg nem faradni. Szent Pális int, Szüntelen imatkozzatoc: Mert mikor azt (655) mondgyac: Bekeseg, bekesege, azkor rohan reatoc az hirtelen valo veszedelem. Ezek-ről is szep draga dolgokat fogunc hallani:

De itt azt is igen iol eszebe vegye az kereztyen vitez: Hogy noha mint à kő vár, es mint az erős áldgyuc, szakalosok, ket elő pallosoc, hegyestőrőc, botoc, laptac, igen használnac, ha okos es eszes es gyors emberec forgolodnac vele: Viszont az bolondnac, félelmesnec es tunyanac, semmit nem használ az kő vár, ha nyitua tartya az kaput, ha be nem foldozza ahol le dűlt az Bastya, Ha ő magais nem forgolodic az bottal, puskaual: Igy az soc iras oluasas, es elő keszitet soc szep szoc, falra ragaztatot szep Sentenciac, szep irot imatsagoc, soc könyuec semmit auagy igen kitsint használnac, ha ő magais az kisirtet szenuedő vitez nem gyorsalkodic, nem vigyáz, nem imatkozik: à mint erről is példakat hallunc.

Viszont ha czac ő maga ereiebe kezd bizakodni mint Ajax, à mikor leg inkább szepelkednec az őrdög ellen, azkor esic leg nagyobbat, kiről pelda Peter. Tehát imez ket Regulakat iol eszedbe tarcz. Először ezt: (655 v°)

Dominiis continua militiam suam Ecclesiam vult exerceri hoc mundo. Quare non sufficit sola docilitas vt sinamus nos regi ipsius verbo. Sed fidem nostram quia subinde à Satana impetitur, armatam ad resistendum esse oportet.

De az kesyes lat-
roc, lagysagra es
fajtalansagra
vonszak ezt. Az
feleket fel serkent
az hohar, Most az
vigyazo vitezekről
szolunc.

Se rőstelkedgyel,
se erődbe ne biz-
zal.

Regula.

Másic Regulat imezt:

Nunquam auxilio destituuntur fidelis, qui modo sibi diffisi et proprijs viribus valere iusso, totos se illi regendos tradunt.

Ertelme ez: Isten azt akaria, hogy szüntelen vitezkedgyenec az ő hiuei: De vgy, hogy ereiekben tsac egy czepe se bizakogyanac, hanem czac ő magaba az WR Isten segitsegebe, es ezeket nem hadgya az WR az ő igyekben.

It azért nem irunc azoknac, kic nagy szunyadsagual viselic életyeket, kic semmit nem ellenkeznek az bűnuel, hanem az vgyan wralkodic raytoc.

Az szunyatalac
mint tarnac:

Ez feleket az őnnőn gonosz szokasoc izgat es vonszon az bűnre, sőt ő magoc keresten keresic, es szeretettel futtyac, es ki sem keuankoznac belőle. Illyec voltac az kic az viz őzönbe es Sodomaba veztec. Illyec soc baluanyozo paraznac. soc toluaylo, es dulo latroc, soc nyuzo, fozto tizttartoc es wrac, soc dősőlő reszegesec, soc meg vakult vndok poganoc. Kiket vgyan porazon hordoz az őrdög, mint tulaydonat.

(656) Ez felekis iollehet érzic az bűnnec mérget magokban, es vadoltatuan aztul, győtrődnec miatta, azért ollykor őkis keresnec tiztulat magoknac, de pogan es bolond módra, vagy testec meteleset mint az Baal papiai Illyes es Daniel ideieben,

Almoc poeniten-
cia tartoc.

vagy eztelen bőytőlest, vagy Mise áldozattyat, vagy olly bolond gyonast, hogy ha ki mondgya à papnac az ki mondasért boczassec meg bűne, es az vtan mint az Eb az okadasra szan-szandecal ismet térten térten az bűnre, ez fele aitatossag igen vtalatos Isten előtt. Illyec azzoc kic az viz hintessel, az Mise hallással, az Peter, Pál, bodogaszony bőyteuel, az sugo es elő szamlalo gyonással azért élne, hogy több több szabadsagoc legyen az bűnre, Mint regen à soc áldozatockal élten éltec es à bűnt tőtten tőttec, es azt véltec, hogy immár az kilső pœnitencia nekül valo pepeczelő áldozat által meg tisztultac. Hasonlo keppen kabalkodnac az törökőkis, az mostani Sidokis Sőt sokan így vndokittyac az miwrunc IESVS Christusnak is érdemet, mint ha immár szabad volna akar mi bűnben heuerni, czac ő általa könyörögiön Istenec.

(656 v°) Draga oruossaga az mi wrunc IESVS CHRISTVS halalanac érdeme, de nem arra valo hogy heuertessen az bűnben, hanem hogy azt vtaltassa, az ellen tusakottasson, mint az mér-ges kigyó, es meg maro gyűhős Eb, es akar mi ellenseg ellen, hogy hartzolunc, midőn lattyc hogy reanc iű, es el akarna vezteni. Ez feleket hiuűnc lelki vitezeknec, kiknec erőtlenséget mindenkor segiti az WR, à mint fogatta: Vilag vegezeti veletac leszec. Matth 28.

Ez felekre felőtte igen vásic foga à Satannac, es houa inkab szepelkednec ellene, őis annyival inkab ezerkeppen ostromlya őket, ki miat százszor esnenec el egy nap ha az WR százszor nem őltalmazna őket.

Noha azért az útközöt nehesseg es rőtteges nekül nem lehet, mint akar melly kicziny vilagi hartzis. De ez soc keppen valo őrmre vagyon. Hogy az WR melled aluan szemben erezt illy nagy erőtlenségedbennis, ez vilagnac hatalmas feiedelmeuel, minden setetsegnec, álnoksagnac, gonossagnac wrual: Es ha ő szaz ezerszer eytene elis, ismet az WR száz ezerszer fel emel ellene, (657) Es érőtte meg koronaz, mint ha te birtad volna meg az baynokat, Es így czac egy nap is százszor pirongattattya es hurogattattya te veled az ő nagy ellenseget.

Vayha szem latomast láthatnuc ezt, vgy mint hallom hogy az törőc czufolt egy igen nagy Nemetet. Anna egy kis törpeczket neki boczattac, annac kis szablaia volt, de az Nemet-nel semmi fegyuer nem volt, ki noha az labaualis el rughatta volna az törpetsyket, de nem merte az ot állo erős törőköktől, azért az kis törpe addig vagdalta az labat, hogy le eytőtte: es meg őlte. Es mind ő katzagta, mind az ot állo törőköc. Így noha semmi az mi erőnc az őrdőgnec nagy ereiehöz kepest, De az WR Iesus ki bizony ember es bizony Isten, mi wrunc es mi attyankfia, ki egy test es vér mi velűnc, ki nem czac velűnc vagyon, hanem vgyan bennűnc lakozic, es az ő Isteni lelket egyé tőtte mi velűnc immár száz ezerszer győzötteti meg velűnc. Erről mondgya szent Pál: Mindent meg szerezhetec az által az ki meg erősit engem. Pelda erről az kis paztor Daid győzedelme az Goliaton. pelda Samson e-(657 v°)rőssege az

Az Christus er-deme mire valo.

Lelki vitezec.

Kickel hartzol az őrdőg.

Nehezis, könyűs, hasznosis, tiztes-segesis ez hartz:

Czuda volna ha latnuc: Mi kiczinyec mint hartzollyunc oly nagy ellenseguel.

Kibe vagyunc erőseec.

Philisteusoc ellen. Bizonyosag erről az mi wrunc Iesus CHRISTVS győzedelme, mind az puztaban az őrdőgön, mind az bűnön, halalon, midőn fel tamadot ellenec, es űlt az mindenható Atya Istenec iobiara.

De azért mint Daidis erőködőt az wr segítsege mellett, így te is vigyaz, ha ezerszer auagy temeny ezerszer el esnelis, á mint elis esel szantalanszor, megis kialcz hogy emellyen fel az WR es ne hadgyon el vesznőd.

Szoltam soc baratimmal az őrdőgoc hartzarol, es voltac ollyac, kic azt mondtac:

Ó ki sokszor estem terdre, es artzal borultam az földre, es siruan könyuemmel öntöztem az pagimentomot, emlekeztet-tem az Istent igassagara, igeretire, hatalmara, bölcsesegere, irgalmassagara es kegyelmességere, es megis rőzketuen azt véltem, immár semmi módon, es semmi keppen nem menthetem meg magam, hanem à mint kisirgettetem es izgattattam annac meg kel lenni. Noha száz, es ket száz keppen nyögtem, ohay-tottam, fohazkottam, tanultam, imatkoztam, es mindent meg kisirtettem miuel ál-(658)nec gonosz keuansagomnac, haragom-nac, buiasagomnac, nyalankozasomnac, torkossagomnac, keuely-segemnec, telhetetlenségemnec diczekedesemnec, es egyeb bűneimnek ellene: De midőn őltalmaznam magamat azoktól, kic leseltec lelkemet: minden eszem, erőm el fogyot végre, es immár czac azt vartam hogy meg legyen az bűn, auagy hogy el vezszec ellensegim miat: Mondoc midőn erőmtől el fottam, es vélnem, hogy az Istenis el hagyot: Mindenkor meg bizonyította hogy igaz az ő igereti, es ő igen hatalmas es igen könyörűlő, igen irgalmas, kegyelmes, es azon merő io, es iol teűd. Mind ezeket mondoc, sokszor meg ismertette, soc hartzom es bayom kőzöt.

Sokszor lőt, hogy az igen meg keseredet szíuel szemben mentem ő felseguel, es szoltam neki. Houa feletkezet el maga-rol, houa teszi fogadasat, houa teszi az ő igeiben valo soc ige-retit, Es mondtam: Talám czac álmoc azzoc talám czac kőltőt dolgoc, Talám Isten sintsen, hanem czac mondgyac hogy Isten vagyon, auagy ha vagyon, ide nints semmi gondgya, auagy engem az többi kőzzől el (658 v°) vetet szeme elől, es martalek-nac ereztet az őrdőg kezébe, auagy peldaul hogy egyebec tanul-nanac az en szegyen vallasomon, es veszedelmemen.

De midőn az nyőgesec raytam volnanac ottan meg mutatta egy vagy ket őraig, az en erőtlenségemben, az ő Isteni ereiet, es akkor meg vídamultam, es véltem hogy immar bekeseg bekeseg lesz. De ismet kerüluen es forduluan, megent ream estenec azon előbi tusakodasim, kűsződesim es hartzaim, olly keppen, kit meg sem mondhatoc. Mert ollyakis voltac: Hogy ha ez vilagon menyí bölcz szentec voltac, vadnak is, bar Salomon, Moyses, Iob, Samuel, Daniel, szent Pál, voltac volnais mellettem, semmikép-pen meg nem segíthetec volna, még czac tanaczockalis, Hanem könyörgeseckel, à mint ő magokis minden igyekben czac arra szorultac. De még az könyörgesis ellankadot végre bennem, es vgyan el tunyultam, izetlen es kelletlen lőttem minden iora, es

Matth: 4.

Teis egyűt ja-rudgy.

Látot dolgoc

Czuda ohaytasec.

czac kenyestettem, es annyiual inkab el remultem, hogy immar el vetet Isten elole Hanem mind az által megis niha niha fohazkottam, vagyod-(659)uan iora, es tekintetem ket fele, hol irasra, hol egyebec iambor életire, es keuankoztam enis az fele iambor-sagra, es buskottam hogy czac szegeny paraszt emberekbenis nagyob czendessegert es iamborb életet láttam, hogy nem mint en magamban érzene.

De végre midőn soc keppen így fanyalganék, az WR ream tekintet, Es vagy magamatt, vagy feleségemet gyermekemet meg betegítette, vagy egyéb agodalmat szerzet, es addig tört, faggatot, hogy el felejtette velem az testnec kenyesseget, Es ismet wy szívet lelket adott.

De azért azis nem sokaig tartot tőkelletes czendessegben, hanem megint el kellett kezdenem előbi hartzomat, nem tizszer, huzszor czac, hanem ezerszeris. Így beszélgettűnc egy massal, es ennel titkosb dolgokrol is szoltunc magunc épületiért.

Ez mi dolog legyen, czac azoc értic, kie kostoltac, Czac az lelkiec tudgyac nem az testiec: à mint szent Pál mondgya: *Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei.* Az okos-sag, az az: à természet szerint valo ember, à mint szű-(659 v°) leitűl születet, szent Lelec nekűl meg nem ertheti azokat, à mellyec az Istenec lelkeie.

Hasznatis kedig tudgyac az lelkiec, mert à mint mondgyac: *Ex malis moribus, natae sunt bonae leges.* Az gonosz erkölcsűc miat, io tőruenyec leszne: Így az gonosz kisirtetec miat, io erkölcsűc epűlne bennűnc: Alazatos-sag, Isteni félelem, atyafiui szeretet, vigyazas, tanulas, könyörges, iozansag, es egyéb nemes dologc.

Mind ezekről czuda Historiakat fogoc beszelleni, Es az mellet draga inteseket az szűntelen valo vigyazasra, es az keresztyeni vitessegre, kinec az Summaiat mentűl előszer vegyetec esztekben.

SVMMAIA.

Az őrdőgi kisirtetekről valo Historiaknac es tanusagoknac.

Nagy bów szoual ket derec reszben fogoc szolnia az őrdőgi kisirtetekről.

Elso reszben nagy Predikacio módgyara íroc imilly dolgokrol.

(660) Az első Predikacionkban erről kezdec szolni, hogy Istentűl kel értekezűnc még az őrdőgokről, kikről előszer szent Pálbol czuda dolgokat mondoc: Mi állatoc legyenec őc: Es holot lakozzanac most: Es melly nagy hatalom engettet nekiec: Es miért lőt az engedelem: ő rola miért kel értekezűnc: Es mint kel ellene vigyaznunc.

Masodszor, az első Predikacionkban beszellec el amelkoldando őrdőgi kisirtetecis fő embereken.

Harmadszor kezdec szolni az őrdőgnec hatalmarol, erős es kemeny voltarol, De vgy, hogy az mellet meg tessce az Christusnac nagy felesges ereie ő ellene.

Negyedszer soc egybe elegyedet szonc leszen rola, miért hasonlitassec az Elephanthoz, es az nagy Chet halhoz: Es kezdec szolni soc fele alnoksagirolis, Es intec mindent ellene valo nagy vigyazasrais.

Valaszt adoc ket nagy kérdésreis: Miért nem ohattya senki magat, hogy el ne essec az őrdőg miat? Es Istenis miért hadgya el esni még az nagy szenteketis?

(660 v°) MASODIK Predikacionkban három rendben szoloc az őrdőgnec soc fele neuezetiről: Miért neue Demon, Diménim, Diabolus, Satan, Zabulon, Spiritus nequam, Belial, Asmodeus, Beelzebub, Mammon.

Masodszor miért hasonlitassec Oroszlanhoz, Serkanhoz, Aspishoz, Basiliscushoz, Beemothoz, Leuiatanhoz, Madarakhoz, Rokakhoz, vérszopo kilenczhűz, Kigyohoz Scorpiohoz, Strutzhoz, Bagolhoz, Syrenahoz, Saskakhoz. etc:

Harmadszor kegyetlen emberekhűz, Pharaohoz, gyermek kiralyhoz, Sion, Balach, Hai, es Nabugonodozorhoz. Es minden egyéb fele veszedelmekhűz, tűzhűz, oruokhoz, maro ebekhűz. etc:

Kikbűl az ő nagy gyűhűsseget meg értyűc, es viszont ellene valo őltalmunkat meg tanullyuc.

HARMADIK Predikacionkban Historiat es lőt dolgokat hallunc, ket nagy Bűlc emberről: Az egyic mint hartzolt az őrdőggel az szent irasbol, es magat mi(661) nemű soc szep irasoc-kal erősítette, czac az ellennis, hogy el ne esne paraznasagban.

Az masic kedig, midőn egynihanszor elis eset volna, mint emelgette fel magat, hogy el ne veszne miatta. Mind ezec draga szoual leszne meg, az harmadik Predikacioba, kiket kiualtkeppen iol eszűnkben kel vennűnc.

Az NEGYEDIC Predikacionkban draga oruossagunkrol szoloc az őrdőg ellen. Mint kellessec vígyaznunc ellene, midőn akarmi bűnben akarna eyteni: Es meg értyűc mint kellessec birnunc az mi gondolatinkat, es az mi őt érzekenseginket mint kel mindenkor ioba foglalnunc. Mind ezekbűl nemes es draga tanusaginc leszne.

Ezekről fogunc szolni az kisirteteknec első Reszebe. Ezec vtan Masic Resze kűetkűzic az őrdőgi kisirtetekről valo irasunknac.

SVMMAIA.

Az Masic Reszenec

|| Az Masic Reszeben hat rendel czuda dolgokat nagy bówen beszelec, azoc nagyob reszere mind Historiac es czuda lőt dologc leszne.

(661 v°) ELSŐ Rendben szoloc az regi Remeteknec czudaiokrol, az ő eredetekről, es soc fele kisirtetekről.

Kie ertic ezt.

I. Corinth. 5.

Noha gonosz az kisirtet, de Isten iot tud szerezteni általa:

Mint Remete Iánosrol, annak alazatos maga ismeretiről, alazatossagra intő tanyitasarol, őrdög ellen drága tanacz adassarol. Es egy[n]ihany czudaknac beszélleséről: Mint iárt egy hires Remete keuleysege miat, kit az őrdög meg czalt asszony ember kepebe. Más Remete igen nagy vénsegebe mint izgattatott az őrdögtől buiasagra, kit Isten azért ereztet rea, hogy ő az fele bűnben leledzet iffiat, nem tudot tanyítani. Viszont beszéllet chuda dolgot egy igen gonosz embernek meg tereserőlis, kiert az őrdögöt czuda keppen kinzottac, de az WR Angyali végre el üztec őket. Ismet szolunc egy nagy szent életűnek czuda el eseséről, es fel keleséről az bűnből. Mind ez regi dolgokat kedig, elegy beszellyűc az mi időnkben lőt czuda dolgokkal.

MASOD Rendben kezdűnc szolni többekrőlis, neuezet szerint: Az Hor neuű Apatwrrol, kihöz őrdögöt iartac Angyal kepebe, Apolloniusrol, ki meg ragatta az őrdögöt, es az vizbe buritotta, ki soc baluanyozokatis teritet meg. Machariusrol, kit az őrdög intet imatsagra. Más Machariusrol, ki az őrdög szem feny vezteset el vette, midőn egy Leány boriunac tettzenec a szülőc előtt. Hillarionrol, ki testenek kemény buia geriedezesit keményen foytogatta. Azonkeppen Ieronymusis, Hillarion kedig soc egyeb őrdögi rőtteneseketis latot, Mint Luther Martonis. Ezeket hallyuc az masod rendben.

HARMAD Rendben szent Antalrol lesz szonc, Minemű soc szörnű képpen iut az őrdög eleibe. Az őrdög alnoksagirol mit beszelt, es ő annak mint vőtte eleit. Es mit hasznallyon az kisirtet mi nekűnc: Es az őrdög iőuendőt mint ismerhet, Ezeket Antaltul meg hallyuc. Ezec vtan emlekezem ismet az regi Remetekről, es meg mondom mit különböztec az mi időnkbeli czalard es baluanyozo Baratoktul. Szol kedig szent Antal arrolis, hogy noha az őrdögöt Angyal kepebeis el változnac, de ő meg mongya mint kel meg ismerhetned, ha őrdögé vagy Angyal. Ad szep tanusagotis erről, (662 v°), hogy dragab magad meg birni, az őrdögön való győzedelmednel. Meg hallyuc ismet aztis, őmagais Antal mint küszödött az őrdögöckel, es mit mielt minden kisirteti ellen.

NEGYED Rendben soc fele embereknek kisirtetekről szolunc: Es meg halluc nemelt mint költőt fel éyiel hogy imatkoztec, es az mit felelt neki, nemelynek azt monta hogy ő Gabriel Angyal, azis mit felelt neki: Nemelyhöz iūt Christus kepebe, az mit felelt, meg hallyuc. Nemelyt vgyan megis czalt Angyal kepebe. Nemelyeckel Istent szidalmaztatta akarattya ellen, es azért még sem veszet el. Nemelyt paraznasagba es egyeb bűnőkben mint eytet. Es azzoc mint tertec meg.

Nemellyec czac egy szauockalis mint győztec meg az őrdögöt. Ez felec kedig melly igen alazatossoc voltac, kie magokat semminec véltec, es az ő ereiket czac az wrtul kértac, Es akar mittis nagy bekeseguel тұrtac. Ezeknek peldaitis értenűnc sokra leszne hasznosoc.

(663) OETOEDIC Rendben szoloc, en időmben lőt egy nihany dolgokrol: Mert lattam hagyigalasokat az őrdögöknek,

lattform forgo szelben valo czauargasokat, es haboru inditasit. Szoltam azockal, kie szörnű képpen lattac sokszor, Azockalis kiknek Angyal kepebe Cristalbol, vagy kelyhből szolt, azockalis kiknek soc dolgokban szolgaltac, a mint nekik paranczoltac. Halottam hogy nemellyec meg értőttec aztis mit szolnac az madarac es barmoc az őrdög segítségével. Meg mondom azért mind ezekrol mit értőttem. Ez mellett, az en magam kisirtetimrol. Emlekezem az őrdögi üzserőlis.

Ezec vtan megent tērec az fele kisirteteknek értelmire, mellyec az hiueket epitic. Mondoc Historiat, előszer arról az ki igen banta mikor kisirtete nem volt. Egyeb fele Historiakatis beszéllec: Mint egy meg hóltrol ki a koporsobol fel keluen, mosolyodot háromszor, es meg magyarázta azt. Nemely bosszuiait mint тұrtac. Nemely bűnen mint bankodot. Mondoc Historiat arrolis: a gonosz gondolatnac mint kel eleit venni. Arrolis, mint vigasztaltatott egy Vac, hogy ne (663 v°) banya vaksagat. Szoloc az keuleysérőlis Historiakat. Arrolis, az egyedűl valo lakasrol mit mondtac nemellyec, Szep Historiakat mondoc az alazatossagrolis, Mint banta egy mikor diczertec, Más mint futot az töb futockal az hol nem féltis Mondoc Historiat az erős hitűekrőlis. Es peldat veszőnc hogy semmibe el ne higýűc magunc. Hallunc szep dolgokat azokrolis, kie magokat szep móddal birtac. Syluanus Barat álmarolis. Egy nihany bolond aitatossokrolis szolunc. Arrolis, hogy minden az ő tiztibe kedues lehet, Arrolis az atyafiui szolgulat melly draga. Hallunc hasznos Historiakat az imatkozásokrolis, Az magunc birasarolis. Az bűnből valo fel kellesrőlis, Arrolis hogy az bűnben el ne hadgyuc egy mast. Mondoc czuda Historiakat az paraznasagra valo geriedezőkrolis, Az sokaig valo kisirtet szenvedekrőlis. Szoloc egy soc szelenczes őrdögrolis. Az en raytam lőt dolgokrolis, Es azbol valo tanaczomrol. Mind ezekről azért szoloc mert mindenikben practikai vadnac az őrdögnek. Kiknek Historiaibol soc fele epületeket vehetne az ertelmesec. (664)

HATOD Rendbennis nagy bōwen lesz beszedűnc soc fele dolgokrol. De it olly Historiakrol szolunc, kie inkab mi időnkben es mi előttűnc lőttenec, kikhöz mindennap ez vilag szerte hasonlatosoc leszne kikről azért iroc hogy mostis vgyan szem latomastis eszűnkbe vegýűc, az őrdögnek kerengesi mineműc legyenec, ki mint az eh Oroszlan kereng soc ezer keppen, hogy be nyelleyen. De sokakat meg czal, hogy czac hallanijs el vnyanac ez feleket, es ezeketsemminec tarczac: Mi kedig ezeckelis serkengessűc magunkat.

Ez Hatod Rendben kedig olly Historiakat mondunc mellyec meg ielentic az őrdögnek soc fele izgatasit minden bűnre, a mellyeket Isten megtiltot az ő Tōruenyebé az tiz paranczolatban. Mint az baluany imadas, hamis eskűues, űnnep tōres, szűlec nem tiztelese, az gyolkossag, az paraznasag, az orzas, az hazugsag, Es ezekből szarmazo soc gonossag.

Leg előszer az hatodik rendben, mondoc egy rőttenetes Historiat, egy Szereczen iffiunac gyolkossagarol. Az vtan az

lopasrol es à (664 v°) hamis esküesről, es atkozodókrol, kikből szep tanusagokatis adoc. Szoloc egynihany Bölcznec rőttenetes panaszkodasirólis soc bűnőc miat. Kezdec szolni az vtan az baluanyozasokrol. Touabba azokrol, kie szüleiket nem tíztelte, mint iartac. Es az ektelen torkosokrol, es az fértelmes paraznasagban heuerókról. Mondoc igen rőttenetes Historiakat egy nihany ostorokrolis, kiket méltó meg oluasni, Szoloc az paraznakrol czuda szörnű dolgokat, kie mi időnkben lőttenec soc rendbeliec kőzöt, es azoc mint veztenec.

Emlekezem rőuideden az fősuenyekrólis, es az tekozlokrolis. Vtol az igen nagy bölczeknec esetekről : Azoc kie legyenec meg értűc, Es magokat mint tarczac meg mongyuc.

De mind ezec bennünket fő keppen czac arra intenec, hogy à mi nagy nyomorult vóltunc miat, mi magunkat igen meg alazuc. Es ez WR Istenec io teteről őróckè való hálát adgyunc : Ki az őrdög ellen az ő saiat tulaydon Fiat fel őltőztette az mi testünkben, es azban magahoz vgy kapczolt, hogy (665) soha senki az ő markabol az ő iujait ki nem ragadhattya.

Ezec legyenec szonc az derec Summarol. Immár rendel szolunc mindenikről. Kiket sokszor czac mulatsagertis oluas meg. Es meg érzed soc hasznat az ő ideiben. Kinec igaz értelmere adgya az WR az ő szent Lelket. Mert az nekül sokat talalszit, kibe megis botrankozol. De az WR nem hadgya azzokat, kie őtet igassagban segitsegul hiyac. Szollyunc most az első Reszben valo Predikacionkrol.

AZ ELSOE RESZERÔL

Kiben Nagy Predikacioine
lesznec

Elso Predikacio az

OERDEOGI KISIRTETEKROL
SVMMAIA

1. Mentül előszer az őrdőgi kisirtetekről valo beszédünkben imillyen dolgokat hallunc.

Leg elől az ókat meg értűc : Az őrdögokrólis miért kel Istentül az szent irasbol ertekeznűc, es nem ő magoktul az őrdögöktül.

Ez vtan el kezdgyűc az ő mivoltat beszelleni, Es szent Pálbol meg értűc : Mi állat az őrdög : hol lakie : mint forgolodic : es az ő hatalma melly igen nagy legyen. Vgyan ottan az Okatis meg értűc, ezeket miért kellesec tudnunc es meg tanulnunc. Es ő ellene minemű vitessegre intessűc,

2. (666) Touabba mostani lőt dolgokatis nagy czudasokat mondoc, de most keusesebet, es mi időnkbelieket ez vtan, szoluan az regi soc kisirtetekről.

3. Ezec vtan elkezdem nyiluabban meg magyarázni az ő czudalatos hatalmas, nagy erőc, es nagy kegyetlen vóltat, vgy

mint az ő maga természetibe : De elegy szep biztatasokatis mondoc, hogy noha nagy az ő hatalma, vgy mint mi ellenűc, kie immár igen erőtlenne lőtűc : De az WR IESVS CHRISTVS ellen, es az kiket ő őltalmaz azoc ellen senki semmi.

Hatalmarol így szoloc : Hogy mint az Elephant az földi vadac kőzt, es mint az Czet az vizi halac kőzt, olly hatalmas őis mi kőztűc. Vgyan ottan beszellec czudalatos alnoc hazugsagirolis, az bűnec es bűntetesnec fel inditasara. Azert kérekis es inteni fogoc mindent, hogy tarczoc es féllenyis tūle, mint hazugtul, gyolkostul, hatalmastul, es kegyetlentül : De vgy, hogy az ő felelme fel indiczon Isteni bizodalomra es könyörgesre, es nem testi, hanem Istensbeli batorsagra.

(666 v°) Ezekből tamaztoc ket szűksegcs kérdest : Elsőt : Mi dolog, hogy semmi vigyazassal nem őhattya az ember esettül magat? Masikat : Isten miért nem segit iora valo szandekunkba, vgy, à mint mi akarnuc, hogy semmi bűnben ne esnenc? Kikből nagy dolgokat tanulunc, es azbol az őrdőgnec miuoltat meg ismeriűc. De hogy annalis iobban az őrdőgnec hatalmas, er's, gyűhős, es álnoc vólt ki tessce : Az ő soc czudalatos nyughatatlansagirol, es soc fele kisirtetiről az Mas Predikacioba szolunc nyiluabban.

Most lassuc rendel az felső iedzet dolgokat.

AZ ELSOEROEL.

Hogy őrdőgrólis nem illic őrdőgtül kérdezkednűc. Es szent Pál melly czuda keppen irion rola : Mi : es miczoda legyen ő? Es azt, miért kellesec tudnunc? Es mint vigyazzunc ellene? Ezekről szollyunc előszer.

Noha az őrdőngcs emberec ő magoc szolnac az őrdőgöckel, es tūlőc mind magokrol az őrdőgec allapattyarol, mind egyeb dolgokrol kérdezkednec, De miért hogy hazug (667) állatoc álnokoc, gyolkosoc, nekűc nem méltó az ő szauoc vtan beszellenűc, à mint az wr, es az Apostolokis meg tiltottac midőn vtannoc kialtananakis, Es az wrnac ezt mondanak is : Iesus élő Istennec Fia. Az Apostoloknac kedig : Felseges Istennec szolgál, Mert nem akartac Istennec ellensegiuel semmibe közcskődni.

Hallottam hogy kérdezkedet egy bölcz őrdőngcs az őrdőgöktül, mint volna az ő állapatyoc, Es azt montac, hogy őkis szűletnec es meg hálnac, De az ő életyc hosszabb, mert ki haromszaz esztendeig, ki touab él. Ez ha szintén igaz volnais, arra érthetnűc à mint szent Ianos ir, Apocal. 20. hogy niha az őrdőgec ki szalaztatnac, es adatic nekik hol ezer hol keuesb eztendő szabadsagul, hogy kin forgolodgyanac az istentelenec bűntetesere, es à hiuec gyakorlasara. De ismeg betaszitatnac pokolba, es meg kőteztetnec az melysegnec lantzauai. De éffele visgalas nem illic értelmes es iambor Istenfélő keresz-

4.

Miért ne ertekez-
zűc az őrdőgről,
őrdőgöktül?

Mar. 3.
Actor. 16.

tyenhöz. Azért ez az az szent iras szerint, es onnetis az menyire szükség szollyunc roloc.

Mit erc az iras-
bol az ördögöl.

(667) v°) Mentül előszer az irasbol ő magarol az ördögöl szollunc, az vtan az ő gonosz czelekedetiről, Lassuc azért mi allat legyen ő, melly gonosz természetű legyen.

Szent Pál irasa.

Szent Pál intuen bennünket ellene valo vigyazasra es fel fegyuerkezesre, mond felöle, Eph. 6.

En édes atyamfiai meg erőssedgyetec az wrnak általa, es az ő hatalmas ereienec általa. Vegyetec reatoc az Istenec minden amaz ő hadakozo szerszamat, hogy ellene álhassatoc az ördögnecc alnoc ostrominac: Mert ninczen mi nekünc bay vivasunc, vér es test ellen: Hanem a birodalmoc ellen, az hatalmassagoc ellen, ez vilagi wrac ellen, kic ez vilagi setetsegökben birnac, az gonossagos szelletec ellen, kik az magassagban forog-nac.

Ertelme.
Mitsoda az ördög.

Ez igeiben az szent Pál czuda mély értelemmel szol az ördög felől. Neuezi őket gonosz szeletnecc, mint kiknecc minden keuansagoc es igekezetec czac az, hogy ártisanac, kikbe egy szal igaz es io gondolat, akarat, es czelekedet ninczen, hanem merő keueyseg, alnoksag, irigyseg, hazugsag es gyolkossag, (668) önnön magaba: Ki elein Istenec io teremtet állattya vala, fenyess, vilagos, tizta es szent Angyal vala, a mint az WR Christus ielenti szent Iánosnal, Ioh. 3. hogy ő az igassagba meg nem állott, mint ha mondana őis: igassagba teremtetet vala, es azban nem álla meg, hazugga teue magat, meg czaluan magat is es az embertis. Mert midőn ő maga magaba fel fualkodot volna az Istentől vót aiandokokba, kiket nem Istenec, hanem maganac tulaydonit vala, azba nem Istent hanem magat czudallya, es magat tiszteltetni akarja vala: Azert Istentől meg foztatéc minden szepsegűl, Es a menyire Isten felöt akarja vala magat fel magasztalni, annyir[a] alaztatec meg Isten alat, hogy az eset vtan merő rutsag, vtalatossag, bűn, gonossag, es fértelmesseg lenne. Méltan tellyesedec azért be ő raytais az kit Esaias prophetala a Babyloniai keuey kiralyoc ellen, monduan: Esa. 14. Miert estel le az egből te szep Haynal czillag? mint útettel a földhöz, te, ki az nepeket erőtlenne teszed vala? Maga a te szíuedben ezt gondolod vala, En Mennybe megyec, es az en szek[e]met az Istenec czila-(668 v°)gi felibe emelem: Es ülecc a kötesnecc hegynec eszac felől valo oldalara: Az magas felhőc felibe megyec, es hasonlatos leszec a felsegeshöz. Vgy: pokolra megy az veremec oldalara. Igy iara a Satanis, az Istenec méltan valo igaz iteletiből. It tanuld meg, melly rőttenetes vaksagban voltac regen az Manichaeusoc, kic azt vallottac, hogy az ördögis mint az Isten mind öröckè voltac. Es az io Istentől io állatoc, az gonosz istentől gonosz ellenkező állatoc teremtetec. Hazugsag ez: mert czac egy az öröckè valo Isten, es az teremtet minden iot, az Angyalokat, de az-zoc közzül ördögge változtac, kiknecc rutsagos szörnű kepec minemű legyen, senki meg sem gondolhattya. Mert nem testi hanem lelki állat, meg gondolhatatlan es meg foghatatlan az ő miuolta szerint, a testi

Lege lib. 3. Chro.
Carion: Philippi,
fol. 510. post Va-
lerium Aurelia-
num, de Ecclesia.

okos embertől. Melly rut szörnűségben mennyből alá vettette-nec. Kiknecc lako helyec noha az pokolnac mélysegeis, de ki szalaztatnac sokszor, es azkor lako helyec feiünc felöt, az mint szent Pál mondgya, hogy az egeken kin az madarac repülnecc, feiünc felöt forganac, kiket netalám mind ez egez világ szerte (669) sűrőseguel el leptecc, mint nyarba lattyuc az apro szunyogoc melly sűrön rőpdősnecc feiünc felöt, kiket ha lathatnanc, iszonyodnanc kőnyűlűnc es feiünc felöt az egeken, hazunkban agyunkban aztalunknal, kiüül iártunkba, vtunkba koczinkba es mindenüt valo nyughatatlan forgolodasi-ban, rut es vtalatos abrazatiba, rőttenetes alnoc czelczapo, hazug, gyolkos, torkos, parazna, keuey, ragadozo igazgatasiba: visznecc, vetemennec es embereknecc dögösítéseben. || Kinecc birodalmarolis hatalmarol, es ereieről nagy dolgokat jelente szent Pál, midőn őket neuezi nagy birodalmuknac, hatalmassagosok-nac, ez világ wranac, az setötseggöknecc biroianac A mint ez vilag-nac minden Historiaibol ki tettzi Adamnac esetiből, gyerme-kinecc veszedelmiből, az első vilagnac gonossagibol, es a miat viz özönuel valo el sillyedesiből, soc orszagoknac, nagy nem-zeteknecc, nagy bölczeknek egy masra valo töresekből, soc hadakbol, dög halalokbol, soc baluanyozasokbol, es temeny ezer vaksagos setet czelekedetekből, melly el leptecc az egez vilagon lakozo Czaszarokat, Kiralyokat, nagyokat es kiczinye-
ket.

(669 v°) De mind ezeket nem azért adgya szent Pál előnkben, mint ha ötet Isten felet mondana erősbnecc lenni, vagy hogy Istenec ellene álhatna, vagy hogy az hiueket ezeccel el remitene: Hanem hogy természetit, dolgait, nyughatatlan-sagit meg ertuen, annyíual vigyazob lennenc, Es a melly fegy-uereket előnkben ad ő ellene, azokba szüntelen fel öltöztetuen lennenc, Mint az Strazan állo vitez, Nem szunyad, nem tobzo-dic, nem öltözetlen. Hanem mind sisakia, mind pantzella, fegyuer-dereka, paisa, kopiaia, puskaia, pallosa, bottya rayta vagyon, minden fele félel, Ha mi zördülest hal, ottan oda futamodic, Ha ellensegre talal szembe megyen, Ha meg nem győzheti, segítségért kiált, Igy az Kereztyen vitezis az lelki ellenseg ellen, iozan, mértékletes, Isten igeiet éyiel nappal forgattya, lelket azbol fel indittya Isteni bizodalomra, Isteni félelemre, sokat tūr minden háboruba, betegsegebe, bűnre valo izgatasiba, hitetlenseg, telhetetlenseg, keueyseg, irigyseg, szidalom, sze-gényseg, torkossag, buia parazna latorsag ellen tusakodic vele, gyermeke, felesége, férje, maga halalba küszödic (670) vele. Es mind azokba szüntelen fel kiált segítségért az WR Istenhöz, czac az ő szerelmes Fia által, a kit ő ellene adot öltalmul mi nekünc, kinecc el vötte minden fegyuerit, es azokat szakmanra hatta, es orszagabol ki űzte: A mint soc keppen megis bizonyita midőn az puztabannis minden alnoc fogdosasira, meg felele, es végre előle el űze, Es midőn egyebekből ki űze, es soc fele gonosz czelekedetit, siketiteset, vakitasat, paraznasagba, vsoraba valo eytegetesit sokakba meg ronta, es azokat meg gyógyíta. Ki

Lako helyec fe-
iünc felet az egen:

Hatalmas ereiecc

Mire kel tudnunc
az ördög mivöl-
tat:

Testi vizezi dolog.

Lelki vizezi dolog.

Erőnc az urnal
nagy ő ellene.

Luc. 11.
Matth. 4.

Matth: 28:

Ioan, 12.

Christus noha
szüntelen vigyaz
reane de tálunkis
vigyazast keuan,
á mint az Aposto-
lokatis intí,
Matth. 26.

Gen. 3.
Illet az ellenkő-
zesnec lenni mind
az ket jelert.

Regi mardosasi az
kigyónac, kiketiol
meg hany magad-
ban. Es lasd meg
hogy nem vagy
egyedül.

Christustis mint
mardosta.

Mar. 14.

Mit hasznalt az
Christus kisirtete

Mint eshetnec
bűnben á hiuec.

Phil. I.

bennünkis vigasztaluan nekünk is igere, hogy mind végezetig velűnc lenne, es inte hogy ne félnene, mert már iteltetet, es ez vilagbol ki vettetet.

Mind az által hogy az mellet mijs rőstec ne lennenc, szükség iol meg gondolnunc az ő nyughatatlansagit. Az mellyec megis tettzenec mind az regieken, mind az mostaniakon : A mint azokrol czuda Historiakat hallunc : Az wris kedig noha szüntelen reanc vigya[z], mert ha ő őltalmunc nem volna, mind az egez vilagnac el kellene veszni, De mind az által minket is szüntelen valo vigya-(670 v°)zasra int szantalan helyen : 24 26. Mar. 13. Luc. 21. I. Cor. 16. I. Tessal. 5. I. Pet. 4. Apoc. 16.

Igy kellet kedig es vgyan így illet ennec lenni, hogy Isten szüntelen valo ellenkezest vetne az őrdög es az asszonyi állat Magua kőzt, Ezert hogy meg czala az asszonyi állatot : Es őis szauat fogatta. Melly ellenkezest czuda bölczen rőnde az Isten, hogy noha az asszonyi állat Maguais mardostatnec es ferte[z]tetnec az őrdögtől, de őis viszont soc keppen boszontatnec, piron-gattatnec kinoztatnec, es vgyan meg rontatnec miatta. Azert mind eleitől fogua soc mardosasi voltac az Istenec minden hiuein, Adamon, Abelen, Noen, Abrahamon, Moysesen, Aaron papon, az ő hugan Marian, az egez Israelen, Daidon, Salomonon, es mind az többin, Es ő magan az mi wrunc IESVS Christuson, kit czac hogy bűnben nem eythetet, noha soc keppen izgatta arra is, hitetlensagre, keuelysegre, telhetetlensagre, baluany imadasra, es ő maganac meg tagadasara hogy ne vallya magat Isten Fianac, es á meg igert Iduőzitő Christusnac lenni mondac, mind ezekreis (671) noha halalig izgatta, de sem ezec, sem egyeb bűnők nec kisirtete ő rayta nem fogot, vgy hogy azokban el eset volna, hanem mind az által miatta sokat győtrődöt. Azon kiүүлis egyeb fele kisirteteckel, szidalommal, szegenseguel es soc fele nyomorusagokban. vgyan el lankadot es el szaradot, á mint niha niha meg rőttenet, Io : 12. 13. á mint ő maga mongya hogy szomorú az ő lelke, Es könyörög ha lehetséges mullyec el ez pohar, Es kialtya : En Istenem miért hagyál el engem. Mind ezec az őrdög nec czudalatos titkon valo gonossagos kisirtetiből lőttec. De ő neki az Isteni bölcz tanacz es erő szerint mind romlasira rendeltettec, kibe eleg lőt az Isteni igassagnak is, kibe meg emeztődöt, es fizetődöt ez világ bűne, es így el vetetet az bűnec, halalnac, es őrdög nec raytunc valo hatalma : Es batorsagos hartz szereztetet az hiueknecis Mert miért hogy az CHRISTVS testenec tagiai az hiuec, azert azon mardosasban őkis mindnyaian reszesec kic miért hogy bűnben foganttatnec, azert aztis ő bennec untalan fel mozdittyá, es mint az ganayt á kit pizkálnac fel bűdősiti. Innet lőt Moysesnec (671 v°) hitetlenkedese, Aaronnac baluanyozasa, Daidnac, Salomonnac paraznalkodasi, Peternec tagadasa az wrat, Pálnac buia geriedezesi, Es soha czac egy sem volt, kihöz nem falt es nem harapot volna. Ki miat siwtac, riwtac, es orditottac szegenyec, Es alig vartac ez vilagbol valo ki szaladasokatis.

Mostani lőt peldac.

2.

Czuda dolgait érzettem, es sokakon láttam czac enis. Vala en időmben egy igen nagy io hires es iambor életű lelki paztor, kinec tanyitasat es életet mindenec becűltec, Ezt mikor kérdenem érzedé az őrdög nec valami kisirtetit raytad : Ollyakat mondot, kit nem szabad mindenec meg mondanom. Ki igyis szolt nemely dolgarol.

Valamit hallottam es oluastam, miuel kellene az őrdög kisirtetinec eleit venni, mindeneket meg kisirtettem : Eeletemben mindenkor iozan voltam, ételtőlis sokszor magam meg tartoztattam, éyiel nappal io dolgokban foglalatos voltam, böytőltem es gyakran imatkoztam, De megis szinten az imat-(672)sag kőzöt, auagy az tanulas es io dolgom kőzöt eszembe iutottac külőmb külőmb gonosz Isteni karomlo gondolatoc, lopo, telhetetlen, hamis szandekoc fel fualkodo keuelysegec. Niha az en magam leanimra valo geriedezesec. Ez penig szaszszornal többszer volt raytam hogy egy nihany szolgáló leanimnac gyalazatyara szandekoztam, atyamfiaira, hugomra es édes szű(1)ő anyamra geriedeztem, ki miat megnyit sirtam, orditottam, feltem, rőttegetem, meg sem mondhatom. De az Isten mindenkor czuda keppen vgy vőtte eleit, hogy soha czac egyis meg nem fértetetteti miattam. Egyszer mond így iartam : Egy szolgáló leanyomat tizenket eztendőt meg czokolam titkon, es az ottan ki hirdete, es az miat sokaig pironkottam, es azkor vgy tartoztattam meg, hogy meg szűnnem az fele szandektul negy egez esztendeig. Az vtan őzuegysegemben midon egyik nec mellőle mennec, czac illettem az nyakat, az abba mulec, az vtan hol imit, hol amot titkon fogdostam, végre őtvenszernei többszer eytőttem le vgy mond. De az Isten annyi erőt adot az leannac, es mas keppen egy vőtte eleit, hogy az szandec mindenkor heába lenne. Ez fele es egyeb dolgait czudakat beszelet. Kiről ő ilyen magyarázatot tőt.

Ezec tőtte engemet ilyen alazatossa, hogy minden ember előt czendes vagyoc, mindenec édes szot adoc, senkit meg nem vtaloc. Ezec miat olly aytatos az en tanyitasom, mert á mit mondac, magamon meg kostoltam es meg érzettem mindeneket.

Noha azert egyebec engemet igen nagy bölcz ember nec, nagy iambornac, es nagy szentnec vél nec, De en meg ismertem, hogy ha az Isten el hadna, nints olly fértelmes bűn, kibe el nem eshetnem az őrdög miat. Es ez dőffőlesec izgatnec engem, hogy éyiel nappal az írast meg ne vnyam, Es szüntelen szüntelen könyörög ec.

Ezek miat mennyi kinom volt, az vgyan meg gondolhatatlan.

De hálát adoc az WR Istenec, ki az en gyarlosagomnac ismereti mellet, mindenkor győzedelmetis adot az en wram iduőzitő IESVS Christusom által. Ez ember kere engemet, hogy erőtte szüntelen esedeznem (673) az WR Isten előt, kit megis miueltem.

Szoltam ezzel en
magam, kitől so-
katis tanultam.

Rőttenetes dolgoc
ezec.

Ime az Isteni or-
uosság miczodas.

a Hatalmas Isten
nem nagy czudac
hogy az bölcs em-
ber jeltől, adot
eszet á kis leanka-
nac, es erőtis az
iora: gondolhad á
miat menit piron-
kodot az értelmes
ember. Kibe az kis
leany semmit nem
értöt:
b Ki vélne hog
ily vlatatossagos
kisirtetekből, eny-
nyi nemes iossa-
goclehetnec: De
ily az Isteni erő.
x: Luther Mar-
tonis ezt felette
midon kerdene:
Mi dolog, hogy
vgyan meg tapaz-
talod az ember-
nek nyaualyaiat,
mond, mert ma-
gamon érzettem.

Amelly nagy faldalmat szerez az bñ az hiuekbe olly, vagy nagyob örömet szerez az meg [banas].¹

Jay, hogy nem lehet hamar vege a hartznac, Hanem ismet wyobbán kezdetic.

Iszonyuc ezec.

Ez vtan sok údöre menec megent hazahoz ennec, es kérdézném ha megis volnanaké rayta az buia es fertelmes kisirgetesec, ő kedig az szemeit es kezeit az egre fel emeluen, nem győzet nagy édes draga szockal az wrnac halat adni, hogy az údőtül fogua hogy vele szoltam, nem hogy gonosz keuansagi voltac volna, Hanem inkab soc fele Istenbeli édessegec tamattac szuebe, kit haluan tñle, enis nem győztem őruendezni vele egyetembe, amelkoduan az Istenec illy czudalatos dolgain, hogy az kit houa nagyob őrdőgi kisirtetekre erezt, es a kikkel houa inkab meg kostoltattya az őrdőgi keserű mérgeket, azoknac annal nagyob Isteni édessegeket őt végre lelkekbe: Kiről pelda Maria Magdolnais||De az vtan megent ket het muluan annal is rőttenetesbeket kezdé beszelleni, es ismet ket het mulua meg enhedet, ezec sokszor voltac rayta. Mert mint a sebet a Barbel mikor be kötí, enhezic vtanna, de az vtan ismet ha fel bontya, fay: de vntalan kőtezi mig meg nem gyógyitya, Igy vagyon a lel-(673 v°)ki sebis, Mi kedig mig it élűnc, mind addig sebesec vagyunc.

Vala nalam egy ollyis, az ki azt monta: mint ha érzene hogy benne iár az őrdög. Ez is rőttenetes keppen panaszolkodot, hogy midőn dolgat teszi, es el szalaztya, azt mondatya, olly az te imatsagod. Oe kedig tsac azt felelte neki, hazutz benne. Az Ebet mutatta neki, hogy az az ő Istene, Es soc keppen rőttenette: Kinek lelkebe czudalatos kinyai voltac, es el futot mind felesége, gyermeke mellől, ahol halhatna az Istenec igeiet. ő bőlczeseges oktatasi az Istenec.

Aszony emberekis szoltac nelem, hogy tiz egez eztendeig olly ketsegeben voltac, hogy ő nekic az őrdőké valo kinra es karhozatra kel menniec. Ki miat annyi kint szenuettec, mint ha immár pokolban kinlottanac: Ezekis ieles draga aszonyi állatocka valtoztac, kic még az piatzonnis meg szolitottac a gonosz hitsagosokat.

Voltac ollyac, kic mind ha emetekbe ragattattac volna pokolra, es ot külömb külömb iszonyu kinzasokat latak, Mint ha Šotokba vgy faczartac volna, hogy az agya ve-(674)leie ki faczarodot, es az szeme ki dűllyet. Es épen őszue törtetec, es megent fel epűltec, Es hol imez, hol amaz kinual gyötrettetec. Ez latasockal oztan annyira elremítőttec amazt, hogy hol akasztasra, hol vízbe őlesre keszeritőttec.

Kiből végre az WR Isten nagy kegyelmesen ki mentőtte őket, Es nagy szent életűc lőttenec. E felekről ez vtan szollyunc tőbekről, es rőttenetesebekről, mind az hiueknec mind az hiteleneknec kisirtetiről es temeny ezer izgatasirol. Hanem imez felsőket azért emlitem, hogy ezbőlis salditanuc az őrdög nyughatatlansagit: Es azokis a kiken nem volt felőtteb valo kisirtet, venec eszekbe az szent Pál szauat: Nem volt még tñ raytatoc kisirtet, hanem czac emberi, Es hiw az Isten ki nem hagy titeket fellyeb kisirtetni, Šót erőtis ad annac győzedelmere. Es ezről

¹Itt a szedők értelmetlen szöveget szedtek: wxulN:

I. Corinth. 10.

Hasznai ez lőt dolgoknac:

áffelekis ádgyanac halat az WR Istenec, es mind az által őkis vigyazzanac. De az kic felőtteb meg nehezitettenec volna, es alitanac mint ha immár mayd el espenec es el vesznene, azokis ne féllylene, mert a mint meg hallue amaz bőlcz iambor dolgat, őis (674 v°) ezerszer vélte azt, hogy im ma, im hólnap, es im ezen-től fertelmessebbe essem, Šót annyira kőlt dolga, hogy vgyan kűszódottis niha az leanzockal, niha egyeb bűnökkel. De miért hogy mind azokat akarattya ellen mielte, mert annyi kisirtet rohant rea, kibe oztan meg vakult, el kabult, es el aiult es mint egy agyon ütöt kedue ellen vonatatot az büntetelre, ki miat sokat sirt, es szűntelen imatkozot, De még imatsagais sokszor felbe hagyatot, Es annyi geriedezeccel meg kőrnýekőztetec, hogy mint az Lo es Szamár nem értene dolgat. Ennyi nagy probaia leuen, mind az által szinten ott vőtte Isten eleit, ahol immár szinten minden ereietül el fogyot, Es végre soc eztendőc mulua, soc ohaytasi es sirasi vtan, mint egy kessel vgyan el metztettet tñle, Es mint egy nagy álomból fel serkenuen ő maga amelkodot magan, az ő nagy erőtlensegen es az őrdög mestersegen. De ez egy fele kisirtet el muluan, mind az által egyeb felec szantalanoc érkeztec, hogy egyebekben is iol meg ismerne az őrdőgnec ezer mestersegit, es az ellen tudna vigasztalast adni azoknac, kic akar mellyikbe forgottac volnais.

(675) Minden ember kedig, ha iol meg hanna dolgait, minden rend, mindennap, külömb külömb kisirteteket találhatna magaba: Soknac kazdag szűlei leuen, Isten aruassagra iutattya, es szepben neuelteti Isten, hogy nem mint az kenyés szűlec. Soc tanulo iffiaac izgattatnac, hogy tanulsagokat felbe hadgyac, de Isten rea haytya azért: Sokan kemény fogsagokban halalra tartatnac, maga Isten vgyan ki hozza azért. Sokan felesége es gyermekec halaloc miat, sokan szegenysegec es szegyenvallasoc miat nagy epűleteket veszne.

Sokat mondhatnéc iambor vitezekrol, fő wrakrol, aszonyokrol, es minden rendről, kic soc fele kisirtetekből, iutottac Isteni félelemre. Hallottam hogy az katona egy hetig heuert holt szamaba, kin az holt testec kőzöt kin erdőben, mezőben. Es mint ha wyonnan fel tamaztotta Isten, czuda keppen meg éleztette: Igy wrac nagy szegenysegre iutottac. Nemellyec betegség miat annyira iutottac, hogy immár sirattac: nemellyec rabsag miat, De mind ezekbe Isten czuda keppen ki mentőtte, Es az vtan mindnyaian czudaltac az io tetet, es okossa lőttec. (675 v°) De ez fele Historiakat sokat hallunc touab:

Most szollyunc ismet az őrdőgnec hatalmas, erős, es kegyetlen voltarol: de vgy, hogy az mi wrunc Iesust meg ismeriűc temeny ezerszer erősbne, es hatalmasbnac lenni ő nalanal, vgy mint ki ő ellene, senki semmi.

Az őrdög miuoltarol.

Hogy hatalmas ő magaba, De erőtlen CHRISTVS ellen, kit az Isten el szalazt az hiuec kőzibeis nagy okokból:

Latoe hogy kűszódni kel az bűnuel.

Nem ertic azt a bűnben heuerőc, es azon nyalakodoc, azért nem nekic valo beszec Hanem azoknac, kic az bűnt őrdőgnem mieltne, es rőtnegec hogy bűnbe ne essene.

Soc tőb felekis voltac azon emberen:

Mindenen vagion őrdőgi kisirtet, soc keppen:

Nagy czuda ezis

Noha nagy az
ördög hatalma, De
az urnac oltalma
temeny ezeszer
felyül haladgya:

Semmi okosság meg nem gondolhattya, melly nagy legyen az ördög hatalma, az ő álnoksága, es az ő mérges volta: à mint touab az ő soc külömb külömb neuezetiből meg értyűc. Mert az Farkasnac, sem Oroszlannac, sem az Sarkannac nem lehet annyi ereiec sem gyűh¹sege az baranoc közdöt, kit ezeszer felyül ne haladgyanac az ördögöc az emberec közt.

De innen nagy tartoztatasc vagyon hogy à mi wrunc IESVS CHRISTVS mint az io paztor őrizi az ő iuhait, es soc keppen fedezgeti, Azert czac azokon vehet az ör-(676)dög hatalmat, kie à setetsegne fiai, de még azokrais nem mindenkor erezti Isten szinten annyira, à mint őc akarnac. Az ő hiuein kedig czac egy szal hatalma sem volna, hanem őket nagy sugorogva tauul szemlelgeti. De így tetűt Istenec, hogy niha niha ő közikbeis be szalassza, kikre erőssen vasic à foga, soc keppen vadollya, es ohaytuan keuannya, à mint az szent Iob es szent Peter dolgabol meg tettzie, Kiket mértec szerint kezébe ad Isten, hogy meg hankottassanac, meg rostaltassanac. De viszont mas felől mellettec vagyon, es szent Lelke által inti, oktatya, tanyitya, nuditattya, biztattya es batorittya őket az ördög ellen. Ha el esic. fel razza es fel emeli bay uiuasra ellenec.

Ha ki szinten annyira el tunyul es neki heuereszic, hogy czac fohaszzkodni sem akar ellene, azt vgyan hatalma es birtoka ala erezti, kie közzül tamadnac toluaioc, orszag aruloc, Hazasag töröc, lopoc gyolkosoc, Es ezekbe kie imilly, kie amolly kinual vesznec, auagy az vtölso törüenre tartatnac: Iay ezzenec, Ha ismet az wrhoz nem térnec, es hozza nem kiálnac, Es meltan meg érdem-(676 v°)lic, hogy kie Istent nem akartac wralni, wralyac az ördögöt. De az kie bár szinten leg vtölso szűksegekbennis czac egyet fohazkodie az ő iduőzitő Iesus Christusahoz, ottan ielen vagyon óltalmara annac.

Noha azert hatalmas állatoc az ördögöc, de az ő hatalmoc-kalis maganac szolgaltat az Isten, az ő akarattyoc ellennis: Illyen keppen: hogy vele az istenteleneket büntesse es rontassa, az hiueket probaltassa, es az alat magahoz szoktassa, hogy mint az iuhoc mihent meg reszennec az Farkas elöt, paztorokhoz futamodnac: Igy az hiuekis mihent érzic raytoc az Satannac köuetet, ottan az wr Christushoz kialtsanac, mint az Apostoloc az tengeren, monduan. Wram, tarts meg, may¹ el vesszűnc.

De hogy az ő hatalmas vóltat iobban meg ismerhessűc, es az ő sok gonossaganac valami reszet eszűnkbe vehessűc. Ier lassuc az iras miatt hasonlitsa őtet à földi Elaphanthoz, es az vizi nagy Czet halhoz. Es tiltul¹ minemű neuezetecel neueztessec az irasba.

Hatalmarol.

Iobbal midőn szolna az Isten soc sanyarusagi vtan, es intene hogy ellene ne zugolodnec, es Iobis mindenről az WR Istent meg köuette volna. Ot az töb szo közt emlekezie az

¹ Sajtóhibával: tilrul

Iob

Luc. 11.

Feltamazi, nodit,
es felis raz az ur
ellene,
I: Pet. 5:

A melly tehenet
vgy emelgetnec,
hogy maga semit
nem erőlködie
meg hal az. Emel-
kegyel tehát teis
valamit. De szo-
loc it az wyonan
születetnec, Mert
semmi io nints
azokba, kie meg
holtac az bűnben.
Eph. 2.

Az kisirtetec által
az wrhoz szoknac
az hiuec.

Matth. 8:

Iob 40.
Behemot, az az
Elephant ereie.

Isten, ket erős állatrol, Behemotrol, es Leuiatanrol. Sokan az ördögre magyazzac mind az ket szot, mint ha azban az ördög ereiet ielentötte volna Isten. A Behemot földi állatoc közdöt leg nagyob, mongyac hogy az Elephant volna az: Az Leuiathan vizi állatoc közdöt leg nagyob, mongyac hogy à Czet volna az. Ezec à melly erőssac az egyeb állatoc közt, olyan az ördög az emberec közt. Az Elephantrol ott imilly szoc mondatnac. Imé az Elephantnac vagy Behemotnac az ő tzombaiban vagyon az ő hatalma, es az ő erőssége, az ő hasanac köldökebe vagyon. Mikor akaria az ő farkat mint egy Cedrus fat vgy emeli fel, az ő czo[n]tyai olly erőssac, mint az Ertz es mint egy vas bot.

Imé nagy erőuel vgyan be nyeli es fel szíya az folyo vizet, es semmit nem siet es nem fél az folyo viztől, olly mohon iszie, mint ha egyszersmind el nyelne, vgy annyira, hogy (677 v°) az feneket éri az orraual, es az fűlöt el lepi az viz.

Noha illy az Elephant, mind az által meg fogiac es meg őlic őtet, az hegyec teremtnec szenat neki, es azt eszi, es az mezőnec vadai iatzodnac előtte, az faknac es vadaknac arnyekiba nyugszic, es ot tengeti magat.

Igy az ördögökis, noha egy felől erőssac volnanac, de mas felől soc képpen meg erőtleniti Isten őket az ő hiueibe.

Bizony nagy dolog ez az ördögbe, hogy meg bolondithat, eszedet, elmedet el veheti, baluanyozoua es ezer teuelgesre vihet. szüedet lelketet fel geriezti telhetetlenségre, parazna vndoc életre, torkossagra, gyolkossagra, Mondom czuda titkos erei ezec az ördögne, De azert az WR ismet visza ádhattya azokat à mit ő el veszen túled.

Az Leuiatanrol mond: Nemde à Leuiatant, az az. Amà nagy tengerbeli Cet halat, horogual ki vonhadé, auagy kötellet őtet meg köthetede? Vallyon könyörögé ő te neked, hogy te őtet ne bancz. Nemde iatzhatolé vele, vgy mint amaz kis madarkaua, (678) Nemde le nyuzhadé az ő bűret, Es az halaszoc szattryokot be tölthetiké az ő feieuel?

Ha penig rea tamatz es rea veted kezedet, meg emlekezel bizony arról, es többbe nem igyekezel ő vele meg viyni. Nemde még czac az ő kemeny tekintetűlis meg ijed, es le esické az ember?

Senki nints olly méresz ember az ki czac fel merie költenijs.

Vgyan keuelykedic az ő pais formaiu kemeny es erős heiaj alat. Egyic heia à masic heiahoz foglaltatot, mint egy fegyuer derec még czac az szel sem mehet be az ő heai közt.

Mikor izel es ptűszög, vgyan tündöklő világ iő ki belőle, kinec szemei ollyac mint à haynal. Mikor kopokat es meg haragszie, vgyan szikrazic, fenlic es ég az ő torka. Az ő szaiabol fűst es lang iű, es ugyan buzog az orra, es gőzölög mint az forro viz az fazekba, es üstbe. Az ő lehelletüel es fuuasaua az holt szenet fel gyuytya, es vgyan lang iű ki az ő szaiabol.

Az ő husai egy mast éric, es mint egy forras es őntes, merő az ő teste, es nem hayladoz tetoua.

Czuda ördögi ha-
talam.

Leuiatan, tengeri
állat ereie.

(678 v°) Az ő szíve olly igen erős es kemény, mint egy kő, es mint az also malom kő, ollyan igen forrasos es erős.

Az ő habozasatul meg ijednec az tengeren iaro vitezec.

Ha valaki hozza vag, az ellen ő czac fel sem kel, az Darda, Kopya, es Hegyestör es Nyil, nem akad meg ő benne.

Minden hadakozo szerszamoc, mint a pozdoria czac ollyanac ő elötte.

Olly igen kemény heia vagyon, hogy az tenger feneken, akar melly darabos, hegyes helyeken, szinten vgy fekszie, mint az lágy sarba.

Az mélyseget szinten vgyan forroua teszi, mint egy fazec forrot az szen.

Ez Cethal noha illyen nagy hatalmas állat : de az ő hatalma czac az tengerbe vagyon. Az földön kedig czac egy szal hatalmas sincz, es ot senki nem fél tőle.

Igy az őrdögőc is noha igen hatalmasoc pokolnac mély-segeben, es az hitetleneken, de mennyországba, es az hiueken semmi birodalma nem lehet. Igyis vigasztal azért es ba-(679)thorit az Iras a(z) őrdögőc rőttenetes nagy hatalma ellen.

Ez ket állatokhoz kedig azért is hasonlított az őrdög, hogy mint az Behemot földön lakozuan, nagy hatalmat czele-keszic, Es az Leuiatan az vízben lakozuan, ot mindeneken wralkodic es kiralykodic. Igy az őrdög is mind földön vizen lakic, es mindenűt hatalmaskodni igyekezie. Es mint hogy amaz állatoc ellen, Senki nem álhat embertől meg valua, es azis nagy ockal Isten segítségével : Igy az őrdögőc ellenis senki nem álhatna Isten segítsege nélkül.

Ne veld semminec.

Tehát bolond az, a ki őtet semminec veli, auagy vgy bizakodic magaba, mint ha ő magatul meg győzhetne őtet. De eszes az, az ki minden remenseget ő ellene czac az Istenben vetőtte, es minden szem pillantasba könyörög ellene. Hid meg ha olly volna is mint Abraham, Moyses, Daud, Daniel, Illyes, Salomon, Kereztelő Ianos, auagy Samsonnis, de az mentől leg kissebic alnoksagualis es ereieuel, ezerszer le eytene, mi-(676 v°)hent az Wr Isten czac egy szem pillantasig elhaladnais. Ottan el hagy kedig mihent nem ő felsegőbe, hanem te magadba bizakodol.

Tehat szent Pál szaua kent minden meg lassá, hogy az ki fen ál, le ne essec, De senki se ketelkedgyec, hogy az WR Chris-tus az ő feiet őszue nem rontotta volna, fulakiat ki nem czipte volna, orszagat hatalmat es birodalmat el nem vőtte volna, Czac egyedül azért ő ellene, es az kie mellett ő vagyon azoc ellen nem álhat az őrdög. Azon kiűl bezzeg felötte nagy az ő hatalma, Mint az Cet hal igen hatalmas az tengerbe, de az szarazon semmi birodalma nints.

I. Corinth 10. Duplex est securitas: Vna est quae recumbit in Dei promissionibus, et quod statuit pia conscientia, Deum nunquam sibi defuturum, et inuicta persuasione freta, Satanae et peccato audacter et intrepidè insultat nihilominus suae infirmitatis memor, cum timore et humilitate reijcit se in Deum, et se illi studiose et sollicitè commendat. Eiusmodi securitas sancta est.

Alia est, quae ex socordia oritur, dum homines inflati donis presentibus perinde, acsi extra teli iactum essent, nihil curant, sed acquiescunt in sua conditione, quo fit ut omnibus satanae incursionibus sint expositi.

Non iubemur anxio animo haesitare de voluntate Dei, aut trepidare salutis nostrae incerti: Sed ne prava fiducia simus elati.

Mint az Elephant kedig erős az tomporiba: Igy az kihöz szaladhat erős geriedezeseket indit annac tompori közöt, hogy buialkodgyec es kenyekedgyec Istenec paranczolati ellen, Es mint az Atzél kedig ke-(680)meny, ily ő is kemény az ő gonossagaba, kibe soha czac egy mac szemnire sem haiol visza, soha meg nem ter azbol, sem változie meg azba, hanem menten megyen az ő keménysegebe. Mint az Elephant meg vonta magát az arnyekba: Igy olalkon olalkodic es tíz ezer tört, czaptotot vet az te vtaidba, es nagy mély vermeket ass elődbe.

Megint mint az tengeri Leuiatan erős haiu, fűst es lang iű ki torkabol: Igy az őrdög tűzes es mérges nyilackal lőueldöz, ki miat vgyan langoz benned, hol az gonosz buia geriedezes, hol az nagy keuely fel fualkodsag, hol az nagy telhetetlenség, vndoc es vtalatos torkossag, es egyeb ezer fele fértelmesseg. De mint az Cet hal minden fel emeltettet nagy állatot meg vtal, es minden keuely fiakon fő Kiraly: Igy az őrdög is az keuelyeknec kiralyoc, es az istenteleneknec wroc. A mint az WR monda: Tű az őrdög atyatul vattoc, mert az ő keuansagiba iartoc, ő hazug es gyolkos volt mind az esetnec kezdetitől fogva.

(680 v°) Féllýűnc tehát tőle mint gyolkostul. Es őyiuc magunc tőle mint hazugtul. Mert midőn igazat mondis, álnoc es hazug igyekezettől mondgya, hogy midőn egy igaz szauat el hitted, az vtan az több hamis mondasatis el hidgyed, Es ily az igaztul el teuelyeduen, el szakadgy Istentől es el vezsz. Ez ő gyolkossagat kedig es hazugsagat niha ő maga te magadban fuallya, niha kedig hazug es gyolkos ezközöc által czelekezie. Te azért mind egytől, mind mastul nagy vigyazassal es könyörgessel ód magad.

Iol lehet ő senki gondolattyat nem lattya, mert Isten az a ki szinten által lattya minden érzekensegűnket, a ki teremtet mindeneket czac az tudgya es lattya azoknac mind izeit, ter-mezetit, indulatit es kiuansagit, Czac ő visgallya, az mi vesein-ketis, a mi szíueinket, a mi gondolatinkat, es az mi keuansagin-kat: Mind az által annyi okos állat az őrdög, hogy az te kilső mozdulatodból, czelekedetedből, szodból tekintetedből, es nyug-hatatlansagidból, hamar eszebe veszi mire legyen az te vagyol-kodasod es keuansagod, buiasagraé, torkossagraé, lopasraé, telhetetlen-(681)segree, baluany imadasraé, bubayraé, őrdögi éyel iarasnac keuansagaraé, czac a világi wrasagraé, keuelyseg-

Az Elephanthoz mibe hasonlatos az őrdög.

Az Cet halhoz mibe hasonlatos.

Ioan: 6

Gyolkos es hazug

Miert mond niha igazat:

Ezközi.

Mint ertheti gon-dolatodat:

Psal: 7.

Hier: 17.

Meg foghatatlan mi tőlűnc az ő soc alnoksagi.

Hasonló az őrdög.

Miert hasonlított az őrdög ezek-hez.

Miert ne veld semminec:

Iubemur in do-minum respicere: quia tentatio quamlibet sit exigua, statim nos opprimat, actum-que erit ne nobis, si proprijs riri-bus nitamur:

Mint indiczon,
hol egy hol ma
bűnre.

Először bűnre, az
után büntetésre
izgot.

Esopusnal.

Oruossagunc az
ellen.

Iay ki nehez az.

Matth. 4.

Igen szükséges ez
nagy kérdés:

reé, ragalmazasraé, auagy egyebekre? Mihent kedig eszebe veheti szandekodat, ottan ezer lepet, halot, es tört vet, kibe meg fogion: Nagy alnokul buiasagra alkolmatossagokat ád, czuda mesterseguel izgat, hogy tantzos hazakhoz sies, ot imide amoda villogy, imide amoda tapogas, czipy, sugy, faytalan peniszes szokot mondgy. Hol imigy, hol amugy szandekozkodgyal, arrol szüntelen gondolkodgyal, Es végre gonossagodat meg szerezzed. Efféle soc czelczapo hazugsagit midőn Meg szereztette veled: Ottan gyolkossagra igyekezic vtanna, eszedet meg vakittya, hogy vagy te magad ki fakaztod dolgotat, vagy vtannad leselkedőket vet, az ki bironac, varosnac, orszagnac, kiralynac ki mondgyac latorsagodat, Titkon az szüedetis rőtteni, mindenűt hurrogattat. Mint az Roka ki az Saytot el czalta volt az Czokatul, katzag raytad czalardsaga vtan: Ezer keppen rőtteni, ijezt, es azon mesterkedic hogy ketsegeben eytsen.

(681 v°) Ezenkeppen czelekeszic mind az lopockal, orszag arulockal, dusockal, az szegenysegne, nyuzo tiztartoiual, az wrackal, az kiralyockal, az reszegesekkel. Es minden gonosz teuöckel: Hogy először soc hazug, hizelkedő, es czelczapo gondolatockal nodit az bűnec meg szerzesere. Az vtan kedig ottan read tör, hogy azon bűnőc miat, mind emberek előtt, mind Isten előtt el vesz. Ez az ő hazugsaga es gyolkossaga.

De te ennac ily vöd eleit hogy mihent az bűnec czac az gondolattya iutnais eszedben, ottan köuesd meg az Istent, hogy boczassa meg szent Fianac érdemeiért, Es könyörögy, adgya szent Lelket io gondolatra, Es segitsen hogy óhasd magad, hogy még se mozduly az őrdőgnec gonosz tanaczan.

De ha érzed hogy az őrdög annyiuat inkább döfel, dul, ful környűled, houa inkább könyörögesz. Ot iusson eszedbe, hogy őtet Isten te readis vgy boczatta mint szent Pálra, hogy az te erőtlenségedben meg mutassa az ő Isteni ereiet. Azert az könyörögesbe meg ne lankadgy, Es az mellet igen iozan. mértékletes életű, tiztedben gyors, es io munkas (682) legy. Ha ezt mieled, meg lád, houa touab tart raytad az őrdőgi kisirtet akar mi fele bűnre izgasson, mondom ha te annyiuat inkább könyörögesz, tanulsz, predikaciót hallasz, dolgaidban vagy szanto, szabo, vagy Kiraly, Predikator, Capitany vagy, el iarandasz hiuen es igazan: Mondom meg lad à te wradnac Istenedne, melly nagy kazdag áldomasa lesz raytad, Es valamelly kesőre, de à mit kértel meg adatic, hogy az őrdőgnec kisirtete meg lassodic. A mint az WR Christusis iollehet negyuen eyel nappal szüntelen kisirtetet az őrdögöktől, de az vtan elűzte előle őket, Es az Angyaloc szolgaltanac neki.

KERDES.

De mondanad, Mi az Oka, hogy nemelly ember eyel nappal bôytöllessel egyetemben imatkozik, hogy az Isten őtet

meg őltalmazna minden bűntől. Mind az által vgyan el esic soc fele bűnbe, Niha kedig nagy tzegetes bűnbeis: Mint David paraznasagba, Nemelly szegenysege miat czalard életbe, Nimelly reszegsegbe, Es ki imebbe, ki amabba.

(682 v°)

FELELET.

Lehetetlen az, hogy midőn szüie szerint imatkozik, hogy az imatkozás közt mielhesse az bűnt, kiultkeppen az tzegetes bűnt: De az ember el tunyul az könyörögesbe, es azt akaria hogy egy vagy ket kialtasara, Isten őtet nagy könyen, hartz es viadal nélkül tartana, melly keuansag nem lelki, hanem testi keuansag, melly elegy testi gyengeltetessel. CHRISTVS wrunc penig az ő hiueit arra tanyitya: Hogy szükség mindenkor imatkozní, es azba meg sem kel szűnni, nem kel meg faradni sem lankadni. Erre valo pelda az Moyses könyörögesis: à ki mig kezeit fen tarthatya vala, addig az ő nepe vagia vala az ellen-seget: De mihent keze el farad es lankad vala, es le eyti vala, ottan az ellenség veszen vala győzedelmet az Moyses nepen, es azt vagiac vala.

Touabba az bôytelesis es mértékletesseg nyiluan nem volt akkor benne, amikor à bűn meg győzte őtet, à mint Daudis étel vtan déliest nyugot es el alut es agyba heuert, es onnat fel kelűen megyen az ablakra, es à meg tunyult testel mihent tekint Betsabera, ki ma-(683)gat mosogattya vala David hazához közel, fel geriede rea, mert az aszony szepnec tetzic vala, Hozza hiuata es vétkezec vele, kinec keserues ize holtig szüiebe lőn. Melly vétkebe David ollykor esec, midőn immár orszagaba wralkodnec, es regi haboruiba meg czendessedet volna. De ez vetekul fel indita az Istent, hogy Daudra wyonnan holtig valo haborut tamaztana, es ily tartana zabolan az ő delczeg es kenyes testet.

Kiből mijs eszünkbe vehetyűc, hogy ha mi magunc birnanc az mi testűnckel, hogy őtet mindenkor Isten paranczolatya szerint hordozhatnuc, tehát Isten nem ereztene zabolat reanc. De miért hogy immár vgyan belenc óth az bűn, egyeb keppen soha ő meg nem tartoztathattya magát kenyes-segtől, hanem czac szüntelen valo gondal, banattal, munkauat, auagy faydalommal. Ez egyic oka, miért Isten az ő hiueire töb kereztet boczat, hogy nem mint az istentelenekre, kikre oztan hirtelen valo veszedelmet erezt. De az ő hiueit naponkent lassan lassan sanyargattya, hogy az zabola alat okosb legyen minden Istenes dolgaiba, es iambor életbe. (683 v°) Ezt az Irsnac soc bizonsagi kiűl, egy nihany száz nyaualyaimbolis tanultam kemen es halalos betegsegimből, fogsagimból szegeny-segimből, három feleségim, őt gyermekim halaliból, es kemen döguel valo ostorozasokból, czeledemne, soc nyaualyaiból, kic közzül heten halalañac 1577 be, Sempten ez iraskort, nemel-lyec megis gyógyultac. Igy iartac sokan többen. Mert talan

Iuc. 18.

Exod. 17.
O ki czuda pelda
ez: hogy akar ki-
nekis el lankad
vegre mind keze,
szüie, az Isteni
bizodalomba, Es
czac tatog akkor
mint az meghalo
ember:

2. Reg. 11.

Illy egyeb bűnis,
hogy mig meg
nem szerzed az
edisit De az vtan
ottan meregre val-
tozik: Sőt meeg
az igazasais elegy
keserűséggel: De
meg az vtan erzed
jobban, hogy merő
keserű.

I. Cor. 11:

Minden nyaua-
lyaidban eszedben
tarczad ezt.

huzszor valo száz ezernel többen holtac meg három eztendői dögbe, ez egez világ szerte.

KERDES.

De megis kérdened: Ha szinten nem mindenkor könyöröghetünk az testnek az ő tunya voltaért, Miért nem halgattya meg czac ket, vagy három, vagy tiz, husz könyörgesünket: Hogy azokra adna olly szent lelket hogy óhatnuc magunkat minden büntől?

FELELET.

Vay meg halgat még czac leg első könyörgesedbennis, De hogy az meg adasaban olly módot keres, hogy kiből meg ismerd te is a te vndoc voltodot, es fel ne fuualkod-(684)gyal, Es hogy meg ismerd az te benned lakozo bűnre valo haragiat-is, es fély es könyörögy annac boczanattyaert, Es hogy megis érezzed a te testeden, az bűn minemű kint es faydalmat érdemlene mind öröckè, Es ezből meg böczöld az ő nagy irgalmassagát, es az ő szent Fia kinyanac érdemet, Es hogy szüntelen szüntelen legyen miértis könyörögened.

Mind ezeknec megszerzesere kedig, imez ő felsegenec módgya. Hogy tegedet vagy Töröc, Tatar tömletzebe tetet, vagy hoszu betegsegedben, Colikat, bennasagot erezt read, vagy kemeny has ragast, vagy köszuent, vagy egyeb faydalmat, vagy hon valo agodalmat, teli, nyari kemeny munkat, faratsagot, soc but, banatot, ehseget, szegenyseget, vagy éyel nappal valo ördögi kisirteteket, ki miat fély es röttegy, vagy Pogan előt valo buydozasokat, vagy valami egyeb tartoztatásokat, Es ot meg lesz az te kérés[e]d: hogy az büntől meg szűnöl nem bujalkodol, nem torkoskodol, nem telhetetlenkedel, nem keuelykedel, Hanem ünnepet szen-(684 v°)telsz, szüntelen tanulsz, könyörgesz, es meg iamborodol.

Látodé, hogy meg halgat, es meg adgya io kéresedet, czac hogy mas móddal, a mint te keuannad. Te könyen es nagy kenyesen akarnad, hogy tegedet szent Lelke által tartana, Nem illic kedig teneked bolondnac, hogy módot szaby ő felsegenec az meg adasba, ő akar mint adgya, szabad vele, Te ved io neuen penig meg atta kéresedet. Noha a módgya nehez a testnec, de tettzie az Istenes leleknek, a mint Daudis, az wris igy szol, De maga, ne az en akaratom, hanem a tied legyen.

Auagy te talam aztis akarnad, hogy mingyart Angyali természetű lennel, es az bűn még se mozdulna benned. Ezis meg lesz időre, a mint az WR mondgya, hogy az igazac mint az Angyaloc lesz nec. De most mints annac ideie, mig meg nem rodhatsz. Azert mig benned az bűn, kibe fogantattal, ved eleg neuen Istentől, ha ő felsege minden nap foytogattya benned szent Lelke által, es nem hadgya wralkodni.

(685) Mondam oda felis, hogy ő szinten olly nyugodalomba tartana mostis mint az Angyalokat, ha te magattul meg birhatnad magadat, es semmi bűn nem lakoznec testedben, De miért hogy az szep szot, es az ő szent Lelkenec tanaczat lassu szoual nem fogadod, nemis lehet penig az te benned lakozo bűn miat, Immár igyis tettzet neki, hogy szeget szeggel üssön ki belőled, az az, a bűnt faydalommal foytogasson benned.

Mondom, ezt penig czac vgy műeli, ha könyörgesz neki: kit houa inkab mielsz, őis annyiual inkab keuesiti raytad az nyaualyat. ha kedig ritkan könyörgesz, aztis meg halgattya, de vgy, hogy töbül raytad az faydalom, azert, hogy meg röstültel az io dologba.

Ha kedig vgyan semmit nem könyörgesz ő neki, sem akarsz iobulni, vgyis meg ostoroztatol, de vgy az te ostorod, az te öröc veszedelmednec kezdete lesz. Imigy penig midőn igen keuanod iambor eletedet: de meg tunyulsz az vigyazasba, az iozansagba, a tanulasba, a könyörgesbe, es egyeb ioba: mind az által valamennyibe vgyan tusa-(655 v°)kodol azert a bűnre izgato ördöguel: Vgy az Isten veled lesz, Es egy felől ha ostoroz, mas felől kegyelmesen meg segit.

Ez az Kereztienec egez életiben valo vitessege, Teis éhez tarcz magad, Es ne keuany mas módot magad birasaban, hanem ahoz szabiad magad, a mint ő az ő igeieben elődben atta, mond-uan: Vigyazzatoc es imatkozzatoc, hogy kisirtetben ne essetec. erre segítsen ő szent felsege minketis. Amen.

SVMMAIA.

Im szolanc az ördög természetiről, hatalmarol, nyughatatlansagarol, álnoksagarol, es velűnc valo ellenkezesiről. Es arról, hogy Isten mi tülünkis ő ellene valo vigyazast keuan, kibe miért hogy röstec vagyunc azert eztennelis rea raz bennünket, es az mellet akar oztan bennünket minden iora segiteni. De ezekről szűkseg megis nyiluabban szolnunc, azert ez vtan mindgyart szolnia fogoc: Minemű külömb külömb newel neueztessec az ördög az szent Irasba. (689=686) es a neueknec értelmi miczodac legyenec. Kiből az ő soc artalmas voltai ki tettzenec. De most az ő ereie ellen, ier hiyűc segítségül az WR Istent.

|| Imatsagat az Negyedie Predikacio vtan meg talalod.

(686 v°)

Mas Predikacio az

ORDOEGI KJSJRTETEKRL.

SVMMAIA.

Harom rendben fogoc it szolnia az ördögöknek soc fele neuezetiről, es annac értelmiről.

Szep értelmec ezec.

Mogy Istennoc mint adgya meg azt, hogy keues- se bünt mielly:

Luc. 22.

I. Cor: 5

Rom. vij:

Rom. vij:

Tehat ne tunyat- kodgyal.

Luc: 21.

Először miért neueztessec, imilly neueckel, Daemon, Demenim, Diabolus, Sathan, Zabulon, Spiritus nequam, Belial, Asmodeus, Beelzebub, Mammon.

Masodszor vadakhoz hasonlítatot neuezetiről: Miért neue Oroszlan, Sarkany, Aspis, Basiliscus, Behemot, Leuiatan, Madar, Roka, Vérszopo, Kigyo, Scorpio, Strutz, Bagoly, Syrena, Saska.

Harmadszor, kegyetlen emberekhez hasonlítatot neueiről, Miért neue nihil Pharaoh, nihil gyermek kiraly, nihil Seon, Balach, Hai, Nabugodonozor, etc.

Vgyan ottan igen nagy czudat értűnc, hogy minden egyeb fele veszedelmekis czac (687) az őrdögöt peldazzac es tőkörözic, tűz éges, lopo, oruoc, hadac, maro ebec, es soc több egyeb fele artalmac, kiket iol eszedben ha veszel amelkodik ezennis.

Ezec vtan mind végig az Predikacioban ez neuezeteknec hasznait mondom meg: Es meg mutatom soc szent irasbolis, hogy az őrdög felötte igen gyűhős, kegyetlen es nyughatatlan legyen soc fele kisirtetekben. Es elő szamlaloc külömb külömb kisirtetekbe egy nihanyat, Viszont az ellen az WR melly igen draga őltalmoc legyen azoknac, kie vigyazuan ellene őtet segitsegül hiyac: Ezről lesz a masodic Predikacioc.

AZ ELSŐRŐL

Az őrdögnek soc fele neuezetiről.

Salomon ez vilagi életet hasonlittya az meg vetet tör között valo iarashoz, Mint ha szaz ezer meg vetet tör között kellene által lab hégyn lepned, es ha valahogy czac egyic meg szaladnais oda vesznel.

Auagy mint az egy szal gyalog hidon, auagy egy kis czonakon az mély vizen, auagy az igen sic iegen, auagy mint soc el hintet tőuisk között mezt lab, auagy az éles tör-(687 v°)nec az élin, a mint iarnal nagy halkal es ockal: olly az embernek az őrdög, az test, ez világ ellen valo vigyazasa, strasan valo állasa, es idestoua valo szemlelese ellene. Ez hogy vgy legyen, meg tetzic az ő soc fele neuezetiből.

Hogy azért megis az őrdögöknek gonosz természeteket es veszedelmes voltokat iobban meg ismerhessűc. Azert immar az ő soc külömb külömb neuezeti szerint szoloc roloc, melly neuec az ő soc külömb külömb gonossagokat adgyac előnkbe.

As iras nihil neuezi őket Daemonnac: az az, tudosoknak, mert igen okossoc, alnokoc, es fogdosoc, kie Adamtul fogua sokat többet többet tanultac az alnoc fogdosasra: Houa kedig okosb még az emberis, ha iamborsag nincz benne, annyial artalmasb, az mint alnoc procatorokból, es etnec tanyitokból ki tettzie,

Nihil neuezetic Dimenimnec, az az, rőttenőnek: kiknek rőttenesec soc fele. Hallottam hogy nemelly fő fő nepekhöz barátoc kepebe, disznoc kepebe, puskasoc kepebe, nemelyhöz rőttenesec rut abrazatu kepebe (688) ment, Es sokakat titkonnis

Daemon, Luc. 17.
Psal: 105.
Matth: 6: 10:
Iac. 2:

Dimenim, Euse-
biusnal:

sockeppen rőttegtet, es ijezget, kibe ő neki ezer módgya vagyon: Mijs szollunc az fele Historiakrolis oda alatt.

Köz newel az Deakoc Diabolusnac mongyac, az az vado- lonac, ki vadol sugar, es panaszol vntalan az hiuekre. Es olly nyelues mint az igen hires es szemtelen kurua, ki noha min- dennel latrab, de ő magat nem tekintuen, mindent gyalaz nyel- wel, még az tiztessegbeli iamborokatis. Erre izgat egyebeketis, ki noha igen nehez az iambornac, mind az által tuduan az ő vn- doc voltat, könyebben tűric. De ő ellene procatorunc az CHRIS- TVS, es az ő mi bennűnc lakozo szent Lelke.

Satannac, az az ellenkezőnek azért mondatic: mert min- denkor czac ellenkezie es garazdalkodic mindenuel, es szűntelen masra tör. Es soha semmi bekeseget sem frigyat nem akarhat, hanem czac czupa azon merő ellensegec az hiueknec, es ellenkezes szerző köztőc.

Zabulonnac, az az, éyeli setetsegnec azért, Mert minden dolga setetsegnec, nem vila-(688 v°)gossagnac czelekedete, ki mint az orw, az tolvay, parazna, lapagua es olalkodua iár, alnokul Roka módra, hogy hol imez, hol amaz bűnbe eytsen, es száz ezer teuelgő homályt es setetseget szerez ez világ szerte.

Spiritus nequam, az az, alnoc es gonosz leleknekis mondatic, Mert noha lelki állat, de ezec között alnoksagra es gonossagra valt, ki annyinal artalmasb, hogy lelki állat, kinec testi ember semmi testi ezközzel nem árthat, hanem czac lelki fegyuerrel, sem Corda sem hamu, sem kuklya, sem Bodog aszony őue, sem gyertya, sem fa, ezűst, aranykerezt nem árt ő neki, Hanem czac alazatos es tőredelmes sziwűl szarmazo hit, melly szűntelen Istenhöz fohazkodic az WR IESVS Christus erdeme által.

Belial, az az, kin nints iga, sem wr alat, hanem szabados. Ennek azért mondatic: Mert ő olly akar vala lenni, hogy Istentől se függene, midőn így szolna: Az en szekemet eszakra vetem, es az felsegeshöz hasonlatos leszec. Es imé ki rőttenes szőrnű dolog ez: Noha mindenestől Istentől el vettetet, es szinten pokolra alá taszitatot, de megis az akaratnac (689) es fel fualkodsagnac termezete benne vagyon kit belenkis mint egy merget vgy őntőt, hogy minden emberbe ezer fele keuelyseg legyen, noha ennyi száz ezer nyomorusagual környűl vetettűnc. De az nagy setet vaksag nem engedi most ezt iol meg latnunc ennyi szőrnűsegben, mi legyen az őrdögec ez az emberec keuelysege, de meg tudgyuc ez vtan, Mind az által bodog az, az ki tudgya magat őni eztűlis.

Asmodeus, az az, itélő auagy büntető, es probalo: Mert ő általa tölti ki Isten az büntetesnek iteletit, kít az hiuekre probaért, de hitetlenekre boszu állasért erezt.

Beelzebub, az az, legyeknek Istene, ki mint az poc az legyeknek, így halot vet az embereknek.

Mammon, az az, kazdagsagnac keuansaga: Mert e világ- nac szem feny vezző szépséget mindennec mutogatuan, keuan- tatya telhetetlenül. A mint CHRISTVS wruncnakis igeri vala, ha őtet imadna.

Diabolus, Eph: 4.

Apoc. 12.

Satan,
2: Reg. 19.
3: Reg. 5.
1. Paral: 21
Ioan. 1: 2
Zach: 3.

Zabulon.

Spiritus nequam:

Eph: 6.

Belial,
Deut: 13.
2: Corinth. 6:
Esa. 14:

Asmodeus,
Tob. 3.

Beelzebub,
4: Reg. 1.
Luc. 11:

Mammon,
Matth: 6:
Luc: 16.
Matth. 4.

Hasonlítatot neuéről az barmokhoz.

Oroszlán,
1: Pet. 5:

(689 v°) Oroszlannac azért mondatie, Mert nemelyre méresz keppen nagy kegyetlenül rohan, mint az Cananea-beli aszony leanyara, es mint amaz ket embereke, kikben vgyan bennec lakot, es lantzokatis el szaggatatot. Hallom nemelyt vgy faggatot, hogy lepet, mayat, tudóiet ki póktette vele.

Sarkan,
Apoc. 12.

Sarkannac azért, Mert nemelyre leselkedue rohan, de azért rőttenetes kegyetlenséguel. Mint az Sarkan merő méreguel es tűzel, vgy égeti nemelynec lelki ismeretit nagy faydalmockal. A mint hallottam ki azt monta: Bár pokol tűzere vetne testemet, czac lelkembe ne kinlodnam illy rőttenetesen. De tiz eztendő mulua ezis meg szabadult vala tőle, ki nagy Istenfélő volt az vtan.

Aspisnac,
Psal. 90

Aspisnac azért, Mert vgyan meg czip es meg harap, es hozzád fal, es beled boczattya azon mérget, melly magaba vagyón, olly vndocka es vtalatos firtelmesse teszen, mint maga, ki lidertz kepeben buikalkodikis veled, vagy reszezes kepeben együt dősöl veled.

Basiliscus.

Basiliscusnac azért, Mert olly mérges, hogy czac tekintetiuelis meg foytana, ha az (690) WR ő magát tükör paisul elődbe nem vetne.

Behemot,
Job 40.

Behemot, az az, Elephantis neue: Mert igen nagy ereie vagyón földenis.

Leuiatan, ibidem

Leuiathan, az az, Cethalis neue,: Mert igen hatalmas még az vizbennis.

Madar,
Luc. 8

Madaraknakis neuezi az WR, Mert hatalmaskodic feiűnc felőtts az egeken, es az hallot iget ki czipi.

Roka.

Rokais, Mert czudalatos az ő álnoc farka czauargasi, mint Herodesis annac neueztetic az wrtul.

Sanguisuga:
Prou: 30.
Veerszopo.

Vérszopois neue, kinec Salomon ket Leanyat mondgya: Egyic az buiasag, Masic az telhetetlenség. Ez kettőuel szopia ki véredet, kikkel soha meg nem hagy elegendet, ha neki engetz.

Kigyó, Apo: 20
2. Corinth. 11.
Scorpio, ibid 9.
Strutz, Esa: 34:

Kigyois neue, Mert minden szaua, tanatsa, dolga, fulakos. Scorpiois, Mert merő méreg es harag.

Bogoly:
Syrena.

Strutz madar, Mert ha szárnyad kelneis, nem hagy fel repülőd, hanem czac földire néztet nem mennyeire.

Bagoly, Mert setetsegre néztet.

(690 v°) Syrena, Mert edesget szauaua, es Angyal kepebeis el változtattya magát. Homerus iria, hogy az Syrenac az tenger kőw sziklac közt szep aszonyoc kepebe czuda édesen eneklettec, de valakic oda mentec, mind el veztec. Ezec őrdőgec voltac: Vlysses eszesen őltalmazta magát es tarsait.

Mint erthetd meg
ez neuec pelda-
zattat,

Ez neuekben melly nagy rőttenetes dolgai ielentessenec az őrdőgőknec, vgy érthetned meg, ha tudnad amaz rőttenetes es vndoc állatoknac természeteket, auagy lattad volna mit mielnec, midőn valakit erőssen űznec, auagy à kit meg ragadhatnac, az Oroszlanyoc, az Sarkanyoc, Aspisoc, Strutzoc, es az többi.

De szent Ianos mind azoc felőt hasonlítottya őket czuda rőttenetes állatokhoz, kiket neuez Saskkacnac. Azok kedig ollyanoc valanac mint űtközetre keszitet louac: Mert az őrdőgőc nyeritő, fel rugo es harapo kemeny állatoc: Es az ő feieken Arany szabasu Coronac valanac, mert igen keuely állatoc, Es ortzaioc¹ ollyan vala mint az embereke, mert mind firfiunac aszonnac artalmira iarnac, Fogóc kedig ollyan, mint az orosz-(691)-lanyocke, mert az kit meg győznec azokat vagyn megis őlie. Es vas pantzeloc vala, mert az gonossagba kemenyec, Es az ő szarnyaknac zugasa ollyan vala, mint az szekereknec zörgese, midőn soc louoc az űtközetre szagudnac. Es az ő farkoc hasonlatosoc valanac az Scorpioknac farkaihoz, Es fulakic vala az ő farkokon. Kiralyoc vala kedig az mélysegnec Angyala, kinec neue veszedelem.

Ez abrazaatokban iollehet az WR Isten akarta ielenteni à Papasagnac es Töröksegnec szörnűseget, az emberi nemzet közt, kinec magyarazattyarol it nem szolhatunc: De mind az által az őrdőgis peldaztatic, az ki azoc által czelekeszic rőttenetes testi es lelki ártalmokat.

Mert az őrdőgőc emberec által is czelekesznec, es à mint látod az lator vduart, à pogan vtalatossagot, az toluaioc, bordelyoc sereget az torkosoc es egyeb vtalatosoc dolgait, ollyac az őrdőgec, Kik által szem latomast mutogattya titkon valo czelekedeteket.

Im szolanc egy nihány neuezetinec magyarattyarol, kikbe az WR Isten ielentőtte (691 v°) az ő szörnű voltat. De hogy ennyi nagy setet vaksaginkban megis iobban figyelmezessűnc az ő artalmas voltara, Es iobban iobban szokiuunc iszonyodni tőle, magunc őni, ellene vigyazni, es könyörgeni: Es felőtte igen meg alazni mi magunkat. Emlekezem egyeb fele néuezetiről is, Czac hogy előszer arról szoloc, mit hasznait veszűc ez ő neuezetinec, értelmene.

Hasznai ezeknec ez: Hogy à mint természet szerint igen meg iszonyodunc, mikor Kigyot latunc, auagy Scorpiot, Oroszlant, Sarkant, Basiliscust, gyűhős Ebet, gyűhős Farkast: Igy mihent halluyc czac az neuetis az őrdőgnec, meg iszonyodgyunc bele. Netalam egy okaert ez artalmas állatoc azért is teremtettec, hogy ez lathato mérges es rőttenetes állatoc ielengetnec az láthatatlan őrdőgnec lelki artalmas mérgeit. Mert ha kilső szeműncel nem látnanc ez fele szörnű es rőttenetes állatokat, semminec vélűc az őrdőgnec lathatatlan gyűhős, mérges természetit.

De midőn hallod az Iras mihőz hasonlítottya: Kerengő es ordító Oroszlannac, ke-(692)gyetlen Farkashoz, Sarkanhoz, Aspis kigyohoz, tehát ollynac tarcz, es vgy fély, es vgy vtald, mint ha ezeket latnal szemeddel, valamikor érzed hogy raytad vadnac, auagy vtannad leselkednec, Es mint amaz szegeny

Czudalatos saskac
az őrdőgec:
Azocal: iz.

Hasznai.

Lehetseges.

Fayha egy tar-
tanad tőle.

¹ Sajtóhiba: ortzoioc

Cananeabeli aszonyis igen buzgo lelecek kiált az wrra, hogy Leanyabol ki űzze, Teis olly buzgosagual könyörögy ellene.

Immár több neuezetiről szollyunc.

Kegyetlen wrac neuuelis neuztetie.

Pharahonac, Seonnac, Amorreusnac, Balaknac, Astarotnac, es többinec : Imezert, Hogy mint regen az Isten nepenec czudalatos soc baia volt Pharahoual, Seon es Amorreus kirallyal, Balachual, Nabugodonozorrual. Az Ægiptombelieckel, Sydoniusokkal, Chaldeusokkal, Szereceneckel Az Oriasokkal, Es amaz lator Barrabassal : Szinte olly baioc, hartzoc, tusakodasoc vagy on mostis az hiueknec az őrdögökkel Sőt mind azoc őrdög ezközi voltac, kie által hartzolt az Isten nepuel, Es viszont Isten mas felől (692 v°) áluan az ő nepe mellett hartzolt az őrdög nepuel, A mint Angyal kepebe az WR megis ielenie Iosuenac, nagy pallos kezebe leuen, es biztata hogy ő lenne hadnagya az nepnec.

O ki nagy dolgoc ielentetnec it, ha iol eszedben vened, hogy valami szem latomast valo dolgoc vadnac, de mind azoc titkon valo lelki dolgoknac peldazati es ielengetesi, akar étel, ital, ruhazat szantas, vetes, wrasag, szolgálat, vton iaras, tizt tartas, szam adas, haz építés, el romlas, es akar egyeb legyen, de mindaz lathato dolgokkal Isten titkon valo lelki dolgokat peldaztat : Mint midőn latod hogy a buzat el veted es meg rodhad, igy te is el temetteted, de mint az ki kél, meg éric, meg czeplie, meg szoriac, az buzat az hazba, az poluat az tűzbe vetie : Igy te is fel tamatz, meg iteltetel, es ki pokolra, ki őrdög életre megyen.

Innet tériü(n)c az mi mostani tanusaginkra, Azonkeppen midőn az melly orszagnac gyermek wra vagy on, tudatlan, iatekos, reszeges röst : oh ki nehezen nézie ezt az értelmes emberec : De ez dolog peldazza aztis, hogy (693) az őrdögis gyermek, mert soha meg nem őszül, es czac az ő gyermeksegebe marad, az az, faytalan lator gonosz természetibe, es azban iora soha nem valtozie, Ha ez azert valamelly földnec, varosnac, orszagnac kiralya leend, mondom lelki kiralya, lelki biraia : Iay annac az orszagnac, mint Sodomana, Es Noe ideiebe ez egez vilagnac, es mostis soc teuelgő faluknac, varosoknac, es orszagoknac, kiket el foztot az Christusnac igaz Euangeliomiatul, sőt azt törrel, tűzzel, kérgeteti : olly helyen az értelmes hiuec ki nagy ohaytasokba vadnac mint Loth vala Sodomaba.

Azonkeppen midőn oluasod, vagy hallod, melly kemeny sziu el tartotta magát Pharahó kiraly Isten izeneti ellen, ki nagy czudakrais meg nem haiolhatot, hanem niha niha el röttent es akkor könyörget, az vton meg kemenyedet, es az Isten nepet annal inkab kinzatta, es vegre ő maga az tengerre menuen, oda vesz : Mind az czudakeppen peldazta az őrdögnek kemenyseget, es kegyetlenseget es az CHRISTVS veres véreben valo veszedelmet. Az puzta peldaz-(693 v°)ta ez vilagi nyomorult életünket az ki-

gyoc mardosasa az őrdög mardosait, az fel függeztet kigyó, az fel feszitetet Christust : Az Sator, annac Temploma, óltara papi óltözete, baranya, engeztelese, mind nézet az Christusra, olly czuda titkos értelmeckel, kin el amelkodunc az meg wyult őrdög természetbennis, Az ígért föld peldazta az meg ígert őrdög életet, kire nem Moyses, hanem Iosue viue az nepet. Igy nem Moyses törvénye által mehetűnc az őrdög életre, hanem czac az ISEVS CHRISTVS által. Ez dolgokon az igen eszes emberekis eleget nem czudalkozhatnac, Istennec ez szem latomast valo dolgaiban, minemű el röttetel lelki épületi voltac.

Azonkeppen oluasd iol meg Seonnac az Amorreus kiraly nac valo hartzait Moyses nepuel : Es az Balach kiral, es az Hai kiraly dolgait. Es az Nabuchodonozor historiait Mind azokba az igen bölczekis el amelkodo dolgokat talalnac az őrdögnek czelekedetiről, Mert ő lathatatlan állat leuen, az ő titkon valo czelekedet : azoknac gonossagoc által akarta az Isten nekűnc tuttunkra ad-(694)nunc, Hogy a mint az Isten nepe nézet azzokra, auagy a mint meg röttent, midőn czac az neuketis hallotta Pharahonac, Seonnac, Hainac, Nabugodonozornac, auagy a mint mijs most hallu, kemeny es röttentes voltac az Török, Tatar rablasnac, fogsagnac, auagy valami egyeb vilagi hadakozasnac, egy masra törösnec, orszagoc romlasanac, varosoc gyuitasanac, dög halalnac, auagy midőn czac ki vont fegyvert latunkis kettő között egy mas ellen, auagy meg gyuladot hazat, auagy kű essőt, kemeny szelet, auagy farkasoc gyűhösseget, ebec mardosait, egy mas között valo perpatuart, szitkot, haragot verekedest, Es akarmi fele veszedelmet : Mindenec az őrdög miuoltat tükörözic előttűnc ki meg az ebeketis őszue vezti, es egy massal mardostattya, a mint wrunktul az disznokba kéredzenec, es az tengerbe ölec.

Ezzel kedig rakua az iras, hogy az Isten az istenteleneket fenyegeti, törrel, Ezech. 21. tűzes paisal. Naum 2. Es neuezi őket meg gyujtot fazeknac, Ier. 1. Seir hegyenec Ezech 35. Az WR CHRISTVS neuezi az őrdög-(694 v°)gőt sebes szel nec, melly az hazra rohan. Matth. 7.

Mind ezec nyiluan peldazatnac okaert mondattac, hogy mint midőn tűz gyulladasat áruiz aradasat, fegyver vagasat lattyuc, es iszonyodunc : Igy noha az őrdögöket nem lattyuc, de mihent hallu ottan az ő neuc szerint tölőc meg iszonyodgyunc.

De oh ki czuda az emberi erőtlenség, es testi batarsag : Hogy mint midőn czac hallu es nem lattyuc Török Czarar hadat, az hohart, az ház égest, az kű essőt, es egyeb ártalmat, semminec alittyuc, de ha előttűnc lesz nec, ottan felőtte el reműlűnc. Igy midőn czac az neu el hallu az őrdögnek, ugyan czufolodunc vele, es mongyu trefabanis őrdög vigye el. De az kie az ő kezebe estec mint Peter Iob, Iudas, oh mint iszonkodnac tūle, Mi azert se batorkodgyunc bolondul, testi batarsagual, se fellyűnc bolondul, hanem ércűc meg : Hogy mint az Isten nepenec, mind Pharahó ellen, mint az tenger ellen, az Seir es egyeb kemeny kiralyoc ellen óltalmoc volt : Igy mijs óltalmul

Seon, Balac, Hai, Nabugodonozor Kiralyoc.

Mint mutattya ki Isten az őrdögnek titkon valo természetet.

Matth. 8.

Óltalmunc.

Iosue 5.

Minden lathato dolog, az lathatatlanoknac peldazati, etel, ital, ruhazat, szantas, vetes, bor szűret aluas, fel kelet, wrasag, szolgálat hadakozas, vton iaras, tizt tartas szam veles, es akar mi egyeb dolgainc, czac arnyeki az lelki dolgoknac, es alomba mind lelki dolgokra iutnec.

Gyermec őrdög.

Pharahó az őrdög.

Fegyuerűnc.

ő felseget meg keressűc. Es mint tűz, áruiz, fegyuer, (695) álgyu, puska, farkas, oroszlán, sarkany, Basiliscus ellen óltalma-
kat adot ő felsege: azonkeppen adot az őrdőgnec minden temeny ezer álnoc mestersegi ellen, es lelki fegyueri ellen, megint lelki fegyuereket. Kic között leg fő, az ő benne való bizalom, à Iesus Christus által. A mint szent Iános mondgya: Ez az tű győzedelmetec, az tű hitetec.

Leg fő fegyuerűnc.
I: Ioan, 5.

Rom. 8:

Isten akarja hogy kesertessűnc:

Hasznai az kisirteteknec.

Ez fegyuer kedig az IESVS Christus által Istenben való bizalom azért igen erős: mert mihent hozza kialtoc, ottan velem vagyom. Oe velem leuen, hogy álhatna ellenem az őrdög, auagy hay szalamotis hogy vehetne el az ő engedelme nekűl? A mint szent Pális mondgya: Ha Isten velűnc, kiczoda elle-
nűnc? Es ki teszen vadolast az Istenec valasztoti ellen, ki szakaszth[a]t el az Istenec szerelmetűl?

De miért hogy az őrdög igen nyughatatlan, azac egy óraigis bekesseged miatta nem lehet, Istenis kedig meg engette, hogy az hartz szűntelen legyen, kinec soc nemes okai vadnac, Mert mint az io viteznecek akkor vagyom mind becűleti, mind io fizetese, mikor vagyom kiuel hartzolni, Es azért vgyan ő-(695 v°)-rűnc az hártznac: Igy az híuekis soc alafaiat es hasznat érzic az őrdöguel való ellenkezesnec, ki vtan adatic az Coronais, Iac. 1. I. Corinth. 10 I. Timoth. 4. Mondom azért, hogy nyughatatlan leuen az őrdög, soha ő sem szűnic meg, vagy kaphat, vagy nem kaphat, vagy vezt, vagy nyer. A mint az Martalotzoc dolgatis latod. Tehát te is soha meg ne szűnnyel az könyörgestűl, hogy mindenkor melletted legyen az WR Isten, az ő szent Fia had-nagysaga által ki mint egy Iosue, vgy forgodic mindenkor az Isten nepe előt, noha testi szemmel nem lattyu.

De hogy áitatoson es bizodalommal könyörögges, szűk-
seg tehát gyakran tanulnod az Isten igeiet, az mellet iozansagba, es meg elegetet szíwel tiztedben igazan el iarnod, es kegyesen élned. Kikre mind hozza segit ő szent felsege, czac hogy kéried, de szűntelen kéried. Ha kedig el esel, à mint sokszor elis esel: Ismet fel tamazt az WR: Es wyonnan fel keszit minden fegyue-
reddel ellene. Es megint neked szalaztya. Ennec hogy mind éltig kelessec lenni, im meg magyarázom.

(696) Hogy az hiuec mindenkor kisirgettetnec.

Ecclesiast. 2

Iob. 7:

Mig ez testbe élűnc, addig mind az őrdögöktűl, mind a mi testi keuanasaginktűl, mind ez vilagnac gonosz peldaiatul soc kisirteteket kel szenuednűnc. Azert int az Bőlcz, monduan: Fiam, ha az Isten szolgalttyara adod magad, állý az igassagba, es az félelembe, es keszicz à te lelketet az kisirtethőz. Iobnalis így vagyom irua: Vitessege es kisirtet az embernec egez è földi élete. Houa kedig Istenesben akar valaki élni, annyíual több több kisirteti érkeznecek órankint, mert arra leg nagyobb irigysege vagyom az őrdőgnec, à kinec foga erőssen vásic à fő fő nepekre,

az Istenec fő es hires szolgaira, à mint szent Pális mondgya: Hogy mindennec haborusagot kel szenudni, valaki Istenesen akar élni. Kiket az őrdög hol nyomorusagual, gyalazattal, rongalassal, kérgetessel, hol vndoc es rőttenetes őrdögi abrazat mutatassaua, hol hitetlen álmodozással, hol telhetetlen, auagy buia es fértelmes keuanasagockal, hol egyuel, hol massal szűntelen dő-(696 v°)főli, taszittyá, rőtteni es remiti. Ha ezerszer szegyet valnais es hiaba olalkodot volnais, ő mind az által wyab hartzot indit, ismet elől int ál, nodit, szurkal, mindenkor mint árthasson arról gondolkodic, ha meg győzetic hetszer álnokbakat veszen melle, es wyonnan minden szodra, czelekedetede, es magad mozgatasara, rea vigyaz, Ha mi álkolmatossagot kaphatna, kiből bűnre noditana, ételedben, italodban, ruhazatodban, haz epitesedben, törüeny teledben, predikallasodban, tiztartosa-
godban, gyermekid neuelesedben, szolga tartasodban, iarasod-
ban, hadakozasodban, szantasodban, arultatasodban, sing, font, kőből mértelkedben mind ielen forgodic, es hol toldattya, hol rantattya dolgaidat, Sohól sem éyel, sem nappal, sem hon, sem kiűl el nem táuozić, hanem mint az ehező Oroszlán kereng mint haphatna el, Mihent valami kis indulatodat lattya, vagy rőtsegre, torkossagra, buiasagra, álnoksagra, czalardsagra, haragossagra, bosszu állasra, vagy egyeb bűnre, ottan raytad kap, tapogat, fűsűl, czelczap, édesit, hazudoz, nodit. Ha el eyt: rőhög, katzag, rőtteni remit es ijezt, (697) ki miat vgyan el épéd az meg fáradot szíued, tested, lelked: Pelda erről az Sidosagba, Iuda, Ephraim, Manasse agazattya, Iuda noha meg győze Iebuseust, Ephraim es Manasse à Cananeust, de fottig vgyan nem irhattac ki őket, kikkel minden ideiekben soc baioc volt, kiuel ezt peldaztata az Isten, hogy az több hiuekis noha meg győzetic az őrdögöt, es hatalmat vehetnec raytoc, de vgy, hogy mind az által mig ez földén lakoznac, mindenkor hartzoc legyen vele, A mint meg tetticz ő magannis az mi feiűnken, à Christuson mind az, hogy erőssen fogdosta es kisir-
gette szőrnű kisirteteteckel, de mindenekbe mindenkor az őrdög győzetet meg. Sőt az regi szent Atyac, Prophetac es Apostoloc, nem czac neg kisirgettetenec az gonosz kigyotul, hanem nyaualyasoc megis harapdaltattanac, kinec mérge miat, vgyan meg dagadoztanac: Abraham, Sara, Moyses ketelkettene az Istenec nemelly igeretibe: Aaron baluanyt czinala es ima-
ttata, Iacob rezketet féltibe ellensege előt, Iudast meg győze az fősuenyseg, Petert el eyte az félelem, Iacobot, Ianost az tiztesseg keuanas, nemel-(697 v°)lyeket az vetekedes, ki lenne ő köztőc leg nagyob, Es mindnyaian ketelkedenec az WR fel tamadasaban, mellyec mind az őrdőgnec mérges mardosasi es izgato kisirgetesi miat voltac. De mind ezec közzűl, czac az egy Iudas vesze el, Mert bűne boczanattyat nem kére. Az többi kedig mindnyaian meg oruossoltattanac à mi wrunc Iesus Christusnac általa, kiknec tiztesseg keuanasokat fordita al[a]zatossagra, feddő vetekede-
seket bek[e]segre, ketelkedeseket erős hitre, felelmeket nagy batorsagra. Ez oruossagnac es meg gyógyitasnac peldaia vala

2. Tim. 3.
Ime ki iszonyu az őrdög nyug-
hatatlansagi.

Matth: 12

Matth: 4:

Harapasi nagy fő embereken.

Draga oruossunc

Num, 21.
Ioan: 3.

I. Cor: 12.¹

Eph: 6:

Nezsze Isten mi-
nemű példázato-
kat adott, kic nem
annyira kellene
ez vilagnac, mint
hogy mutassac az
lelki hartzot.

Matth: 28:
I. Cor. 10.

Az nagyokra
nagy kisirteteket
erez Isten.

amaz fel emelt Ertz kigyó, kire valaki fel tekint vala, ottan meg
gyogyul vala az tűzes kigyó mardosasabol. Viszont à ki meg
vtalta es azt semminec vélte, gondoluan: mit használhatna
ennekem az Ertz kigyó, es arra valo fel tekintesem, azoc mind
meg hálnac vala az mardosasnac mérge miat. Iol érzette szent
Pális mi izű legyen az őrdög mérges mardosasi midőn sokszor
kőnyörgene, hogy el venne Isten rola az Satannac eztenet, De
czac ezt felelec neki. Pal elegendyel azzal, kit en neked attam,
ne kery többet, hanem túry az-(698)zal, es az melly ezten raytad,
szenued bekeuel, mert az sints karodra, mert az en Isteni erőmet
es hatalmomat azban ismertetem meg te veled, midőn az te erő-
lensegedet ki fakaztya az őrdög kisirtete, ő ám forgolodgyec, de
en erőt adoc neked annac meg győzessere. Azert ehöz képest int
minketis, hogy mijs mindenkor fel öltözöt fegyuerbe, sisakba,
fegyuer derekba, vagy pantzelba, es vas labu szekernyebe
forgoloduan, pallosunc es paisunc mindenkor kezünkbe legyen,
hogy az őrdögnecc minden tűzes nyilait fel vehessűc ártalom
nekül. Mint ha mondana: Egyeb ezbe nem lehet, hanem valaki
Christus szolgálja, de annac hartzolni kel az ő ellensegűel, à
mint è világ szerintis így iár ez, hogy à ki az soldot fel veszi, es
à kinec Zászloia alá irattya magat, az mellet tartozic vitezkedni,
ha kedig onnet el szeknecc, Gatyat vonnac nyakaba. De à mint
az io viteznecc őltalom az Sisac, pantzel, pallos pais, hogy ha
tűzes laptá, nyil, puska, kopya tallalyais, de eleit veszi hogy ne
ártson: Így à lelki fegyuer, az Istenhöz valo kőnyörges, Isten-
ben valo bizodalom, az Isten (698 v°) igeienec igaz értelme, es
azbol való valasz tetel, akar melly rőttenetes kisirtetecis meg-
győzi az őrdögnecc. Ha kedig niha meg futamtaté, ottan az erős
varba szaladgyunc, ott még az álgyuc ellennis erős palankokat
tölczunc, Es ottis mind holtig az mi vitez feiűnket, az WR
IESVS Christust meg őltalmazuc. Ki nem olly czalard, sem olly
erőtlen mint nemelly feiedelmec, kic az ő szallot varokat nem
segithetic meg, es czac szoual tartyac, Hanem meg eskűtt
monduan: Bizony bizony mondom, világ végezetic veletec
leszec, Es iois, ki nem hagy erőnc felőt meg kisirtetni.

Iollehet el oztotta kinec kinec az hitnecc mertekecc, es az ő
aiandokat, es àhoz kepest kire nagyob, kire kisseb kisirtetec
erezt, à mint Peteren, Pálon, Moysesen, Salomonon meg tettzie,
Mint az ezer louu hadnagynac, nagyob es erősb helyre kel allani,
hogy nem à tiz louu katonanac, így az Predikatornac, auagy
valamelly erős hitű Kereztynnecc nagyob baianac kel lenni,
hogy nem mint az gyengeknecc. De tekintsze meg iol eztis, hogy
mind ezecc è világ szerte, czac peldaza-(699)tert vadnac. Iollehet
ez szem latomast valo hartznekűlis nem lehet è világ, es azokis az
őrdög izgatasiból vadnac, de kotyon fiyt(!) ez vilagnac szem
latomast valo hadakozasa, ha ket erős Czászar őszue menneis,
àhoz kepest, à minemű lathatatlan hartzoc vagyon Christusnac,
az őrdögöknecc Christus Angyalinac, az híw embereknecc, es az

¹ Helyesen: II. Cor. 12

őrdög tagiainac, à mint szent Iános es Daniel czudakat irnac
arrol, Apoc. 12. Dan. 10.

Mint hogy kedig è vilagnac soc fele rendelési vadnac, ki
louas, ki ket, három louag, ki tizedes, Százados, ki ezer, ki tiz
ezer, ki orszag hadnagya: Így neuzei szent Pál az őrdögöketicis
hatalmassagosoknac, feiedelmeknecc, setetseg biroinac, Es Chris-
tus wrunc nemellyet neuzei heťszer álnokbnac es gonosznac.
Azert à mint köztűnc nemelly erős hitű, nagy czudac tehető,
nagy túrhető, nagy bőlcz, nagy alazatos, nagy iozan, nagy
vigyazo, így megint azoknac nagyob es gyűhősb őrdögöcc tamad-
nac, az kic megent kissebec, hartzotis kissebet szenuednecc.
Ezeket czac az kereztyneni vitezekről mondam.

(699 v°) De à mellet eleg soc kinoc vagyon azoknakis,
kic tellyesseguel őrdögnecc attac magokat, mint az éyel iaroc,
baiosoc, baluanyosoc, nézőc, toluaioc, reszegesec, es vndoc
paraznac, Ezekis sokat szenuednecc, az őrdögöcc miat: Mint
az törökis kinozza az ő maga szolgaitis, Bassac, Bekecc, Czauszok
sokszor meg foytatnac, es hol imigy, hol amugy vesznecc. Így az
őrdögis végre mind azokat is el vezti, az kic neki szolgálnac
Christus ellen. De az WR Christus hiuei czac hankottatnac,
soha el nem veszhetnecc, kiknecc houa nagyob vitessegecc es baioc
vagyon, őkis annyual nagyob becűletet, tizteletet, alafat,
es Coronat vesznecc. A mint ez fele szertartassalis az WR Isten
akarta peldaztatni, az ő hiuei vitesseginac fizetesit. Kiknecc
minemű soc fele kisirteti legyenec, noha mind meg nem mond-
hattyuc, Megis egy nihany külömb külömb felekről ier érte-
kezzűnc.

Hogy soc felec az kisirtetec.

Soc fele az emberi kisirtet, à mint arrol szoltam az Negyediecc
wrnapi Euangeliom-(700)ba, azhol az Apostoloc bankodanac
az tengeren: Ottis az hol az WR ő maga kisirtetec az őrdögűl,
az kilentzedik wrnapi Euangeliomba, *Ottis az hol az Cananeabeli
aszont ő maga az WR nagy dolgoccak kisirgette, Tizediecc Euange-
liomba az ki ielenes vtan. Ottis, az hol az wrat szidalmazzac,
hogy őrdög által űz őrdögöt, Tizen egyediecc Euangeliomba. Kikből
az kisirteteknecc soc fele renditis meg érthe[t]itecc, de aztis
hogy az hiuec niha Istentűl ő magatul, de azkor io végre czac
oktatásért es probalasért kisirtetnecc, à mint Moyses mondgya:
Exo: 20. Deut. 18. Es Daudis Psal: 65. Niha kedig az őnőn
gonosz testi vagyolodasoktul, es niha az pokolbeli őrdögöktűl
kisirtetic, de ackor gonosz végre, hogy bűnben essenec, es az
miat elis veszenecc. Niha mijs kisirtyűc az Istentis, mi magun-
katis felebaratunkatis. De most mind ezekről nem szolhatunc:
Hanem czac az őrdögi kisirtetekről es az mi magunc gonosz
keuansaginac kisirteteiről.

(700 v°) Erről szent Iacab így szol: Senki ne mongya
mikor kisirtetic, hogy Istentűl kisirtessec Mert az Isten gonos-
sagockal meg nem kisirtethetic, őis senkit nem kisirt: Hanem

Rend tartasoc az
őrdögöknecc, hogy
az erősse, erősse-
ket, az kilsinye,
kilsinyeket kisir-
gessen:

A kic le fektűt-
tecc az őrdögnecc, rőt-
tenetesb azoc
dolgai.

Vizkereszt, alias
az ki ielenes vtan
Bőyt első vara-
nap.
*Bőyt masod va-
sarnap.

Niha Isten, niha
őrdög kisirt, de
külömb vegre.
Niha mi magunc
magunkat, niha
mijs kisirgetyűc
az Istent:

Iac. 1.
Szep ertelem az
kisirtetről, Hogy
a bűnnecc keuan-
saga bennűnc in-

dul, de azt az
ördög öregbíti:
Kiből noha Isten
ki vonja magát,
hogy oka ne lenne
az bűnnek, mind
az által ő ereztí
reanc az kisirtet-
tet. Nem azért,
hogy az bűn ne
uekedne bennűnc
hanem hogy inkább
vtalnuc es tusa-
kodnanc¹ ellene.

Szep biztatás akar
mi kisirtet ellen.

Hasznos az vi-
gyazac kisirtete.

ki ki mind kisirtetic, midőn az ő tulaydon keuansagitul el
vonattatic es égettetic. Ez vtan a keuansag minec vtanna
fogadot, szűli az bűnt, az meg lőt bűn kedig, halalt faioz. It
nem azt mondgya szent Iacab, mint ha Istenis nem kisirgetne
io végre, mert ő maga erezti reanc az kisirtetet. De azt mondgya,
hogy midőn bűnre es gonoszra izgattattatunc, az, a minnen
romlot természetűnkől es gonosz keuansaginkból tamad, auagy
az őrdög izgatasabol, Honnet előszer tsac meg mozdul az bűn
bennűnc, az vtan meg foganoszic, végre vgyan szűletic, kiből
oztan halál kőuetkőzic. De hogy mi ez ellen igen vigyazunc, es
hamar hamar könyörgessel eleit vegyűc, szepen int monduan:
Ha valaki bölcseseg nekűl es erőnekűl szűkölködic, kerie Isten-
tűl, es ő meg adgya azokat, czac hogy hitből kerie. De az tanullya
az Isten igeiet, es annac vgyan teűdieis legyen. Effelekne nagy
örömekre mondgya lenni az ki-(701)sirtetet monduan: Atyam-
fiai igen nagy örömnec alitsatoc, valamenyiszer, külömb kisir-
tetekben essendetec, Tuduan azt, hogy az ti hitetekne meg
probalasa bekeseguel valo tūrest nemz, az bekesegul valo
tūresne kedig tőkelletes czelekedete legyen, Bodog az firfiu a ki
az kisirtetet el szenuedi. Mert midőn meg probaltatic, az elet-
nec el veszi Coronaiat, mellyet az WR igert azoknac kie őtet
szeretic.

Im értyűc hogy Isten ő maga, czac io végre kisirt, mint
Abrahamot inti hogy meg őlye fiat, de végre nem hadgya meg
őlni: Igy midőn az őrdög kisirtetit, auagy az mi gonosz keuan-
sagine izgatasitis read erezti, ielen vgyon azokba, es mind io
végre igazgattya, Noha azoc gonoszra vinnenec, de ő nem erezti
rea azokat, kie őtet szeretic, segitsegűl hiyac, es az ő kisirtetec
ellen viaskodnac. Ezekből ezt tanuld, hogy az bűnt Isten nem
szerzi, mert az immár regen benned vgyon, De hogy azt meg
ismerhesd, kisirtetet erezt read, Az ki mihent izgat, ottan meg
mozdul benned, mint az ganey mikor pizkallyac: Kibe Isten
fel indit alazatosag-(701 v°)rais, vigyazasrais, annyual inkab
kedig, houa gyakrabban es nagyobbban rohan read az kisirtő
ördög.

Minemű[c] a kisirtetec

De mineműc legyenec az őrdög kisirteti, szollyunc immár
azokrol, Es figyelmezzűnc egy nihany kegyetlen es álnoc dolgaira.
hogyálnoksagat meg értuen, tudhassunc iobban ellene vigyazni.

Amaz kegyetlen Pharahonal rőttenetebdolgokat czelekedic
ő. Ki mint Pharao nem erezti vala ki az Israelt az ő földéről
Ægiptomból, *vgy őis azon mesterkedic, hogy czac ki se keuan-
kozzunc ez világi hitsagos életűnkől, noha rabsagnac es fog-
sagnac hazaba lakozunc, Es nem akaria hogy Moyses vtan
indullyunc az puztara, es az vtan Iosue által be mennyűnc az
meg igert nyugodalmas földre. Az puztannis kedig morgolottat

¹ Sajtóhiba: tusakodnuec

bennűnket, Nagy sokakat meg mardos, el sillyeztet, es tűzzel
fegyuerrel emeztet meg. Oe az ordito Oroszlan, ki kerenguen
keresi, az kit el nyelleyen. Es az orw es toluay, ki czac azért iű,
hogy lopion es ől-(702)lyőn. Ez a ragadozo Farkas, ki az WR
aklabol az iuhokat igyekezie el ragadozni, es a nyaiat el szelez-
teni. Ez olly Vérszopo, hogy soha meg nem tud elegendni: Ennec
az ő álnoksaga es kegyetlensege száz ezer, ki hol igeretiuel
hiteget, mint Adamot, es az WR Christust, hol fenyegeteseuel
rőttenet, mint soc Martyromokat, hol hizelkedic szauauual, hol
ket fele űt es verekedic agyarauual. Pelda, Adam mint czalatéc
szep szaua miat, midőn azt mondana: ollyatenoc lesztec, mint
az Isten, ha az fa gyűmölczéből észtec. De am őrdögökhöz lőnec
hasonlatosoc. Hát mi ne hidgyűnc szép szauanak is, akar mint
gondolkodtassa veled édes voltat az buiasagnac, az torkossagnac,
az keuelysegnec, az ragadozasnac, az baluanyozasnac, az
telhetetlensegnec, de hazud, mert keserues méregre változtattya.
Ieremias iria egy gonosz Ismaelről, hogy baratsagnac szine alat
étel vtan meg őlte volna álnokul az Godoliat, ki Sidosagba
feiedelem vala, kinec gonosz szandekat noha meg mondtac, de
nem hitte: Mind vgy iárnac azokis, valakic az őrdögőc baratsa-
gat ő magoc keresic, a mint (702 v°) soc őrdögősec, éyel iaróc,
es soc szín mutatóc czelekeszne.

Kinec kegyetlenségi melly soc felec, es melly nagyoc
legyenec, peldac erről soc szent Prophetac es Apostoloc, kikne
midőn czelezapo hazugsagauual nem árthatot volna, rőttenetec,
kergettette, es őletette őket, mint Ieremiast, Danielt, szent
Istuant, es többeket: De az kinoc kőztis az hiuec győzedelmet
vőttec ő rayta. Mert annyual inkab ki tettzet az ő gonossaga,
es houa nagyob kegyetlenséget mutatta, annyual inkab el
vtaltatot, es az által meg becűltetec az Christus, es az ő őrdőc
orszaga. Es azért ezec sokszor az kinoc kőztis neuettec az ő
hiaba valo gyűhősseget, mint szent Lőrintz az tűzes Rostellyon,
Agotha, Istuan es többec, kie lelkeket Cristusnac aianlyuan,
erőszackalis meg vőttec Istenne orszagat. Tehát ne féllyenec
az tőb hiuekis az ő rőtteneteseűlis, mert még hayiunc szalat sem
vehetne el, ha Isten io végre nem engedne aztis nekie: Az ő
nagyob gyalazattyara, az ő tagiainac nagyob es sulyosab karhoz-
tatasokra, Es az őrdőgnec kemenyb iteletire, es az hiuekne
fellyeb valo (703) magasztaltatasokra, es nagyob nyeresegőkre.

Ezek felőt czudackalis es szem feny veztő tetemenyiuel
sokakat czalogat, ki angyal kepebeis el változtattya magát, Es
hol szép Leány kepebe czalogat, hol viszont rut vndoc abrazatba
rőtteget. Sohól kedig czac egy Istenfélő sints, kinec ezer baia
nem volna vele: a mint arrol mayd szamlaloc egy nihany
dolgokat. Most előszer rőuideden ő ellene valo tanusaginkrolis
szoloc.

Oltalmunc ellene.

Minden kisirteti ellen te mint készits magadat, meg
tanyit az Istenne igeie illy keppen: Hogy valamit Isten hagyot

Morgolttat es soc
keppen vezt.
I. Pet. 5.
El lop, meg ől.
Matth. 7.
Ioan. 10.
Telhetellan az mi
busitasinkban es
veszedelműnkben.

Soc modgyai.

Szep szauais ve-
szedelmes.

Hier. 41

Nagy kegyetlen-
segeis az őrdög-
nec.

Az hiuec mint
győztec meg:

Miert ereztetic
ennyire read az
ördög.

Czuda teteli ő-
rdőgnec.

A vigyazas a le-
gyen te benned:
Hogy hitedet es io

lelki ismereteket
otalmazd szün-
telen valo könyör-
gessé, mertek-
teltségű, ta-
nulással az ur
szentségű, de
jó keppen szent
lelkű, ki oly
az többöz kepest,
mint az fel tamat
nap, az gyertya-
hoz kepest:

Noha igen erős
az őrdög, de meg
erőtlenül ezec
mát.
Iosuae 5:
1. Tim: 1.

Szűntelen kel á
könyörgesnek
lenni.

Neki bátorkod-
gyal, de az urba,
nem az te erőben
bizuan.

Iosuae 5.

Iudic. 6.

Luc. 24.

Haszna az kö-
nyörgesnek, az ki-
sirtetekben.

Ioan. 14: 15,

Matth 8.15:

az ő Tiz paranczolatyaba, igyekezzel hogy semmit ne mielly az ellen valot, őrdög tanaczabol. Ismet valamit Isten igert es fogadot az Euangeliomba, à mint hitedne agazati meg mutattyac az Credoban, meg lasd, hogy semmit ne ketelkedgyel azokba. Valamit hagyot kérni az Christus az mi Atya[n]kba, mind azokat zörgetuen vntalan bizuast kéried. Es akar mint ijezsennis az őrdög bűnös voltoddal, Isten haragiaual, az tőruennyel, Is-(703 v°)ten igassagaua, az valasztassal, az halalual, es az kárhózzattal, De te mindenec ellen erősiczed hitedet az kereztesegne, es az WR Vaczoraianac peczetiuel, Es ezec mellet valo könyörge-siddel, hogy az WR az ő szent Lelket szűntelen elmedben es szíuedben tarca,

Igy semmit artalmodra nem fog mielhnetni az őrdög, mert az WR lesz az te segitőd, es ő az te ellensegidet meg vtaltattya veled. Ha mind ez világ őrdög volnais, es torka tatua latnad, hogy read rohanna es el akarna nyelnijs, de te semmit ne fély, czac hogy őrizd hitedet, es io lelki ismerettedet, őrizd ártatlan élete-det, es Istenben valo bizodalmasat: mondom őrizd, az wrat melled hiuan, E kedig szűntelen legyen. Oe veled leuen mindenkor, mint az leg az nap fenyetül, es az Viasz à tűztül, vgy oluad-nac el minden ellensegid, akar mint kemenykedgyenek is, sőt az őnnön kemenysegec meg emezti őket, mint az igen szaraz föld meg rőped az nagy aszalba. Azert akar szep, es akar szőrnű abrazaiba, es akar miczoda tettetes szin alat, iűyion elődbe, akar ő maga, a-(704)kar gonosz emberec által, akar czuda tetele, akar tanyitasa, es akar gondolkottatas által czelczapyon előt-ted: Te nagy batran neki felelly, ki vagy? Es végere meny, ha ioé vagy gonosz az személy, auagy az tanacz: Mint Iosue még az Angyaltis meg kérde, midőn előtte fegyveres ember kepebe állana; monduan: mienc vagyé, auagy ellensegűnké? Kinec addig egedni sem akara, hanem előszer iol végere mene, hogy Isten Angyala. Gedeonis még az Angyaltulis ielt kére, hogy bizonyitsa meg, hogy Isten szauat mongya. Az Mariaknakis mikor meg ielentec az Angyaloc, bizonsagul hozàc az WR szauat hogy még előb meg monta az ő fel tamadasat. Sőt ő magarolis az WR bizonsagokat tmaztot, soc Isteni czudakat, Es az mellet arra intet, hogy az irastis értekezzűc ő felőle, Ioan: 5.

Ez legyen azert az te gyorsasagodis az őrdög ellen, hogy minden mesterkedesre rea vigyaz: előszer könyörgessel, az vtan tanulással az Isten igeiből: Es azt közöllyed Istenfélő embereckel, kie mind könyörgesekkel mind oktatásokkal segitsenec.

(704 v°) Az könyörges kedig mire valo; megis iol eszedbe ved. Azzal az Istent hiyuc segitsegűl mellenc, ő velűnc leuen, ki árthatna mi nekűnc? Rom: 8. ő felsege kedig ő maga kötelezte magat fogadasaua, hogy szent Fiaért valamit ionkra valot kérűnc, meg ád: Tehát semmiképpen el nem szakathat azoktul, kie az ő kisirtetekbe hozza esedeznec, kiről pelda az Apostoloc, kie fel kialtanac az tengeren, az Cananeabeli aszony, kinec leanyat az őrdög győtri vala. Touabba az könyörgessel azt

ielentyűc, hogy ismeriűc az mi erőtlen vóltunkat, es hogy ő nala nekűl czac meg sem moczonhatnanc az őrdög markaba, es akar melly igen kicziny legyenis az kisirtet, de mi szaz ezer-szer erőtlenbec vagyunc annal. Azert szeretuen az Isten az mi az fele igaz alazatosagunkat, es gyűlőluen az őrdög keuely, kemeny kegyetlenseget nem hagyhat ő felsege az mi kialta-sinkra, Ki noha annékűlis mindenkor reànc vigyaz, de czac azertis nekűnc szalaztya az ellenseget, hogy tudgyuc, hogy őrdögis vagyon, es az igen kegyetlen állat, és inkab vigyazzunc, gyakrabban könyörögiűnc, az Is-(705)ten óltalmat meg ismeriűc, es ő benne egyeb szűkseginkbennis bizzunc, még az halalbannis. El vót ionkrol halakat adyunc, es Isten szeretőc legyűnc.

Oe maga kedig az WR CHISTVS szep szockal biztat ellene monduan: Most vagyon è világ itelele, Most ez világ feiedelme ki vettetic. Oh ki nagy mélyseges értelemmel mondotta ez igeke, hogy az ő áldozattyaba. czuda Isteni ítelet szerint meg emez-tődnec az bűn, az átoc, meg köteztetnec az őrdög, es mind az, à miuel ő bir, az halal, es karhozat.

Szent Ianosis iria, hogy erős lanttzal kötőzue tartatic bizonyos ideig, es czac à mikor szalaztyac, azkor gyűhőskődic. Még az igen haragos ebetis noha nappal kötőzue tartiac, de eyelre el szalaztyac, hogy az hazat kerülűen, vgatasaua őrizzen. Melly eb semmit nem tud abba, hogy az ő vgatasa őrizesre valo, hanem ő az ő ebseges irigysegebe es morgasaba szokot iarni, es azt az ő szokasabol mieli. Igy noha az őrdögis merő gonosz mereg es iregy állat, es azbol szokott kerengeni mindenec vesze-delmere, es vgat (705 v°) mindent, vagy kel, vagy nem kel. De Isten az ő hiueit czudakeppen őrizi, hogy ha őket még kezdene marni, ottan ismeg lanttzra kőtic es meg űtic, mint szent Peter mondgya. hogy az setetsegne lantzaual meg kötőztetuen, tartatic az pokolnac tőmlőtzere.

Pelda erről, hogy a WR CHRISTVS akarattya es enge-delme ellen, czac à disznokba sem mehet. Iobnakis czac annyira árthata à mint meg engettetec. Kinec nem azert engettetic az hatalom, hogy Isten keduet keresne az őrdőgnec, hanem az ő hiueinec epületiert, es az ő maga Isteni ereinec es tizteletinec meg ismeretiert.

Iobnac noha minden marhaiat el ragadoztata, gyermekeit meg őlete, testet meg fekelyeztete, de mind azokat, nemde mind iouara forditaé Isten Iobnac: Hogy az ő tőkellétessege, állhata-tossaga, Istenben valo bizodalma, Isteni félelme, es szeretete erőssednec, Es à menyire meg gyalasztatot, ket annyira fel magasztaltatnéc, à mennyire meg nyomorodot es szegenyedet, ket annyira meg kazdagodnec, es ket annyira meg gyermeke-sednec. Ki volna az, à ki bizonnal (706) tudna annyi nyereseg, Egy keues nyaualyat miatta fel nem vénneé. Hol lattad hogy akar kijs fellyeb emeltessec faratsag es nyaualya nekűl, mind az vitezec, mind az kereskedőc, mind az mies mesterec, soc gonddal, buual, faratsagual mennec előb előb. Te kedig az Isteni nemes aiaandokokba agodalom, vigyazas, munka es nyaualya nekűl

Melly nagy hasz-
noc ezec.

Draga biztat[al]si
Christusnac.

Apoc. 20.
Mint az eb, lan-
tzon tartatic az
őrdög.

2: Pet. 2:

Matth: 8:

Miert adatic az
hatalom az őrdög-
nec:

Mint Iobnac soc
nyeresége lőn à
kis nyaualya
vtan: Igy nekik
is.

Szűkseg lenni à
kisirteteknec.

*Az sziueknec
belső titokia ki
javad az kisírtet
alat:
Tehat ne legy kep
mutato.*

56

57

rest, es sakmanra hanta minden erös szerszomit, az kibe bizic vala.

Erös fegy[er]i az ördögnek, kiket kezéből ki tekert az Christus:

Ellene valo fegyuerőne, az Isten igeie:

Szem latomast valo erös bizony-sagi az Christus győzedelmene.

Matth: 16:

Meg engettet az ördögnek, hogy czallyonis, veszes-senis, De nem az vigyazokat. 2: Corinth 4: 2: Tess. 2.

Heb: 1:

Ez fele hasznait az kisirtet szen-vedő gyakran meg gondollyac.

Kinec erös fegyueri, es löuöldező, es röttentő álgyui: az bűn, az törvény, annac átka, az harag, fenyegetes, az sok nyaualya, à halál, (709) es az pokol, mind ezeckel soc ezer keppen röttetget mindennap mindeneket, à mint az hiuekis erzie mindenickel valo hartzokat naponkent. De mind ez fegyue-reket ki tekerte az WR IESVS az ómarkabol, Es adot óltalmazo fegyuert az ó szolgai kezebe, mindenic ellen. Ezt kedig ki teriezti mind az egez vilagra, midőn el kezdette az ó Apostoliual, es mais minden nemzet között predikaltat, az meg téroknec bűnnec boczanattyat, szabadsagot, fel tamadast, es öröc életet, ingyen czac az ó kegyelmeből, az ó tulaydon halalanac érdeme szerint, Ki az setősegnec tömlőtzebol ki vőtte mind azokat, valakic fogattac az ó igeinec hirdeteset, es hozta őket az által az ó vilagos orszagara. A mint immár szem latomast ki tetzic, mind ez egez világ szerte, hogy az vta meg szűntec amaz három ezer Isteneknec tizteleti, à kiről Agoston Doctor ir: Es vgyan mijs érezzűc az minnen szíuűnkben, annac foganatos vóltat, mind bűn, ördög es halál batoritasa ellen, Es naponkent szeműnkkel lattyu, hogy az nagy erös feiedelmeknec es álnoc rauasz tana-czoknac gyuhóssegi (709 v°) nem hogy le nyomhatnac, de inkab mind labot labot kap ellenec, Mert meg volt monduan: hogy az pokolnac kapuia az ó igeie ellen nem áthatna, kiuel egyűt lenne ó maga az WR, világ végezetig, Matth: 28.

Iollehet meg engettet ez mostis az Satannac, hogy à kic az hallot igassag felőt szeretic az hazugsagot, azokat veze-rellye az ó setetsegőkben, es gonossagokban, az önnön vesze-delmekre: es azoc által gyűhőskegyec az hiuec kőztis, Apoc, 11. De azonba mind azoc között szűntelen reanc vigyaz az WR IESVS CHRISTVS, kinec vgyan tulaydon hadnagysagbeli tiszt, az fele ranc valo vigyazas, es azokba való óltalom: Ki paranczolt az ó Angyalinakis, hogy minden hiuec kőrnűl, tabort iarianac, kiknec az vgyan tulajdon tiztec, mert őc szol-galo lelke az hiueknec őrsesere valóc.

Ez igen szep es hasznos dolga kedig ó felsegenec mind arra valóc, hogy az fertelmes lelkéknec gyűhőssegec kőzt, meg tessac à mi gyarlo voltunc, es ne legyűnk keuelyec, se rőstec, hanem io dolgokban szűntelen foglalatosoc, es ily epűllyon az mi romlot ter-(710)mezetűnk, Es hogy ki tessac az nyomoru-sag es az kisirtet alat az Istenec hatalma, mint szent Pálnac mondgya az WR. Es arrol hála adoc legyűnc, És érőtte inkab szeressűc ó szent felseget.

Noha azert soc az ördög mestersege, de mind azokba győzedelmet vesz nec az vigyazo hiuec, az WR Christus által.

Immár szamlallyu[n]c¹ elő egy nihanyat az ördög kisirte-tibe, az kic ellen eddig batoritottuc magunkat.

¹ A szövegben hibásan: Samlallyűc

Oerdögi kisirteteknec modgyai.

Egyic nyughatatlansaga az ördögöknek, imilly: Hogy valamikor az Isten igeiet igazan predikallyac, az ellen hamis es eretnec szolgakat indit, mint az okos kigyot tamazta Adamra, hogy az ket ellenkezőc kőzt esze veszen soknac. De azert czac azoc teuelyednec el abbais, az kic az előt rősten es tunyan tanultac, es kelletlen imatkozta. Az hiuec epűletire kedig, Isten tamazt erös óltalmazoit az igassagnac, A mint ó magaua Prophetackal, es Apostolockal sokan ellen-(710 v°)keztec, de mind azoknac szaiokat be dugta az hiuec epűletire: Igy az Apostoloc vtan sok ezer eretneksegec iőttec ez egez vilagra mind ez mai napig. A mint szent Ianos által ki ielentőtte, midőn az Czillagoc le hullasarol szolna, Apoc. 6. De mindenkor az igassagnac óltalmara valokatis tamaztot ó felsege. Kikre oztan az ördögis tűzet es átkot támaztot, de még vgyis meg marat az igassag, es meg marad mind végig.

Mas nyughatatlansaga az Satannac ez: hogy nemelyleket ez világi édessegre izgat, es mint czac arra figyelmezteti, mint legyen hiresb masnal, nemesb, erősb, kazdagb, bölczeb, czendesb, bekesegeb, kikbe erőssen nyughatatlankodtattya, es soc keppen fel fualkottattya, magat magasztaltattya, mast meg vtaltat, irigyketteti, ragalmaztattya, es gyalasztattya. De ez is czac az szo fogadatlan fiakon fog, mert az hiuec szűntelen ellene álnac.

Harmad nyughatatlansaga az ördögnek ez: Hogy testi gyönyörűsegebe es vndok életbe keueryie be az embereket, kikbe neki száz ezer alnoksagi vadnac. A mint tudhat-(711)tyac azoc, az kiket lassan lassan torkossagra szoktat, hol vendeg-segbe, mennyegzőbe, hol othon, hol szomszedgyaua. Azonkeppen az kikkel feleségeket meg vntattya, es előszer czac egy szőme-lyen kezdeti el, végre szaz, ket szaz sem eleg. Igy az telhetet-lenec eszekbe vehetic, előszer melly kitsint keuantat, végre még az Czaszarsag sem lenne elég.

De vgyan nincz ez vilagon czac egyis, à kibe az Isten lelke lakozic, es Istenhőz akar mi kitsin aitatossaga, kedue, szerelme vagyon, az ó igeit örőmest tanullya, örőmest kőnyörög, es örőmest bizakodic az Istenben, es örőmest akarna Istenec kedueskedni iambor étellel, iozansagual, igassagual, es istenes-seguel: Nints mondom olly czac egy is, kinec ezer tört, es lepet, es vermet nem vetne eleibe az ördög, kibe meg fogna, es hogy attul az iotul visza vonna: Akar gyermek, leánzo, öreg, kitsin, akar tanyito, akar tanulo ember legyen.

Sok io Leanzonac, mint amà Saranac, kit végre Tobias vűn el, soc fele kisirteti vadnac. Ez, miért hogy ezer fele, it elő nem szamlalhatom. Hanem érczed te: Hogy valami bo-(711 v°)szontya őtet, akar hazassag dolga, akar hire neue, akar mi nehessége legyen, de mindenikbe azert busitattya az ördög, hogy azzal Istentől el idégenitene. Hazasitasaba ördögi bűbait, babonat, keresne, vagy ketségbe esnec. De az WR őtet az

Isten igeiere mint támad.

Ez vilaghozis mint edesit az ördög:

A testnec keuan-sagatis fel indit-tya benned:

Minden Istenfe-lőc kisirgettenec.

Leanzoc.

által még nagyobb Isteni bizodalomra indította lassan lassan, csak könyörögni ellene,

Vadnac kis hamis perpatuárosoc miat, kic rabság miat, kic szegenség miat el epettec, es kesertetnec, es nem hadgya à Satan bizakodni ezec miat. Vadnac kic pogan, Töróc Tatar kegyetlenséget hallottac, röttenetes égesseket lattac, es ezeknec az kepe szemec előt forog es röttegnec miatta.

Szolgac, szolgaloc.

Sok Istenfelő szolgac szolgaloc soc keppen bankottatnac, kikbe vegre sokat epülne, noha egy előbe azt vélne, hogy veszedelmekre vagyon.

Soc áruac, nyomolruttac.

Soc áruac, tanulo iffia, diszno, boriu paztoroc: katona louaszoc, csak nem vgy iárnac végre mint David, ki paztorsaga vtan feiedelme lön, à mint Iosephis: Ezeknec kisirtetec im vgyan szem latomast ki tettzie, hogy fel magasztalasra volt. Kic végre vgyan (712) öruendeztec az regi nyaualyaiokban, noha azkor soc röttenetesseguel elegyec voltac.

Minden bűnnec kisirtete vagyon.

Valami bűn vagyon ez világban, kic szantalanoc, à mint az tiz paranczolat magyarazattyabol meg tattzie, mindenikre izgat bennűnc az ördög. De egyre egyet inkább.

Az tanusagoc ellen.

Vadnac, kic lelkekben így gyötrődne, hogy houa inkább tanulja es oluassa az szent Irast: mind azt gondoltattya vele az Satan, hogy csak költöttec azokat az okos emberec azért semmit ne hidgyen azba. De Isten ez ellen annyival inkább izgattya azt, hogy értekezzec csak io modon felőle, száz ezer erős bizonyságokat talál, hogy az WR Iesus Euangeliomia Istennece bizonyos es iduósseges akarattya. Ez fele kisirtet noha soc röttenetes keserűségeket szerez, de viszont nagy szep örömeckel elegy leszen azbol valo épülete.

Az hit ellen valo kisirtet.

Vadnac kis soc keppen hankottatnac az miat, hogy csak egyedül az Christusban valo bizodalom nem iduözitheti az embert. Es az hit semmi az io czelekedetnec erdemehöz képest. Ez miat nagy okosoc nagy kinokat szenuednec, de viszont soc czuda szep (712 v°) hartzolasoc vtan fel ebrezti a WR: midőn az ördög miat egy nihany bűnökben el esne, es azbol az ő nagy értlen es vndoc voltokat meg ismerne, mint szent Pál, sz. Peter, es amaz toluay, Zacheus, Magdolna, kic soc ördögi bűn tetel vtan iutottac az Iesus Christus érdemenec ismereteire.

Az kiczin hit miat.

Vadnac, kic az miat kinlodnac, hogy az ő hitec, nem hit, hanem csak vélekedes. auagy ha hitis, de igen kiczin es értlen, es azért senki semmi. Kic mind az által lassan lassan soc tanulas es könyörges vtan, azbolis fel ebrednec, es diczerie az Istent, ki csak az füstölő szözt sem oltya meg.

Az valasztasrol.

Vadnac kic az valasztasrol hankottatnac, hogy bizonyos szama volna kiket Isten iduöziteni akarna, Es nem azoc közibe valo volna ő, Mert annac bizonyos ielet nem ismerne magaba, hanem csak tettetes iele volna benne: De ezeketis az WR végre arra viszi, hogy ő benne nints szömelly valogatas, es

az ő szerelmes Fia által mindeneket io keduel hiyw hozza. Matth. 11.

(713) Vadnac kic sokat terődne, hogy semmi az Isten, semmi az Atya, Fiu, semmi à szent Lelec, Semmic az ördögöc. semmi az fel tamadas, az ielet, es az ördöc élet, De ezeketis meg győzic az vigyazo híuec.

Az Isteni esmerfelt ellen es egyebec miat.

Vadnac, kic tömlőtzből, dög halál közt, igen el röttenne az halaltul, kic az előt vélte magokat nagy keszeknec lenni, De midőn sokaknac halalat lattyac, es mindennap előttec forog az halál, soc gondolatoc miat kezdic hitetlenül félteni gyermekeket, mahaikat, öröksegeket: Es ketelkedni kezdne ördöc iduóssegekről. Mind az által ha kialtnac az wrhoz, czuda keppen meg segiti őket ezekben.

Vadnac, kic örmest ónac magokat telhetetlenségtől, De soc keppen iüt ezekbe soc fele szűksegec, es mint Moyses, az Apostoloc, őkis törődne miatta. Azonkeppen sokat keuannac hogy soha meg ne reszegednenec, dé hol imez, hol amaz vendeg es baratság rea viszi őket.

Telhetetlenségnec reszegsnec, Paraznasagnac kisirtet.

Vadnac, kic örmest tizta hazasságban elnenec, Es czuda álnoc izgatásból az ördögne, szep feleségökis izetlen[n]ec tattzie, (713 v°) csak akar mi ala valo szömelly miattis.

Vadnac ollyac, kic az bűnt soha semmikeppen meg nem birhattyac magokba, noha sokat sirnac, es szepelkedne¹. Kic közzül nemellyec mind az által vgyan bizakodnac az Istennece irgalmasságaba, es à CHRISTVS erdemebe, gondoluan hogy nem tulajdonitatic az bűn nekic, hanem az ő bennec valo romlot természetnec, es az ördögne.

Az bűn miat gyakran el eseben.

De viszont ollyac vadnac, hogy az ő soc vndoksagoc miat el rötten, es sir, es iaygat, azonnis, hogy az bűnt meg nem birhattya, azonnis, hogy miatta el kel karhozni. Kiket mind az által az wr végre czuda keppen meg oroussol mind az ket fele nyaualyaba, hitibennis, iambor életibennis.

Bekeseges eletyec ellen.

Vadnac ollyac, kic nagy bekesegec akarnanac lenni, De szolgálaiok, iobagyoc, szomszedgyoc ezer keppen fel indittyac, es dul, ful es szitkozodik magaba, es miatta keseruesen sir.

Haborgatási miat

Sokan nem ismerne semmi nyaualyaiokat, mert kazdagsagoc bőv, egessegec io, De vagy gonosz ember szandekozkodic rea, es fenyegeti halálual, es miatta valahol iar. (714) röttegni kel, még az ő maga hazabannis. Auagy bűzt es szegyet költne rea, es valahoua megyen, mindenűt pironkodic.

Czuda dolog.

Ezis az Istennece czuda itéleti, hogy nemelly mihent csak egyszer esikis lopasba, toluaylasba, paraznasagba, ottan meg fogiac, es meg öletic. Viszont nemelly ezerszer ha mielteis, agyaba hal meg. De mindeniknec kisirtetec tamad.

CHRISTVS wrunc, soc szent Prophetac, Atyac, Apostoloc, egez életyekben nyomorgottac, ehseg, szidalom, veres, es szörnyű kinoc, es iszonyu halál miat, kikben soc kisirteteket szenuettec.

¹ Sajtóhiba: szepelkedic

Az paraznasag-
rul, miért szolc
bőwen.

Mind ez felec, es többec soc felec, menyi kisirteteket szenuettec, de ki egybe, ki masba. Noha senki tsak még sem gond[o]lhattya, mind az által egy nihany feleről, ez vtan czuda dolgokat beszellec. De azoc közöt imez egy feleről, az paraznasagnac kisirtetiről, leg bőweben szolc, nem oc nélkül:

Ezert, hógy noha az, à bűn mind ez egez vilag előt, es még az poganyoc előttis vtalatos, Mind az által nagy szent embereknecc miatta rut szörnű, es vtalatos kisirteti vol-(714 v°) tac: Melly bűn houa utalatosb, ök is annyi-inkab tusa-kottac ellene, de mind az által sokan es nagy fő emberek szörnű keppen el estec, Es miatta soc ezerszer sirtac es kisirgettec.

Kiről azertis emlekezem, hogy meg tessac az emberek közt, az fő embereknekis titkon valo vndoksagoc, Es minden Isten előt meg alazza magat, es féluen könyörögien mind magaert, mind masert, Es ez egyből meg tessac, mennyi hartza legyen az igaz Istenfélő embereknekis az töb bönöckelis. Kikből el amelkodando dolgokat fogunc erteni, es vgyan kepte-
neketis, ha erős bizonyságinc nem volnanac rea, Mayd el kezdem kedig az Harmadic Predikacionkban arrol valo beszede-
met. Most megis az meg rőttenet szüűket előszer batoritom ezbőlis.

Hogy noha meg gondolhatatlan soc nyughatatlan gonos-sagit halljuk az ördögnecc tsac az egy paraznasagnac bűneben-
is. Es meg értyűc, hogy annyi gyötredelmec tamad (715) még az igen erős kereztyeneknekis belőle, hogy minden hohar kinzasanal, nagyob kinnac tessac az nekic, midőn tisztan szepel-
kednénecc élni, Es megis fértelmessebbe esnec.

De vizont mind azokban czudalatos es meg becűlhet-
etlen őltalmit es segitsegit halljuk meg az wrnac azokon, kie vigyazuan őtet segitsegül hiyac, kiknek gyakorta midőn immar el fogyna remensegec, mint Danielnec az Oroszlanyoc közt, az harom iffiaknac az tűzbe, Susannanac az álnoc birac ellen, hirtelen olly segitseguel lesz: hogy kin mind egez eletekben amelkodnac, Mint Tobias czac el amelkodéc, hogy ember kepebe az Raphael Angyal iart es szolgalt az ő gyermekenecc, Es mind azokat el végezuen szemec elől el enyeszic.

Mind ezekből nem röstseget, hanem vígyazast tanullyunc: hogy mint Pál az ő kisirtetiből meg ismere mindenkor, mikor volt rayta az ördög, es ottan ellene fegyuert rantot, es wrat mellet hitta; Igy mijs valamidőn valami bűnre: Hitetlensegre, baluanyozasra, ünnep nem szentelesre, haragra, (715 v°) fér-
telmessegre, hamis életre vonatunc à testtűl: ottan eszűnkbe vegyűc magunc, hogy raytunc az ördög. Es mint midőn halljac az vitezec, hogy az pogan ellenseg resaioc készűl, es minden hadakozo szerszomit elő készítotte: őkis ottan készűlnec minden fegyuercekel, es tabort iarnac ellenec, Es keszen variac az ellenseget. Ezent keuannya Isten à lelki vitezektűl[is]: Sőt amaz testiuel czac peldaztatni es serkengetni akart az Isten az lelkiere, mert az senki semmi, imez ellen.

De ha annyi kisirtetet ismernene raytunc kinecc ellene nem ismernűc erőnket, es miatta el kezdenenecc haylodozni,

Mire valoc ezec.
Iolletet nagy czac
ez egy kesirtetis,
de vizont elamel-
kodando az wr
otalma ezbeis: ki
annyiual ielesb
dolgokat szerez az
ő hiueibe ez által-
is, houa utalatosb
es fertelmesb à
bűn. De ezzel ker-
lec gonoszul senki
ne hízeltkegyecma-
ganac: Mert iay
annac.

Nagy segitsegec.

Nem röstsegre va-
loc ezec.
2. Cor. 12:

Felelly teis min-
den fele:

Igen nagy kisir-
tetec, mire inte-
nec.

Tudgyuc hogy az WR azt à nagyot azért boczatta reanc, hogy az mi erő[n]c felőt akarja meg mutatni az ő nagy felseges ere-
iet: Azert ottis ne ijedgyűnc meg: Hanem vigyazassal, iozan es mértékletes étettel, bőytelessel, könyörögiunc es tanullyunc az kisirtet ellen valokat. Ha valamelly keresztyeni tudomannac rendibe tamadnac teuelygesid: arra valokat erőssen tanully iozan szíuel, es nagy könyörgessel: Ha telhetetlenseg, vagy hahalnac felelme bantana, tanuly az ellen va-(716)lokat. Ha testi gonosz bűnőkre vonatatol, iol meg eheztesd magadot gya-
korta, Es könyörögy ellene: Es tanuly soc szep tanusagokat azrol az Isten mint fenyegeti es mint bűntette megis az fele gonosz teűket.

Mindenic ellen
mit mielly.

De nem győzec az ördögnecc minden kisirtete ellen külön külön valo fegyuereket mondanom. Hanem gyakorlyad czac, az Isten igeienec tanulasat, onnet ő maga az WR, mindenic ellen szep oltalmakat iutat eszedben, à mint fogatta monduan: Az ti atyatoc Lelke fog szolni ti belőletec.

Mind az által hogy az vigyazásban, tanulasban, es könyör-
gesben röstec ne legyetec: Egy ieles fő emberről, az melly czudalatos es igen el amelkodando dolgokat fogoc beszelleni, ez vtan valo Predikacionkban: azt iol meg oluassatoc, es lassatoc meg mint hartzolt, mint tanult, vigyazot, könyörget, czac az egy bűn ellennis, az paraznasagnac bűne ellen. Midőn az Satan meg mondhatatlan geriedezececel szegyenben akarna eyteni, Es az miat mind ő magat el (716 v°)vezteni, mind nagy soc hiueket meg bottrankoztatni. Arrol külön harmadic Pre-
dikacioban szollyunc, kiből igen nemes es hasznos tanusago-
katis veszűnc. Most kerűc az WR Istent, az ő szent Fianac lekeuel erősitsen meg minketis, à pokolnac minden serege ellen: A mint soc szep igeretit es biztatasi hallunc, kiket arrol ő maga tőt mi nekűnc.

|| Imatsagat az Negyedie Predikacio vtan meg talalod.

(717) HARMAD PREDIKACIO
AZ OERDOEGI
KISIRTETEKRE
SVMMATA.

Masodic Predikacionkban szolanc az őrdögöknek sok fele neuezeteiről, es kemény gyűhős kerengeséről környülnc: Es ő ellene valo vigyazasunkrol,

Immár most czac ket fő emberről czüda Historiat es lőt dolgot mondoc. az egyic mint hartzolt az őrdöguel az szent irasbol, es magat minemű soc szep irasockal oktatta, tanyította, biztatta, batorította es erősítötte, czac az egy bűn ellenis, az paraznasagnac bűne ellen. Kin természet felöt valo kisirtetec voltac, azért őis az ő maga ereie felöt az wrnac segitsegeből, czüda nemes keppen tusakodot vele, kiből maganakis, masnakis soc nemes lelki epületi szarmaztac.

Erről igen ieles dolgokat hallunk, noha nemellyec iszonyukis leszne.

Az vtan masrolis beszellec, melly nagy vtalatos fértelmessegbe eset, es azban mint (717 v°) oruossoltatot meg. Errőlis szep derec bölcz irasokat mondoc: Kie minketis soc keppen felis inditnac az őrdög es az test ellen valo vigyazasra.

AZ ELSŐ FŐEMBERRE.

|| Vala egy ötuen öt eztendős ember őzben elegyedet, Bölcz, iambor, kegyes, alazatos, adakozo, kinec tiztessegbeli iambor hazas tarsa, szep termetű, es igen Istenfelő vala, es nyoltz gyermeke leanyi es fiai valanac.

Ennec hazaba mikor be mentem volna, Latec az falon nagy soc szep szent es bölcz irasokat, de inkab mind az paraznasagnac gyalazatyara, es az tizta életne diczeretire valoc valanac. As mellet voltac egyeb szep iedzesekis, de amazoc szantalanok valanac.

Es kérde mi dolog volna, hogy ő ennyi soc dolgokat idezet volna az fele bűn ellen.

Egy előbe sokat hallgatta, végre ielengette nagy czudalatos kisirtetit á miat az fértelmes lélektől, De ő ellene azockal

az ira-(718)sockal hartzolt volna, kiket azért irt à falra, hogy mindenkor szeme előtt forognanac. Es mint az vitez à szegen tartya hazanal fegyuerit, es ottan ragadgya mihent kelletic, így őis azokbol ragadozna óltalmat az őrdög ellen.

Mellynec miért hogy igen szep dolgoc, es talam nekedis kelletnec, Es hogy ez iamborul peldatis vegy à lelki vitessegre, Es meg ismerd, az őrdög nilainac mérges voltait, Es viszont az Isten igeinec meg ólthato hatalmas ereiet, minden őrdögi tüzes nyilainac, gondolatinac, izgatasinac, es kisirtetnec: Annac okaért im elő szamlaloc lennec.

Miert irtam meg.

Az paraznasag kisirtete ellen, mint oltalmazta egy
Bölcs magat.

I. Egyic iras ez vala.

Imadas.

Az őrdög Istent, az mi wrunc IESVS CHRISTVS Atyat kériuc: hogy az tizta életet tarcza meg az emberi nemzet közöt, Es minket, az mi iffiainkat: es az mi cze-(718 v°)ledinket, kegyelmesen az ő élő, tizta, es igaz lelkeuel, bírja, es haycza tizta életre.

2. Mas ez vala:

[ecclesiast. 123.

Wram Isten, en eletemne wrá, őriz meg engemet az tiztalan szemtől, az az, à szemtelenségtől, Es őriz meg az gonosz keuansagoktul, Ne engedgy engemet oktalanna lennem az tobzodasbna: es buiasagokba, es őriz meg engemet az bolond szíwtul,

3: Harmad iedzes ez.

Ne teuelegietec: Az Isten nem hadgya magat meg czufolni. Mert valamit vetend az ember, vgyan azont arattya meg. Mert valaki az testenec vetend, veszedelmet aratt az testből. A ki az léleknek vetend, à lelekből aratt őrdög életet.

Gal. 6:

Ismet Gal: 5:

Ezt mondom kediglen. Lélec szerint iariatoc, es az testenec gonosz keuansagit ne czelekedgyetec. Mert az test az lelec ellen keuan, az lelec kedig az test ellen. Ezzec kedig egymassal ellenkődne: hogy nem azzokat műuellyetec, valamellyec tűnektec tettze-(719)nec. Hogy ha az Lélec vezérli tūteket, Nem vattoc az tōruennec alatta.

Nyiluan vadnac kediglen az testenec czelekedetei, mellyec ezec: Hazassag tōres, paraznasag, fertelmesseg, faytalansag, baluany imadas, bűues, baiolas, harag tartas, versenges, irigykedesec, haragoc, patuaroc, visza vonasoc part üttesek, gyűlölsegec, gyolkossagoc, reszegsegec, tobzodasoc, es ezekhez hasonlatosoc, mellyec felől ezt mondom tinektec, mikeppen annac előtteis megmondottam, hogy az kie ezeket czelekedic, az Istennec orszaganac őrdökös nem leszne:

Valakie Christuse, azoc meg feszitic testeket, annac indulatiual, es gonosz keuansagiual egyetembe.

Erasmusbol irta imez.

Az maga tartoztatásnac io resze az : midôn kedue vagyon az maga tartoztatásra.

Köz mondas imez.

Egy bűn sem titkoltathatic sokaig.

Negyedik Czedulan valo.

*Életednec
Regulai.*

Egez életednec io maga tartasara imilly gondod legyen. (719 v°) Minden érzekenseget, Nézesedet, Hallasodat, Szaglasodat, Kostolgasodat, Testednec illetesit, igen meg ód minden fele büntül.

Nyalakodo ne legy, es kelletlen se egyel se igyal.

Buialkodastol vgyan iszonyodgyal.

Trefa beszeded emberseges legyen,

Telhetetlen ne legy, Es tizedt kiüül imide amoda ne kapdos, De tizedben hiw es gyors legy.

Ketelkedő ne legy, hanem minden gondodat had Istenre, es akar melly nagy szükségdbennis bizzal benne.

Mikor börtelsz imatkozzal: es akkor semmit, auagy keueset egyel.

Meg tartoztasd magad ételedben, italodban, szodban haragodban, öltözetedben iarasodban, es minden czeleketidben, hogy értelmesek legyenec.

Gyors legy, de haba hurgyassag nekül.

Vigyaz es szemlelly czeledit között, de asszony emberek dolgat feleségedre bízd.

Erkölczed meg ért legyen, hogy mind Isten, mind emberek szeressenec.

(720) Ne henyely, de mindenkor valami iot miely:

Hazadból ha ki meg[y], haszonnekül meg ne téry.

Istenec szüntelen könyörögy, mindenről halat adgy.

Mégis nyugodgyal, de az, [beszéded] mértékletes legyen, es nyaias, es becűletes.

HASZNAI.

Ez negy tzedularol azt monta az à bölcz Hogy ő neki mind à fele maga tartasaba soc hartza volt: Niha hol el eset bennec, es azt vtalta, es pironkodot miatta, Hol fel költ, Es ismeg wyonnan kezdet mindeniknec kőuetesere. De mind az[o]c között, semmiuel nagyob baia nem volt, mint az parazna életnec el tauoztatasaual.

Arrol azt mondta: Hogy sokszor ketszaz őltalmakat az szent irasbol kereset ellene valot, de megis czac aligsagenhedet meg vlatatossaga: Oltalmi illyec voltac.

NAGY GONDOLATOC.

(720 v°) Először el gondolta az Istent: az ő paranczolatit: nagy soc fenyegetesit: rőttenetes peldait: soc szep édes igeretit: à CHRISTVS kinyat: az ő édes intesit: az igaz Keresztyeni életnec iambor tüköret: es az öröc életet.

Masodszor az ő maga szömyet az ő bölcz es iras oluasait, az ő io hiret, tiztesseget, az ő soc fele nemes aiandekít, kazdagsag[i]t, szep termetit, az ő édes magzatit, azoknac áldomasit, az ő szerelmes feleséget, azoknac nemzetit, az ő io lelki ismeretit, az czendes szíwnec draga vóltat, imatkoznasnac kedues vóltat, minden dolgainac áldomasat.

Harmadszor el gondolt kilső szömyeket, hogy ha ő felőle fértelmes életet hallanac, à kic io barati voltac, fő fő nepec, bölcz Predikatoroc, nagy wrac, aszonyoc, nemessec, polgaroc, soc varosoc, soc faluc, mindannyian meg szomorodnanac: az szegeny egyűgyű hiuec meg botrankoznanac. Az ő regiellenségi örűnenec, es az ő egy kiczin vetket, tiz ezer annyinac beszél[n]enec, Mindenec, közt el vtaltatnéc, minden regi io szerenczeibe meg változnéc mint Daud, Salomon, Samson, es sokan többec. Viszont (721) ha tiztan tartana magat soc keppen meg áldatnéc, mint Ioseph, Susanna, Iffiu Tobias Saraua, es amaz Lucretia aszonyis.

Effele es több elő szamlalhatatlan gondolatokkal foytatta magaba czac az egy vétketis, az paraznasagot: De megis azt monta: Hogy mind ezec ellenis, czac egy esztendőbeis ket szazszor hanyat homloc rea futot volna. Ha az felseges WR Isten czuda keppen eleit nem vőtte voln, Es hogy vgy tetűt, hogy mind ez világ szente, bölcze: Moyses, Saul, Iob Daniel, szent Pál, auagy Gabriel Angyal sem segithettec volna meg eszeckel es tanaczokkal, hanem czac könyörgeseckel: Es ha talam borotuaual allottac volna feie felőttsi, hogy el metellyec minden testet, sem gondolt volna vele. Ez mi legyen, valamit megis ielentec benne, de felet sem monta meg tellyeseguel, kiről imezt ved iol eszedben:

Tiszteseg adassec minden iambornac, de szegeny buaba, es tanaczot kérduen tőlem, ezt ki vallotta: Hogy őtuenszer auagy töbyszeris volt az Leanyoc hasan, De imez nagy dolog, hogy azt monta, hogy azkor soha (721 v°) fel nem költ az ő szemermes teste: Maga az előt éyelis felesége mellől fel szőköt, es rőytec helyeket kereset az bűnre, nagy kemeny keuansagokkal, mihent kedig hozza kezdet volna, ottan vagy minden ereie el fogyatkozot, vagy soc egyeb keppen Isten ellene állot, Es soha czac egyszeris nem lőt meg keuansaga, maga tiz egez eztendeig volt ez fele baylodasa. Hanem ez sokszor meg eset hogy hankodasaba el vetette az firfiui magot, Ez oztan az miat egy hetigis sirt, es kesérget.

Tudom, az ki lator az ő szíuebe, es à kinec nints olly viaskodo szent lelke, mint ez iambornac, Es az kire Isten ennyire nem boczatot kisirtetet az természet felőt, mint erre: azoc

Nagy mely gondolatoc voltac ezec:

Ezt senki nem erti mi dolog, ha rayta nem volt à fele kisirtet.

Kérlec meg boczasd, hogy eztis ki mondtam.

Okat erced meg miert irtam ennyire rola.

arrol latrul, auagy hitsagul gondolkodnac, De en nem oc nekül adom tuttodra.

Luc. 11:
Mar. 5.

Hanem mint midõn hallod, hogy nemelly emberekbe õrdõgõc lakoztac, es azzokat rut, vndok, rõttentes keppen kinoztac, sükette, vacka, nemaia tõttec, testekben lelkekben gyûtrõttec, koporsokba hurtzoltac, lantzokatis vele el szaggattattac, lidertz módra latorkottatta, tûzbe, vízbe, vesztetni (722) akarta, etc. De mind azokból az mi wrunc Iesus CHRIS-TVS õket meg szabadította, es annyi kegyelmesen czelekedet vele, mintha wyonnan teremttotte volna: Igy teis eszedben vöd az bõlcz iambornac hartzarol: Az Christusnac mostis soc fele velûnc valo io tetet. Te azért ezt se szidalmazd bolondul, se czudald csak emberi módon; Hanem â mint szent Pál int, fély es vigyaz, hogy readis ezen ne szallyon. Ha kedig eddig az Isten czac kostolni sem hatta te neked, adgy halat rola: Es gondold meg, hogy azert mielte, mert nem volt neked aiandekod mint amaz iambornac, Es fegyuerid sem voltac ollyac, mint neki: Vigyazasod dem lõt volna annyi, mint annac.

Gal. 6:
I. Cor. 10.

Mindenen va-
gyon, vagy egy,
vagy mas kisirtet

Mind az által czac tekincz meg magadat, ha igaz keresz-tyen vagy, nyiluan te sem vagy kisirtet nekül. Mert ha az fértelmessegnek lelke nem rohant az õ ezer mestersegeuel, read: Talam az telhetetlensegnek õrdõge az Mammon raytad vagyon, Auagy az reszegsegnek, auagy az keuelysegnek, auagy irigysegnek, auagy baluanyozasnac kisirtete raytad uagyon. Auagy felõtte dagalos, es mér-(722 v°)ges vagy, hogy haragod-ban magad nem birhatod, es talam miatta embertis õltel, auagy kemeny keppen rea tõrtel. Mellyekben nemellynek ki-tsin, nemellynek azokbais olly kemény kisirteti vadnac, mint amaz iambornac vala, az fértelmessegbe. De mint õtet az WR Isten vgy õrzõtte meg, hogy keményen tusakodott es hartzolt: Igy tegedis ezekbe bizony nem szunyadsagual, hanem vigya-zassal, akar óltalmazni, â mint sz. Pális az ellen valo vigyazasa-rol ily szol: Meg enhitem az en testemet, es rabotasag ala hay-tom hogy valamikeppen mikor egyebnek predikalloc, en magam semmire kellõ ne legyec. Hogy kedig vgy tettzet, hogy az õ nagy soc vigyazasi nem hasznaltac, mert azoc ellenis hanyat homloc szemtelenül rea ment. De mind az által, szinten nagyob es kőzeleb kisirtetibe tartatot meg: ezert lõt, hogy meg ismeriûc imez mondasat sz. Pálnac: *Non volentis, neque cur-rentis, sed miserentis Dei est.* Nem az akaroé, sem az futoé, hanem â könyörûlõ Istene. Az az: nem az mi szepelkedõ erõnc es akaratunc tart minket az mi kisirtetinkbe, hanem az irgalmas es könyörûlõ WR Isten, (723) *Attamen et velle, et currere oportet.* De mind az által szűkseg, hogy akariukis, es fussuc, es õ oztan az mi io akaratunkat es futasunkat, azkoris meg segiti, midõn immár szinten leg vtolso szűkseg keszerítene, â mint pelda az szegeny Ionas Propheta, es Susanna aszony; Daniel, az harom Iffiac, es szent Pális az õ testenec gonosz eztekelesibe, es többec: Mint szent Ieronymuson vgyan felõtteb czudalatos buia kisir-tetec voltac, ki noha nagy etlensege miat, mint â fa el szaraz-

I. Cor. 9.
Noha vgy tettze
niha, hogy semmi
vigyazas nem
hasznal. De vegre
meglad ezer hasz-
nat, akar melly
kieziny vigyazas-
nak is.

Rom: 9:

totta magat, es kietlenbe lakot, de megis vgy tettzet, hogy Romaba tantzol az leanyockal. Soc tõb régi remetekrõl ennelis nagyob dolgokat hallunc ide ala. De te ezekrõl eztis tanuld meg. Hogy soha ne lehessen olly nagy es keptelen szűkseged, hogy miatta el vnnyad könyõrgesedet es vigyazasodat, Hanem ha szaz ezer iûne read, teis szaz ezerszer keszûly ellene.

Vagyha megfogad-
nad ezt:

Ha kedig egy nap hetuen hetszer, az az, hetszer valo hetuenszer, az az, õtszazszor, ragadna megis az õrdõg, es aka-ratod ellen el vonnais, vgyan bûnben eyteneis, megis fel kialcz az wrhoz, es ismet wyo [nn]an kezgy (723 v°) az te elõbi vigyaza-sodhoz. Mert az mi egez életûnc merõ vitesseg, â mint szent Iob mongya, es szent Pális tanyit, es â mint imez iambor dolgai-rolis megis nyiluabba meg ismerhed, kinec õtõdic czedulait lassuc.

Oetõdic iras:

Nem tudgyatoké, hogy az ti testetec az CHRISTVS tagjai? Nemde azért â Cristusnac testet el veuen, az paraz-nanac tagiaua tegyeme? Ne legyen az. Auagy nem tudgyatoké, hogy az ki az paraznahoz ragazkodic, egy test õ vele? Mert (vgymond) ketten egy teste lesznek. A ki kedic az wrhoz ragazkodic. egy lelec õ vele.

I. Cor. 6.

Tauoztassatoc el az paraznasagot, Minden bûn â mellyet az ember teszen, az testnek kiûile vagyon. De az ki paraznal-kodic, az õnnõn teste ellen vétkezie. Auagy nem tudgyatoké, hogy az tû testetec Temploma az tû bennetec valo szent Lélek-nec, â kit az Istentûl vöttetec, Es nem vattoc tûnnen magatoké? Mert aron vetettetec meg. Diczõitsetec azért az Istent az tû testetekben, mellyec az Istene.

(724) Tõb irasi annac.

Ne hagyatoc elhitem magatokat, Az io erkõlczõket el veztic az gonosz beszede.

I. Cor. 15:

Serkennyetec fel az igassagnac, Es ne vétkezzetec, Mert nemellyec nem ismeric az Istent,

Ismet:

Szerelmes attyamfiai, alhatatosoc legyenec, es indulat-lanoc, az wrnac munkaiaban mindenkoron bõwõlkõdõc, Holot tudgyatoc, hogy az tû munkatoc nem hiaba valo az wrnac általa.

Ephes. 5.

Legyetec az Istennec kûnetõi, mint szerelmes fiac, es visellyetec életeteket az szeretetben, mikeppen az Christusis szeretet minket, es õnõn magat attâ mi erõttûnc aiandekul es aldozatul, io illatu leuen az Istennec.

Paraznasag kediglen, es minden fértelmesseg, auagy fõsuenyseg ingyen se neueztessec tû kőzõttetec, â mint illic

az szentekhez. Se vndok beszede, auagy kaba beszede, se
czuf beszede, mellyec nem illenec, hanem inkab hala adas. etc.

Senki titeket meg ne czallyon hiaba valo beszede,
mert ezekért szokot ióni az Istenec haragia az engedetlen
emberekre, etc.

Szep szo.

(724 v°) Serkeny fel, ki aluszol, es kel fel halottai[d]bol,
es meg vilagoskodis te neked az Christus.

Ioannis 8: Az ur szava.

Draga serkentő
szo.

Nem hadgy egyedül engemet az Atya: Mert en minden-
koron azt mielem a mi kedues ő neki.

Hatodszor:

Hatod fele írási voltac, nagy soc bölcz emberec köny-
uekből kiszedegetet szep dolgoc. De azoc szantalanoc voltac,
kiket őis vgyan nagy könyuekbe rekeztet be, kikkel minden
fele kísirtetec ellen erősítette magát.

Nekünk is minden Predikacioine arra valoc, hogy azokbol
hol egy, hol mas hol tiz, hol szaz kísirtet ellen felellyűnc:
Errolis illy irast oluastam az ő hazaba.

Szep tanusag.

Midőn az hiuec őszue gyűlne, soha haszon nekül el ne
oszollyanac, hanem szep haszonual es epülettel, halgassac az
Isten igeiet, haszonnal imatkozannac, az szent titkos czeleke-
detekne peczeti haszonnal szolgaltattassanac.

Ez hasznalatra
vigyazas kel.

Az Isten igelenec ez haszna, hogy neuekedgyec az által
bennűnc az Isten igeretibe (725) valo bizodalumc, az Isteni
felelem, es előb előb megdegellyűnc az szent életbe. Iobben
iobban le vessűc az ő Adamot, őregbedgyűnc az wy életbe.
Erre valoc mind az több Egyhazi szolgatokis: Hogy magun-
kat gyakorlyuc az Istenessegbe, es az igaz szeretetbe. Erre
valoc az könyörgesec. Mind ezec által kedig meg adatic a meg
igert szent Lélec, ki által az WR hathatos keppen tselekeszic
az ő vigyazo hiueibe, mert nem akaria hogy az ő tūle szere-
tetet Egyhazi czelekedetec hiaba valoc lennenec.

De ha azoc valakinec semmi hasznoc nem szerzenenec, es
onnan semmit nem iobulna, oka lesz aznac az ő kelletlen es
hala adatlan volta, azert az, méltan vadoltatic, hogy haszon-
nekül mulatta el azokat, az kiket Isten iduősseges epületűnkre
rendelt, es természet szerint ő magaba hasznosoc volna. Effelec
miert hogy nem akarnac iobulni az Istenec io tetemenyibe,
ezzel bűnteti meg Isten az ő röstsegőket: hogy neuekedgyec
az gonossag bennec, őregbedgyec az vaksag.

Gondollyuc meg kedig, melly nagy esetec legyenec az
fele emberen, kit nem őriz az (725 v°) Isten, es kinec szíuet el
fogta az őrdög. Pelda: Saul es Judas.

Az vigyazoc vetke
nem olly, mint az
hitetlenek.

Viszont az WR az ő czudalatos bölczesegéből az őtet
szerető hiuekne, mind iduőségőkre forgatya, még az őrdögne
mérgecs inczelkedetitis, kie nem őn keieken futnac az bűn vtan,
hanem az őrdög kísirtete miat.

De az hitetlenec vgy izgattatnac az őrdögűl, hogy őn
keikennis szeretic az bűnt, es az őrdögűlis izgattatnac annac
követesere. Azert ezekne semmi mentsege nem lehet.

August. lib. de Ioseph.

Az ember mind ket fele haylando, mind az iora mind
az gonoszra, valamellyikre szokis, arra vagyodic.

Super Ioannem sermone 18.

Mas az barmoc élete, Mas az embereke, Mas az Angyaloke:
Az barmoc élete földi, es czac földit keuan, Azert czac földreis
nézne. Az embereke földi es mennyei, es azert mind földre mind
mennyre nézhetne. Ha azert az ember test szerint él, tarsol-
kodic az barmockal, ha Lélec szerint, tarsolkodic az mennyei
Angyalockal.

(726) Seneca Epist. 77:

Az emberben valo gonosz vétke, soha tőkeletessen le
nem czendessedne. Az Tigrisoc, Sarkanyoc, Oroszlanyoc, soha
az ő vad természeteket le nem tehetic: Niha meg enhezne,
de megent hirtelen midőn ingyen sem vélne, meg szelesedie
bennec az meg szelidült vadsagoc.

Tehat ne higgy ma-
gadnac, hanem vi-
gyaz mindenkor
read:

Nagy ertelmes gondolatoc.

Az gonossag az emberbe midőn meg kemenyeszic, sem io
ember intesiuel, sem Angyaloc szauual, sem az Istenec Fia-
nac, sem az felsegesne intesiuel nem gondolhat, Hanem ha
az szep szo es intes mellet szent Lelke által vonza őtet, es
még az mellet szüntelen kemény iga es ostor alat tartya: Azert
mondgya Daud: Io ennekem hogy meg alazal, Es az mellet
szent Lelket kér. Az Prophetais igy szol: Io szokni mindenkor
az wrnac igaia ala.

Nagy dolog ez:

Pharahoba, Ju-
dasba meg tetzic

Tehat soha meg ne faragy az könyörgesbe, Es mindenkor
hartzhoz keszic magadat. Mert noha az vitezne egy kis nyu-
go-(726 v°)dalom adatic mig meg pihennyen, de ottan ismet
szembe ereztic.

Hal czuda hartzot.

Bár vgyan igen szorgalmatosan vigyazis igen tusakod-
gylis, es erőssen vitezkedgyelis, es szüntelén io dologba mun-
kalodgylis, es mindenkor imatkozzalis: De az alat vgyan
el lankatz es el faratz niha, mint a Moyses keze: Ollykor azert
az Isten el hagy tegedis niha niha esned, mint az Moyses nepenec,
Es ollykor el epedet es meg lanakadot testuel lelecek leuen,
read rohan az őrdög, es meg kötez, mint az le eytet vitezne
hasara es torkara űl az ellenseg, Es immár vgyan meg kötőzue

mint rabiát hayt előtte, es viszen az ő setet tömlőtzerre. De mint sokszor az meg kötőzet rabokat hatul való hadnagya, viteziuel meg szabadittya : Így az wr Christus az el keseredet szüedet, az bűn alat nyögő es busongo lelkedet, sokszor nagy hirtelenséguel ki viszi az kötőzue hurtzolo őrdőgnec kezéből. Es meg szabadituan egy keuesse, ket három nap, ket auagy három hetig meg hagy nyugodnod. De miért hogy (727) az nyugodalom alat hamar kenyesse lennel. Ismet wyobban trombitat es készűlőt fuitat : Es meg érzed raytad az Satannac kőuetet : ot biztatod magad előbi nyeresegeddel, es midőn batornac vélned magad, hetszer álnokab fértelmes lelecek leszen immár hartzod Ez hartz éltedben sokszor lesz : Es houa több több erőt, es aiandekot vőttel, annyiual keménybec es nagyobbac leszne. De czac mind ezekbe könyörőgy az wrnac, monduan : Ne vigy minket kisirtetbe, ha szinten hetszer, auagy hetuen hetszer el esnelis, kegyelmesen ismeg fel emel az WR, fel tamazt, es meg erősít.

I. Pet. 5.

IAC. 4.

Keuantoc, azért vgyan ninczen : Mert gonoszul keuan-nyatoc, etc.

Szent Iacab ez szokban azt ielentí, hogy az embernec szüue telhetetlen az gonossagban, midőn el merűlt annac keuan-sagiban, es azt nem foytogattya. Az telhetetlenec ha neki adnac mind ez [e]gez vilagot. az vtan ezer vilagot keuanna. Az buia ha egy szőmelyt meg gyalazhat az vtan valamenyi[t] lat, mindent gyalazatra keuanna, Ha az ő (727 v°) felesége szep es tiztes ember volnais, de az masnac rut felesége, neki keduesbnec tettzenec, az őrdőgnec valami alnoc gondolkottatasi miat. Az torkosnac, bár szaz tál etke legyenis, es mind frissec legyenekis, es az vtan czac lenczet hozzanakis elő, de czac azt sem tűrheti kostolasnekűl. Sokan azt akarnac hogy az tyuk-monyac veressec volnanac, az czeresnye olly nagy mint az dinnye, az dinnye olly apro mint az czeresnye, *Et sic inuertas velimus verum naturas.* es ily vissza fordítani keuannuc ez vilagot, Es ily az ember az őnnőn hituan vagyolkodo keuansagibol szerež maganac rőttenetesb kinokat az hohar kinzasanal.

Senki nem elegesic meg az ő rendiuel.

Iollehet ez mi halando természetűnc, soc keppen meg nyomorodot es férteztetet az első szűleinc vétke miat : De ez mind feie à többinec, Hogy akar melly iol legyen dolgunkis, el vnnyuc magunkat, es mindenbe mi magunc aggodalmat szerzűnc magunknac. (728) Soha nem lehet senkinec olly iol, szepen, édesen es czendeszen dolga, hogy egy keues mulua azokat el nem vnna, noha az előt minden gondgya es kedue czac arra volt, de mihent meg lesz keuansaga, hamar hamar el vnnya es mast azon gondal es faratsagual ohayt, es fut, Mint az Israel

fiai elein nagy őrdőmmel vőttec az mennyei Mannat, es az für hust, azt el vnuan : az Ægiptombeli dinnyet, hagymat, kezdec ohaytani. Így az parazna el vnuan az ő maga iambor feleséget, tiztatalan életet keuan. Daid el vnta az ő tiz feleséget, Es Vriaset keuana. Salomon el vnta még az ezertis, es valakit latot arra veszet esze. Az kazdag el vnnya ioszagat, orszagatis, de masnac czac egy faluiarais, vagy louara, vagy marhaiara esze vesz. Tiztit el vnnya akar melly fő rendis, es meltosagosbat keres. Mind ezec amaz rauasz es czauargo álnoc őrdőgnec mes-tersege, ki nem hagy meg elegendűnc az Istentűl el vőt aiandekinal, hogy az meg elegendet szüel io remensegbe, es nyugodalomba tartanuc mi magunkat. Hanem izgat nagy soc heaba való nyughatatlansagra, Az wyiat el vntattya es regiet (728 v°) keuantat, az regit megent el vntattya, es wyat keuantat. Ma imez tettzie, holnap nem, az megent az vtan tettzie, hol megent nem tettzie. Es ily mind Nemesnec, Hertzegnec, Kiralynac, Czaszarnac, Predikatornac, Viteznec, torkosnac, buianac, kazdagnac miczoda az ő élete, hanem czac heába valóság. De mind ezec ellenis vitezkedgyenec az hiuec.

Lelki vaksagban való keménysegről.

Viszont midőn minden el vnnya magat testi életibe. Az lelkihöz czuda mint ragazkodic, ha szinten bolonsagbol leszis. Sokan keeszec mind marhaiokat, mind eletyeket el hadni, hogy nem mint hitekbe meg változni. A mint meg tettzie soc Martyromoknac szenuedesekből, tömlőtzezesekből, es halalokbol. De még az Sidois es az Tőrőc, inkab akar meg halni, hogy nem hitet meg tagadni, keesz Vulcanusnac magat áldoztatni, es az hoharral testet szaggattatni, hogy nem mint hitit meg változtatni. Melly ál-(729)hatatossag io volna, ha igaz értelemből lenne, De ezis az őrdőgnec rőttenetes mestersege, hogy az emberec ha tanulhatnak is, ne tanullyac az igazat, hanem vakmerő keppen őltalmazzac az ő egyszer meg szokot teuelgeseket. Mint az Sidoc, kie az WR Christus felől nem akartac értekezni az irasbol, hanem szemtelenűl szidalmaztac, es kergettec minden szolgálual egyetembe : Így az teuelgő poganoc közzűlis sokan. Így à baluanyozo papasoc köztis. Mi kedig ez ellennis szűntelen könyörőgiűnc es vigyazunc, Mert ezzis egyic vitesseg, hogy ne hamissat hanem igazat érczűnc Istenről. Azert mondgya szent Pál : Mindent meg kisirczetec, es à mi iob, azt tarcatoc. Az tanulókat, vigyazokat, es tusakodokat segiti az Isten. A mint szent Iacab mondgya : Allyatoc ellene à gonosznac, es el fut ti túletec, Iac : 4.

KERDES.

Mint lehet igaz è mondas : Allyatoc ellene az őrdőgnec, es az őrdőg el fut túletec. Mert minden igaz kereztyen érzi ezt

Hasznos kérdés:

ő magaba, hogy houa inkább ellene igyekezie álla-(729 v°)ni az őrdög kisírtetinec anzuial inkább nem hogy el futna az őrdög, de kőzeleb kőzeleb iŋ, es több több kisírtetet tamazt, à mint az wris mongya : hogy ha egyszer ki űzetie, az vtan hetszer àlnokab fértelmes lelecker akar iŋni az ő gazdaiara, Ot àhol ő ellene nem igen àlnac, tetteti niha mint ha el tauozot volna, es iatzie hogy az ember tunyullyon ő magaba, De à kic keme[n]yen fogiac az hartzot, bōytuel, tanulassal, vigyazassal es könyörgessel, mint az WR Christus, szent Pál es többec, azoc ellen őis kemenyben szepelkedic, es minden àlnoksagat es erefet reaioc ki teriezi. Ki soha meg sem farad az hartzba, Sőt ezbe győnyörkődie, midőn az hiuecker haboroghat, mint az hadakozo az hadban, az Procator à pörbe, az morgo, à morgo tarsba : Ha azert egyszer el esetis, es meg győzetetet, Ottan megent wyonnan szembe szőkic es meg wyittyta hartzat. Tehát mint kel érteni, hogy el fut azoc előt, kic ellene àlnac?

FELELET.

Az futason azt érczed, hogy el űzetie es meg győzetie. Ha szaszor, es ezerszer rohan-(730)na readis, de mind annyszoris az WR Isten erőt es őltalmat ad ő ellene. Tehat senki ne rőstelkedgyec az lelki vitessegeis, mert mint ez vilagi kenyer kereses, szantas, kapalas, hadakozas, vár, orszag őrzes, faratsagual lesz meg, de azon kőzbe te is nyugszol az te ioszagodba, es keresuenyedbe : Igy az lelki es őrdöcke valo ioc, sockal több es nagyob gondual őriztetnec : De megent te is nyugszol azoknac nyeresegibe, mind most, mind ez vtan őrdöcke.

Hasznai à hiuec testi geriedeze sinec
Bőlczec irasibol.

Isiodorus:

Sokan az meg téres wtan, akarattyoc ellennis testi buia geriedeze seket szenuednec : Melly mind az által nints karhozatyokra, hanem probalasokra.

Bőlczec irasi.

Hasznal az Isten szolgainac, az meg téres vtan kisírtetni, hogy az testi rőstsegből fel kellyen, midőn izgattyta az bűn, es szoktassa magat szüntelen, io dolgoknac gyakorlasaba.

Igen kenyesecc es magoc gyengeltetőd azoc, az kic munka es fāratság nekül akariac az bűnt meg győzni.

(730 v°) Eheztetessel meg enhezic az buiaság. Az ki el tauoztattyta az bűnnec alkoholamtossagat, az bűntűlis meg ohattyta magat.

Az eszes ember el fordittyta szemet, à fertelmes aszony előt. De az buia, mihent rea tekint, ottan el oluad mint az viasz.

Az ki à bűnre gyakran szoktattyta magat, akarattyta ellennis geriedeze oztan.

De niha hasznos kiczin vétebbe esni, hogy oztan nagyobb el tauoztasson. Mint láttam, az ki szolgalo leanyat titkon meg czokolta, ez¹ az leány ezt mindennec ki monta, Es vgy pironkodot minden előt az vétecc miat. De hasznalt neki, mert inkább őtta oztan magat az nagyob vétektől.

Mond Salomon : Az ki, ki dűllyedet szemmel, es aiakat mardosua gondolkodic à gonosz tetelre, megis szerzi azt.

Agoston mond : Senkit meg nem czalhat az őrdög, hanem czac azt, à ki engedni akar ő neki :

Mert az ő ereie, nem az ő kemeny gyűhőssegebe ál, hanem az te akaratodban.

Az őrdög is reest es lyukat keres az kin be buyion az te szüedben. auagy olly helt, (731) kit nem zártac be erőssen. Ne hadd azert az gonosz gondolatot nōni az te szüedben. Mit hasznal ha az kolczos varost minden felől őrzikis, es czac egy helyen hattac reest rayta, kin az ellenseg be mehet.

Mint az tűz meg emézi az viazt, igy az io vigyazas az gonosz gondolatokat.

Mire valoc ezec.

Ezeket mind az egy Bőlcznec hartzairol irtam : Hogy aztis értenetec, melly rőttenetes es vtalatos vala rayta az őrdögi izgatas. De viszont aztis meg tanulnatoc, őis minemű kemeny keppen őltalmazta magat, es melly szep draga mondasockal oktatta magat.

Te raytad ha mas féle kisírtet lenne, Te is az ellen igy czelekedgyel : Ha telhetetlenség, vagy torkosság, vagy hamis procatorsag, hamis birosag, kegyetlen Capitansag, hamis Kiralysag, vagy hamis kereskedes, vagy bosszu állás, vagy akar mi egyeb bűn, illy rőttenetes rohanna read, mint ezre az paraznasag. Tehát te is az ellen valokat iry magadnac, ragazd fel hazadban, hordozd kebeled-(731 v°)ben, szüedbe, es oluasd gyakran, es kiualtkeppen szoriczad be elmedben szüedben, A mellet vigyazz iozansagual, es szüntelen valo könyörgessel.

De miért hogy az paraznasagnac vétkekről kezdettem szolni. Erről megis több dolgokat mondoc. Ezbennis boczanatot kérec.

MÁS EMBERRŐL.

Midőn egy iffiu Lelki tanyito ketszer vadoltatot volna előttem, de nem az több Predikatoroc előt, hanem czac titkon. Az vadolas kedig nem czac hazassag tőresről, de Sodomita életiről volt, Es latnam hogy az, mind az által soc épületet mielt volna tanyitasaua, és minden szeretne tanyitasat, De

¹ Eredetiben: ea

Agoston szava.

Prou. 17:

Iolletetazte erős, akaratod, es okosagodnal ő volna erősb: De az wr segit ő ellene ha akaratod.

Az több kisírteckelis igy kel hartzolni.

Ha nyiluan vadoltac volna nyiluanis meg bűntettem volna

bűneit nem soc tudna, Es remenlenem hogy ha életet meg iobithatna ieles ember lenne, Es gondolnam hogy azon vtalatos életet nem szanszandekból, hanem őrdőgi kemény izgatasabol volna: Hirtelen nem büntettem egyebbel: Hanem keményen meg fenyegettem, mind szegyenuel, mind halalual.

(732) Az vtan irasokat attam eleibe, Kiből magat fenitec alatt tartana. Azokat vgyan Deakul irom ide, Netalam valamelly Deaknac valaha szükségesecc lesznek.

Ezről azért szoloc
illy io üctetel,
mert igen iambor
call cegre benne.
De az igen latrait
nem szepitem, ha
Predikatoris: az
mint touab meg
hallguc az Histo-
riakból.

Oe magaualis titkon szoltam dolgarol: De czuda szörnyű-
seget beszellett. Tisztesség adassec: Hogy feleseguel ketszer,
haromszor volt dolga egy nap, czac azért, hogy inkab meg
enhednéc benne az vtalatosság. De még inkab langozot, mind
leanyokra, mind gyermekekre, Több szörnyűseget nem mondom
meg, Eztis eleg nehez kedwel irom, némelly czuffoloc miat.
De az el remült szüűkert keszeritetem meg irni, hogy ha lehetne,
minden vtalatost ki vennec bűneből, es az Iesus CHRISTVS
meg tisztításara vinnem, bűne boczanattyat nyernem, es szent
Lelkeuel meg szenteltetnem, à mint ő magais az WR, Noha
latornac es latroc tarsanac neuztetet, hogy velec őtt, iuot:
De ő ezzel nem gondoluan, mint io oruos az bűdős betegec
köztt forgolodot. A kinec emeleg ezec miat az orra, tekincze
meg iol (732 v°) magat. Auagy nézzen be az Tíz paranczolat
tűkörebe, lassu meg rendel mennyi az modzoc rayta. De az
emelgő szentekről, ez az ő titkon valo latorsagokrolis szoloc
touab az Historiakban. Most az mas Predikatorrol, kinec ször-
nyűseget ki fakaztam, nemelly meg rőtten szüűkert szoloc.
Erczuc meg mint változot iora.

Summaia az Szolasnac.

Summaia, à Deac
irasoknak.

Mat. 5.

Az Deac irasnac ez lesz Summaia: Előszér emlekeztetem
ez felekre: Oe maga Christus wrunc, az Atyac, Prophetac
es Apostoloc, mint hordoztac az ő életyeket, es mint intet az
WR minketis, hogy mint az vilag masnakis vilagosiczunc,
mint az Ső io izt adgyunc. Es az Apostolokis mint kénec soc
szep inteseckel. Az vtan soc Bölczeknec czuda szep irasiual
hol rőtten tettem, hol vigasztaltam illy keppen:

(733)

DEAC IRASOC

Szent Pál mond, Philip: 3.

Első Intest

PARITER estote imitatores mei fratres, et considerate
eos, qui sic ambulantes quem admodum habetis nos pro exem-
plari. Nam complures ambulant, de quibus saepe dixi vobis,
nunc autem et flens dico, inimici crucis Christi quorum finis
perditio est, quorum Deus venter et gloria in dedecore ipsorum,
qui terrestria curant. Nam nostra conuersatio in coelis est,
ex quo et seruatore expectamus dominum Iesum Christum,
qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut conforme reddat
corpori suo glorioso, secundum efficaciam, qua potest etiam
subijcere sibi omnia.

Int, hogy ő roloc
vennenc példat:
es ne követné
azokat, kiknec
hassoc Istenec.

2. Masod Intes, Roman: 8:

Si secundum carnem vixeritis, moriemini, si verò actiones
carnis spiritu mortificabitis, viuētis.

Hogy Lelec sze-
rint ellyűnc:

Fatetur in sanctis esse actiones carnis, id est, multas viciosas in-
clinationes, dubitationes, securitatem, diffidentiam, errantes confidentias,
prauos affectus. Sed his, ait repugnandum esse spi(733 v°)ritu, id est,
spiritualibus motibus, inuocatione Dei, timore, fide, tolerantia spirituali
intuente Deum, castitate intuente Deum, et manent in gratia renati.

Quare diligenter docendi sunt homines de hoc discrimine,
ut caueant lapsus contra conscientiam. et ut lapsi rursus ad
Deum conuertantur.

3. Harmad intes,

Nam qui lapsus contra conscientiam extenuant, ac dicunt
manere spiritum sanctum in electis habentibus peccata contra
conscientiam: Hi confirmant securitatem, et negligentiam,
et è regione obruunt doctrinam de contritione et veris doloribus
in poenitentia. Itaque sciamus verè Deum irasci lapsibus elec-
torum. Nec nos in tali loco de arcana electione disputemus,
sed iudicemus de voluntate Dei, iuxta expressum verbum Dei
quod et horribilium poenarum exemplis confirmatur: Rom.
8. Qui in carne sunt Deo placere non possunt. Gal 5. Currebatis
benè, quis vos impediuit vt non crederetis veritati? Apoc: 2.
Habeo contra te, quod dilectionem tuam quam prius habebas

Az lelkiismeret
ellen valo bűnnel,
kit szanszandec-
kal mielőnc ki-
űzue belőlűnc ő
szent Lelec Istent.

amisisti: Memento igitur vnde excideris, et age poenitentiam, et fac priora opera. I. Tim. 1. (734) Finis mandati est dilectio, ex corde puro conscientia bona, fide non ficta.

Quare sciamus, iuxta hoc verbum Dei reuelatum iudicandum esse, nec placere Deo labentes contra conscientiam. Idque poenae electorum testantur: Adam, Dauid, Ezechias et alij multi sancti, propter certos lapsus horribiliter puniti sunt.

4. *Negyedic intes:*

Tenerrima res est inuocatio, et leuissimo vulnere sauciata conscientia repellitur, ac fugit Deum.

Ideò ut fides retinere possit, necesse est retinere iustitiam bonae conscientiae, vt. Ioan. 3. dicitur. Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus erga Deum.

Deut: 8.

Et nunc Israel quid dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas dominum Deum tuum, et ambules in vijs eius, et diligas eum; ac seruias domino Deo tuo, in toto corde tuo, et in tota anima tua, custodiasque mandata domini, et ceremonias eius vt benè sit tibi.

Deuteron. 32.

(734 v°) Ponite corda vestra in omnia verba mea, et mandetis ea filijs vestris custodire et facere vniuersa quae scripta sunt in volumine legis huius, quia non incassum praecepta sunt vobis, sed vt singuli in eis viuerent, quae facientes, longo perseueretis tempore in terra vestra.

Deuteron. 8.

Obserua et caue ne quando obliuiscaris domini Dei tui, Ne postquam commederis siciatus fueris, domos pulchras aedificaueris, et habitaueris in eis habuerisque armenta bouum, et ouium greges, argenti et auri monetarumque rerum copiam, eleueturque cor tuum, et non reminiscaris domini Dei tui. Sed cum commederis et siciatus fueris, benedicas domino Deo tuo, pro terra optima, quam dedit tibi.

Tob. 4.

Omnibus diebus vitae tuae in conspectu habeto Deum tuum, et caue ne quando peccato consentias, et praetermittas praecepta domini Dei nostri.

Ephes. 6.

Induite totam armaturam Dei, quoniam non est nobis lucta aduersus sanguinem et (735) carnem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, mundi dominos, rectores tenebrarum saeculi huius, aduersus spirituales in astutios coelestibus. Qua propter assumite vniuersam armaturam.

Az imatkozás
meg sebesedic az
bűn miatt:

Gond kel ezekre,
nem rótség.

Armorum explicatio brevis.

Arma sunt, cognitio verae doctrinae iusticiae seu reconciliationis coram Deo, cura et professio Euangelij, gubernans iter seu vocationem cuiusque. Et his primum corpus tectum ac circumdatum est.

Postea sequitur Clypoeus fidei, circumdans militi praesentiam Christi, qui iuuat nos ne hostis possit euertere etiam cum valde praemimur et repellit instatem hostem.

Sequitur et Galea, quae est Spes vitae aeternae, et mitigationis miseriarum ac peonarum corporalium. Sun[t]que haec non tantum tegumenta ac vestes militis, sed simul sunt munimentum necessarium ad tegendum et defendendum corpus.

Quia verò in milite non solum defensionis curam lucere, sed et alterum, praeliandi ac feriendi hostis accedere oportet, Addit Paulus hoc quoque, Verbum scilicet et Precationem. (735 v°)

Omnia haec arma sunt eiusmodi, ut non solum peritum, strenuum, magnanimum et industrem militem postulant, qui vti eis ad omnes casus possit, praesertim his, quibus feriendus ac depellendus est hostis. Sed talem omnino requirunt ac flagitant, qui assiduitate, vigilantia, circumspectione et sobrietate singulari et accurata, ad vsum horum sese asuefaciat, et momentis omnibus hostem instantissimum circumquaque obseruent et excipiat.

|| Milita bonam militiam, retinens fid[e]m et bonam conscientiam.

Talis cursus habet magna certamina, sed sciamus adesse inuocantibus Filium Dei, sicut inquit: Venite ad me omnes, etc. Item ego sum vitis et vos palmites. Item Spiritus opem feret infirmitati vestrae, Item, Deus est qui facit vt velit et perficiatis, ut aliqua ipsi grata fiant. Et in his certaminibus renati, transformantur ad imaginem Dei, ut lux in mentibus fiat similis verbo Dei.

Deseri autem à Deo fiunt amentes, nec vident, nec audiunt recta consilia, accersunt sibi poenas et exitia.

(736) Homines securi non vident magnitudinem suae miseriae.

Homines ociosi, ebrij, voluptatibus, aut elati gloria, leuiter curant iram Dei, et sibi ipsis blandientes extenuant haec mala, dubitationes de Deo, neglectionem Dei, fiduciam suae sapientiae, ac potentiae, superbiam, ambitionem, et alias flammam cupiditatum. Nos agnoscamus, quòd sensus carnis sit verè inimicitia aduersus Deum.

Vae Vae his qui tales sunt:

Senes si[n]e prudentia, Iuuenes sine timore, Diuites sine misericordia: Pauperes sine humilitate, Populi sine dilectione, Christiani sine fide, Clerici sine sanctitate, Religiosi sine bona vita, Praelati sine cura animarum, Domini terrarum sine veritate, Milites sine verecundia: Matrimonium sine continentia.

Szörnyű el ha-
gyatnak Istentől.

Jay annac, à ki
nem követi az íot,
az mire mast ta-
nyit

Impio dixit Deus, quare tu enarras statua mea, et assumis testamentum meum per os tuum.

Tu verò odisti disciplinam, et proiecisti sermones meos retrorsum.

Si videbas furem currebas cum eo, et cum adulteris porcio tua.

Os tuum abundavit malicia, et lingua tua concinnabat dolos. (736 v°)

Arguam te, et statuam ante oculos meos. etc.

His praemissis, venimus ad propositum.

AD VITANDA ADVLTERIA

De incremento eius.

Ha eleit nem ve-
szed, így neuke-
dic az bűn.

Principio ex nobis oritur concupiscentia rei vetitae per legem Dei, concupiscentiam incendunt suggestiones Diaboli, et obiecta mundi, ac illicebrarum: quae incurrunt per sensus. Has nisi restringamus, excludamus calcemusque, exoritur delectatio in concupiscentia praua, delectatio impellit ad consensum, Consensus iubet quarere occasione operis quoque patranda, opus verò si accedat satiatur et restringitur cupido, et perfectum absolutum efficit peccatum, quod protinus sequitur Nausea, poenitudo, horror, et animi atrox tormentum.

Sed expedit tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, ac non totum corpus tuum coniiciatur in Gehennam.

His verbis censet Dominus conducibilis esse, resecare affectum aliquem, et voluptatem aspernere, quam hac momentanea semel et iterum frui, interim obnoxium fieri aeternae damnationi:

Totum caput ad Hebraeos 10. 11. 12. 13. diligenter perlege, quibus te excites ad serium pietatis studium:

(737) Exempla quoque Joseph et David, proferam.

Szep ket pelda à
lelki hártzrol.

Proponant sibi piaer mentes haec illustria Exempla. Est in Ioseph et David massa peccati eadem, est eadem concupiscentia et prauitas desideriorum carnis in vtroque sed dissimilitudo est regni ac dominationis admiranda.

In Ioseph sollicitato ad stuprum herae, etsi occasionis sunt ad perpetrandum tantum facimus, tamen non regnat peccatum, Sed tanquam seruum et captiuum obedire rectori Spiritui sancto cogitur, quia et repugnat Ioseph adulterae illicebris: et cogitatione mandati diuini, cor eius quasi septum, et munitum est, ne quam contrariam et Deo repugnantem cupiditatem prominere aut erumpere paciatur. Ipse etiam singulari cura et diligentia vitat occasiones, et postquam captus et irretitus adulterae insidijs tenetur, mauult virae periculum subire, quam sceleri contra conscientiam consentire. Talis cum velit esse, Et inuocatione exulij diuini confirmari

se in hoc proposito petat: Excellens in eo virtus, efficacia, et potentia ornatur et confirmatur.

(737 v°) At in Dauide, indulgente peccati et libidinum illicebris, et quaerente perpetrandi sceleris occasionem, cum cor excusso Spiritu sancto ruat, quocunque id flammae libidinum impellunt, euidenter et in exemplo illustri conspicitur, quale sit peccati regnum: Nam libido illa primum concepta, mox peccatum aliud parturit, caedem videlicet ciuis iusti et innocentis, Postea scandala eius Ecclesiae et populi innumerabilia, donec venientibus poenis iustis, et scelera in ipsis poenis cumulantur, Mox enim frater sororis amore incenditur, ac furere tantisper non desinit, donec ea vi stuprata libidinem compleuit. Hunc Absolon stupratae frater uterinus, interficit. Paulopost et patrem regno eiectum turpissimè defoedat, stupratis, et ipsius coniugibus, quarum multae sine dubitatione dolore extinctae sunt. In seditione verò quam multi homines interficiuntur, qui et simul à Deo per seditionem auulsi, ruunt in aeternum exitium.

Talibus exemplis conscripi potest, qualis et quam horribilis tela texatur, si regnare peccatum incipiat. Quam vt pluribus exem(738)plis et quidem quotidianus et domesticis piaer mentes amplificent diligenter adhortandi sunt.

Nota et has comminationes.
Deuteron. 32.

Generatio praua et peruersa: haecine reddis Domino, popule stultae et inscipientes.

Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creauit te.

Peccauerunt ei et non filij eius, qui viuunt in sordibus.

Incrassatus est dilectus et recalcitrauit, incrassatus, impinguatus dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit à Deo salutari suo.

Prouocauerunt eum, in abominationibus ad iracundiam concitauerunt.

Paulus Roman. 1.

Tradidit eos Deus in desideria carnis eorum, in immundiciem, vt contumelijs adficerent corpora sua in semetipsis.

Haec exaggerat Paulus copiosè, lege inde fusius et tandem cogita.

Vt turpitudine est teterrima, ita et crudelitas dominationis turpitudinis: est saeuissima. Stipendium enim peccati Mors, sequitur (738 v°) hos milites immutabiliter, trahens secum miseriarum et poenarum agmen tantum, et tam terribile, vt cohorrescere ac contremiscere cogitatione eius ardenti homines oporteret, nisi asuetudine miseriarum, tanquam dominorum et tyrannorum crudelissime in nos grassantium, pectora humana durata essent, et callum quasi ad sensum miseriarum obdixissent.

Ne hízekedgyel
az bűnec.

Bűnt bűnnel bűn-
tetni szörnyű do-
log.

Ezeket rőtentesere mikor eleibe attam volna az fêrte[l]-mes életű Predikatornac: Azt felele, hogy ő magais tudgya ezeket, es az bñntis vtallya. De akarattya ellennis meg bolondul, es meg szelesedic niha, es azkor nem tud houa lenni. Ezt értuen, enis iszonkottam az miat, tuduan hogy az Satannac ezer mes-tersegiből lennenec. Azert wyiab irasokat adéc eleibe: De ő mind azokra imilly valaszt ton Deac irasokban.

|| Scio perniciosam esse voluptatem corporalem.
Nam appetentia voluptatum carnalium plena est anxietatis. Sacies vero poenitentiae, Motus lubricae iucunditatis. Exitus et (739) recordatio tristitiae. Semper famem sui habet, et transacta non sariat.

Ego Respondi.

Relinquamus ergo eam bestijs, aut qui proximi sunt illis.

Adiunxit ille:

De lucta difficili.

Roman: 7

Delectat me Lex Dei secundum internum hominem, Sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meae et captivum reddentem me legi peccati, quae est in membris meis.

*Video meliora proboque, deteriora sequor.
Simul amare et sapere, nec Ioui conceditur.*

Omnis amator rectè dicitur Cucullus.

Quidquid enim illi dicatur de vincendi ratione, ille tamen suum kukuc clamat, et contraria resonat.

Ardens amor, potissimum venenatis Satanae iaculis petitus caecus, surdus et stultus est, nec patitur se flecti ratione. Nam velut nubes splendorem solis, sic mentis bonos conceptus, obfuscant vapores et halitus impuri ascendentes ex corde ad cerebrum, quibus occupatis, omnia membra totius corporis, ingens lassitudo, aegritudo, debili-(739 v°)tas, animi sequitur: quòd nisi iuuerit Deus, oportet vt centies labascant in dei.

Respondi ego.

At nubibus obscuris nunc Jupiter àera turbat.
Nunc iterum coelum clauso splendore serenat.

Respondit ille.

Ex Seneca.

Amor, auis est volitans, Nam furor ex amore susceptus, rapit mentem et iudicium, et tanquam volucer cœlo ac terris temerè ducit vagantem.

Feri homines vix precibus: amore mox vinci possunt.
Amans quod suspicatur, vigilans somniat.

Respondi ego:

Quisquis in primo obstitit, pepullitque amorem, tutus ac victor fuit.

Intrat amor mentes vsu, dediscitur vsu.

Qui poterit sanum fugere tutus erit.

Respondit ille.

Ex Catullo.

Odi et amo: quare hoc faciam nescio. sed fieri hoc sentio, et excrucior.

Ex Plauto, Amantis uerba.

(740) Cruciatibus animi iactor, crucior, agitor, stimulator, versor in amoris rota. Miser exanimor, fero, differor, distrahor, diripior. Ita nullam mentem animi habeo, vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.

Ex Propertio.

Quid quaeris quare? non habet ullus amor.

Fuerunt pulchriores vxores in Iudaea quàm Bersebaea, et tamen David illius accenditur amore, Haec ille.

|| Ezece vtan mas keppen kezdém oztan tanyitani, Es mondéc:

DE VSTIONE.

Paulus petijt dominum ter, id est: semper et indesinenter. vt sua ignita tela Satanae auferet: Et resp[on]detur: Sufficit tibi gratia mea, Nam virtus mea per infirmitatem tuam perficitur. Alibi dicit: Quis vtitur? et ego, I. Cor. 11. Vrtio talis si augetur, horribiles in pijs excitat eiulatus. De qua agam tecum fusius, et explicabo hoc dictum Pauli: secundum Sententiam Johannis Caluini.

|| Melius est matrimonium contrahere, quam vri (740 v°) *I. Cor. 7.*

Definiendum est primò, quid sit vri. Multi enim punguntur concupiscentijs carnis suae quibus tamen non protinus necesse est confugere ad matrimonium, Atque vt retineamus Pauli Methaphoram, aliud est vri, aliud sentire calorem. Proinde hic vri vocat non titillari duntaxat, sed libidine aestuari, cui resistere nequeas.

Quoniam tamen nonnulli sibi frustra blandiuntur, dùm sine omni culpa vacare putant, nisi concupiscentiae assentiantur: Nota esse tres grandus tentationum.

*Az igen nagy
örödgöt geriedezes
ról.*

Ita enim interdum praevalent concupiscentiae insultus, vt voluntas succumbat, illud est pessimum genus vstionis, dum cor libidine ardet.

Aliquando sic pungimur carnis aculeis, vt fortiter repugnemus, nec sinimus nobis excuti serum amorem pudicitiae, quin potius horremus omnes turpes et foedos motus. Proinde monendi sunt omnes, et adolescentes praesertim, vt quoties infestantur à carne sua. 1. Timorem Dei eiusmodi tentationi opponant. 2. Praecidant ansam impudiciis cogitationibus. 3. Robur resis-(738 = 741)tendi petant sibi dari à Domino. 4. Ac toto studio incumbant ad resistendas libidinis flammās.

Si in hac lucta proficiant, agant gratias domino, quotus enim quisque reperietur, cui non aliquam mollestiam facessat sua caro? Verum si frenamus eius intemperiem antequam inualescat, bene habet. Non enim vrimumur, etiamsi calor nobis sit infestus: non quod nullum insit vitium in hoc sensu caloris, sed cum humilitate et gemitu agnoscentes nostram imbecillitatem coram Domino, bono tamen animo interea simus. Summa sit, quamdiu gratia domini superiores euademus in certamine, nec intro Satanae iacula penetrant, sed fortiter ea repellimus, non fatigemur luctando.

Medium est tentationis genus, quum homo etiamsi pleno cordis assensu non admittat concupiscentiam, aestuat tamen caeco impetu, et inquietatur eo modo, vt inuocare Deum pacata conscientia nequeat. Talis igitur tentatio, quae inuocationem puram Dei impedit, et conscientiae tranquillitatem turbat. est vstio. Quae non nisi coniugio extingui potest.

(738 = 741 v°) *Respondit Iuuenis.*

At mihi nec coniugato extinguitur flamma.

Respondi ad haec.

Carnem exercet Dominus certaminibus, ne ocio lasciuat. Nota itaque illud Iacobi:

Iac: 4.

Concupiscitis, et non habetis, etc.

Videtur significare inexplabilem esse hominis animum, vbi improbis cupiditatibus indulget, ac sane ita est: Nam qui suos appetitus licenter grassari sinit, nullum unquam habebit concupiscendi modum. Quin etiam si mundus illi daretur, cuperet sibi novos creare mundos, sic qui vna coniuge non erit contentus, illi non sufficerent centum et mille quoque coniuges. Ita fit, vt sibi homines tormenta accersant, quae superent omnium carnificum saeuitiam.

De fuga Diaboli:

|| Resistite Diabolo, et fugiet à vobis.

Haec promissio, licet videtur quotidiana experientia refutari. Certum enim est, quo fortius repugnat, eo acrius

vrgeri, Ludit quisque enim quodammodo Satan, vbi non repellitur serio conflictu, sed aduersus renitentes (742) quicquid habet roboris explicat. Deinde pugnando nunquam fatigatur, Sed vnico praelio victus, aliud subinde renouat.

Responsio

Fugam loco profligationis accipe. Et sane quamuis continuos insultus repetet, semper tamen exclusus discedit.

Galat. 5:

|| Caro concupiscit aduersus Spiritum. ecc.

Carnalibus nihil est pugnae cum prauis cupiditatibus, nullum rectum desiderium, quo asspirent ad Dei iustitiam, sed fideles alloquitur Paulus.

|| Concupiscentiam carnis non perficiatis.

Significat Dei filios, quamuis adhuc vitijs obnoxij sunt, quamdiu carnis onere grauantur, non esse prorsus illis addictos, nec mancipatos, sed ad resistendum eniti. Neque enim Spiritualis homo immunis est à cupiditatibus carnis, quin saepe ab illis incitetur. Sed non succumbit vt regnum illis permittat.

|| Quod si Spiritu ducimini, non estis sub lege.

Quum fideles claudicant ambulando in via domini, ne deficiant animis propterea quod legi non satisfacere potuerunt, opus habent consolatione qualem hic audiunt: Eos non esse sub lege. Sed perinde accepta esse Deo eorum officia, acsi plena et absoluta omnibus numeris forent.

Isidorus.

Licet saepe in medio carnalium Deus protegat vitam electorum: Tamen satis rarum est. vt quisque inter saeculi voluptates positus, à vitijs maneat illibatus, in quibus etsi non citò implicetur, aliquando tamen attrahitur. Nec enim diu potest esse securus, qui periculo fuerit proximus.

IOB 7.

Tota vita hominis, militia est in terris.

Galat. 5:

Caro et Spiritus inter se opposita sunt sine requie.

I. Tessal: 5.

Cum dixerint pax pax, tunc repentinus interius.

Luc. 8:

Oportet semper orare. I. Tessal. 5. Indesinenter orate.

Seneca:

Nobis quoque militandum est quodam genere militiae, quo nunquam otium (743) datur. Debellandae sunt in primis voluptates quae vt vides saeua quoque ingenia rapuerunt.

Pugna fidelium:

Consolatio:

Aspice illum cui somnus laxae domus silentio quaeritur, cuius aures ne quis agitet, omnis seruorum turba conticuit, huc nempe variatur atque illuc, somnum inter aegritudines leuem captans. Qui non audit, audisse se conquaeritur. Quid in causa putas esse? animus illi obstreperit. Hic placandus est, huius seditio compescenda.

Boetius.

Quid autem de corporeis voluptatibus loquar quarum appetentia quidem plena est anxietatis: Sactetas verò poenitentiae, quarum motus quid habeat iucunditatis ignoro. Tristes verò esse voluptatis exitus quisquis volet reminisci libidinum suarum, intelliget. Quae si beatos explicare posset, nihil causae quin pecudes quoque beatæ esse dicantur. Nihil igitur dubium est, quin ad beatitudinem deuia quaedam sint: Nec perducere quatenus eo valent, ad quod se perducturas esse promittunt.

Augustinus

(743 v°) Minus voluptatibus stimulat, qui non est, ubi frequentia est voluptatum. Ieiunio carnis ferociam domabis.

Isidorus.

Satis delicatè se palpant, qui volunt sine labore vitia superare. Perfectè renunciat vitio qui occasionem euitat in perpetrando peccato,

Gregorius.

Corporales delitiae cum non habentur graue in se desiderium accendunt: cum verò habitae, aeduntur, comedentem protinus in fastidium vertunt. At contra: spirituales delitiae cum non habentur, in fastidio sunt, cum habentur in desiderio. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat, in istis autem saturitatem appetitus, saturitas appetitum parit: augent enim spirituales delitiae desiderium in mente dum satiant.

Chrysostomus

Sicut impossibile est ut ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est compunctionem cordis vigere in delicijs Contraria enim haec sibi sunt inuicem et peremptoria. Illa enim mater est fletus, haec mater est risus. Illa cor constringit, ista dissoluit.

(744)

Idem.

Centum si placent annos demus delicijs: adde et alios centum si libet: adde et deties centem: quae erit ex his ad aeternitatem compensatio? Nonne omne tempus huius vitae quo delitijs frui videmur et indulgere libidini, quasi noctis vnus somnium ad aeternitatis comparationem videtur?

Cassiodorus.

Facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suauibus delitijs consueuerunt.

Seneca:

Nullum laborem recusant manus, quae ab aratro ad arma referuntur. In primo puluere deficit vinctus et nitidus:

Dum securus es, inuictum te à labore praesta, ne tandem dum seuae tempestates Satanae in agone mortis suborientur, metu et certamine frangaris. Horre[n]da tunc experieris, vinctes tamen si modo tempestiue asuescas rebellare, et saepius vincere.

Ecclesiast.

Dixi in corde meo: Vadam et affluam delicijs, et fruar bonis, Et vidi quod hoc quoque esset vanitas.

Augustinus.

(744 v°) Si habet animus unde oblectetur extrinsecus, sine delicijs manet interius.

Delitiae quaelibet, si absque desiderio percipiantur non officiunt. Et viles cibi appetenter accepti, impediunt profectum abstinentiae.

Nihil ita est Daemoni amicum, sicut ebrietas et lasciuia, quae est mater omnium vitiorum.

Ebrietas decipit, quem Sodoma non decipit, vritur ille flammis mulierum, quem sulphurea flamma non vrebat.

Castigo corpus meum, et in seruitutem redigo, ne quo pacto fiat, ut cum alijs praedicauerim ipse reprobis efficiar.

|| Bonum certamen certavi. etc.

Castigandum est quidem et in seruitutem redigendum corpus, ne per lasciuia rectorem spiritum sanctum excutiat, sed ei obediat, verum, non ita duriter ut corrumpatur et intereat.

Exercitia sint, 1. Ut militando retineas fidem et bonam conscientiam. 2. Fides nitatur et regatur voce Euangelij. 3. Bona conscientia, voce Decalogi. 4. Agas necessaria officia et propria, petas et expectes certo auxilium Dei. 5. Singulis momentis paratus esto, ut venienti Filio Dei in nubibus occurras: et iudicio eius, te, tuam fidem, et conscientiam sisas.

(745) Sed ex his exercitijs non facias cultus Dei, ea opinione, quod iustus inde sis: et vitam aeternam promerearis. Iuxta illud: Omnia si feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Hec enim exercitia nulla alia opinione fieri debent, quam ut sint freni, quibus coerceatur corpus, ut rectori Spiritui sancto obediat.

Iterum de pugna.

Corpus nostrum velut vestimentum est, si illud diligenter tractaueris, stat, si autem neglexeris illud, putrescit.

Quidam:

Quo pacto nocent.

Chrysostomus

Augustin. super 5: lib. Gen.

I. Cor. 9.

Quo modo. 2, Tim. 4.

Nota:

Isidorus.

Sicut ignis tepefacit Ceram, ita et vigiliae bonae, cogitationes pessimas.

In ipso cogitationis inicio resiste, et euades caetera.

Hieronimus.

Diabolus per ea quae patere videt aut arte non firmiter clausa, quaerit irrumpere, et ad ipsam arcem cordis et animae peruenire.

Gregorius.

Quid prodest quod contra hostium insidias tota ciuitas custoditur, si vnum foramen apertum relinquatur, unde ab hostibus iniretur,

Prouerbiorum 17:

(745 v°) Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua, perficit malum.

Qui vitia per voluntatem facit sibi socia. postea sentit etiam nolens stimulosa dupliciter.

Augustinus.

Nemo potest à Diabolo decipi, nisi qui praebere voluerit suae voluntatis assensum.

Potestas quippe Diaboli non in temeritate illius atque iactantia, sed in tua est voluntate.

Haec dum illi inculco, ingemiscens saepius, et anhelans quaesivit, Cur repugnantem Deus patiatur aliquando labi?

Haec dum illi inculco, ingemiscens saepius, et anhelans quaesivit, Cur repugnantem Deus patiatur aliquando labi?

Responsio.

Aliquando vtiliter peccatur in minimis vicijs, vt maiora vtilius caueantur.

Isidorus.

Multi post conuersionem etiam nolentes motum libidinis sustinent, quod tamen ad damnationem non tollerant, sed ad probationem.

Vtile est Dei seruo post conuersionem tentari, quatenus à torpore negligentiae sollicitantibus vicijs, ad virtutes animam per exercitium praeparet vitiorum.

Lutherus:

(746) Quanto maioribus excrucior tentationibus, à conscientia mea propria, à peccato, vel ipso etiam Satana ortis, tanto maiora et vberiora iustitia mea capit incrementa. Sensus enim peccatorum me grauantium, tristitiam in me atque dolorem

Nota: Aliquando dici, non semper.

non vulgarem excitat, propterea subinde magis atque magis intenditur precatio et petitio, atque ita subinde etiam magis atque magis adaugetur et corroboratur fides et iusticia mea. Eo respicit Paulus, 2. Corinth. 10. cum inquit: Virtus in infirmitate perficitur.

Hactenus de lucta vnus tantum concionatoris, luctantis cum peccato adulterij Haec prudens poterit accomodare ad alie quoque peccatorum certamina, De quibus tamen pauca addam.

*PVGNA Fidelium, iugis et varia
Matth. 4:*

Mattheus pinxit nobis triplicem Domini et Diaboli congressum, et in ipso numero et restauratione pugnae docet nos accurate vigilare, idque omni tempore, Nullum enim superest in vita hominis tempus, (tametsi vices nonnunquam concedantur) in quo non sit expectandus hostis.

Cyprianus:

Quid aliud in mundo quam pugna aduersus diabolum quotidie geritur, quam aduersus (746 v°) iacula eius et tela conflictationibus assiduus dimicatur.

Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum carnalibus vicijs, cum illecebris secularibus assidua, et iugis et molesta luctatio est. Obsessa mens hominis et vndique Zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis. vix resistit. Si auaricia prostrata est, exurgit libido: Si libido compressa est succedit ambitio: Si ambitio contempta est ira exasperat, inflat superbia. vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus ascindit, cogeris maledicere quod lex diuina prohibet, compelleris iurare, quod non licet, etc. Orandus ergo nobis Deus precibus ardentissimus, vt liberet nos à malo. Amen.

*Vsus omnium quae hactenus latine commemorata sunt:
Galat: 6.*

Fratres atiamsi praecoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: Vos qui spirituales estis instaurate huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.

(747)

Augustinus.

Non est peccatum, quod fecit homo quod alius non possit facere. Vnde versiculus:

Aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse: quod hic est.

Eleg legyen az Deac iras, Effeleckel egy nagy kõnyuet tõlthetnec be, De az kic Deakoc szedegessenec magoknac ehõz hasonlatossokat: Mert ez keueset azert iedzettem nekic, hogy innét eszekbe vegyec, mind amà el eset Predikatornac, mind egyeb vigyazo hiueknec meni baioc legyen az testnec gonosz keuansagiual. Ennec czac az egy paraznasagnac vétkeuelis

Memineris tamen, sapientes nutu, fatuos iuste castigandos. Item, est opus a dentem frenis a cere iuentam: Nec si in re in mcris luxuriare malos. Nam licet cum forma pudicitiae

Mire valoc ez Deac iedzesec.

Bizony Lelec szerintis vadnac illy hartzolac.

annyi hartza volt, hogy magat, eszet, értelmet, ereiet, semminec tartana miatta, es el aiulna beleie, Sőt mint az melly vitezec tizszer, huszor meg nyugosznac, es végre véres taytekot turnac, es aligsag pihennec, es vntalan hatra esnec, de meg is fel szepelkedenec, es egyic az masikat igyekezic meg ölni olly baia volt ennekis czac az egy fértelmessegelis. Kinec minden dolgait czac halgatni sem győzne senki. De végre nemes erkölchűue, es ioszaguua, es igen draga emberre vált. Ha mondac ennec az egy fele véteckel ennyi baia volt elein, Mit gondolsz azokrol kic nagyob aiandekot es (747 v°) erőt vőttec, es kikre nem czac az test, hanem az őrdögis, ez vilagis rohan.

Azert hogy bolondul auagy faytalanul ne mosolyogiuc senkinec ez fele bay viadallyat, Iussanac eszedbe az kiket oda fel beszellenc az soc fele kisirtetekről. Mostis ved eszedben, im szoloc te nekedis miuel kellessec hartzolnod minden nap. Es meg lad hogy nem czac ennec, de nekedis vadnac ellensegid az mint az Historiakbol peldakatis czudakat hallunc. Most czac Summa szerint ez három ellenseget ved teis eszedbe.

Harom közönseges rőttenetes ellenseginkről.

Ez három : à Test, az őrdög, es è világ, mi nekűnc eyiel nappal valo nyughatatlan ellensegűnc : Kic miat egy szem pillantasi nyugodalmunc sem lehetne. Ha az WR Isten az ő szent lelkeuel mind az haromnac eleit nem vetetne. Testűnketis ha nem enhitene soc faydalmockal, es az őrdögöketis vntalan el nem űzne, à mint az legyeket szoktac el űzni az eledelről, es az világ ellenis nem óltal-(748)mazna. Mindenikről hogy mond az szent Írás, lassuc meg czac rőuideden.

Az Testről mondgya szent Pál : Az Test keuan az Lelec ellen, az Lelec kedig à test ellen, ezec kedig egymassal ellenkődne : Mint az fértelmesseg ellenkőzic az tiztassagual, az baluany imadas az Isteni tiztelettel, bűues baiolas, az Isteni bizodalommal, es az Istentől rőndölt ezkőzóc élesiucl, harag tartas, versenges, irigykedis, patuaroc visza vonasoc, part űtesec, gyűlölsegec, gyolkossagoc, az szeretettel, bekeseguel, engedelmesseguel, könyörűletesseguel, es szelidseguel, Az reszegsegec es tobzodasoc ellenkezne à mértékletesseguel. Ezec es többec éffelec egy massal vgy ellenkezne, hogy miattoc szűntelen valo vitezedesnec kel lenni.

Szent Iacabis az testi kisirtetről igy szol : Ki ki mind kisirtetic, midőn az ő tulaydon keuansagatul el vonattatic es geriezetic.

Dauidis erről szol : Semmi egesscg nintsen az en testembe, teteminbe sints semmi bekeseg bűneimnec miatta.

Szent Pális ismet ennec hartzarol szol : En testi vagyoc, az bűnnec alaia vettetec. De (748 v°) nem azt czelekszem à mit akaroc, hanem az mit gyűlölóc, azt teszem.

Ezeket az testnec őn keie valo gonossagarol mondam, kiről tiltul soc bizonsagokat talalsz, Hogy őnnőn magabol

Testi izgatasoc, Gal. 5: Az mi bennűnc lakozo bűn, ő magabolis szűntelen izgat, ha az őrdög nem kisirgetneis.

Iac: 1.

Psal: 38

Rom. 7:

is szűntelen czac gonoszra vagyodic, es minden io es nemes ioszag ellene vagyon, kire nagy kellettlenül, es nagy keszeritessel haiol.

Masodic nyaualyanc ez : Hogy az pokolbeli őrdög, az természet szerint valo gonosz keuansagit soc keppen őregbiti, es fel pizkallya mint az ganayba valo vtalatos bűzt.

Az őrdögéről mondgya wrunc : Midőn à fértelmes lelec, ki megyen, az vtan hetszer álnokbal tér meg, es ha helyet szerezhet, az vtolso gonoszb lesz az elsőnel.

Szent Peteris mond rola : Mint az siuo Oroszlan környős körül iár, keresuen kit el nyelleyen : Kinec ellene álljatoc, erősscc leuen az hitben.

Harmadic ellensegűnc ez vilagiuc, kic az ő gonosz peldaioc- kal szűntelen gonoszra vonnac. Sokan mastul latuan soc fele keuelyseget, frisseget, reszegseget, lakast, azt kőuetic, Sőt egy mast vgyan keszeritikis, haragra, szí-(749) tokra, verekedesre, czalardsagra, baluanyozasra, paraznasagra, torkos-sagra, keuelysegre, es egyeb soc bűnőkre, Sokan aiandecal, hizelkedő szoual, haragual, fenyegetessel keszeritne, hogy igyal, baluanyt imadgy, Az toluay lator tarsait keszeriti toluay-lasra. az parazna tars, paraznasagra, az koborlo koborlasra, Es czac egy sints, ki valami gonosz peldat nem adna, kit midőn latnac az egyűgyűc, őkis kőuetic monduan : Lám az Predikatoris reszeg, parazna. Lám az Kiralyis fa kepet tiztel, es embereket imad, lám imezis amazis, imillyen amollyan, Ezzekekről mondgya az WR : Iay ez vilagnac az botrankozas miat, iay annac az ki által iű az botrankozas, iay ki egyet meg botrankoztat az en kitsinim kőzzűl. Ismet : ha à te szemed, kezec meg botrankoztat teged, vagd el azt, az az, őd magad nagy karoddalis hogy ne kőuesd masnac gonosz peldaiat. Ezekből saldithad ha vagyone miuel hartzolnod, auagy ninczen. Mert ezec miat annyi haboruia vagyon akar melly szentnekis, hogy ha czac egy szem pillantasi ideigis meg szűnnec az Istenes gondolatoktul, ottan az-(749 v°)zoc rayta termenec es ottan bűnre nodityac.

Mind ez három fele kisirtetec ellen, soc keppen intetűnc szűntelen valo vigyazasra : Kiket most nem szamlalhatoc elő. Hanem az egyikről az őrdöguel valo tusakodasinkrol ezec előt am sokat szoltunc. Ez vilagnac gonosz peldaiu kedig mi legyen, az vtan nyiluabban meg értyűc. Az Testnec kenyessege kedig, melly szőrnűű legyen, czac az ket enberrőlis eszekbe vehetic az értelmesecc. Azért most czac azt vegyűc eszűnkbe, Mind ezec mire valoc legyenec.

Ezekből arra intetűnc, hogy ha lehet tsac fel tyukmony sűltigis szabadsagot kenyessegre valot ne vegyűnc magunknac : Hanem semper aliquid operis facito, ne te ociosum reperiatur Satan, Mindenkor valami io dolgot mielly, hogy az őrdög hiuolkodua ne talallyon : Azert mind elmed gondolatiual, szemed nézeseuel, fűled hallasaucl, kezec labad czelekedetiuel, tanulassal, könyör-gessel es minden igyekezeteddel, czac iora figyelmezzűnc. Mert czac egy tekintesis nagy kart teszen szíueűnkbe szinte

Luc. 11. őrdögi izgatasoc

I. Pet. 5.

Vilag[i] kisirtet-
tfele.

Matth: 18.

Mat. 5.

Draga intes.

Gal. 5.¹

az io dolgoc köztis. Touabba arrais intetűnc, hogy egy mas (750) terhetis szelid lélecek, bekesegeuel hordozzuc: à mint szent Pális int: Atyamfiai, Még ha foglalatot leendis valamely ember, valami vétékben, tū, kic lelkeuec vattoc, fel építsetec az olyan embert szelidsegneuec lelkeuec, meg gondoluan te magadot, hogy te is kisírtetbe ne essel. Egy masnac terhet visellyetec, es eckep-pen tellyesítsetec be az Christusnac tőruenyet. Azon intesre valoc imez Deac szokis.

Gregorius.

Quoties peccatores conspicimus, necesse est, vt nos ipsos primum in eis defleamus, qui vel in similia lapsi sumus, vel labi possumus.

Nec quisquam est hominum, qui non aliquem insignem et dirum morsum Diaboli sentiat. Nulla est quantumuis magna foelicitas, cui non multae calamitatis misceantur.

Monemur his vt simus modesti, retineamus timorem Dei, et ardentius petamus nos à Deo regi et protegi.

Könyörgőgiunc tehát mindnyaiunkért az WR Istenec: Hogy ne vigyen bennűnc az kisírtetben, es el ne hadgyon azokba. Es viselhessűc bekesegeuec lelecek, egy masinknac (750 v°) minden testi es lelki neheseget, akar az test, akar ez világ, akar az őrdög miat legyen. Kire segítsen ő szent felsege, szent Fiaért szent Lelkenec általa, Vgy legyen.

|| Imatsagat az Negyedie Predikacio vtan meg talalod.

¹ Helyesen: Gal. 6, 1.

NEGYEDIE PREDIKACIO AZ OERDOEGI KISIRTETEKRE.

Ide fel szolanc arról: Az őrdögneuec, testneuec, es ez vilagnac melly soc ezteni legyenec raytunc, hogy miattoc el vonattassunc Istentől.

Ennec peldaiara szolanc ket fő emberről czuda nyug-hatatlan kisírteteket, czac az egy paraznasagnac izgatasa miattis: Es viszont azoknac draga nemes hartzait es vigyazasit értőtűc meg. (751)

Immar ez Negyedie Predikacionkban szoloc az mi vigyazasunknac módgyarol: Minden bűn es minden testi gonosz vagyodas ellen, mint kellessec magunc óltalmaznunc. Erről szep dolgokat hallunc az mi gondolatinknac, es az mi őt érzekenseginkneuec maga birasarol, azokat mint őyiuc gonoztul: es mint szoktassuc iora.

Mint kel óltalmaznunc magunc, minden gonosz vagyodas ellen, Es à testneuec kisírtete ellen?

Minden fele kisírtetűnkben fő segítség az WR Isten, Kineuec ha szűntelen könyörgűnc, ő is szűntelen minden igyűnkbe velűnc leszen szent Fiaért, szent Lelkenec általa,

De az mellet ő maga keuan olly vigyazastis, kibe gya-korlyuc magunkat, es szoktassuc io epűletre.

Ezek között első vigyazasunc, à io gondolkodas legyen, az az, mihent akar minemű gonosz gondolat eszedbe iűttis, ottan igyekezzel ki űtni feiedből, könyörgessel, oluasassal, iorol valo tanulassal, annac gondolkodasual, ha (751 v°) az gondolatot ki űzhetet (!) feiedből, azzal immár vgyan meg tapottad az őrdög kisírtetit, Mert minden bűn mentűl előszer az gondolatbol indul, Akar melly bűnt ha gyakran gondolsz hogy meg szerezd, oztan vgyan neki nodit az őrdög, mint Adamot, mint Iudast, De mint az mérgetis ha hamar érteted oruossagual, meg foytatic, igy az őrdögneuec mérges gondolatyatis ha ki űzöd feiedből, vitezűl iartal: Adamis, Iudasis, az őrdög izgato gondolatit, ha meg nem szerzettetec volna, vgy nem iartac volna à mint iaranac, Azert mondgya szent Iakab, hogy az bűn előszer

Isten az fő segítség. De ő vigyazastis keuan:

Első: Iorol gondolkodni.

Iac. 1.

czac fogantatic az gondolatban, az vtan ha születic az czelekedetben, az szerez halalt. Salamonis ezt ielenti monduan: Az kis Rokatskakát fogiatoc meg mi nekűnc, kic az szőlőt le veric, es vgy meg viragosznac az mi szőlőinc, Az mi gondolatinc mint à kis Rokac, ha fel neukednec es meg gyarapodnac több több kart teszt nec, de ideien vegyűc eleit, addig ölyűc meg őket mig kitsindec.

Ha az mi gondolatinkat es elmelkedesinket io be foglallyuc az Istennec paranczolatnac es akarattyanc az tiz paranczolatnac, (752) es az Euangeliomnac tanulasaba es értelmebe, azban valo nemes ioszagoc fognac epűnijs bennűnc: Erre valoc amaz nagy soc szep nemes intesec: Psalmo 1. Bodog az ember ki éyel nappal az wrnac törüenyebc elmelkedic. Ismet: A ki Istentől vagy on, Istennec igeiet halgattya. Ismet. Ez az en Atyam, es anyam, à ki az Istennec igeiet halgattya. Mind szent Pális: Az CHRISTVS beszede nagy bōwen lakozzec tū benne-tec, értelmesen kedig.

Mind ez fele soc szep aianlasi Istennec arra valoc, hogy mi leg előszer elmenket, eszűnk, epitsűc es szoktassuc szűntelen igaz értelemre, es annac gyakran valo gondolatiba, es az vtan annac czelekedetire: à mint az WR mind az kettőt meg keuannya monduan: Bodogoc kic az Istennec igeiet halgattyac es meg őrzic. Halgatnijs kel, es megis őrzic, es az szerint egez életűnk rōndelni.

De az pokolbeli őrdög soc keppen mesterkedic ezennis: hogy vagy ingyen se halgassuc, vagy rōsten halgassuc, vagy hamissan halgassuc az Istennec igeiet, A mint Adammak is hazuda az Istennec szaua ellen valot: Igy min-(752 v°)den szem pillant-saba ezerszer hazudoz es czelczap minden embernek, kit az nagy meg sűlt kabasag miat czac eszűnkbe sem vehetűnc. De io az ki vgyan rea figyelmez erreis, hogy eszet el ne hadgya idegeniteni a io gondolatoktól, az az, az Istennec igeie es tanyitasa szerint valo io elmelkedesektől, hogy azbol lassan lassan szoktassa magát io erkölczű életre.

De niha vgyan akarattunc ellenis, hol egy, es hol mas kűlomb kűlomb gondolatoc iűnc eszűnkbe, mert az elme szabad állat, őtet sem lantzual, sem kōtellel meg nem kōtőzheted, Hanem mindenkor éyel es nappal mikor aluszunc almunkban, es emettűnc czac el forog: Mind az által martalekot talalsz neki, kin ragodgyec. Istennec sokszor mieli ezt hogy egy nap tiz, husz, szaz gondot ad elődben, hogy mig azon tōrōdel es agodol, addig teis tartozodgyal, hogy ne futhasd azt à bűnt, à kire leginkab futna nyalad.

Ezt azert vgyan te magadis keresd, hogy igyis eleit vōd annac, à mire vonatol az őrdōgtől, Ez kedig meg lehet az te őt érzekenseged nec io birasaul.

(753) Az őt érzekensegről.

Az mi őt érzekensegűnc imezec: Látás, Hallas, Kostolas, Szaglas, es Illetes. Ha szemeddel iora nézsz, fűleddel iot halgatz,

Az io gondolat ellenis fel tamad az őrdög:

A mi gonosz elmenec, őt keiennis el ragadna gonoszra, de te vesz martalekot neki.

Az gonosz gondolat meg tartozodic, az őt érzekensegid nec ioban valo foglaltasaban.

kostolo szaddal nem nyalakodol, nem nyalankodol, hanem szűkseget eszel, iszol mértékletesen. Ha oroddal nem szaglasz gyengeltetesre valokat, es tested édesgetesere valokat, hanem czac az mi egessgedre es szűksegedre valoc. Es minden testednec érzekenseget nem kenyesgeted, agy heueresbe, soc aluwasba, buiasagba, es soc fele kenyessegbe es lagysagba: Hanem mind kezedet, labodat, gyomrodat, szoktatod szűksegedre valo munkara. Igy az elmeis czac ezekbe lesz figyelmes, Mert őis egyszersmind nem érkezie soc fele gondolkodni.

De miért hogy ezeket nem akaria fogadni az meg romlot termetet, Istennec ezzel vōtte eleit, hogy mindennap minden rōndnec tiztet es munkat adot. Az Kiralyoknac, Capitanyoknac, sok fele tanaczkodast, es nagy soc ezer baylodast, az szantonac szantast, az szabonac varrast, az Mesternec, Deaknac tanulast, az Predikatornac tanyitast. Mind (753 v°) ezec arra valokis, hogy ne hadgyanac gonosz gondolatokban foglalatosoknac lenni, űnnep nap kedig, midōn nyugodalmat paranczol ő felsege, az mellet az ő igeienec halgatasat keuannya, hogy à nyugodalom alatt, az mi elmenec gonoszra ne vonatnec az őrdōgtől, hanem az Istennec igeiere figyelmezuen epűne azokba.

Tehát minden ember vagy io gondolatokban, vagy io munkaba legyen mindenkor foglalatos, hogy az őrdög soha henylue ne talallya. Es à mint oda fel mondam az te őt fele érzekensegedet, nézesedet, hallasodat, kostolasodat, szaglasodat, illétesedet igen vigyazua tartoztasd, mert azoc által mint egy ki nyilt ayton soc fele gondolatoc mennec az feiedbe: Az szōmről mongya az WR: EL fordits szōmedet, hogy ne nézzenec hitsagot, az fűlről mondgya Salomon: Sōuennel es tōuissel be kerteld fűledet, hogy alnoc nyeluű beszedet ne hallyon. Az szárol mondgya: Vess zabolat az te szádra, hogy beszédbe el ne sikamlaly, Torkodnac se keresd az ő keuansaga szerint keduet, arrol mongya Salomon: A ki szereti à sirost, (754) meg szegenyűl. Orrodtulis el vony kenyeskedő szaglást kezedet meg tartoztasd, hogy senkit meg ne banczon, es fértelmesen semmit ne illesen, helyen es ockal tapogasson.

Ezekről mondgya az WR: Ha az te szád, kezede, labod meg botrankoztat, vagd el őket, mert iob fel száial, kezzel, labbal mennyorszagba menned, hogy nem mint ket kezede leuen pokol-ra, Moyses int, hogy belső kōrnűmetelkedes legyen bennűnc.

Szepe biriad azért az kilső érzekensegedet, szemedet, fűledet, szadat, orrodat, kezedet labodat: Mert ezec vtai es aytai oda be, mind az ionac, mind az gonosznac. De midōn erős őrizettel meg állyac az vtakat, nem iűhet rea az ellenseg, es midōn erős zárral erősitic az kaput, mind addig sem iűhet nec be, mig meg nem nyittyc, auagy le nem vagiac, őrizd azert hogy raytoc be ne mennyen semmi tiztatalan gondolat az te elmedbe, se keuansag az te szüedbe. Legyen mindenkor előttd az Tōrueny es az Euangeliom: oluasd, halgasd, szollyad gyakran őket. Ha azokat gyakran halgatod, arra nézsz, arrol gondolkodol, onnet erőt vesz nec à te ér-(754 v°)zekensegid,

Isten ő magais ily igyetes agodalmat vet elōnkben

Mindenkor valami iot mielly:

Psal: 118.
Matth: 5.18.
Eccles. 28.

Prou. 17:

Matth. 5:

Az kilső érzekensegid, oda be valo aytoc:

Mibe gyakoriyad szemed, fűled, szadat.

Levit. 26.
Őt érzékességed,
őte ezer őrdögöt meg
bírhatsz, ha Isten
lesz veled, és iora
szoktatod,

Az io szokas ilyly
draga:

Psal. 90:

az őrdögnek minden kisírteti ellen, és meg lesz raytad az Istennek amaz igerete, monduan: Meg kergetitec az ti ellenségeket, és el hullanac előttetec, őte ti közzületec százat űz, és száz, tiz ezért: Mert midőn az mi elmenc, szíuűnc, szeműnc, fűlűnc, szanc meg fog erősíteni az Isten igeieuel, és azban valo nemes ioszagockal, azoknac oztan nem árthat az gonossagnac sokasaga: Az kí azokat szüntelen iora szoktattya, akar melly bünt lasson, hallyonnis, nem hogy meg keduelne, Sőt inkab vtallya, és iszonyodic tűle. Annac azért bál keze felől ezer. íobkeze felől tiz ezer ellenség hul el: Az az, mindennap egy nihany ezer őrdögi kisírtetit győzi meg. Ha szemeuel valami fertelmest, és tiztatalan es oktalan dolgot, iatekot, mulatsagot, vagy czelekedetet latna, meg vtallya es haragszic ellene, Sem arany lantzual, nasfaiaual, piros, feier ortzaiaual, sem bibor, barsony kőntőseuel nem gondol.

Ha valami kenyés es feslet eneklest, tragar, faytalan es peniszes szot hallana, meg emelyeszic bele, és meg vtallya: Sem gőgős es frís tekinteteckel, draga pesma es egyeb (755) szagolo szerszammal, sem torkos es zabalo étellel, itallal, sem imit, amot valo tapogatassal semmit nem gondol: Hanem az ő iora szoktatot szemet, fűlet, nyeluet, orrat, izit, illetesit, megent io dolgokra szabja.

Lucretia aszony nemes pelda az io es tiztassag szerető asszonyoknak, ki mindenkor dolgolodot, és megis hala tiztasaga mellet.

Egy iambort midőn bűnben akarna eyteni egy gonosz Kiraly, és meztelen boczatot volna hozza egy szep termető aszont, hogy vele iatzodnec, amaz el harapia az nyeluet maganac, és aznac az véret pőki az aszonyra, és magatis mind elrutittyá az vérrel, és el iszonyodic tűle az gonoszó.

Socrates Pogan bölcz monta, hogy természet szerent igen buia volna, de erős szoktatasaual anyyira meg őtta magat, hogy midőn egy aszonual nagy fogadasba fogattac volna az ő tanyituani, hogy bár szinte vele hálnais, meg óhatna magat tűle, meg nyerte az aszont, hogy éyel tsac még sem mozdult semmi fogdosasara az aszonnac: És azt mondta az aszony, Nem ember az, hanem tőke.

(755 v°) Milo Crotoniata, midőn magat mindennap erre szoktatna, hogy egy boriut őlebe hordozna, végre mikor nagy őkőr volnais, fel emelte: Ily dolog az gyakorlas akar ioba, akar gonoszba.

Azert immàr im szoloc rőndel, mind az őt érzékességinkről.

AZ LATASROL.

Az Szem az WR Istennek igen szep, draga es czudalatos vilagosito teremtet állattya, hogy azzal néznűc ő felsegenec minden egi, földi, vizi teremtet állatit, és neznűc az ő draga ki ielentet akarattyanac irasit, és azokbolis vennenc ismeretet,

az ő mindenható, Bölcz, és io voltarol: De aztis immàr meg homalyosította az pokolbeli őrdög, hogy az setetsegből ne tessc ollynac az Isten teremtet állattya, az mint ő teremtetete, Hanem mint az veres, zöld, szederies űueg által, minden veresnec, zöldnec, és szederiesnec tettzie, maga nem ollyac: Így mindenről mijs hamis iteleketek teszűnc, És mint az czipas el földi szemet az nap fenye előt, mijs vgyan be hunnyuc szemeinket, hogy (756) igaz iteletet ne tehessunc semmiről. És az mely iras tanyitana az ő igaz ismeretire, tiszteletire, azra ingyen se nézhessűnc io keduel, Az szep termetű embert, és frís őltőzetet, à szep es io illatu viragot, az draga kőueket es aranyakat, inkab czudallyuc ő magokba, hogy nem azt, à ki alkotta azokat, és őket inkább szerettyűc, hogy nem az Istent, az ki őket mí nekűnc solgaltunkra rendelte az feiebe hogy iol élnenc vele, Sokan az ő szemec tekintetiuel, soc keppen boszontyac az Istent, midőn mas fiat, leanyat, marhaiat, ioszagat, meg tekintuen gonoszul maganac keuanta, Mint Daud Vrias fel[e]seget, Achab Nabot szőlőiet.

Io volna az szemnek nézése, de mi gonosz végre élyűnc vele, hogy azt el czallyuc oztan, vagy azzal gonoszul, keuelyűl, tiztatalanul élyunc.

De mi ez ellen meg emlekezzűnc az WR Istennek soc szep inteseről, hogy midőn gonosz végre nézetne velűnc az mi gonosz keuansagunc, az ellen tusakodgyunc: es vissza rantyuc az szemet, à mint az iras mondgya: Fordits el az szemedet, ne nézzenec hiaba va-(756 v°)lora. Sőt ha mas nézneis te read, ne hunyorits neki: Mert az ki rea int az szemeuel, álnoksagot szerez azt mondgya az Bölcz. Az wris így int: Minden ember el vesse az ő szemenece ártalmat. Mond Salomonis: Valamit keuan vala az en szemem, meg szerzettem vala nekí, és meg tekintem ez vtan, és látam tehát minden hitsag vala. Christus wrunc mond: Az testnec világa az te szemed, ha az te szemed tizta lesz, tizta leszen mind az egez tested, Ha kedig az te szemed setetes lesz, setetes leszen mind az egez tested. Ismet: Ha az te szemed meg botrankoztat teged, vayd ki őtet. Az szent Iob kedig mond: Meg szerzettem az en szememmel: hogy czac ingyen se tekintsen az Leanzora. Esaiasis mond: Az ki be zaria az ő szemet, hogy ne lasson gonozt, az lakozic az magas-sagba.

Tehát mijs őyiuc olly helyektől magunkat, ahol az mi szemeinc meg botrankoztatnanac minket. Méltó volna mind menyegző hazba, mind vduarba, mind es kiualtkeppen az szent Gyűlekezetben igen mértékletes őltőzettel mennűnc, És minden-keppen el tauoztatnunc, hogy bűnre okot se adnanc, (757)se vennenc. De oh ki sokan néznijs mennec nézetnijs, Szep pelda Hester, kit az kiraly inkab meg szerete az ő alazatos őltőzetibe nagy soc frís leanzoc felőt. De iay ki kemeny szamot adnac, az kie az Istentől vőt ekessegec felőtis festet ortzat, fodor haiat, és egyeb szem fenyeztetéseket szereznec. De mi az mi szeműnkől adunc szamot.

Psal. 118.

Eccle. 27:

Ezech. 20:
Eccles. 2.

Mat. 6.

Iob. 31.

Heb. 2.

Isten vra szemed-
nec, azért keried
hogy ő bírja:

Kériűc tehát az WR Istent, aztis vezérlye vgy, hogy tiztac legyenec, es semmi bűnre ne nézzenec őrmest, Mert gyakran czac hirtelen valo tekintetbennis nagyokat vétkezzűnc, es ollyakat essűnc, hogy ha az WR fel nem emelne, fel sem kelhetnenc, es el kellene vesznűnc. Oh, oh : es iay iay:ki nagy à mi romlotsagunc, es ki soc az mi bűneinc, hogy czac az szeműkbőlis temeny ezer bűnűc néznenec ki, De iay nem lattyc azokat à setet homaly miat, Azert kériűc ő szent felseget nissa meg mint az ven Tobiasnac, es Simeonnac es világositsa meg, mint az ket Emausba menőkne, es tartoztassa ne fordullyanac az gonoszra, auagy hamar vissza fordulhassanac az gonoszrol.

(757 v°) AZ HALLÁSROL.

Az halasis meg becűlhetetlen draga tsengő teremtet állattya ő felsegenec, hogy azzal minden epűletűnkre valo szokat, tanulasunkra, vigasztalasunkra, batoritasunkra, Isten ismeretire es tizteletire valokat halgassunc, ő magatol Istentűl, Angyalitűl, es io emberektűl : Melly hallas az emberi testben mennyi soc felere hasznallyon, senki azt elő szamlalni sem tudna, sem győzne : Kiből az felseges WR Istennek is az ő nagy mindenható, bölcz, es io volta ki tettzie.

Ki szeműnc nézesereis temeny ezer teremtet állatit, temeny ezer kűlűmb kűlűmb szep szinnel ekesitotte meg, Eget, Napot, Holdot, Czillagokat, egi madarakat, földi viragokat, vadakat, embereket, halakat, aranyat, ezűstet, draga kűueket, őltűzeteket, epiteseket, Mester czinalasokat, à kikne, czinaltatasara az emberne, nagy bölczeseget adot. Sohól semmi teremtet állattya sintsz kedig, kibe valami kűlűmbseget nem vetet volna. Eleg nagy czuda az emberebbe, hogy noha szamlalhatatlan, mind ez egez uilag szerte, De mindenne, ortzaia kűlűmbűz egy mas-(758)tul : Es kinec imez, kinec amaz ekesseget oztót, szep termetet, kűpczűs es vastag derekat, gyenge ortzat, erűs termetet, vitesseget, bölczeseget, hogy mind ezec szeműnc latara segitenenec az ő felseges voltanac ismeretire, es mi magunkis vigasztaltatnanc es edesitetnenc általac.

Azonkeppen Hallasunkrais soc szep értelmes szokat, ekesen szolo embereket, Oratorokat, Poetakat, Predikatorokat, Predikatorokat, Enekeseket, Lant, Czimbalon, Orgona, Hegedű, Trombita, Dob, Sip szokat, kűlűmb, kűlűmb czengű Philemile, Publiken, Rigo, Fűry, Szayko, Szarka, Czoka, Czinege czatso-gasokat(!) adot, hogy ezbőlis meg becűlnűc az mi teremű Istennűknec mind felseget, mind io voltat : Es magunkatis őruendzetnűc, nem annyira ezekben valo gyűnyűrűsegekben, mint ő benne, vgy mint kiből szarmaztanac, mind azoc.

De iay, mi vta hazugsagot suga amà rauasz kigyo es Sarkany, az mi első szűleinc fűleibe, es annac helt adanac, az vta immàr czac mind hazugsagnac halgatasara, es hitsagos mulat-sagra vagyodnac mindenne, fűlei, Tiz-(758 v°)tatalan es fay-

Megis az latas-
rol:

Az hallasrol.

talan beszedenec halgatasara, hazug es àlno, tanaczra, hamis es eretne, tanyitasra, ragalmazoc, gyalazoc, fondorloc sugar-lasira, tragar es peniszes czuffisagra, baba beszede, àlnokul kűltűt fabulakra, Király fia kis Miklosrol, Poetac Oriasirol, Apolloniusrol, es egyeb hitsagrol, virag es szerelem enekec halgatasara, Lant, Sip, Dob, Trombita szobeli hayia huyiara, es temeny ezer czaczogasokra.

Mind ezec ellen soc keppen intetűnc hogy sűuennel es tűuissel be kertellyűc fűleinket, es àlno, nyelueknec szolasira ne figyelmezzűnc, Mert az io erkűlcűzűket el veztic az gonosz beszede, Es az ki Istentűl vagyon, Isten igeiet halgattya, Az ki őrdűgtűl, őrdűget. Esaias vgyan fel kiatuan mond : Hald meg Menny, es vűd fűledbe Fűld. Iacab kedig mond : Ne legyetec czac halgatoi az Istenne, igeienec, magatokat meg czalu, hanem meg szerűi, Mert az ki czac halgattya, es nem czelekedi, hasonlatos àhoz, à ki magat meg tekinti az tűkűrbe, es az vtan el feleyti ortzaianac kepet, De az ki vgy halgattya az Isten igeiet, hogy annac megis szer-(759)zűie, ez bűdog lesz az ő tetemenye szerint.

Idűzitenkis az felet, ki czac halgattya es meg nem tartya az Isten igeiet, hasonlittya az fűuenyen czinalt házhoz, kire mikor az szel veszec tamadnac, le rohannac.

Az WR kedig meg nyittya az hallasra à te fűledet, czac te ellene ne szoly, es előtte hatra ne masz, Es valamit kűrsz, meg adatic neked. De ha à te fűledet el forditod az tűruenyűtűl. imatsagod is atkozot lesz, Mert àlno, vagy, hogy az te nyaua-lyadbannis nem bűnűdet, hanem karodat siratod, sem kűrted iobulasodat, hanem karod el tauoztatatasat, De erre nem figyelmez az WR : Mert az te fűled kűrnyűl meteletlen volt, es nem halhattad, az te wrad inteset, kire vizketet az te fűled, es azt szidalmaztatad, es azert az imàr te neked gyalazatodra fordolt. Sűt mostis nints kedued, hogy azra meg ternel, azt szeretettel tanulnad, meg fogadnad : Hanem czac torkod es hasad hasznat keresed, monduan : Mig az mennyei seregeknec, az soc szentek-nec miseiet halgattuc, addig bekesegeben es bűwsegeben voltunc, Azkoris nem Isten tizteletit, hanem testi buyalkodasodat nez-(759 v°)ted mostis arra vagyodol : azt ohaytod, azzon kűnyűr-gesz, nem az te vaksagodon, nem az te bűnűd boczanattyan : Azert ez fele te imatsagodra Istenis nem akar figyelmezn, Mint te nem akartad az ő igeiet hallani.

Mind ezekbűl ezt tanullyuc, hogy mi az mi fűleinckel iol ellyűnc, arra à mi feiebe adta Isten, hogy őis az ő fűleit minden kűnyűrgesűnkre olly keszen tarcza, à mint műjs az mi fűleinket mindenkor keszen tartottuc az ő szauanac halgatasara, es meg őrsesere. Es igy okot se adgyunc az őrdűg kisirtetinenec, kit soc hamis es hitsag halgatasara által szokat szerzeni, azbol fel in-dituan, hol egy, es hol mas bűnre. De iay ki erűtlenec vagyunc ezbennis, hogy czac egy kitsin sugarlasarais az Satannac es az ő szolgainac, ottan el haylananc, ha az WR nem őrene. Akar melly tragar es sib szora keesz meg futamodni az, à ki meg

Eccle. 28:

I. Cor. 15.
Ioan. 8.
Esa. 1:
Iac. 1.

Esa. 5:
Isten vra à fűle-
dnec, keried az-
ert hogy ő bírja.

Ier. 6.

[I]erem. 44.

szokta az buiasagot, az torkossagot. Akar melly kitsin vsora emlitesere, is kesz a telhetetlen. De kériűc az wrat, biria fűlein-
ket is az ő szent Lelke által, mindenkoron czac iora.

(760) AZ SZAGLASROL.

Az szagolasnakis az ő soc nemes hasznai szamlalhatatlanoc, kiuel soc szep viragoknac Rosanac, szekfűnec, Safrannac Maiorananac, Balsamonknac, Spichanardnac, leuendulanac, Isopnac, es soc több draga fűnekne, viragoknac, gyökerekne, faknac, gyümölcsnekne, ételnec, italnac, es egyeb fele teremtet állatoknac hasznait be szíyuc az mi testűnkne könyebsegere, enhítesere, egessegere, erősítesere, tengetesere, Hogy azbolis meg ismernűc, az mi teremő Istenűnkne nagy hatalmatis, io voltatis, ki mindeneket belőlis el rőytet czudalatos nemes ios agockal meg ekesitet, es mind azokat mi éróttűnc, az mi hasznunkert es éltetesűnkert szerzet, hogy azbolis fel indulnanc szűntelen valo hálá adasra, es Isteni tizteletre.

De az pokolbeli őrdög orrunkat is kenyesege, buialkodo szaglasra, gőgős es akaratos fitogatasra rendelteti velűnc: Hogy szűksegűnc felőttis, mint amaz Bordelyban lakozo nőstenyec, meg töltik sok szagolo szerszammal hazokat, agyokat, aztalokat, hogy az ki be megyen, annac testet fel indicza buial-(760 v°)kodasra es kenyesege. Ez feiebe valo soc szagolo szerszamoc, az őrdögne bűnre valo haloi, es izgato kisirteti. De mi élyűnc az io állatockalis, czac vgy a mint ő felsegetűl teremtetet, Isteni becűletből kedig, es félelemből, nem kenyesegeből, hanem egessegűnkne tengetesere, es betegsegne el tauoztatasa, az WR Istenne neuenec diczeretire.

Mind ezec felőt kedig, erre igen nagy gondot visellyűnc, hogy mint mi gyönyörkedűnc az io illatba, es vtalunc bűdös szagot, Mijs magunkat gyönyörkettessűc az WR Istenbe, hogy ő előtte mindenkor gyönyörűseges illatoc legyűnc, szep viragockal meg ekesitetec, igaz hittel, io remenseguel, tűressel, szeretettel, tizta es igaz élettél, szemermeteseguél, szelidseguél, adakozassal, bekesege, mértékletesseguél, tőkeletesseguél, es egyeb nemes erkölczekkel: Hogy mint mi az mi viragos kerteinkbe io keduel mulatunc, igr ő felsegeis mulasson gyönyörűseges illatozasauál kőztűnc, Es meg ne szomoriczuc bűdösseguűnc, hogy orrat el dugia (761) mint egy bűdös dög előt előlűnc. Ezt tanullyuc az szaglasrol: Hogy azbolis okot ne adgyunc az őrdögne bűre valo alkolmatossagara, Ki akar minemű dolgunkba ottan alkolmatossagot keres, hogy azockal Istenűnk meg bantanuc, es vele magunkat meg vtaltatnuc. Czuda Mester ő ezbennis, hogy olly álnokul kenyesteteti magat sockal: io illatozu (!) kenettel, pezmaual, es egyeb illatockal, hogy mihent valaki melle megyen, azbolis fel indullyon hozza valo szeretetre, Az mint az varga legenyrőlis mondgyac hogy matkaiahoz soc io illattal ment, De az mas szeretőie az szabo

Szaglasunkat is
bűnre vonszaz az
őrdög.

2. Cor: 2:
Eph: 5.

Az Varga mint
akart szeretetni.

nem akarattyauál el szalaztya mellétte, es az Leány midőn orrat tekergetne, véli az varga hogy az ő io szagat érzi, es kezdi mondani, hogy tūle vadnac ezec az szagoc: Es az miat meg vtallya matkaia. Noha paraszt trefa szo, es talam vgyis volt, De azert massonnis meg esic sokszor, hogy a miuel magat szeretetne, azzal vtallyac meg Rőuideden czac azt akarom ittis mondani, hogy az io illatozu (!) szagockalis sokan buiasagra es kenyesege élne, hogy igris őregbedgyec bennec az gonossag: Mi kedig azon (761 v°) igyekezzűnc, hogy ezek által is kissebbbedgyec minden gonosz bennűnc.

AZ KOSTOLASROL.

Nagy neuen kellene az WR Istentűl vennűnc, hogy ennyire kereste ő szent felsege kedűnkert, hogy minden éltető teremtet állatit az szaiunc izihöz szabot, es mindenikhöz kűlomb kűlomb izt adot. Kenyert, bort, vizet, hust, vadat, madarat, kapant, ludat, gyümölcszet, Mézet, borsot, Safrant, fa haiat, ezerkeppen el változtatot, es mindenie edelbe, ételbe, italba, fatzanba, huos madarba, malosaba, ramfolba, semlyebe, buza, arpa, ros kenyerbe, czeresnyebe, megýébe, baratzkba, fűgebe, narantsba, pomagranatba, Citromba, Lemoniaba, kertuelybe, sziluaba, berekinyebe, nyospolyaba, es minden egyeb éltető állatokba kűlomb kűlomb izeket teremtet, az mi szankhoz illendőket, hogy az kostolasais, az meg ragása, es el enyelese gyönyörűseguél elegy lenne az-zoknac, az kie által tengetni akarta életűnkert ez földén. Ezert hogy azokbolis fel indulnanc Isteni szeretetre es tizteletre.

(762) De Szanc izitis ottan el vezte a pokolbeli őrdög, mihent a mi első szűleinc meg harapac a meg tiltot fánac gyümöltset, kiket nyalanksagoc miat ki űzete Paradiczombol. Ez ny[a]llanksag Noet reszegsege miat czufoltata fiaual. Lottal ket leanyat férteztete meg reszegsegebe. Esau etele miat vezte el az ő első szűlőteget. Iob fiai a lakas kőzt veszenec el. Az Israelbenis sokan lakasoc miat veszenec a puztaba, Heli Pap fiai torkossagoc miat veszenec el. Helam Kíral Israelbe aztala felőt vere által az ő szolgália. Absolonis Daud fia, etel kőzt őle meg őczet. Holophernesne reszegsegebe veue feiet Iudit aszony. Sodoma es Gomorra, torkossagoc miat vesze el. Ieremiasnal panaszkodic az WR az ő népere, hogy minec vtanna meg töltötte őket éledellel, az vtan attac magokat paraznasagra. Moyses panaszolkodic hogy meg hízta, es az wrhoz fel rugta. Szent Pál nyiluan mondgya: hogy az lagyac, buiac, torkossoc, Istenne országat nem veszi. Az wr az reszeges szolgat negye vagattatya, Es inti az ő hiueit, hogy meg óyiac magokat, hogy az ő szíueket meg ne terhelnéc tobzodassal, (762 v°) es e vilagi életre valo szorgalmatossagockal. Oe maga az WR, Ianos, es Ianos tanyit-
uani, es az vtan az Apostoloc, az előt az regi szent Atyac es

Szanc izitis, meg
vezte az őrdög.

Nagy emberek
mint este a miat

Ezech. 21:
Ier: 5.

Deut. 32:
Cor. 1. 4.

Matth: 24
Luc: 21.

Sokat böjtöltec az
regiec.

I. Cor. 9:

Regi Bornem-
iszac, es keues
eteluc.

Miert mieltec.

Teis chez tarcz
magad, tested ke-
uansagiba.

Luc: 21:

Phil. 2.

Prophetac, Sokat böjtöltec, ki egy nap, kiket nap, es ki harom nap. nemelly mint Esdras egy hetig sem ött, hanem böjtöl es imatsagual szolgaltac az WR Istennec, hogy enhitenec az ő testeknec soc fele gonosz keuansagokat, es azt zabolán hordoznac, hogy az Isten Lelke meg ne szomorodnec bennec: Szent Pális így szol: Meg enhitem az en testemet, es rabotasag ala haytom, munka es faratsag ala adom, hogy midőn masnac predikallo, valamikeppen en magam ne lennec semmire kellő, Sokan éltekben egy csep bort sem ittac, Mint az Nazarenusoc, mint Samson, Kereztelő Ianos. Sokan még az kenyeretis nem öttec, hanem valami aszu morsalekot ragtac, es böczőt, borsot, babot, aztattac, es azzal czac tengettec életyeket: Szent Ianos vad gyümölcsöt es gyökert szedegetet etelere, kiket nem magoc mutogatasabol mieltec, Mint nemelly bolondoc: Hanem az ő bennec lakozo Szent Lélec meg vilagosituan az ő sze-(763)meket, Láttac ez egez világnac hitsagos torkos es nyalankos dolgait, azoknac el mulandosagat, es az testnec kenyesseget az io lakas közöt. Azert eztől el rőtenuen es iszonyoduan, gondoltac hogy iob volna az Léleknec keduet keresni az őrc életre, hogy nem mint a testnec, kit houa inkab hizlal az ember, annyiuat több férgeket étet magabol, halala vtan.

Mostis szűkseg minden igaz Keresztyennec mind étele, itala, ruhazattya, munka, faratsag, veritec epites es akar mi egyeb dolgaiba magat czac vgy tartani, hogy szíuec meg ne nehezüllyen miattoc, Hanem minde[n]kor minden nyaiasagoc menybe legyen, Es è vilagual vgy élyenec, mint ha ingyen it sem élnenec, hanem menyegbe, az honnan variac az Christust, ki el iőuen el valasztattya az ő halando testeket, es az ő diczőseges testehöz hasonlatossa teszi.

Egyel azért es igyal, es magad meg ne öld, De ha lehet mindenkor legy iozan es mértékletes, es sokszor az mit szemed, száiad keuan, ne ad neki: Mert azzalis lassan lassan az őrdög arra vondogal, hogy az nyalanko-(763 v°)das es torkosság vtan, buialkodgyál, agyban heuery, lelked, eszed, elmed meg szelyesegyec, el bolondullyon, hiaba valot, hazugsagot szoly, es egyeb gonosságoc czelekedgyel. Ezt azért mihent eszedbe vened, iol mieled ha egy vagy ket nap meg eheztetedis testedet, mind addig, míg érzed raytad az ő kenyesseget, De semmit ne bizakodgyál az te iozansagidban es erődben, hanem könyörög az WR Istennec az böjtöllessel egyetembe, mert az kic magokban bizakodnac, azoknac mind böjteleseket, mind egyeb vigyazasokat még több bűnre fordittya az Satan. De Isten az ötet félőket, es benne remenlőket, nem hadgya az ő vigyazasoc, böjtölsecc, iozansagoc, mértékletessegec, es imatsagoc mellett.

AZ ILLETESRŐL:

Az Testnec érzekensegetis io vegre szerzette az WR Isten, hogy az hewseg ellen hiuisseget vegyűnc, az hidegseg ellen

melegseget, az ehsegebe elegseget, szomiusagba nem szomiuhozast, betegségbe egesseget: Ha mit tapasztalunc, meg ismeriűc ha lagyé, kemenyé, ioé, gonoszé.

(764) De az Satan soc keppen vétkeztet ezbeis, hogy szemeddel hunyorgass, laboddal mas labad(!) tapogasd, markat szorits, meg czipied, tantzba hozzad szorits, niha megis czokold, ruhaiat, hayat partayat, süeget el rőyczed, es szaz fele tapogatassal mind azt, mind magad több több bűnre izgassad: Euais előszer meg tekinte az álmat, es latta hogy szep, az vtan hozza nyula, végre meg harapa, es miatta mind ez vilagot halalba eyte. Az Czigan előszer nézegeti az maset, az vtan tapogattya, végre elis lopia. Minden bűnbe előszer az álkolmatossagtul kel magunc ónyi, Es vgy óhattyu meg magunc az bűn teteletül: Mint midőn valaki soc penzt, vagy aranyat hagyot nálad, vagy tartani, vagy testamentomba, hogy gyermekenecc tarczad, ha ismered hogy ragadozó természetű vagy, el se vőd, Mert netalam kezethöz ragad. Auagy ha ismered hogy az szemed igen szereti az aranyat, ne nézegesd, mert talam rayta kap az szemed. Ha ismered buia természetet, ne menny olly helyre à hol fel gerieztő szómelyec vadnac. Auagy ha megyis, ne szemleld, auagy közöl ne üllly melle, Mert (764 v°) gyakorta egy kis illetes nagyra téried, mint egy kis szikrabol nagy tűz tamad: Az ki tsac illetijs az fenyű fekete viazt, meg motskosodic tüle mond Salomon. Ismet mond: Mesze el kerűld az gonosz szómelyű aszont, es az ő haza fele ne közelges. Ismet: Az heuitet tűzes vasat ha illeted, nem art annyit, mint ha az buia szómelt wyoddal meg érted, Mert az tűz testedet egeti meg: De az gonosz szómely lelketed. Az ki haragossal lakic, haragossa valic, az hazugual hazugga, az morgoual morgoua, az czalardual czalardà, az czaczogoual czaczogoua, az czelczapoual czelczapoua kel lenned, viszont Angyallal angyalla leszesz.

Summa az öt érzekensegről.

Tehát az kí magat bűntől akaria ónyi es azt akaria hogy az őrdög kisirteti ne fogianac rayta, ez öt érzekensegenekis io hordozasaba iol vitezkedgyec.

Az te több vigyazasod mellet kedig es könyörgesed mellet, vőd peldaulelődben ő magatis az mi wrunc IESVS Christust, ki az ő edes es draga szemeiuel mindenkor iora (765) nézet, es ha mi veszedelmest latot, keseruesen sirt, mint Lázár halalan, es Ierusalem veszedelmen.

Fűleiuel mindenkor iora halgatot, Es ha mi szidalmas, gyalazatos szokat hallot, fohazkodua túrté engedelmesen. Orrauual es szaia kostolasauual, epeuel elegitet etzetet szaglot es kostolt. Minden testenec érzekensegi kinlottac, midőn az meg veretet es tőuissel meg koronaztatot teste, kezeit labait által szegezuen, függene állana. Te nekedis iob, szemeddel most sirnod, fűleddel, oroddal, száddal, testeddel szenuednec(!), hogy

Az álkolmatosság
segít a bűnre.

Eccles. 13.

Prov. 5:

Psal. 17.

Az wr Christus
öt érzekensegről:

Matth. 9:

Czac igyekezel
iora, se[gi]t az
wrís

Deut. 10

Rom. 8:

Mat. 11.

Ved iol eszedbe.

I: Tim. 4.

Sies es semmit ne
varakodgyal az
meg iobulasha.

Eph. 4.
Ioan. 13:

Röttegetes, el ha-
gyatni Istentől

Deut. 15.
Heb. 3.

Ne legy tunya a
könyörgesbe:

nem mint az vtan testestül es lelkestül a külső setetsegre vetet-
ned. Iob it most fel szemmel auagy vakon fel kezzel auagy
czonkan, santan, Istennec kedueskedned, hogy nem mint ket
szemmel, kezzel, labbal, az öröc tűzre vetetned.

Az WR CHRISTVS inkab akart kinlodni mindenice érze-
kensegibe, hogy nem mint bűnt mielni valamellyikeuel. Igy ha
teis inkab akarsz faydalmat szenuedni, mind szemedbe, mind
füledbe, mind orrodba, mind szadba, es minden tagaidba,
meg óltalmaz (765 v°) az WR bűntül, es rea segít, hogy környül
metelt szemed, füled, szad, orrod es egyeb tagaid legyenec.

Kiknec testi faydalmoc nem egyenlőc, nem czac az
ő öröcke valo gyönyörűsegekhez De még czac ez vilagi czendes-
seghőzis, Az mint CHRISTVS wrunc az ő igaiat gyönyörűseges-
nec es az ő terhet könyűnec mongya: A mint ezt magadbanis
eszedbe vehed hogy az paraznasagba nints czac ezered reszerint
valo örömis annyi, mint az tiztassag szerető czendes es nyugo-
dalmas sziwbe, Az lopasba es koborlasba, nints ezeredni nyugo-
dalom, mint az ki igazan kereset marhaiaual él. Az torkossagba
nints annyi vigasag, mint mennyi nyugalom az mértékletes
etelben, italban, Az Keuelysegeben es akaratos szoba, iarasba,
nints annyi bekeseg mint az alazatos es szeretettel szolo em-
berbe. az bekeseg edesb az haborunal, hadnal, irigységnel
gyűlölségnel, Igy minden egyeb Istenes élet, hasznos mind ez
ielen valo vilagi életre, mind az öröcke valora,

Hasznai mind ez inteseknec.

(766) Ezeket az öt érzekensegnek tartasarol es birasarol,
azert beszellem, hogy ezec által hamar hamar az eleiben vegyűc
eleit az őrdőgi kisirteteknec, a mint mondgyac: Principijs
obsta, sero medicina paratur. Az betegsegnec hamar ved eleit
még az kezdetin, Mert ha meg éric, keső az oruosság: Igy
minden bűn ellen óltalmazó módot szabot ő szent felsege, azzal
hamar élyűnc mig az bűn meg nem ért. Mond szent Pális: Ne
adgyatoc helt az őrdőgnec. A mint Iudasról es Saulrol azt
mondgya az iras: Hogy végre az Satan beleiec ment, Es midőn
elein az WR soc szep szockal es fenyegetesselis szolot volna
Iudasnac, végre hon az Satant lata hogy bele buyt, monda
neki: Mennyele szerezd meg, a mit akarsz ideien, Iay ki rötte-
netes az, kit oztan igy hagy el az Isten es ő maga el küldi előle,
Ez felet minden szörnűsegre rea viszen oztan az Satan, es végre
fel akasztattya magaua, mint Iudast. A mint affelekrőlis czuda
Historiakat hallunc ez vtan. Azert ha ma hallod az Wr szauat,
ottan engedgy annac, es azt naprol napra ne halogasd, hanem
ma fogad meg. Ha penig (766 v°) ismered erőtlensegedet, es
az mellet az őrdőgnec ezer es szaz ezer leselkedesit vtannad,
teis kialton kialcz az wrnac, meg emlekezuen az ő nagy soc
szep igeretiről, Sőt vgyan fenyegetesselis paranczollya, hogy
őtet, mondom czac őtet, nem mast, segitségül hiyűc a mi nya-

ualyainkba: Es fogatta hogy ki rant es meg szabadit azbol.
A mint peldac, Abraham midőn kisirtetet, hogy fiat meg ölné.
Dauid midőn Saul, Absolon, Semei, es soc ellenseg kergetnéc.
Es még feleségeis Michol czuffolna. Pelda Iob, Susanna, Sara
Tobiasne. Pelda Ionas Prophetá, Daniel, es az ő társai, kiket
az tűzbeis meg tartot. Peldac az Apostoloc, soc regi szent Reme-
tec, kic czuda dolgokat szenuettec az őrdőg miat, a mint ez vtan
czuda Historiakat hallunc, mind az regiekről, mind az mi
időnkbeliekről. Mind azokról, kic vigyazuan meg tartattac,
mind azokról, kic tunyasagoc miat el ueztec.

Serkentesec.

Erre hogy valoba fel serkennyűnc, im mostis cuda lőt
dolgokat mondok, mint (767) bűntete meg Isten azokat, kic
az ő érzekensegöket kenyessegre ereztéc. De most czac rőuideden
keuesről emlekezem, az vtan soc Historiat értűnc mindenikről,
Innet azert ved eszedben ezt, hogy ha te ez io tanaczat az
szent Irasnac nem fogadod, mind ket helyen, it ez földön szaz
ezer kinyat, az pokolban szamlalhatatlan, öröcke valo kinyat
vallod Mert ittis mindenice érzekensegnek egyinhan szaz bűnte-
tese szereztetet, Hogy az ki szemuel gonoszra vagyodic, es
aztul nem akaria meg tartoztatni, egy kitsinbe nem akaria
keduet szegni, Isten arra halyogot, czipazast, peczinyezest, es
soc küllömb küllömb neheseget, es faydalmat erezt: Es igyis
akaratosod ellennis be huntattya szemedet. Hogy ne nézhes arra,
a mire vagyodnal. Beiczi Ambrus czuda alnoc Procator vala,
ki addig forgata éyel nappal az ő alnoksagara az Decretomokat
visza, hogy végre tizta vacka lön: De az vaksagbanis nem
tuda Istenhöz térni. Mondotta az Inas Deakia, hogy veleis
czuda patuaros dolgokat iratot: Es niha hazabol ki küldőtte
volna, De ő az ayto meget meg vonta magat, Es az, kest ke-(767
v°)zebe veuen gyakdosot ket fele, es hanta magat, mint ha
valakiuel pörlődöt volna, az, szörnű gondolatit beszele az vac
Prokatornak. Ez felec, kic semmi ostorral nem tanulnac pokol-
bannis öröc setetsegeben es nagy kinokban leszne. Igy az ki
szaiat, torkat, hasat, orrat, annac szaglasat nem akaria meg
zabolazni, hanem mindenben édesgetteti, finyalkottattya, tölti
zabalottattya, vgy iarnac mint Israel fiai, kic el vnuan az
Mannat, hust es soc fele nyalanksagot keuananac, azert annyi
fűry hust ada Isten nekic, hogy végre emelgeni kezdenec minden
eledeleket, es az orokon ki menne az bűzi az emelgesnec. Láttam
kic fris etkeket keuantac, es végre kazdagoc leuen frissen la-
koztac, De oztan annyira meg veszet szaioc izi, orroc, torkoc,
gyomroc, hasoc, annyira emelget az io ételtül, italtul, hogy
Ross kenyeret, peniszes turot, kőkent, czipket, vad almat
öttec ő magoc, es cigert, vagy sert, vagy főt vizet ittac. Es
czac néztec szolgálaiokra, melly io izűn ettec az io etkeket. Lattam

Szemnec es latas-
nac bűntetesi:

Vac procator:

Szanknac es egyeb
iznec bűntetesi.

Emelgőc.

Procator.

Bűnság bűnteti.

Lab nyomoc bűnteti.

Irgalmatlanság bűnteti.

Fősuenyseg bűnteti.

Czuda kinoc.

ki végre aszony ember teyieuel tengette magát öreg ember koraba. Lattam ki (768) harmintz ket tal etekben sem ehetet egy falatot szai izint valot. De meg tanyitot volt Matthias Király egy éffele Pap wrat, egy hetig valo eheztessele egy boltba rekeztetuen, ki Doctorokhoz készült volna, De ő meg vette az arrat Doctorsaganac. Lattam imez szörnű dolgotis Huzt vá-raba szállaskort : hogy az regi reszeges katonac, darabantoc, annyira meg veztec az bűdös hustul, es feketenyulo bortul, hogy mind kezec, laboc le czűggedet, es minden fogoc meg indult, es mikor pőkni akartac, az fogokat ki pőktec az nyallal egyűt. Hallottam olly ehseget, kibe az fa haiat öttec, es sokan meg holtac. Láttam bűdös szaiu Procatorokat, es kiknec az nyeluec, torkoc meg veszet, es kic el haraptac nyelueket. Az kic ez fele bűntetesselis nem tanulnac, azoc pokolban mind őrócke cikorgattyac fogokat, es soc keppen kinozzac szaiokat, torkokat, orrokat, gyomrokat, hasokat, à mint soc iras bizonyittya. Azonkeppen az kic az ő szemermes testeket, akar firfiu, akar aszony, erezti szűntelen valo latorsagra, Soknac meg rodhad, el szakad, es meg bűdösűl, meg franczosul, Es soc szantalan ki-(768 v°)nyat vallya. Minden teste belől es kiűl megfekelyesűl, Azért az vndoc keuansag vgyan rayta lesz. De azban kedue szerint semmit nem érezhet. Sokan az szörnű kinokat nagy sikoltással szenuednec kő miatt is, kic nem vizelhetnec : Colica miattis kic nem kakalhatnac, kic miat riwnac, siwnac éyel es nappal. Lattam ollyakatis, kic az mas ember felesegenec labait nyomcöstac, es az fériec előttis mikor czac gyöngyöt fűzteki, egy szemet fel vőt, es hogy már neki nyuytotta, es azkor czipte az wyiat, vgy hogy az wra eszebe nem vehete, de az felesége ertötte mire valo az fele czipes : Es végre olly Colikassa valt, hogy az ételt, italt, es kest sem vehete kezebe, hanem mas adot ennyi, Es keuanta volna, hog[y] tsac fel emelhetne volna kezec, labat. Ki hinne, hogy Isten rea néz czac ez fele czintalansagrais, Es hogy czac ezekertis meg bűntetne. Azonkeppen láttam ki midőn mason nem tudna könyörűlni, íobagyanac, szolgálaiac panaszat, banattyat czac mosolgotta : Végre szomszedgya, szolgálai, auagy az ő maga gyermeke rea tamadot, varabol, varosabol ki rekeztette. Ez méltatlansagon (769) midőn őis panaszkodnec Kiralynac, baratinac, nagynac kitsinnec, czac fűlőc mellől boczottac. Oe kedig annyira el keseredet, hogy el szaradot bele, sem ehetet sem ihatot, mikor szoltis szai meg czerepezet, es vizzel lagyitotta torkat. Lattam, kic fősuenysegőkben nem akartac Isten tiztessegere czac keuesetis költeni. De az Doctoroc nagy àlnokul akarattya ellen szantalan sokra sartzoltattac. Az pogan Törökőc kedig tíz annyira. Hallottam Törökőc miat, tengeren, tőmlőtzen, soc szörnű kinzasokat, tűzes fogoual fog vonasokat, olly kalodazasokat, kibe őszue sugorodot az fő ember, à ki regen szitkozodot, hogy az lepedőtis nem egyenessen teritöttec az agyra, De oztan mikor az kalodabol ki vőttec, egy nihany holnap mulua, az törőc à hatanac vetette tēdet, es vgy egyene-

sitette meg : Igy tudgya Isten az testi gyengeltetők meg tanyítani. Láttam Nagysagos aszont, ki draga aranyos szekerbe, fris őltőzetibe, barsony es aranyas parnaian, szep nyeritő louakon nagy keuelyűl iart, ki végre mikor buydosnec feiedelme előt, parazt szekeren, szűrbe, hordoba, pór (769 v°) louakon szaladot, hol imide, hol amoda : Végre ő maga főzöt, talakat mosot. Ez midőn egy nyomorult nemes szolgáló aszszont dagalyaba ki űzet volna varabol, azzon varbol ötetis ki űzec.

Hallom, hogy nemelyt az Törökőc megkötőznec istrangual, es meg őntőzie vizzel, es annyira el hal, hogy nem érzi magát ; az vtan fel ebreztic. es ismet mas keppen kinozzac. Kinec az talpat veric, meg sozzac, es ketskeuel nyalattyac. Kit hegedő vasba tartnac, es ot siw, riyw, kit vizbe burongatnac, Az Gallyakonnis kemeny ostorozasokat mielnec. De megis midőn ki hozza Isten őket, sokan el feleytic. Talam ha az pokol tűzeből hoznais ki è feleket, aztis el feleytenec. De annac soha mind őróckeis nem leszen vége.

Effele bűnteteseknec Historiait, ez vtanra halasszuc. Most ez keueset Summa szerint azert szamlalom, hogy ezbőlis fel serkennel az te őt érzekensegidnec io maga hordozasara : Mint im érted, hogy az ki szemet, fűlet, orrat, szaiat, szuiet, es egyeb érzekensegit Istenes dolgokban foglalni nem akaria, ha-(770)nem szabadsagra erezti az ő gonosz keuansaga szerint, Isten meg tudgya őket zabolazni ittis, De ha vgy sem tanulsz, az vtan mind őrócke mindeniket szaz ezer keppen kinoztattya pokolba az őrdögöckel, Mert ő engedelmet keuan az ő teremtet állattyatul, es azt akaria, hogy az kit mire teremtet, arra élyűnc vele : Es vgy mijs az szerint szaz ezer hasznat es őrdmet veszűc, ittis, az mas vilagonnis : Hogy mind szemed, fűled, orrod : szad, torkod, gyomrod, szuiued, tested, lelked, es minden külső es belső érzekenseged édeskedgyec es gyönyörkedgyec ő benne, mind őrdőkön őrdőkè. Hogy soha se ehezzel, se szomiuhozzal, se beteg, se meztelen ne legy, se fogoly, semmi bu es banat szuiuedben se szallyon mind őrdőkön őrdőkèis.

De miert hogy még az hiuekis az ő nagy romlotsagoc miat, az őrdög czalardsaga miat, ez vilagnac gonosz peldaia miat, es az testnec az ő nagy kenyes nyughatatlansaga miat, magokat ezekben meg nem birhattya, vgy : hogy eppec es fogyatkozás nekűl valoc lehetnec. Hanem hetszer, es hetuenhetszer vétkeznec, mind latasockal, hallasockal, szag-(770 v°)-lasockal, kostolasockal, gondolatockal, es minden külső es belső érzekensegeckel : Es az miat őkis mindennap mindenikbe soc keppen szenuednec. Azert szűkseg gyakran könyörgenűnc ő szent felesegenec, hogy à mi érzekenseginketis birassa az ő menyeyi szent lelkenec általa órākent, kit miellyen velűnc az ő Átyai io voltabol, az ő dragalatos áldot szent Fianac áldozattyanac fizeteseiért.

Immár érzűc meg mit tanulanc ez ideig valo negy Predikacionkban.

Serkeny fel:

Nagy könyörges kel erre.

Negy Predikacionknac Summaia.

Első Predikacionkban szolanc az őrdögökről, Mi állatoc, es melly gonosz természetűc legyenec. Es ellene valo vigyazasinkra mint intessűnc az szent Irásban. Es Istenis miért most tellyeseguel nem veszi el rolunc minden hatalmat?

Masodikban szolanc soc fele neuezetiről, hogy az ő ártalmas vóltat azokbolis meg értuen, ónuc magunkat, à mint egyeb ártalomtulis óltalmazuc mi magunkat, Vgyan ottan egy nihany rőndbeli kisirtetitis számlalec: hogy kit egy bűnre, kit masra izgasson. (771) Es az Christusnac ő ellene valo óltalmazasirolis szolanc.

Harmadikban, ket ember nec rőttenetes kisirtetit beszellem, czac az egy vétec az paraznasag miattis mint lőt, es azoknac draga nemes hartzokat ellene.

Negyedikben szep tanusaginc lőnc minden kisirtet ellen valo vigyazasinkrol, akar őrdög, akar test, akar ez világ haborgasson. Erről erős dolog az mi gondolatinc es az mi érzekensegink nec io maga hordozasa: kiket mint kellessec ioba gyakorlanunc, meg értőtűc.

Ezec vtan az kőuetkezendő Predikacionkban czuda Historiakat hallunc, az őrdőgnec soc fele külömb külömb kisirtetiről. Szep tanusagockal egyetembe elegy.

Most hiyuc segítségül à mi wrunc IESVS Christust, kit az Atya ada az őrdög ellen egyedül óltalmul mi nekűnc.

IMADSAG.

O IESVS CHRISTVS, mi wrunc es mi Istenűnc, te hozzad kialtunc, Mert az (771 v°) pokolbeli ellenseg reanc vgy rohan mint az eh Oroszlan. Ha te meg nem segitesz kedig, könnyen minket alnoksagaualis meg czalhat, ereieuelis el eythet, kegyetlensegeuelis el szaggathat. De ha te hozzanc közelgetz, bár czac tauul lassonnis, el rőttenuen el futamtatod: Kérűnc azért tegedet, méltosztassal minket óltalmad ala vened, mert erőtlen gyermetskec es gyenge gyarloc vagyunc ő ellene, óltalmaz azért hogy ez kegyetlen vad el ne szaggasson minket. Ha egyebet nem akarsz, hanem hogy mįs szembe szallyunc ő vele, legy tehát melletűnc, es az te erőd tessac meg à mi erőtlensgűnc mellet, kiből mind őrdőcke tisztelhesűnc tegedet, es az te mennyei Atyadot, es az vigasztalo szent Lelket, Vgy legyen wram.

KÖVETKÖZIK

MASIC RESZE AZ OER- DOEGI KISIRTETEKRL VALO TANVSAGINKNAC.

(772) HISTORIAC, ES LŐT DOLGOK: REGI ES WY KISIRTETEKRL.

Derec Summaia.

Ez Masic Reszben az kisirtetekről, nagyob reszere czac Historiakat beszellec, mellyec igen czudalatosoc lesz nec, kik nec szep hasznatis vehetic azoc, kie lelkeket birattyac Isten nec szent Lelkeuel.

Könyeb tanusagert kedig szoloc az Historiakrol hat rendben:

Első rendben az regi Remetek nec czudaiokrol, es az ő eredetekről es soc fele kisirtetekről.

Mint Remete Ianosrol, annak alazatos maga ismeretiről, alazatosagra intő tanyitasarol, őrdög ellen draga tanacz adasarol, Es egy nihany czudaknac beszelleseiről: Mint iart egy hires Remete keuelysege miat, kit az őrdög meg czalt aszony ember kepebe. Mas Remete kedig immár vénsegebe mint (772 v°) izgattatot az őrdőgtől buiasagra, kit Isten azért ereztet volt rea, hogy ő az fele bűnben leledzet iffiakat nem tudot tanyítani. Viszont azon Remete Ianos beszellec czuda dolgot egy igen nagy bűnös ember nec meg tereseről, kiert az őrdögőc czuda keppen kinzottac azt, De az WR Angyali vegre el űztec őket. Touabba, szolunc egy nagy szent életű nec el eseseről, es fel kelleseről è bűnből. Mind az regi dolgokat kedig, elegy beszellyűc az mi időnkben lőt hasonlo dolgokkal.

Masod Rendben kezdűnc szolni többekről is neuezet szerint: Az Hor neuű Apaturrol, kihőz őrdögőc iartac Angyal kepebe. Apolloniusrol, ki meg ragatta az őrdögöt es az vízbe buritotta, ki soc baluanyozokatis teritet meg. Machariusrol, kit az őrdög intet imatsagra. Mas Machariusrol, ki az őrdög szem feny vezteset el vőtte, midőn egy Leany boriunac tettzenec az szűlec előtt. Hillarionrol, ki testenec kemeny buia geriedezesit kemenyen foytogatta, Azonkeppen Hieronymusis. Hillarion

kedig soc egyeb őrdőgi rőtteneseketis latot, mint Lu-(773)ther Martonis, Ezeket meg hallyuc masod rendben.

Harmad Rendben szent Antalról lesz szonc. Minemű soc szörnű keppen iut az őrdög eleibe. Az őrdög alnoksagarol mit beszelt, es ő annac mint vőtte eleit, Es mit hasznallyon az kisirtet mi nekűnc, Es az őrdög iőuendőt mint ismerhet. Ezeket Antaltul meg hallyuc. Eze vtan emlekezem ismet az regi Remetekről, Es meg mondom mit különböztec az mi időnkbeli czalard es baluanyozo barátoktul. Szol kedig szent Antal arrolis, hogy noha az őrdögőc Angyal kepebeis el valtoznac, De ő meg mondgya, mint kel meg ismerned ha őrdögő vagy Angyal. Ad szep tanusagotis erről, hogy dragab magad meg birni, az őrdögen valo győzedelmednel: Meg hallyuc ismet aztis, ő magais sz. Antal mint küsződöt az őrdögőckel, Es mit mielt minden kisirteti ellen.

Negyed Rendben soc fele embereknek kisirtetiről szolunc, Es meg hallyuc, nemelyt mint költőt fel éyel hogy imatkozzec, es az mit felelt neki. Nemelynec azt monta, hogy ő Gabriel Angyal, azis mit felelt neki. Ne-(773 v°)melyhöz iut Christus kepebe, azis mit felelt meg hallyuc. Nemelyt vgyan megis czalt Angyal kepebe. Nemellyeckel Istent szidalmaztatta akarattya ellen, es azért még sem veszet el. Nemelyt paraznasagban es egyeb bűnökben mint eytet, es azzoc mint tértec meg.

Nemellyec czac egy szauockalis mint győztēc meg az őrdögőt. Effelec kedig melly igen alazatosoc voltac, kic magokat semminec véltec, es az ő ereieket czac az wrtul kérttec. Es akar mittis nagy bekeseguel тұrttec. Ezeknec peldaitis értenűnc sokra lesz nec hasznosoc.

OEtődíc Rendben szoloc, en időmben lőt egynihany dolgokrol. Mert lattam hagyigalasokat az őrdögőcknek, Lattam forgo szelben valo czauargasokat es haboru inditasokat. Szoltam azockalis, kic szörnű keppen lattac sokszor. Azockalis kiknec Angyal kepebe Cristalbol, vagy Kelhből szolt. Azockalis, kiknec soc dolgokban szolgaltac, à mit nekic parantsoltac. Hallottam hogy nemellyec meg értőttec aztis, mit szolnac à madarac es barmoc, az őrdög segítsegeből, meg(774)mondom azért mind ezekről mit értőttem. Ez mellet az en magam kisirtetiről. Emlékezem az őrdög űzeserőlis.

Ezek vtan megent térec az fele kisirteteknek értelmere, mellyec az hiueket epitic. Mondoc Historiakat, előszer arrol, az ki igen banta mikor kisirtete nem volt. Egyeb fele Historiakatis beszellec, Mint egy meg hóltrol, ki az koporsobol fel keluen, mosolyodot haromszor: es meg magyarázta az okat. Nemelly boszuíat mint тұrte, Nemelly bűnen mint bankodot, Mondoc Historiat arrolis, az gonosz gondolatnac mint kel eleit venni. Arrolis, mint vigasztaltatot egy vac, hogy ne bannya vaksagat. Szoloc az keuelysegrőlis Historiakat. Arrolis, az egyedül valo lakasrol mit mondtac nemellyec. Szep Historiakat mondoc az alazatosagrolis. Mint banta egy mikor diczertec: Mas mint futot az több futockal, áhol nem féltis. Mondoc

Historiat az erős hitűekrőlis, Es peldat veszűnc, hogy semmibe el ne hidgyűc magunkat. Hallunc szep dolgokat azokrolis, kic magokat szep móddal birtac. Syluanus barát almarolis. Egy nihany bolond aitatossagok-(774 v°)rolis. Szoloc azrolis, hogy minden az ő tiztibe kedues lehet. Arrolis, az atyafiui szolgalt melly draga. Hallunc hasznos Historiakat az imatkozásrolis: Az magunc birasarolis. Az bűnben valo fel kellesrőlis, Arrolis, hogy az bűnben el ne hadgyuc egy mast. Mondoc czuda Historiakat az paraznasagra valo geriedezezekrőlis. Az sokaig valo kisirtet szenuedesrőlis. Szoloc egy soc szelenczes őrdögrolis. Az en raytam lőt dolgokrolis. Es arrol valo tanaczomrol. Mind ezekről azért szoloc, mert mindenben practicai vadnac az őrdögnek, kiknec Historiaibol soc fele épületeket vehetnec az értelmesecc.

Hatod Rendben olly Historiakat hallunc, mellyec meg ielentic az őrdögnek soc fele izgatasit minden bűnre, az mellyeket Isten meg tiltot az ő Tőruenyebé, az tiz paranczolatban. Mint az baluany imadas, hamis eskűes, űnnep törés, szűlec nem tiztelese, az gyolkossag, az paraznasag, az orzas, az hazugsag, es ezekből szarmazo soc gonossag.

Előszer kedig az hatodic rendben fogoc mondani egy Historiat, egy Szereczen iffiu-(775)nac rőttenetes gyolkossagarol. Az vtan az lopasrol, es az hamis eskűesről. Szoloc egy Bölcznec rőttenetes paraznasagarol, Az vtan az baluanyozasrol, Es azokrol kic szuleieket nem tizteltec, mint iartac. Es azokrol, kic paraznasagban heuertec, Es kic reszegsegben es egyeb gonossagban Istenhöz nem tértec. Mondoc rőttenetes Historiakat egy nihany Isteni ostorozasrolis. Eze vtan szoloc à gyolkosoknak büntetesekekről, Es ismet szoloc à paraznakrol czuda szörnű dolgokat. Mind eze inkab mind mi időnkben lőttenec.

Emlekezem rőuieden az fősuenyec es tekozloc Historiairolis. Vtol az igen nagy Bölczeknec esetekekről szoloc. Es megmondom kiket értec az igen nagy bölczeken, Es intem azokatis mint tarczac ő magokat. Mind eze mire valoc legyenec, meg értűc ti[l]tul az Historiac köztis, leg vtólis,

Most azért az wrnac segítsegeből kezdgyűnc el az első rendbeli Historiakat.

ELSŐ RENDBELI HISTORIAC, AZ KISIRTETEKÉRŐL.

(775 v°) Ez első Rendben szolunc az regi Remetekről, Az ő eredetekeről, es soc fele kisirtetekéről,

Előszer Remete Ianosrol, az ő tanyitasarol, es egy nihany Historiaknac beszederől, Es több Historiakrol, à mint az Summaiat oda fel meg hallanc.

REMETEC EREDETE.

Noha az Remeteknek nagyobb része ördögi czalardsagból lőtt. De köztökis talakoztat olyac, kic igazi értelemben voltac.

Először szoloc mind az ket felekről, mind azokrol kic teuelygettec, mind azokrol kic igazatis tanyitottac.

Sokan az regiec közzűlis, ő magais Ieronimus ir egy nihany czalardokrolis : Mint Euagriusnac, Ruffinusnac, Origenistaknac, Ammoniusnac, es Euthimusnac czalard életeryől, etnec es hamis tanyitasokrol, kic olly nagy szent remeteseget es barat szerzetet gondoltac, hogy az szerzetbelieknek semmi bűnre czac meg sem kellene mozdulni : Erre mond Ieronymus : Hát effeleknek auagy kőnec, auagy Istennec kellene lenni. (776) Mert a kőbe nints semmi érzekenseg, es azért semmi bűnre nem indul, Az Isten kedig merő szent. De az ember kí bűnben fogantatot, vgyan nyeli az hamissagot.

Czalardoc azért mind az felec, valakic vagy magokat, vagy az ő szerzetes Mestereket hirdettec tisztaknac, es bűn nélkül valoknac lenni. Mert még az kic igaz szentec voltakis, az ő szentsegec Isten előtt czac az IESVS CHRISTVS igassagaba lőtt : kibe noha volt külső io maga tartasis, De azis Christus aiandeka, es az ő szent Lelkenec ereie volt. De olly bolond az ember, hogy midőn az szentec felől valami ieles dolgot, szep Predikaciot, nagy czuda tetelt hallot, a miat őket imadgya, mint ha az szep predikallas vagy czuda az ő ereiekből volna.

De az en szep predikallasom, sem czuda tetelem, sem külső iamborsagom, nem tehet engem igazza Isten előtt, a mint az WR mondgya : hogy az feleknek soknac mondgya, Nem ismerlec titeket. Es szent Pális magarol így szol : Noha semmi bűnben nem furdal lelki ismeretem, De ezben nem tartom igazulasomat. I. Cor. 4.

(776 v°) Mert ha Pilatus, Herodes, Caiphas, Iudas predikalnais, czac igazat mondana, az ő szauokat beczűlnűnc kellene az igaz mondasert, mint az arany lantz draga ő magaba, az fértelmes aszony nyakabannis, de azért az őtet nem teszi iamborra, noha nemelly bolond az ő külső ekessegeiert nagy tiztesseget teszen neki : Így embert az külső maga tartas, predikallas, czuda tetel, szelid erkölcs, nem teszi szente Istennec előtte. Mert az Isten szíuet néz, aztis olly keppen keuanna, hogy soha egyszeris meg ne mozdulna semmi bűnre : Ez penig el veszet mind e vilagból, még azkor, midőn Adam vétkezet. Azert akar ki legyen, valaki azt mondgya, hogy bűne nints, hazud az, I. Ioh. 1.

Czalardoc azokis, kic az bűn ellenis imit amot mutogatnac Christust, az az, idűsseget hol imez, hol amaz által varnac. Erről így szol az WR : Ha valaki mondandgya : Imè ihon az CHRISTVS, auagy amot, ne higyetec. Ezt érczűc meg io modon : Az Christust keresni az, midőn bűn boczanattyat,

In Epistola ad Ctesiphonem contra Pelagianos.

Egyic tsalard Remetec azoc, kic magokat bűntelenec mondtac.

Iob. 15.

Matth. 7:

Masic czalard Remetec azoc, kic az bűn boczanattyara mas Christust keresetec: Matth. 24.

Istenuel valo bekellest, igassagot es öröc életet keressűnc, Midőn azért ennec meg (777) keresesere mutat valaki masua az IESUS CHRISTVS áldozattya kiűl, mint az Törökőc, Sídóc, az papasokis, monduan : Te menyel imez kietlenben, imez Remetehőz, auagy imez Clastromba imillyen érdeme[s]hőz. Ezec es soc több ezerec ez fele mutogatasoc, mind idegen Christust kerestettec. Ezzel kedig rakua vala a Papa orszaga. Mert először Ægiptomban es Asiaban, es tiltul illy hamis velekedesec tamattac volt : Hogy az emberek az kietlenben inkab szolgálhatnac az Istent, hogy nem az közönseges tarsasag közt : Azert soc puztac es kietlen helyec rakua voltac Remetecel, kic lyukakban, kic kőw sziklác közt, kic erdőben lakoztat, Symonrol azt iriac, (ha igaz,) hogy soc eztendeig fel laban állot egy oszlopon, kinec ferges turíabol az melly férges le hultac, draga kőue valtoztac : De bűn el hinni.

Az Remetec vtan az Clastromoc tamadanac : Es el hitetec ez vilagot, hogy ot az Christust inkab meg találhatni, es szenteb életet vehetni. Azoc még az bűdős kuklyatis nagy penzen attac az holt testekre, apattzac nagy aszonyokra, baratot nagy wrakra. Es (777 v°) sokan fiakatis idűssegőknek nyeresieiert baratta tetettec, Soc hazasoc egymastul el valtac, es szerzettesseget vőttec fel.

Ezec vtan mint neukettec több vtalatos czalardsagoc, Soc fele misc, bőlzoc, szent vérec, forrasoc, nints helye it, hogy mind elő szamlallyam. Summa szerint te ved eszedben, valami el akar szakasztani az WR Iesus CHRISTVS halalanac érdemetűl, mind azoc czalardsagoc, kicel mostis rakua ez vilag : Mert erre szaz ezer gondgya vagon az ördögnek. De ez vaksag leg nagyobb vala az regi Remetec ideiebe, Mind az által annyi setetsegbennis gyuytogatta az WR nemellyeknek elmeiebe es szíuebe, az ő igaz Euangeliomanac vilagat. Azokba ki szedegettec egy nihanyat.

Azert az mellyec illendőc az Euangeliomhoz, azokból im hozoc elő egy nihany Historiakat, az ördögi kisirtetekről.

REMETEC KISIRTETIRŐL.

Ieronimus irasiból szedegetet Luther Marton, az regi időbe Christust születése vtan valo Atyakrol, egy nihany dolgokat, Mellyek-(778)be Ieronimus czuda dolgokat beszél azkorbeli barátokrol, az az, külön kietlenbe lakozo Remetekről, Kic közzűl nemelly bolond aitatossagból es ördögi czalardsagból, nemelly kedig io okokból, Sőt nemellyec kegyetlen feiedelmeknek haborgatasokból keszeritettec kietlen helyeken, kő sziklác es lyukak között lakozni. Egy előbe azoc között nem volt amaz teuelgő baluanyozas, Peter, Pál miseie, kic magoc felőlis mit értőttec, eszedbe veheted imez Historiabol, kit Ieronimus jr egy Ianos neuű Remet[e]ről.

Mint erettec az Remetec es Baratot:

Symonrol valo hazugsag.

Regi Remetec mint erettec:

REMETE IANOSROL.

*Remete Ianos
élete és tanítása*

Vala Æegiptomba Lyto varosa kietlenebe egy ember, kit à földön sz. Ianosnac hiytac, kihöz soc országokból iartac tanyitasara, es czuda tetelire. Mijs hatod magunckal midőn Ierusaleméből hozza mentűnc volna, nagy kegyesen fogada, es midőn végre velűnc beszélgetni kezdet volna, monda: Edes fiaim mi szükség volt ennyire faradni tanusagtokert, Ha az Prophetac es Apostoloc irasi es az WR Christus tanyitasi mindennap előttetec vadnac hazatokba, Miczoda va-(778 v°) gyunc mi azokhoz kepest, szegeny alaulo nyomorult emberkec, sőt férgetskec.

*Maga felel mely
alazatosan veleke-
det.*

Ez vtann inte őket alazatossagra, hogy az ő ennyi meszűn-
nen valo faratsagoc miat, magoc el ne hinne, Se semmi aian-
dekokba fel fuualkodtac ne lennec. Kiről nekic czudakatis
monda, Mint czalattac meg az őrdög miat sokan az kietlenbeis.
Tanaczotis szepet adta nekic, az őrdög ellen valo vigya[za]srol,
es arrol így szola vele.

REMETE IANOS BESZEDE.

*Első ostroma az
őrdögnek.*

Hogy az őrdög mentűl előszer gondolatinkat es eszűnket
ostromlya, azért ő ellene fő vigyazasoc az lenne, hogy soha
hitsagot, faytalansagot, buiasagot, keuelyseget, torkossagot,
telhetetlenseget, boszonkodast, es semmi Isten paranczolatya
ellen valo dolgot ne gondollyanac. Ha kedig valami alnoksagual
beled fuuallana akar mi gonosz gondolatit ottan vizsont ellene
valot gondolly, illy keppen: Hogy az Isten azt meg tiltotta,
es mond elő azt à mit oluastal, vagy hallottal az fele tilalomrol
az szent Irasba, Es vizsont à mit Isten paranczol az tizta, igaz,
(779) kegyes. es Istenes életről, es bekesseges túresről. Mert
ha így hamar eleit nem venn[e]d, tehat az kis szikrat fel ger-
iezt, az gyenge gyökeret meg neueli, Es annyira eszedet vezti,
hogy valamit egyszer el szantal, akar paraznasag, akar tel-
hetetlenség, akar reszegseg, akar boszu allas, es akar mi legyen,
mindenkor azt előtted, elmedbe es szüedbe forgattattya, mind
imadsagod, tanulasod, es irasod, es akar mi dolgoz közöt,
Es így effele szüű emberne soha bekesseges czendessege nem
lehet, hanem mindenűt izetlenkedic, kelletlenkedic, fél es min-
denkor rőtteg. Vizsont à ki eleit veszi, hamar hamar gonosz
indulatinac, buia, keuely, harag, irigy, hazug keuansaginac,
Ez à szent Léleknec aytot nyit elmeiebe es szüebe, ki meg
beczűlhetetlen nagy czendesseget, vig es édes lelket szerez
benne, es fel indittya mindenkor Istenbeli édessegre, bizo-
dalomra, remenssegre, szeretetre, bekesseges túresre, tizta, iozan,
igaz, es irgalmas életre.

*Ime kistsüből
melly nagy vetket
es kint szerez.*

*Nagy szörnyű ki-
noc ezec az em-
berbe:*

*Nagy edesseg az
czendesseg.*

Effele soc szep beszede vtan, es az mellet az Istenec
igaz ismeretiről, az ő benne valo félelemről, hitről, es egyeb
szep tanusagok-(779 v°)nac predikallasi vtan, Beszelle oztan

czuda Historiakatis, kiből inte őket az őrdög ellen szűntelen es
hóltig valo vigyazasra, De azokba it most czac vagy harmat
szamlaloc elő, monda azert.

HISTORIA.

Vala egy Remete, ezen kietlenbe, közel en hozzam egy
barlangba, igen mértékletes életű, keze munkaia által magat
tengetuen, éyel es nappal imatkozuan: es mindenkor ioba
foglaltatuan. Es midőn latna hogy lelkebe meg szepűlt volna,
es naponkent mindenekbe epűlne, Egy gondolatya el hiszi
magat, de czac aligsag egy előbe: Az vtan kezd bizakodni
magaba iobban iobban, es magat nagynac vélni: Es mast
magahoz kepest alab valonac lenni, Ez miat ő rea illyen kisirtet
szalla.

*A keuelysege miat
mint eset egy Re-
mete.*

Az őrdög egy szep termetű aszony kepebe estue fele
megyen hozza, tetetuen hogy el teuelyedet volna az kietlenbe,
es esedezie sockeppen, adna az éyielre szallast neki, egy előbe
fély es dobog, de végre be fogadgya, Es időre rea tekinteluen,
egyszeris, maszoris,(780) fel geried, kezd vele tereczelni, es
kérdezni, Mit iart ot à kietlenbe? Az őrdög gyenge aszony
módgyara kezdi az okat beszélgetni, de olly álnokul, hogy édes
beszedi közöt mind iobban iobban geriedne reaia, es végre
ruhaiatis tapogatna kezetic fogdosna, még szakalahozis nyulna
törölgetuen azt. Es az vallarais kezetic vetne, es magahoz szori-
tana, meg őlelne, es megis czokolna, Végre midőn mind ezekbe
engedelmes lőt volna, leis fekűsznec, Es midőn szinten szandeka-
ban volna, az őrdög alola ki enyeszic, mint egy árnyec. Es
nagy soc sereg őrdöguel egyetembe, pőki, hurogattya, vgy
annyira, hogy soc szantalan gyötredelmi tamadnac. Kic miat
ki fut az kietlenből, es az vtan az köz emberec közibe adgya
magat. De valahol ollyra talalt, ki intőtte volna, hogy terne
meg az ő regi tiztire, es azban szolgálna Istenec, es ismet lenne
iozan, tizta, es mértékletes életű. es tanulna aitasosan, ő ezec
előt el futot.

*Buiasagnac kisir-
tete mint vezte
egyed.*

Ez dolog az időbe czuda volt, Mert ezec mint Isten Pre-
dikatori ollyac voltac, kie az Pogansagot azkor soc keppen
teritette az (780 v°) Christushoz, Kiknec nagy aiandekotis
adot, hogy az kietlenbe magokat tarthatnac, mint Illyes regen,
es az vtan Keresztelő Ianos, De közzűlőc nemellyec nagyot
estec, kie nem tuttac iol élni az aiandeckal. Kőztűnk is lattam
illyeneket, kie hires iamboroc, es io tanyitoc voltac, es magokat
czudaltac, mast kedig gyalaztac, Ezec végre vagy reszegseg,
vagy rőtseg, es egyeb bűn miat, minden dolgaiban izetlen es
kelletlen lőt, es alab valo elől vőtte őtet az tanyitasban.

*Azkorba nagy
czuda:*

Mostani.

*Mas kisirtet, kibe
meg tartatot:*

Regi lőt dolog ezis: Volt egy iffiu, ki midőn panaszo-
kodnec egy igen meg vénhedet Remete baratnac, hogy az ő
buiasaganac semmikeppen nem álhatna ellene: Az vén Remete
el űzi előle, alituan hogy az, az ő maga kenyessege miat vagyon:

Az iffiu midőn ezen lelkebe sokat kínlodot volna, végre megyen masic tanyitohoz: Es kérdezi mint ha mason volna az fele testi buia kisirtet, mit kellene annac mielni, hogy meg győzhetne vndoc keuansagat: Ez szepen kezdí inteni meg teresre, poenítenciara, mertekletes életre, könyörgesre, vigyazásra. Es meg (781)vallya neki hogy ő az, ki soc bűnben el eset, es őtet czac nem ketsegbe eytette egy vén Remete. Ezt haluan amaz, meg szomoroszic: Es könyörög Istenec, hogy az vén Remetere erezsze az őrdőgne szinte olyan kisirtetit, Es midőn azis sokaig győtrődet volna miatta vénségebe: Végre ez iambortul meg feddetic, hogy meg vtalta az kisirtetben eset iffiut. Es könyörög érőtte, es meg szal benneis az vtalatos geriedeze.

Szep szo.

Ennec igen szep szaua volt ez: Mikor meg szakad köntősed, Lám nem mindgyart veted el: Tehát az Isten kepere teremtetet embert is ne vtald meg hamar az bűn miat.

Wy dolog.

Imè ki czuda dologc voltac' ezec: Hogy előszer az szűzesegnec nagy aiandekat vőtte nemelly, De ha azban el hitte magat, el vetetet tūle az aiandec. Mostis sokan iarnac így. Láttam Predikatortis, kí mast igen ragalmazot, es czudalt hogy Predikator leuen, mas feleseguel lakot, kit miért hogy szelid lelecek nem tanyitot, őis azba eset.

Mas dologt az őrdőgokról ezt beszelt az Ianos Attya: Vala vgy mond egy ember, ki elén soc fele gonossagauat magat igen (781 v°) meg terhelte volt. De midőn egy ollykor az WR rayta könyörüluen, bűneit el vtalta volna, El mene az hallottac koporsoiaba, es oda rőytőzéc, éyel es nappal artzal le buruluan, siratuan bűneit, Ezben midőn egy het tőlt volna, éyel nagy soc őrdőgőc mennenec reaia. Es előszer szoual kezdic kemenyen dorgalni, monduan: No hituan szemtelen lator, kessőn keztel az iamborsaghoz, immár meg agottal az latorsagba, es el fogyatkoztal ereiedben, az vtan czelczapsz Isten előt. Mit bolondoskodol, hogy életedbennis magadot így sanyargatod, az vtanis velűnc egyetembe mind őrdőcke kínlodnod kel. Téry meg az előbi kedues, vig, es gyönyörűseges életedre, legyen immár mind végig vigassagos életed. Midőn effele soc szoual zaygananac felőtte, ő czac egy szoual sem ad valaszt, hanem az ő el kezdet fohazkodasaban megis ohayt es fohazkodic vala kesereguen az ő bűnein. Ezen el busuluan az őrdőgőc, hogy czac még sem mozdulna az ő szauokra, verni kezdic, De ő sem nyög, sem iaydul azokba, hanem mind czac siratuan bűneit, azon fohazkodot, hogy meg bantot-(782)ta az WR Istent. Időre keresni kezdic barati meg talallyac az koporsoba, es keric hogy terne meg hazahoz, de semmi keppen nem vehetic rea, Azon éyel ismeg rayta az őrdőgőc, es kemenyen tőric, veric, es fagatty[a]c Harmad éyel azonkeppen, hogy immár czac alig mozgott az lelec benne, De ő megis szíuebe czac az ő bűnein sirt es nyögőtt. Kin végre az WR könyörüluen, midőn szinten rayta zaygananac es verekednenec az őrdőgőc, egyszersmind el futamodnac ezt kialtuan: Meg győztel, meg győztel, meg győztel. Netalam az wrnac Angyali futamtattac őket, mint Raphael az Tobias

matkaiatul. Es az vta az őrdőgőc ackeppen semmibe haborgatni nem mertec, kinec nagy czendes lelke indult: Es olly nagy Istenes életű vált benne. hogy mindenec az kic ismerne, Angyali es mennyei emberne mondanc. Es rola peldat véuen, nagy soc tőb gonosz életűc Istenhöz tertene.

Mostis köztünkis leielne ily dologc, mit gondolsz Maria Magdolnarol, Es arrol kiből az wr het őrdőgőt űzet vala ki, menyí kinyais, es az vtan menyí őrdőmeis volt. Így mit (782 v°) tudunc mi bele, midőn betegsügünkben, korsagunkban, Colikankba, fogsaginkba, gyermekinc es marhainc veszedelimebe, ellensüginc haborgatási miat gyermekinc auagy szűleinc, auagy regi baratinc es attyafiainc boszontási miat valo keserűseginkben, mint forgolodic mi köztünk is, mint lobrol mondgya az iras. Bizony neha nem lattyc, de most is mind rőtten, mind ver bennünk is: De legyen ez ember pelda mi nekünkis, akar melly nagy őrdőgi nyaualyainkbannis. Ha bár het ezer őrdőg laknek is valakibe, mint hogy egy Legiois volt azba, kiből a disznokba kéredzenec. De ha tiz ezer bűnben keueredet volnais valaki, vgyan szem latomastis es miatta vesszőzest, fő vetelt, akasztast, egetest érdemelt volnais. megis ne vtallyac meg hanem szelid lelecek, inczéc az meg teresre. De iay ki nehez ez a keuely szíuűknec: őc keuannac magoknac, de masba nehezen szenuedic el.

Illyen dologtis nagy czudat beszelt azon sz. iambor. Ez is azon kietlen földén volt: Hogy midőn egy ieles szent életű Remete vénségeig, mind iffiusagatul fogua, nagy bōy-(783)telesbe es imatsagba, mint amaz Anna aszony, es édes tanulasokban es tanyitasokban életet foglalta volna, es soknac mind életiuel, mind tanyitasauat, mind czuda teteliuel, hasznalt volna, kiben az WR Istenis annyira meg becűlte, hogy minden nap Angyalatul küldene neki eledelt, melly Angyal aztalat addig meg teritőtte, míg ő az wrnac szolgalttyaba volt foglaltos, kit őis mindenkor áldassal es hálá adassal őtt, es az vtan az ő szokot Isteni szolgalttyara ment, Es felőtt soc iūuendő dolgokat ielentet, es a mit ő meg mondot, mind meg lőttenec. Melly aiandekis szep aiandec Istentől. I. Cor. 12.

De midőn ezekben sokaig előb előb ment volna, kezdé niha gondolkodni, mint ha mind ezec az ő méltosagos érdemeiért es szentseges voltaert, es masnal érdemesb voltaért lennenec, es kezdé ezekben maganac hizelkedni, es magat magasztalni. Ez gondolat vtan czac mint egy kitsin rőstseg es tunyasag indul benne, hogy nem kezd szinten annyi buzgossagual iarni dolgaiba mint az előt, Iollehet ez olly kitsin volt, hogy ő maga akkor eszebe nem vehette kelletlenseget. (783 v°) hanem azért vgyan el iart szokot dolgaiba. Mint a haisis vgyan megyen azért ha szinten niha nem euezikis, az ő meg inditot futamatyaba, így őis az meg szokot predikallasban, es diczeretekben el iart, de rősteb, hidegeb, es kelletlenb szíuel, mint előb, mert az ő szíue immar el hanyatlot volt testi fel fuualkodsagra, maga mutogatasra, testi lagysagrais, es buia keuansagrais, kit ő egy

Pelda mint eset, es fel költ az kisirtetből:

Luc. 2:

Noha nagy volt az aiandec nala, de megis el esett.

Czuda keppen hozza Isten az embert az ő ismeretire.

Lassan ki czusz az tőre.

Hizelkedese.
Mint iart:

előbe czac bűnnec sem vélt, hanem mind azokba megis hizelkedet maganac, mint ha ő nagy érdemes szent volna: Lőn azért egy ollykor midőn szokot Isteni tizteletit el végezte volna, hogy be menne barlangiába, es ennec az Istentől elő keszitetet kenyereből, hol iollehet vettet aztalt es kenyeret talalna, de keuesse feketebet, es nem olly io izűt mint az előt: Kin czudalkozékis, es megis szomorodéc, mind az által éuec, es meg elegendéc, es szokot dolgaira mene, De az ő előbi keuely buia, es egyeb testi gondolatiba meg nem szűnec, hanem szíuebe nagyobbban nagyobban vagyodic vala parazna életreis, kire valo gondolkodasiban annyira el aiult, hogy immár vgy tettzenec, hogy az aszony (784) emberek mellette fekűnnec, es őket ölelgetne, Es végre vgyan rea szana magat, hogy helyét es tiztít el hagyuan, gonosz-nóc vtan iarna, es ez vilagnac egyeb hitsagat kőuetne, Mind az által magat meg útuen azkor meg tartozodéc, Es ismet el mene az ő szokot Isteni szolgálatyara. De immár mind szeme, száia, szíue, esze, elmeie, visza fordult vala gonosz keuansagi miat, Onnet meg térüen megyn aztalához, es talal igen fekete es aszu kenyeret, es mint ha az ebec meg ragtac volna: Kin igen keseruesen sir, de nem bűneit sirattya, hanem azt, hogy annyi bőczbe nints mint az előt, Mind az által eszie, es az vtan kezd iobban iobban langozni, es ki vagyodni, es annyira izzadni, hogy azon setet éyel ki indulna, keresuen testenec keduet, Es mint egy rab es kötőzet, vitetic bolond keuansagitul nagy bolondul, es meg vakult eszel es szíuel. Midőn immár egy eyel es nappal bolygot volna, Masod etzaka gondolkodic hogy menne az több áffele atyafiac közibe, egy kietlenbeli Clastromba, Es be mene. Azoc tuduan az ő regi beczuletes voltat, Istentől nagy io neuen veszie, hogy hozaioc méltoz-(784 v°)tatta az szent Atyat el külden, előtte térdre esnec, köszöntic, kezét, labat czokollyac, Es nagy szeretettel vendéglic. Etel vtan az atyafiac mint olly hires, tudos, szent Atyatul kérdezketec, á mint regi szokasoc volt, es keric hogy őket tanyitana. Tanyitya őket, es szepen predikal nekic:

Kérdezkednec soc dolgokatis, es arrolis az kin keuely, telhetetlen, es buia kisirtetec vadnac, mint kellene ellene állania: Es azokrais szepen felel: Es nagy bőlczen elő kezdti szamlalni, az őrdőgnec minemű soc fele inczelkedeti legyenec, es arrol az szent Iras mit mondgyon, es ellenec minemű vigyazasra inczen,

Midőn azért egyebeket soc nemes inteseckel tanyitana, Az tanyitas közt fel buzdul az szíue, es mond maganac: Imè mint tanyitasz mast, Tehát miért nem tanyitod magadat, Es gondolkodni kezd bunein, á ki miat Isten ő rea az czapast boczatta, Es esedezuen előtte engeztelni kezdi, hogy meg boczatana az ő nagy irlgalmassagabol, az ő szent Fianac olly áldozatyaert, ki eleget tót ez egez világ bűneiart, az őueiartis. Kit az (785) WR kegyelmesen meg halgata, Es ismeg wyonnan olly nagy czendes, es bekeseget lelket veszen, kiből az WR Istent mind holtig nagy őrdőmmel szolgálna es diczerne, Es magatis okosban tartana: Iollehet ez ezten sokaig tartot rayta: De az wr végre el vőtte rola.

Iol meg arced,
mire valoc ezec.

Ehöz mostani időbennis lattam hasonlatos Predikator, ki iambor hazas leuen, feleséget el felőytette vele az őrdőgnec kisirtete, Es mint imez regi iambor, bolondul czac nem taytekot hant, masra valo geriedezeisibe, Es sokszor irasat tanulasat, imatsagat felbe hagyuan, meg győhőssedet szíuel ment, es mendegelt olly helyre, az hol lator keuansagat meg szerezze. Ez husz eztendeig vgy tartot rayta, hogy addig czac az langozodas es keuansag volt benne. De Isten soha czac egyszeris nem ereztette az külső bűnnec meg szerzesere egez husz eztendeig: Hanem negyuen eztendős koraba, midőn őis egyebeket meg kezdene vtalni, olly czuda keppen eytegette az őrdőg az bűnnecis meg szerzesere, hogy kit meg mondanijs iszonyu Mert á hankodas miat vgyan ki ment belőle (785 v°) az firfiui mag az mas szőmelynec az hasan, de vgy hogy á szőmelyec soha meg nem fértetethetnenec. Kibe az Istennec czuda itelele lőt, hogy amazoc ártatlanul maradnanac, ő penig magat azoc felőt valo fértelmesec ismerne, O ki melly titkos kisirtetec ez felec. okat ennec őis á keuelyseget mondotta, kiből őis mind az által, ugyan meg tért, de igen kessőre, iollehet siralmi miata mindenkör nagyoc voltac, es annyi vigyazoua vált miatta, hogy szűntelen czac tanulasra, könyörgesre, iozansagra, predikallasra atta magat, Es azoc közt sokszor annyi czendesessege volt szíuebe, es Istenseli őrdőme, hogy tizszer felyül halatta az ő kisirtetit: Illy czudalatos volt es vagyonis Isten az ő szentibe. Kit az nem tud czudalni, az ki bolond es értetlen es az Isten dolgait nem ismeri.

Ez legyen első Rendbeli Historiane, Remete Ianos beszede szerint.

MAS RENDBE, SZOLUNC

egy nihany regi es wy dolgokrol: Hor neuű Apatwrrol, ket Machariusrol, Hillarionrol, es Luther Marton kisirtetiről

De czac rőuid szockal.

(786) VOLT egy regi Egyhazi emberis, iambor vén ember, HOR neuű, annakis soc fele kisirteti voltac őrdőg miat. Az többi közdöt ez volt rayta: Hogy az őrdőgóc soc Angyaloc kepebe hozza iűttec: Es tűzes szekerbe nagy frissen mint egy nagy Kiralyt kisirtőttec volna, Es az Kiraly azt mondta volna: Te ő ember az Istennec minden paranczolatit be töltetted: Czac ez hiya: Essel térdre es imadgy engem, es è szekéren el viszlec velem. De az vén iambor mond: En mindennap imadom az en Iduőzitőmet, ha te az volnal, ezt nem keuannad en tőlem. Es el enyizenec.

Apolloniusrol ezt iriac: Midőn könyörgene Istennec, hogy őltalmazna neg őtet á keuelysegtől, es ne hinne el magat az ő aiandekiba, Mond az WR neki: Nyully á valladra, es á mit ot kaphatz, vesd be az tengerbe: Es midőn az vallara tőtte volna kezét, mint egy Szerecen gyermek akad kezebe,

Időnk(b) lőt dolog

Horhoz Angyaloc
kepebe szekeren
iűttec az kisirtót.

Kis fekete gyer-
mec kepebe:

Szep tanacea.

Baluanycztatasa
az őrddögnec.

Ha Isten el hagy,
nints olly bolond-
sag, kibe nem es-
hetöl.

Szoloc touab roloc.

Czuda tetele az
baluanyon.

Isteni szolgálatra-
is int az őrddög, de
ravaszul.

Sok czintalan-
sagi.

Es midön be buritana az tengerbe, kialtot hogy ő volna az keuelysegnec őrddöge.

Ez a kisirtet ellen ilyen tanaczozt adot, mint az kigyona ha meg töred az feiet, oz-(786 v°)tan nem árthat: Igy ha az kisirteteknec gondolatit meg ronthat, es annak eleit vehed, hamareb meg menekedel tüle: Tehát az ki szüntelen io gondolatokban forgodic, azon nem verhet gyöckeret az kisirtet.

Eztis irta Apollonius: Hogy Ægiptomba annyi baluanycztatasa volt, hogy az oktalan állatokat es vetemenyeket imadnac. Sőt valaminec haszna volna, mindent Istenec vélnec. Az őrddöket véltec Isteneknec lenni, miért hogy életünkre valot szerezhetünc raytoc. Az Nilus folyo vizet véltec Istenec lenni, hogy niha ki araduan meg ötdözne az ő szanto földeket. Imadgyac vala az földetis miért hogy az teremtene minden életet: Az Ebeketis es az maymokat, az Esztragokat, es baglyokat Isteneknec véltec az ő hasznokért. Az vetemenyeketis es fűueketis imattac, ezert, hogy midön Pharaoh az Tengerbe veszet, azkor sokan vetemenye miat meg tartoztatot, hogy vele el nem ment. Azert erről illy gondolattyoc volt, hogy az ki mit vetet azkor, az tartotta ötet meg, es azert az ki buzat, ki árpát, ki rost, ki hagymat, ki dinnyet tartot Istenec.

(787) Ezt azert irtac meg: hogy eszedben ved, nints olly iszonyu rut bűn, kire az őrddög akar melly embertis rea nem vehetne. Az mint mostis soc Ersekec, Piskec, Cszaszaroc, Hertzegec, wrac, Bölczec, fa kepeket, az Mostranciaba való Ostiat, az Misebeli Ostiat, es ezer szenteket imadnac. Kiket olly igen óltalmaznakis, hogy meg hálnac mellette. Az Kösseg kedig czupa kaba es oktalan mostis soc ezer búbay es babona miat, es őrddögi bizodalom miat. It nalam nemelleyec azt montac hogy az szaiara nem io tenni az lepedöt az halotnac, mikor el temetic, mert be ragia, es az dög halal inkab lesz, Es ki egy keppen, ki maskeppen kabalkodot, Iay ki bolond az ember, Mondhatnac ezer babonat mellyec ezer Isten gyarant tartatnac mostis az soc bolond nep között.

Ez Apollonius eztis miette, midön az bolond kösseg az ő kepeket az mezön hordoznac, mint az fa feszületet az Papistac, könyöröguen Istenec azt miele, hogy meg se mozdulhassanac helyekről, végre meg engeduen hogy el mennyenec, sokan meg térenec.

(787 v°) Machariusrol iriac, hogy az őrddög az aytaiara menuen, zörgetue fel költette, Iere vgy mond az Egyházba imatkozzunc: Es az eszebe véuen, hogy őrddög szolna, mond neki: Te hitvansag mi közet neked oda:

Midön kedig az töb atyafiackal be gyűlt volna az Temp-lomba, lata nagy soc apro fekete szerezzen gyermetskeket futosni. Es valakiknec szemere ket wyokat vetie vala, mind szunyadnac vala, az kiknec szaiokat illetie vala, azoc asitnac vala: Nemelleyec elöt kedig aszony ember kepebe iarnac vala, Nemelleyec elöt, kő műes, acz, terhős, es holmi munka teüő kepebe iarnac vala. Nemelleyec elöt penig rözketuen, tauul

kerülie vala. Midön az WR Vaczoraiahoz iarulnanakis, nemelleyek fekete üszögget veszne vala, es azoktol az WR teste vissza tér vala az aztal fele, az kie kedig az WR testeuel reszesülne vala, azoktol el futamodnac vala, miért hogy az WR Angyali azoc mellet álnac vala.¹

Más Machariusrol, ki Ægiptomban soc czudakat mielt, es hiuen tanyítot, ezt iriac: Hogy midön egy ember felesegestül hozza ment volna, es mutatnac leanyokat, hogy (788) boriuaa változot volna: Oe monda: Czac szemetec fenyet veztötte el az őrddög, mert ennekem czac Leannac lattzatic, Es midön könyörögget volna őrddötec velec egyetembe, meg nyilec az szemec.

Mi időnkbenis löt ez, hogy a ki dragara tartotta buzaiat es gyakran ment nézegetni, el veszet szeme fenye, es midön nem láthatna, fel akasztotta magát.

Iudasbais őrddög buyt vala, es el vete hamissan kereset penzet, es fel akasztotta magát.

Hillarion Remet[e]ről iriac, hogy meg mondhatatlan nagy buialkodo gondolati es keuansagi voltac, Es ő mondotta volna az ő testenec: Te szamar im meg lasd hogy nem rugsz fel: Es midön nagy ehezessel, szomiuhozassal. heuen es hidegen valo nagy munkackal gyötréne testet, hogy czac niha niha harmad napba egyszer ragodnac valami gyökereken: Megis az buiasagnac keuansaga szüebe vgyan geriedezet, noha az teste el erőtlenedet: Ki miat annyira meg keseredet az iambor, hogy az orraual az földet turna, es vgy gyötréne testet, de megis vgyan lan-(788 v°)gozot benne az keuansag: Ez természet felöt valo őrddögi izgatás volt.

Sz. Ieronimus Doctor, ki nagy soc dolgokat irt, es az Bibliatis Sidobol Deakul fordította, ezert iria maga felől, Kijs annyira enhitötte testet, hogy el szaradot szinten, de megis éget benne az keuansag: Innet eszedbe vehed, hogy az gonos-sagnac keuansagi nem czac az meg romlot természetnec indulati-bol, hanem az mellet az őrddögnec izgatásibólis vgyon sokszor.

Hillarionról eztis iriac: Hogy egy etzaka kezdet hallani soc kis gyermetskeknec sirasokat, soc disznoknac röhögéseket, soc teheneknec bömbeleseket, Soc aszony embereknek iaygatasokat, soc oroszlanynoknac orditasokat, soc vitez seregőknek zörgéseket, es meg szamlalhatatlan soc fele röttentéseket. Es midön eszebe vötte volna, hogy őrddögi mesterseg, Terdre esuen imatkoziec, es eleibe indul, Es lattya hogy egy szekes nagy sebes louakon mind seregestül rea rohanna. De mihent emliten az WR Iesus neuet, ottan mind el enyeztene.

(789) Luther Martonról iriac, hogy niha dísznoc kepebe röhögtec kamaraiat elot, es szöuetneket vittec éyelre eleibe, Es niha barat kepebe szoltac vele, Es az üveg ablakon el ki mentec. Es vton soc puskackal forgolodtac kocziia mellet, kiket ő latot, de egyeb nem lathatot. Es töb nyiluan es titkon valo dolgokat miette. Lutherről iria egy iambor midön kérdenec,

¹ Sajtóhibával: azac mellet álnoc vala.

Szem fenye-
tése:

Más szem fenye-
vezes:

Ioh. 13.

Hillarion, buia
kisirtet, mint en-
hitötte:

Luther kisirtete.

mi az oka hogy olly foganatoson tanyitod az embereket, mint ha által latnad szüeket, es meg tapasztalnad lelki faydalmokat, Mond : az en soc kisirtetim az oka, mert magamon mindeneket előszer meg érzettem. Tehát soc száz fele kisirteti voltac nekijs, niha felőtteb valo rőttenetesek is, hogy az kic felőtteb kisergetetne azokat is tanyithatna.

Kikről azert emlekezem, hogy az szent Pál szaua eszünkbe iusson : Nem volt (vgy mond) még tū raytatoc kisirtet, hanem tsac emberi. Az az : nemellyekre czac annyi es áffele kisirteteket erezt az Isten, à kit az emberi természet is meg birhat. De nemellyekre kic nagy lelki méresseget es soc aiandekot vőttec, emberi erő felőtts külömb kü-(789 v°)lömb rőttenetes kisirteteket erezt az Isten, hogy meg tessce vgyan szem latomastis az őrdőgne emberekre valo gyűhőssege, Es szűntelen vigyazua könyörőgienec ellene :

Hillarionrol iriac, hogy sokszor meztelen aszony ember kepebe melleis fekűt, Sokszor imatsaga közt Farkasoc es Rokac vgrandoztac által, Sokszor diczerete közt szablyasoc le vagtac egy mast előtte, Es külömb külömb mutogatassal felbe akartac vele hagyatni imatkozásat.

HARMAD RENDBE, AN-talrol lesz szonc : Es meg hallyuc minemű szőrnű keppen iūt az őrdög eleibe. Az őrdög álnoksagarol, mit tanyitot, Es mit hasznallyon az kisirtet nekűnc : Es az őrdög iūendőt mint ismerhet. Ezeket Antaltul meg hallyuc. Ezec vtan emlekezem ismet az regi Remetekről : Es meg mondom mit külömbbeztec az mi időnkbeli czalard es baluanyozo baratoktul. Szol kedig szent Antal arrolis, hogy noha az őrdögoc Angyal kepebeis el valtoznac, De ő meg mondgya, mint kel meg ismerhetned ha őrdögé, vagy (790) Angyal. Ad szep tanusagotis erről, hogy dragab magad meg birni, az őrdögön valo győződelemmel. Meg hallyuc ismet aztis, ő magais Antal mint küszódót az őrdögöckel, es mit mielt minden kisirteti ellen.

ANTALROL.

Szent Antalrol à mit irnac, nem győznűc elő szamlalni : Mondta hogy niha olly kepebe iūt hozza az őrdög : Hogy az szeme egne, az szaia langozna, az haia tűzes volna, az orra fűstuel gőzőlőgne, mint egy égő kementze, ő maga mint az eleuen tűz olly volt volna, Es az torkabol tűz szikrazot, mint az kouatsnac vasabol.

Sokszor vadac, meduec, oroszlanyc kigyoc, Basiliscusok, Scorpioc, es egyeb rőttenő fergec kepebe forgottac mellette. Kikne ezt félelte : Ha az wrnac az akarattya, hogy meg egyetec, vgy legyen, De ha ő nem engedi, mit farattoc hiaba.

Ez Antal iria magarul, hogy soha czac egy nap sem volt őrdögi kisirtet nekűl. Es sokat irot az őrdögoc felől, az ő soc

ezer fele mesterkedesekről, es éyel nappal valo (790 v°) nyughatatlansagokrol : Es vizont az wrnac ő ellene valo őltalmirol az ő benne bizokat. Okatis meg mondgya, miért erezsze illy soc fele gyűhősseguel az emberi nemzetre : Azert is hogy pironkodgyanac, midőn olly kitsin erőtlenektől meg győzetne. Mert az WR vgy mond fel őltőzuen az mi testünkben, meg erősitetic az test az őrdög ellen.

Beszéli az őrdőgne czuda czelezapasokat, hogy niha mint Angyal enekel őis te veled, predikal, szent irast forgat, ohayt fohazkodic, de olly móddal mint az kep mutatoc, auagy az korczomasoc es reszegesec mielíc. Oeis tanyit, mind bőytre, imadsagra, predikacio hallasra, iozan, tizta, es iambor életre, de alnokul, hogy azokba fel fuualkodgyal, mint amaz Phariseus. Ez mestersege ha nem fog, soc bűnre soc izgatassal viszen, Mindenbe soc keppen rőttenet.

Nem czac az kietlenben lakozoknac volt ez fele kisirtetec. Hanem nekedis az te tiztedben, Capitansagodban, Kiralysagodban, czeledessegodben, ezer zurzauart tamazt, hol bud miat akar el szakasztani Isténtűl, hol őrdőmed miat akar kenyesscegre vinni. Czac (791) ved iol eszedbe egy órad egez életedben nints őrdögi furdulas nekűl, hogy mint az legyec nyarba esic az ételt, es ha nem legyezned, hulton hullananac bele : Igy szűntelen mig élűnc, ezbenis kel veritezűnc, hogy mint à szanto, vető, arato, bor szűrő, farados testebe, igy vgyan azonoc faradianac lelkekben is, az wrat ellenec szűntelen segítseguil hiuan : Es igyis ki vagyodgyanac ez őrdöggel meg rakodot vilagbol, az orszagra, hol az WR czac az ő szent Angyalual es fiaual lakozik.

Antal iria magarul, hogy soc etzaka izgatta testet buialkodasra, nappal kedig szűntelen mint ket vitez, auagy ket morgo, tusakottac egy massal : Vallyon azis ninczen te raytad ? Midőn az kereztyen es Christus szolgália szembe szal az pogan ellenseguel, auagy midőn read tamaztya morgo szomszedodat, peresedet, felesedet, szolgadat. Ez-zeckel annyi bayod vagyon neked, mint Antalnac az puztaba volt az pőrös őrdöguel.

Mikor Antalt az őrdög izgatna testi keuansagra, annac nagy ehseguel es munkauual vőt-(791 v°)te eleit. Voltac ollyac, kic testeket cziptec es vertec, es nemellyec az orrockal az földet turtac, hogy meg enhednec az keuansag benne.

Mikor szep termetű aszony kepebe iūt eleibe, azkor gondolkodot melly rutac legyenec az testec, kiket az férgec ragnac pokolba, Mikor ez vilagnac szep voltat iutatta eszebe, azkor ő gondolkodot az pokolnac véghetetlen kinnyarol : Mikor betegség es faydalom, es szegenysege miat akarta ketsegen eyteni, akkor gondolkodot az véghetetlen diczőseges őrdöc életéről. Es igy mindennap oktatta magát miuel tusakodgyec az őrdőgne minden kisirteti ellen, Mellyec mint hogy meg szamlalhatatlanoc : azonkeppen az fegyueris szamlalhatatlan. De az WR az ő vitezi mellet aluan, mihent egyic fegyueret el eyti, ottan mast ad kezebe. Oe kedig az wr engedelme nekűl,

Szep Oka.

Az őrdögis Angyalnacetetima-gat:

Raytunkis:

Pőrődkis veled

Antal mint erősiđtte magát az őrdög ellen.

Szoltamollyackal, kic hasonlatot szennetec.

*Tehat miert erezti
reane az őrdögöt.*

*Több dolgai Antal-
nac.*

*Iőuendőt mint tud
az őrdög:*

*Mit ercz az regi
Remetekről*

nem hogy testednec, de czac hay szaladnac, sőt czac disznodnac sem arthatna, à mint pelda Iob, es amaz sereg díszno, az kikbe kéredzue menenec. ki vgy rontatot meg, hogy még sem motzanhatna, De az WR erezti ez okaért: Vagy hogy (792) nagyob tiztesseget adgyon az nyeresseg vtan, es ot az őrdög gyalaztassec, es az WR tizteltessec: Vagy hogy az röst es bűnben heueredet fel razattassec, es meg büntettessec röstsege miat: es okosban tareza magat, szüntelen vigyazuan. Így azért mindenkeppen hasznos az hiueknec az kisirtet, Kinec ellene erős fegyuered az igas hit, az tanulas, az io lelki ismeret, es gyakran valo könyörges.

Sok dolgait beszelli Remete Antal, kikbe nekije reszei voltac:

Niha tetteti magat hogy iőuendőt tudna, maga czac valami ielekből aranyozza, auagy latot dolgokat beszél. Meg lehet, száaz mély földrőlis hirt hozhat előb az postanal, Es el lopot marhat meg mondhattya ki vőtte, es hol vagyon, Es netalam iőuendőt mondanijs meg engedi az Isten niha neki, De minde- nekbe rakua álnoksagual.

Iszonyu es rőttenetes czac gondólnijs az regi pogansag kőzöt, Ægiptomban es mind ez egez vilagon, Christus wrunc születese előt menyi soc fele őrdögi czalard iőuendő mondasoc voltac: Es azbol szőrnýű baluany imadasoc: Torkos es parazna ünnepec, es kü-(792 v°)lőmb külőmb őrdögi álnoksagoc, Kiket az WR Isten fő keppen bonta el, az mi wrunc IESVS CHRISTVS fel tamadasa hirdeteseuel, à mint az WR fogatta vala, hogy az kic ő benne hinneec, őrdögöket űznenec, es soc czudakat miélnenec.

Ezert engette vala Isten az Apostoloc halala vtan: hogy nagy ieles emberec tamadnanac, mint regen Illyes, Eliseus, Daniel, Kereztelő Ianos, es többec. Ez felec voltac: kiket Remeteknec hiyttac, Remete Ianos, Hillarion, Antal, Pál es többec: Kic kietlen erdőkben lakoztac szüntelen iras oluasasban, tanulasban, imatkozásban, tanyitasban foglalatosoc leuen: Es kic nagy czudakatis mieltec: Hogy az nagy soc őrdögi setetsegből ki vennec ez vilagot, Es à Christus ismeretire hoznac. Kikre az WR Isten vgyan szemlatomast minden fele kisirtetit ereztőtte az őrdögneec, es viszont mindenec ellen győzedelmet adot nekic: Hogy őkis iobban mérezkednenec az őrdögöc ellen: Es batrabban predikálnac az Christus győzedelmet midőn csak őkis ennyire meg győzhetnec őket az WR neuébe. De ezec nem vol-(793)tac olly baluanyozoc, sem olly bordelyosoc, sem olly torkosoc, irigyec, keuelyec, mint az vtan *ex kakozilia et praua imitatione*: az az, gonoszul valo kőuetesből szerze Papa által az őrdög, mind ez vilag szerte. Kic ellen ismet wyonnan fő fő embereket keszeritetec az Isten tamaztani, es altaloc rontani az regi fel tamat Ægiptomi setetseget.

Szoloc azért az regi Remeteknec egy nihany őrdögi kisirtetekről. Ieronimus ezt iria, hogy Antal igyis szolot felőle.

Szoktac az őrdögöc Angyaloc kepebeis valtozni, es díczerni io cselekedetűnket, czudalni tőkelletesegűnket, aianlani érdeműnket. De mi ez fele kisirtetec ellenis emlitsűc az mi wrunc IESVS CHRISTVS kereztfan valo kin szenuedeset, kit mint egy győzedelmes zászlót hordozzunc előttűnc mert az mi iduőzítenc azon győzte meg à mi ellensegűnket, meg foztuan őket az ő ereiektől, es meg mutogatuan azba az mi nyeresegűnket.

Szoktac soc külőmb külőmb abrazatbannis tűnni, es soc keppen mind biztatni, mind (793 v°) rőtteneni. De Istenben valo bizodalomal meg győzetnec mind azokbannis.

Az őrdögökis, az Angyalokis sokszor el iűnec hozzanc, kiket imigy ismery meg: Mikor az io Angyaloc ielenneec, azoknac mind tekintetec, mind szauoc, magoc tartasoc, igen czendesec es kedues, kikbe nincz magoc fitogatas, kialtas, rőttenes, hanem lassu gyorsasagual bekesegecen vgy oktatnac es intnec, hogy Isteni félelmet es hitet indiczanac bennűnc, Es ollykor mennyei édessege vgy indul lelkűnc, hogy velece egyetemben keuannanc oda mennyi, az hol őc lakoznac. Kiktől ha szinten meg rőttenenekis, de őc ottan vigasztalnac: Pelda ezekről az paztoroc, es Zacharias, Iosue, Daud, Esáias es szent Ianos, kic szoltac az Angyalockal.

De az őrdögöknec ielenesec, mint az ihogo, vihogo gonosz- nőie, melly gonoszno noha fris, de szentelen es faytalan maga mutogato, es bűnre izgato, Kiknec abrazatyoc szőrnýűc, iőuesec czatepateual valoc, gonosz gondolatra i[n]ditoc, es nyughatatlan, es álhatatlan czelezapoc, mint egy szeles es értetlen (794) iffiiunac, auagy lator toluaynac: hogy az szemebőlis ki tettzie az latorsag. Kic mingyart rőttenest inditanac sziiűnkben, es testi bűnre valo vagyolodast minden érzekense- ginkben. Buiasagot, keuelyseget, torkossagot, gyolkossagot, röstseget, Isteni kelleltlenseget, Isteni feletlenseget, es testi batorsagot. Erről pelda szent Pál, ki mihent érzet magaba testi gonosz vagyolodast. az őrdög kőuetenec mondta, Mert ottan tudta, es híre lőt azbol, hogy rayta az őrdög.

Törtiniec kedig hogy ottan az őrdögöc vtan, nalunc terem- nec az io Angyalok is, kiknec az WR paranczolt, hogy tabort iarianac kőrnýűlűnc. Ezis mikor leszen eszedbe vehed, mert ottan meg valtozie gonosz gondolatod iora, Isteni felelemre, bizodalomra, Istenbeli őrmre, hálá ádasra. Így őruendeze Ersebet es az ő magzattya lelkekben, midőn az szűz Maria mehebe ielen volna az WR CHRISTVS. Így őruende Abrahamis, midőn három firfiac kepebe az wrat hazaba fogadta volna: Azonkeppen Zacheusis őruende Christusnac, es őrmrebe min- deneket meg elegite, az kiket regen meg (794 v°) czalt: Így vagyon az mi dolgunkis mikor az WR hozzanc iű, auagy az ő szent Angyali. De ha az mi félelműnc nőtőn nő, es az bűnre valo vagyodas szaporoszie, immár iele hogy az őrdög be buyt ot, mint Iudasba.

Ezeket azért iram, hogy midőn ismerned kőrnýűled, vagy raytad, vagy benned az őrdögöket, ottan fel kialcz az wrhoz:

*Diczenek is az
őrdögöc.*

*Mint kel meg is-
merni az őrdögöt
az angyaluul*

2: Cor. 12:

Psal: 10.

Luc: 1:

Gen. 19:

Matth. 4.

Erről írtam Quatagesima vasárnapon:

Magad bírása, nagyobb az ördög meg bírásanál.

Luc: 7.

Mat. 7.

Antal magat így erősítette:

Psal: 19.

Es ötet melled hiuan, Teis paranczoly méresseguel, mint az WR monda: Mennyei Satan, meg vagy on irua: Az te wradat Istenedet imadgyad.

Oh ki nagy dolog ielentetic it: Hogy az ördög illy méresz, hogy WR Christust inti, hogy ötet imadgya, Es neki igeri ez vilagot. Tehát mire nem akarna teged vinni, Es mit nem igerne teneked? De viszont ki ki (!) nagy edes batoritas ez à hiueknec, hogy az WR mihent paranczol hogy el mennyen, ottan el futamodic: Ertűnc lőt ez penig, hogy mijs így mérezkedgyűnc ellene az wrban.

Touabba it aztis iol eszűnkben vegyűc. hogy sokkal iob es dragab mi magunkat (795) meg birnunc, hogy nem mint az ördögöt, az az, midőn az mi lelkűnkben az Istenhöz terűnc, es életűnk meg iobityuc, iob, hogy nem mint ördögöket űznenc. A mint az WR mondgya az Apostoloknak: Ne örűllyetec azon, hogy az ördögöc engednec tū nektec. hanem hogy az ti neuetec irua vagy on Menyegben, Es azoknac kic így diczőkednec: Wram, nemde az te neuedben ördögöket űztűnkē, ezt fogia mondani: Nem ismerlec tūteket, tauozzatoc el tūlem kic áltokszagot czelekettec.

IMMAR szollyunc arrol, az miket Antal beszel maga felől, Ezt mondgya kedig:

Sokszor nagy fel akartac engem magasztalni, mint ha en masnal szenteb es érdemesb volnec: De en akkor őket atkozta az WR neuebe, es azzal űztem el.

Niha iőuendőt akartac mondani, mikor lenne imez, es amaz viznec aradasa, auagy imez es amaz dolog, hogy engemis arra tanyitananac. De en arra ezt feleltem: Mi kőzötőc vagy on nektec, vagy ennekem arra: az WR dolga az.

(795 v) Midőn ream nagy soc sereg kepebe nagy sikol-tassal, nagy vadac, kigyoc, Scorpior, louac, oroszlanoc, es egyebec kepebe rohantac es hazamot meg tőltőttec, Imez Daud szauat montam: Ezecek szekerekbe es louakba, Mi kedig az wrnac nagy felseges neuebe magasztaltatunc.

Egy ollykor el iőuen mondanac: Te Antal, azért iūttűnc hogy neked meg mutatnuc az mi fenyes diczősegűnk: De en ottan be hunyam az en szemeimet, mert az ördög vilagossagat latni sem akartam, Es midőn be hunyot szemmel imatkoznam, el enyeszec az ő fenyessegec.

Az vtan egy holnappal, midőn diczereteket eneklenenec, es az szent irasbol velem szolnanac, Be dugam fűleimet, es sűkette tūm magamot:

Niha vgyan meg raztac hazamot es mozgattac, de en meg ragattam az wrat, Sokszor nagy zőrgetest mieltec, Sokszor tanzoltac es tomboltac, haiyagattac, sipoltac, siuoltőttec. Midőn en az WR Istent enec szoual diczernem, őc akkor nagy siralmas notat fuyttac.

(796) Előtttem olly nagy magassan állot egy ollykor, hogy az feie az eget érne, az laba à földlen leuen, Tetteten magat Isteni felsegnec lenni. Es kérdene: Antal szolgam,

mit keuansz tūlem? De en az ő nagy magassagara rea méreztem szememet, es az WR neuebe paranczolec hogy el veszne, es ottan el enyiszec. Midőn bōytōlnec, Remete paytarsom kepebe kenyeret hozot hogy ennem, es intet ne tōrnem felőtteb testemet, kiuel magamnac betegseget szerzenec, De midőn ezbeis az wrat meg keresnem, mint egy fűst ki ment az ablakon.

Sokszor arany kepebe le heueredet előtttem, hogy vagy szememmel, vagy illetesemmel meg czufolna.

Sokszor igen erőssen megis vertec, es holt szamaba hattac. De en az szent Pál szauat mondom vala: Kiczoda szakazthat el minket az Isten szerelmetűl.

Mind ezekbe lattam az wrnac velem valo kegyelmes voltat, ki en előtttemis mint az Apostoloc előt, vgy hullatta, mint az villamas hul az egből. Es sokszor meg állottac az ayto előt, es zőrgettec, Es midőn kēr-(796 v)denem, ki vagy: Felelni kēllet, En vagyoc az Satan. Es mint az WR tanyituani előt, kōnyōrget hogy ne gyōtōrnem ennyire, Es panaszkoduan, elő beszelte menyi kart vallot miattunc, soc varosoc es faluc el holdoltatuan tūle Christus melle. Kin örűltem, hogy az WR még az hazugottis keszeritene igazat mondani. Ez legyen Antalrol beszédűnc.

Kinec tōb dolgait Es az vtan szent Pelagianus, Eugenius, Basilius, Effrenius, Ianos, Hor, Apollonius, Hillarius, Es sokan tōbec: Minemű kisirteteket szenuettec miattoc, mint gyōt-rōttec, nekic mit feleltec, es őket mint gyōztec meg: Erczetec meg azoktul, kic az Deac irast oluassac, In vitis Patrum, De hogy az Magyar iras oluasoknakis, lehessen reszec benne: Im megis egy nihanyrol emlekezem Negyed Rendben.

NEGYED RENDBE, SOC fele embereknek kisirtetekről szolunc: Kiknek Angyal kepebe, Christus kepebe ielentec, kiket hol imez, hol amaz bűnre izgatot. (797) Nemellyec mint veztec el, nemellyec mint gyōztec meg az ördögöt.

Szep Feleletec.

Egy Remetehez éyel midőn iūnenec Angyal kepebe, es gyertyat hoznanac gyuytani es intenec hogy kelne fel imatkozni, ő azt felele, az mikor en akaroc fel kelec, neked ne legyen arra gondod.

Mashoz mikor egy ördög iūt volna, es mondana: Nēz ream, mert en vagyoc az Gabriel Angyal: amaz be huna az szemet, es monda: Hāt nem en hozzam küldettel, mert en nem vagyoc méltó, hogy en hozzam Angyal iūne. Es el enyiszec.

Egy vénhöz mikor iūt volna, es mondana: En vagyoc az Christus. Mond az: En it nem akarom latnom az Christust, hanem az örök életbe,

Mas vénec mikor mondana az ördög, akarodé latni az Christust. Mond az: atkozot legy te, es azis, az kit akarsz

Rom: 8:

Luc: 10.

Nem kel hinni az ieleneseknek oknekűl:

Alazatos jelelet

It nem latyuc az Christust:

mutatni. Mert az en Christusom ezt mondta : Ha valaki tűnetec ezt mondgya : Imé ihon az Christus, imé amot, Ne hidgyetec.

(797 v°) Nemellyeken gyözedelmet vòt, az òrdòg.

Meg czalatot Angyal kepebe:

Atyat meg òleti.

Kutba szòkteti:

Fiat meg akarta òletni.

Almaba czalogatot:

Ne alomból hanem Isten ígeiből tanulj igazat:

Isten karomlo.

Volt egy Remete, kihòz az òrdòg soc eztendeig iart Angyal kepebe, es mindenbe szauat fogatta. Egy ollykor az Remetenec az Apia indul fiahoz, hogy meg latogatna : Es mond az òrdòg : Ma az òrdòg hozzaad iù apad kepebe, es egy szekertzet hoz vele : de te vòddel az szekerczet es òld meg òtet. Es meg mieli, Es ottan bele buic az òrdòg, es meg òli òtetis.

Egy Barat Hero neuù, midòn bòytòlesben es sanyaru életben az többinel fellyeb tartana magat, annyira, hogy Husuet napiannis semmi falatot nem akarna czac kostolniji : Ezben fel fuuakodic Es az òrdòg angyal kepebe hozza iù, Es inti hogy egy mély kutba vgordanec be, Es ot meg tettzenec az ò nagy szent volta, mert seres nekùl megmaradna : Ezt meg szerzi de czac alig vonhatyac ki az tób attyac, hogy oda nem hal, de annyira el tórte volt magat, hogy harmad napra meghalna. Kíbe annyi vaksag (798) volt, hogy megis azt vélne, hogy az Isten Angyala mieltette vele.

Mas remetenec midòn soc eztendeig szolgalt volna az òrdòg angyal kepebe, minden éyelre gyertyat gyuytana neki az ò Szolosmaiara, végre inti hogy fiat áldozna meg mint Abraham : Kit midòn meg akarna mielni, az fia el rantya magat. es el fut.

Volt egy, kinec az òrdòg soc almot ielengetet : Es midòn az Sidoc es Kereztyenec gyùlekezetit almaba nézne : vgy tettzie volt hogy az Sidoc nagy fenyesec, az kereztyenec feketec : Ezbòl inti az òrdòg hogy Sido hitre terne, es kòrnyùl metelkezec. Ez felekròl sokat mondhatnéc, De szollyunc à gyözedelmessokròlis.

Istent szidalmaztatta.

Midòn egyuel vndoc gondolatiba Istent szidalmaztatna, Mond neki egy vén Remete : Ne fély fiam, mert nem akaragod szerint mielted.

Buialkodasra int

Midòn ketten szeretettel laknanac, es az mit kezec munkaiual szerzetec, azt varos-(798 v°)ba vinnec el adni, hogy magoknac életet szerzenec, az egyic paraznasagba esic, mig az masic az piatzra megyen. Ki miat igen meg ròtten, es nem akar az tarsauul az ò regi lako helyekre mennyi, Amaz noha tiztan marat, de megis így szol neki : Enis az vétekben estem,

azert annyiual inkab mennyiunc el, es it tarczunc poenitenciat, hogy nem mint az òròc tűzbe. Mert io az WR, es igen irgalmas azokhoz, kie ò hozza térnec.

|| Immár szollyunc az nagy hitiekròlis.

Nagy hite ez vennec.

Terimitymba volt egy vén, kinec nagy sanyaru életet latuan az ot valoc, adogattac neki etelt es borotskatis, Ehòz viszne egy òrdòngòst, hogy ki ùzne az òrdògòt : Es mond az òrdòg : Ez reszegeshòz hoztatoké. Az vén noha nem akaria vala az òrdògòt ki ùzni, azert hogy òtet ne magasztalnac : De è mondasaért az òrdògnec fel indul : Es mond : Hiszem hogy az en Christusom tegedet addig ki ùz onnan, mig imez pohar bort meg iszom : Es haytani kezdi, es sikolt az òrdòg, hogy égne mint egy tűzbe, es ki fut onnan (799) mig azt meg isza. Ez noha semminec vélte magat, de imé melly eròs volt Istenben.

Draga ismerete maganac.

Arseniustis midòn soc keppen kinoznác az òrdògòc, noha mindenkor ioba vala foglalatos, megis így imatkozik vala : Ne hagy el en Istenem ; mert soha semmi iot nem mielttem, De akar czac mosr kezdezd el velem az io életet.

Pambusis halalakort ezt mondta : Noha kenyeret nem òttem mig è kietlenben lakoztam, es gonosz szot sem mondotam, De megis vgy muloc ki, hogy ki czac el sem kezdettem az en wramnac valo szolgalatot. Szep szoc ezec.

Ket attyafiac vér szerint valoc, lakoztac egyùt, Az òrdòg soc keppen igyekezet òket òszue veszteni, midòn az òcze egy-nihanyszor gyertyat gyuytana, az òrdòg mind meg fuia vala : à miat verni kezdi az Battya az òczet, de az òcze czac azt mongya volt. Ismeg meg gyuytom édes bátyam, es nem veztheti òszue òket.

(799 v°) OETOEDIC RENDBE.

Im szoloc en idòmbeli dolgokrolis. Mert lattam hagyigalasokat az òrdògòknec, forgo szelbe valo czauargasokat, Szoltam azockalis, kie szòrnyù keppen lattac sokszor. Azockalis, kinec Angyal kepebe Christalbol vagy kelhbòl szolt. Azockalis, kiknec soc dolgokban szolgaltac, à mit nekic paranczoltac. Hallottam hogy nemellyec meg értòttec aztis mit szolnac az madarac, es barmoc, az òrdòg segítsegebòl, Meg mondom azert mind ezekròl mit értòttem. Ez mellet az en magam kisirtetimròl. Emlekezem az òrdòg ùzesròlis, kiròl czuda latot dolgokat mondoc, kie en idòmbe lòttec.

Ezec vtan megent térec több fele kisirteteknek értelmire, mellyec à hiueket sockeppen épític. Mondoc historiákat : előszer arrol, à ki igen banta mikor kisirtete nem volt, Egyeb fele Historiakatis beszéllec : Mint egy meg hóltrol, ki az koporsoból fel keluen, mosolyodot haromszor, es meg magyarazta az okait, Nemelly boszuat mint túrte. Nemelly bűnen mint bankodot. Mondoc Historiat arrolis, az gonosz gondolatnac mint (800) kel eleit venni. Arrolis, mint vigasztaltat egy vac, hogy ne bannya vaksagat. Szoloc az keuelysegrőlis Historiakat. Arrolis, az egyedül való lakasrol, mit mondtac nemellyec. Szep Historiakat mondoc az alazatosagrolis : Mint banta egy mikor diczertec. Mas mint futot az több futockal, az hol nem féltis. Mondoc Historiat az erős hitűekrőlis. Es peldat veszűne hogy semmibe el ne higýűc magunkat, Hallunc szep dolgokat azokrolis, kie magokat szep móddal birtac. Syluanus Barat almarolis. Egy nihany bolond aitatossokrolis. Szoloc arrolis, hogy minden az ő tiztibe kedues lehet, Arrolis, az az atyafiui szolgálat melly draga. Hallunc hasznos Historiakat az imatkozásrolis. Az magunc bírasarolis. Az bűnben való fel kellesrőlis. Arrolis, hogy az bűnben el ne hagyuc egymast. Mondoc czuda Historiakat az paraznasagra való geriedezezekrőlis. Az sokaig való kisirtetrőlis. Szoloc egy soc szelentzes őrdögrolis. Az en raytam lőt dolgokrolis, Es arrol való tanaczomrol : Mind ezekről azert szoloc, mert mindenben practikai vadnac az őrdögnek. Kiknek Histori-(800 v°)aiból soc fele épületeket vehetne az értelmesec.

En latasom.

Ez Historiac között emlekezem en időmbe lőt dolgairólis az Satannac, Imezt szememmel lattam.

Hiyttac vala engem Babindali hazához, Nitra Varmegyebé : Es ot hagyigalkottac az gonosz lelkec. Estue vaczora felőt, űl vala mellettem egy szolgabiro, ki hozzam képest iűt volt oda : azt vgy hagyita, hogy ottan be tőric az feie, egyebetis hagyigalt, en mellettemis űtötte az falt, de czac ruhamot sem illette : Mig ot voltam szep diczereteket es könyörgőseket (!) mondtam, es irua naluc hattam az könyörgő imatsagot, hogy az szerint segítségül hiyac az wrat, es életyeket meg iobitsac, az vtan rőuid nap el tauozot.

Vala masuttis, az houa Mise mondo Papokat hiyttac előszer, es tűzet fut reaioc, es ő magokatis kemenyen meg hagyigalta, es el pironkottac onnan. Mikor kedig igaz Predika-(801)tor tanyitot, azkor még sem motzantac. De az WR dolgai mind ezec.

Sempten forgo szel tamada szent Iacab napian, Predikatio utan : 1577. Egy nihany ház előt kemenykeppen forgolodot, es az port el fel vitte az egre, végre időe az en hazam eleibe es midőn az WR neuueul titkon magamba el küldenem, rut bűdős kőn kűues szagot szerze, es el muléc. De az vtan tizen

ketten dögösültec meg hazam nepebe, hata meg holt, negy gyermekim, ket szolgám, hata meg élede. De az WR nekűl hayszalamnakis nem árthatot volna. Méltan penig nagyobatis érdemlenec, de tekinti az ő szent Fianac érdemet.

Egy aszony midőn azkorba az Vag vizebe mosna, el ragadgya fedelet, es fel viszi az egre, es hol hosszan nyuutyogattya, hol őszue gömbörgeti, el ala vetuen, el vesz az fedel.

Egy vilagtalan Anna aszony, Papai, időe hozzam Semp-ten, es szantalan dolgait beszélte, hogy Eb, diszno, lo es egyeb vndoc kepekbe eleibe iű, rea rőhög, es bűdős döguel czac nem meg őli, Es mikor el megyennis, rőttenetes gonosz szagot erezt. Es lattaso-(801 v°)katis lát, mint ha egy igen nagy fara soc Apattzac, es Baratoc volnanac kötőzue, es azzon égnenec az tűzbe. Es hol mi egyeb szőrnýű lattasockal rőttenenec. Ez aszony kedig igen értelmes, es Isten szerető vala.

Groff Iulius es az felesége, Turzo Ersebet : arra kérnec vala engem, hogy en Angyali latasból szólnéc ő nekic. Az Groff egy nihany imatsagot tudot, azt mikor az kelhre, vagy Christalra monta, el időt az Angyal, es à mire kérdettec, meg felelt : De ő maga nem láthatta, hanem vagy gyermetskeuel nézette, vagy az kit igen io erkőlcű Predikatornac velt, De en nem mielttem, Mert félttem őrdőgi czalardsagtul.

Egy nihany Czaszaroc tartottac ollyakat, kie elő hoztac szem latomast az őrdögöt soc fele wrac es emberec képebe : Nemellyec vendégeket olly etkecel tartottac, kiket az őrdögöckel hozattac sok feiedelmec aztalarol meszűnnen. Es azoc talaltakis szolgac kepebe, es soc louakonnis kisirtettek azvduarba, Mint 1577. Rodolphus Czaszarnal hallom. Nemellyek kutakat es hazakat czinaltatnac vele, á mint mutattac Paduaban, nemel-(802)lyec kenczet asatnac. De ha sereget szerezne belőlec, czac vezteg álmac, nem hartzolnac. Ezec mind czac szem feny veztő alnoksagi az Satannac, kiket meg fizet végre. Vadnac soc éyel iaróc : kis soc gonossagot mielnec, de végre el hagyta őket. Mikor el iű veszedelmeknek ideie.

Huszar Gal monta, hogy beszéllet egy emberuel, à ki kigyoból ételt főzöt, es valakí azban őt. minden állatnac madarnac, tyuknac, lonac, tehennec, az szauat meg értőtte. Historiat is beszelt rola, az tyuc mint szolt fianac, hogy farka ala buynec, es azon mosolyodot az szolga, ki titkon őt volt az wra étkebe : Az verebeknek is mint hoztac kőuetseget, hogy egy szamar el ontot egy sac buzat az vton. De en eztis őrdőgi practikanac vélem.

Noha nem keuantam semmi tarsalkodasat, es szem latomast nemis lattam. De titkon szent Pál kēnt ezerkeppen tapasztaltam meg, hogy raytam vagyom. A mint szent Pális, midőn bűnre izgattatot, az ottan őrdög kőuetnec monda, kiből eszebe vette, hogy rayta termet az őrdög. Es sokatis sir-(802 v°)tam miatta, De az WR latuan hogy nem en kenyemből mielem, meg szánt es vizont ezerkeppen vigasztalt es erősitet ellene, Kiből sokat hasznaltatot az WR masnakis.

Vilagtalan előtettzesec:

Ielen[er]sekről.

őrdőgi szolgatásokról:

Madarac szauat értet.

En erzesem:

Hagyigalo őrdög.

Forgo szel:

De ezbennis ezuda mély az WR Istennec az ő iteleti es tanacza: Hogy nekiknec ezer fele hasznara es epületire lesz az őrdög kisirtete, nekiknec véghetetlen kinnyanac kezdetere. De mind ezekben igaz iteletuel czelekeszie az WR, ki lattya mindennec minden dolgait, es azokhoz illendő büntetéseket tud szabni, *Nam malum, malo aptissimum.* Ezt ved eszedbe imez rőttenetes Historiakbolis.

Farkasdi dolog:

Itten közel Farkasdon, 1577. esztendőbe, ket embert rőttenetesen kinezot az őrdög, Az egyikhöz hiynac búuös baios aszont, azt vgy kinezta, hogy megis őli, es à miat el rőtten az falu: Az masikhoz hiynac egy Predikator, azbel iöuendöt mond az őrdög, es aztis meg monta: most nem iöhet az Predikator, mert halottat temet, es it talallyatoc, De azért az vtan el iü. Hogy oda megyen, az ember örül neki, es kéri hogy tanyicza es batoritsa, Az őrdög mas (803) felől mast mondatot vele. Mond az ember: Niha en magam szoloc, de niha nem en, hanem mas szol ki belölem, Vgy tettzie hogy iob felől vagyon bennem, bál felől az szium fele még nem ereztette az Isten, sokszor igyekezie oda menni, de könyörgec Istennec, es neki szoloc, hogy nem megy oda, nem, es ottan meg tartozodie. Mikor kedig ezből szolt az őrdög, iob felől az sziaia felre ficzodot, es meg mondta az ember: ő mondgya ezt.

Ezen az falu meg remült, es midön az mellett hallotac volna az Predikator biztatásat, az faluis meg keuanta, es azockal fel induluan hozsam iöttet, hogy en boczassac Predikator közikben. Gondolhad ezbőlis, Minemü itelettel eresszen az Isten, még illy szörnyü nyaualyatis nemellyre, hogy ázbol nekic el veszenec az ő érdemec szerint, nekic meg rőttenyenec, nekic mind magokat, mind egyebeket epitsenec az szörnyüsegeknec által.

Igy midön egy vakon születről kérdenec az Apostoloc az wrat, szüléi vétke miat születetté vakon, vagy miért? Mond az WR: Hogy az Isten ereie meg tesset ryta, es az-(803 v°)bol tizteltesec az Isten, Es az WR meg gyógyita ötet, Es így mind az vac, mind egyebec meg ismerek az által az Christus hatalmat, es belöle sokan diczerec az WR Istent.

Mas ezuda dolgot mondoc, egy baluanyozo, papas, babonas aszonnac meg tereseről.

Oerdöngös aszonyrol.

|| 1577. esztendőbe vala egy Oskola Mesterem, Lethenyi Pál, kit az vtan Isten lekli paktorsagra hiua, es ki boczatam Maczedra, es több igen meg vakult falukra. Azoc közt valanac egy nihany őrdöngösec, kie elein soc keppen karomlottac az ő tanyitasat, Végre esztendő mulua találkozic egy aszonra, kit hiyttac Tardoskeddi szerencze Benedeknec: Ezt mikor egyszeris, maszoris feddene baluanyozasarol, es bubaiossagarol, es magaba gondolkodnec az hallot Isten igeieről: Egy éyel kezd

imatkozni terden álua az ő szokot imatsaga szerint, es latuan az őrdögöc, hogy el vagyodie túlóc, rayta termenec, es kezdic rőtteneni es kinezni, ki (804) miat nagyokat sikolt, es kezd erőssen könyörgeni, vinne az Predikatorhoz: Soc dolog volna meg irni egy nihany hetig mint kinlodot, es az őrdög mint fogta meg fület nyelvet, hogy ő maga se halhasson se szolhasson, hanem az őrdög szolt ki belöle, Ki soc keppen ezufolta es felelt az Predikatornac. Ki ezuda álnokul imeztis kérte: Mellyic az Isten könyue. Amaz mutata az ő es wy Testamentot, es mondot arra: Nosza hát, ha io Predikator vagy, es bizol tudomanyodba, tőd feiemre, es oluasd, lassza ha ki üzhetszé, De az, azt felelte: Nem veszes arra, Tudom en mint tört meg teged à mi wrunc IESVS CHRISTVS, es az ő neuebe szoloc te neked, es őszue gyüluen az szomszedsagual es haza nēpeuel imatkozot érötte, es ő vele is mondotta erőuelis. Végre az aszony hol szolni kezdet, hol megent az szolt ki belöle, Es meg ismertec mikor az őrdög szolt, Elis ragattac volna niha az aszonyt, es kezec kērtet, de fel kialtot az aszony, es ismet imatkozta érötte. Egy nihan napra mond az aszony: Latom az Atya Istent, es az ő meg feszültmē az Fiu kezec nyuyszenketet, es az őrdög-(804 v°)ket, es i szerelmes Fiat, es az tya, es azba meg könyebeszie az aszony, Es soc keppen halat ad az Istennec io teteről. Es mond: most bizonyal értem, hogy nem az szentec érdeme, hanem czac az Iesus Christuse segiti az bünös embert, mert tsac ő nyuitya nekem az ő kezec. Es meg beszelli regi gonosz életet, buiasagat, baluanyozasat, es baiolasat, Es nem akart el tauozni az Predikator hazatul, hanem éiel nappal tanult es imatkozot: Es midön egy pentec nap az Predikator sodort enec, keresnekül hozza nyul, es mond neki az Predikator: Ne öd ha ismered hogy szüednec néhessegere vagyon, Oe kedig mond Ez elöt soc Sodort keuantam meg szenteltetni az kokonya közöt, kiket nem szenteltettem, hanem őrdöguel ezufoltattam meg: Es azt nagy bolond aitatossagual öttem. Immár most értem, hogy az WR mindent meg szentelt, es minden tizta azoknac, kit véreuel meg tiztitot, es azba bizic, az tiztatalannac kedig es őrdög tagianac minden tiztatalan.

Ezből mikor üznec az őrdögöt, soc regi hiwseget szamlalta elő az őrdög, az kikbe ne-(805)ki szolgalt, es fenyegette, hogy nem erezti senki kezebe, mert egyszer neki atta magat. Niha hizelkedő szoual szolt, hogy ne hinne mas Christusba, Mert ő volna az Christus. Mikor hazuttattac es azt mondtac, hogy ötet meg tört az WR CHRISTVS, azt felelte: meg törté volt de ismeg erőt veszec. Es nosza kisirezsze ha gondoloc ved. De houa inkab alnokoskodot es czaczogot, annyial nagyob méresseget vöttet az hiuec ellene, es aitasban imatkozta az nyomorult emberert: Kit Isten megszabadituan, sokan inkab epültet az wrnac igeieből.

Midön meg gyógyult az aszony, kérdezte ha ő szolté, azt felelte, niha mind fület nyelvet meg tartotta, es nem hatta szolni. Es sokat nem hallot azba, az mit belöle mondot.

Ime az ele baluanyozasra akarta vinni mint az papas az könyuet felekre tölte, niakara irta, keresztet hantac. Ezzel ő keuet gondolt, De à ki halgat à Christus szanara, es azba bizic, es az ő neuet segitsegül hiya, ot nem maradhat.

Az vtan en meg hagyam, hogy ennekem irna meg az Predikator : Az őrđög neuebe minemű imatsagual miette az baiolast, kit ő vélt hogy Isten neuebe miett. Kiket nagy anyatul, es egy Mise mondo Paptul tanult volt.

|| Im nyoltzat elő szamlaloc bennec.

(805 v°) Bayiolo Imatsagoc,

Czuzrol valo bay:

*Lassad minemű
hazugsagokat hoz
elő Christus földi.
Es melly hiaba
veszi az ő neuet.*

Wram mindenható Isten, muléc regős nagy vth, rayta megyen vala áldot wrunc Isten, elő talala hetuen het fele veres Czuzt. Monda áldot wrunc WR Isten : houa indultatoc ez regős regi nagy vton? Meg szolala hetuen het fele veres Czuz : Ha minket azon kérdész wrunc wr Isten, houa megyűnc vgy mond, Minkis el megyűnc vgy mond, ez fekete föld színere. Áldot ez testbe, teremtet ez lélekbe : szálas husat szaggattyuc, piros véret meg iszuc, száz tetemet tórdellyűc, száz izít, száz forczikaiat. Hogy azt halla áldot Wrunc Isten : Tűc se mehesetec vgy mond ez fekete föld színere, ez en adottam testbe, teremtettem lelekbe, tűkis siessetec, az tenger szigetibe, kegyetlen Oriassoknac száalas hussat szaggassatoc, piros véret meg igyato. Azt meg hallác, el sietenec, menenec tenger szigetiben. Ez ember nec szeméből, szaiabol, feieből, ortzaiabol, piros vereből, szálas hussabol, száz tetemiből, ki siessen es el oszollyon, hetuen het fele Czuz : Follyo czuz, veres czuz, kęc czuz, feier czuz, szöderies czuz kősz-(806)ueny, faydalom, keleueny, ki oszollyon, ki romollyon hetuen het fele nyaualya ez emberből. Neuet meg kel neuezni.

Az kinec feiet meg mente hogy ne fayion.

Hol volt neki aranyas szeki:

Nemes aszonyom Boldog Anya, be mene szent Tempomba, le üleplec az ő áldot aranyas szent szekibe, az ő áldot szent feiet meg esé fenye fűst czuz, fenye fűst keleueny, le fűgezte az ő áldot szent feiet rayta, szent kedue könyörödec, szent szine szomorodec. Azt lata az ő áldot szent Fia, Monda : Oh en szent Anyam, mire szent feied le fűgeztöd, szent kedued meg könyörödet, szent színöd meg szomorodot? Hogy azt halla aszonyunc Maria, monda : Oh en áldot szent Fiam, hogy ne szomorodgyec az en áldot szent szinem, hogy ne fűgezzem az en áldot szent feimet, hogy ne könyörödyem meg az en áldot szent szinemben. Az en áldot szent feimet meg essé fenye fűst czuz, fenye fűst keleueny hetuen het faydalom be fokta száz tetememet. Hogy azt halla áldot Wrunc Isten : Ne ijedgy en zent anyam Maria. im en meg szoritom az en aranyas kendetlen kezkenömmel, az te áldot szent feiedet, belőle ki fusson (806 v°) fenye fűst czuz, fenye fűst keleueny, benne meg nem maradhasson hetuen het faydalom az te száz tetemedben. Áldot wrunc Isten hatalmabol, meg nem maradhatanac hetuen het fele fenye fűst Czuz. Ez mai diczöseges

napon enis meg szoritottam ez ember nec feiet, ez kendetlen kezkenöuel, bűnös szaiambol szent igeket rea mondottam : Ne ijedgyel szent Anyam Maria, en vagyoc mindennel nagyob oruos, te vagy mindennel nagyob baios.

Az kinec az Torkaba erezkedet.

Föld, édes Anya, te neked mondom előszer : en nec è torkaban erős pőrös toroc erezködet, toroc gyikia, beka leuelegie, nyac foga : oszollyon, romollyon, benne meg ne maradhasson, eros pőrös toroc, gyikia, beka leuelegie, nyac foga, diszno szakai, keleueny oszollyon, romollyon, Istennec hatalmabol, boldog anya paranczolattyau.

Az Menyelesről:

WRunc WR Isten fel üle az ő szent Szamaranac nyergetlen hatara, el indula Paradiczomba, be nem mehetec Paradiczom kapui, laba meg botlec, laba meg czokec. tsont (807) mene ki helyeről, velő mene ki helyeről, vér mene ki helyeről ér mene ki helyeről, wrunc Isten le fűgezte az ő áldot szent feiet, szine szomorodec, kedue könyörödec. Azt meg lata az ő szent anya, monda az ő sz. anya, oh en szent Fiam mire à te szent feied fűgezted, szent kedued könyörödec? Hogy azt halla áldot wrunc Isten, Monda : Oh en sz. anyam Maria, hogy ne fűgezzem sz. feimet, hogy ne szomorodgyec szent szuim, hogy ne könyörögyec sz. keduem. Im en fel űtem szent Szamaromnac hatara, be akar nec menni Paradiczomba, be nem mehetec Paradiczomnac kapui, szent Szamaromnac laba meg botlec, laba ki czokec, czont mene ki helyeről, velő mene ki helyeről, ér mene ki helyeről, vér mene ki helyeről[l]. Hogy ezt halla az ő szent Anya Maria. Ne ijedgy en áldot szent Fiam. En az en szent kezemmel meg fogom szent Szamarodnac labat, szent szaiambol szent iget rea mondom, szent lehelletemet rea lehellem, czont megyen czonthoz, velő megyen velőhöz, ér megyen érhöz, In megyen inhöz, vér megyen vérhöz. Enis è mai napon meg foktam (807 v°) az en bűnös kezemmel, ez oktalannac auagy ember nec labat, auagy kezec, Enis szent iget rea mondom, bűnös szaiambol lehelletemet rea fuom, hogy helyekre mennyenec.

Az igezetről.

Nemes aszonyom Maria, őlebe takara az ő áldot szent Fiat, be mene vele szent Timpoliomba, le üleplec az ő áldot zent aranyas zent szekibe, eleibe teue aranyas bölceiet, bele fekteti Iesust, azt meg latac zent aszonyoc, zent leanyoc, zent Apostoloc. Martelyoc, Iesust meg igezec. Azt meg lata az ő szent Anya, monda ez szot az ő szerető szentinec : zent Nestorid azonnac, mennyel en szerető szentem, hozad Iardouannac vizet, had fiesszem meg benne az en áldot zent Fiamat, El mene zent Nestirid aszony, el hoza Iardouannac ent vizet, benne Iezust meg fireztec. Monda ez szot zent Nestirid aszonnac,

Imez bolond az Szamartis szentnec neuez.

Im azt hazudgya hogy szűz Maria gyogyittya az Christust:

Ladde mely hazugsagra tanit az őrđög.

Hogy mar Tempomba. Maga iaszolba fektet

Azkor meg az Apostoloc sem voltac, ez fele aszony es leanzo hirrel sem volt.

vid el vgy mond Iesusnac az ő igezetit, piros Maruan kőre, hogy azt halla az ő szerete szenti, zent Nestirid aszony, el őnte piros Maruan kőwön, ot el osztla, meg nem maradhatta Iesusnac az ő igezeti. Ez mai díczőseges napon ez s'ez emberen vgyan ne maradhas-(808)son meg firfi igezeti, leány igezeti, aszonyi állat igezeti, Istenec hatalmabol, Bodog aszony paranczolattyabol.

Az őkleletről.

Kérgetic vala mi wrunkat, az gonosz Sidoc, meg fogac, fel feszitec magas kerezt fara, tőuis Coronaua koronazac, hegyes czuczaua őklelec, vas szeguel szegezec, az áldot zent szüeből fel inditac az ő őkleletit, az ő meredőket, az ő keleuenyet, Azt meg lata az ő szent Anya, Oh en áldot zent Fiam, nem czudalom hogy te neked fel indult a te keleuenyed, nám teged meg foktac az gonosz Sidoc, fel feszitettec magas kereszt fara, tőuis Coronaua koronazac, hegyes czuczaua őklelec, vas szeggel szegeztec. Im en meg nyomom az te áldot őt mély sebeddel, az en zent het epessegemmel, zent Ianosnac ő arany gyűrdieuel. A mint meg nyoma szűz Maria, az ő áldot zent Fianac, Enis embernecc vgyan meg nyomom, WR Istenec őt mély sebeuel, aszonyunc Marianac zent het epessegeuel, zent Ianosnac ő arany gyűrdieuel. Az embert meg neueztem.

(808 v°) Az Geleztarol.

Fekszic vala az egy geleztas ember az tengernecc partyan, oda mene három szep szent aszony, egyic szent Borbalya, masic szent Ilona aszony, harmadic, kinec neuet nem tudom: Szent Ilona aszony szedi ki az geleztas aszonnac az geleztat az ő beliből, gyomrabol, Az szent Borbalya aszony aprora vagdala, a kinec neuet nem tudom, az, az tenger fenekebe hanya, az tenger feneken meg nem maradhatta, ot el osztla. el romla, Ez embernecc az ő beliben, gyomraban, hasaban. vgyan el osztollyon. Istenec hatalmaual, bodog Anya paranczolattyaua.

Has fajiasrol.

Wram mindenhato Isten, mulec egy regős nagy vth, rayta megyen az mindenhato wrunc WR Isten, az ő szerető szentiucl kereztelő szent Ianossal, elő talalanac hetuen het fele erőtelen has faias. Monda ez szot wrunc Isten, houa indultatoc ti ez regős nagy vton, hetuen het fele erőtelen has faias? Ha engemet ezen kérdész wrunc WR Isten houa indultune. Minkis el megyűnc ez fekete földnecc szinere, áldot ez testbe, teremtet lélekbe, (809) hurat, gyomrat, őszue haborgatom, piros véret meg iszom, szálas husat meg szaggatom. Azt meg halla áldot wrunc Isten, paranczoloc en té neked hetuen het erőtelen has faias: tūc se mehessetec el, ez fekete föld szinere, szálas hussat meg ne szaggassatoc, az en adottam testnecc, teremtet leleknecc hurat, gyomrat, őszue ne haborgassatoc,

piros véret meg ne igyatoc, tūkis mennyetec az tengerbe, tenger főuenyet fel forgassatoc, habiat haborgassatoc, kőuet hasogassatoc. Azt meg hallac el sietenec. hetuen het erőtelen has faias, tenger főuenyet fel forgatac, kőuet hasogattac. Ez embernecc az ő hassabol, gyomrabol, beliből vgyan ki osztollyon, romollyon, az ő has faiasa.

Miert irattac ezec:

Ezeket azért irtam: hogy érczed mi legyen az baiolas, es azon igeiből vöd eszedben, hogy őrdög talaluannya. mely őrdögöt az iras hazugnac es gyolkosnac mond: Imé ezekis merő hazugsagoc: sőt a mi wrunc Iesus Christusnac, az szűz Marianac, az Apostaloknac karomlasi, kikre bolond dolgokat költöt, (809 v°) mint űltec aranyas szekbe, mint talaltac elő hetuen het czuzt, keleuent, has faias, azockal mint szoltac, azokat mint kültec tengerbe, az Szamartis szentnecc neuez: Es több ezer hazugsagra tanittya az szegeny bolond emberi nemzetet. Oh ki nyomorult volna az őrdög miat az ember, ha szabaditoia nem volna.

Innet ved eszedbe azért aztis, melly bolondul mentie az baiolast azoc, kie azt mongyac, hogy Isten igeie: Sőt im hallod őrdögötől talalt hazugsagoc, karomlasoc es czufolasoc, Mely hazugsagual az hitetleneket azért segeti az őrdög, hogy őketis, egyebeketis oztan el vesztessen miatta, az mint a szegeny aszonybais bele buyt volt azkor, mikor el akarta hadni. De miért hogy tudatlanul mielte, az WR könyörűlt rajta, es sz. lelkeuel meg vilagosította, hogy mijs magasztalnuc az ő nagy kazdag irlgalmassagat. Es egyebeketis tanyitanac az fele el teuelyetteket, kikiről im megis egy czuda dolgot mondoc.

Mas Bayios aszont mint vert az őrdög.

Apayon, egy nemes baiolo aszony, Apai Ferentznecc Anya szent György napian, czi-(810)nal ket koszorut czipke fabol, es azokat tőtte az Desaba, es arra feyte az ő teheninecc teyet őnnön maga, hogy annac teyet mas el ne vehesse, auagy az maseis oda gyűlyön. Es gyűytőt soc vaiat az baiolassal. Ez tőuises koszorokat oztan el tőtte es tartotta hazaba az kementze mellet.

Annac vtanna fel eztendő mulua tamad hagyigalo őrdög annac hazaba, Es az több czintalansagi felőt, egy nap elő veszi az ket czipke koszorot, es feiebe teszi, ez utan mind feiehez veri, es czapdossa, tőri, fagattya. Ezt latuan az szolgálaloia, mond: Iay szegeny aszonyomot mint vere, Es aztis ottan kemennyen artzul czapia az őrdög. De senkit nem lattac.

A melly vaiat kedig gyűytőt volt, huszon nyoltz pintnit, az bűbayios teyből, az lakatos ladabol elő hoza, es előtte mind a földhöz veri.

Hol volt Ianosnac arany gyűrdie.

Ido Sempthöz eny mely föld ez Apay, es kis fajuczka.

Im lad hogy igaz mondas: Vala-melly kesőre, de kinnyal fizet az őrdög.

Soc egyeb őrdőgi dolgokatis mondhatnéc, kiket felőle Olasz országba hallottam, mint lakoztat nemelly aszonnal, es ez feleknec minemű fioc születet. Azoc minemű ör-(810 v°)dön-gősőc voltac: minemű dolgokat czeleketec, hirtelen nagy ház építéseket, es soc praktikakat, De miért hogy azoc nem épü-letekről valoc, el hagyom.

Eyiel iaroc czi-
talansagi:

Eyiel iaro aszonyokrolis sokat mondhatnéc, kic eyel Matska képebe szökdeczölőc, soc louagoc módgyara iaroc voltac, tomboloc, tantzoloc, reszegesec, paraznac egy mas közöt, kic fel labbal kis gyermetskeket tzegebe töttec, kic soc kárt soc czintalansagot mieltec. Kic közzül nem regennis 1574. eztendő tayaba, Poson fele sokakat bennec meg égetenec kic soc szörnyű dolgokat vallottac. Kiknec vgyan kiralyne aszo-nyoc vagyon es annac szauara röttenetes dolgokat miel az őrdög. De mind azert, hogy végre el veszesse őket.

Mit ercz ezekből.

Az őrdög mint az
sino oroszlan
egy kereng.

Innet gondolhad melly igen szomiuhozza az őrdög az sze-
geny ember veszedelmet, ez ő azba melly álnoc es rauasz legyen.
Es mi melly nyomorultac volnanc, ha az Isten Fia testünkben
nem öltözöt volna.

Az mint az búbayba kedig melly álnoc, Szinten illy álnoc
az töb dolgaibanis. à Sidoc (811) Törökőc meg vakitasaba,
toluaysag, paraznasag, reszegseg, lopas, gyolkossag vétekben,
az papoc Miseiebe, bölczoiban, kic közöt noha az Isten neuet
emlitic, De olly álnokul, hogy azt meg czufoltassa soc alakoz-
tatassal. Meg paranczolta kedig az Isten, hogy az ő neuet hiaba
ne vegyűc, azzal ne karomkodgyunc: Hanem tiztan, igazan,
szent es io dolgokban emlitsűc.

Eztis ved eszedbe mind ezekből: Nem oknekűl tanyitac
az mī wrunc IESVS Christus, hogy mindennap kériűc aztis:
Ne vigy minket kisirtetbe.

Szoloc töb szörnyű dolgairolis az őrdőgnec, hogy érczed
mint adogat álkolmatossagot minden fele bűnökre, reszegsegre,
paraznasagra, es egyeb bűnökre.

Egy Deac czalatkoztatása.

Egy Deac Wittembergaba, mikor nagy reszegsegre atta
volna magat, az őrdög megyen melle reszeges ember kepebe,
es egyűt íszic vele, Végre mond: Ad nekem magad, es fogad
fel, hogy soha nem nézed az irast, es im olly irast adoc, hogy
mikor rea, imez (811 v°) vissza fordult igeket mondod, annyi
arany forint hul ki belőle à megnyit akarsz. Fel fogadgya, es
véreuel keze irasat iria, kibe neki kőti magat. Es sokaig hasznat
veszi az leuelnec, végre nem tūrheti, hanem meg nézi mit irtac:
Es rut ektelen aszony ember szerszama, es az firfiué volt benne,
valami vndoc igekkel: Az hogy rea tekint, meg szelesedic, el
íjed, es el futamodic, mint ha űznec az őrdögoc, Végre meg

fogiac, es ki vallya minden dolgat, es imatkozta érőtte. De
sokat pörlöt az őrdög az ő maga irasual érte, kit ő neki muto-
gatot, de egyeb nem latta. Aztis mikor megmondana, hogy
mig nala lesz keze irasa nem terhet meg, azertis könyörgöttec,
es ala vetti közikbe, es czattogassa(l) el mulic.

Az WR mind az mi erőtlenségűknec batoritasara mielte
ez fele dolgokat, es hogy meg tanyitson, az igaz könyörges,
es ioban valo foglalatossag, melly foganatos az ő neube.

Az vtan azon Czedulara azon igeket mondtac az Predi-
katoroc, az iffiu előt, de egy penz sem eset, es meg mondta
neki, (812) hogy az őrdőgi bizodalom segitőtte őtet, de ám el
veszet volna miatta ha az WR czuda keppen nem könyörűlt
volna rayta.

Czac az hitelle-
neknek szolgat az
ördög.

Papas Pap űzeseről.

Varasdon egy Leanybol sokaig űzet egy Mise mondo es
Isten czufolo; őrdögöt, szentelt vizzel, kerezt hanyassal, feiere
teuen az könyuet, monduan azt: Kezdetben vala az Ige etc.
De babona mógyara mielte ezeket. Nem vgy hogy tanyitana az
őrdögöt, es az WR IESVS neube könyörgene.

Az hiuec valoba
őzic ki az őrdö-
göt. De az hitellen
czalardoc előt
czac tetteti magát.

Sokan szent Cicellye neuben űztec. Az őrdögoc hazu-
doztac, mint ha igen orditananac, es kéredzettec hol imide,
hol amoda: De végreis vgyan helyeken marattac. Igy amaz
leanbolis nem űzhettec ki.

Bizony, valaki az WR Iesus neuet igaz hittel segitsegül
hiya, es az nyomorult embertis tanyittya az ő benne valo
bizodalomra, ot meg nem marad, akar Predikator, akar fir-
fiu, akar aszony miellye, De igaz értelemmel. It most el hagyom
az őrdögöl valo irasomat.

Mint űzhetni ki
az őrdögöt valoba.

(812v°) Kőuetköznek mas fele czuda dolgokis, kic szep
tanusagokat adnak elöknben.

SVMMAIA.

Előszér szolunc az kisirtet hasznarol. Az vtan egy feltá-
madot halott mosolygasarol. Szolunc egy boszu szenuedőrlis.
Az gonosz gondolatnac oruossagarol. Es egy vakrol. Az keuely-
segről egy nihany dolgokat mondunc. Azonkeppen az imat-
kozokrol czuda Historiakat hallunc. Raytam lőt dolgokrol.
Es mind ezeknec nemes hasznarol. Előszér Magyarol. Az vtan
Deakul bōwen szolunc: Kikből az értelemesec igen szep dolgokat
vehetnec az kereztyni vigyazasrol.

Az kisirtetec hasznarol.

Egy vén iambor midőn egyebkor beteges volna, mond:
Ez eztendőbe el hagyat engem WR Isten, Nagy szó, mert czuda

Nemes dolgoc
kőuetköznek:

kenyes az test, az ő ío keduebe, de viszont soc keppen epül az lelec, az testnec sanyarusagaba. Mint szent Pális mondgya : 2. Cor. 4. Szoloc azért éffele épületekre valo egyeb dolgokatis, az kísirteteckel egyetemben.

(813) *Egy fel tamadot holtnac mosolygasarol.*

Haromszor miért neuetet?

Egy vén iambort mikor halala fele siratnanac, haromszor mosolyodic, es midőn kérdenec arról, mond : Először azt neuetem, hogy ti az halalt félítec. Masodsor, hogy keszec nem vattoc. Harmadsor mosolyodam hogy az munka vtan, nyugodalomra megyec.

Boszu szenuedöről,

Draga czendesseg.

Egy, midőn valami boszut szenuedne, tsac azt mongya vala : Nem ő, az en bűnöm teszi az boszut : Es azért ottan aiandekot küld vala annac, az ki az ő bűneit eszebe iutatta.

Igaz banat mig legyen

Egy midőn bűnben eset volna, es mondana, hogy három eztendeig tartana poenitenciat : Mond neki egy vén : Soc lenne. Mond imez : Hát czac eztendeig tartoc : Mond ismet : azis soc. Mert az WR harmad napig valo poenitenciat is ío neuen veszen, czac igaz szíwből legyen. Mert éffele az vtannis oztan vtalni fogia azt, à min addig bankodot.

Az gonosz gondolatnac oruossaga.

Szep feleletec.

(813 v°) Ammon mikor kérdenec à gonosz gondolatnac es gonosz keuansagnac mint kellene eleit venni. Mond : Az szekertze nem vag, ha kezedebe nem fogod : Így teis ha nem engetz annac, hiaba el enyiszic, Es mint az ruha ő magatul el rodhad ha nem forgatod : így az gonosz keuansagis : Es mint az Scorpio, vagy kígyo meg ful, ha be szoritod valami édenbe, vgy az őrdőgi gondolatokis időre meg foytatnac.

Egy Vakrol.

Vac:

Egy Isten félő Vac ember, midőn panaszolkodnec vaksgan, Mond neki egy vén : Az ebne, lonac, legyeknec, bolhanac szemek vagyon, de nints az értelmec, kit Isten neked adot.

Az Keuelysegről:

Maga lakozas:

Pimeniust kérdic vala, ha iob volnaé külön magan lakni, vagy sockal együt. Es mond : A ki magat meg feddi, el lakhatic massalis, De az ki magaba fel fualkodic, ha maga lakikis, meg czallya magat.

Banta mikor diczetec.

Machariust midőn nagy tiztesseges newel neueztec, monduan : szent Attyanc, áffeleckel nem őrmest szolt. De midőn regi bűneit (814) valaki eszebe iutatta, es mondtac, midőn te Macharius lo terhes valal, es Saletromot lopsz vala, ver valaé az wrad? Ez feleleckel őrmest szolt szep dolgokat.

Nesteron midőn futna egy Sarkany előt, mondna neki : Lám teis félsz. Felele. Nem félec, de azért futoc az többiuel együt, hogy keuely gondolat ne indulna bennem, mint ha en szenteb volnec masnal.

Őis fut, noha nem felt:

Annyi hitű volt egy : hogy midőn egy Oroszlany veremebe menne, meg szallani, es az morgana, Mond : mit haborogsz. lám elég tagas az hely, nekemis nekedis, ha kédig en velem nem akarsz maradni, menny ki innen, es ki megyen az Oroszlan.

Erős hitű.

Egy vén midő[n] így szolna : En meg holtam ez vilagnac. Mond neki az masic : Nem holt meg az őrdög, az ki fel tud izgatni è világba.

Ne hid el magad

Sysois sem szemet, sem kezec nem emelte az Egre, midőn mas nézet imatsagara.

Anachoritat hiytta volt egy hazahoz az kietlenből, hogy fiat meg gyogitana, Es midőn eleibe tiztesseguel iūnenec, ottan le vetkőzödic es az vízbe hag, Mond neki egy : (814 v°) Ne mield azt, mert mayd azt vélic, hogy őrdög buyt beled. Mond ő : vgyannis azt akarom, hogy azt vélyec.

Czuda maga bira, hogy ne czudalnac; Sőt meg vtalnac, noha titkon nagy ember volna, es nagy dolgokat szerezne:

Megent midőn fő fő nepec iūnenec hozza haluan hiret, es mondánac, keszicz hozza magad, mert fő emberec iōnec hozza, ő fel haga az kapu teteiere, egy hosszú Imegbe, es labat logatuan, saytot kenyeret kezd ragni, Es meg vtallyac amazoc. Ki ritkan vagyon az : à ki nagy nemes dolgot mieldne, es azba magat semminec vélne, De ő erről ezt mondta :

Igaz mondas:

Midőn fel fualkodnal magadba, hand el czac es vesd el magadba. Ha be töltödtedè az Istennec minden paranczolatit, Ha ellensegedet vgy szeretedé, mint magadat. Ha magadat hasznatalan szolganac tartodè Es mindennel bűnősbne ismeredè magadat.

Syluanus Barat el ragatatuan elmeiebe azt latta egyszer, hogy sokan az baratoc öltözetibe vitetnenec pokolra, es sokan à kősség közzül vitetnenec menyorsza[g]ba, Ezt siruan beszelt az többinec

Syluanus.

Epiphanius ment volt Hillarionhoz, es midőn madarat hozot volna ebedre, Mond (815) Hillarion : Meg boczasd, mert en mi vta az Barat ruhat ream vőttem, nem öttem ollyat, kit meg öttec, Mond Epiphanius Pispec : En kedig mi vta ez tiztbe öltöztem, addig el nem nyugottam, mig haragosommal meg nem bekeltem. Monda az : Bezzeg te nagyobbbat mieltel en nalamnal.

Ertelem nélkül való aitatossag:

Ez dragab, mert Isten hatta.

Egy Olasz iūt vala en hozzam Zolyomban, ki fogatta volt, hogy Ierusalembe megyen poenitencia tartasra, es addig főttet nem eszic. Ezt midőn kaporoztas hussal kinalnam, vgy vőtte el. ha előszer áldomast vetnec rea, es meg öldoznam. Ez is bolond aitatossag es őrdőgi ezalardsag.

Machariusnac mond az WR álmaba : Te még czac annyi szentsegré sem iutottal, mint ket aszony lakic az varosba, Ezt haluan megyen hozzaioc, es meg mondgya Isten minemű diczeretec mondot ő felőlec. Es mondna : Mibe lehetnec mi szentec, ha az éyielis férionckel haltunc, Es meg kérdezi őket mint

élnenec. Es mondna: Mi ketten, ket atyafiaknac feleség vagyunc, Es el végeztűc magunkban, hogy boszút es semmi gonoszt ne mondananc egy masnac, hanem egy (815 v°) arant szolgálnanc az mi férjeinknac es czeledinknac: Es gyakran szólnanc idűsleges dolgokrol. Mond Macharius: Most latom hogy Isten elűt nints szűmely valogatas, akar szűzessegbe, akar hazassagban szolgallyanac ō neki. Szent Pális mind az kettűt diczeri az ō rendibe. I. Cor. 7.

Szent Antalis mikor kérdezne, hol lenne helye Mennyor-szagba: azt felelic, az Timar mellet, ki az varosba bűrt gyart vala.

Ezeket azertis hozam elű, hogy az értelmes kereztyenec eszekben vennec, hogy sokan az regi Remetec kűzzűl nem kű- uettec sem baluanyozast, sem bolond aitatossagot. Hanem ō általoc soc keppen akarta építeni az WR à poganokat, kie kűzűt soc ezer baluanyozas volt. De azonba kűzűtűkis rutul teuelgettec, nemellyec, Mint:

Volt egy Pál neuu Apatwr Barat, kí az remetesegbe annyira el faiult vala az aszony emberektul, hogy midűn egyet elűl talalt volna, annyira futot elűtte, mint az kit Oroszlany, vagy Sarkany űz: Kit ō azert mielt, hogy szűzesseget igen tiztan tartana, De miért hogy ez nem vala igaz értelembűl, (816) az WR boczata nagy betegseget rea az futas miat, hogy az keze laba inai nem birnac, sem szolhatna, sem halhatna, Es vele firfiu sem banhatna, hanem egy aszonyi állatra szorulna, es az bannec vele betegsegebe mind hűltig.

Egy vűnt mikor kérdenenec: Mit kel ember nec mielni, kit Isten szeressen? Mond: Kire kire mast bizot az Isten. Abraham kazdag volt, es vton iarokat be fogadot. Illyes szegeny volt, es kietlenbe lakot. Christus wrunc bort iuot. Ianos Bornem- isza volt. David, Király volt, Es mindenic kedues volt Istennel.

Egy vűnt mikor kérdenenec: ket atyafiac vadnac. Az egyic czac egyszer eszic egy hetbe, es soc keppen sanyargattya az ō testet. Az masic mindennap eszic, de az betegnek nec szűn- telen szolgal: Ezec kűzűt, mellyic miel keduesb dolgot Istennec? Monda: Ha az koplalo, az orran fel fűggeztenecis magat, sem mielne olly keduest, mint az ki felebarattyanac szolgal.

Az Imatkozokrol.

(816 v°) Agathont kűrdic vala, Mi dolog volna mentűl nehezb? Monda: Igazan imatkozni. Mert ottan ot termenec az ōrdűgűc, es soc keppen el akariac bontani az igazan valo aítatos kűnyűr- gest. Tuduan hogy czac azzal álhatni ō ellene.

Egy vűnnec midűn panaszkodnanac hogy essű nem lenne, monda. Mert nem imatkozotoc. Azoc mondanac, Eleget imat- kozunc. de vgyan nem halgattya Isten. Mond az vűn, De nem igaz hitbűl, sem aitatason. Es midűn ō imatkoz nec velec, ottan essű lűn.

Machariust mikor kérdenec, mint kel imatkozni? Mond, Teriezd ki kezedet, es mongyad Vgy legyen WR Isten à mint te akarod, Ha kisirtet raytád, ezt mondgyad: Kegyelmes wram, te tudod mi hasznal mi nekűnc, de tegy kegyelmesen velűnc, es segicz meg.

Iulianus Czaszar Postaul egy ōrdűgűt kűldűt volt, hogy hamar valazt hozna, De egy vűn iambor midűn éyel nappal imatkoz nec, tized napig tartozodic meg az ōrdűg, hogy nem mehet által. Igen hathatos (819=817) azert az igazaknac kűnyűrgesec, ha azban szűntelenec.

Volt egy vűn ember, ki ōtuen eztendeig nagy bűytűlesben tartotta magat, Es midűn azt mondana, En noha immár meg ōltem à test nec minden buia keuansagat, mind fűsuenyseget, mind hiw dicűseget, vgy: hogy nem wralkod nec bennem: De nem vgy, hogy meg bennem nem vagyodnanac, de igy: Ha hirdelen az en agyamon asszony embert tálalnec, Iollehet vgy gondolkodnam rola, hogy aszony ember az, de az gondo- latnac ellene tusakodnam, hogy ne vinne az ō keuansaga. Azonkeppen ha az vton soc aranyat talalnec. vgyan arannac tartanam, de keuansagomat meg birnam, hogy telhetetlensegre ne vinne. Es ha ellensegem is, io baratomis hozzam iűne, az gondolat arra vinne, hogy egyiket szeressem, es masikat gyű- lűllyem. De magam arra tűrnem, hogy mind kettűhűz io akaro lemec. Igy az gonosz gondolatokat meg kűtűzhetyűc, de el nem taszithattyuc. De még az meg kűtűzesbeis soc szorongassal kel tartanunc, hogy meg ne ōldozzec.

(817 v°) Isiodorus azt mondta, hogy negyuen eztendeig érzet magaba, kemeny es nehez keuansagokat, kie ellen minden- nap tusakodot.

Egy midűn sockeppen erűlkűd nec, hogy fűrtelmesegbe ne es nec, de megis hol egy, hol ket holnapba, hol ritkabb, gyak- rabban el es nec, es miatta igen rűttegne, hogy ehűz ō hozza szok nec, es azban meg halna, es el karhoz nec: Azert meg rűt- tent szűuel mene egy idűs leki paztorhoz, kinec neue Sysoius Abbas vala. Es monda: Atyam, el estem, medgyec? Es ō min- denkor azt feleli vala, Ismet fel kelly. Amaz meg keseredet szűwel rűtteguen, hogy az soka miat el karhoz nec, Monda: Atyam mond meg hanyszor kellyec fel. Mond, Valahanyszor el esel, es mind addig, mig vagy az el esesben, vagy az fel kelles- ben halsz meg: Amibe kedig meg halsz, azban iteltetel.

Egy, midűn vűtekben tapasztaltatot volna, es ijettebe el futot volna, es az tűb atya (818) fiac vtanna futuan meg hoztac volna, es vadolnac. Mond Paphnucius, Egy ember esec az sarba terdig, es futamanac hozza hogy ki ragadnac, es azonba torkig taszitac.

Ez szent Iambort igen magasztalta azert szent Antal, hogy az bűnűsűknec io oruos Doctora volna.

En hozzamis iűttec vala egy nihany Predikatoroc, kie vadolnac vala elűttem mint Superintendens elűt, Egyet, ki egy nihanyszor vndoc bűnűkbe el eset vala, Es kűrnec vala, hogy

Czuda oktatasa
Istennec.

Minden az ō io
tűzűben kedues
lehet:

Az atyafiai szol-
galat draga.

A maga birasrol

Czuda dolog az
fel kellesrol.

szegyenel le vonnuc rola à Predikator tiztet. Ez kedig nem vala vakmerő gonosz életű, Hanem igen vigyazo es bölcz tanyito vala, es igen foganatos vala tanyitasa, kinec iffiu felesége leuen, czac fel eztendei menyetske, megis szolgalo leanyauaal vétkezett, sőt még firfiackalis. Ezecc miat, noha rőttegetem es iszonkottam, kiultkeppen azért, hogy sokan meg botrankoznanac miatta. De megis ez iambor Paphnucius tanaczuual éltem. Hogy vgy netalam torkig taszitanam az Sarba, Azert mas dorgalo, oktato, es rőttenő móddal, titkon lassan lassan ki mosogattam sarabol. De ez (818 v°) illy, szelidseg senkibe nem lehet, ha az WR lelke nem szerzi, Mert mindnyaian mutogattyuc az szákat, es az gerendat nem lattuc.

Bölczen mondta egy vén, ki vensegere sokat kisirtetet : Midőn valaki véteken esic, ne vadold őtet, hanem az őrdögöt à ki azban eytette. Es ottan ily szoly, Iay ennekemis, mert à mint ez, akaratty ellen győzetet meg: vgy enis ma, vagy holnap el eshetem.

Szoltam ollyal, ki az imatkozás közt, az iras es tanulas közt vgy geriedezet, mint ha langozot volna benne az fértelmes keuansag. Es noha mindenképpen iambor es eszes volna, De azban magat olly lagynac monta, mint à Viasz az tűz előtt, noha hazas tarsa volna. Ez felőtte igen sirt, mikor, valakit halalra vitte, es szepen biztatta őket.

Timotheus Anachorita, midőn éyel nappal sirua könyör-gene Istennec, venne el rola az geriedezest. Illy szot hall, azért lőt ez raytad, Mert te az felet el őztel előled.

Vala egy Tuba Mihaly, it Sempten en előttem Predikator. Kinec az ő iambor volta es kegyes tanyitasa, soknal igen becű-letes volt, Ez életinec iob reszebe mind beteges (819) volt, ki kőszuenybe győtrődött mind halalaig, sem kezeuel labauaal nem birt. Ennec felőtte, imez rőttenetes haborusagais volt, hogy felesége pőkte az tőrőse fekellyec miat, es szem latomast massal lakot. Mind az által ennyi kereztbennis nem szakadot el az WR Istentől, hanem nyögött es könyörget.

Regen ehőz hasonlo dolog volt : Egy leanzonac az Atya midőn igen iambor, alazatos, egyűgyű es Istenfélő volna, es mezei munkaban igazan keresgetne eletet, felesége miat rőtte-netes kisirteteket szenuedet, ki nyughatatlan, telhetetlen, keuely torkos es fértelmes életű, morgo es földedő vala, es vigan lakozo vala, Midőn az vén iambor meg holt volna, annyi szapor esső volt harmad napig, hogy alig temethettec elis. De midőn az ő gonosz felesége meg holt, szep tizta idő volt. Innet az Leanzo arra indul, hogy iob ő neki az anya eletet kőuetni, à ki mind holtig io szerenczes volt. De az WR álmaba meg ielente az apianac szep Paradiczomban valo lakasat, es az anyanac rőtte-netes tűzben valo égeset. Es vgy kezde oztan az ő édes Atya nyomdokat kőuetni. (819 v°)

Ha sokaig tartis az kisirtet, ne fehy.

Pachomius az őrdögőc miat, midőn feletteb vgy kisirtet-nec, hogy nőtőn nōne rayta az kisirtet, őis azon igyekezet, hogy

nőtőn nōne rayta az wrnac segitsege. Azert egy illy dolgaiba kezde ezen könyörgeni, hogy az WR mielne azt, hogy alunni ne kellessecc mind addigis, mig nem meg győzne az őrdögöt, meg engettetec neki, Es ő éyiel nappal czac könyörgesbe vala ő ellene foglalatos, azoc közt elő szamlaluan az WR Iesusnac ő rayta vőt győzedelmet, es az meg nyomorodot ruhainac őtal-mara valo tiztit : Es ily hulton hul vala az őrdög, mint Moyses előt az Amalechitac.

Ezen Pachomius beszelt, hogy fülle hallasara soc beszedit értőtte az őrdögőknecc. Nemelly panaszkoduan ily szolt : Imez, amaz ember felőtté kemény, mihent gonosz gondolatra inditom, ő ottan terdre esic es imatkozic, es az Istent hiya melle, es ottan el kel előtte pironkodnom. Mas őrdög kedig azt katzagta, es beszelt hogy ő io szerenczes, mert mihent az ő emberere gonosz gondolatot tamazt, ottan rea haiol, Ha aka-(820) rom vgy mond, meg haragitom, Ha akarom szitkozottatom, perpatuarra haytom, Ha akarom imatsagaba rőste teszem, es el aluttatom, auagy keuellye, reszegesse, paraznaua teszem.

Egy vén iambornak tanyituanya, midőn kemény keppen buiasagra izgattatnec, es érzene hogy őrdög kisirtete rayta : es ő erőssen tusakodic vala ellene, bōytőlessel, es könyörgessel es munka tetellel. Ennec monda az ő vén Mestere : Ha akarod fiam, könyörgőc az Istennec érottet, hogy el vegye. Mond az : Ne könyöröggy azon, hogy el vegye, hanem azon könyöröggy, hogy ne hadgyon el esnem. Mert mi vta ez kisirtet raytam, Soc nemes dolgokban, eszemben, magam birasaban, az őrdög álnoksaganac, es az Isten őtalmanac imeretiben, erőtlenségem-ben, es magam gyákorlasaban, es ellene valo hartzolasaban sokat epűltem.

Voltac sokan többec, kic midőn igen el epettec es el reműl-tec volna az őrdögnecc kisirteti miat, es könyörgenec hogy el venne Isten roloc. Es az vtan latnac, hogy el tunyulnanac az szabadsagban, es nem epűlne-(820 v°)nec vgy mint az előt, többszer nem kértetec hogy el venne, hanem hogy azokba meg erősitene.

En időmben ket embert hallottam kic annyi geriedezesben voltac, hogy az őzuegy édes anyockal kűszőttec, hogy le eyczec: De az anyoc nem hatta magat. Imē, noha eztől iszonyodic az természet, De azt meg győzi az őrdőgi vakitas, es vtalatos lan-gozodas.

Moyses vén Remete, egy iffiat mikor szantalanszor biz-tatna, hogy megis könyörögjön, es batorkodgyec az wrba, es szep biztatasockal es tanyitasockal meg enhitene sokszor soc kisirtetit, es az, hol enhednec, hol kedig annyiuual inkab égne es tekergene, es nem nem tudna immár houa lenni, hanem ezer keppen szandekozkodnec, fértelmes életre, es sokszor fel vgor-danec, es el indulna annac meg szerzesere. De ismet meg tarto-zodnec, Es azon keseruesen panaszkodnec az vén Moysesnec. Mond az neki : Tekintssze fiam nap nyugatra, es oda tekintuen lat nagy sereg őrdögöket, kic mint ha hartzhoz készülnecc, es

Tuba Mihaly:

Leannac vñne indito kisirtete.

Szep feleletetec.

Iszonyu geriede-zes.

*Eliseus Propheta-
is így biztata szol-
gait.
4. Reg. 6:*

soc keppen forgolodnanac az út-(820=821)közetre: Az vtan mond: Tekints immár nap keletre, Es lat nagy szep sereg Angyalokat, kic mintha készülne az őrdög ellen. Es mond: Imé fiam latod az mi ígyünk, hogy noha soc az az őrdög gyűhőssege raytunc, de az wrnac Angyali mind azokba velűnc vadnac, es nem hadnac az mi szükségünkben. De houa inkab neukedic raytunc az kisirtet nec hartza, annyial nagyob győzedelmet szerez nec, es az vtan tiztessegesb Coronat fizet az WR.

Egy atyafiús midőn sokszor izgat nec fértelmessegre, Es mindenkor meg ielentene egy vén iambornac, es kérne hogy hogy könyörgene érőtte, Es amaz megis nem könyebed nec semmit. Az vén czudalkozic rayta, mi dolog hogy az Isten az ő könyörgeset meg nem halgatna, Es az WR mond neki: Ez az oka, mert ő maga semmi[t] nem vigyaz es sem könyörög, hanem ottan le lippen mint egy Tyuc, az kisirtet előt.

*Szelenczes őrdög-
rőt.*

Macharius talal elől egy Palastos őrdögöt, ki az palastra soc apro szelenczeket varrot vala. Kérdezi az őrdögöt mire valoc ezec? Mond: im el viszem az emberec kőzi-(821)be, es testi gyönyörűseges izeket inditoc bennec, ha egyic nem fog, mast nyuytoc nekie, mind addig mig hozzam edesitem őket.

Soc ezer mestersegi az őrdög nec:

*Soc ezer mester-
segi.*

Száz ezer fele dolgait ielentőtte meg az WR Isten vgyan szem latomastis az őrdög nec, Kikről sem irni, sem szolni, egy ember nem győzne, hanem ki ki mind naponkent ő magarolis, masrolis soc dolgait veheti eszebe, Mert nekűnc sem tekintetűnc, sem hallasunc, sem szaglasunc, sem tapasztalatunc, sem szolasunc, sem gondolatunc, sem ételűnc, italunc, iarasunc. sem imatsa-
gunc, sem tanulasunc, sem aluwasunc, sem szantasunc, kapa-
lasunc, kereskedesűnc, hadakozasunc, se semmi dolgunc nints őrdögi kisirtet nekűl, czac egy szem pillantabannis. A mint ki ki mind magabais eszebe veheti, mind azokba mennyi tetoua-
zas, vizsaltatas vagyon: hol imigy, hol amugy akariuc hogy legyen, hol iol indulunc azokra, hol azt felbe akariuc hadni.

**Tör:*

Salamon nagy bölczen neuzei tör nec az mi életűnk: Mert mint az soc tör es czaptato kőzöt, igen óua es halkal iariunc: Igy (822) ezerszer nagyob óua kellene életűnkben magunkat hordoni.

De viszont az WR mind ezec ellen óis soc keppen erősit, Noha igen lagy az viz, es kemeny az kőw, de azert soc czepeges-
sel által lyukad. Igy noha mijs igen erőtlene vagyunc, de az szűntelen valo tanulassal, hallassal, könyörgessel meg gyara-
podunc, Es az wrnac segítsege által, meg erőssödűnc minde-
nekben. De oh ki nagy mélyseges es igen igaz szaua az wrnac imez: En nalam nekűl semmit nem mielhetec.

*Vayha meg tud-
nac ő draga szot
beczűlni az em-
berec.*

*Enis emlekeztem
harmad Aduent
wrnapian.
Folio 115:*

Ezt vgy érthet nec meg valoba, Ha lathatnad világ kez-
detitűl fogua, mit czi[n]talankodot az Satan az szegeny emberi
nemzet kőzöt. De masunnan tanuld meg azokat, à mit irtac
az regiekről. Hogy Dianna Isten aszonnac, Moloknac es töb

őrdögi Istenek nec minemű Templomoc volt, melly soc czudakat mieltec, iőuendőt mint mondtac, azoknac minemű papiai vol-
tac. Ezt ez világ mint kőuette ez gyarant, mint ha Isten szauai
volnanac. Az Czaszaroc, Bölczec. Plato, Aristoteles, Cicero,
mint kőuettec, azokis mint tanultac à iőuendő mondst, (822
v°) madar latasibol, barmoc gyomrabol, tyukfiac cziripelesiből,
es soc ezer kabasagbol. Iay ki vac, vac, vac ez vilagnac még az
nagy eszesijs, ha el hagyatnac Istentűl. De most sem szűn nec
meg az őrdög, ha az WR mellettűnc nem forgolod nec. Ki czac
hol mi apro dolgokbolis ezer bűnbe keuerne, à mint im en magam-
rolis mondoc mi apro izgatasit.

Raytam törtint dolgoe.

Ez fele soc Historiakbol, midőn igyekeznem batorkodnom
az őrdög ellen, hogy enis mint egyebec meg győznem: Az WR
hogy meg ismertetne velem erőtlen vőltomat, es noha méltó
volna erőlkednem, de hogy azba semmit ne bizakodnam, es az
en erőm nec semmit ne tulajdonyitanec, czac egy napis meg
szamlalhatatlan kisirtetec rohantac niha ream. Kikbe im elő
szamlaloc, hogy te ehöz kepest eszedben vőd az te mindennapi
kisirtettedetis.

*Niha vgyan ro-
hannac read az
soc kisirtetec egy
mas vtan:*

*Pedica nimia ji-
ducia.*

Tudoc olly napot, Hogy az Satan el kezdette, az haragra,
az szorgalmatossagra, az buiasagra valo inditast, es azokban
vgyan oktalanal meg bolonditot volna, ha az WR (823) hozzam
nem tert volna. Mert az nap Iobagyim ellenem fel rohantac,
es morgottac velem es boczoztac, es kőttőzetec oknelkűl,
Felesegemis azonba meg haboritot igen apro dolog miat, es hol
egyic, hol masic gyermekim szo fogadatlansagockal, Kikre fel
indultam hogy verekedgyem kőztőc, es azonba az WR mas
gondolatot hozot, es nem ereztet rea. Ezec vtan mindgyart
kotsisom, szolgaim es mas gyermekim, az vtan szakaczom:
Az apro gyermetskec riwtac, siwtac ream, es ki betegségbe
eset bennec.

*Egy napi kisir-
tetec: kiken mo-
solyogy. Nam
quod vni, et om-
nibus:*

Azon napon Könyv Nyomtatoim ream reszegettec es
velem kőttőtec, Könyw kőtdim boczoztac Még az ebekis az
tyukokat kergettec es meg őltec, azokat egy felől meg hattam
hogy az vizbe vessec. mas felől mas dolgom érkőzet. Az louac el
szaladoztac, es egy mast annyira martac, hogy senki el nem
vehetne, hanem ő magoc le dűlnenec, es az véres veritec le
czorgana roloc. Oskola Mesterem es vduarlo Deakim étel felőt
szomoritottac, Etel vtan, hol fel hazamba mentem imatkozni,
hol kértben, es azokat velem felbe hagyattac, Tanulni akartam,
es ba-(823 v°)ratim panaszkodni hozzam iűttec, az varos
nepe, az Groff, az tizttartoc ream izentec, hol egyről, hol masrol.
Mind ezec egy nihany keppen egy nap haborgattac. Kikből
eszembe vőttem nyiluan, hogy egy őrdög nem győzte volna
ezeket, hanem vgyan sereguel futostac ellenem, De mind az
által az WR ennyi kegyelmesseguel volt hozzam, hogy neha el

Ego dormio, Cor
autem meum vi-
gilat:

Cant: 5. Amel-
kodando dolog
ez, es nagy czuda,
hogy ily erős az
bűn az testben,
Mind az által az
vr meg tudgya
fogytatni. Ez-
torquet quies:
Fortuna nimis
blanda hamata:

Bellum cum vi-
ciis: Ne à pu-
dendo vincaris
hoste. Ingenium
sitio percat non
sentibus: (1)

2. Cor. 4.

Ezert diczökedik
sz. Pál meg az-
bannis, az kikbe
pironkodó mas
felől.

Agoston szava:

busultam, neha panaszkoltam, kialtottam. es czac nem szit-
kozottam, de ismet magam meg tartoztattam. Es ha aitason
nem könyöröghettem, de megis vntalan Istenhöz fohaz-
kottam.

Mikor gyermekem halalan volna, es rayta igen kesergenec,
azban annyira meg enhetec soc fele bűneim, hogy sirnekis
bűneimen, es fogadast tennec, hogy soha többbe nem mielnem
egyiketis, Es vgy tetűt az keserűség miat, hogy immár meg
birhatom magamot ez vtan: De az Isten így próbala meg,
Gyermekemet olly szepen meg könnyebite egy nap, hogy vgy
tettzenec, hogy immár meg gyógyulna: Ez vtan czac egy óra
muluais vidamsagomban, hol nyalankodasra, io lakasra, hol
telhetetlenségre, hol buia-(824)sagra vgy kezdec fel indulni,
hogy vgyan rezketnéc bele, Azert az WR Istenis ismet meg
nehezite gyermekemet, es azzal meg szomorituan foytogatni
kezde bennem az bűnök. Végre el véue tiz eztendős Peti
fiamot, De miért hogy az gyermek io tanulo vala, Es az Egyhaz-
bannis Catechismust tanyitott, es othonnis az több czeleddel
imatkozot, ezzel vigasztala meg az WR Isten, hogy noha Gyermec
volna, De száz eztendős emberis, még Daud Kiralyis es szent
Pális nem mondhatna szeptben es aitasban imez igekeket:
En édes Istenem boczasd meg az en bűneimet, az te szerelmes
Fiadert. Egy nap kedig többszer százszornal kialtotta édes
szoual az WR Istent, es az mi Atyankotis szepen el mondta,
Kinec halala mind az által egy ideig igen nehez volt, es soc
bűnemet le nyomta. De végre megent az őrdög mint az ebet az
okadasra, es az disznot az sarra ismet le heuertetet volna,
Hanem az WR hol dög halallal rőttenet, es azban több gyermekim-
is es czeledim el holtac, hol poganockal, hol feleségem, hol
gyermekim betegseguel, hol magam betegseguel, hol (824 v°)
baluany imadóc fenyegeteseuel, tömlőtzucl, halallal, es hol egy,
hol mas agodalommal, Azert enis vallom szent Pállal, es mind
azockal kic felől soc kisirteteket szamlaloc, hogy houa inkab
nyaualyog az külső ember, annyual többet epül az belső, az
wrnac lelke által.

Noha igen nehez az igaz lelkű Kereztyennec győtrőttenet
lelkebe a bűn miat, es rőttegni őrdök karhozattal miatta, félni
ez vilagi es mas vilagi szegyentül, siwni, riwni, hogy Isten el
venne immár róla az Satannac őztönet: De ez nehességenc nints
annyi terhe, hogy ezerszeris felyül nem haladnac az Istenec
mas felől valo soc nemes aiandeki, az mint szent Palnac monta:
Pál elegendy az aiandekommal. Pálnac nagyoc és soc terhei
voltac, de viszont minden Apostoloc felőt többet hasznalt.
Igy czelekeszic azockalis, kic nem őrdömest vétkeznec, es czuda
Isteni tanaczbol őrdög kezre ereztetnec. hogy az el eycze egy
nihany bűnőkben, mint Daudot es Petert, De az mellett czuda
szep nemes aiandekockal megis ekesitetnec, es egy vétéc helyet,
ezer nemes ioszagual meg (825) aiandekoztatnac, Es még az
vétketis kibe szegyent vallottac iduósseges alazatossagokra for-
diyttya Isten: Ezekről mondgya Agoston, Iob meg gyalaztatni

nemelly vétkec miat, hogy nem mint fel fuualkodni soc nemes
ioszagoc miat.

Hasznai ezeknec.

Ezec nem arra valoc, hogy valakinec szabadsagot adna
az bűnre, hanem inkab imez szep tanats adasra valoc: Edes
fiaim ne vetkezzetec, de ha valaki vétkeznéc, szoszolone es
engeztelőnc vagyon az Istennel, az közbe iaros IESVS CHRISTVS.
Ismet:

Ha valaki szűkölködic bölcsesegnekül, tanacz, értelem,
es erő nekül: Kerie az Istentül. Semmit nem ketelkeduen.

Tehát erre igen nagy gondunc legyen éyiel nappal, minden
szem pillantasban, mindenűt, mind holtig: Először, hogy erős
vigyazassal, iozansagual, igaz es kegyes étellel óyiuc magunkat
minden fele bűntül. Es erre igen ressen állyon az fűlűnc, hogy
midőn bűnre indulnanc, ottan Istent segítsegül hiyuc mellenc.
Mert az bűnnec imilly iszonyu (825 v°) es rőttenetes természet
vagyon, hogy szűntelen ijezt, rőttenet, es ketelkettet, es Isten
eleibe nem erezt, Es miatta testedben, lelkedben, hiredben,
neuedben, marhadban, élet[e]dben gyermekedbe kárt teszen,
à mint pelda Daud.

De midőn semmi vigyazassal nem óhatnad magad, à mint
soc emberekről czuda peldakban meg hallottuc. Te meg lasd
hogy miatta ketsege ne essel, Hanem ha egy nap hetuen
hetszer rőttenetes es iszonyu vétékben esnelis, olly bűnőkbeis,
hogy kit ez vilagon senki mas nem mielt volnais, es tsac emli-
tenijs iszonyu es rőttenetes volnais, Megis sies az wrnac eleibe:
Siruan emlekedtesd az ő nagy irgalmassagara, es az ő szent
Fia által szerzet czudalatos igassagara, kibe ez egez vilagnac
elegendő valtsagot szerzet. Ez az által kéried az te bűnöd bocza-
nattyat, es meg wyito szent Lelket.

Az melly nagy gondod vagyon, hogy bűnben ne essel,
olly nagy gondod legyen, hogy ha el essel, hogy Isten fel emellyen,
meg kegyelmezzen. es hozza vegyen.

(826) Ez draga szent tanaczot adgya szent Ianos elő[n]kben,
midőn arrais kér, hogy ne vétkezzűnc, es arrais, hogy ha vét-
keznenc az közbe iaro IESVS CHRISTVS által, Isten eleibe
esnenc.

Mind az kettőbe czuda es el amelkodando titkos keppen
epiti Isten az ő hiueit. mindennap mind éltig: Hogy nyaualyasoc
riwnac, siwnac, nyögnc, ohaytnac, iaygatnac az bűnnec terhe
alat, az mint szent Pális kialt: Oh en szegeny ember, ki ment
ki, à halal ala vettetet testből? Igy egyeb hiuekis keseregnc,
hogy akarattyoc ellenis az Test, ez Vilag, es az őrdög, hol egy,
hol mas bűnben eytegeti naponkent. Kiket Isten erőssen tiltis,
Es ő velec kialtattyais, hogy senki ne miellye. Es azert őket
miattoc erőssen meg is vesszőzi es ostorozza, mint Daudot,
kic miat ket kepen kinlodnac nyaualyasoc, Azertis: hogy az
melly bűnt vtalnac, azokban esnec, Azertis hogy Isten miatta

Draga tanacz:
1. Ioh. 3:

Iac: 1.

Potentiorum in te
ne admittito,

In peccatis sem-
per inest coecitas.

Sine me nihil
potestis facere.
Non est in manu
hominis via eius.
Nec est viri diri-
gere gressus suos

El ne feleycz.

Rom: 7:

Meg cer Isten a
bűnert:

Ket fele kinyoc az
hiueknec.

őket erősben veri à hitetleneknél, kic vgyan bele heuerettec à bűnben. De Isten így ismerteti meg velec az ő vndoc es erőtlén voltokat. Mas felől azért, ismet soc kegyelmesseget czelekeszic (826 v°) velec, Midőn szent igeie es szent Lelke által meg vigasztallya, Mint Daidnac mondgya Nathan: Az WR el vőtte az te bűnődet.

Nem az meresz
latroknac szoloc
most.

Nagy czuda lelki dolog mondoc ez: Hogy annyiszer el hagy esnűnc, es megent fel emel, à mint Peter nec mondgya: hogy egy nap hetuen hetszer boczasson meg. Mondom oh ki czuda az bűnt meg ismerni, az-zon siwni riwni szűntelen, es el esni akaragod ellenis, es ismer fel kelhetni, es Istenhöz esedezni, es houa rőttenetesben vétkezel, annyual siralmasban engeztelni. Mondom nagy dolog ez, es czudais, hogy érótte őróc halallal fenyeget, de ha hozza tersz, czuda kegyelmesen hozza fogad, mint az Atya az Tekozlo fiut. Ennec penig semmi szamot nem vetet, hanem valamenyiszer lesz, ha het ezerszer lenneis. Bezzeg nagy irgalmassag ez.

Nagy dolog ez:

Vayha igaz Isteni értelemmel ezt meg érthetnűc: Hogy egy felől azt mondgya, hogy az paraznac, hazassag törőc, fősuenyec, gyolkosok, haragosoc, baluanyozóc, torkosoc, etc: Isten orszagat nem biriac. Mondom vayha ezt valoba vgy tudnuc meg becűlni, (827) hogy ez nagy rőttenetes fenyegetes miat valoba meg vtnuc az bűnt, es valoba félnc az bűntetéstől. De ez bennis ha read ereztetic az Satan, szinten érzetlenne teszen, es annyire el hidegit, kemenyit, hogy ha minden fele kinoc eszedben iutnanakis, Sőt latnad hogy ezerember halna egy nap dög halalba, es hallanad az soc harangozast, es egy felől irtoznal az halaltul, mas felől az ki meg szokta az reszegseget, az parazna fértelmesseget, az telhetetlen vsorat, es akar mi egyeb bűnőket, vgyan bele heuereszic, es mint az Sodomabelieknek álomnac tettzic az fenyegetes. De az kic czac kitsint tudnakis fohazkodni az bűn ellen, Isten szinten az nagy álom kőztis, es izetlenség kőzt czuda keppen meg segiti, foytogatuan benne az bűnőket, es az ő kelletlenség[e]ben fel razuan soc nyaualyac által, hogy vgyan testekben érezzec meg az Isten haragiat az bűnre. Czac igyis azért meg ismerni es meg vtnal az bűnt, nagy es draga dolog.

Nagy hidegseg.

Czac fohazkodnijs
nagy segitse

De mas felől mingyart mas nehesegec tamad ollykor, hogy az bűn nem hadgya bizni az Istenben, hanem rőttegteti tőb tőb (827 v°) ostortul, es végre őróc karhozattul, Azert oh ki draga ollykor czac egyedül czupan az Isten irgalmassagahoz, czac egyedül az WR Iesus CHRISTVS fizetese es valtsaga által folyamni, Es hallani, érteni es el hinni, hogy ha hetuen hetszer vétkeznekis egy nap az ember, Isten meg boczattya aznac, ki benne bizic.

Vyab nehesegec

Vayha,

Vayha ezben iol, igazan, es vgyan valoban meg becűlnűc az Christus mi voltat, ki minden vndoksaginkbol annyira meg igazitot Isten előtt, hogy ha egez életedben tsac bűnben heuertelis, es mind ez egez vilagon mennyi iszonyu, szőrnű rut, vndoc bűnőc voltanac es vadnakis, mind czac te mielted volnais, es vgyan

benne heuertel volnais, De mihent te azokat bizonyaba meg vtnalod, banod, fel kialtasz, hozza tersz ő általa Istent meg kőueted, ottan olly szep tizta leszesz Isten előtt, mondom Isten előtt, nem ez világ előtt, az ő Isteni tanacza szerint, olly igaz leszesz, mint ő maga az WR Iesus Christus, kibe soha czac à bűnec az gondolattya sem taláztatot. Erről pelda amaz fértelmes aszony, pelda Adam, ki miat minden bűn iő-(828)-ue ez vilagra, pelda az Toluay, ki czac halalakort kialta. példac mostis soc ezerec, kic hadban, vizben, akastofan, czuda keppen vtnal ternec meg. De nem iol élnc ez világ fia! ez nagy őruendetes Predikaciual kic ehöz kepest őregbitic az bűnt. De az hiuec ezt azért tanullyac meg, hogy ha olly nagy kisirtet iőne reaiokis, hogy ki miat minden nap valami szőrnű bűnben esnenec, es azoc siwnanac, riwnanac, nyőgnenec, es orditanac mint Daid, Pál, Magdolna, Peter, Es őrmest kesselis ki metelnec az bűnt belőlec, De valami Isteni titkok iteletből, az őrdögőc reaioc ereztetuen, hol egy bűnben, hol masban eytenec, buia geriedezecec miat, telhetetlen-segec miat, irigysegec es haragoc miat, félelmec es rőttegecec miat: vagy meg tagadnac az wrat, mint Peter: vagy tiz husz, szaz paraznasagot mielnec, vagy lopnanac, es akar mi bűnben esnenec. Ezec miat ketsegeben ne essetec: Hanem ha nő az bűn bennec annyual inkab nőion az siralomis es könyörges bennec, hogy az Satannac illy mérges nyilait vegy el az ő minden-hato Isteni ereiekből, Es tessce meg az mi testűnk bennis (828 v°) hatalma az őrdögön az WR Iesus Christusnac, Ez mondoc, ha tiz, husz eztendeig, auagy hőtig tartanais raytad, Ne fély czac vigyazz, czac nyőgy, czac könyörőgy: Hogy kedig vigyazhas, nyőghes, könyörőghes, azokertis esedezzel az WR előtt. Mert az te nagy kemeny es rőttenetes hartzod te raytad, Istennec kiualtkeppen valo iteletiből nagy okokert vagyon.

Ne elly gonoszul
ezzel.

Mire valoc azigen
nagy kisirtetec.

Hogy czupan egy czepig azt akaria Isten, hogy czac az ő kegyelmere, es az ő szent Fianac fizetesere tamazkodgyal, azért hagy el esned az bűnőkbennis, kiket ő vtnal, es kikert őróc karhozatra veti az hitetleneketis.

Te kedig czac nyőgy, czac vigyazz, czac könyörőgy, czac hogy vtnal az bűnőket, ezzel vigasztald magad: Hogy CHRISTVS wrunk azokat hiya hozza, az kic el farattac az bűnec terhe alat, es azzal mindennap szepelkeduen küsződnec: Így te is, mint szent Pál ezt mondhatod: Ha à mit nem akaroc en, azt tesszem: immár nem en czelekedem azt, hanem az en bennem lakoza bűn.

Matth. 11.

Rom. 7:

Ez bűnt kedig, ki te beled szorult, ki teged mindennap győtör, sirattat, rőttenet, (829) es ijezt, vijd az WR Isten eleibe, ki az ő szent Fiara vettőtte azokat, es megis fizetet halalual érótte, kéried őlczon ő bele adgyon igaz hitet es bizodalmat az ő érdemebe, adgyon olly szent Lelket, kiuel folytogasd az bűnt minden szem pillantasban: Így be őltatuan az Christusban, semmi karhozatod nem lehet. Rom. 8.

Ne fély azért, akar ki legy az miat, hogy őrmest meg menekedel az bűntől, de nem lehet. Hanem félyen az, az ki

Nagy vigasztalas
es szep tanacz:

gyönyörűséguel heuer az bűnben, az ki még sem keuankozic menekedni az bűntől, hanem vgyan szeretettel űzi, Iay ezeknec, mert meg sirnac. Luc. 6.

De az ki vltalan ötet, fut előle, es könyörög miatta, az készítse magát holtig valo vitezkedesre: Mert mint ez vilagi vitezec, szemben állnac ellensegeckel, vgy annyira, hogy ha egyic el esic, ottan mas áll helyebe, az, ha el esic, ottan ismet több több mind fottig. Igy holtig valo hartz à mi dolgunkis.

Ez hartzban valakic meg halnac, mind az WR vitezi azoc. Kiknec erőtlenségöket minden szem pillantasban segitjs az WR, (829 v°) es ki magais fizet heruadatlan Coronaua: hogy az tiztesseg minden keppen czac az wré legyen, Mer[t] ő az hartzoltato, ő az győző, ő az fizető, De igy tettzet neki, hogy az őuei egyetembe munkalodgyanac ő vele. el vegyec mind az tanaczot, mind az aiandekot ő tőle, Es ötet tiztellyec mindenekből mind őrdöcke. Kire segitsen ő szent felsege minketis mindnyaiunkat, Amen.

Mind ezeket hogy iobban meg gondolnac. az értelmesec, es meg ismernecc hogy nagy dolog az bűnnel valo hartz. Azert im Deakul is meg irom, soc bölczec mit ielengettec titkos értelembe, kiket en pór, paraszt es Grobian módra kijs fakasztottam, hogy meg értessem akar kiuelis.

DE VIGILIA CHRISTIANORUM.

Matth. 24.

Vigilate quia nescitis qua hora dominus vester venturus est:

|| In iusta vigilia sanctorum maxima sunt incolumitatis nostrae momenta: Si enim hic aut exciderimus, aut aberrauerimus; actum erit de salute nostra.

Nihil loquitur autem hic dominus de Sacerdotum Baal vigilijs, alludit ad militares vigilias, et rationem Phisicam: Impulso commotoque corpore discutitur somnus, inducitur vigilia: Et animi hominis habet suum quoque somnum, ac suam vigiliam. Exsurgunt enim vapores carnis: libido, auaritia, ambitio, studium mundi, et cupiditates reliquae, quae si in mentem admittantur, dormit homo, non vigilat. Nam illecebris huius mundi volupt[at]tibusque captus, his veluti indormit, cessat, et abstinet ab omnibus lucis operibus.

Quod si ad vaporum istorum ascensum sese concutiat homo, obsistatque obrepenti sopori: hoc est, Si viua fide, ac sobrietate resistat affectibus, et corruptionibus prauis, vigilat et operatur opera lucis.

Vnde vigilia, est fidelis, diligens, pia, et sobria vitae custodia, studium exercitiumque pietatis, et sedula verborum Dei observatio. Ad hunc modum loquuntur Apostoli. I. Pet: 1. I. Tessal. 5. Eph. 5. etc.

Matth. 25

Sed tardante sponso nictamus omnes et dormimus:

(830 v°) Sponsus Christus cum tardat et non protinus sponsam Ecclesiam corruptione liberat, pro vanitate humani ingenij dormitamus omnes et tandem obdormimus, opera facientes carnis, ambulantesque in via huius seculi. Verum in hoc differimus ab imprudentibus, quod excitati, lumine non caremus, vt. Canticorum 5. dicitur: Ego dormio, Cor autem meum vigilat. Nam vigilanti propter fidem manentem, delictum non imputatur ad mortem.

EXERCITIA SANCTA.

Vigilat fidelis cum animum et mentem suam fide et sobrietate custodit, exercitijsque sanctis discutit agitatque, ne plane occupetur à cupiditatibus carnis, neque subrepat impia inertia et securitas, inque ipsis sceleribus versantem de improviso opprimat dies domini:

Si quis hoc robore animi est, atque hac indole virtutis ac continentiae, ac respuat omnes voluptates omnemque vitae suae cursum labore corporis, atque animi contentione conficiat, quem non quies, non remissio non aequalium studia, non ludi non conuiuia dele-(831)ctant, nihil in vita expetendum putet nisi quod est cum pietate, laude, honore et cum dignitate coniunctum, hunc diuinis bonis instructum atque ornatum, vigilare dicimus.

Partes huius Exercitij, numero decem.

1. Sic vigila semper, vt lethi memor, existima fatalem adesse diem, et iudicium domini.
2. Sit verbum domini lumen pedibus tuis.
3. Cura vt crescat in te agnitio domini vera, timor, humilitas, fides, dilectio patientia, et perseuerentia.
4. Circumspectè, sobriè, iustè et piè ambules.
5. Poenitentiam age, id est: declina à malo et fac bonum.
6. Retine fidem.
7. Omnibus placeto.
8. Ora.
9. Labora.
10. Morere in domino.

Omnia S[y]mbola et mones sacrae scripturae omniumque Sapientium sententiae ad haec decem accomodare poteris, ex quibus pauca quaedam exempli et exercitij causa proferam:

1. Lethi memor.
2. Verbum Dei audi.
3. Crescat pietas:
4. Circumspectus esto:
5. Poenitentiam age.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Aequi pollent cum his.

Disce viuere, disce mori. Viue ut posthac viuas. Tota vita, dies vnus. Diarij om-(831 v°)nes. Diuturnum nihil. Certum in incerto. Comoedia vita humana, Ne vita tragoedia. Quod vides non diu. Non quàm diu, sed quàm benè. Mortalibus immortalia praeferenda. Mortalia cogita. Omnia mutantur. Alata aetas. Respice futurum. Tempus nosce. Tempori parce. Vita breuis. Ad terrena non respiciendum. Afflictiones piorum temporariae. Satis relicturo. Noli per cras et cras multas ponere metas: Nam per cras et cras tota consumitur aetas. Sera nimis vita est crastina: Viue hodie. Est sua rebus pulchritudo, sed et interim desinit. Vita hominis Bulla, et vapor, et veluti flos est.

2. Lethi sis memor.

*2. Verbum Dei audi:
Aequipollent cum his symbolis.*

Vnum necessarium. Mente Deo defixus. Deum sequere. Quod Deo et homini placeat, Animae salus ex verbo Dei pendet, Amisso verbo Dei, omnia amittentur. Ad verbum domini nihil addendum. Ama doctrinam, libenter disce, audi multa. libros euolue. Legibus pare. Sapientibus vttere. Ignorantes legem Dei, maledicti sunt. Laudate honesta. Laudato virtutem Probrum fugito, Prudentiam exerce, Dei voluntas omnibus in rebus spectanda,

(832) 3: Pietatem exerce,

a, Agnitio Dei sit talis;

b, Timor,

c, Fides:

d, Dilectio.

e, Humilitas:

f, Patientia.

a Deus conditor omnium: Fons omnium bonorum, Spes fidelium: Deus diligit nos magis quàm ipsi nos: Deo omnia patent, curam nostri habet. opitulatur in afflictionibus. b Emendat cruce, punit peccata, suo verbo monet antequam puniat. Deus solus, et gratis dimittit peccata. Corripit, sed non abiicit suos. c Fides facit filios Dei, ea gratis datur. Fides bonorum operum fons, Fides cuiusque ex fructibus cognoscitur. d Dilectio est impletio legis, Deo plus obediendum quàm hominibus. Deo aduersante, omne creature aduersantur. Deus homines non vult ociosos esse. e Humilis esto. Stulta de alienis superbia, alienum quicquid adimitur. Pedica nimia fiducia. Fidens, non confidens. Et pilo sua vmbra, Fortuna nimis blanda hamata. Quod vni, et omnibus. Nunc mihi, nunc alij benigna fortuna. Audatia periculosa. Nihil nimis, Periculosa temeritas. Cognosce teipsum. Tecum habita. Amor sui coecus. Non contemnendum id corpus quod inhabitat, excellens animus. Ad vanitatem natura procliuus est homo. A peccato innoxius nemo. Splendor summus non intu-(832 v°)endus. Altior te ne scrutatus fueris. Quod inuenisse pigeat, ne quaeras. Turpe gigantem in nano: az az, Ektelen Oriaskodnod à tórpesegbe, azaz: Isten ellen felfualkodnod. Antidotum vitae patientia: Durum sed leuius fit patientia. vbi vber, iti tuber: f Adversa reddunt homines pios et religiosos. Virtus citra fortunam valida. Domitrix omnium patientia. Bonus animus in re mala, dimid[i]um est

mali. g Qui perseuerauerit vsque ad finem, saluus erit. Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet poenitet. *g, Perseuerentia,*

4: Circumspectus esto.

Oculus vitae Sapientia, Dexteritatem custodi, Diligentiam adhibe, Exerce probitatem Frugi esto. Aestimationem retine. Tu tibi venerabilis. x Amor coecitat, Ebrietas dementat. Mundus esto. Ne hillarem insaniam insanias. Satis hoc contento Multi nimium, Nemo satis habet, Natura quis pauper? opinione quis diues? Pauper egens, non carens. Oculos moderare, pudorem serua, pudicitiam ama. Meretricem fuge, Ebrietas nec madida, nec sicca. Ne cupiditati seruias, Ne voluptatibus obsequaris, Sobrius (833) esto. Temperantiam exerce. Dira libido fortunae comes. voluptates abeuntes in voluptate dorsum non faciem. Voluptatem tempera, Ne à pudendo vincaris hoste. Verecunde responde. Verecundiam serua. Faciem ne aperias, Manum per frontem ne ducito. Pertuso dolio nihil infunde. Reprime voluptatem, Nocet empti dolore voluptas. Est virtus placitis abstinuisse bonis, Fac iusta, Equum iudicato, Iustitiam colito, impera irae, Iusiurandum serua. Litem oderis. Veritati adhereto, Veritas vincit, Veraci creditur, et mentienti mendaci non creditur, et iurato. Lupus mendacio tempus, Mendacio comites tenebrae. Dispensatio, ne sit dissipatio. Fideli nullae serae. Ne bos in lingua: Non anginam patitur: sed argentanginem. Iustitia gratuita. Misericordia venialis, crudelis.

5, Age poenitentiam,

Optima poenitentia vita noua. Qui furatus est, iam non furetur. Peccata delentur poenitentia, Redditur unicuique iuxta facta sua: Nullum malum impunitum, Peccandi consuetudo pessima. Malum occultum per-(833 v°)niciosissimum. Poenitentia non est in hominis arbitrio. Sed assidua exercitatio omnia potest Deo iuuante. Dictum Constantini: Scalas admoue et solus in coelum ascende.

6, Retine fidem et conscientiam,

Pax Christi. In solo nomine Iesu saluamur. Iustificati fide pacem habemus, ergo Deum per d[omi]num Iesum. Gratia estis saluati Dei donum est. Foelix cui dederit mediocria commoda vitae: Notitiamque sui Filius ipse Dei. Propitius Deus optima haereditas, Credentes in Christum habent vitam aeternam.

Murus aheneus sana conscientia, Foelicitas vnica, intus nihil strepere, Sanus intus et exterius. Intus quàm exterius formosior: ornatior. Harmonia interna. Nocens metuit poenam, innocens nec casum: Sine quaerela viuendum. Nocens se Iudice nunquam absoluitur.

Pauore carent, qui nihil commiserunt, at poenam semper ob oculis versari putant qui peccarunt. Perturbato corde nihil est iucundum.

Circumspecte viue.

x, Sobriè;

Iuste:

Poenitentia.

Retine fidem e

Conscientiam.

7. Omnibus placeto.

Omnibus placeto.

Omnibus opitulare, Benedic omnibus. Pacem dilige, Consule inculcate, Multitudi-(834)ni plani place, Maiori cede, minori parce, Deserto neminem, Nemini inuideas, neminem irrideto, Neminem vitupera. Nemini aduerseris. Bonos honora, Principibus cede, Fastigio caput summitte. Potentes venerare, Magistratum metue, Magostratui parendum. Senioreni venerare, Cognatos cole, Filios erudi, Liberos institue, Familiam cura, Ciconiae beneficium. Saluta libenter, Blandus esto, concordiam amplectaris, Vxorem diligo, Violentiam oderis, Calumniam oderis, Inimicitias fuga, Inimicitias dissolue, Iracundiam tempera, Ne ferrum igni, lachrymis ignis extinguendus Suspicionem abijcto, Suspicioni securis, Aliena concupiscere noli. à maledicentia tempera, Abstine à fraude, Blandum imperium, imperiosum, Persona publica, priuatam depone, oculus in dextra Cum magis viris, aut raro, aut iucundè loquendum, Ingratitudo multis immerentibus noxia, Inuidia sibi et alijs venenum. Inuidia vipera, Iniuria obuiione vlciscenda, In vltione Callipedes. Amicus non alius, Inimicus non idem, Sal vitae amicitia, Philtra amor, Magnus amoris (834 v°) amor. Magnum Satellitium amor, Firmis[si]mae opes amor. Vbi terror, ibi timor. Figulus figulum odit, Da caecus, accipe oculatus, Bonus bonis et malis, Malus nec malis nec bonis, Virum malum vel Mus mordeat. Maximae opes, prodesse. Thesaurus gratia boni, Frenum in lingua. Populo cede non pare. Calumniae morsui, remedium nullum. Beneuoli multi, consiliarij pauci. Opitulandum amicis, sed usque ad aras, Facile est imperium in bonis. Consuetudo, vbi vitia impune grassantur, pro lege habetur. Concordia Ecclesia regenda est, Inimici plus docent quam amici, Omnis animaduersio et castigatio, contumelia careat, pro lege et grege.

8. Ora.

Ora.

Indesinenter orate, in omnibus gratias agite. Oportet semper orare et nunquam defatigari. Inuoca me in die tribulationis tuae, Sine me nihil potestis facere. Non est in manu hominis via eius, nec est viri dirigere gressus suos. Ergo petite et accipietis, Pulsate et aperietur. Auxilium à domino expectandum. Absque Deo nihil possumus, Tibicen fortunae virtus. Id est: A Deo pen-(835)dent omnia. Curis ad preces impellor, et curas precibus depello. Vicit vim virtus. Strauit fortuna virtus,

|| Excitent ista ad humilitatem at assiduas preces.

Eruditi etiam viri, praesentibus negocijs districti, multa non prospiciunt, Vel grauioribus occupati, nonnulla leuioris momenti subterfugunt: Vel simpliciter quoque ut hominis imperitia falli poterunt, Vel nimio affectu nonnunquam praecipites feruntur. Quare imbecillitatis suae conscijs fideles, in assidujs praecipibus se continuare debent

Res est etiam maxima, tanta aequitate exercere iudicia, ut neque gratia unquam flectaris, nec suspicionibus des aditum, nec delatoribus

mouearis, nec rigore sis nominis, nec aliud in omnibus causis, cum ipsam causam respicias. Nam inde Ius aequabile, quam personis clausi sunt oculi.

Omnia possibilia sunt credenti, Orandi torpor malum praesagium:

9. Labora.

Labora.

Vnusquisque in ea vocatione in qua vocatus est ambulet, Propria facite, Tantum scis quantum operaris, Assidue benè, operandum. Assiduitas durissima vincit, Nullus sine linea dies In operibus bonis non est torpendum, Matura. Expende. In virtute Delphinus. Om neopus difficile apparet, antequam tentaue- ris, Ingenium excitatur torpidum. Peccandi consuetudo pessima. Ingenium si-(835 v°)tu pereat non sentibus, Oculum in meta Oculos in pectus. Non lingua mente celerior, Nobilitatem non dat vna dies. Generositas virtus, non sanguis. Generosa virtus flatu accenditur. Tempori parcus dispensator, Tempori Minister, Magno vendendum tempus. Omnia proposuit labori Deus, Virtutis radices altae. Principes priuatis sublimior sentiendo. Principes multis consulendo. Ociosus ne sis, ocium fuge, vtere virtute, in virtute oculi et manus. Audentes fortuna iuuat. ars vincit naturam: Diligentiam adhibe. Mens pia, mens hillaris, studiosa, et artis amatrix, Haec sunt diuitiae, quas studiosus habet. Praecipitis consilij, assecla poenitencia. Tu ne cede malis, sed contra audentius ito. Nihil intentatum relinquit virtus, Blando veneno desidia virus paulatim iniecta senescit. Si non intende animum studijs et rebus honestis, inuidia vel amore vigil torquabere.

Propria Facite

Alius alia in re peculiare Dei donum habet. Hic facundia facili et ornata praestat, Iste rerum gravitate pollet. Hic rotundo et neruoso Methodo discentium memoriam et captum iuuat. Iste mira solertia res necessarias et viles inuenit et eruit: nodosque controuersiarum soluit, Proinde cum non vni cuncta dat (836)Deus: Vnusquisque in ea vocatione in qua vocatus est, ambulet:

10. Morere in domino

Beati qui in domino moriuntur. Ego sum principium et finis, Scopus vitae Christus, Patria est vbicunque est benè, Cupio dissolui et esse cum Christo, ibi optimè.

Generalis vsus.

A[d] hos decem locos vel mediocres Iudicij commode accomodare poterit omnium Sapientum piorum et ethnicorum salse aegregie, Sapienter dicta et facta, apophthegmata Prouerbia, historias et articulos totius Sacrae scripturae. Mihi Symbolis potissimum illustrari placuit.

|| Reliqua sine ordine, et promiscua.

Bonorum Rector, Malorum Victor. Virtus instar omnium. Velle instar omnium. Quod videri vis, esto. Nec malum, nec

frontem, Bellum cum vicijs, Nullum malum impunitum. Tantum scimus, quantum operamur. Sapiens solus longeuus. Corpus excors fragile. Nocere promptum vt pessimum. Prodesse abstrusum, vt optimum. Sanitas optimum. Nulla capitalior pesti voluptate.

Nemo magis est homini hostis quàm ipse sibi: dùm libidinem, dum iram, dum ambitionem, variasque cupiditates adhibet in consilium:

Fortior est, qui se, quàm qui ferocissime vincit. Vbi malos praemia sequuntur, haud (836 v°) facilè quisquam gratuito bonus est liberis est existimando qui nulli turpitudini seruit. Alienis lachrymis cautior, Alieno risu laetior. Cor canum in iuuenili corpore, Columbi oculus á serpentino corde. Gloria Crocodillus. Hemorobia vana gloria. Terret imperium. Fortuna fallacior, quo blandior. Stabilissima fortuna stultissima. Autoritas rerum gerendarum telum. Immodica imbecillia. Modica firma. Optima cibus inuidiae Fortitudo in fortunam, non homines. Praesidium in innocentia. Gloria vento discutitur. Falso nomine non gaudendum, Propter inuidiam vela opulentiam, Honora onera, Fasces, fasces, Cuius pudebit pigeat. Ne feceris quod factum nolis. Quod commodauit fortuna, tolle, Quod mutauit natura repetet. Quod parauerit virtus, retinebis. Malum occultum perniciosissimum, Nomen prae opibus, Odiosus, modo immerito, Excusanda seruitus sub necessitate. Turpibus ne seruito. Amicum inimicum fugito. Bona ad benefaciendum. Vt verax ne suspicax. Non diues ni contemas. Accuratè cogita immutabilia. Longius, modo tutius. (837) Sat cito, si sat benè. Hospes ne curiosus. Caede, modo doce. Maiores superbus, minores moestus. Foris Argus, domi Talpa. Ne nimium scrutare. Nescis quid vesper serus vehat. Scopulus in vndis. Cogitatus liber, Homo homini par. Ora virtute obtura non metu. Suauissimus post laborem fructus. Animo corpus fulciendum. Potentior in te ne admittito. Quiesce nihil acturus. Paruo fames constat, magno fastidium Curia pauperibus clausa est.

Facile ingenia adolescentium ab honesta disciplina ad luxum dilabuntur. Nulla est adeò voluptas, quae non assiduitate sui fastidium pariat. Faber est quisque fortunae suae. Nulla dies moerore caret. Laus vera, humili saepe contingit viro. Oratio animi est character. Virtutes et vicia, actione praecipue discernuntur. Sola virtus expers sepulchri. Sat habet fautorum semper qui rectè facit. Bonos imitari, quàm ijs inuidere praestat. Oderunt peccare boni virtutis amore. Oderunt peccare mali formidine poenae. Praeterita repraehendi possunt, corrigi non possunt. In (837 v°) capiendis consilijs festinatio rationis inimica mentis, praestringit oculos.

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit, Quin res, aetas, vsus, semper aliquid adportet boni. Dulce est dessipere in loco. Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Qui proficit in literis, et deficit in moribus, plus deficit quam proficit. Tibi ipsi impera, et ratione coherceas cupiditates.

Fructus horum.

In his res spectentur, non verba pendantur: Quotus quisque invenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, vt ratio postulat, qui disciplinam, non ostentationem scientiae, sed legem vitae putet, quique obtemperet ipse sibi ac decretis suis pareat? Videre licet alios tanta leuitate et iactatione, ijs vt fuerit non didicisse melius, alios pecuniae cupidos, nonnullos gloriae, multos libidinum seruos, vt cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio, quod quidem est turpissimum,

Demus ergo hos nos serio excolendos, patiamurque nos sanari, omnia adiumenta et auxilia petentes à Domino. Haec pro alumnis literarum.

HASZNAI.

Mire valoc ez Deac irasoc.

Ha ezeket igenkent meg magyaráznuc szep értelmeckel, Soc bölczec mondasauál, Soc Historiackal, es az szent Irassal: egy nagy haz be telne azockal az könyweckel. De értelmesek-nec eleg ez. Kiből vegyec iol eszekbe: Ha vagyoné vagy nints miuel hartzol-(838)ni az az szegeny meg romlot bűnös ember-nec, Mondom nézz iol rea egyenkent mindenec [b]ölcz mondasra: Meg tanyitnac ezec, hogy egy szem pillantasni időd sints, kibe bayiod es hartzod nem lehetne, külömb külömb vétkeckel, es nehessegeckel. Hiszem eleg nehesseg az, ha több nem volnais.

De miért hogy az mi wrunc Iesus Christus magara vőtte testünket, es minden igyűnk, es ő maga hiw hozza, hogy az ő igaiat egyűt vonnyuc ő vele, es igeri magat hogy ő azt könyue es igen győnyörűsegesse teszi, Azert ez nagy segitsege es igeret mellet mijs ne rőstelkedgyűnc.

Haszna azert ez iedzeseknec ez legyen: Hogy az értelmesec houa értelmesbec, annyiauál vigyazobbac legyenec. Mert ez vtan immár felőtte rut, vndoc, szőrnű, lator, fērtelmes lőt Historiakat fogoc elő számlalni. Es nagy soc fele embe-rec kőzt lőt czuda ektelen eseteket, Hogy az kinec pironkodni kel, pironkodgyec, az kinec kedig epűlni kel, epűllyőn: Tudom az igaz értelmesec nem bannyac ha szinten őket tapasztalnamis benne. Kic innet iobbhan eszekbe veszie, mi le-(838 v°)gyen az őrdőgi kisirtet: Teis hiddel, hogy meg tudod ez vtan, vary czac egy kitsinye, mi legyen az őrdőg győhessege, Az mint tuttac soc fő nepec: Adam, Noe, Abraham, Loth, Moyses, Iosua, Daud, Salomon, Daniel, Pál, Peter, Ianos, Antal, Basi-lius es sokan többbec.

Sőt czac egy sints mi kőztűnkis, ki egy nap százszor nem izgattatnec az őrdőgtűl, vagy baluanyozasra, baiolasra, vagy buiasagra, vagy telhetetlensagre, szorgalmatossagra, vagy szitokra, haragra, vagy álnoksagra, es hazugsagra, es tettetes kep mutatossagra, vagy egyebekre.

Matth. 11:

Hasznai

Szőrnűket hal-lasz ez vtan:

Egy sincz kisir-tet nekűl: Nam totus mun-dus in maligni-tate est positus.

Soc szörnűség
vayon az feie-
delmec köztis.

Minden nemzet
közt.

Az ki hazud,
mondhad: Bár a
legyen egyic.

Luc: 6

Az Feiedelmec közt, az ő tanaczosi közt. oh ki soc arul-
tatasoc vadnac, Minden rőnd közt, wrac, nemessec, kalmaroc,
polgaroc, szolgac, szolgoloc közt, ki soc irigysegec, fondorko-
dasoc, gyűlölsegec, garazgalkodasoc, soc ezer hamissagoc es
czalardsagoc vadnac. Sokan feleségekel szörnű keppen vesze-
kednec, es az őnnőn tulaydon gyermekekelis.

Az regi Czaszarocknac, wraknac, Capitanyoknac Historia-
ibol, szántalan zürzauart (839) tanulhatz: Egy masra mint
törtec pörrel, törrel, étetőuel, mordalsagual, arultatossagual, es
szörnű hadackal: Rőuid frigyec melly hamar meg változot,
egy mas ellen mint irigykettec, Egy mast mint ragalmaztac,
ingerlettec, bosszontottac. Ezeket soc Historiakbol eszedben
vehed. Kibőlis azt tanuld meg: Minden rőnd közt melly nyug-
hatatlan az Satan, kit méltan neuze szent Peter siuo es kerengő
eh Oroszlannac.

Minden nemzetekről io soc fele Historiakat tanulnod,
Törőkről, Szerecenről, Tatarrol, Moscouitarol, Cziganol, es
minden egyeb nemzetről, : Hogy lasd meg, minemű setetse-
guel biria azokatis az Satan, Ki nemely nemzetet annyi setőtségbe
tart, hogy bűnnec se ismerie az paraznasagot. Nemely az lopast,
mint az Czigany. Nemelly a gyolkossagot. Sőt ezeckel vgyan
dic[z]őkedgyenekis. A mint azokis, kiket vagy toluayia tőt,
vagy reszegesse, vagy paraznaua, ha ezek[h]őz hozza szok-
hatic, végre vgyan meg sül bennec az gonossag. Kikbe
mind őrdög gyűhőskedic. De nem czac az meg vakult gonos-
sagokban, hanem czac iatekbannis es mulatsa-(839 v°)god-
ban, ezer álnoc mestersegi izgatnac az őrdőgnec: Mi mulat-
sagnac tartuyc az Historiakat, kiket Markolff sibsagarol irtac,
auagy amaz Tragar Balasrol, ki az Baratokhoz ment Kiraly
paranczolatlyaua, hogy segitczec meg, Mert ezert kel hazudni
az Kiraly előtt, es azt feleltec: Fiam, mi nem tudunc hazudni,
mond az: Bár a legyen egyic. Az vtan az Apatzac közt
nemaia tőtte magat es meg hasasította őket, es Kiralne aszony
előt azbol szerzet czuffisagot. Azonkeppen a kiket irnac nemelly
czuffokrol, Kic vgyan mesterseguel tanullyac az czelczapast,
Es soc orszagoknac nagy hiresekis, mint Német orszagba
Eulenspiegel, Orlando, es többec. Mondoc te azt gondolod
hogy ezec nem őrdőgi kisirtetec. Maga ez ektelen trefalo mulat-
sagual, el szakaztya az iduőssegre valo vigyazastul aztis az ki
mieli, azokatis kic az felekbe gyönyörködne, Es az pokolnac
őrdőc riuasaua fizeti meg az ektelen katzagasokat. De miért
hogy ezec testí bolond édesseguel elegy, nem veszic az kaba
emberec eszekbe, mérget az őrdőgnec. Azon-(840)keppen egye-
bekbennis, rőstsegeben, buiasagban, irigysegeben.

De miért hogy ezec nem olly szem latomast leszne mint
az Prophetacon, Apostolokon es Christus wrunkon voltac:
azert ezeket sokan nem viszek eszekbe, hogy őrdög dolgai:
Hanem czac bennűnc termet természetnec vélic. De te ved
iol eszedbe az WR szauat: hogy az őrdög gyolkos es hazug:
Es sz. Ianos szauat, hogy a ki bűnt miel, őrdőgtől vagyon.

Es ezec ellen oktasd es biztasd magad az mi wrunc az mi wrunc
IESVS Christusunknac édes igeretiuel: Ne féllyetec, ez világ-
nac feiedelme meg győzetet: Es ki vettetet az ő birodalmabol.
Nem hadlac áruaul, veletec leszec mind világ végezetig. Az
vtan oztan fel tamadasunc vtan tellyeseguel meg mentetűnc
közűlőc, midőn ötet őrdőcke valo setetseguel lantzaua. es az
vtolso halallal be rekezti az mélyseguel kuttyaba. Es az ő
hiueibe czudalatos leszen, es diczőseges es őruendetes mind
őrdőkön őrdőcke, Kit engegyen ő szent felsege nekünkis mind-
anyiunknac Amen.

(850 v°) HATOD RENDBEN:

Ez hatod Rendben olly Historiakat hallunc, mellyec meg
ielentie az őrdőgnec soc fele izgatasit, minden bűnre, a mellye-
ket Isten meg tiltot az ő Törvényebe. az tiz paranczolatban:
Mint az Baluany imadas, hamis eskűes, ünnep tőres, Szűlec
nem tiztelese, az gyolkossag, az paraznasag, az orzas, az hazug-
sag, es ezekből szarmazo soc gonossag.

Először kedig ez hatodic Rendben fogoc mondani egy
Historiat, egy Szerecen íffiunac rőttenetes gyolkossagarol.
Az vtan az lopasrol, Es hamis eskűesről. Szoloc egy Bölcznec
rőttenetes paraznasagarol. Az vtan az baluanyozasrol. Es azok-
rol kic szűleiket nem tiszteltec, mint iartac. Es azokrol kic paraz-
nasagban heuertec. Es kic reszegsegeben es egyeb gonossagban
Istenhöz nem tértec. Mondoc rőttenetes Historiakat egy nihany
Isteni ostorozasrolis. Ezec vtan szoloc az gyolkossoknac bűn-
tetesekről, Es ismet szoloc az paraznakrol czuda szörnű dol-
gokat. Mind azoc inkab mind mi időnkben lőttenec.

(841) Emlekezem rőuideden az Fősuenyec es Tekozloc His-
toriairolis. Vtol az igen nagy Bölczeknec esetekről szoloc.
Es meg mondom kiket értec az igen nagy bölczeken, es intem
azokatis, mint tarczac ő magokat.

Mind ezec mire valoc legyenec meg értűc tiltul az His-
toriac köztis, leg vtolis,

De most:

Deakulis erczetec hasznait.

Proderunt tales Historiae ad praemonitionem in cau-
dis causis horribilium mutationum, et calamitatum, cum regula
vniuersalis sit: Atrocia delicta, puniuntur atrocibus poenis is
hac vita.

Recitabimus igitur Historias de peccatis et poenis blas-
phemiae, periuriorum: Tyrannie crudelitatis, seditionum,
flagitiosarum libidinum et rapinarum: quae coram nobis sint
testimonia prouidentiae, et iudicij diuini, et harum Regula-
rum: Non habebit Deus insontem, quicumque vanè usurpat
Nomen eius. Item: qui gladium accipit, gladio peribit, Item

de libidinibus: Omnis anima, quae fecerit abominationes has, delebitur. Item: Vae qui spoliās, quia spoliaberis. (841 v°) Legemus etiam Historias ingeniorum inquietorum, vt cogitemus de Regula: Necessaria faciēda esse, et quidum cum petitione auxiliij diumi. Nec tantum exempla irae in poenis, Sed etiam exempla misericordiae seu gratiae proponemus. Haec intueri vtilē erit, quae docent nos de fide, de inuocatione, de veris cultibus, de timore, humilitate, patientia, et tota Christiana militia, et perseuerentia.

De quibus supra Regulas symbolis illustratas decem proposuimus, ad rationem tantum ostendendam, quemadmodum alia possint innumera excogitari.

Etsi autem in his quaedam eiusmodi offeruntur, vt iudicium scriptoris in delectu fortassis nonnulli requirant, et reticenda vel omittenda praestitisse iudicent, Tamen si quis rationes obiter inspersas attentius perpenderit memoratu digna comperiet singula quęque. In minimis maxima deprahendit. Etsi in vnum locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda, videbit. Qui volupt[at]ibus, et se viciorum illecebris, et cupidi(842)tatum lenocinijs dederunt. Hi summum malum dolore metientes, paciantur viros fortes laborare, se ocio sui perfrui, Frustra eos appellamus, quorum auris atque animus à nobis abhorret, qui etiam illa quae laudanda sunt obru[un]t.

Arguendū sunt tamen et hi, et quidem coram omnibus, vt et caeteri timorem habeant. Rariū lapsis damus veniam. Docemus vtrumque: Satanam circuire vt Leonem rugientem: Vicissim ideō apparuisse Filium Dei, vt destruat opera Diaboli. Admonemur magna celeritate vtendum in bono agendo. Tu singulorum pondus, exordium, progressus, et exitus expende.

AZ OERDEOGNEC SZEM LATOMAST VALO

gonosz czelekedő kisirtetiről

Ket ezer Historiáknál többet irhatné minden paranczolat ellen, minemű vndoc es vlatatos bűnökbe, es az bűn vtan minemű rőttenetes veszedelmekbe keuert be soc rend-(842 v°)beliket az őrdög. Tiz ezer fele baluanyozasba, tiz ezer fele Isteni karomlasba, Isten neue es ünnepe töresibe, hamis es Istentel[en] esküesbe, Szűlec ellen valo soc fele bűnökbe, Soc ezer fele gyolkosságban, szantalan kegyetlenségben, külömb külömb fele lopásokban, czalardságokban, Ektelen szörnyű paraznaságokban. Száz ezer hazugságban, garazdalkodásban, es czelezapo kep mutato czalardságban. Mondoc mind ezekbe mint keuert be sokakat: Nagy Czaszarokat, Fő fő Papi feiedelmeket, Nagy Papakat, Cardinalokat, Piskeket, vitezeket, nemesseket, parasztokat, Predikatorokat, firfiakat es aszonyokat: Es az vndoc bűnőc miat, őket melly nagy szegyenekbe es veszedelembé eytegette:

Mondom ezekről irnom tengeri dolog volna. Hanem egy nihanyrol im megis emlekezem, hogy midon ehöz hasonlokat hallanac, azbol meg itelhessec az több alnoc dolgaitis az őrdögne, kiket naponkent minden emberec közt czelekeszie.

O Erdőgi Historiac.

Rőttenetes Gyolkosság:

(843) 1556. esztendőbe, lőt illy dolog Német országba.

Egy nemes ember neuelt volt egy Szerecent, gyermek-segetül fogua, kit felőtteb rongalt, Egy ollykor az wra megyen ki hazatul. Es az Szerecen éyel fel keluen, az aszonyat meg őli nyoltzad magaua, czac az szoptato gyermetsket hagyta meg. Es az kaput be záruan, fel megyen az felső Palota ablakara, ot váruán az wrat. Az wra lattya hogy az kapu be teue, Tekintel hol ala, hol fel. Es az ablakon lattya az Szerecent, rut ki döllyet szemmel: Es mond az wranac: Te gonosz kegyetlen ember, mind ez mai napig szüemben volt, az te raytam tőt nyomorgatasod. De ma ki töltöttem boszumot, Mert felesegedet mind gyermekiuel egyetembe halua talalod. Es czac imez szoptatod marat meg. Ha tudnam hogy meg kegyelmeznel, ezt meg meg tartanam. De tudom kegyetlenségedet. Az wra midőn erőssen szabodné hogy nem bantya. Mond: nem hiszec többet neked. Azert na gyermeked: Es mindgyart nyakra főre eleibe hagyittya az szoptatost, Es ő maga vtanna vgorduan, nyakat szakaztya (843 v°) maganakis. Nemde nyilván valo őrdőgi czelekedet volté es nagy gyűhőssege?

Tanullynac innet az kegyetlen Gazdakis es wrac. Es emlekezzenec meg hogy nekikis wroc vagy on menyegben. Es a kegyetlenec megint kegyetlenec kezebe adatnac. Mint regen Moritz Czaszar Phocas kezebe, Most soc kemeny Capitanyoc Törőc kezebe.

Tanullynac az bosszu állokis, hogy helt ne adgyanac az haragnac, hanem könyörögienec ők is Istenec, lehessenec bekesegetes törőc. Eph. 4.

1528. eztendőbe Saxoniaba lőt.

Szörnyű büntetése az lopasnac es az hamis esküesnec:

Egy szolgáló legény adot volt io sakczo pénzt tartani egy polgar aszonnac, az rea édeseduen, végezi el az wrual, hogy el tagadnac az pénzt: Idore meg iű az ember, es midőn kérne penzet, az aszony tagadni kezdi, es az soc szo beszéd közt, egy mast szidni kezdic: Es az aszony férje, mint ha felesége mellet tamadna, az ayton ki taszigallaya. Az katona kezdi az aytot kiűl rea törni fegyueres keezzel. Az gazda toluayt kialtuan, az po-(844)roszloc meg fogiac az legent, Es halakra tartyac mint ki hatalmat mielt az varoson. Az őrdög,

Gyolkosság tetele az őrdögnek:

Tanusaga:

Lopasra, es hamis esküesre valo vitele az őrdögnek:

megyen hozzá az tömlőtzebe, es ot elő beszelli, melly sulyoson vagyon az ő dolga. mert őtet halálra íteltec. De ha magat neki adna, meg őltalmazna őtet. Az katona mond: inkább akaroc meg halnom, hogy nem tied lennem. Végre soc több keres vtan midőn semmit nem igerne, Mond: Bár ne adgy semmit, czac mielő azt, hogy mikor törüeny eleibe viszne, mutas ream hogy en leszec Prokatorod, mert te az törüenyhöz nem tutz. Es en ot elő állac sarga tallas Süegbe, es imillyen köntösbe. Gondoluan az katona, hogy ez lelke sertese ellen meg lehetne, Mond: Bátor. Midőn mind az ket fel pöres elő állananac, es az első pöres vadolna az katonat. Elő ál à tallas Procatoris, es okoson kezdi menteni az katonat, hogy nem ő indította az hatalmat, hanem az polgar, oc nekül szidalmazta, hazabol ki taszigalta. Es io saczko pénzet meg tagatta: Imez kedig az őuet kérte, es magat őtalmazta. Ennéc bizonyasagara kedig, mennyetec el, es az pénzt meg talallyatoc (844 v°) illyen helyen, az hol el rőytöttec. Ezen el rőttenuen az polgar, kezd eskünni, es magat átkozni, es mondani hogy őtet az őrdögöc bár el vigyec, hogy ha vgy vagyon. Amaz tallas legeny ottan meg ragadgya, Es az ablakon, es az varoson által nagy cattanagassal el viszi.

Tanusagat

Tanullyatoc innet lopóc, toluayoc, koborlóc, katonác, nyuzó foztó tizttartóc, hamis kereskedóc, kic miat az őrdög hamis esküesreis el viszen benneteket, es az vtan illy rőttenetes törbe eyt. Erről szola szent Pális, I. Tim. 6.

|| Más őrdögi dolog.

Az hamis esküesről.

Atkozodas.

Midőn egy szolgáló Német, nemes rőnd, soc pénzt vezőt volna el az kotzkan, es átkozodnec nagy rutul: Meg szelesedic, es setet éyel fel ül szolgálual, hogy hazahoz mennyen, Talalnac rea fekete louagosoc, es kezdic útőgetni minden felől. Volt egy szolgália, iambor es Istenfélő, az kezdi wrat biztatni, Es midőn egy felől le taszitanac az wrat, mas felől ő fel emeli vala, Es ő felőle sehonnán senki nem forog vala, hanem czac az (845) wrat dőfőlic vala. Noha közel volt hazoc, de egez eten etettzaka mind czac az keppen kergettec, végre viradolan viszi egy Clastromba, Es harmad napra meg hal.

Magyar katonatis lattam Vnguarat, ki eckeppen iart, kit nagy vizekbe gazoltattac puskas katona őrdögöc.

Tanusaga.

Mi félyűc az Istent, es az ő neuet hiaba ne vegyűc. Touabba marhankat se veztegeessűc, iatekra, se tekozlasra, torkossagra, hanem annac io Safari legyűc, mert szamot veszne rola, Ephes. 4. Mint amaz kazdagtulis, Luc. 15.

Atkozodo aszon.

Más 1551. esztendőbe lőt. Pinkest ünnepebe, atkozodas miat.

Egy falubol soknac lattara el ragat az őrdög egy aszont atkozodasaért, es nagy fel viuen, ala veti nyakat ki tekeruen.

Thuringiaba egy szitkos ifiat midőn meg ragadot volna az őrdög, az iffiu kűsződni kezd vele, Es Istenhöz kialtuan meg tartatic. Es az vtan meg iamboroszi. Meg érzette volt ez hogy őrdög vagyon. Ne mond hát te is hogy nints, Mert meg érzed mikor meg ragad, noha nem latod.

Tanusaga:

(845 v°) Sokakual szoltam enis, kic tőlem vigasztalast keuantac: Kic mondtac, hogy bennec lakozic, es rőttenetes gondolatokkal ijezgeti őket.

Iszonyu latasoc.

Voltac ollyac, kiknec az pokol kinyait mutogatta, Es beszéltec, soc szőrnűsegit az ő latasoknac: Nemellyec azt lattac, hogy mint az bort sotoba faczartac, vagy sotoltac pokolba, hogy még az czontyanac az veleis kí feczkendettec. Es megint meg epülttec. Es ki imigy, ki amugy kinzattatoc. Kic, ez-zec miat lelkekben nagy kinokat szenuettec. Te halgasd gyakran az Isten igeiet, es arrol szüntelen gondolkodgyal, es igy nem iűhet ez fele szőrnűseg eszedben.

Iudas nem kitsiny gondolatoc miat akasztotta fel magat, ki nem féle az Istent, kiert őtet az WR őrdögnecec neuzei Iohan. 6: Mi félyűc őtet, es ismeriűc meg az ő szent Fiat, kí azért ielent meg, hogy az őrdögnece czelekedetit el rontsa, Ne adgyunc helt az őrdögnece, es el fut tőlunc. Eph. 4, Iac.: 4.

Több mergei az őrdögnece soc bűnökben.

(846) Nagy hires neues Olasz, oruos Doctor: ohaytua es fohazkodua titkon czac ennekem kezte vala beszelleni soc lelki furdulasit: *Quam maximē tempestatis sunt in homine: Ambitio, luxuria, auaritia, et id genus alia.* Az az: Mint az Tengeri szeel, vgy hankotattya az embert: az Tisztesseg keuanas, az Testi kenyesség, az Telhetetlenség, es többec ez felec: Mint az Buialkodas. az Torkossag: az Keuelység, Irigység, Istenuel es embereckel valo kelletlenkedes.

Ietes fő emberne hankodasa:

Es ketten beszeltűc egy masnac bibeyet. őis meg beszelte mint hankottatoc soc wrac, Papoc, es Kiralyoc előt, ez vilagi tiztesseg keuanas, es gőgős maga tartasa, es nagyra valo vagyolkodasa miat, Hol mint emeltetet nagy fel: Es onnat mint eset megent ala igen nagy mélyen. Es midőn alat iarnais, meny gonosz kisirteti volnanac, Es czac ala valo leanzokis eszet mint veztegetnec, noha minden nagy eszesnec es értelmesnec esmerne. Ez vgyis vagyon, ha helyen maradhatna mindenkor. De midőn emberec közt volna, azkor frissen rea tartana magat, es szepen hordozna eszet, értelmet es Isteni félel-(846 v°)met külső keppen. De midőn maganac szorulna, vgyan égne benne az gonosz geriedetesseg: Es houa többel vétkezne: annyiual inkább neukeknec, mint az tűz, hogy inkább nő midőn sirral őntőzic. Es hogy ennec sem bőyttel, sem sirassal, sem könyörgessel eleit nem vehetne annyira, hogy meg ne wyiulna, niha egy hólnapra, niha ket hetre, niha czac masod naprais, niha czac egy naps százszor kinozna, annyira hogy iambor hazas tarsais

Buiasaga

keduetlennec tettzenec. Es ez miat mind esze, kedue, annyira el fogyatkozne, mint kic az tengeri szeel veeszbe nem tudnac houa kapni, hanem czac Istenhöz kialtnac. De noha ő mindennap kialtanais, es sokszor meg enhitetnec. De midőn ingyen sem vélne, ismet hankottatnec mint egy haioba.

Haborusagi haragja.

Ez mellet soc irigyec miat, es megint az ő masra valo irigysege miat, Es kemeny haragossaga miat, es boszonkodasa miat, mint hankottatot, olly keseruesen mondta meg. Hogy midőn el mennec túle sirna, Es mondana. Im most mig veled szoltam, czendes es bekeseges voltam. De immár im el ha- (847)gyod szegeny feiemet, es en mayd ismet az Tengeri szeel veztől el ragattatom. Touabba soc kepven izgattatot telhetetlensegreis, es az miat soc fizetest keuant az betegetől, ki miat mas felől rőtteget szíuebe, Es hol égy, hol mas miat mindennap hagyigaltatot mint az haio az habon. Noha nagy értelmec. sőt igen bölcznec tettzenec, es szep beszédnec.

Soc fele bűnei

Ezt senki felőle nem vélte volna, ha ő maga ki nem ielen-tőtte volna: Mert nagy feiedelmec éltec vele, Es kiuól nagy embersegesen viselte magát.

Hítetlenkedesec:

Mastis lattam oruos Doctort, kí mindennec szep értelme-sen szolt, De ő magat éyel nappal győtrőtte, czac az miat, hogy egy fia leuen, féltőtte halaltul, maga semmi betegsege nem volt.

Igy mindennec czac kitsin es ala valo dolgobannis soc agodalmat, hitetlenkedeset, es Istenben valo ketelkedest tud inditani az pokolbeli őrdög. De ezt, soc, bűnnec sem véli. Maga mi lehet nagyob bűn, mint Istenbe nem bizni, es magunc ő rea nem bizni.

(847 v°) Soc wraknac sok nyőgesit mondhatnam, kic igen kitsin dolgoc voltac: gyermekeken, ioszagokon mint tőrettec: tiz, husz eztendőre azoc houa leszne. Melly hitetlen gondola-toc bennec olly nagy kinnac tettzetec, hogy miatta minden wrasagoc izetlenne lőt, Igy vagyon soc Kiralyokba, es Cszas-rokbannis: még az hiuekbennis. De ezec hagyiarianac. Hanem most arrol szollyunc, az őrdög az Istenteleneket nem czac mint proballya, hanem mint hordozzais soc külömb külömb bűnökbe vgyan porazon, az kic ő neki helt adnac. Iac. 4.

Baluanyoztatasi az őrdögne.

Baluanyoztatasa

Regi Romai Cszaszar Caligula az ő ki őntőt kepet, az ő baluanya Iupiter melle tetette, olly móddal mint ha fűlebe sugna, Es az Papoc azt áldozattal tizteltec. Nemde rőttenetes őrdögi dologé, ez vilagnac Cszaszarat illy vaksagra vinni, Es ezt fő wrackal mieltetni.

Diodorus Siculus iria:

Rőttenetes dolgokat jr Daniel Prophetais Nabuchodo-nozor es Darius felől, kic hol kepeket, hol Sarkant imatattac.

(848) Ægiptomban az Romai seregben het ezer vitezt, kit őltalomert tartottac melletec, czac egy matskaert vagtac

le, midőn azt egy katona agyon verte volna, Mert az Ægip-tombeliec az matskatis Isten gyarant tizteltec, Effele őrdögi czelekedetekről, szoltam oda felis: Hogy regen minden állatoc közzől Isteneket gondoltatot az őrdög, harom ezernel többet. Nemde nagy vaksagaé ez szegeny emberne: Hogy rut vndoc ferget nem czac maga felőt, de Istene felőt beczűllyőn. Roman. 1. Oh szegeny emberi nemzet, mire iutal am azmērges kigyo miat.

Egy Kereztyen Cszaszar mi időnkbe, midőn szent György ingebe őltőzet volna, (az mint ő velte, maga ki tudgya melly latore volt) az hittel megyen az hadba, hogy őtet semmi puska, sem fegyuer meg nem sertheti, Hituan hit az, kiről Isten nem tőt igeretet.

Szent György inge:

Rhenumba mondgyac, hogy volt egy Leany, ki midőn hol husz hol harmintz hat óraig fekűnnec holt szamaba: beszelte hogy Purgatoriomba volt, es ot soc dolgot latot (848 v°) ezt sokszor miette, kiuel soc pénzt takartac az őrdög papiaj.

Lean szava vtan való baluanyozas:

Grimmenthalba, soc emberec futottac kic eszekbe meg teuelyettec, Es midőn a varos előt egy nihany nap fekűnnec, eszec meg iūt, Ezről azt hirdettec ot az papoc hogy szűz Maria io tete volna.

Esze veszetec:

Vagyon egy varos Német országba, houa az magtalan aszonyoc mentec, es az Oltárt mezitelen kellet kerűlni, es barant őldkbe hordozni: mint ha azzal magzatot nyernenec. Ezeket azonba szemptelenül kakuczoltac az Clastrombeli Baratoc.

Magtalanoc.

Tubingiaba egy Baba, az szűz Maria oltara előt függect fel valami aiandekot, azért, mert őtet segitsegül hiytta volna lator életbe, es azra rea segitőtte volna. Ezről a Pap az pre-dikallo szekből halat adatot szűz Marianac. Nemde nem nagyé az őrdögi czelekedet az emberec közt?

Isenach varosba, Marianac kepe ki fiat őlebe tartya, olly álnoksagual czinaltatot hogy az nyakokat tekergessec: Es midőn valaki mit hoz, feiet haytnac annac, mint ha meg kősen-nec, midőn kedig semmit nem (849) hoznac, feieket el fordittyac azoc elől.

Szent Vid kepe eleibe sokan futottac, es ot nap estig szőktec míg el farattac, es el estec, es onnet lepedőbe vinnec el: Es ennec erdemet vartac.

Lotharingiaba Athanasius Oltarahoz az őrdöngösőc vitéc, es eztendeig szabadsagoc volt, hogy nem bantottac őket. Ki nagy álnoksaga ezis az őrdögne, Mert azért vgyan birt vele, es az vtan benne lakot. De az WR Christus nem így űzöt őrdögöt.

Ratisbonaba husz mély földről futottac, sem euen, sem iuan, mig Maria Oltarahoz nem estec, Es ot negy óraig fekűttec, es vgy menekettec meg az őrdögöktől.

Vittebergaba meg az Berheietis pénzert mutogattac szent Ferentznec.

Ez fele czalardsagnac tanyitoirol kedig sokat irhatnec mint iartac.

Louaniumba egy tanyito vgy orditot mint az ôkôr halalakor, es kialtotta vétket, hogy haborgatta az wrnac Euangeliumiat. (849 v°) Domonkos szerzetibe egy baratot az meny út agyon az predikallo szekbe, midôn szidalmazna az wrnac Euangeliumiat.

Nagy Szombatba mikor en predikallanec Balasi Ianos hazaba, es az meny útô kôueket emlitenem az istenteleneknek büntetése: Azonba vgy úte az derec Szent egyházat, hogy az fa feszület aprora rontatnec, Es az wrain aiandekon küldözne az morsalekiat. Ki miat mind Balasinac, mind nekem, mind az Szombatiaknac soc bayunc volt, de ártalom nekül nagyob épületünkre. Mert az vtan Sybolti Demetert Isten eztendeig predikaltata mindennap az Ispital Capolnaiaba. Es az ô hiueit kiuülis mindennap tengeti mais.

Az hitetlen baluanyozoc kedig noha kiuül nagy gögôsöknek es erösseknec tettzenec azoknac, kiknec el veszet szemec fenye: De az WR az ô belső erőtlen voltokat soc keppen ki ielengeti. Az többi közöt ezis egyic:

Az tayba mikor az WR Szombatba hintegetne az ô igeiet, es arra soc keppen fen-(850)nec fogokat dul fulua, mint Saulus vala regen. Actor. 7.

Tamattac vala hagyigalo tsintalan ôrdögöc Apayon egy mély földön Szombathoz: Oda hittac egy nihanszor Szombati papokat Miset mondani az hagyigalo ôrdög ellen, De az ôrdög ô magatis az papot, sulyockal miuel hagyigalta: Az vtan hogy el végezte Miseiet, ôis az asztalt meg teritette, es minden szerszamat oda keszitet, es alakozot czufoluan, es ielentuen az Misene erőtlen voltat. Azert végreis az igaz tanyitokra szorultac, az fele tanyito kedig mikor be mene, szinte akkor veri vala artzul az aszont. De hogy, az, tanyította meg teresre, Isteni félelemre, es az Christus ismereteire, es könyörgésre, el tauozot.

Azon hagyigalo ôrdög egy kôpülöt, kibe vaiat kôpülne, fel ôltöztet aszony ember ruhaba, es kis subat rea, es szönyeg teritet a földre, es rea teszi, mikor vasarnap törünyt tenenec az hazba. Mert ezis baluanyozas, mikor Isten igeiet tanulhatnad, es masba átod magadat.

(850 v°) Hallottam egy emberről, hogy midôn igen hinne az bolczoknac, es az midôn kaszalna, talal egy arany gyűröt, wiaba teszi. Eyel hogy az fűuön le fekszie érez asszony embert mellette, es meg mondgya hogy ô volt az gyűrő, es soc szoc kőzt inte hogy Romaba menne bolczora, addig íthon az asszony ki mellette fekűt volt, meg ôli minden czeledet, Hogy haza iű, ôis meg ôli magaat.

Immár emlekezem egy nihany Baratokrolis, kic az baluanyozasnac szolgai voltac.

Galeotus iria egy fel fuualkodot Baratrol: Hogy Matthias Kiraly kérdésere nem tehetet valaszt, es ô maga Matthias Kiraly feytü meg: Miert Peter Apostol Ianos felöt valasztatot

Mise mondo mint iart az hagyigalo ôrdöggel

Azon ôrdög mint czufolkodot azoc elöt, kic wrnapien idegen dolgokat szerezne.

Czuda czalatkozása ôrdög miat egy baluanyozasnac:

Matthias Kiraly mint győzet meg egy Baratot, ki magat Nagy bolcznec vette.

Apostoli feiedelemsegre, Mond: azert, hogy az bünösökhöz inkább tudna magat szabni.

Galgotzon midôn egy Barat hanna az emberi érdemet, es hallanam olly értelmet, hogy nem eleg az iduössegre az egy Iesus Christusban valo hit. Mondéc neki: Mint vigasztalnád az igen lator gonosz teuöt midôn halakra vinnec, Es teged hiyttac volna gyontatni es vigasztalni? Monda: Mit tud-(851)nec mondani egyebet: Ha, ezt nem mielted volna, igy nem iartal volna. Latodé ki bolond az ember, ki nem tanullya az Christus halalanac érdemet, az Euangelium szerint.

De ha okosb barat találkozne az felehoz, kiualtkeppen ha soc koborlot pénze volna: Igy tanyitana: hogy hagyja az Clastromnac az latrul kereset marhat, es lelke valtsagaért ôk szolgálnanac. Igy neukette az soc Erseksegnec, Piskepsegnec, Captalansagnac falui, es kazdag iöuedelmi.

Vnguart ieles fő Clastrom volt, De immár az poratis el futtatta az Isten, mint egyebetis: Ot egy Barat midôn predikálna, Es soc fő nep elöt mondana: A mi szentünc olly ieles ember volt, hogy mikor az Egyházba ment, az feszületis feiet haytot neki. Az wrain közűl fel kiart egy, es mond: Ez egyet nem akarattyauul hazuda, meg botsassatoc neki.

Egy Barattul hallottam, Hogy mas Barat tarsa, midôn iöuendő vasarnapra hirdetne, hogy nagy dolgokat beszellene: Es rea minden felöl gyűlnenec. Fel áluon vgy orditot volna mint a Szamar. Es az több baratot (851 v°) szegenyekbe le vontac volna.

Mas Baratrol hallottam, hogy az predikallo szekből hirdette, Hogy mayd elöttünc által repül az szűz Maria, es az ki lattya, az bizonyyal iduözül. Es midôn kiáltana hogy ahon megyen, sokan kiáltottac hogy lattyac, maga semmi nem volt.

Frater Ferentz Posonba, nagy rauaszul óltalmazta vala, hogy az ô Miseiecs es az szenteknec valo imatkozások, böytolesec, nem baluanyimadas: Hanem mond az te telhetetlen-seged, es penzben valo bizodalmod az. Czac alig tarthatam magam, hogy mind Ersec, Pispec, es wrac elöt ellene nem szolec. Mert e rauasz az egy mellet el hatta az többit. Ezis az: amazokis baluanyozasoc.

Mi idönkben hallom hogy volt az is, midôn az WR Isten wyonnan teregetne az ô szent igeiet, Egy Clastromban meg szörződic egy Barat egy szegeny Aszonyual harom forintba, hogy fiat tettesse meg hólnac es sirassa az Templomba: Az Barat kezd predihallani(!) az Lutherellen, es kezdi mondani hogy ô hallottaknac fel tamasztasaulis meg bizonyittya az ô barat szerzettyeket, Es soc (852) szo vtan, nagy moddal kezd szolni az iffiunac, ki elötte fekszie volt holt számaba, monduan: Iffiu neked mondom kely fel. De midôn maszoris, harmadszoris szolna, tapaztya: Tehat meg hólt vgyan valoba. Ezen el keseredic az anya, es ottan valoba kezdi siratni, es ki kialtya mint czaltac az baratoc.

Barat tudatlan-saga:

Baratnac keptelen hazugasaga.

Nemet wywarba Frater Mihaly beszelle. Ordito Barat.

Bodog aszony repüléséről:

Az baluany imadas soc jele.

Nagy alnoksagoknac mint vötte Isten eleit:

Olasz Barat be-
szelte:

Omnis plantatio
quam non plan-
tauit pater meus,
eradicabitur,

Szörnyű ravas-
sági á Baratok-
nac:

Fajtalan czu-
saga egy balua-
nyozo Baratnac:

Tragarsaga az
Pispeknek az
Missebe:

Olasz országban tamadot volt imilly rőttenetes szem feny vezdő szerzetes Clastrom: Hogy az több barátokat semmin-
nec tartanac. Azert, mert az ő szűzessegec nem magoc birasabol
volna. Azert, őc azt szörzöttec, hogy á ki igaz szűz nec vélne
magat, az hál na aszony emberuel, az mellet ha magat meg
tartoztathatna, az volna az diczeretes barat. Ehez kepest nagy
sokan fel indulnac: Es ki ki aszszony embert keres maganac,
Es kiüül erőssen tettetic szentsegeket, Mind ketten imatkoznac
volt, mind le fektekben, mind vigyazasokban. Es nagyob
óltalomert az fa feszületetis melleiek teszie volt. De végre fel
fele kezdic az feszületet tenni, es egy nihany szent aszony meg
terhesül, Es így bomol el az nagy szentseges szerzet.

Illy nagy az emberi vaksag.

(852 v°) Soc helyen soc czalardsagoc voltac, az barátoc
miat, Mert kie soos Retket czinaltac Boldog aszony feiebe az
szeme arant. mint ha sirna, es az nyakat czigan olly forogua
czinaltac, hogy ha valaki vitt aiandekot, feiet haytot, ha nem
vitt, el tekerte az feiet, ezt penig az barat tekerte az oltar megül.
Ez felőt ki gyözne elő szamlalni, menyi kereskedősec voltac
Bodog aszony őuéuel, kőntőseuel, az baractoc es apatzac kapaia-
uall, szent vérrel, czontockal. Oh átkozot őrdög, ki merő az
latorsag benned, Es ki nyomorult az ember miattad, hogy illy
bolonda lőt.

Im mondóc őrdögi mulatsagokatis az baluanyozoc közöt.
Egy Barat fel fogadgya hogy ő meg mielheti, hogy fele az
népnec sir, s' fele neuet. El megyen azert, mikor az fa feszületet
szoktac volt helyere fel vinni az Egyház közepire az hol állot
nagy Péntec vtan, es mutogattac az Christus kinyat, es menybe
meneset, azkor az barat á ki az latorian fel vitte: elől artzal
nagy sirua es aitoson vitte, es á miat á Babac es az balgatag
aitatosoc mind (853) sirtac. De hatul az kapat fel foztotta,
hogy az ál fele es mas szerszama ki tettzet, azt valaki latta,
mind el fakadot neuetue.

Ne czudald hogy ez tragarsagrol illy helyen emlekezem,
hanem gondold iol meg, hogy az őrdög az embert iattzottattya is
mint egy alackal az Christussal. Imezis szörnyű dolog.

Varadon szokas volt, hogy á Misse mondo Barat ha nem iol
monta az notaiat annac az mit eneklet, arra valo Barat volt,
az ki meg Corrigalta es enec szoual vtanna szepben el monta:
Es amannac ismet el kellett kezdeni azon czickelnec enekleset.
Mikor ez Euangeliomot kellett volna enekelni: Faciamus tria
tabernacula, tibi unum etc. Az Varadi Pispek meg szörzödic
az Mise mondo Barattal, hogy akarattya szerint ne mondgya
igaz notauat ezt, tabernacula. Meg fogadgya, Es amaz Barat
vtanna kezdi, es iobban mongya, az Mise mondo ismet nem
igazan mondgya: Imennec kedig szokassa volt, hogy midőn nem
talalta maszoris az eneklest azt monta neki, az lo szar az az
orrodha, Ezt hogy mondgya: Az mise mondo (853 v°) kezdi
enekelni, Tibi unum, etc. Ezen mindnyaian el fakattac ne-
uetue.

Ezt mondóc ne czudald hogy elő hozom, hanem lassad es
érczed, mint alakozic az őrdög, az iduőség dolgaiban. Gondold
el magadban, mely nagy keszülettel, soc gyöngyös, aranyas szer-
szammal. soc biborral, barsonual, aranyozot képeckel, égő
szővedneckel lőt ez fele Mise mondas, kicken az együgyűc nagy
aitatossagokat mutogattac. Es nagy imatkozásokat mieltec.
es azt soc abrakra ozottac az szenteknec. Es az Christus neuet
sokszor tiztessegesen említettac, De azert mind azoc czac karom-
lasoc, es az őrdög nec iatekos alakozasi voltac. De iay, mondom
iay ki vac az ember, Mint az kie Daniel Sarkanit, es az Baal
kepet nagy aitoson tizteltec, es Danielt érőtte hálalra kerestec.
Azoc melly nagy vakoc voltac, ollyac mostis sokan, mind az
wrac, mond az kősség kőzzül. De azert iūt az Istennec Fia, hogy
mind ez fele dolgaitis el rontsa az őrdög nec, Meg amaz nagy
setetsegbennis.

Magyar orszagbol midőn egy Ersec Romaba, menne, es
egy nihany Clastromok-(854)ban meg szallana: Ki ki muto-
gattya neki az szentec hulladekit: Nemelly hogy már az Christus
tőuisses Coronaiat, Nemelly Kerezt faianac hulladekiat, Ki
Bodog aszony őuet, palastyat, Ki az szentec tetemit, Ki az
Christus szegeit. Mikor soc Clastromban az ő szegeit mutogat-
nac: Mond az Erseknec egy fő szolgália, (kiuel az Isten szoltatot
mind annyi vaksagbannis.) Hiszem czac három szeg volt, kiuel
fel szegeztec az Christust, Immár kedig kilentz Clastromban
mutogattac. Mond az Ersec: Nem értez te ához: Iol monta:
Mert az őrdög nec álnoc praktikait nem értőtte.

Egy regi agg¹ vilagtalan kőldos, ki elein Turzo Lantosa es
több wraké volt: Beszelli vala hogy hallotta az Papoktul, hogy
az Christus kerezt faia, az álma fa volt, kin az Kigyo Adamot
meg czalta volt, De azt Paradiczombol ki vetőttec volt, es egy
előbe gyalog hid volt egy saros patakon Az vtan egy Kiraly
Gerendanac vitete hazaba, De hogy hosszu volt. egy singnit el
fereszal benne es ottan meg nő ismet, ezt latuan á kiraly, el
teteli (!), es oztan arra feszitettec az wrat. (854 v°) Ez felekről
azert emlekezem, hogy érczed alnoksagat az őrdög nec, ki hol
többet teszen az CHRISTVS dolgahoz, hol el veszen aztül:
Hogy eszed veszen, es igaz értelmed ne lehessen az ő dolgaiba.
Te azert, oluasd az mít ő rola irtac az Prophetac, es Apostoloc,
Elegedgyel azzal. Es hiaba valot ne tanulj: Hanem czac iduős-
seges epületedre valot.

Törőc Balintot igen meg vakult ember nec mondtac az soc
bűn miat, igen torkosnac, reszegesnec, kegyetlen nec, parazna
lator életű nec, nyuzo foztó koborlonac: De meg is igen tiztelte
az barátokat, es oda iart az misse hallasra, es megis gyont
Husuetra hogy az kokonyat meg ehesse. Ez penig minemű
gyonas es oldozas volt, meg tettzie imezből. Az ő regi szolgai
montac ennekem: Hogy egy Husuet fele, titkon á Clastromba
megyen gyonni: Ot meg öldozzac, es nagyob szentsegnec okáert

¹Sajtóhibával: ágy

Mire hirdettet ki
Isten ez fele ek-
telenseget

Ezt hyac bolond
aitatossagnac:
Rom. 10:

Ersec bölönsaga.

Kilentz szege
Christusnac.

Se szepitsed, se
ruticzad á Cristus
dolgat, czac az
mint ő maga ta-
nyit egy tanul
őlet.

Törőc Balint sib-
saga:

Regi gyontatas.

es bűne boczanattyanc bizonyosagaert, fel öltözie Barat ruhába, es haza ereztie, hogy azban tarczon poenitenciat. Noha rayta volt az kapa, de az latersag benne maradt szíuebe, es az ki tört belőle. Azert mikor iünne az pia-(855)tzon latersagaba meg futamodic egy aszonra, es le dűyti az piatzon. Az kösseg es szolgáló nep véli hogy Barat, es rayta, de hogy lattyac wrokat, czac neuetic. Ennyi hasznat vőtte az kapa szentsegenec Török Balint.

Ezeket az baluanyozokrol mondam, Im szoloc az ünnep nem szentelékről.

Az ki nem szentelte az ünnepet.

ünnep törő, mint törtet Istenül.

Vala egy Oskola Mesterből lőt polgar, ki vélte hogy ő annyit tanult, hogy Predikacio nekül el lehetne. Ezt sokszor az ő tel[he]tetlen szorgalmatossaga vasarnapis hol egy, hol mas dologra vitte, hol szőlőbe, hol szanto földre, hol sokadalomba. Kiről mikor meg szolitottac, azt felelte, hogy ő érti a mit a Predikator mond. Es azt elis hitte hogy igaz, Es akarholis Istent szolgálhat, es imatkozhat, es tanulhat. Ez ockal el faiul az Isten igeietül, vélem hogy az igaz hitis meg hidegszic benne. Végre életibennis szerenczetlen lesz, Sőt gyermekijs el hálnac es minden marhafa feleségeuel egyben masra szál: ő pedig így hal meg: Hogy egy vasarnap a terh alatt el töric szekere, es azt mikor emelne, meg szakad, es béle ala esic, es miatta nagy (855 v°) kinual hal meg, olykor mikor ő maga sem vélne, es vigasztalot sem hiuatot hozza, hanem czac átkozodot. kinek halalat örülte feleségeis.

Lelki karoc azok-nac, kic nem gyakorlyac az Isten igeiet.

Sokan iartac igyis, hogy mikor intenem az tanulasra, es hogy gyakran meg gyonnyanac, es az wrnac szent Vaczoraiaual hiteket erősítzec, Ezt az kic semminec véltec, olykor holtac meg, hogy hon nem talaltac lelki paztorokat, es vigasztalas nekül holtac meg, meg remült hitetlen szíuel.

Testi kartis valod ő miat:

Egyszer Balasi Ianost kérem, hogy Predikacio előtt ne indulna el vasarnap, Monda: siető dolgunc vagyon, azt maszoris meg talallyuc. Mondeci neki: Meg lad, többet kel kesned az vtonnis ez miat. Es midőn egy mély földet ment volna, az melly kotsin terhes ladaia volt, el töric az tengel, es soc idő tölt benne, mig masunnan tengelt hoztac. Az mit vttis kotsian az kiert sietet, mind el veszet végre.

Ezeket az baluany imadasrol es ünnep törésről mondam, hogy érezed mint szokot azbannis be keuerni sokat az őrdög. Immár más fele bűnokről szoloc.

(856) Bű báiasokrol.

Minden városban, minden faluban, Sőt minden hazba ez egez vilagon különb különb babona vagyon, az az, olyba valo bizodalom, kit Isten nem hagyot, es azert nem Isteni, hanem őrdögi bizodalom, Mint Isten hatta hogy kenyeret egyűnc, bort

igyunc, fűeknek oruossagát vegyűc, es minden teremtet állatual élyűnc, es őtet igaz es szent dologban igaz imatsagual segítségül hiyűc. De az őrdög olly álnc, hogy viszont talalt módot benne, hogy mindeneckel gonoszul élyűnc, etellel, itallal, ruhazattal, penzuel, törűel,¹ loual, keuelyül es egyeb gonosz móddal. Azonkeppen hazassag szerzessel, gyermek születessel, kereztelessel, minden tiztuel kiralsagual, hadnagysagual, birosagual, vitesseguel es minden dolgoctal, Etec főzessel, etellel itallal, szőlő kapaltatasauual, buza vetessel, czeplessel, szitalassal, fűtessel, tehen feiessel, vay czinalassal, le feküessel, fel kelessel. Mind ezekbe ez volna Isten keuansaga, hogy őtet segítségül hiynuc, az móddal az mint ő tanyitot, ő túle áldomast kérnenc, es senkinec ezekbe kárt ne szerzenenc. De az (856 v°) őrdög czuda álnockul szaz ezer babonat talala benne, egy masnac ártalmara es Isten gyalazattyara.

Hogy mikor meg akarsz hazasodni, borsot hagyigaly égő kementzebe, arra a kit szeretz, es el veszen etc.

Bűbayoc.

Több ezer vagyon czac erre valois.

Ha mas ember Leanyat, fiat, hozzád akarod szoktatni, Bekat tegy egy fazekba hangyas helyre, es el fuss hogy ne hald a sikoltasat mikor tsipic a hangyac, mert meg sűketűlsz, es tizen ötöd nap ot talalsz gereblyet es vellat, az gerebleuel czac vond meg az kit szeretz, vtannad fut, Az vellauual czac taszitsad, túled el fut. Nemde rőttenetes ektelen mestersege az őrdögnc. De rakua hazugsagualis, veszedelemmelis.

Ha meg nőszől, kést ne küldgy aiandekon Matkadnac, mert visza vonoc es haragosoc leztec. Hazug eb, mit hazutz, Ha meg eskűszől hogy verekedőc ne legyetec az vtan, erre tanyitnac az Babac, hogy az Leany vagy Menyeczke, egy pénzt vagy fillyert eressen ala az őue meget az Pap előtt, es azt mondgya, Ezen barant veszec, es en far-(857)kas leszec. Atkozot latroc, hogy nem könyörögtec Istenec, hogy ő tegye az te fériedet ollya mint az barany, Te kedig miért akarsz farkas lenni az te wradon, ezé Isten paranczolattya?

Ha gyermeked születic, ki ádd az ablakon, es kerűlyec meg a hazat vele, es sokaig él.

Ha az előtt meg holtac gyermekeid, immár farkas legyen neue. Imé az keresztseguelis iatzottat az őrdög, Az WR Vaczoraiaualis, hogy az Ostiat tarcz meg az szadba, es vidd el Meh kosarba, es soc mézed lesz. Ha vtra indulsz, aszony ember vagy Barát által ne mennyen az vton előttd. Az Tyukokat asagual szurkald meg Karacson estin az űlőbe, hogy toyianac. Az mas Teheninec az teyiet, vaiat mint kel el venni. meg mongyac a Babac. Az éyel iároc többet is mondnc. S[z]itat mikor valasztasz, előszer kiűl nézzed, es domboru kenyered lesz:

Az kit gyűhős eb mart, mongya el ez imatsagot: Hogy Christus elől talalt egy tehenet, kit gyűhős farkas mart, es azt meg kereztelte, hogy ne árczon neki az maras. Teis paranczoly

¹ Sajtóhiba: töről

az neube, hogy ne arczon (857 v°) ennec arczon. Tiztes imatsaga az hazug ördögnek.

Hogy az apad ne fegyen read, főz meg egy ember feiet az lugba, es azzal mosd az apad feiet, es azt vidd el oztan az tetem hazba es vesd oda, es azt mond: mint ez senkire nem feddic, vgy az en apamis en ream ne fedhessen. Bolond nem veszed eszedbe, hogy az apadnac halalat kéred, hogy olly legyen mint az holt ember feie.

Ha toluayoc közőt megy, meg mongyac, az Mise mondo papoc, miczoda iget mond az David Psalmusabol.

Az többit tanulja meg a pokolbeli ördögöktől, az, akinec kedue vagyon rea, kinec szama sincz.

En azért emlekezem roloc, hogy czac figyelmezz rea. soha semmit ollyat sem gondolhatz, sem mielhethz, hogy valami búbayt es babonat nem találnac ellened valod az ördög tagiai. De te az te wradnac Istenedne neube, az ő tiztessegere es fele baratodnac előmenetere czelekedgyel kiket Isten paranczolt: Igy az te vtaidban veled leszne az wrnac Angyali, Psal. 90.

(858) Mind az által iegyez magadnac, ezer fele hallot babon-
nat, azért hogy czudalkozzal arrolis melly hazug es álnoc az ördög, es mint éltet visza az Istentől szerzet iockal. Arrolis melly röttenetes vaksag es bolondsag aradot ez vilagra, kit az Iras setetsegnec neuez: Bizony az hiuec esze elmeie, annyit külömb-
bezne a hitetlenektől, Mint a vilagos Nap a setet ettzakatul, Ellyetec azért a vilagossagual, mig fenlic előttetec. Ioan: 9. II: 12. Ro. 13.

Mind ez vilag vaksagarol:

Ha lathatnad vgy mint az Angyaloc lattyac ez egez vilag-
ban minden nemzetec közőt, menyi bolond Isteni tiztelet, bolond aitatossagoc, bolond es vac búbaiolasoc, hituan, rut vtalatos értelmec, vélekedesec, eretne gondolatoc Isten felől, Angyaloc felől, ördögoc felől, Christus felől, a szentec felől, az lelec felől, az fel tamadasrol, az pokolrol, az karhozatrol, Ha mondoc ezekben lathatnuc, menyi szörnyű setetseget, vaksagot, es kbasagot, szörzöt az ördög, rözketnenc es iszonko-
duan iaygatnanc bele. Az kie forgatnac minden irast, czac azokis nagy dolgokat veszne eszekben. Az kie iol által oluas-(858 v°) nac az Sidoknac minden értelmeket az Biblia felől, az Moyses es Prophetac irasi felől: es az mellet, az az ember meg értene aztis, az WR CHRISTVS mint magyarazta, sőt szem latomast mint tellyesitetteis be. Mondoc az ki mond az igazat értene. es az mellett az Sídóc vaksagatis valoba által latna: nem győzne elegge amelkodni, az Satan melly nagy sűrű setetsegre vitte őket. Kikne soc ezer fele bolond teuelgesec vagyon, az regi Paradi-
czomrolis, az teremtesről, az igeretről, az élő farol, az ionac es gonosznac tudasanac faiarol, a Prophetac irasiról, kiket noha mas keppen, de azért olly nagy vaksagban, tartya most, mint regen az pogan baluanyozokat, es az papasagbelieket. Igy a Törökökne Alkoranomokat, es minden értelmeket, az ki eszebe

veszi, meg lattya szörnyű setetsegüket. Igy a Ratzoknac, Olahocnac, Moschouítaknac, Szerecenekne, es minden nem-
zetekne, kikne meg nem vilagosodot a mi wrunc Iesus Chris-
tusnac Euangeliomia, száz ezer bolond vndoc talaluanyockal, es kaba gondolatockal setetitette be az Satan feieket, kie szörnyű vaksagual tapognac. (859) Mind ezekről igy szol a szent Pál: ha el rőytetet valakitől az mi Euangeliomunc, azoktul rőytetet el, kiket meg vakitot ez vilagnac fefedelme az ördög. Kit megent neuez ez uilag setetsegnec biraianac. Ez setetseg mi legyen, azokat akartam előtőkben adnom ez ördögi dolgokrol valo irasomban. De mondom száz ezere reszetis czac még sem gon-
dolhattyc mi, az nagy sűrű vilagi vaksagnac: Az Angyaloc de leg inkab az WR Isten ő maga lattya valoba miczodac legye-
ne mind azoc: Ezből hogy ki vegyen bennünket azért boczatta hozzan az ő szent Fiat, kit kér hogy halgassunc, es vgy nézzünc rea mint egy setetsegnen fel töt lampasra. De hogy őtet iob keduel halgathassuc, es az setetseget iobban meg vthalassuc, megis szoloc több setetsegnec czelekedeteiről.

2. Cor. 4.
Eph. 6.

Az ördögne több Bűnben valo keueresi.

Mint Gyolkossagra, Szülec nem tiztelesre, es egyeb szörnyű bűnőkre.

(859 v°) Mahumet Czaszar ket fiat őlette meg, midőn az egyic szoptatos volna anya őlebe foytatta meg.

Selim annac fia, az Atyatis es őzet meg őleti, es őis azon helyen seb miat hal meg. Imé gyolkosis az ördög Ioan: 8. De a gyolkossagokrol ide felis, ez vtannis czudakat hallunc.

Czuda dolgoc azocrol, kie szüleiket nem tizteltec:

Midőn egy kazdag iffiunac volna igen vén es szegeny Atya, szegylenebe, de keduetlenül hazaba fogadgya: Hol mi ala valo étellel tengeti. Egy ollykor midőn io izű ételt szereztetuen maga-
nac azt enne, hogy hallya az Atya be iőueset, el rőyteti az tal etket, es az atyat eteti masbol. Étel vtan ki megyen az atya, es midőn a szolga elő akarna hozni az el rőytet tál etket, fel kialt, hogy rakua kigyockal: az wra oda futamodic czudalni, szaia tatua, es mindgyart egy kigyo be vgordic az szaian, Es minden-
kor annac, előszer kellett enni adni, fel maszuan az torkara, es az ala erezkeduen, vgy ehethet ő maga.

Hasonlo ehöz imezis, Midőn egy vén apa kazdag fiatul kerne életire valo tenge-(860)test, teritene meg az ő regi élteteset, Az fiu szegyenli hogy ha meg hallyac hogy olly nyomorult atya vagyon, azért meg tagadgya, es ki űzi hazabol, Az atya sirua fel kialt Istenhöz, es el megyen: Az fiu ottan meg gyűhősül, es azon bolond gyűhössebbe meg hal.

Mondgyac, midőn egy apat az fia el ki hurtzolna űstokenel fogua az kapun kiűl, es az sarba tapodna, es verne. Mond az Atya: Hagy el fiam, mert en az Atyamot, czac az ayto kűszö-
big vontam.

Magadnalis fel
lyeb tizteld szüle-
det ő aki szült es
nagy gondal el-
tetet tegetet:
Eph: 6.

Iriac eztis : Midőn egy, az apiat be rekeztötte volna, es szegyenébe titkon tartana, küld egy ollykor fiatul hituan poz-tobol kőntest nekie : az kis gyermek egy darabot el szakaszt, es mondgya : Apa, ezt el teszem, es enis neked illyenből czinaltatoc kőntöst. Ezt haluan az gyermektől, meg gondollya Isten hogy szol ki belőle, es az Atyat szep tiztessegen kezdi tartani.

Egy Mauritaniai Kiralynac, az ő maga fia tolta volt ki az Atya szemeit es ki űzte orszagabol.

(860 v°) Prini Gabriel sokat rötteget az miat, hogy edes annya el futot tőle, Kinec minden ioszaga masra szalla.

Dobo Istuane, Sulyoc Sara : nagy sirua soc ohaytasockal panaszkodot en előttemis fiara, hogy fia ki rekeztötte az ő maga kereset ioszagabolis. Azis sokat rötteget az miat.

Egy ieles algyus Mestert, az algyu mind aprora szaggat, miért hogy az annyat iffiantan nem tiztelte.

Egy leanbol Luther Marton midőn őrdögöt űzne, monta az anya, hogy ő atkozta volna meg, azzal hogy őrdög buyna belé. De az szent Gyülekezet könyöröguen érötte, meg tiztult belőle.

1577. eztendőbe Misnia földön, Freyberg varosba : iriac hogy lőt ez czuda

Egy vén dörgölődő apa, fiat midőn küldene, hogy gyorsan indulna valami dologra, es amaz ot állana, ezzel átkozza hogy Isten mind éltig ot tarcza. Iriac hogy het eztendeig élt mind azon helyen, de midőn érötte Istenec soc helyen könyörgött volna, negyed eztendő mulua le űlhetet, az előt fen(861) alua czinaltac tamazto helt neki. Keueset őtt, iuot, szolt, bűnet meg ismerte, es igaz hittel mult ki.

Hercules, Mesteret Linust meg őlte, Alexander, Mesteret Aristotelest gyűlölte, es onokaiat Calistenest meg őlette. Clitusti[s] ki őtet halaltul őltalmazta meg. Nero, Mesteret Senecat, es Anyat. Herodes gyermeket meg őlette. Illy gyűhős az őrdög, kin birodalmat vehet.

Damascenus Ianosnac volt egy tanyituanya, kit igén szorgalmatoson tanyitot, es a tanyituany szinte vgy tudot irni mint a Mestere : ki illy veszedelmet szerez Mesterenec : Hogy az ő neueuel, ir az Czaszar ellen arultato leuelet, ki miat Ianosnac fel kezet el vagiac. Igy czelekedet egy lator kenderesijs es Egy Vr Ianos Balasi Ianossal. Az kenderesi rutul vesze azon vduar-nac tömlötzebe kinzasa miat, Imez vtalatos rut fértelmes életű es nem becűletes, noha Zászlós wr neue, ki mint iarion meg mutattya Isten czac vard touab.

Bellisarius, Iustinianus Czaszar hadnagya ki wranac soc orszagot holdoltatot, felesége (861 v°) keuelysegere irigykeduen Czaszarne, be arullya az wrat, es az ket szemet kí tollyac, es vegre egy paltzan valo köldolasra szorul. Bőlczen montac : Egy arant fizetnec az szemet hintőnec, es az szemet tiztitonac, vagy az haz seprőnec.

Nagy Historiac
ezec az hala adat-
lansagrol.

Pessimus quisque
asperrime Recto-
rem patitur.

Mestere ellen.

Hadnagy ellen

Bőlcz mondas

Röttenetes dolog el hagyatni Istentől, es biratni az őrdög-től.

Hallottam hogy Magyar Huszaroc midőn el vntac volna az czismabol es gyertya tarto fenekeből valo italt. Az gazdat fel forditottac seggel, es arra töltöttec az bort, es azt kőszentec egy masra : Nem iszonyúé az őrdögnecc gyűhősége? De ezt mostis czac mosolyogia az latra, Hop ki tiztes deliasag, meg lad mint iszol pokolba.

Egy lator Pispac vduaraba, (Nem méltó hogy ez könywbe neue legyen, Luciper be irta az neuet.) Addig ittac az ő lator vduar nepe, hogy egyic az aztal felőt meg holt, az többi megis torkaba töltöttec azt a rezt, kit rea kőszöntec. Ach, ach, megis czudalyuc hogy pokolnac tűzeuel fenyegeti Isten az meg nem térőket. (862)

Hallottam hogy sokan meg holtac, kic űueget törtec meg, es egy masra kőszentec. Imé az lator őrdög melly álnokul es édes izzel őli meg az embert.

Ez 1577. eztendei fő Pispac menyi fértelmesseget szűzeckel, apattzackal, es szörnyű lakast, torkossagot, es reszgeget szerzet. Nem czac az ő maga vduar nepe beszelli, hanem hireuel vagyon egy nihany orszagnac, Kibe annyira meg vakult, hogy vendege előt rut fértelmes szockal tereczel bolond Saraua. Es az testnec kenyessege közt. ily szol : Most élem ez vilagot. Vadnac soc töb tarsaijs, kic szinten olly Epicureusoc, mint az kiket az WR hurogat Esaiasnal, oluasd meg Esa : 5.

Kiknek aztaloknal Istenfélő értelmes embernec szauanac nincz helye. Hanem mint regen Markolff volt. es Tragar Balas. valamit mondnac méznélis édesb : Mikor Szilua Albert Spetialet kér, es meg kérdic mi volna az, amaz sibsagaba ezt feleli. Loszar foghagyma bors porral : Ezen rőhegnec, es el küldic szolgálakat. hogy hamar hamar kis talra czinallyac meg neki. Es amaz iol meg (862 v°) keriti, az ki nem eszic benne. Ez nec rőhőgnec. Ezer sibsagokat mondhatnec, de nem méltó elő hoznom : Eztis czac az iőuendő emberekert irom, hogy azoc meg emlekezzenec szent Pál szauarol, ki ily szol : *Vrbanitas aut stultiloquium, ne nominentur quidem inter vos. Eph. 5.*

Keseruesen néztem szegeny Maximilianus Czaszarra is, ezert : hogy Posoni gyűlesben három bolondual nagy édesdeden mind el tereczelt aztala felőt, Mihent engem meg lata, ottan el küldé előle, azert : hogy az orszag előt, az gyűlesben predikal-tam, es tiltasat meg nem fogattam az ő Pap tanatsi szerint, Vayha az feiedelmeknec hiw tanacz adoí volnanac : *Regem pie-tas magis tuetur quam ferrum :*

Ne vélye senki hogy ezekről nyughatatlansagomban emle-kezem. hanem nagy ohaytassal es fohazkodassal iutattyac eszembe az szent Pál szauat, ki az őrdögrol ily szol : *Est nobis lucta aduersus rectores tenebrarum seculi huius.*

Piha rut Ebec

Beneficia Dei in
luxuriam verten-
tes, grauiter pu-
niuntur.

Nemo est, qu
non libentius cu
piat laudari
quam vituperari

Sed assentatio de-
forme viciu,
turpe illi qui di-
cit: Perniciosum
et qui audit.

Daelicie munda
stercora sunt pijs
Az értelmesec
bar ket szaz fris
taletketlassanak-
is, meg gondol-
lyac hogy mind
azokbol ganai lesz
es Azert az ő győn
győrségeket ga-
naiba nem vettic
De akar mint
mond az farkas-
nac: Pater noster
czac azt mongya,
Barany lab

Rex magnus quis-
quis se bene reze-
rit.

Quod multi faciunt non continuo bonum est.

Ne des alijs instam, de te querendi occasionem.

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Pudor semel cum perierit, iterum redire nescit.

Inimici plus doct quam amici

Mora saepe sanat, quod ratio nequit sanare.

Déustacitè iuuat:

Dentibus suis fremunt et tabescent, desiderium eorum peribit.

Et capilli capitis vestri numerati sunt:

Hazugsagi es gyolkossagi.

Ha lathatnad azt a setetseget es halyogot, kiuel be vonta ez egez vilag eszet, papoket, Czaszaroket, nagyoket, kitsinyeket, iszonykodnal bele. De az WR könyörüllyen (863) mindnyaiunkon. Mert ezeknel még nagyobbakat mondhatnec.

Telegdi Miklos, ki nagy Prepost, es fő Predikatoroc az Pispেকেknec, soc setetseget hordozta őis az Satannac, Kinec okossaga, nyelue, tanusaga, vigyazasa nem kitsiny, de houa nagyobb, annyiual poklab. Mert az őrdög Paradiczombannis az kigyot azért valazta, Mert az okosb vala az több állatoknal. Ez vgy mint köztőc nagy tiztet érdemlet volna. De az WR czuda keppen állot ellene. Kiről Arotis Peter, Doctor Juris, Procator leuen, soc dolgokat beszéllet, mint forgot igye az Czaszar es az egez ország előt, Midőn az Szombatiac vadolnac Sodomitasagaértis, es egyeb dolgaiértis, kiket nem illic elő szamlalnom, kibe Istennec czuda iteletiből eset: Hogy mig az ő maga tiztesseget őltalmazna, addig az Isten igeie bekesseguel hirdetetnec. Mert aznac czuda haborgatoia vala. De az vtan még inkab rea gyűhössedet vala. Ki mig engem haborgatta. addig az alat es az miat soc nemes dolgokra tanyita az WR Isten, Mert noha egy nihanyszor Czaszar[t] es minden Pispেকেket fel inditot el- (863 v°) lenem, de mindenszer eleit vőtte az WR Isten. Sőt illy nagy czudat miele az WR: hogy midőn husz mély földön kergetnenec Zolyombannis, Isten szinten orroc eleibe ket mély földre hozza, es it akara hogy az Nyomtatast el kezdgyem. It midőn soc ezer keppen alnokoskodnec mint taszitana el touab. Azonba egy ala valo falubol iokabol, Sibóti Demetert szinten oda be Szombatba vitete az Isten: Es azra vesze minden esze, azt onnet mint taszicza ki, De ottis az Isten ezer czudaiat mutogatta. Kit az értelmesec eszkebe vőttec, es diczertec az Istent. De az értetlenec megis az setetsegeben marattac az Istennec igaz iteletiből. Ennec ha elő szamlalnam az ő titkon valo talaluanyat, mint szerzet be vadolot az ő Pap tarsai közzül, arra mint idezet, az vtan mint áldot atoc alat ream harangoztatuan, es gyertyat el őltuan. Mint ijeztet imez amaz fenyegetessel, Brachium seculari, Az Capitanyoc es wrakhoz paranczolat küldeseuel, Es titkon valo leselkedeseckel, es egyeb mestersegeckel mint akart el futtatni, ha elő szamlalnam, minden mosolygana az ki értelmes, kinec (864) czac könyörgesel vőttec eleit, es az vtan mosolgtatam rayta az WR mint alakoztatta. Tuduan hogy nehez Istenei iaczodozni kikről mit beszellyen Dáuid oluasd meg Psal: 2.

Christus Vrunk Ilyen ielt ad az őrdög tagyai felől Io: 8. hogy azoc hazugoc es gyolkossoc. Telegdi Miklos felől es az ő paitarsai felől mit beszéltec Vrac, Mesterec, Polgaroc, Aros nepec, amelkottam rayta: Mint kereset elein hamis tanokat nem czac en ream, hanem Siboltira, es az szombati Vraimra: Es mi[n]t altattac el az iambor feiedelmet szinte mint regen Pilatus előt vadolya vala az vr Christust monduan: Czaszarra tamadot, Es meg tiltotta az adot adni Czaszarnak: Igy midőn az szombati Vraimba nagy őrdögi Practikakal meg fogattattac volna egy nehany szemelt, azért hogy othalmaznac az CHRISTVS

Euangeliomiat: Ez hazugsaggal vadoltac hogy az Nemesseknec eszket veztettec az Czaszarnac valo fizetesbe, Es Czaszarnac mindenkor engedetlenec: Az Farkasis igy feddi vala az barant hogy noha oda ala it, de fel szauarta az uizet ide (864 v°) fel neki, es ők mindenkor szo fogadatlanoc: Igy Siboltira koldosokat es parazt embereket kerestetec Telegdi ha fa kepet hantte ki es ha Sacramentariusé, es ha Arrianusé Igy ket fő Pispéc adig törénec, en reamis, hogy fel kellettéc iúnem Czaszar eleibe szolyombol: Elein azzal vadoltac Czaszar előt hogy oltart rontotam es eretnec vagyoc, es ez veztő: Vegre hogy szembe kelec, azt kezdec kerdezni, miért hazasottam meg miért nem vőttec tőléc fel az Papsagot, miért az WR Vaczoraiat kenyerral szolgaltattom, miért azt nem imattatom, Es több mergetek kezdec feytegetni. Ez alat tittkon erőssen mesterkettec hogy meg fogasanc, De meg nem tőlt volt be cursusa az en tisztetnec: Meg az Isten touab rendőlte volt hogy tanitsac: Meg nem iűt volt el az ődő kiről szent Ianos es Daniel 8. 12. szol: Apo. 12. hogy az WR egy keues ideig kezbe adgya az ő hiueit az Sarkany hiueinec, A mi[n]t CHRISTVS Vrunkis igy felel az Phariseusoknak midőn iiezenec hogy az fődről el futna, mert Herodes meg akarya őtetis őletni mint Ianost: Az WR (865) az halakra keszen tartotta magat ee tutta hogy czac Ierusalembe annac helye es ackor lenne, mikor az ő Atya akarna: Igy tudgyuc mijs hogy holtig valo ellenkezes leszen az kigyo közt, es az aszony magua közt, Az őrdög tagjai közt, es a hiuec közt, Azoc mariac sarku[n]kat: De hala Istennec, ki oly őltalmat adot, a ki nekic a feieket tőri meg, Ez bolondoc nem veszic eszkebe, hogy mint az szantas, kapalas által, az földnec turasa által neuekednec minden vetemenyec, Igy az ő izgatasockal epűlnec az hiuec, Sokszor test szerintis nagy áldomasokra es nagy tiztessegekre esic az hiueknec, mikor akar kárt, akar fogsagot, akar halalt szenuedgyenekis, Pelda Daniel, amaz harom iffia, sőt minden Prophetac, es Apostoloc, es minden Martyromoc, Szűz Maria, kinec soc tör által iara szuuet, Simeon mondasa szerint, Es CHRISTVS wrunk: Kinec Kerezt faia mellett rut kaczagasockal, nyelueket ki duguan, rőhögtec az Papi feiedelmec, es az ő paytarsoc, De harmadnap vtan, hogy fel tamadasat hallac, az őrm siralomra fordula, ki it kezdetéc, de őrdöckön őrdöcke soha vége sem leszen. Viszontac a hi-(865 v°)uec siralmoc it egy keues ideig tarta, De hamar őrmre valtoza, kinec soha vége sem leszen mind őrdöckeis, Igy Herodes mikor az gyermek Iesust kergetne, az WR Angyala el küldi előle: ő meg tartatic, Herodes kedig el veesz: De ez felekről az hiuec masut tanullynac többet, kiuel rakua az egez szent Iras, Es nem lehet egyeb benne, hanem soc haborusag szenuedes által, kel az őrdöc életre mennűnc, Actor. 14. De senki semmi ez szem pillantasni valo nyalyac az bodog őrmhoz kepest Rom: 8. czac hozzam elő: Hogy midőn az Szombatiac hazugsagual meg fogattac volna, azkor Telegdi nagy gőguel, es keuellyen predikallo szekből meg hirdette, es ijeztőtte az többitis: De azért ez mestersegeis az ő

1564.

Luc. 13.

Gen. 3:

2: Cor. 4:

Persecutionem patimur, sed in ea non desermur. lege totum caput 2: Cor. 4:

Luc: 2.

Ioan 16.

Matth. 2:

Rom: 8

Non sunt pares afflictiones praesentis temporis aeternam gloriam quae reuelabitur erga nos.

Bűdös bora Te-
legűnec.

Prou. 25.
Acetum in vitro,
qui cantat car-
mina corde pes-
simo:

Paraszt modra
iteld meg ezekből,
Papa czalardsa-
gat:

Dan. 7.

apianac az Satannac, ki hazug es gyolkos, semmit nem foga :
*Nam Dominus reprehendit sapientes in astutijs ipsorum. Nec est consilium
aduersus Dominum. Et durum est contra stimulos calcitrare: Qui habitat
in coelis iridebit eos.* Voltac ollyac Szombatba az meg vakult
polgaroc közzül kie együt mosolygottac es katzagtac az WR
hiueinec fogsagokat, De czac hamar az WR nagy változást tön
benne, Varianac egy keues-(866)se mayd fel tamad ez egez
vilag: Meg lád ot mint tellyesedic be az Salomonnac édes
vigasztalasa, oluasd meg Sap: 5. mit mondnac azoc, kie habor-
gattac az hiueket.

Ez tayba 1578. masod napian az wy eztendőnec, valec
főfő nepeckel egy menyegzőbe: Mondanac ot egy nihyan:
Hogy Telegdi Miklos bűdös bort kezdet ream. Mondéc: inkab
el keel az en io borom. Houa bűdös, nyulob, etzetesb, annyual
keduesb lesz az ki à io bort kaphattya vtanna. Ennec imez az
értelme: Mikor Telegdi semmi álnoksagual, haragual, fenyege-
tessel eleit nem vehette volna annac, hogy en könyueket kez-
dettem nyomtatni: Az vtan őis kezdet Postillat nyomtatni:
En bizony azt veltem mig nem lattam, hogy ieles dolgoc lennec
benne: De mondac az iras tudoc, hogy egy előbe mint egy mez,
vtol czupa méreg, Es szem latomast valo keptelen hazugsagoc:
Mert nagy álnokul előszer az mi felenknec magyarazatibol szep
értelmeket szedegetet ki az Euangelium magyarazattyara:
De végre az ő szokot mestersege szerint, el vondogallya az ő
Papa eretnec, teuelgő ha-(866 v°)mis, czalard tudományara:
Kí egy pontig eszet vezttötte az egez szent Irasnac: A tiz
paranczolatnac, az Hit agazatinac, az mi Atyanknac, az Kerezt-
segnec, es az WR Vaczoraianac. Az tiz paranczolatbol ki hatta
az czalard: Ne czinaly magadnac faragot kepet, etc. Es az több
paranczolatoknac érdemből hirdet iduósseget, Ha azzal nem
éred: Ad ő bolczo leuelet, mutat soc szentec érdemere, es száz
ezer őrdőgi czalardsagra, kiket őltalmaz az bőlcz Doctor Telegdi,
hogy mind ezec io végre szereztettec. De meg prophetalta
Daniel hogy az Antichristus wy tőruent szerev az CHRISTVS
ellen. Istenis soc helyen paranczollya, hogy ához ne tegy semmit,
el se vegy abbol. Igy Papa czac az szaddal mondattya az hitnec
agazatit, De az Iesus Christustul el szakaztya szüvedet, Es eztis
meric hazudni, hogy ne hid bizonynal az kit vallasz az hit
agazattyaban, bűnöd boczanattyat, es az őrcö életet, Mert
vakmerőseg az: Az mi Atyankot, Bodog aszonnac mongyad, es
mind az szenteknec. Igen illic az bot az tegezbe: Mas à Bodog
Atya, mas az Bodog anya. Az kerezt-(867)seghöz hol szerzette az
WR az nyalat, az olayt, az gyertyat, az Sót, es az többbit: Az WR
Vaczorabol hol szerzet szaz fele baluanyozast, Kikről masut
szolunc többet. Most ezekről czac azert emlekezem, hogy az ő
Könyuet bűdös, nyulo, etzetes bornac neueztec, es azt az en
boromra kezdette. En magamis kérlec bár meg oluasd atyamfia:
De ne rősten, hanem iol rea vigyaz, es probald meg ha az WR
Lelke szole ki belőle, vagy az Satane. Hand rea az szent Irast,
értekezzel felőle, ha vgy vagyoné Christusnal, es az Apostolok-

PROPOSITI- ONES THEOLOGICAE REVERENDORVM VI- rorum D. Mart. Luth. Et D.

Philippi Melanth. Continentes summam doctrinae
Christiane, scriptae & disputatae VVitebergae,

inde usq; ab anno 1516. De quo tem-

porc uaticinatus est Iohannes Hil-

ten, initium fore reforma-

tionis Ecclesiae anno

1516.

Cum praefatione D.

PHILIP. MELANTH.

VVITEBERGAE.

1558.

nr. 16. Argut.

A «cikbec» testü Melanchton és Luther páros arcképe

nal : Ha ismered hogy zauaros kutat asot, es búdóst ád innod, meg ne id, mert meg halsz bele, a mint az Isten panaszkodik az hamis paztorokra hogy a labockal fel zauartac vizet, es azt itatattyac. Mint az Tridentumi Conciliomnac szerzesire az WR Isten czuda szep valaszt tetetet, Chemnitius Marton által. Es így az setetseget az WR Isten nagy vilagossagra fordita az ő hiuebe : Így rövid nap tamaszt az Isten, az ki valaszt teszen minden hazugsagara, Es azkor soknac nagy hasznara lesz, az ő Istentelen faratsaga. Isten ő felsege lattyá hogy en (867 v°) akarom irasat, Es nemis féltem az hiueket az ő vaksagatul, Sőt azt remenlem, hogy az ki vac voltis, meg nyilic az szeme. Ha kedig valakitül el rőytetic az Euangeliomnac igaz értelme, azoc czac az felec lesz nec. kiket meg vakitot ez vilagnac feiedelme az Satan, 2 Corinth. 4. Ingyen keuannam enis, a mint sz. Pál mondgya : I. Timoth. 2. Az Isten mindeneket iduözíteni akar, es azt akaria hogy az iduössege ismeretire iussanac. De őis azt paranczolja, keressetec es meg talallyatoc, kérietec es el veszitec, Matth. 7.

Telegdi igen hanyais magat, hogy kész volna szembe szallani. De könyű ot hartzolni, az hol nints ki vele szembe szally, Vayha az meg engettet nec hazugsag es tömlőt nekül, talalna ki meg mutatna mi legyen az ő vaksaga. De midőn engem elő hiyttac volt, el rőytőyteztec ket Piskec, es czac egyedül en magammal nem szoltac, hanem pantolottac. Monda eztis az egyik : A mely nagy hired neked volt, valami fő ember nec, es masnac véltelec. Erre en valaszt nem attam, De iutot eszembe, hogy Annas, Caiphas, Pilatus, czufoltac midőn a Christus (868) magat Kiralynac mondana. Caroly Czaszaris midőn latna Philep Melanton alazatos voltat, es együgyűseget az ő czikbec testeczkeiebe, Es hogy nem olly gőgős maga tarto mint az vduarnac czelczapoi, kic frissen öltőznec, frissen lep nec es szolnac. Nem tutta meg becül ni kilső szemmel nēzuen rea. De ha vilagos értelemmel beszélgetet volna vele eszebe vehette volna, Hogy massa è vilagon nem volt a kis fonyat embereczkenec a tayba. Eze nem tuttat meg gondolni a sz. Pál szauat, ki 2. Cor. 4. azt mongya : hogy Isten az ő draga kenczet, hituan czerep edenybe tartya, hogy az ő ereie az mi erőtlenségünkben es gyengesgünkben tessac ki, hogy az tiztesseg ne mienc. hanem czac őue legyen. Oe felsege azért oly helyen midőn nem rőytőkbe szolnac, hanem soknac hallasara es epületire, ollykor ád kazdag szolo lelket az ő kitsininekis szaiaba, a mint az WR fogatta, Mar. 13. Ezt értuen egy nihanyon, el futnac az vilagosság előtt, Ioan. 3.

Mikor még Beczbe tanulo iffiu voltamis, izgatot az WR Isten erőuelis, hogy Szallasomon predikallyac, kire sokan gyűltec, Ez (868 v°) miat Olah Ersec, Egri Piscec, ki oztan Ersecke lön Verancius Antal, Es az Nitrai Bornemisza Piscec, ream gyűlekeztec, es hol eleikben, hol az Czaszar eleibe hiuattac, ijeztőttec soc keppen hogy ne predikal nec : De mint szent Pál es Ieremias mongya maga felől : Egy felől feltem, mas felől éget a sziuem, es talam az oldalomonis ki fakat volna, ha az szamot fel nem tatottam volna. Noha soc ezer bizonyagbol lathatnac,

Ezech. 34:

Psal: 27.

Qui loquitur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum: Da illis secundum opera eorum, et secundum nequitiam adinventionum ipsorum.

Quos excoecavit Satan et qui pereunt, in his velatum est Evangelium Christi.

Dulce inexpertis bellum.

Radicius Istruan locum tenens szaua:

Caroly Philepet semminec velle.

Turpe gigantem in Nano. Ektelen Oriaszkodni az törpességbe te nekedis.

Qui male male agit, odit lucem.

Miklos Olah Ersec, es Antal Ersec dolgai.

Ier: 20.

Acto. 5.

Meg kellene gondolni, De nem lehet, nem, mint az vac hogy semmikeppen nem lathat.

Szükség ellenkezni a Christus tudományával.

Examen Martini Chemnicii

Nam senex homo est molestus coetui iuuenum.

Magyar Király panasza:

Nemo tam malus est, qui militiae nomen non vehementer abhorreat. Et quamquam nequitiam concupiscant sequatur quod tamen nequaquam dici putari de malis affectat.

mellyic legyen az igaz tudomány, az mienké vagy az őuec. Es melto volna meg gondolnioc az Gamaliel mondasat, Ha Isten ellen vagyon, ő magatul el bomol, Ha kedig Istenes tudomány, mind ez világ őrdög volnais, el nem bonthattya. Mint lam ez vilagnac leg nagyobb, okosb rauazb, hatalmasb nepei mint oltalmazzac az Papasagot, Megis romolton romol, Mert az mít nem plantalt az Atya, ki kel szaggattatni gyökerestül, Az Christus tudománya pedig mint az Palma fa, houa többet raksz rea, annyival fellyeb emelkedic: Vgyan semminec tettzenec pedig, ha ő vele az nagy hatalmasoc nem ellenkeznenec, Mert kiűl az melly rut, nyomorult, (869) faydalmas szemelt viselt ő maga az Kereztfan, olyan az ő Euangelicmais minden hiueiuel egyetembe: De belől mint az horgas éles vas az horogban meg kapia mind azokat, kic ő hozza marnac. Azert nagy bölzen es io végre miente Isten, hogy az kígyó es az aszony magua közt, szüntelen valo ellenkezes legyen. kinec nemes okairol es hasznairol, masut szollyunc többet.

Az Tridentomi Conciliomnac Decretomit oluasd meg az ki Deakul ért, Es arra egy iambor minemű valazt es Exament tót Martinus Chemnicus: Latz ot el amelkodando czuda álnoc Practikakat az mi wrunc Iesus Christusnac igaz Euangelicma ellen: Kiből nem kitsiny dolgokat tanulhat az, a ki bizonyval vigyaz az értelmere, Istentől sz. Lelket kéruen. De a szentseges Atyakrol aztis ertöttem azoktul kic ot voltac, hogy nagy kazdag, fris lakasokat szerzetec az tanacz alat, Nemelly ezer forintot el költuen egy vendegsegre. CHRISTVS wrunc az ő tizenket fő Apostoliual, kic az buza kala[z]t morsaltac ehsegekben, es Lazarral czac az tanyerron valo hulladekotis fel szet-(869 v°)tec volna, De nem hittac oda. Hasonloc voltac regen Annas, Caiphas, es az Phariseusoc, noha az neuc Anya szent Egyház volt azoknakis.

Még amaz nagy setetsegbennis még szegeny Matthias Királyis, mint panaszkodik a Papi rendec pompasagarol, telhetetlensegeről, keuelysegeről, buia, parazna lator életyekről, kegyetlensegekről. torkossagokrol, es több vndoksagokrol, oluasd meg Galeotust cap. XI.

De vicijis religiosorum: superbia, ira, crudelitate, auaritia, simonia, gula, Venere, inuidia, inertia et meretricum multitudo.

Illyen szentec ezec, az kic azt kialtyac, hogy az io czeledet által kel iduözülni. Czuda dolog az kepmutatossag, mint Christus szolot roloc, hogy nagy terhet kötne, es teged arra intne, hogy hatadra emeld, de ők egy wyockal sem illetic. Meg az köz nep köztis nézd meg az hires kuruakat, mint diczeri a iamborsagot, de ő vgyan lator azert.

Discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Christi:

TÖB HISTORIAC.

Cracoba. midőn az iffiu Deakoc meg szidalmaztac volna egy Pispekne, keritőit es kuruait, es az miat mind ket felől

őszue (870) veszuen meg holtac volna, végre az több ártatlan Deakokatis ki üzeteti. Igy szó bűnt bűnre az őrdög.

Egy Katona midőn hallana imez eneket: Adgy bekesegot WR Isten az mi időnkben ez földön, etc. Mond az Deakoknac: El vigyene az ebec titeket, Hat metzenenec oztan mi velűnc ha bekeseg lenne. őrdögi szo ezis, Kinec ostorozasirolis szoloc.

Soc fele ostorozasi az őrdögne, különb különb bön miat:

Rőttenetes közönseges gyűhössegeről is az őrdögne sokat mondhatne: Constantinapolt Seuerus Czaszar ideiebe, kit az előt Bisantiumnac hiyttac, három eztendőnel touab viytac, ki miat az idő alat, mind kiűl belől, soc ezenen rőttenetesen veztec, az Varost mind el rontottac, es az vtan Constantinus epitőtte meg, es onnet vót neuzetetic. Az ostorokat noha Isten boczattya, De őrdögoc azban hohari.

Betheroes Sidosagba három eztendeig tartatot Bencosbantul, Adriánus ideiebe

Samariais Sidosagba, három eztendeig tartatot, az vtan minden nepe rabságra vitetet, es helyette Poganoc telepettec a földön. (870 v°) Ez szallasoc közt kepedé menyti gyűhös forgodasi voltac az hohar őrdögökne.

Mediolanomot midőn meg vőttec volna az Német Lantzmanoc, keszeritőttec az gazdakac, hogy ételt, italt, ingyen hordgyanac, es étel vtan iatekra, kartyara es kotzkara, minden fő Nemetne egy egy aranyat adgyanac: Ha meg nem adtac, minden marhaiat sakmanra hantac: O ki czuda mestersegi ezec az őrdögne, es ki bölcz oston az Istenne: Mert netalam azoc czac lakasra es iatekra takartac, azert im arra költeti marhaiokat vele, de mérgekre.

Magyar orszagban midőn az nemes es parazt nep közöt soc fértelmesseget es tekozlast szerzettenec volna Rudolphus Czaszar szolgai: Isten imilly büntetetic tudot reaioc adni. Hogy fel indicza őket, hogy el mennene Somlyai Batori Istuan Király ellen, Danczka őltalmara, es ot veszenec el miatta: Ime Magyarral töltőtte ki Isten az Magyaroc közt lőt czintalansagac. De azert azoc közt ki soc ezteni voltac az őrdögöknekis titkon (870 = 871)

Mind ezeket ha bannyakis meg kel mondanom, hogy ki ki tanullya félni az Istent, minden fele dolgaiban.

Potidea varosrol iriac, hogy annyi ehseg volt benne az szallaskort, hogy az vitezlő nep az ember hustis meg enne.

Dunetomi szallasrol iriac, hogy az vitezeket meg tizedlettec, es tizedet vagtac le meg enni.

Ierusalembeis Titus Vespasianus ideiebe meg ettec a szülec az ő gyermekeket.

Vticabannis meg tizedlettec az embereket, Amilcar ideiebe, Ki Annibalnac attya volt.

Német orszagbannis Münsterba, meg öttec az saru talpat.

Malum lucrum aequale dispendio

Harom eztendeig valo szallasokrol,

Calamitas omnis peccatorum poena est.

Bonorum affluentia, sane res est periculosa.

Bello parata, bello pereunt. 1577.

In bello Peloponnesiaco fuit tanta fames: In Africano bello

Polybius iria:

Nagy dragasagba 1573. fát ragtac, es meg holtac az eh-segbe. Megis mind ennyi Kinoc kőztis kenyeskedic es buialkodic az test es az őrdög.

Monetariusrol iriac, kinec midőn az apiat fel akasztottac volna, ő haragiaban soc paraztsagot tamazt fel, mint regen az kereztes hadat. Ezt midőn őlni vinne, tizenket (871 v°) itze vizet iuot meg. Gondolhad az gonosz lelec mint heuitezen az őrdög miat.

Rosa neuű egy ember, midőn őis soc gaz nepet fel inditot volna Mediolanum ellen, es fogua vitetnec, ő maga által veri magat. Kinec sebebe illy irast talalnac: WR Isten te tudod hogy az en igyem igaz volt, azert erőtte adgy őrdög életet, auagy Cato mellett helt. Oh ki czuda őrdögi keszítése volt ennekis pokolra.

Egy Fekete ember 1570. eztendő tayiaba, czuda hires hadat tamaztot vala, mint ha ő meg venne Törökőktől Magyar orszagot, Mert Isten neki almaba meg ielentőtte volna, ki miat mind magat, mind nepet le vagac.

Egy bolyokas Posonba Lajos Kiraly fia à mint mongyac trefaba: midőn almaba soc penzt talalt volna egy hegybe, sokaig asatta hiaba.

Ezekről azert emlekezem, hogy lasd meg mint iatzic az őrdög nemelleyeckel, Es nemelleyeket mint vezti.

Lattam Predikatortis, ki éyel nappal kinlodot lelkebe, es mindenűt pironkodot az (872) miat, hogy egy hazba nem lakhatot feleségeuel, mindenkor dul fult rea, sokszor felesegetis, magatis meg akarta őlni, Ez kinba soc eztendeig heuert, noha gyermekekis volt. Ki miat annyi kinya volt mint ha az tűzbe égne.

Egy Predikator midőn hitit atta volna egy szemelynec, es mas feleségeuel vétkezett volna, az vtan fel akasztya magat, es ez irast hatta: hogy Isten őtet arra az veszedelemre valasztotta volna.

Mas Predikatort meg egettenec, hogy az ő maga leanyaua lakot, de ez ő maga keuanta bünteteket, es meg kővette az WR Istent.

Ismet hallottam meg bolondult Predikatornac rőttenetes dolgot, ki mezitelenűl be rekeztetuen egy hazba gyűhősködött, es kinlodot az őrdögőc miat.

Ez igen régi dolog volt, egy bölcz Pap kinec hire neue nagy volt, egy Leant meg fértetett, es meg foytya hogy ki ne mondgya. De azert vgyan ki tudta Isten ielenteni.

(872 v°) Spiria Ferentz Historiaiais rőttenetes, ki meg tagatta volt az igasságot.

Bestertze Banyan egy Német Predikator eyel fel kel felesaget mellől, es egy hordoba buic. es ot kessel által metzi az torkat.

Magyar Predikatoris. kettő harapta à nyeluet az meg tagadas vtan, es meg holt szelessegebe.

Ianos Deac Predikator, Losontzi Antalt meg őlte aszonyaua, es ő maga lakot vele.

Ferentz Predikator Barbelis az melly Leanyit tanyitotta az fő wraknac, azzal lakot Deac koraba.

Ez Catois fel akasztotta volt magat:

Predikator.

Predikatoroc veszedelme.

Enis mikor ezeket irtam, rőttenetes kisirtetekben voltam, es rezkettem bele, de erőssen könyörgettemis.

Egy aszonyi állat meg őli szolgalo leanyat hogy meg ne érczec, hogy az wra vele lakot, à miat mind az firfiat, mint az aszont meg őlic.

Mas aszony méreguel meg őlte volt az wrat es mostoha fiat, azert, mert azokis az ő fiat, melly mas wratul volt, meg őltec volna neki. (873)

Alexander Papa fia Balint, igen lator volt, ki az atyatis meg étette volt. De illy móddal: Czinalt volt etetet egy Cardinalnac: az szolga felettebe azt à pohart az apianac es az fianac adgya, es ily veszne ő magoc. Soc feiedelmec es kiralyok kőzt, oh ki soc dolgai vadnac az őrdögne.

Tubingaba midőn egy vtoniario kérne mast, hogy őtet kisirtene el, az erdőbe meg őli, es czac nyoltz penzt talal nala. Es ottan erőssen ohaytya es fohazkodgya hogy meg győzetet az őrdögűl, kiert megis őletetic, es az kerekbennis siratta bűnet.

Galgotzon vaganc egyet negye, ki egy nemes rabot éyel meg őlt volt hazaba.

Sempten tartotac fogua az aszont ki czac hirtelen mig az wranac aratasba etelt szerzet, meg czalta egy firfiu[val], kiuel mindenkor tizenket eztendeig iamborul lakot az férie.

Sempten 1577: Octob. 8. egy szegeny aszonyon az Pereg Mester midőn el venne minden borat, keserűsegebe el esic előtte, es ottan meg hal: Azis gyolkos à ki irgalmatlan.

(873 v°) Ieles fő polgar es nemes aszonyokat, hallottam hogy végre meg czalatkozta.

Ieles bölczek meg bolondulnac, es eretnec bolond hamis teuelgesekbe esnec, mint Bekês Gaspar noha okos es eszes ember volna, De az Isten felől, az bűn boczanatrol, az Christusrol czuda vndoc teuelgesbe vagon: Igy David Ferenczis. || Ianos Deac ieles es hires Deaksaga miat, diczōkedet hogy minden polgar aszont meg szeplősitōt Colosuarat. kiert az polgaroc feiet vetetec, noha az Kiralynac kedues szolgália volt, es sokat fizettec miatta. Egy lator se bizzec magaba.

Norimbergaba egy őzuegy aszonnac lesz gyermeke egy Deaktul. Midőn az pap kérdezne az atyat, es nem mondhatnac meg, visza küldi kerezteletlen. Az annya az miat meg őli az gyermeket, es magat fel akasztya. Az Deac azt haluan, őis magát által veri. Az Pap ezt értuen, őis magat fel akasztya. Imē egy szjkra bűnből mennyi hoszu bűnnec vasznat szűdögeli az őrdög időre lassan lassan,

Bauariaba harom felesaget etette meg egy firfiu, kinec végre ki kellett ielenődni.

(874) Ez 1550, eztendőbe, egy vőlegent szinten azkor lőttec puska golyobissal által, mikor kez fogasra készült. Voltac ollyac kie azon éyel meg holtac, mikor el haltac: Igy iart Atilla Kiralyis. Tehat iamborul készüllyōn minden hazasagara.

Egy polgar Cygneus: szaz Tallert viszen volt adossinac, szál meg az Battyanal, es kéri hogy el kesircze, es az erdőbe

Areopagitae iudicant post centesimum annum accusatores eius esse redituos. id est, nec damnauerunt, nec absoluerunt.

Papa veszedelme

Gyolkosság.

Iszonyu:

Ti Predikatoroc nem vattoc wrat hanem szolgál az szentsegec szolgálatasanc.

Battya meg őli érczet à penzert.

meg őli es meg foztia. Mihent rea fogiac ottan meg vallya, es könyörög hogy hamar meg őlnec, mert igen kinlodnec lelkebe miatta, Intötte az kössegetis, hogy ne élnenec testi batorsagba, es gyakran halgatnac az Isten igeiet es az WR Vaczoraiat gyakran io keszülettel vennec, es imatkoznac. Monta aztis hogy midőn az erdőből ki iút, az őcze szouaua vtanna kialtottac. Battya Battya. Lattam enis, ki azt monta, hogy vgy tetűt mint ha hatara czűgedet volna az, à kit meg őlt, es az futna előtte.

Iulius Czaszar.

Azaz nagy Iulius első Romai Czaszart huszon három sebbel őltec meg az őnnön tanaczosi. Mikor az testet meg egetnec, az tűzbe olly irot kep tettzet ki, à mint az ő sebes (874 v°) teste volt, Ezen fel induluan az nep, mind meg őletnec az fő fő wrac, valakic okai voltac halalanac: Illy bölcz az Isten az büntetésben, es az ő iteletinec ki ielenteseben. Oh ki szörnyűsegit ielentnec ezec ez vilagnac. Megis hozza vagyodol mint Loth felesége Sodomához.

Treboniust ki ieles fő tanacza Iuliusnak es orszaganac fő gond viselőie, es az többi közt iamborbis, Igy őlete meg Dolo-bella: Harom nap kinzatta az tömlőtze, az vtan feiet vetete, es az piatzra ki vettette. Ha nagy wr vagyis el ne hid magad, mert így iarhatz időre mint Solon monta Crœusnac.

Mordalsag.

Romarol beszelt egy Hertzeg: midőn egy Templomba nézni mentec volna. El iű egy koldos szabasu, es hogy már viragot hint az Cardinal előtt, es azonba által veri handsarral. Ez fele dolgot gyakran esnec Olasz orszagban, De mindaz, bűnnec iutalma, mert ez felec, titkon valo gonosz bűnökben heuerne, es végre rea iűdegel az büntetes.

Törőc Czaszar midőn egy Velentzei ieles kepioual kepeket iratna, es egy feiet irt (875) volna, Mond az Czaszar: nem iol irtad. Ottan le vagattya egy vduarlo szolgálait, es meg mutattya vétket, hogy fel sugoroszic az bűre az nyakan az vagas vtan. Nagy őrdőgi gyűhösseg ezis, hogy embert ember ellen így izgasson az őrdög, mint ha czac egy tyuc fiat őlne meg.

Ezis gyolkossag
Ez irgalmassag.

Valami halaszoc talaltac volt egy szep termetű es szep ruhazatu Leant szakba varua az Albis vizen eleuenen. Ez gonosz nepec ismet hohari leszne. De Libsiaban midőn egy el szalatt volna az prenger alol, talalkozic egy szolgalo emberre hatra kötözue az mezőn. az neki adgya louat, es el szalad rayta. Isten nemellyet így veszen ki az bűnből, es az őrdög markabol:

A szüis vadollya
az bűnt.

Egy értelmes es okos Biro, midőn egyebec nem mehetnenec végere, ki őlte volna meg az varosba az embert, es sokan gyűltec volna oda, az Biro mindeniknec meg tapogatna az szüet. es midőn az egyiknec felőtte dobogna es verekednec az szüet, rea foga monduan: te őlted meg: Az noha méresz legyen vala, De azért vgyan nem titkolhata. Es meg őletec érőtte.

(875 v°) *Immutabili ordine horrendi cruciatus comitantur conscientiam derelictorum, et semper atrocita delicta etiam in hac vita atrocibus poenis puniuntur. Haec testimonia sunt iudicij diuini secuturi, in quo omnes scelerate punientur. Et iusti praemijs ornatuntur:*

Egy polgar aszony midőn czac trefaba szidalmaztatnec gonosznőnec, el futamodic rokonahoz, es rea fogia hogy ő költötte rea az gonosz neuet, es pörbe idezi, amaz noha az előt semmit nem értő felőle, de ottan sugni kezdic hogy rea bizonyodic, es ki veszőzic.

Lassza mint iűsz
rea à büntetésre

Egy pintzető ember, az kiből gyakran bort lopot volt, es midőn reggel talaltatnec az Batyatul az pintze torkaba fekue: feddi, hogy ne talam ő iar lopni az pintzebe, imez be idezi hogy tiztesseget keresse, es ő magara rakodic es fel akaztyac.

Samariaban egy polgart midőn el valasztanac felesége, haragiaban az varost fel gyuytya, es meg egetic.

Az Duna közt:

Etyeken egy faluba Buda fele egy aszony czinal étetőt lenczebe az wranac, hogy ki vígye az aratashoz. De czac lepic ki hazabol. es az ő maga leanya mas wratul valo eszic az lenczébe, ezt latuan ő magais eszic (876) buaba benne, es mind ketten meg halnac.

Eletőc.

Egy Deac fris es io lako, apronkent sokszor lopot, végre wrac ezüst talat, tanyerat kannaiat. kieul noha tanulni ment. De az vtanisz midőn titkon fogadna Istennek, hogy többet nem lopna, czac ki ne ielentene. es azért vgyan lopot volna, meg fogiac, es vashan sokaig tartottac tömlőtzeben, ot sirua fogatta hogy Predikator lesz, es midőn fel akartac akasztani, Isten czuda keppen meg szabadittya, es mind holtig iambor Predikator volt,

Aprolompas, nagy-
ra viszen.

Egy gonosznő Vnguart az szőlő hegyen el temetti gyermeket, kit ot szült volt, Ezt lattya egy kis gyermetske, es meg mondgya az annyianac, hogy az babotskat ot dugtac el. es meg őlic az aszont érőtte.

Reckentő:

Varadon igen vén es görbe fonyat ember, egyic szolgalo leanyat az pintzebe, masikat az szőlőbe fértezteti meg. Es meg foztatic minden marhaiatul.

Ven parazna.

Volt egy Cardinal Parisba, kinec temerdec kenczes iűedelme iart, es mindent az szegenyekre költőt, kibe igen biza-kodot. Mikor meg holt, mondgyac hogy haromszor (876 v°) költ fel az koporsobol, kibe fekűt az nep e[l]ot, Es azt kialtotta: hogy Istennek igaz iteletiuel el karhozot. Io az alamisna, ha io szüet lesz. Matth. 5.

Nagy czuda:

Az nema Baratokrol iriac, hogy az ő eleiec midőn igen szent életű volna, es őis vgy haromszor kialtana, el ijettec tanyituani es nema baratta löttec.

Egy Olasz fő rend, midőn egy Szabo legen miat meg gyalaztatot volna, gondolkodic mint kellene erős boszut állani rayta, hogy mind testebe lelkebe el veszne, Mert ha czac meg őlne, vgy az ő rayta löt szegyenert meg nem elegethetnec, miért hogy az szegeny legeny, ő kedig fő ember volna. Azert azt mieli: Talallya elő az piaczon czac ő magat, ő vele kedig soc szolgac voltac: Es mond neki: Tagad meg az Istent mert meg őllec, amaz féltebe meg tagadgya, es vele meg szidalmaztattya, Es mindgyart által veri, Ime latodé minemű gyűhössegeis vagy on az őrdőgnec.

Rőttenetes
gossag.

Mediolanomba Gonsaga fő ember volt. Midőn ennec tiz-tartoia fogua tartana egy nemes embert, es kérne az felesége

Oh atkozot őrdőg
es test, ki lator
vagy:

Te magad meg
rea a büntetésre:

Meg gyűlöst
latarsag:

Conscientia ipsa
testis, ipsa iudex,
ipsa carcer, ipsa
tortor est.

Szörnyűsegec az
Baratoknac.

Buia lanyozodas

Preczko miat.

gyermec lopo:

az wrat, (874 = 877) vgy igeri, ha az aszony engedne neki, az aszony wra életiert enged: De az wrat oztan meg őleti, es czac az testet adgya felesegenec, az aszony az dolgot meg ielenti Gonsaganac. Az wr keszeriti az tiztartot, hogy az aszont felesgűl vegye. El veszi, es meg eskűszic vele, Az vtan meg őleti az tizttartot, es minden marhaiat az aszonnac adattya.

Saxoniaba volt egy ember, ki felesetet meg őlte volt, es Heluetiaba futot: ez sokszor iūt az varos haza fele, az varos kapuig, es ismet vissza tērt. Végre az korcroman az zaios nep haburut szerez, es kōztōc őtetis meg fogiac: Es ottan ki vallya bűnet, es mondgya, hogy ő regen halalt érdemlet volna, es rea gyűlnec es meg őletic. Nehez Isten elōt czauargani. kely rea czac teis lator, meg latod.

Beltzen egy varosba midōn egy lator meg szabadult volna iamboroc kōnyōrgese által, azt ő meg nem kōszōnuen, monda: No im nem őletec meg midōn meg érdemlettem volna, de bizony meg banyatoc. Igy fenyegetuen az varost, faluit foztotta es gyutotta. Az v-(877 v°)tan meg fogtac masut, es meg egettec. Illy nyughatatlan az őrdōg az ő tagiaiba.

Heydelbergaba nemelly Deakoc midōn vigadnanac lakodalomba. es az egyic meg czufolttatot volna, az el megyen es lesi meg estue hogy czac meg ijesze, De amaz midōn ellene tusakodnec, az terdet meg sebesiti es meg hal bele. Ez gyolkos el szalad, es végre szent irasnac magyarazo Doctorra lesz. De azt beszelte, hogy valamikor poroszlokat vagy hohart latot, vgy tettzet mint ha őtet keresnec az vtannis. Illy rōttentō az őrdōg, az bűn vtan.

Beczhōz kōzel egy Clastromban az Baratoc soc leanyaokat es aszonyokat a Misse vtan czuda ālnokul meg tartoztattac szora, midōn mindenec ki takarottac. Az vtan az ő Templomokat be zaruan, velec latorkottac, es őket meg őltec. Végre egy ember midōn el alut volna, es otben feletkezet volna, ezt eszebe veszi, es ki kialtya. Kérlec gondolkodgyal iōe es sokaig errōl, Minemű szentsegec legyen az kep mutato embereknec ez vilagban. O vac vilag. (878)

Magyar orszagba egy varosban sokadalomkort egy Barat szenaba takarua vit egy aszont, es el eytetic vele.

Mas Barat egy kufar aszony elōt, ki fűytōzet tūznel, meg áll nagy asitua, es annyira el aiult, hogy az piatzon rea dūlt: Ez hasonlo volt amaz iffihuoz, ki geriedezet egy kí faragot aszonnac kepere, kit az Templomba latot.

Senyei Ferentz fia, fő ember gyermeke, Tudos Deac leuen, czac egy agar miat vesz őszue, es által lōuic.

Egy nemes ember egy preczko miat hal meg, midōn mas nem akarattyaual az ember meg lōtte volna. kardot rant, őtet az masic vgy vagia, hogy meg hal bele. Mind ezeknec titkon való bűnōc volt, ki miat el hagyattac Istentūl.

|| 1554. Vitenbergaba egy Sibot őlnec meg, ki tizen egy gyermetskeket lopot, es a Sidoknac atta: Galgotzon kedig az őnnōn Atya es anya arulta az Szoptatos gyermetsket a Sidonac:

Illy ereie vagyon az meg vakitasba az őrdōgnec, hogy az termetet sze-(878 v°)rint valo atyai es annyai szerelmet meg fordittya méregre,

Egy lator, roszas koldos ruhaba sokat toluaylot, őlt, es fērtōztetet.

|| 1557. eztendōbe lōt, ket nemes vesznec őszue, Es midōn az egyic lōni akarna az masikat, talallya az ő maga Reret es Nennyet.

Egy fő nemes embert midōn egy lator ket puskaual lōne, czac az inast talallya.

Ket nemes iffiaac midōn iatzodnanac leanyokual puskaual, az egyiket meg sertic.

Czepent it Sempte mellet, Sarka Petert az ő maga felesete őlte meg szolgaiual.

Wratislauraba, egy az ő maga apiat es Battyat őlte meg.

Budan, Ianos Kiraly ideieben, az fő Bironac voltac harom reszeges es kartyas fiaī, végre mīkor nem gyōzne az atya penzuel őket, es nem adna: Meg őlic az atyat, es el futnac. Idōre meg iūnec, es az tōmlōtzben etlen halnac meg, Tizen őtōd nap mulua lattyac, tehat az egyic tatog még, es az masicon ragodic. Melto hogy az torkos has ily iarion.

(879) Egy igen torkos es hasa szolgalo nemes embert, Bot Janost, Bot faluan, vendegsege hegyes tōrrel szinte az Gyomrat ūtic által: Igy iar mindēn, az ki minec keresi keduet gonoszul, az mīat vesz. Az ki mibe vétkezie, azba bűntetetic.

Soc fő embereket lattam, kic wroknac hamis vduarbirosagba, vagy egyeb szolgaltban, nyuzasban, koborlasban, kerítésben, vsoraban szolgalt, es azon wroc miat veztec el, vagy meg nyomorottac.

Aluintzi Gyōrgy, Daid Ferentznec Colosuarat Oskola Mestere, Eretnec, ki tagatta az WR Iesus Christusnac őrdōc Istenseget, lakec nalam egy nihany nap, de azkor titkolta magát: Kērdem ha ismerie valoba Daid Ferentzet, azt monda: Intus et in cute, kiūfū belōl ismerem: Kērdem mit vélsz felōle: a mit mond, sziue szerint mondgyaē? Monda: sōt valamit száiaual beszel, titkon mind mas az sziuebe. Mondec: tehat teis ollyan vagy. Es vgy volt: Mert hogy el ment tūlem, az hiuekre tamadot, illy nagy kōtel alat, hogy az ki egy mast meg gyōzi, azt fel (879 v°) akazzsac, ő meggyōztetet, es az Tōrōc fel akasztotta, Nem io iatzodni Istennel.

Lattam igen okos de ālnoc fő embereket, kic czelczaptac es hizelkettec tiztnec okaért Pispekeknec, Es őkis nagy tizteket viseltec az ālnoc szin alat, hogy őc sziuekben igazat vallanac, De vgyan rutul veztec: Mint Forgats Ferencz, Varadi Pispec, Es Kereczeni Ianos, Komaromi Prepost. Es tōbbec. Rut kinual, szōrnyū ketseges betegsegec miat, es soc szegyen vallasokra holtac meg.

Lattam ieles Deakokat, kic fő helyen tanultac, es végre attac magokat, sibsagokra, telhetetlensegre, es ez vilagi testi életre, Es miert hogy nem volt semmi keduec, hogy az Istent

Lator koldos.

Nam all raytad
az szandec.

Olgyait.

Roman faluan.

Felesege őlte wrat.

Bādai fiac az
apiokat meg őlic.

Reszeges Bot Iano-
st, aznac hasat
dital ūtic.

Hamis tizt
tartoc:

Colosuari Mester

Praebe mihi Cor-
tuum et sufficit
mihi.

Glorificantes me
glorificabo; con-
temnentes me
erunt ignobiles.

Deakoc gyolkos-
sági.

1548.

1553.
En voltam:

Az régi bűn elő-
idő.

Az szokot bűn
nem nyughatic.

Akazofoatul sza-
kattac.

Mint nodit az
ördög.

tiztelnec az ő aiandekoccal, mindenben szerenczetlenecke lőttec. Soc helyen soc szegyeantis, nyaualyatis sokakat vallot-tac. De megis az sibsag vgyan ki tört belőlec, es nem iobultac. Nagy ereie ezis az őrdőgnec, hogy nem hadgya élni az benne lakozo bölczeseguelis. Iay ki nyaualyas dolog el hagyatni Isten-től, Mert bár őrdög ingyen se izgatnais, midőn Isten el hagy valakit, őnőn magatulis meg erőtlenedic akar melly okosis (880), mert az igaz értelemnec nem akar engedni, az testi gonosz keuansag, Mint Didois mongya: *Video meliora proboge, deteriora sequor.*

Egy Deac nemes nemzet es tiztes abrazatu midőn mast meg őlt volna, fő Predikatoroc törekeduen mellette, azkor meg menekedet, az vtan vgyan meg őletet. Igy nem nézi az Isten az emberec iteletit, kie szoktac mondani, kár ennek meg halni.

Kassan Ceczei Lenart egy Deaknac feiet vetete, hogy maga oltalmaba egy fő hadnagyot által lőt nyillal: Kiről Czecei azt monta: En á tanacz è mentseguel senki mast meg ne őllyön: hogy maga őltalmaba miente, midőn meg ohattya magat mas keppen, es el szaladhat az előt az ki kergeti. De azert nagy dög halal tamada az Deac halala vtan.

Egy Deakot tizen nyoltz esztendest Bornemisza Petert, Feledi Lestar Cassai Capitany, igen meg vert Buzogannyal, hogy az Deac feddette ne imatkoznec az fa kep előt. Oetetis vgy vere egy szolgália Calnai, hogy meg hala bele. Ennec Historiaia nagy es igen czuda volna: Mint ment az Deac éyel hozza, mit szolt, mint ijet amaz, mit latot az De-(880 v°)ac almaba, es mint töltec be mindenec rayta: mint fogatot meg: mint veretetet: mint tartatot: mint szalat el: Es mint veszet el az Capitany végre.

Magdeburgomban harmintz eztendő vtan őletet meg egy ember gyolkossagaért. Annyi időre oda meg teruen azt vélte hogy immár meg holtac az atyafiai, auagy el feletkeztec: de czuda az Isten, sem siet, sem keesic.

Ket nemes iffiakat halaltul szabaditot volt egy wr: kikkel szolgáltatot, es végre őket komornikacka teszi latuan hiwsegeket, De czuda ez: hogy midőn az őrdög egyszer be őnt valami bűnt, az vtan nem szűnic meg az izgatastul: Ezeket fel indittyta hogy az wrat meg őllyec: De az wra éyel rayta kapia őket az szandekon, es feieket veteti. Oh ki szüntelen kellene imatkoznunc, hogy ne vitetnenc kisirtetbe.

Ket fő es ieles hires Predikator ismertem kie akazo-fatul menekettec meg iffiantan: De az vtan igen Istenfélő emberec lőttec. Es sokat szolgaltac az hiueknec: mind irassal, mind tanyitassal, mind io pelda adassal. Az Apostoloc közzűlis, sokan szegyeant vallot-(881)ac volna, Matthe, Zacheus, Peter, Pál, es többec. Ezec az iras oluassal mellet megis kostoltac mi izű az őrdög dolga.

Lipsiaban midőn egy embert vinnenec halakra, ki mind gazdaiat, aszonyat, es gyermekeit meg őlte volna: azt monta, hogy harmad napig őlt az gradicz alatt, ehen szomian gondol-

koduan ha miellyeie. Es végre neki noditottac illy szoual: No neki, sies, banyal vele. Ez szoc nyilván őrdög szauai voltac. Oh ki sokat nodit mostis soc bűnre sugua.

Egy iffiu koldos, midőn egy polgartul szállast es segit-seget kért volna, meg őli az polgart, es hatuan aranyat el veszi: Harmad nap mulua tal(a)lyac el rőytezue: Az Predi-katornac beszelte melly nagy kinokat szenuet az őrdőgnec rőtentesi miat, De végre io hittel holt meg.

Egy faluba egy paraszt meg őli feleséget es leanyat, alit-uan hogy mast kit igen szeretet, feleségül vehetne. Oh ki soc több alnoc eztekei vadnac è felec az őrdőgnec.

Pomeraniaba egy tizenket esztendős gyermek, az édes annyat meg őli, hogy meg veszőzte latorsagarol, kit az atya meg őlt vol-(881 v°)na, ha el nem szaladot volna. Imè az kiczin-keketis mint tudgya egy bűnről masra sozatni.

Zolyom Varmegyebé egy nemes ember nagy szorgalma-toson szandekozot, hogy ket ezer forintot gyűczőn, Mikor immár keesz volna: azon eztendőbe el fogiac à Törökóc, es szinten ket ezer forinton valtozic meg. Nézsze ki czuda az Isten, az mit hitetlenül gyűytót, az őrdöguel mint veteti el tőle. Sze-geny iamhor soc álmat hatta el addig, mig az szam be tőlt. De soc ezerec iarnac igy többenis.

Egy nemes iffiu faytalansagaba őlt volt egy iffiat, es fut Vitenbergaba tanulni, es ot tiztessegesen tartya magat, az anya othon addig meg szerzi dolgot. Es midőn haza ment volna, meg hazasodic: De az felesége latraiual meg őli, azokis mind meg őletnec. Oh ki czuda iteleti ezekis Istennek, lassan lassan mint vöndogallya az bűntetesre, az bűnben heuerőket.

Egy tiztes iffiu aszony: Midőn dragasagban ket gyerme-ket nem volna mivel tartani, es koldolasert meg pirongattac volna, (882) Mond az ket kis gyermetskeinec, Edes magzatim nints mit ennetec adnom, hanem ier mennyűnc halliunc meg egyűt: Mondnac az gyermetskec, bator édes anyanc. De őc nem értic mit mondnac, Es egyiket őlebe veszi, masikat kezen viszi, es előszer az ket gyermetsket az vizbe veti, az vtan ő magais oda vgordic. Sokan soc kisirteteket szenuednec az sze-genyseg miattis.

Velentebe egy gyermekes Olasz, megyen egy oruos Doctor hazahoz éyel, hogy már beteghöz hiya: Es ki rantya az pallost, es mond: adgy ennyi penzt, mert meg őllec: amaz ad féltebe. Es vtabna leseltetet. es meg talallyac reggel, De latuan soc gyermeket, nem bantotta.

Egy, szegensege miat mind feleséget, gyermeket tor-kon metelte es ő magais az piatzra menuen az okat kialtuan miert miente, maganakis az torkat meg metzette.

Lattam ki szegenysege miat soc fele czelczapot hazuduan, kinec szep gyermeki voltac.

Cygneaba egy kis gyermek el esic az kesbe, az anya midőn esedeznec rayta, talalko-(882 v°)zic be az apia, es véli hogy ő ütötte az keest bele, es haragiaba feleségebe űti az keest.

Lopo koldos. -

Feleséget meg őli.

Kis gyermek an-
nyat meg őli.

Szorgalmatos az
penz gyűytesben.

Iob Istent engez-
telni, hogy nem
mint az embert:

Edes magzatina
es maganac őladk-
lese.

Valentebe lőt.

Ne hagyatoc ez
feleket:

Es meg értuen hogy nem ő miente, magabais be veri. Imè nemde rőttenetes gyolkosé az őrdög.

Groff Ekne magat meg őli. 1572.

Hally nagy czudat. Nihil est occultum, quod non reuelabitur.

Fato tractus ad exitium:

Az madar mint monta ki az gyolkossagot:

Groff Ekne nagy nemzet es nagy wr felesége, ő maga szíuebe ütötte az keest: Enis predikaltam az temetesen az soc nepert, kic rayta voltac Antal Ersekis es Piskek ot leuen.

Vuinshemi varosba volt ez: Egy átkozot ember soc giolkosagot mielt volt, es nemely aszonyokot meg nehezkesítőt, es azokatis megölte, es mind el titkolta nagy álnokul, Végre à meszar szekbe veszen három boriu feiet, Husuet ünneperre: Es midőn egy halobol czinalt Sakba vinne, egy tettzenec volt mindennec, mint ha három ember feieket vinne. Meg fogiac, es mondgya hogy ő boriu feieket vót, az meszarosokis azt vallyac, De az Birac vélekeduen è czudara felőle, meg vallyattattac, es ki beszelli soc gonossagot. Illy czudas az Isten az bűnnec ki ielentesbe. Az feiec az vtan megent boriu kepre változtac. (883)

Egy vtan iarot őlnec volt ket latroc, es könyörög volt hogy ne bantanac mert amà Madarakis ki kialtanac (mutatot az fan madarakat) Időre egyic, vduarbiroua leuen egy nemesnec, madarakat hoznac elő sűtue, es mosolyodic, es addig kérdezie, hogy meg beszelli az ember mint könyörget, es mit mondot, hogy az madarakis ki kialtyac: Ez nemes embernec kedig volt szolgália regen az à kit meg őltenec volt. es regen tudakozot, ki miente, azért meg fogattya es meg őleti.

Ez feleket soc ezert halhatz minden földeken, czac figyelmezz rea. Ezeket mondam az gyolkosokrol.

Immár szoloc az paraznakrolis.

Paraznakrol.

Czaszar meg valt egy Kiralt egy leanyert.

Feleseget el hatta,

Az gyermekek egesi miert löttec

Oskola Mester vndoksaga,

Egy Kiralynal szal meg Caroly Czaszar es talal hazaba egy nemes Leanzot be rekeztue, en hiszem ot feleytöttec volt, hiret haluan hogy Czaszar oda iűne: Az Leanzo midőn sirna, kérdezi mi dolga volna, Es meg mondgya, hogy az Kiraly rekeztette be: Az Chaszar el erezteti tiztessegesen, de ot nem (883 v°) őrdömest marad, az vtan az varatis el rontatta.

Egy Baratbol löt pap Czeh orszagban keszeritetic az Piskepektől hogy hadna el feleséget, es io papsaga lenne, amaz azt mieli, véli hogy az vtan ismet haza fogadhattya: De rőttenetes kisirtetekbe esic, es magat megőli.

Egy ieles bölcz midőn gyermeki meg égtéc volna az hazba, Mond: Imè miuel fizeti meg Isten az en buiasagomat. Mind az által az vtannis, midőn egynece hazaba el rőytőzót volna, hogy annac feleségeuel élne, vgyan ot meg őletic. Oh ki nagy dolog ennyire meg szelesedni eszes embernec.

Egy iffiu, Oskola mestersegebe gonoszul élt az Deac gyermetskekel: Midőn predikatorra löt volnais, el hatta feleséget miatta. Mas hasonlatos keppen iart, kit en noha igen keményen meg fenyegettem, de megis nem ohatta magat, hanem

szolgalo leanyauális lakot. Maga iffiu nemes nemzet felesége. Kit fő emberec, wrac, es nemessec tizteltec, bölcz predikalla-saert. Illy czudarőttenetes dolog el (884) kezdeni az bűnt, Draga dolog ki az eleinec álhat ellene.

Nagy fő emberec mondhatnec, kic feleségekel ket keppen elől vtol élne Sodomitac módgyara: Nyoltzuan eztendős vén embertis hallottam, ki Czaszarnac tanaczosa. Ki hinne hogy titkon illy bűnökis legyenec. ha Isten ki nem fakasztana, kiről ennekem ő magokis szoltac: őc noha rauasz modra mint ha mas miente volna, de en eszembe vöttem bizonyos ielekből, hogy ő dolgoc. Iay ki lator ez világ. No lattya Isten mindennec szíuet, Luc, 16.

Egy igen hires Predikator es igen iamboris, Soc dolgait beszelte vgy mint szandec szerint, De szüntelen valo imatkozasa es fohazkodasa miat, nagy győzedelmet vót soc kisirtetin, de nem mindenen. Niha ket nap, niha ket hetig, niha egy holnapig tartot rayta az geriedező kisirtet, vgy annyira hogy felesége leuen, tiz rőndbeli apro leankakat kisirgetet, De egyet sem serthet meg. De az leanyoc sugtac egyic az masiknac, azkor igen rőtteget, hogy ki tudodic, azba meg lankodot keuan-saga, az vtan ismet fel indult, (884 v°) es vgyan szempтеленül rea gyűhót. De mindenkor Isten talalt tartoztatást benne. Ezt nekem nagy sirua mondotta.

Mikor szinten ezeket irnam, Enis czac nem vgy iartam mint egy oruos Doctor: ki azt mondgya vala: Engem az oruos Doctorsagom igen meg rőttenet sokszor, mert midőn czudalatos rőttenetes es iszonyű betegsegekre talaloc, enis rőttegec bele, hogy netalam Isten engemis az felekel vör meg. Enis az soc kisirtetec között nem czac rőttegest, De vgyan kostolasatis éreztem. De mondanad, miért szolsz magadrol? Meg felel szent Pál, hogy senki fellyeb ne vélne annal, az mi vgyoc.

De nagy külömbseg vgyon az hiueknec kisirtetibe, kic az mellet vigyazuan imatkoznac: Es az őrdög tagiai lator-sagiban, kic az latorsagiban vgyan gyönyörkednec. Mint mostis fő Piskekről hallom, hogy ezt monta az nagy paraznasag, tor-kossag, reszegseg, kéuelysege es az soc apattzai férteztetes között: Most élec ez világba. Vay átkozot élet: ki őrdőc halakra változie, à mint az WR mondgya: Iay kic neuettec, mert meg sirtoc. (885)

Soc titkos latorsagokat mondhatnam ki az mostani Piskeknekis, es Captalansagoknak, kiket az ő maga inasi beszél-nec, az kic nekic szolgaltac az vtalatossagokban,

Ianos Kiraly egy Piskekről monta: Hetuen het vétet kel el szenuednem egy nemes ioszagaert. Az: immár hetuen het Leannac partaiat tartotta Ladaiaiba.

Kencz tartorol Frater Györgyről hallottam, hogy niha az vduarbiro az mies Leanzokbol be vit nekie.

Menyi Clastrom es Captalansag volt Magyar orszagban, es mostis vgyon, ki győzne meg irni, czac az mit hallottunkis

Lator kenyes testűec,

Tusakodasa egy lelki pastornac.

Vadnac olly betegsegec, kiket czac mondanis rőttenetes, Igy à kisirtetekbennis vadnac ollyac,

Ket fele az kisir-tet.

Epicureus szo, Luc, 6.

Oec azt tudgyac hogy mind titoc.

Ianos Kiraly panasza.

Kencz tartoc:

Szörnyű dolgoc az tettesek szentek-nec.

Mellob ily nevec

Minden baluanyozoc nagy szent seget tette nec: De az wr Isten olly gonoszlekeket erezt reaioc, kic minden szörnű vndoksagba be keueric őket, es vegre kijs jakazsza az egez vilag elöt, Es elis veszesse miattoc,

Malum occultum perniciosissimum Non enim potest aut paenitudine, deleri, aut castigatione tolli, aut explicatione leuari, aut consolatione leuiri.

Nissa jel az wr szemeket hogy lassac:

Nehez, de nem mindennec:

felölec. El amelkodunc az itelet napian sokrol mikor azt mondgyac: Wram nemdé az te neuedben prophetaltunké, Es azt felelic: Tauozzatoc el túlem, kic álnoksagot czelekeztetec.

Az mostani Suitac, kic tettetic szűzessegeket, czuda titkon valo fertelmességet mielnec, Nem kel Isten nec alnoc szűzesseg.

Rötnetes dolgokat soc ezert hallottam soc Clastrombeliekről, Baratokrol, Apat-(885 v°)tzakrol, Iesuitakrol, Captalansagrol, Papokrol, kic külső szűzessegeket mutogatuan, ezerszer vndokbac voltac az Sodomabelieknel: Mert sokan apro firfiu gyermetskekel, soc móddal, sokan Szamar barommal vndokoskodtac, nemelly téhenuel, boriuual, nemelly diszno es eb barommal. Halottam hogy az asszonyis rea vonta az ebet, regen Semiramis Kiralyne aszony Loual baromkodot, es meg hólt az mérge miat, à mint iriac. Voltac olly vndokoc, kic az tyukotis kinoztac. Nemellyec az markokat szoritottac őszue. nemellyec furo lyukat czinaltac, soc vndoc aszonyoc, leanzoc. hurkauual mortzongottac es nemellyec bennec szakat, esmertemis bennec kiket oruos gyogyitot nagyob szegyenekre. Nemelly aszony es leany búrból czinalt szerszammal latorkodot. Nemellyec ő magoc aszony aszonnyal, firfiu firfiuual, vndokoskottac, nemes nemzetek is. Az el romlot Clastromokba, az Apatzaknac arnyec szekeket rakua talaltac mindenűt apro gyermek czontyauual. Iay ki vac volt ez vilag.

(886) Kőuetec minden Istenfelő iamborokat, hogy meg boczassac, hogy ennyi vndokul ki irtam ezeket, Oluasd meg szent Pált, Roman. 1. őis hasonlok szamlal elő: mint veszet eszec az Istentelenec nec, kic az Istent nem akartac ismerni es tisztelni, es azert az Istenis őket vndoc baluany tizteletire: tőke, kő, fa kep, czuszo maszo barmoknac tizteletire ereztőtte, es langozo bufa keuansagokra, hogy az természet felöt: firfiu firfiuual, es aszony aszonnyal ektelenkedgyec: Kiket azert szamlal szent Pál, hogy az hiuec iszonyodgyanac az fele meg vakito ostoratul az Isten nec, es őtet fellyec, tiztellyec, es segitsegül hiylac. Es lassac aztis melly szörnű az titkon valo kep mutato iamboroknac szűzessegec, Es pőkiec az ő titkon valo vndoksagokat. Es meg ne vtallyac az Istentől szereztetet szent hazassagot. I. Corinth. 7.

Tudom mostis soc latornac nehez ez ki ielentes, mondom az felenec az ki ollyan, es megis ki nem akar terni, Es azoc soc patuarnos szoual szidalmazzac ezeket. Es finyalkodua ielengetic mint ha iszonyodnanac az nagy ektelenseges irasoktul, De ne hidgy ne-(886 v°)ki, mert hazud: es titkon ennelis nagyob latorsag vagy on ez felekbe, es azzal czac kiүүл ielengetic iamborsagokat, es igy alnoc kep mutatoc. Ezec hanem tudgyac hasznat venní, az hiuec ezer hasnat vehetic ez szörnű vndoc dolgoc értelmekis, Mert meg ismeric melly rötnetes el hagyatni Istentől, es könyörögne hogy ne vitessenec az kisirtetbe. De im regi Romai dolgotis mondoc.

Regi Romai dolog.

Regi czuda dolgot jr Iosephus: Egy igen kazdag es igen iambor es igen szep aszony Romaba, mint czalatot meg az Papoktul, kic Isis baluany Isten aszony papiai voltac. Hogy egy kazdag wr fiu, Mundus neuű, midőn soc ezer forintot igerne neki, ha czac egyszer éle halnais, mert nagy keuansagaba meg halna. Es az aszony semmikeppen nem engedne, Egy Agno Ida neuű, az papoknac es az fő Papnac harmad fel ezer forintot iger, ha ő Istene szauauual oda czalhatnac, mint ha Egiptombol Anubi Isten iűt volna hozzaioe, es keuanta volna az Paulinat, hogy egy éyel vele halna. Az fő Pap azt el hiteti az Paulina aszonnyal, az (887) wranakis nagy őrómmel meg mondgya, hogy Anubi Isten keuana őtet az Isidis Templomba. Vaczora vtan el megyen az aszony, à papoc nagy tiztesseguel tettetic hogy Anubi Isten ot vagy on, es azonba az Mundus neuű iffiu rőytekből hozza megyen Isten kepebe, es eten ettzaka vele lakic, es vgy beszélget mint ha ő volna Isten. Ezzel az aszony igen dicőkedet egy előbe, De harmad nap mulua az iffiu meg mondgya neki. mint iart ő vele: Az aszony sirua panaszol wranac es az Tyberius Czaszarnac az Czaszar mind el tőreti az Templo mot, az baluant vizbe vetteti, az Papokat meg őleti, az Mundus iffiat szam ki vetteti czac: hogy az nagy keuansag vitte rea.

Mi időnkbenis volt ez fele őrdőgi chalardsag, hogy az Barat az kit gyontatot el hitette, hogy szent Ferentz hozza menne ettzakara. Az wra eszebe vőtte, es meg engette felese genec, hogy fogadna vigan. De őis hozza keszitőtte magat, czinaltatuan egy nagy kolczot, mint ha ő szent Peter volna, es rea fogia hogy hire nekül ala szőket meny (887 v°) orszagbol, es annyira meg verte szent Ferentz atyankat, hogy halva vittec el az szemetről az tőb baratoc.

Az Anabaptistac kőztis voltac az fele czalardoc, hogy el hitettec az Leanzot, hogy Isten ielent neki, hogy vele halna.

Oh átkozot világ, ki nagy az te latorsagoc. De nagy az vaksag mi bennünkis. Nem: nem lathattyuc vndoksagodat, Mert mind el halollyac az szem fený veztő latroc, az ő hazug ageb atyoc az Satan mestersegeből.

Ezec mellet mostani nagy wrakrolis czuda titkos latorsagokat mondhatnec, Czaszaroc, Czaszarnec, Kiralyoc, Kíraly nec, Zaszlos wrac, es az ő felesegec, ki hazassagaban, ki őzuegyse gebe mit mieltec, De nem neuezec sokat bennec: hanem czac az hiuek épűletire mondoc egy nihanyat, kiből had pironkodgyanac az Istentelenec.

Azt hallom regen Budan az parazt polgar aszonyoknac szep wrfi szabasu gyermekec lőt, Othon kedig az wr feleseginec es à nemessekenec olly rutac mint az Koczisoc, es Szakaczoc. Gondolhatod mitűl.

(888) Ianos Kiralyne Isabella, midőn Kassan lakot, hogy meg montac szolgáló leani gyermek szűleset, azt monta: Hasa tiztul vele.

Iosephus Antiqu: lib. xviij. cap. 1. Ot tőb szoual szepben vagy on meg irua.

Kurua ji lator vilag, bezzeg lator vagy, Az penztis mint szereteti, kiert minden latorsagra kesz meeg az nagy Papis,

Szent Ferentz mint iart.

Anabaptistac czalardsaga.

Halolas.

Budai aszonyoc wrfiakat szűltec

Isabella.

Egy aszony ta-
nacza

Io Tanacz.

Anabaptista:

Posonba:

Lassza nagy fele-
delmekis mire vi-
tetnec:

Adulteri malum
exitium sortium-
ur.

Saepe mali male-
facta viri, popu-
lus luit omnis.

Nagy kenyesség.

Nickelspurgba:
Eger animus
semper errat.

Vrba ektelen volt
ez:

Nickelspurg:

Meg iszonyit az
fertelmesseg.

Czuda langozo-
das.

Egy nagy aszony, midőn szolgálóiat férnec attac volna, mond neki: Edes Leanyom félljed az Istent, es iambor legy, es ily Isten leszen veled. Ha en azt mieltem volna, ennyi nyaua-lyara nem szallottam volna.

Egy aszony Leanyat így inte mikor haza att, Edes magzatom Isten félő es iambor legy, hogy az te wrad mosolyogiec midőn valahonnan meg teruen, hazat lattya. Szoktac mondani: Banatba nagyob banat nints, mint felesége tisztatalsagan bankodni, kit czac azkor feleit el, mikor az nyulat üzeti az agarackal,

Egy szín mutató Anabaptista Predikatorhoz, aitatossaga miat midőn soc aszonyoc iarnanac, végre sokackal lakic: Midőn halálra vinnee, mond: Sokszor ki akartam térni es véget vetni, de annyi rabságaba voltam az őrdőgnec, hogy nem lehet: Most kedig őrdőmest meg haloc, es hiszem hogy az WR meg kegyelmezet ennekem. Legyen így vége immár az en soc bűneimnec, kiuel (888 v°) Istenemet szidalmaztattam, az hiueket meg szomorítottam, es lelkemet kinzattam.

Egy Lator tiztes iffiat haydut, mikor fogoual szagg[a]ttanac egyeb toluay bűneiertis, mond: Lakial test. az regi lakasodert.

Frideric Czaszar Leanya volt Albertnel Turingiai Langrauiusnal: Eznece noha tiztes gyermeki volnanac felesége: De arra kéri az Virraztot hogy meg ölne feleséget. Az Virrazto meg ielenti az aszonnac. Az aszony titkon el fűt, De éyel nagy ielt harap az nagyobic fian, hogy meg emlekezzec rola, miért futot el az Anya. Ezec végre ki őztec az Atyat, es szegyenyl holt meg.

Czeh orszgban Siska a miat kezdette volt rontani es puztitani az Clastromokat es kaptalansagokat, Mert egy Apatwr el ragatatta volt egy nemesnec Leanyat.

Egy fő nemes ember Budan egy nihanyat az ő gonosznőibe le vetkeztet, es ő magais mezitelen nyergele őket.

Lichterstein Christoph Czeh orszagi soc varas wr, szörnyű fertelmessegeket mielt: Mindenic szolgálaiac soc lator aszonyokat hozatot, es előtte egyszersmind latoroktattatta, ha (889) mellyic vtol végezte el, aznac az farat ő maga bottal verte. Iay ki gyűhős szemtelenség volt ez. Kiert Istenis testben lelekben meg vért, es minden ioszagatis meg iua.

Az ő fő varosa Nickelspurg volt Morua hataran, kinec tiz wrat ismerte egy ember, hogy Isten vőtten vőtte el egytűl mastűl, hogy gonoszul éltec. Az varosis mind el éget volt.

Balasi Menyhart beszelt szörnyűseget az lator buiasagnac, hogy ő elein Budan mikor az fris polgar feleséget el hozatna, az bűn tetel vtan el vtała őket, es emelget bele, gondoluan egyebekis mint vndokoskodtac vele: Azert nem feketet egy agyba velec, hanem el űzte mellőle, es parnat hagyitot neki, Amaz eten ettzaka mind el morgot vele, Es ilyis mérget meg mutatta Isten az latorsagnac.

Egy iffiun olly nagy szörnyű keuanlag volt, hogyaz Oltarra fel hagot titkon, az fa festet aszony emberre. Az őrdőgnec rőttenetes gyűhosseget fakaztattya ki Isten az feleckelis.

KISÉRTETEK RÍL

859

mellyic vtol végezte el, aznac az farat ő maga bottal verte. Iay ki gyűhős szemtelenség volt ez. Kiert Istenis testben lelekben meg vért, es minden ioszagatis meg iua.

Az ő fő varosa Nickelspurg volt Morua hataran, kinec tiz wrat ismerte egy ember, hogy Isten vőtten vőtte el egytűl mastűl, hogy gonoszul éltec. Az varosis mind el éget volt.

Balasi Menyhart beszelt szörnyűseget az lator buiasagnac, hogy ő elein Budan mikor az fris polgar feleséget el hozatna, az bűn tetel vtan el vtała őket, es emelget bele, gondoluan egyebekis mint vndokoskodtac vele: Azert nem feketet egy agyba velec, hanem el űzte mellőle, es parnat hagyitot neki, Amaz eten ettzaka mind el morgot vele, Es ilyis mérget meg mutatta Isten az latorsagnac.

Egy iffiun olly nagy szörnyű keuanlag volt, hogyaz Oltarra fel hagot titkon, az fa festet aszony emberre. Az őrdőgnec rőttenetes gyűhosseget fakaztattya ki Isten az feleckelis.

(q 10)

Igen

Az Ördögi Kisértetek egy lapja a Balassi Menyhártra vonatkozó feljegyzéssel

*Érte vndoc
lator.*

ÖRDÖGI

Igen rőttenetes szörnyű dolgot, mielt egy
Deac Czart, Varadhoz közzel: Egy ne-
mes aszony hal meg. Es ettzokara az ko-
porloba tetteti az fater plomba, hogy mas
nap el temetne: Az Deac be orozkodot, es
vele vndokoskodot ez rut eb. De természet
felöt valo latorlaga ez az Satannac.

*Ratz pap,
szketen wr.*

Debretzembem mind lou. stul meg eget,
tec egy Ratz Papot.

Homonnai Gasparrol rőttenetes hirc
voltac, mind nőtelen, mind nős koraben, ki
szolgaiual, iobagyiuual, azoc felstgiuul soc
vndoc dolgokat czelekedet mohon es tehe-
retlenül. Vgyanis semmi bűnben meg nem
telheti az ember, az ki rea ad, ya magát, Ez
oka hogy ha ki meg nem tér, véghetetlen
kinya lesi pokolba.

Constantinapoly es Buda veszedelme
előt, rőttenetes vndoklaga ére: Soc lator
buiasag, éyiel valo gyolkossag, börtoc fel tő
rese, nagy lakas, soc verfenges volt, es azbol
még ideien meg iteltet veszedelmeket: Igy
valamelly ember el merül buisagban, an-
nac veszedelme el közelget nyiluan.

Egy

(889 v°) Igen rőttenetes szörnyű dolgot, mielt egy Deac Czatart, Varadhoz közzel: Egy nemes aszony hal meg, Es ettzakara az koporsoba tettetic az Templomba, hogy mas nap el temetnec: Az Deac be orozkodot, es vele vndokoskodot ez rut eb. De természet felőt valo latorsaga ez az Satannac.

Piha vndoc lator.

Debretzemben mind louastol meg egettec egy Ratz Papot. Homonnai Gasparrol rőttenetes hirec voltac, mind nőtelen, mind nős koraban, ki szolgálual, iobagyual. azoc feleségiuel soc vndoc dolgokat czelekedet mohon es te[l]hetetlenül. Vgyan-is semmi bűnben meg nem telhetic az ember, az ki rea adgya magat. Ez oka hogy ha ki meg nem tér, véghetetlen kinya lesz pokolba.

*Ratz pap,
Ektelen ur.*

Constantinapoly es Buda veszedelme előtt, rőttenetes vndoksagba éltec: Soc lator buiasag, éyiel valo gyolkossag, bóltoc fel tőrese, nagy lakas, soc versenges volt, es azbol még ideien meg iteltec veszedelmeket: Igy valamelly ember el merül buiasagban, annac veszedelme el közelget nyiluan.

(890) Egy Baratom sirua monta, hogy soc eztendeig ótta magat tiztatalan elettl, De az melly eztendőbe paraznasagnac vétkebe eset, azban minden gyermeki meg holtac.

Alexanderhöz midőn Persiai kőuetec iőttenec volna, es az aztalnal az aszonyokkal es leanyokkal tizteletlenül fogdoskodnana, az iffiu Alexander, el hiuattya az aszonyokat, mint ha mayd meg teritene őket. Es helyettec öltöztet iffiakat aszony ember ruhába, kikkel handsaroc voltac, es midőn szorongatnac őket az reszeg vendeg, ki kí mind által veri az ő felet.

Alexander bűntese,

Egy nemes Olasz parazna feleséget ehel ölte meg, illy keppen: hogy mindennap io sült peczenyet tetetne az tőmlőt az ablakara, hogy azt érezuen. inkább kinlodnec: amaz végre kariatitis mind meg ragia, es vgy hal meg.

Ehseggel öletet,

Egy Olasz feleséget ki massal lakot, három eztendeig tartot fogua, czac niha niha küldet ennyi, Végre midőn az aszony igen meg kesereduen siratna bűneit, es halalhoz készülne. Erőssen könyörög hogy az wra czac egyszer iűne hozza, hogy halala előtt kő-(890 v°)uetne meg. Kin az wra könyörüluen ki veszi az fogsagbol, es az el bagyat es el szarat aszonnyal szepen kezdic banni, lassan lassan, nem mohon etetni es itatni, férezteni es nyugodni: Es meg kezd telni, Es ismeg szep szine meg iű, es az vtan nagy iamborul laktac: Mostis soc buia természetűc vadtac, kic mongyac hogy nem álhat ellen gonosz keuansaganac. De igy meg tanulnanc azokis.

Ehezlessel bűntet:

Egy Sós Istuan, felőtte igen buialkodo vala, akar melly szolgáló Leanyat, es akar melly koszoztis (!) le nyomot. Isten törőc kezbe őt eztendeig tartata, De az vtannis nem ohatta magat, Es azt monta hogy szazat férteztet meg. Ez nagy papas mise hallo vala Es bőytelő, de bolondul. az holtaknac, Es igen firtatta hogy nem az CHRISTVS érdeme, hanem az io czelekedet iduőzit. Ez felec azt velic, io czelekedetnec, az mit Isten nem keuan, az mit paranczolt, kedig, azt keues bűnnec tartyac, ha meg törnekis.

Soos Istuan;

Groff.

Egy Groff soc betegsegi vtan iobult meg.
Mas Groffnac minden gyermeki holton holtac, es vgy tért meg.

David:

(891) Nagy dolog ez: Hogy Daidnac tiz fő fő rend feleségi voltac, es immár ötuen eztendős volt, megis szolgália felesége Bersabe czac egy tekintessel meg győze, Maga sockal szepbekis voltac ot annal, Nagy dolog mondac, olly Isten felőnc, olly gyakran imatkozona, olly nagy Prophetana igy iarni, Nagy dolog Salomon Kiralybannis ez, hogy ezer aszony sem lehetet eleg. De vélem az több okai között azertis engettetet, hogy senki maga ereiebe ne bizakodnec.

Salomon:

Az ki elein gonoszul celt, az meg isza mindenet.

Francofordiaban egy vén embernek volt iffiu felesége, kiuel az szolgália lakot, holtac vtan el veszi, de minden ioszagat meg isza, mely töt husz ezer forintot kész penzül, ioszag nekül. még az felöt adossa maradot közel ket ezer forintual: Ezis bölcz büntetese Istenec, hogy ehezec vtanna az test.

El akara valni feleségetül.

El költ firfiui ereie.

Norimbergaba egy azért élt latrul hogy el valaszac feleségetül: De annyira meg veszőzic hogy harmad napra meghal.

Itten közel vala egy nemes ember, ki alkalmason birta magát, kinec tiztes felesége gyermeki voltac, De midőn nem elegendnec iambor tarsaua, el veszi Isten tüle, Es sok-(891 v°)szor igyekezet meg hazasodni: De nem lehetet, Az alat őzuegysegebennis szolgálouial lakot, Egy gyermeket az disznockal portzogtata felis. Azt el titkoltac, es szolgálót férnec szerzette. Őe maga igen meg betegszic, es betegsegebe igen el szarad, es minden firfiui ereie meg fogyatkozik, De az keuansag vgyan meg volt nagy kinnal benne. De ereie nem volt rea. Vegre meg kőueti az Istent, es fogatta hogy többbe Istene ellen nem él, Egy vgy talal tarsot.

Leueli czalarsag

Egy Hertzeg felesége irt volt ket leuelet, egyiket féríenec, masikat szeretőienec. feledékensegebe az szerető leuelet féríenec küldi, az féríeyet amannac: az wra mihent meg őli, ottan ő maga meg őli.

Törőc Ianosne.

Törőc Ianos felesegenec feiet vetete, hogy szolgáliaual kapta.

Tibai Gergelne,

Tibai Gergel Ongvarmegyebe lo farkon hordoztata es negye vagattata vduarbiraiat, hogy feleségeuel ket eztendeig lakot, kitül gyermeki voltac: Az aszonnakis feiet vőttec. Ez az wrat estue agyaba szepen meg tsokolgatta, es monta hogy ez kephőz iar imatkozni, es azkor latorkodot. (892)

Egy leany miat egy varos veszt.

Vincentia egy varas, egy lean miat iutot az Velenczesec birodalmara. Mert az wra el vitette volt az polgar leanyat. Troiais szep Ilona miat vesztet el, Beniamninnac minden nemzete el vesztet az Leuita felesége miat.

Az apia lakot leanyaua.

Egy ember midőn az ő maga leanyaua lakot volna, Az anya akarta el titkolni, es a leanyat meg őli, ki miat őkis meg hálnac: Ime mint szó egy bünt masra az Satan.

Bika Predikator

Ket fő Magyar Predikator tudoc en időmben, kiknec fértelmes életyec szörnyű volt, Mind ketten meg holtac: Dolgokat Isten iteletire hagyom, az egyic sokat pironkodot, mert miatta

aszontis leantis őltec, Es mikor kin lattac, akar vtzan, akar mezőn, az kapasokis azt kialtottac: Bika, Bika, Bika. Netalam szegylenebe meg keseredet es meg tért Istenhöz.

Az masikis noha hires Predikator volt. de igen szegenyül soc gyermekiuel élt, ez mind holtig egy nihany aszonnyal es Leannyal lakot, es nagy dögbe holt meg. Mikor az felesége siruan panaszkodot miért mieli, niha igen verte es szitta hogy ne szollyon. (892 v°) niha azt monta: Nem iuté nekedis benne. Az Őskola mester felesegenec irt volt egy leuelet, azt a Mester kasaba főzte meg neki, es meg étette vele a leuelet. Fiai iokis, gonoszokis marattac, itellye az wr Isten. De en a tanacz minden féllye az Istenec vtolso iteletitis.

Ismet egy ieles Predikator lattam gyermek koromba, Kalmanczai Martont, ki elein igen nagy hires Doctor volt, ki Debretzembe holt meg. Ez mikor wy helyen laknec, Batizi Demeternek meg mondgya titokiat, hogy regtül fogua egy leant tartot, firfiui ruhaba inasul, es vele lakot: De végre el veszi feleségül. Ez elein nagy Pap wr volt.

Noha vtalatossagot czelekedet, de am meg tért: Es iobban czelekedet, hogy nem mint Adam Pap Nitran, ki Koczisul es Louaszul tartot egy aszont sokaig, es azt az aszont egyeb bünbeis talaltac, kiert meg egettec, es ő maga ki vallotta szörnyű dolgait Adam Papnac.

Senki ne czudallya hogy az feleketis ki iroc: Mert az WR mondgya: Nihil est occultum, quod non reuelabitur. Netalam va-(893)lakic hasonloc meg rőttenuen, meg térnec. Lam en magam sem rekeztem ki.

Zabragot Draskouit György Pispéc ideieben, volt egy Peter Pap, ki kiüül nagy alazatoson tartotta magát, De végre vgy kaptac, hogy egy földő kadban ült egy kis leannyal. kinec annyauaualis lakot.

Volt ot egy vac Papis mikor aszony ember ment hozza, meg tapogatta az ortzaia ha simaé, es iffiué. Ezt az vaksag sem tudta meg teríteni.

Egy Nemet Predikator Andras, soc szegynt es es nyauaulyat vallot, hogy nem túrt feleségeuel.

Mas Nemet Predikator Vaydenbe midőn felesége kiüül sockal vétkeznec, egy nehezkes aszontis le nyom az mezőn, es a miat Pappas Pappa leszen. De időre midőn az falun menne louon által, az atyafiai az aszonnac meg ragadgyac az feket, es meg őletic törüennyel, Ennekis szep felesége es gyermeki voltac.

Ismet egy Nemet Predikator, igen hires eszes, tudos, es gyors minden dolgaiba, de Anabaptista, sockal vetkezuen meg őletic: (893 v°) Ez erőssen Predikalta az elöt hogy az iambor élet által iduözül az ember nem czac az Christus érdeme által, Da halala fele czac egyedül ahoz kellet folyamni, es io hitbe mult ki. Ki előszer az Istenec es az vtan az Lelki Paztornakis halat adot, hogy őtet io vtba hozta.

Egy őtuős midőn ketelkednec feleségehöz. Tetteti hogy mar ő sokadalomba megyen: Es louat az szomszed faluba

Omnibus horis nemo sapit.

Adam Pap:

Miert iroc illyeketis.

Predikatoroc.

Tiztes jortely.

hadgya, es haza orozkodic. es el rőytőzie az gradits alat, azonba felesége készül frissen latrait vendegelni: az őtuős el varia nagy nehezen hogy szinte le fekűdgyenec, es mind az kettőt meg őli.

Beczbe egyet ketskeuel kaptac, mongyac hogy nemelly aszonyoc tuduan az ketskere mint veszet esze, intőttec inkab ő velec lakiec. De ő vgyan arra győhősödöt volt, Es meg égettec.

Egy fű nemes ember Saros Varmegyebé, Kapi György beszelt, hogy egy Olahra midőn tőruent tennenec, es kérdezec miért lakot az ketskeuel, Egyebet nem tudot mondani: hanem hogy őue volt az ketske, es ő (894) szabad az ő marhaiaual. Imē vgyan természet ellen meg bolondittya az őrdög azokat, kic az Isten igeiet nem tanullyac, Mint ez bűnnec sem ismerte lenni ezt az ő vlatatossagát Mostis sokan nem vélic bűnnec a mit mielnec, akar buiasag, akar reszegseg. akar vsora czalardsag legyen. Iay ki rőttenetes az vaksag.

Ez mostani Budai Basanac visznec egy szep Magyar rab Leant, az fő feleségetül meg kőueti, es vele meg kérdeti, ha ismerte az előt firfiat, azt mongya hogy nem. az Basa meg ismeri hogy hamissat mondot, es vizbe vetteti.

Egy Cardinal meg álkoszic egy nec az wrual, hogy legyen szabad iarni feleségehöz: Egy ollykor Vaczorat keszitet az Cardinal, De nem mehet rea, végre az wrual le fekűsznec, az wranac az Batya véli hogy az Cardinal hal az őcze feleségeuel, es mind az kettőt meg őli. Mas nap meg értuen hogy az Cardinal él, aztis étetőuel el vezeteti, es ő maga el szalad. Imē mindnyaikat mint bűntette Isten, az kic czac tuttakis es segítőc voltac az gonossagnac.

(894 v°) Egy Groff ki Czaszarnal nagy bőczbe volt midőn szolgália feleségeuel laknec, egy ollykor küldi el szolgáliait, amaz meg érti wra szandekat, es el rőyti magat hazanal, es meg őli az Groffot. Mind az fele dolgoc Isten nec bölczeseges iteletiből lesz nec. Hogy senki ne eszeskedgyec Isten ellen semmi bűnnec meg szerzesebe. Mert nehez Istent meg czalni.

Monetarius Anabaptista czalard Predikator, egy Leant el hitetet hogy Isten ielentőtte ő neki, hogy az leannyal halna, Mert külömben az Isten igeiet sem predikalhatna. Ezt az lean gyonta meg az ot valo papnac.

Egy Baratis midőn koldolna, es egy menyeczke othon volna, wra az mezőre iaruan, nagy álnokul el hiteti, hogy az szent emberuel ha hal, magtalan nem leszen, es gyermeki élnec. Ez fele fortelyokat szantalant mondhatnec.

Mas Barat midőn gyontatna egy menyetsket azt kérdezte, hogy az wra mind ket felől, elől és hatul él vele. Ezt sirua monta az aszony az wranac. Boczanatot kérec az Isten félő hiuektül. Iollehet emlekezetreis (895) iszonyu: De hogy iol ki tessac az őrdög gyűhősége azoc kőztis, kic kiüül szentseges szint mutat nac: keszeritetem ki ielenteni annyiual inkab, houa szőrnýűb.

Egy Leany czuda emberségesen oltalmazta magat, midőn egy faytalan wrfi atyanal meg szallot volna, Az szűlei tuduan

Barommal vetke-
zet.

Budai Basa
vndoksaga.

Nagy pap wr
mint iar.

Szolgá meg őti
wrat feleségeert

Hazug lelec.

Barat hazugsaga:

Vlatatos Barat;
Boczanat adassec.
Mert az latorsa-
got így kel ki
mondanom:

Iamborsaga egy
leannac, kit Isten
meg fizetet.

gonosz természetit az wrnac, keric leanyat hogy el rőytőznec, amaz nem akar: hanem inkab eleibe megyen, az Leant erőuel kezen fogia es őlelgeti, es be viszi az maga hazaba: Mond az Leany, had előszer vonyam le az szekernyedec, amaz meg engedi, es az leány czac felig vonnya le az hoszu szaru Nemet szekernyet, es el futamodic, amaz czac el pirul, De latuan illy okos embersegel, egy fő szolgália nac szerzi es negy ezer forintot ad vele. Imē Isten mint tudgya meg teríteni az iambor élete mellet valo faradozast.

Alexander vitezi kőzzül. egy miat midőn egy Leany nem oltalmazhatna magat, mond: Hagy beket czac, im soc pénzt mutatoc: Es el viszi az fő legenyt az kuthoz, hogy oda rőytőttec volna az kő kőzibe, mikor az legeny be haylot volna, az leany (895 v°) nyakra főre ala taszittya, Ezert hogy tisztességet az Leany oltalmazta, Alexander őtet meg aiandekoza.

Czudalatos dolgokat értőtem okos iambor aszonyokrolis, kic az ő wrokat oltalmaztac gyalazattul. Bölcz Deac ember beszelt ezt, hogy őtet sokszor az ő felesége oltalmazta, Mert akarattya ellennis annyira izgattatot buiasagra, hogy mihent Leant latot, ottan esze, kedue, értelme meg változnec, De az előt meg monta felesegenec ez ő illy gonosz természetit, es intőtte hogy rea vigyazzon, es meg szolitsa ha czac valami gonosz ielt latnais hozza. Mert a gonosz indulat annyira volt rayta, hogy noha nem akarta, es meg montá felesegenec, Sőt mindennap imatkozotis, hogy Isten el venne rola: De mind az által bár szinte felesége rea nézetis, azért egyic szeme felesegere nézet ha lattyaé, es titkon hol meg czipte szolgáló leanyat, hol labaua nyomta, auagy czac melle mentis, könyőkeuel meg érte: Mikor aztalnal űltis, elő hiytta valami őrueuel, ha tanyert, tzipot, pohart vőtt el tőle, az wyiaual megis meg érentőtte az wyiat, Egy nap szaz fele nyug-(896)hatatlansagit beszelt, annyira hogy mint az Matska mikor egeret lat, ottan futamodic, auagy az Agar az nyulra, őis noha nagy értelmes volt magaba de meg vakult es meg kabult ottan mihent Leant latot, es bolondulis reaioc rőpősöt az szíue, es annyira nyughatatlankodot, hogy mihent az irast le tőtte kezéből, ottan az iutot eszebe houa vigye az szőmellyeket, niha el gondolta hogy kertebe, szena azttag mege, niha pintzeiebe. kamaraiaba, es egyeb reytec helyekre, niha még az kementzeis iutot eszebe, De mind ezeket eszebe vőtte hogy őrdőgi gonossag rayta. Mert felesége fő nemzet, tiztes ember, es ő magais tiztessegbeli volt. De az Isten az ő felesegenec annyi eszet. értelmet, okossagot adot, hogy felül halatta vigyazassal, maga birasaua, io tanaczual az bölcz firfiat, ki wrat nem vtalta meg erőtte, hanem könyőrgyet az WR Isten nec mellette, es czuda keppen meg tartatot. Az firfiuis mikor eszebe vőtte, es meg esmerte magat, ő maga pőkte vndoksagát, es fohazkoduan czudalta dolgot. Salomon egy fekete aszony miat (896 v°) mint iart. Aristoteles, Samson, Daud, kiket őkis szegyenlettec.

Soc fele az emberi szedelges, kinec haui betegség miat, kinec reszegseg miat, kinec telhetetlenség miat, kinec buiasag miat

Eszes leany maga
oltalma.

Eszes aszony
feriet mint oltal-
mazta:

Alazatosagra
valo szoktatasa
az Isten nec:

Soc jele aiulas
vagyon,

Lucullus mohon
ött, es el felejtette
magat.

Miert hogy most
ördögöt kezd-
tem írni, vala-
mél[y] szörnyűn
vagy az ő dolga,
egy kel ki mon-
danom.

Te ki ezt mosol-
gód, azon iam-
borb volnál, ha az
Satan read ere-
tetnec.

Idővel iart ez rea.

Ennec ez volt ro-
staia, Davidnac
mas, Peter nec
mas, tenekedis
mas, vgyan vagy-
on azért valami
bibeá.

annyira el szelesedic eszec, elmeie, hogy magokba tizta bolonda lennec, ha mas meg nem szolitaná. Illy az emberi romlottság. Regen Lucullus szolgot tartot czac arrais, hogy mikor mohon ennec, az szolga meg tartoztatna az kezét. Voltac ollyac, hogy el feletkeztet az tál felőt. Maga mikor meg tért eszec, ieles emberec voltac.

Mas Hasonlo.

Vala egy WR rend, ki noha feleséget nagy tiztessegebe tartotta, es igen szerette de mikor leant latot, akar szepet akar rutat, ottan azra veszet esze: Es imilly hituan gondolatokat hozot a Satan eleibe, (Tiztessege adassec minden iambornac) Ennec ezkora kitsin, ennec ezkora nagy, ennec kopasz, ennec szörös az szerszama. Es ily titkon magab valogatuan ohaytotta. Ezek penig olly nagy szörnyűseguel voltac rayta, hogy valahol iart, vagy idegen földön, falun varo-(897)son, piatzen, menyegzőbe, es akar hol latot leanyokat, De az ektelen gondolatoc mind szíuebe forgottac. Ezec miat annyi kinnyat beszelt, magaban pironkoduan es pökuen ő maga dolgot, kit meg nem irhatni. Ezec felőt hazanal való langodozas olly nagy volt benne, hogy az aztal fölől fel költ, es valami őruue el küldötte leanyat hol boltba, hol imide, hol amoda, Eyielis fel költ felesége mellől, es niha el küldette feleséget hol mulatni, hol baratihoz, es magat betegge tötte, es soc szaz keppen gondolkodot mint tölce be gonosz keuansagat. De azért azonba igen féltötte io lelki ismerezitis, io hititis, fél az WR Istentülis, féltötte tiztessegetis: Azert az mikor szinten álkolmatossaga lehetne az bünre, azkor mas felől el ijedet, meg valtozot, es rözketet miatta, es könyörgei kezdet. Immár hogy el tért es el hatta gonosz szandekat, Megint mihent felesége haza iüt es nem volt olly alkolmatossaga mint az elöt, wyonnan külömb külömb mesterseguel izgatta az pokolbeli őrdög. De azért ez nem mindenkor volt rayta, hanem a mint az havi betegség hoba iönel, es (897 v°) mint az harmad es negyed napi hideg, nap szamra es órara iödegel, vgy iüt az atkozodot geriedezeis rea. Es mint az korszagis ideiet tartya, es az vtan meg czendeszedic, vgy volt az ő vndoc keuansagais, Midön azért meg czendeszedet, auagy niha elis eset, az vtan igen keseruesen sirt, es mindenben magat átkozuan fogadast tön hogy soha többbe nem mieli, illy szoual: bár nyakam szakadgyon, bár kezem, labom el szakadgyon, bár szemermes testem meg rodhadgyon ha mielem, es több nagy fogadasokat mielt, tsac hogy ezekről meg emlekezuen meg röttenne, es el szoknec rola. De ket, három het mulua, vgy indult fel benne, hogy ismet mint egy bolond vgy iart, Es rezketuen erőssen könyörgöt, hogy az WR Isten adgya az ő szent Lelket. Ne nézze az ő regi soc bűneit, boczassa meg azokat szent Fiaert, es tarcza meg az ő tiztessegere.

En neki erről ezt montam:

Satanas expetiuit te, ut cribraret tanquam triticum: Sed dominus orat pro te, ne deficiat fides virtus tua: Tu autem expecta dominum, viriliter age, confortetur Cor tuum, expecta dominum.

(898) De imez, hanem szörnyű dolog volt benne, hogy szerelmes tarsa halalan fekűt, es niha az korsag el bagyaztotta, hogy mint egy holt olly volt: Az kit ő széretet az szolgaló leanyoc közzül, fő nemes vduarlo leanyot be hit, czac tizenket ezteendőst legyezni, es czac ketten voltac: Az felesége ott vonokodot, ő penig az leant őlebe vont, es kezeu el morsolta szerszamat, egyeb keppen nem illette, de szandeka soc volt, kire Isten nem ereztette. Végre időre az WR Isten igen nagy halalos hoszu betegséget erezte rea, ott enhedet meg vndoc keuansaga: De az betegség vtan ezteendővel ismet meg kezdet indulni, De féltebe inkább vigyazot.

Eztis beszelt, hogy az vtannis mas felesége ideibe ő maga külön lakot egy hazba, es ot eyel nappal szent irast oluasot, es imatkozot: Oda felesége hol ladat, hol almariomot nyitni el küldette kis leankait nyoltz, tiz ezteendőseket: Mihent őket latta ottan az irasba esze veszet, Es reaiokis szandekozkodot. De az kis leankac valamikor be iöttec, vagy meg botlottac, vagy az mit kezembe vöttec hogy aszonyoknac vigyec, auagy (898 v°) egyeb keppennis sokszor ezt montac: Iesus segil, wram Iesus ne hadgy. Mihent ezt hallotta, ottan meg hidegedet benne az keuansag, es nem nyult hozzaioc. Imé kitsinbe említettac az WR neuet, de nagyba oltalmazta őket. Szepe dolog az ki czeledet imatkozattya mindennap.

Eztis monta: mikor a kis Leanyokat ket kezeu el fogdosta, eyel almaba meg sugorodot az keze, vagy ki tekeredet, es soc keppen kinloduan meg ijedet.

Ezekről ő ennekem illy szepe Predikaciót töt. Immár Soc szazszor meg érzettem hogy az emberbe iora egy czepe erő sints ő magatul, ha el hagyatic Istentül. Es monta.

Lattam egy iffiu Predikatort, kit az őrdög niha eb kepebe kisirgetet, rea vgtuan, es az vgtasbol neki szoluan az ablakrol etzacka: amaz io iffiu leuen. fel költ imatkozni, es tanulni az szent irast, es midön sokszor azbol meg batorodot volna: Monta ennekem Immár vgy tettic, hogy ha menyi őrdög vgyon pokolba, mind ream iüneis, meg felelhetnec neki: De en montam neki: Fiam, nem tudod te még miczoda az őrdögi (899) kisirtet. Mert az te kisirtetted czac az röstsegből való fel razas, hogy tanully: De ha tsac az leg kissebbic őrdögöt ereztenekis read, vgy mint ő akarna, Mind te neked, mind ennekem szaz ezerszer eszünket veztene. De variad touab czac, meg érted mit mondac.

Monta aztis hogy latta, az ki nagy betegsegeben fiat őrdög nec igerte, czac meg gyógyitana: De Isten fiat nem atta neki, hanem ezzel verte az szaiat az kiuel igerte: hogy valamit az szaiaba töt hogy meg egye, ottan ember szarra valtozot az szaiaba. Es az lelke soc keppen kinlodot: Es magat eszesnec véluen bolondoskodot.

Más czuda rostatia az őrdög nec:

Mas Zászlós wrrolis, mind feleségestül czuda dolgot értöttem. Az wr végre feleséget el vnnya, es hol mí parazt es nemes leanyokra, es polgar aszonyokra ottan esze veszet, mihent reaioc

Mi dolog legyen
ez: Ha ki igazan
meg érti, nem
bolond:

Kis leanyoc Ie-
sust emlituen
mint iar az wroc:

Tanusagi:

Ne veld semmi-
nec az őrdögi ki-
sirtet.

Szarra vált az
etel az szaiaba.

Fő wr: es fele-
sege dolga.

Nézzé az Isteni
oltalma miczoda.
Az latroc hanyat
homlyok neki
mennec az bün-
nec, De az hiuec
nem.

Csalatkozot
aszonyoc.

1. Cor. 7.

Lidertzesec.

tekintet, Es sokszor nagy vétkekben fértéztetet: Ha bár czac kotsin mentis folyo viz mellől, es latta hogy a paraszt aszonyoc az vizen mosnac, bár akar ki ült volnais mellette, es egy nihany ezer forintba iart volna tanaczkodasa. De azt el (899 v°) felelyt-uen, el aiult az moso aszonyoc labara: Niha volt olly ki meg szolitotta, monduari: mít bolondoskodol, most te neked amaz vndoksagra veszet eszed: Azt felelte, nem tutz te ahoz, nints iob mint az mit kapdosua es ragadozua vehetec. Ez fele dolgaiert es egyebekertis, az WR Isten soc keppen ostorozta, De végre ezzelis, hogy szep fiai, leanyi szinten ollykor holtac meg, az mikor inkab őruendezne nekic: Es mondta hogy szaz ezer forinton egyiket meg valtotta volna. Ez ostor mellet, végre imilly nagy ostoris szalla rea. Hogy noha az felesége mindenkor io erkölczű volt. De egy ollykor mas wr, olly faytalan mint az ő wra, meg kedueli, Es czuda álnokul lassan lassan addig szoktattya hozza, hogy az iambor aszonnac esze vesz, Es miatta el bolondul, es éyel nappal nyughatatlan lesz, gondolkoduan mikeppen engedgyen az latornac. Ezben menyí nyögese, félelme, rőttege, viszont gerie- dezese, keuansaga, szandeka, hol akarta, hol nem akarta, hol el indult, hol meg tartozodot: Mondoc ezec miat menyí nehessége volt, senki meg sem gondolhattya: Sokszor firfiu ru-(900)haba éyel öltözöt, azt le vetette, niha apattza ruhat hozatot, hogy ezbe mennyen hozzaia: es soc töb keppen készült, es elis indult az Beczi piatzon. hol éyel, hol nappal: De az Isten mindenkor ellene állot, végre ki tudodot, es miatta sokat sirt, Es ismet meg tért az WR Istenhöz. De azért az ő wra es őis sokat gyötörttec miatta, pironkoduan ez világ előtt. Nyiluan eztis meg kérte volt az Satan, mint Petert, hogy meg rostalna, De az WR könyörgöt mellette.

Meg czala[t]kozot asszonyokrol,

Ieles aszonyokrolis mondhatnec czuda dolgokat, polgar aszonyokrol, nemes aszonyokrol, es zaszlos aszonyokrol, kie io erkölczbe sokaig hordoztac ő magokat, es végre meg czalatkozotac. Nemellyec wroknac latuan gonosz éleyeket, es masut mesze valo kesedelmeket, az miat meg czalatkozotac: azért inti az szent Pál az hazasokat hogy egy mast meg ne czallyac, es az Satannac okot ne adgyanac czalardsagra, Tehat mit mondunc azoknac, kie gyermekeket az Apatzac közibe szerzie bolondul. Mint regen soc Czararoc, wrac, nemessec mieltec, Basilius Ma-(900 v°)cedo, Ferdinand, es többec, Kiknec az Leani azt montac: hogy inkab löttec volna varga leanyi.

Voltac ollyac hogy az faytalan emberec addig hazudoztac, izentec, irtac, aiandekoztac, hogy ingyen eszebe sem vöttec az nemes vagy polgar aszony, hogy az forrot alaia öntöttec.

Nemelly nemeshez, es Zaszlos wrakhoz, fő nepec mentec baratsagnac szine alat, es az wrat le köttöttec soc aiandecal es maga aianlassal, es az vtan nagy fortely eset hazan.

Lidertz őrdögökről is czudakat mondhatnec, Es az felekről kie őzuegyec leuen, wra kepeben az Satan hozza iart, es vele iatzodozot.

Hallottam faytalan szolgáló ember diczekedését, nints olly iambor, kinec ő eszet nem tudna vezteni. De ez nem igaz: Mert Susannat es többeket czuda keppen oltalmazta az WR Isten: Mostis nem hagyta az hiueket, czac gyakran halgassac az ő szent igeit, es szüntelen hiyác segítségül az WR Istent, Es mindenkor io munkaba dolgozol-(901)kodgyanac, mint az Romai Lucretia, es Nabal felesége Abigail.

Istenért kérec mindeneket meg boczassanac, hogy ez lator- sagokat illy lator es vndoc szockal irtam, Mert Isten lattya az en szüemet, hogy enis szeretem az tisztassagot, es keuannam hogy czac ingyen se emlitenec semmi tisztatalsag gonosz végre, De miért hogy őrdögi dolgokrol irtam most, az-zokat az ő szörnységeken kellett ki neueznem. De kedig meg lasd miczoda szemelec előtt oluasod.

Intekis mindent hogy magaba senki ne bizzec, mert ha az Satant rea ereztic, vgy iarhat mint az kiket erőuelis meg férté- tettec, az Iacob Leanyat Dinat, az Leuita feleséget, az Dauid Kiraly iambor tiz feleséget, az ő maga lator fia: Achitophel tanaczabol. az Lucretiat Superbus Tarquinius, Az Paulina Romai aszont, es többeket, kie midőn tisztassagokat erőssen oltalmaz- nac, erő hatalommalis, czalardsagualis, meg fértéztetec holtig valo keserűsegekre.

Touabba it kérec es intec az feleketis, ha ki ez előtt olly volt, mint amaz bűnös aszony (901 v°) kit az Simeon Poklos vtaluan nehezli vala, hogy az WR CHRISTVS magat hadgya illetni: Az ne gondollyon senki neuetsegeuel. hanem őis köny hullatasaul mosogassa az Christus labat. Es meg emlekezzec mit monda az WR egy aszonnac: Mennyele de ez vtan ne vét- kezzel.

Az Apattzac, es az Captalansag, nagy szentnec hirdetic magokat, iollehet ő magoc sem vélic. Mert az ő meg belegeztetet lelki ismeretyec vadollya őket. Igy soc keuely firfiac es aszonyoc meg vtallyac az kiket ki veszőzne: De te ezt ne mield: Mert az wr Christus igy felel nekic: Noha tū igazittatoc magatokat emberc előtt, de Isten lattya az tū szüeteket. Ismet mond: Az kuruac kie meg tértec az ő kuruasagokbol, es a töb nyiluan valo gonoszoc, kie meg pirultac az ő soc bűnőc miat: Elől vesz- nec titeket az Istennec orszagaba. De segitsen az WR mind az kettőre: arrais hogy minden fele bűneinket vthalhassuc meg, es bizhassunc czac az ő szerelmes Fianac áldozatyaba, nem mi magunkban sem egyebben, arrais, hogy szent Lelke által tizta- sagban es szentségben szolgál-(902)hassunc ő szent felsegenec, életünknek minden ideiben, Amen.

Immár az Fősüenyekről is szoloc.

AZ FŐSVENYSEGRŐL ES TE-
kozasokrol, es egyeb őszue elegyedec őrdögi bűnokről.

Az Fősüenysegreis, es viszont az Tekozlasra, a keuely- segre, es boszu allasra. es egyeb bűnőkreis soc temeny ezer

Követes.

Intes:
Magadba ne biz-
zal:

Luc. 7.

Ioan. 8.

Meg ne viald az
el estelet.

Luc. 16.

Matth. 21.

Az az, az Fős-
uanysegről szent
Haromsag után
15. vasárnap
Az keuelysegről
18. vasárnap.

inditasi es kisirteti vadnac az őrdőgnec, Melly vétkec miért
hogy igen nyiluan valoc soc feiedelmekben, polgarokban, es kős-
segbe, azért soc szot ezekről most nem szaporitoc hanem ezen
kőnywbe az Fősuenysegről oluas többet az wr lelke nap vtan
tizenhatodic wr napi Euangeliomba : Az keuelysegről kedig es
soc több fele bűnokről oluas tizen kilentzedic wr napi Euangeliom-
ban czuda Historiakat. Most tsac egy nihanyat tiltul tapogatoc.

Telhetetlen czalardokról.

Mind ez világ, az wrac, nemessec, parasztoc, el merültec ez
bűnbennis, olly szempтеленül, hogy czac bűnnec se isme[r]iee
lenni az (902 v°) ragadozast, az czalardsagot, kikben soc halolast
talaltac az Satannac álnok tanaczabol, az ő magoc veszedel-
mekre. Nem győzőm elő szamlalni, minemű soc külömb külömb
fortelyoc legyenec Czaszarokba, wrakba, nemesbe kereskedőben.

Vespasianus az
huddozastulís
penzt vót.
Suetonius iria:

Vespasianus Czaszar noha egyeb keppen ieles feiedelem
volt : meg hatta hogy minden iobagy az arnyec szektűlis es az
vizelettűlis fizessen. Midőn az fia Titus mondana : wram ektelen
ez fele penzt szedni, ő egy aranyat az fianac orra ala teszen, es
kérdi, ha az, bűdősé? Így : szolhatz mostis az telhetetlenec,
De ő mast beszél. Ezen Czaszar nagyra emelte az ragadozo
tizttartokat, az kic akar honnetis tuttac penzt teremteni. tyuk-
mony haiabol, korpa készöltzeből, hamuból, gyertya arultatás-
ból, bor seprű egetesből, es egyeb ez felekből.

Farkas bűrrelke-
reskedő.

Batori György illy mestersegetis talalt, hogy meg hirdette
minden falu hany Rokát es Farkast verien, Miért hogy szeret
nem tehettec annyínac, ő neki arra valo embere volt, az ki az ő
Roka es Farkas bűreit el arulta az falukon, es így az arratis, az
bűrő-(903)ketis neki hoztac. Oe maga penig, még Husuet
napiarais czac délig vótte fel az Scarlat Dolmant, délyest Kara-
siaba iart. Az Olait kémeltec az Salatara czinalni, hanem Szalon-
nauval, siroztac.

Noha beszél, De
valobais lathatod
ezeket.

Mondgyac hogy egy őrdög ember kepebe, tiztartoiá lesz
egy wrnac : az igen inuientiosus volt, az az, soc módot talalt
az gyűytesbe. Hituan buzat ki oztot az dragasagban, es ket
annyt tiztat kellet adni. Az Rost az iobagyira vetőtte, es el
czerelte buzán, es azt vettette be az wrnac : Az szőlőket vnta-
lan meg mértec, az földeket el oztottac az szegenysegre soc
mesterseguel, borral, bűrrel, faual, es egyebuel soc keppen tanyi-
totta az wrat kereskettetni : Mikor az wr borat arultac, az
polgar pintzeiere peczetet vetőttec, ha szomszed faluból hor-
dottac, azért meg birsagoltac. Ha bűdős borat nem akartac
meg innya, annyi hordot mértec vizzel, Menyit az bor tenne, es
az arrat ki szettec. Ez fele soc talaluanyból meg kazdagul az wr,
es örül az nyeresegnec, végre mond az szolgaianac, miért nem
kérsz semmit tőlem, Mond amaz. meg talalom mindenkör à mi
nekem (903 v°) kel, En czac teged akarlac meg kazdagítani, Es
tűled semmit nem kérec, hanem czac azt az mit az te iobagyid
őrdőgnec adnac, es à kiről azt mondgyac őrdőmet, őrdög vigye el.
Az wra mond neki : Bár tied legyen az. Az szolga örül ezen, es

Ioltehet hogy egy
felől kazdagult,
mas felől vezten
veszet.

mond az wrnac : iere hát velem, őltőzzel mas ruhaba, es hazan-
kent halgassuc, ki ki mít mond. El menuen : valamikor az wrat
emlitic volt, az meg keseredet szegenysege az soc fizetes miat,
ottan így szol volt : Oerdög vigye el, mert mostis imez amaz
tőruentelenseget miele raytunc. Ezt midőn soc helyen mondanac,
egyűt meg ragadgya az wrat, es el viszi vele. Ez noha talam czac
kőltőt beszéd, De soc irasoc bizonyittyac, hogy ez felec Isten
országaba nem mennec.

I. Tim. 6.
Esa. 33.

Czikos Andras Sereci Gasparnal regen igen kedues szolga
volt, kinec sinarsaga szamlalhatatlan, ki soc nyulo bort, tziberet,
peniszes turot, férges szalonnat el oztot az iobagyokra. Mostis
soc faluba el oztyac az wr borat, es ottan ki őntic az vtzara, de
meg adgyac az arrat.

(904) Isten előt mind egy fele latroc, az titkon valo lopoc, az
nyiluan valo ragadozoc, az álnoc vsorasoc, es rauasz kereskede-
sec, az hamis fizetese, es igaz szolgat meg tartasa, es az álnoc
koldoloc. Ezel kedig rakua ez egez világ. Ezeknec tarsai azokis,
kic Isten igeiere, hazaiokra, szűleikre, baratyokra, szegenyekre
semmit nem akarnac kőltetni, auagy igen keueset, azonba az mi
illeti az gőgősseget, azra tekozolnakis.

Soc fele lopoc:

Moritz Czaszarnac, Caganus Magyar kiraly czac egy ara-
nyon hatta volt egy nihany ezer vitezit, De Fősuenysegebe, azon
sem valtotta ki iambor szolgait, Caganus mind le vagattya őket,
Ez miat nagy romlása lőt az Czaszarnac, kinec minden kentset
egy lator szolgálai Phokas, el foglalta országauat, magat, feleséget,
gyermekit le vagatta.

Moritz fősueny-
sege.

Itt mondac alazatossagra valo Historiatís : Az Caganus
Magyar orszagi Kiraly volt, Moritz ettől midőn frigyét kérne, az
kőuet ezzel engezteli meg mond : Volt Aegiptomba egy Kiraly
Sesostris, ennec negy Kiraly rabia volt, kikkel magat vonatta
ara-(904 v°)nyas szekerebe. Az egyic midőn gyakran nézne
hatra az kerekre, meg kérdi mit tekintelne : Mond az : Azt
nézem, az melly kerec szeg az te szekeredben niha fen forog, az
vtan ismet ala fordul : Ezen Sesostris fel induluan, el ereztí
őket. Ezt haluan Caganusis, meg engedi az frigyét. Ezből mijs
alazatosagot tanullyuc. De megis az fősuenysegre térec.

604. Christus szű-
letese után

Az Pogan bölczec ezt iriac : Tantalus vgy kinlodie pokolba,
hogy keze hatra kőtuen, egy alma fűg tzernan szaia előt, De soha
meg nem haraphattya, mert el czusz, Es vizbe ala őuig, de mikor
innya akarna, à viz mind ala szal. Ielentic azt hogy az fősueny
sem ihatic, sem ehatic, ha torkig eleg vagyonnis.

Tantalus

Mida Kiralyrol ezt iriac : Kérte vala az Istent, hogy vala-
mit meg fog kezeuel, mind arannya valnec, végre az kenyeris
azza vált, es ehel holt meg. Az fősueny azért, sem Istenec, sem
masnac, sem maganac nem io.

Mida.

Soc hadakozoc, vér ontoc, nyuzoc, foztoc, ki soc szőrnű
dolgot mieltec ez előt (905) husz esztendő feleis, czac Magyar
országbanis : Tőrdőc Balint, More Laszlo, Baso, Bebekec,
Balassiac, Homonnaiac, es többec: egyic masikra tőruen keuely-
segekben, irigysegekben, boszu allasokban, es fősuenysegekben.

Totius iustitiae
nulla es capita-
lior pestis, quam
eorum, qui tām,
dām maximē fal-
lunt, id agunt, ut
boni viri vide-
antur.

Kic minemű Hősöket tartottac meg irtac egy enekben, holot imilly versus vagyon:

Ennec.

Mostan kic io Hősec, tiztesseget varnac,
Vzmí Peter, Kobzi Pal, es à vezmi Ianko
Balusz Miklos, Gattyas Ferentz, Sohonnai Antal,
Maszlag Gettző, az nagy Lórintz, az Czikos Andorias.

Iriac eztis.

Peldatoc volna nektec More Laszlo :
Ki vala nagy hires, mert vala koborlo,
Immár Törőc kőzbe à kegyetlen dulo,
Hol mit hasznal neki à koborlot soc io.

Titkon valolopoc.

Cum saciatus fu-
eris, spoliaberis.

Fallitur augurio
spes bona saepe
suo.

Oet szaz hordo
bort, nints miuel
tölteni:

Potentes potenter
tormenta patiun-
tur.
Fortibus fortior
instat cruciatio.

Szaz forintot vót
egy imeg kötöltű.

Kinzatatot alha-
tatlansagual.

Czigazas.

M. Cato szava:

|| Sokat mondhatnec kic nem mérnec immár most nyiluan koborlani, De titkon nagy gonddal éyel nappal valo szorgalmatossagual takarton takarnac: Ki az feiebe hogy szept hazakat czinaltasson, ki hogy falut kő varat, varost vegyen: Mikor vélne hogy (905 v°) immár mayd eleg lenne az kit takart, azonba vagy minden marhaia el vesz, vagy ő magat meg fogiac, vagy hirtelen meg hal. Ha ioszagot veszenis, hamar ő magais ki dül, es minden gyermeki meg hálnac. Czaszarokat is tudoc, kic sokat költöttec az remensegert, hogy mas orszagnakis kiralya lehetne, es azonba czuda keppen meg czalatot.

Dobo Istuannac mikor őt szaz hordo bora lőt volna, kérdezte az kolczart, töltelekre valot hol vegyenec. Mert annac à szamat nem őrmest kezdene meg.

Soc wrakat mondhatnec: kic noha ieles Deakoc, es magokat io kereztyeneknec vallyac, azonközbe ha valamelly aruara soc penz maradot iobagyinac, felesagit tőmlőtzezi, hogy ki adgya, es tetteteli hogy ő az gyermeknec meg tartya, es álnokul leueletis ad rea.

Sokan kölczön el keric iobagyoktul nagy fenyetec alat, es tőmlőtzel à penzt. Czorom Andras fel hozatta kazdag iobagyat, az imeg kötöt be kötötte neki, es az feiet tapogatta: az vtan meg szitta magat, hogy addig ki nem megyen az tőmlőtzből, mig száz forintual meg nem fizeti munkaiat.

Pekri Laios az Plebanost iol tartotta, es meg hatta az vtan, hogy egy egez hetig alunni ne hadgyanac, setzel szekbe ültetuen, es éyel nappal Darabantoc fel raztac, mihent el alutt volna: könyörget hogy czac egy kitsint hadnanac alunni, De mig ezer forintot elő nem hozatot, addig nem engettec.

Nemellyec furoual furtac az szarat, à pénzert az embernec, kinec fogat vonyac érötte, kit czigaznac. Bár pogan legyennis, nem illic Istenben bizo emberhöz: Ha büntetni kel, ne pénzert, masert büntesse.

Ez fele nyiluan valo lopoc arany lantzot viselnec, es barsonyba iarnac, az titkon valo lopoc kedig, vas lantzot bekot hordoznac.

Ki győzne elő szamlalni, minden rend, wrac, hadakozoc, kalmaroc, pogan es kereztyen feiebe, minemű álnoc kereskedő gondolatoc vadnac. Kic erő hatalommal, kic hamis törüennyel, procatorsagual, ki hamis singuel itzeuel mint keresi kenyeret. Mind ezec az őrdőgnec kerengesi miat vadnac, kinec az ki adgya magat, nőtőn nős az ál-(906 v°)noksag benne, de végre kinnyal fizet. Immar szoloc az Tekozlokrolis.

Tekozlokrol es Torkosokrol.

Nagy bűn az Tekozlasis, kinec soc bünteteseis vagyon. Caligula Czaszar hat szaz hetuen őt tonna arannyal ezten-deig meg nem érte.

Mihal Czaszar Theophilus fia, az egez orszag iőuedelmet czac tekozlotta. De vtanna Basilius Macedo meg hatta, valaki az első Czaszartul méltatlan vót penzt. mind elő hordgya.

Alexander mikor Phocionnac soc ezer forintot küldöt volna, nagyob reszet vissza küldi, monduan: Nints annyira szűksegem.

Az mi Maximilian Czaszarunkhoz egy Beczi polgar megyen, midőn hadba hirdetnec, es iger tiz ezer forintot, czac ő magat hon hadnac. Mond az Czaszar: Mikor en szankasztam, vtannam senkinec nem volt frisseb szankaia mint teneked, azert ha velem együt szankasztal, együt iőy hadakoznijs, es az tiz ezer forintual, keszits tiz fegyuereseket.

(907) Soc wrac es wrfiac, ket, három szaz forintyokat el veztegetic vendegsegre, Az Pispecec kedig meg többet, De ha Isten tiztessegere kellene, nem talalnac tiz, husz forintot.

Heliogabalus hat szaz Strutz feiet főzette egy vaczoran. Vitellius ket ezer halat, es het ezer madarat főzetet egy lakodalomba.

Cleopatra, Antalual vetekedet: Ki vendegeskódhetnec frissebben: Az soc költség felőt Cleopatra egy nagy draga kőuet, kit fűlebe hordozot, etzetbe vét, ot el oluad, es meg itattya, ennec az arrauual sokba tölt az lakas.

Augustaba midőn egy Hertzeg vendegseget szerzet, az aztalt vgy czinaltatta, hogy annyi tablaia volna, menyi rendbe hozzac el az etket, es azoc alat madarac voltac: Azert valamikor etket fel szőttec, az aztalnakis egyic tablaia fel vőttec, es azoc alol soc fele madarac rőpdöstec: Czac szem feny veztő legeltetesc, kic soc költséguel leyieltec.

Soc Turnirra es iatekra annyit költne wrac, Czaszaroc, hogy egy vég hazokat meg (907 v°) érne vele. De ez tūrhetesb volna, czac az orszagra ne szannac költségeket.

Ket nemes nemzet torkos es kenyes iffia, az bort borral híuesitöttec, es azt itattac.

Lattam olly kenyes, ki nem őtt az fele etekből, kit czorba fazekba főztec. Ollyatis, ki nem vőtte el az tyukmonyat, ha kezkenőbe nem fogtac. Ez penig igen lator parazna volt, kilső tiztasagra nagyob gongya volt az belsőnel.

Caligula,

Micael:

Phocion keussel
erte meg,

Beczi polgar:

Vendegseg.

600: Strutz ma-
dara.
Soc hal, Madar:

Az lakasban
maga hanyoc:

Hiaba valo mu-
ladosasra, nem io
sokat költteni.

Iatekosoc:

Kenyesseg.

Czorba fazekba
főtet nem őtt.

*Sequuntur largi-
tionem inconsul-
tam rapinae.*

*Magis offendit
nimium, quam
parum.*

*Testi lelki kara
az tobzodasnac*

Delia.

Czuff.

Ektelenec:

*Vitus cultusque
corporis, ad vala-
tudinem rejeran-
tur et ad vires:
non ad volupta-
tem.*

Ektelen tanzoc

Volt egy igen kazdag iffiu, es kéri az Eg forgasnac Mesterit, hogy ielentenec meg, mikor lenne halala. Oe ahoz kepest minden marhaiat fel lakta, De Isten touab halasztotta, es igen szegennyet lőt. Lattam mastis a ki husz ezer aranyat fel lakta, polgar leuen.

Egy nemes aszony azon sirt, hogy czac nyoltz tal etket főztec, előszer penig harmintz kettőis volt.

Mit hasznala amaz fris kazdagnac az ő fris őltőzeti, es vig lakasi Luc. 16.

Vala egy vduari torkos, ki miat rut fekeles, kőszuenyes benna lőt, végre meg fogiac, es az tömlőtzebe ki tiztul belőle.

Lattam egy Deliat, ki soc reszegsege miat igen kőszuenyes volt, de az Törökőc ki vertec az talpabol, es nem iart oztan Mankon.

Lattam, ki torka kedueiert czuffa tőtte magat, es hol fogat vontac ki mulatsagual, hol piritskeltec. Végre vgy űti Czaszar előt mas bolond az szarat, hol fene esic rea, es az mia hal meg. Mind ezec Istenec titkon valo bőlez büntetesi.

Oda fel szoltam szőrnű lakasokrol, kie egy mas seggeből ittac, tsizmabol, űueget őttec, pokot, legyet, bűdős bogarat, es el veztec miatta. Most az fele torkosokrol szoloc, kie fő emberek leuen, nagy értelmesen kellene magokat tartanioc. De ő magoc, gyermekiis bolondais teszie magokat az lakodalomban, Ez penig kőz most mind ez egez vilagban.

Fris Torkosokrol:

Nagy romlas ezis bennűnc, az több szőrnűsegec kőzöt, hogy nem tudgyuc mi eleg s' mi nem az etelbennis, az italbannis, mint egyeb dolgainkbannis, hazunc, ruhanc, czi-(908 v°)nal-tatasaban, pénz gyűtesbe, Es semmi dolgainkba nints értelmes szabot módunc.

Minden rendbeli ember, feiedelmec, nemessec, parasztoc, mikor vendegsegen vadnac, ha az ket vagy három poharotska meg haladgya őket, ottan meg zaiosul, Esze mihent meg valtozie, oztan minden dolga czac szerenczere, vgy forog mint az szel malom: Mint az kīs gyerme[t]skec értelem nekűl, valami eszekbe iūt, es valamit egyic emlīt, imezt, amazt iattzuc, porba pősolōsdit, louagossagot, kőruelyeset, futosast, es akar mit egyic az masiknac mond, ottan az tőbbiis vtanna, sem eleit, sem vtollyat nem gondoluan semmi iatekoknac. Illyec az őreg emberek is, mihent meg zaiosodnac, akar Predikator, akar itelō Mester, akar biro, akar Feiedelem legyen, Ezer bolondsagot űznec: Ki barat tanzot kezd, ki tapogatos tanzot Es azba mind fūlet, szaiat, orrat, mellyet, czeczec, mind talpig el tapogattya, Es vgy izgattya az Sātān soc fele fērtelmessagre. Az vtan sōuen tanczot, Es olly tanzot, hogy az laboc kőzöt által vetie az kezeket. Nemelly az fele őrdōgi mulatsagotis talaltac, (905 = 909) hogy egy mas kezec verie, es őc hegyes, auagy sarkantyus gyūrōt czinaltac, es vgy űtic az leany kezec, hogy az vér ki iū az tetemekből.

Az bor italhoz kedig, ezer ālnoksagot talaltac, imez amaz io szerenczeiert. Arra hegedōt vontat, trombitat fuytat, hogy hamar hamar meg idgyac: Ezec kőzt kedig szāz ezer diczōkedsec, kērkōdesec, ki iōszagaua, penzeuel, ereieuel, okossagaua, vitessegeuel, ki egyuel massal, végre űstōc vonasoc, szitkoc, gyolkossagoc, vtol pokol es őrc karhozat helyec.

Az Pispেকেis szerz nec niha menyegzōket, hol hugokat, hol leanyokat hazasittyac, hol az kiket szerettec, szolgálaioknac szerzie, Es el hiynac fő fő nepeket, es tanzolnac is az pīlessel es az Pap kōntessel, Es ot szemlel nec mint az Croszlanyoc az Iuhokra. Sőt vagy on arra valo szolgálaiokis, hogy el izentet nec az fő aszonyoknac: Az mellet szőrnű lator szoc, es ektelen szitkoc iū ki szaiokbol.

Az kiket meg vakitot az Satan, czac rōhōgie ezeket. De az kie felic az WR Istent, sirnac az szegeny emberi nemzet nec (909 v°) romlasan, Es kőnyōrōgnec az Istenec, oltalmazza őket szent Lelke által.

En valamikor lakodalmasoc kőzöt vagyoc, sőt czac valami akaratos emberekre tekīnczekis, mindenkor az forog eszembē: Ezec ez nēpec mayd mind meg halnac: Es azkor mind bűdōssec lesz nec, Az feiec kaponaiā kopasz czont lesz, es hol imit, hol amot heuer nec, minden tetemec az fērgēc kőzöt. Az mit most fitogatnac, az mayd semmi lesz, Az melly fogokal ragottac az vendegsege az rutul ki ficzorodic, az szemec ki apad, az torkoc, hasoc el rodhad. Ha kedig Istenhōz meg nem tērnec, az őrdōgōkhōz hasonlatos vtalatosoc lesz nec min őrdōckē. Azert mikor kőztōc vagyokis mindenkor predikalloc, Mikor kezdig el zaiosottac, halgatoc, De hogy meg iozanodnac, ismet kit intec, kit feddec, őc mikor kērnec hogy meg boczassam nekic dolgokat, En azt feielem: Ne engem, hanem kōuessetec az WR Istent, es az vgyan valoba legyen, Mert soc vētec nekūl nem volt az ti lakodalmotoc. En magamualis igy baylodom mindennapi esetimbe. De im szoloc őszue elegyedec bűndōkrōlis.

(910) Oeszue elegyedec bűndōkrōl.

Nem arra adom ezeket előtekben, hogy egy mast meg neuessūc, Mert lattam nagy fő embereket, hogy egybe egyic bűn, masba masic bűn felōtte erōs volt, Es nem tudot semmi keppen ellene állani.

Huztba egy vēn Balas Predikator, io iambor igaz tanyito vala, de igen hirtelen haragu, es olly kemeny mērges, hogy vgyan fogat czikorgatta bele, es kopogot az szaiuual miatta, mint az meg szelesedet hall, uagy egyeb állat. Kit erōssen bant ő magais, De nem birhatta meg magat, ki miat soc kartis vallot, czelede kőztis. Predikaciobannis miatta magat nem tutta meg mērtetekelni. Soc fő vitezeketis, tizttartokat is, wrakatis lattam haragosokat, kibe az ki meg birhatta magat, nagy hasznat vōtte.

Starai Mihalyis noha értelmes es tudos ember, es sokat epitet Magyar orszagban: De őtetis meg biria niha az harag,

Bor ital modgya

Papok tanzu.

*Psal. 145.
Exibit spiritus
eius et reuertetur
in terram suam,
In illa die peri-
bunt omnes cogi-
tationes eius.*

*Meg ne neuessūc
egy masnac bűnet,
Mertha egyic
nincz te benned,
talam masic va-
gyon.*

*Balas Pap igen
haragos:*

Starai Mihaly:

Tanusagat

Iosa Deac igen
fősueny.

Nemellyec igen
buiac:

Trahit sua quem-
que voluptas

Czuda ottalmi
ezec Istennec.

Szeredi czudala-
tos nagy dolog.

niha az boris. Kiról Gabriel Deac ezt beszelve: Hogy midőn egy menyegzőbe szépen tanyitot volna, es az wraimot intette volna iozan é-(910 v°)letre: Hogy le űnec, Egy fő legeny vduari rauasz es czuff, veszi eszebe, hogy az iambort könyű el áltatni, veszen azért egy ezüst itzes kannat kezebe, es szépen kezd kőn[y]örgeni, hogy nagy feiebe, az egy kannatskat engedne meg, hogy az kire akarna arra köszönni, Az Predikator mond: ám bator az egyet. Mond az: Tehát io Mihaly wram read köszönem. Es el kellett venni, Az vtan szabad lesz az többinekis egy kannatskaual el kezdenim de az vége hanyadic volt, meg nem irhatom. Ezből aztis tanuld, az eszesis melly hamar meg czalatic: aztis az őrdög minemű mulatsagual vitégellye az embert az bűnre, es egy vtan szaz bűnt szó őszue.

Egy Iosa Deac io tudomanyos vala, mind Deac, mind Gőrdög irasba, mind polgari mind Egyhazi dologba: De ha tiz ezer forintya volna, egy forintot el nem költene nagy sugorgas nekül: Ez nec soc kinya es nagy karais voltac az fősuenyseg miat.

Viszont sokat tudoc kic mértékletes életűs volt, bölczis volt, kegyelmesis es könyörűlő, es czac tiz pénze voltis az szege-nyeckel közlőtte. Es egyebbe mindenben (911) ieles ember volt. Czac hogy az nagy geriedeze langozot benne, es miatta törte fagatta magát, De nem talalt modot mint álhaszon ellene. Hát ne neues te senkit, hanem vide manticam à tergo.

Szoltam ieles embereckel kic azt beszéltec, hogy soc ezer-szer vőtte eszeben, hogy el eset volna külbőb külbőb bűnökbe, De szinten vgy rantogatta ki Isten belőle, mint az kic el si[l]lye-tec az vízbe, es immár nyeledeklic. es űstőket rantuan, ki vonnyac, Azonkeppen az őrdög kezéből is, Ez vilagnac soc haboruibolis sokszor mentette ki az Isten, Egy ez fele gyakran eneklette imez szokot: Ha te meg nem tartaz wram Isten, hiaba vigyaznac az mi szemeinc. Es azt monta: hogy noha mind tömlőtze tartatot, mind halalos betegsegebe volt, mind halakra tartottac egy nihany-szor, kiből midőn Isten ki szabadította, eleg nagy őrdömmel adot halat rola: De soha dragab semmi nem tetűt, mint mikor az őrdög sokaig kisirgette, es tsac nem el eytegette az bűnbe, es azba meg tartatot: az tettzet leg dragabnac: Azert, hogy, mig az bűnre izgatodot, addig vgy tettzet, hogy (911 v°) őrdőc pokol-ra is kel miatta menni. De hogy meg menekedet, meg bizonyosult őrdőc iduőssegebe. Es az ő lelki furdulasa meg menekedet soc fele kinoktul.

Ezről most 1578. eztendőbe, Bodog aszony hauaba lőt dolgot mondac. It az en varosomban Szeredben, Sempte mellet, vala egy paraszt Istenfélő ember, ki az Isten igeiet igen nagy szeretettel, halgatta, haza népetis, idegentis tanyitot arra, életi-bennis igen iambor, masnakis io pelda ado volt, io munkas es dolgozodo az ő tiztibe, szegeny bodnar. Ha tzac egyszer meg reszegettekis, sirt miatta, Tőb soc iois volt benne. Ez betegszic meg, es az őrdög kezd gonosz tanaczokat adni neki az Isten felől: Hogy az mit hallot az nem igaz, az CHRISTVS meg valtsaga

semmi, czac költőt dolog, Az őrdög is vagyon olly hatalmas mint az Isten, az kit akar el veszen Istentől, Ez gondolatoc közt, bele buic az Satan, Es ő belől is ezeket kezd mondani, Sokan gyűltec hozza: Emlekeztetec hogy lam az előt az Isten igeiet szeretettel halgatta. De ő belől az őrdög így felelte, iob volt volna ha nem hallottam volna. (912) Ha montac: Lam io hitű ember valal, azt felelte, akkor volt az, Ez fele szo közöt niha nagyot fohazkodot, es monta: Edes Istenem Ezen meg őrdöltec, az kic vele szoltac: Es montac: azba bizzal: Az őrdög ottan valazt tőt belől, Miert biznam? Mondottac: Mert meg valtót az CHRIS-TV. Felelt az őrdög, meg valtót amaz Batyam botskora. auagy amaz kementze, Ez fele soc szo közt, siruan kialtotta, hogy az őrdög, el iőttec es ötet őrdőc kinra viszic. Kért ennyi, innya, de mikor oda vittec, azt monta: kenderrel, szőszuel rakua à hásam, es torkom, es semmit el nem nyelhetet, es egy nihany nap nem ehetet ihatot, de igen ehezet, szomiuhozot. Ezeket meg mondac ennekem: En eszembe vőm, hogy az őrdög szol ki belől, Mert az szíue niha Istenhöz fohazkodot. Azert íntőttem iambor paraszt polgarokat, hogy érőtte mindnyaian előtte es vele egyetembe imatkozzanac. De sokaig ezt felelte hogy mongya, de nem bizic benne. De midőn nem tagitanac az io intest, es könyör-gest, azonba az WR könyörűle rayta, es ő maga hiuattatot hozza, Szepen meg gyont, (912 v°) es mikor az WR Vaczoraiait szolgaltattam neki, ő maga kezebe vőtte tőlem az WR kenyeret, es így szolt: Hiszem hogy az en wram Iesus CHRISTVS en érőttemis adta halakra az ő testet, es ezt meg eszem az ő halalanac emlekezetire, kiuel egy teste is leszec. Azonkeppen az pohart kezében veuen, magát szépen biztatta, hogy az CHRISTVS vére az ő bűne boczanattyarais, ki ontatot, es az WR vére ő vele egy vére lenne. Es azt annac emlekezetire es hala adasra, meg inna az ő gyenge hitinec erősítésere.

Comiatinis Forgats Istvan felesége így iart, ki szinte halala előt egy orauat monta: Imé az wr el külte az ő Angyalit, es el futanac az pokolbeli seregec, es nagy hala adassal lelket Christus által aianlotta az Atya Istennec.

Egrenis egy igen Istenfélő aszonyi állat így iart. Azert ha valakit latunc, hogy az Isten az őrdög rostaiara ereztet, Ne itellyűc, hanem inkab mijs félyűc: Istenhöz tériűc, azokért imatkozzunc. Mert az mi wrunc Iesus Christusnac Isteni ereie, az mi erőtlenséginkben tettze meg, mind az bűnön, mind az halalon, mind az őrdögön.

(913) Sennyei Ferentz azt beszelve ennekem, hogy felesége halala vtan, aszony ember kepebe es leanzoc kepebe emetteis eleibe iőttec, az Satanoc. Niha mikor imatkozot, az setétbennis hatra rantottac az ősz hajat.

Dioszegen ide egy mély földén, egy, bizakoduan kereztyensegeben, fel fogadgya hogy az falun kiűl valo kapolnabol éyel el hoz egy ember feiet. Louon megyen oda es meg kőti az tzinterimmel, De mikor meg térne, talallya harmad magauat az ő louat. Ezen meg félemlie, Es le teszi az ember feiet, es fel űl az

Vallasa:

Comiatin.

Hasznai:

Sennyei kisirteti

Lo kepeben lőt
kisirtet:

ő maga louara. Talam ha az mas fele lora űlt volna, meszeb vittec volna. De imé az Isten mint tanyittyais, oltalmazais az embert.

Regi:

Regen lőt ez, hogy egy ember fogadasba nagy pénteken az feszület koporsoiába éyel be űti az ő keset, es az setetbe oda szegezi az kőntőstis, hogy el indul meg randul, es ijettebe meg hal. Egy nec büntetesen sokat tanyit az WR Isten, Hogy ki ki szükségest miellyen.

(913 v°) Ezec legyenec most rőuid beszedinc az fősue nyekről, tekozlokrol, es őszue elegyedet bűnőkről es kisirtetekről.

Intes,

Többeket masut iedzettem, teis hally, lass naponkent, es ha Istent szereted od magad minden fele bűntől, es azoc mellet fő keppen az szorgalmatossagtul. es torkossagtul, kiből parznasagis szarmazic, meg emlekezuen à mi wrunc Iesus Christusnac imez inteseről: Luc. 21. Meg őyiatoc magatokat. hogy az ti szuietec meg ne nehezedyec tobzodassal, reszegeseguel, es ez vilagi életre valo szorgalmatossagual: Vigyazzatoc minden időbe, hogy állassatoc az ember nec fia előt. Eleg bolondoc es romlottac vagyunc mi magunktulis, bár ne bolondiczuc meg iobban magunkat. Es igaz eleg nagy az őrdőgi gyűhősseg raytunc, bár többbe ne keuernűc magunkat. Kit hogy megis iobban eszedbe vehes, Im elő szamlalom mind az egez világ Czaszarit, es az Magyar orszagi Kiralyokat, hogy lassad egynihanyanac dolgabol, mind eleitől fogua, melly nyomorult volt ez egez világ az őrdög miat. Most kedig leg inkab, kőzeleb leuen az itelethöz.

(914) Ez egez vilagon valo Czaszaroc es Magyar orszagi Kiralyoc neuezeti.

Mind ezekről azert ertekezel, hogy lassad Adam mi be hozta ez vilagot. Es melly nagy draga az Christus altal meg szabaddulni az bűnből, es az büntetesből, ez vilagbol es az karhozatbol. Szent Palis az melly Epi stolat ir Romaba előszer, azt bizonyítja, hogy mind az Sidoc, mind az Poganyoc bűnből.

Soc dolog ez vilagban minden rendbeliek nec bűnőc: Kit senki elegge feiebe nem foghat: Még czac az nagy feiedelmekről is az Czaszarokrol czac az kiket meg irtanakis tenger dolog. Kikről noha en nem irhatoc, De az iras oluasokat kérem oluassanac roloc, az nagy Nemrottul fogua (ki az víz őzön vtan szaz ezten dőuel kezdet wralkodni) Minemű Czaszaroc voltac: Azoc kőzöt ki keues volt Istenfélő Sőt minden gonossagnac feiei voltac. Ezer fele baluanyozoc. ezer fele parznac, es soc hitsagnac czelekedői voltac, kiket azert vegy iol eszedben, hogy lassad az őrdög es Adam mint vezette el ez vilagot, Minemű bűnben es büntetesben keuerte, Es azert melly igen szűkölketűnc mi az Christus segítsege nekül. De im most czac az neuekről szoloc, es azoc mellet egy keues bűnőkről, te masunnan érts többet. Ezec az neuec,

(914 v°) Első Birodalombeliec.

Az első Czaszaroc Ninieube, es az vtan Babyloniaba lakoztat.

Az első Ninieubeli es Babyloniai birodalomban: Nemrod, Ninus es az ő felesége Semiramis: Ez fiaual, végre loul fértőzedet. az vtan Amraphel: Sardanapalus, Ez leany módra

festette ortzaiat, czac Leanzok kőzt heuert, torkoskodot es buialkodot.

Ezec Ninieube lakoztat, az vtan Babyloniara kőlt az Birodalom, ottis szőrnű kiralyoc voltac.

Phul Belochus. Phul Assur. Salmanassar, Senacherib, Ez szidalmazta az WR Istent, es ennec nepet vagta le az Angyal. Asarhaddan, Merodach, Ben Merodach, Ket Nabuchodonozor, az egyic őkőrré valt volt het eztendeig: Euil Merodach. Baalsar, Ez egy lakodalomba midőn szidalmazna az élő Istent, egy kéz meg iria veszedelmet mind orszagostul. It volt vége az Chaldecus es Assiriusoc birodalmanac, az első birodalomnac.

Ezen kőzbe tiltul ez világ szerte soc több feiedelemsegek is voltac, Mint à Sido orszagban az Isten nepenec kiralyi, De azoc kőztis igen keues volt, ki magat Isten tőruenyehoz (915) szabta volna, kiualtkeppen az Israel Kirali, kie vezten veztec, Az Iuda Kiralijs soc keppen ostoroztattac, de meg tartatoc az David nemzeteiert, addig mig az CHRISTVS azbol születet nec, iollehet nem kiralsagban, czac szegeny rendben.

Ægiptombannis soc fele kiralyoc voltac. Romasagbannis soc fele Consuloc es Tizttartoc, Polgarsagoc, es Birasagoc, kik nec Historiaba szaz ezer őrnűsegec vadnac.

Masodic Birodalombeliec.

Az masic birodalomban az Persiaiba kezdet Czaszarkodni, Cyrus, Cambises, Darius, Xerxes. Artaxerxes, Darius Nothus, Artaxerxes Mnemon, Artaxerxes Ochus, Arsanes, Darius. Ezekről nagy czuda dolgokat oluashatz.

Ez Czaszaroc Persiaiba lakoztat:

Harmadic Birodalombeliec:

Az Harmadic Birodalomba az Macedoniaiba kezdet wralkodni az nagy Alexander kinec elei es dedősei voltac: Hercules, ez meg gyűhősdedet, es magat, gyermekit meg őlte, Hyllus, Cleodrus, Arístomachus, Te-(915 v°)minus, Perdica, Argaeus, Philep Kiraly volt az apia Alexander nec, Ez Sandor czac tizenket esztendeig birta è vilagot. Ez is elein noha io modon kezdette magat tartani de végre rut torkossa, es parznaua valt, Duskat nyoltz itzeig iuot. Sokan fő szolgai kőzt az lakodalomba meg holtac. Ieles fő vitezit reszegsegebe által verte, es az vtan siratta, mint az Crocodillus, Es à mint hasanac kereste keduet, vagy veszet méreg miat. ő vtanna wralkodot, Cassander, ket Antigonus, ket Demeter, Philep, Perseus.

Ezec vtan Syriabannis soc fele fele fulkodot pogán Kiralyoc lakoztat, kie ellenkeztec az Isten nepeuel.

Alexander Görög, Macedonai volt:

In magnis viris exingui sapientiam et virtutem triste est.

Negyedic Birodalombeliec.

Az vtolsó Romai Birodalom, kezdetet Iulius Czaszaron, az vtan volt Augustus, Ez ideiebe születet az mi wrunc Iesus Christus. Harmadic Tiberius, Ez ideiebe feszitetet az WR CHRISTVS.

Ezec mind Romat, mint Constanti napolt birtac.

Negyedic volt Caius, Caligula. ez három hugauál lakot, kepet Ierusalembe imattatta. Ezec vtan voltac Claudius, Domitius, Nero, ez édes anyatis fel hasitatta, hogy lassa hol fekűt, ket feleséget meg őlte, Szent Petert, szent Pált meg őlet-(916)te, soc szörnűséget czelekedet, magatis firfiuual gyalasztatta. Vtanna volt mas Nero, az vtan Vespasianus, ez vtan Titus, Ez rontatta el Ierusalemet, Ez vtan volt Nerua, Traianus, Adrianus, ket Antonius, Commodus Pertinax, Didius Iulianus, Seuerus, Antonius Bassianus, Popilius, Macrinus Varius Heliogabalus. Alexander Seuerus, Maximinus, Gordianus tertius, Philipus Arabs, Detius, Valerianus, Gallileus : Flavius Claudius, Valerius Aurelianus, Tacitus. Valerius Probus, Carus Narbonensis. Diocletianus, Constantinus Magnus, Constans Imperator, Constantius Imperator, Iulius Apostata. *Ez midőn szidalmazna az mi wrunc Iesus Christust, es vegre által lőnc nyíllal, ki ragadgya, es az egre fel veti maroc veret, monduan: Aha, meggyőzel Galieabeli.* Az vtan volt Iouinianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, Theodosius, Ennec ket fia, ket fele kezdettec Cszazarkodni, Archadius Nap keletre Constantinapolba. Honorius nap nyugatra Romaba. Ezec vtan volt őtuenedic Cszazsar Theodosius, az vtan volt Theodosius Secundus : Martianus Romai, Leo, Constantinapoli (916 v°) Zeno, Anastasius. Iustinus, Iustinianus, Iustinus Secundus Constantinapoli. Tiberius Mauritius, Phocas, Heraclius. Ezec Constantinapoli Kereztyen Cszazsaroc voltac, Ez tayba Christus wrunc születese vtan 640. eztendőbe Machomet Törőc hitet tamazt. Ezec vtan volt Constantinapoli Cszazsar Constantinus, 4. Heracleonas, Constans, Constantinus 5. Iustinianus secundus, Leontius, Absimar, Philippus hetuenedic Cszazsar, Anthemius, Theodosius, Leo tertius, Constantinus sextus, Leo quartus (!), Constantinus septimus, Ireneuel anyauál birtac az Cszazsarsagot, az vtan czac az anya, ki fianac az szemet ki vaiatta az birodalom kedueiert.

Dan. 2.

Irene aszony birodalma vtan valoba ket fele szakad az Cszazsarsag, a mint Daniel hasonlitotta ket labhoz, Mert Irene nagy Carollyal kezd alkodni, hogy Caroly biria Romaual nap nyugatot. ő marad Constantinapolba nap keletre. Az előttis birtac ket fele, de ismet egyre szallot, De Nagy Caroly vtan nem : Azert külön szamlalom elő enis őket.

(917) Constantinapoli Kereztyen Cszazsaroc neue.

Nicephorus hetuen nyoltzadic Cszazsar, Ez az Saracenusoknak adót kezd adni Constantinapolbol : az Bolgaroc az feiebből pohart czinaltac. Oe vtanna Stauracius nem ad adót. Michael 2. ez valoba el végezi Nagy Carollyal, hogy ő biria Constantinapolt : Nagy Caroly Romat. Leo 5. volt az vtan Cszazsar, Michael Balbus, Ierusalem ez tayba kell Saracenusoc kezere 830 eztendő fele, Az Magyaroc kezebe kedíg Tót orszag, Horuat orszag. Bosznasag. Theophilus : Ez minden kepeket el tőret, tizta es iambor életű

volt, Michael tertius, Basilius Macedo. Leo sextus, Alexander, Constantinus octauus, Constantinus nonus. Nicephorus secundus, Ioannes Zimesceus, Basilius őczeuel, Constantinussal. Ez tayba 1010. eztendő fele, Ierusalemet az Törőkőc el veszie az Saracenusoktul, ezekis Mahomet hitit tartottac. Constantinus ő maga biria, ő vtanna Romanus Argiropolis. Michael quartus, Michael 5. Constantinus Barat, de felesége volt, Zoe. (917 v°) Isacius Constantinus 12. Eudoxia, Romanus 2. Michael 6. Ezt három fiaual meg veric az Magyaroc, Nicephorus 3. Alexius Caloioannes, Emanuel szaz hetedic Cszazsar Constantinapolba. Alexius, Andronicus, Isacius 2. Alexius Heinrichus. Balduinus. Petrus Altisiodorensis. Robertus. Balduinus. Michael Septimus. Andronicus 2. Caloianes. Ez tayba Amurathes Törőc Kiraly igen meg szorongattya mind az Görögöket, Olahokat, Magyarokat, és Nemeteket, de meg veric az Magyaroc, Az vtan őkis Varnanal igen meg verettec 1444. Ioannes secundus. Constantinus 13. *It keel Törökre az Cszazsarsag, Mert Mahomet Törőc Cszazsar Constantinapolt meg veszi, Ki Constantinus Cszazsart minden neperuel le vagia, 1453. eztendőbe. Az vtan tamad Mathias Kiraly őt eztendőuel.*

1420.

Törőc cszazsar volt Constantinapolba, Zizimus, es Paiazaites, es többec, etc. Selimus, Solimanus, Ez mi időnkbe őli meg Laios Kiralyt, Beczet meg szallya, Budat Magyar orszagual el foglallya, ő vtanna értűnc őt Törőc Cszazsart, Kic Constantinapoli birodalom előttis Törőc Kiralyokat tartottac. Első volt Ottomanus 1300 Masic Orhanes, Amurathes 3. Paiazates 4. Ma- (918)-chomet 5. Amurath 6. Machomet. Ez foglallya el Constantinapolt. De soc dolga volt Scandenbeckel, Görög vitzzel, Es Hunyadi Ianossal.

Törőc kezd Cszazarkodni 1453.

Immár ércűc az Romai Cszazsaroc neueitis.

Romai Cszazsaroc neue.

Nagy Caroly ő maga kezdé Romai Cszazsarsagot birni 801. eztendőbe. ő vtanna volt Ludouicus, Lotharius, Ludouicus 2. Carolus Calius, Ludouicus 3. Carolus Grossus, Ludouicus 4. Conradus, Henricus. Ottho 2. Ottho 3 : Henricus 2. Conradus 2. Henricus 3. Henricus 4. Henricus 5. Lotharius 2. Cunradus 3. Fridricus Barbarossa, Henricus 5. Phillippus, Ottho 4. Fridericus 2. Rudolphus, Adelphus, Albertus, Henricus 7. Ludouicus 5. Carolus 4. Wenceslaus, Robertus, Albertus 2. Fridericus harmintz hetedic Romai Cszazsar, Maximilianus. Carolus 5. Ez mi időnkbe kezdet Cszazarkodni, vtanna volt az őcze Ferdinandus, az vtan az ő fia Maximilianus, Most annac az fia Rodolphus.

(918 v°) Ily szőmelyec birtac ez vtolso Negyedic Romai birodalmat. Melly végre, ket reszre szakada, kit Daniel még az első Birodalomkort, Nabugodonozornac meg prophetalta vala, Midőn az egy nagy embernek kepebe, latna mind ez világ állapattyat : De egy kis kőuetske fel neuekeduen vgy űti, hogy mind el romol. Ezt magyarázza Daniel a mi wrunk Iesus Chris-

Ez romlando vilag helyet, mas tamad: Dan. 2.

Miert romol el
ez világ.

Miert irtam ez
neueket ide.

Tellyeseguel meg
romlot ez világ:
De ha mi io va-
gyon benne azt
wyonnan epítette
Isten szent Fia
által.

Summa az fő
tanusaginknac:

Oerdög gyűhős-
segi.

Christus otalma.

Első ki iöves
vtan.

Mas ki iövese
vtan:

1001: Első Ki-
raly Istuan

1458.

1576.
Lengyel Kiraly
Magyar nemzet
Batori Istuan.

tusra, ki ez vtan mas öröcke valo orszagot szerez, melybe öröcke valo igassag lakozic.

Ez kedig el romol, azert: mert bűnec orszaga, kit hogy iol meg ismerhes, azert kezdettem az ő soc vndoc Historiaiba egy nihanyat elő szamlalni, de inkab mind időnkbeli dolgokat.

Ez neueket kedig azert szamlalom elő hogy ezeknec Historiat oluassa meg, az kinec adatot az értelem, Es onnet lasson soc szörnű dolgokat.

Iol lehet köztöc soc nemes dolgokatis talal, Mert Isten az ő hiueit birta szent Lelke által, es nem hatta az bűnt benec szinten vgy wralkodni, mint az romlot természet (919) keuanta volna. Azbol penig díczeriec ő felseget.

Mind ez soc Historiaknac irasi kedig arra valoc, es az en soc beszédim arra mennec: Az emberi természet miczoda ő magatul, Kiualtkeppen ha el hagyatic Istentől, Es ha az őrdög- nec kezere ereztetic: Es hogy meg ismeriuc, annac gyűhőssege mi legyen köztűnc.

Hogy mint az hálót az kie meg vetic az vadaknac, es az vadaszoc nagy okoson be keritic, es agyon veric. Illy ő éyel nappal mind ez egez világ szerte. De Isten az ő szerelmes Fiat, az mi wrunc Iesus Christust adta őltalmazoul ellene, az ki megis fizetet minden bűnőkről. De vgy rendeltetet, hogy az kie benne biznac, azoc élyenec az ő io teteuel, Arrais segitsen ő szent felsege. Immar az Magyar orszagi Kiralyok neuetic elő szamlalom.

Magyar Kiralyoc neue.

Athila leg első Kiralyoc volt az Magyaroknac, Scythiabol hogy ki iöttec előszer hat Capitansag alatt, Kit töttec Kirallya az birodalom vtan 28. eztendőbe, Christus szű-(919 v°) letese vtan, 401. De ket fia Aladarius és Chaba, nem álkodhatanac, es visza tére Scytiaba hatuan őczeuel es soc Magyarockal.

Masodszor Het Capitansag alatt ki iöuenec, Christus szű- letese vtan 744. eztendőbe. Athila vtan 301. Fő Capitanyoc Arpad vala, az nemze Zultant, ez Toxont, ez Geytztat es Mihalt, Geytzanac fia Istuan volt első Coronas Kiraly Magyar orszagba. Masic volt Peter Kiraly, Az vtan Aba, Andras, Bela, Salomon, Geytza, Szent Laszlo, Colomanus. Tizedic masic Istuan Kiraly. Az vtan Bela 2. Geytza 2. Istuan 3. Laszlo 2. Istuan 4. Bela 3. Imre, Laszlo 3. Andras 2. Bela 4. Istuan 5. Laszlo 4. Andras 3. Wenceslaus, Otho, Caroly, Laios, Maria, Caroly 2 Sidmond Maria férie, Albirt, Laszlo, Wladislaus. Mathias Coruinus, ez volt harmintz negyedec Magyar Kiraly. Wladislaus 2. Laios 2. Ianos Zapolyai, Ferdinand, Maximilianus, Rodolphus, ez negyuenedic Magyar Kiraly. Ennec az ő Atyanac ideiebe emele fel Isten egy szegeny atyankfiat, Somlyai Batori Istuant Lengyel Kirallya, kit mikor kőuetsegben volna Maximilianusnal, czuda (920) proba alatt szoktata Isten, Mert az melly kőuetsegbe el küldötte vala az Erdeli Ianos Wayda, azt hire nekül az ő wra fel

bontotta, es Törökhöz atta magat, mig kőuetsegbe iart. Ez miat harmad fel eztendeig volt Beczbe fogua, az Szaruashaznal, De az, az több probai közt arra valo volt, hogy iobbaz tanulna wralkodni az türes vtan, es meg beczőlne mint Daudi, hogy iuh akolbol rantya fel Isten az ő Kiralyi szekere. Es nekünkis meg mutatna, hogy ő tüle Istentől füg az birodalom.

Mas fele Királyokrol.

Ez Magyar orszagi Kiralyoc neue mellet, az értelmesec iol mielne, ha több orszagoc Kiralyinac meg iedzic neueket, Német, Spaniol, Francia, Gallia, Lengyel, Suetia orszagoknac minemű Kiralyi voltac.

A kinec adatot értelem, io es nagy bölcseseg, igazan meg érteni Isten mit prophetaltatta Rut het Coronas feiű Sarkanrol, Apoc. 13. Ismet Daniellel az tiz Szarwrol, Dan. 7. A kinec esze vagyon ércze,

(920 v°) Ezekbe mind ez világ, mind a hiuec, mind az hitetlenec állapattya czuda mély értelemmel ki ielentetic, Azis: Roma mint vezte el első birodalmat es mint szallot ket fele Czaszarra. De azert ő benne egy vtalatos Kiraly tamadna, ki magat Isten gyarant tiztetetne, Es az nagy birodalmat venne az szenteken egy ideig. Ezeket oluasd Dan. 7. 2. Tessal. 2.

En most czac azert emlekezem roloc, hogy ha érteni akarod, ez vilagnac minemű több szörnűsegi voltac. meg érthed ezeknec Historiaibol.

It penig eszedben vöd azt: Hogy minden orszag, es minden birodalom es feiedelemseg, ő magaba io: Mert Istentől vadnac, De soc emberec gonoszul éltec véle. Az arany Lantz az parazna lator nyakabannis vgyan arany Lantz es draga, De az szömely vtalatos: Igy az birodalomis es feiedelemseg draga, szep. es tiztesseges akar ki biriais. De mikor ollyac biriac, Mint Abraham, Moyses, Iosue, Daudi, Salomon Ezechias etc. azkor leg dragabac. De ecec igen rítkac: Hanem nagyob resze ez vilagnac czac az nagy ször-(921)nyű bűnőkben heueredet, Azert latuan miben áll ez vilagnac szörnűsege, ne legyen nehez, hamar ki költőznű[n]c innet, Es mennűnc az mi wrunc Iesus Christusnac őrdc orszagara, kinec soha nem lesz vége, Holot fel epülűnc hozza hasonlo igassagual, szentseguel, őrdmmel, es diczőseguel, kit engedgyen megis ő szent felsege. Amen.

Hasznai ez soc őszue elegyedet, io, gonosz, rut, szep Historiaknac.

Sokan soc fele iteletet tehetnec ez őrdögi lator vndoksagokrol valo irasomrol. Nemelly mosolygani fogia, nemelly szidalmazza, nemelly iszonyodic bele, nemelly keueset, nemelly több értelmet veszen felöle: Az testi batrac, az iatekosoc, az ihogoc, vihogoc iatzodozuan mosolygiac nemellyiket. de azoc sem mindeniket: Az latorsagban merűltec kie szeretic az baluanyc-

Qui nescit pati,
nescit dominari:

Ez fele Papa ki-
ralyoc voltac im-
mar Romaba ket
szaz nagyuenen
ez ideig.
1578: Iol lehet
nem minnyian
egy gyalazatban:

Ezekből nem szid-
almazom az bi-
rodalmat es feie-
delemseget.
Rom. 13.

Luc. 2:

Quot capita, to
sensus.

Alijs odor mortis
ad mortem, alijs
odor vitae ad
vitam.

zast, es az ektelen paraznasagot, es az telhetetlenseget, szidgyac : es finnyalkodua szolnac rola, czac azert hogy tessec, hogy már őe nagy iamboroc volnanac, maga kep mutatoc, es titkon valo latroc.

(921 v°) Az kic czac most kezdetec meg ismerni az őrdög kisirtetit. azoc iszonyodnac bele : Az kic kedig el epettec es el farattac, az őrdög]uel valo hartzolas miat, azoc vigasztalast es batorsagot veszne belőle, latuan hogy nem czac egyedül vadnac az őrdög kisirtetibe. es fel indulnac megis nagyob. vigyazasra, es szüntelen valo könyörgesre, à mint az wris inte az ő draga Apostolit : Mindenkor imatkozzatoc, soha meg ne faradgyatoc : vigyazzatoc es imatkozzatoc, hogy kisirtetbe ne essetec, Az Lélec kész, a test erőtlén. Nehez nemis illic mindenec kedue szerint szólni.

Az kelletlenec es izetlenkedőc tarczac dolgokat, Az értelmesecc es meg keserettecc vegyec imilly hasznat ezeknec.

Az en igyekezetem mind ez Historiakban ez vala : Hogy Adam esete vtan valami bűnt szerzet az őrdög, azt mentül szörnyebben lehetne, vgy mutatnam meg : Ez az oka, hogy az fele vtalatos bűnketis, kiket emliteni sem volna méltó, az őnnön vndoc neuuel neueztem meg : meg kőutetuen az iambor szőmelyeket. Iollehet ektelen (922) nemellieket ki mondani, kiualtkeppen gyenge szőmelyec előt. De nem annyi ektelen ki mondani, mint meg szerzeni. Sőt miért hogy az pokolbeli őrdög immár meg szereztette, az mi meg lőt, ki kel kialtani olly szörnyen à mint lőt. Erről czuda dolgokatis talalunc, Isten paranczolattyabannis : Hogy Oseas Prophetanac ezt paranczollya, hogy ő maga venne maganac kurua nemzetből valo feleséget, es azoktul szűlne fattyu fiaikat : Ezert, hogy midőn az nep rea szolna, es őtet vtalni kezdenec az ő kurua tarsaert, es fattyu fiaiert, ő oztan azt teritene es haritana ő reaioc, hogy à mint latnac, hogy ő benne vtalatos az : Igy lőttec őkis vtalatossocka az Isten előt, kítűl el szakattac mint paraznac, az idegen baluany Istenekhöz. Ezt nemellyec mondgyac hogy czac latas szerint lőt, nemellyec valonac, es ezzel mentic hogy nem vétkezet, mert szabad Isten ha ő mast paranczol az ő paranczolattya ellennis, Mint Abrahamnac hogy fiat meg őllye, es az Sidocnac hogy el orozzac az Aegiptombeliec kazdagságot. Tőb Prophe-taknakis paranczolt Isten kűlső keppen valo iszonyu dolgokat, (922 v°) Mint Esaiasnac : hogy az nep előt mezitelen ala s'fel iarna. es az ő maga testen szem latomast ki predikallana az nepnec szörnyű vétet, es rea idő ostorat. Kiket sokan czu-foltac es pőktec : De az kic meg értőttec Isten miért paranczolta azt nekik, féle(le)mmel es rőzketessel tanultac, meg tērest belőle. Teis azert ha értelmes es iambor vagy, ne pőck az ekte-lensegnec irasat, hanem pőkied azt à Satan őrdögöt, à ki miel-tette, es az ő tagiait, az kic által az ektelensegőket mieltette, es féll hogy teis így ne iary. Ha engette volna az szemermesseg, szörnyebbeketis neueztem volna : De soc ektelensegőket az őrdög tagiainac czac wyal mutattam. Sokan belső titkos vndok-

Luc. 18.
Matth. 26.

Difficile est in
dicendo omnibus
placere:

Egyic haszna:
hogy a bűnt is-
merteti meg:

Ose. 7:

Esa. 20.

sagok miat, vagy artzul vagatnac vagy orrat metzie el, vagy frantzusoc, vagy bakok, szantac, kiket Isten azert adot reaioc, hogy ki tessec azbol az ő titkon valo latorsagok, es őkis piron-koduan meg térnenec ; masis reaioc nezuen meg iszonyodnec. Vgyan nem lehet ezbe egyeb, Isten szauais ez : hogy nints olly titoc, kinec ki nem kel jelenedni.

(923) Hogy penig nihol kijs neueztem az szőmelyekbēn, nagy wrakban, aszonyokban, nemessekben, bölczekben, nagyok-ban, kitsinyekben, azert mieltē : hogy ne vélne valaki, hogy ez vtalatosagokra à Satan czac ez vilagnac az gazzat vinne : Es magat senki ne vélne iobnac masnal : Hanem meg gondolna, hogy őis ember, azert valamire akar kitis el vit az Satan, őtetis el viheti, Mert soc bolond czac rőhegi, mikor masrol valami szörnyűt hal, es azt az embert iteli belőle : magat valaminec véluen, De ezec ellen sokat szol az szent Iras, Rom 12.

Teneked azert, ha eszes vagy, ez ektelen irasoc erreis hasznallyanac : Hogy nézd el az egesz vilagnac szörnyű vndok-sagot, Es gondold meg, hogy noha szem latomastis soc gonosz bűnőc vadnac, baluanyozoc, Isten karomloc, hamis eskűőc, toluaioc, paraznac, lopoc, hamis töruey teuőc : De titkon kinec kinec elrőytőt szíuebe temeny szaz ezerszer többec vadnac, kiket mind lát az wr Isten, es iszonyodic bele. Noha kedig soc à szem latomast valo bűnis, de igen keues az el titkolthoz kepest : azert noha soc az szem (923 v°) latomast valo ostorokis, es eleg szörnyűc : az soc fele betegsegec, Colikac, kőszuenyec, frantzuc, szem, fűl, fog, bēl faiasoc, kő bantas, rabsag, sze-genyseg, dög, fegyuer, czigazas, nyuzás, negye vagas, lofarkon hordozás. égetes, sűtes, főzes, es tőbec, noha mondoc soc es szörnyűc az lathato kinokis : De senki semmi az lathatatlan es őrőcke valo kinokhoz kepest.

Akartam volna ha lehetet volna, hogy valahol valami szörnyű bűnőc tamattac, es az miat az minemű ostorazasi vol-tae Istennec, hogy mind elődben adhattam volna. De az lehe-tetlen dolog : Mert soha czac egy szem pillantasni időnc sincz az bűn es ostor nekűl. De ez keuesből az értelmesecc naponkent tőbre figyelmeznec, kic által ennel is iobban iobban serken-gessecc ő magokat.

Ez fele lőt dolgoknac értelmi penig nem czac az gyengek-nec, es az egyűgűknec kel : Hanem vgyan az igen bölczeknekis, azoc penig ő magoktulis naponkent hireket kerdeznec, kiknec ezert kel ez feleket érteniec : Mert olly igen nagy hatalmat vőt az bűn, hogy soha olly eszes, értelmes, bölcz, iam-(924)bor maga biro nem lehet, es soha olly erőssen magat senki nem szoktat-hattya iora : hogy ha az vtan el hinne magat. es vélne hogy immár eleget tanult, es immár eleg erősseis valt, es magat immár mindenkeppen iol tudna birni. mondoc mihent ezt el véli maga-ban, es nem kezd vigyazni, Hanem tudom mi volt volnais az előt, olly nagyot esic, mint az Eg az pokoltul, Mondom azert nagy az bűnnec ereie mi bennűnc, es olly nagy : Bár pokolba ezer eztendeig mīnd tűzbe égtel volnais, es az vtan ismet ez

Nemelyec miért
neuezettec.

Bolond ez

Nezd el ez egez
vilag bűnet va-
lami reszebe:

Titkon valoc
többec:

Ket fele ostor:

Soc az bűn.

A nagy bölczek
is miért tanul-
lyanac naponkent
lőt dolgokat.

Erős az bűn.

Kiezdac az igen
bölcszec.

vilagra íôhetnel, es it kezdenel meg nyugodni; wyonnan ísmeg az elôbi latorsagra vinne az te tested, es el eytene soc ezerszer, à mint lattyuç, hogy az kie kemeny rabsagból, tiz, husz eztendô mulua meg szabadulnakis, megis ragadozoc, torkosoc, paraznac nemellyec, Még penig ha titkon latnad az bûn mint langoz bennec : Igy soc, betegség es szegenység vtan hamar el feletkeznec sokan az mit Istennec fogattac volt : Mert az bûn mind addigis, mig meg nem halunc, verekedic es erôt labat akar venni bennûnc, Mint az meg gyuladot tûzis, mig egy szikra tart benne, (924 v°) mind addig igrékezik égni, azért ôtet mind addig kel oltanijs, mig el aluszie az szikralais. Mert czac egy kiczinből ismet nagy tûz tamadhat : Igy az bûnis wyonnan ismet nagy erôt vehet, ha ô ellene szûntelen nem állunc : Kibe az ki röst, arra az Isten wyonnan meg téríti az ô regi ostorat, es nyuالياiat. Azert mondgya szent Pál : Ha mi magunc dorgalnunc magunkat, az Isten nem dorgalna, De midôn tûle dorgaltatunc, azért mieli, hogy ez vilagual egyûtt el ne karhozzunc. Ez fele Historiac oluasasa penig, sokszor ostor nekûlis fel indit, az bûnnec es az Isten haragianac ismeretire, mint midôn az kie nézic azokat, az kiket veszőznec, ôlnec, veztnec, fel indulnac fenýitekre, Előszór azért tanuld ezekbőlis latni, ismerni es vtalni az bûnôket.

Masodszor az értelmesecek innét eszékbe vehetik aztis : az (925) kic ő hozzá felseg-s Atya Isten Fianac, az mi wrunc Iesus Christusnakis velünk io tetet, latuan miczoda vndoc bűnökert kellett ő neki meg áldoztatni. Es érezuen bennec az Isteni oltalmat. azt, hogy az őrdög ellen mais naponkent mint őrizze azokat, folyamnac, könyörgenec szüntelen : Mind kettőt azért eszedbe vöd innetis, Aztis : hogy mint az siuo Oroszlan vgy kereng az őrdög minden ember környűl, igyekezuen kit el nyelleyen. Aztis : hogy azért íelent meg az Istenec Fia, hogy az őrdög nec czelekedetet el ronceza. Rontya kedig mais mindennap az ő hiueibe, fottig kedig azkor romol ki belőlönc, mikor fel tamazt az ő tökelletes allapattyara. Mondom az okaert tanullyanac ez felekből, mind az kitsinyec, mind az nagyoc, bár igen nagy bölczec legyenekis, naponkent. Meg emlekezuen az Christus szauarol : Az ki végig meg marad, az iduőzűl. De kic legyenec az igen nagy Bölczec, érczűc meg aztis.

Az nagy Bölczekről.

Az igen nagy bölczeken kedig, nem az ieles Deakosokat, sem az philosophusokat az okosság szerint valo bölczeket értem: Hanem az igaz értelmes Kereztyeneket, akar Deac, akar paraszt legyen, akar Predikator, akar Czaszar, Kiraly, akar firfiu es aszszony legyen, Mert az szent Iras az okosság (925 v°) szerint valo bölczeket, bár olly lenneis mint Cicero, Aristoteles, Plato, Homerus, Herodotus, Virgilius nem bölczeknek: hanem bolondoknak tartya: Azert, mert az testi okosság nem

*Istis numeribus aliquando de Turcis
maius p[er]it. Hispania. Dilectio*

LIBER VIII

com cardinale Aragonensi legato proficiscebamur, serui negligentia per noctem lucerna totum usum comburentesque Turcas adesse putantes, ac humo surgentes, ubi strati passim cubabamus, quique tepidus uita, quæ sibi primis in tenebris offerebatur, properabat. Ego subito in caueria quadam solus aliquot horas delitui, donec ueritas patefacta. Cæterum incuti æ procul à despectu hyeme, ut reliqui Aquilonares pelliti in pyriterijs agunt, potui cibos plus iusto uascentes. Miradumquid id in primis, cum metum, aromataque præter cæteros morales fructus, inuentum tamen esse castam, & absque scortis agere uitibus, pecoreque abunde olera nequaquam. Regis uestigial admodum reperi. Cura regni præsulibus, ac processibus traditur: hi tuisi à rege extemplo. l. armatorum millia suis stipendijs exhibent. Pompam sermoni præferunt, argenteis splendoresque uestitus utuntur. Dum equitat arundinæ in manu gestant, id insigne nobilitatis, quod & Germanis commune. Cætera plebes sordida, homines fœdissimi leui de causa prompti habent, idque impune licet. Iidem religiosi, magnatque pars antequanas uigilias ac sacras obeunt horas: in templis errare, aut aliud agere quam supplicare dum sacrificauerint, pro crimine ducunt. Sextam feriam lacram habent, selunioque ueneratur. Extrema est ea natio ante paucos annos, singulari & eleganti ingenio Matthiae Regis, qui uires bonas, tum Italicos magnopere adamauit, quorum commercio & adfinitate, in cultum splendidiorum omnia restituit. Nunc quibus Pannonia ab initio creuerit auspicijs, sub quibusue regibus usque in hodiernum diem fuit, quantum ex eorum annalibus licet decursus est. Longobardis inde postremo discedentibus Hunni successere, è Sarmatia Europea egressi: quorū genus in Sarmatiae descriptione narraui. Ex his postea Hungari, quasi Hlun-nari appellati. Hi siquidem anno salutis circiter ccc. duce Keue Pannoniam ingressi ad Tulnam Austriæ locū contra Romanos uictores fuere, in quo praelio dux ipse occubuit. Cui Artilla rex successit, ingenti uir animo, qui ad propagandum imperium intentus, cura Pannoniæ Budæ fratri, unde oppido nomen, delegata, ipse cum copijs in Galliam traiecit, Aurelianum quem obsecrat. Inde cum Actio duce, qui adsciuerat in societatem Theodericum Gothorum regem, tunc Galliz Narbonensis partem tenuerat, apud campos Catalaunicos, colatis signis concurrentes singularem clade adfectus est: in quo reualio Theodericus cecidit, Is-

*prioris super sebo
ingruen inuenit
rope
Lapialis
Matthias rex
Hunorum gens
Maudar.
Artilla rex
Buda oppidū ma. l. rex
Theodericus*

Egy lap Bormemisza Volaterranusból (Esztergomi érseki kt.) a Melanchtonra vonatkozó széljegyzettel :
 »Id mirabatur aliquan[do] D. p[ro]p[ri]eceptor meus philip. Melanch : Wtaberdeas.«

értheti meg az Isteni bölcseséget. Sot ellenkeznec egymással, vgy, hogy az Isteni bölcseséget bolondsagnac tarczac, viszont azis őket bolondnac tarcza.

Szoloc azért ez fele igen nagy bölczekről, kie meg wyuluan à Christusnac Lelke által, igen nagy es mély értelmet vőttec az Christus által, ki feletetet Istennec titokiarol. Mint az regi szent Atyac: Adam, Noe, Abraham, Mint az Prophe-tac, Moyses, Daud, Illyes, Eliseus, Daniel. Mint az Apostoloc szent Pál, Peter, Iancs, Mint az vtan valo Doktoroc, Ireneus, Chrysostomus, Agoston, Cyprianus, Ieronimus, etc. Mint mi időnc beli tanyitoc. Luther Marton, Philep Melanthon. Caluinus. Es ezec vtan iambor tanyito Predikatoroc, eszes wrac parasztoc firfiac es aszonyoc voltac vadrakis. Az feleket kedig mint Pilatus, Caiphas, az Phariseusoc, Papa az ő soc rebegő bekaual, kie álnokul hazugsagokat keresnec az igassag ellen, enis (925=926) nem bölczeknec, hanem vakoknak tartom, à mint az WR mondgya: Vakoc vakoknak vezeri. Kiket némis tanyitoc, Mert az WR mondgya: Hadgyatoc beket nekic, Matth. 15.

Az értelmesecknec irtam azért, ezeket, akar együgyűc, akar okossac legyenec: Hogy az ő soc kemeny és rőttenetes kisirtetekbe meg ne lankodgyanac. Ki miat ő magoc érzic (ha te nem értedis, auagy czudalodis, hogy mas nekic tanaczot ad,) hogy igen szűkeskednec gyakran gyakran nagy tanats nekül meg őkis. Auagy talam őc még inkább te naladnal.

Eszesen szoktac mondani: Mikor az eszes ember esic, nagyot esic. Mondgyac aztis. Isten őltalmazzon szegyen vallot embertül; Mert az fellyeb lát. De mondgyac aztis: Boldog az ki mason tanul. Salomon mondgya. Boldog az ki mas tanaczaualel.

Nem minden egy arant kisirtetic kedig, az kis aiandeku keuesse, az nagy aiandeku főlettebis, ha nem mindenkortis, de niha nagyokat esic, Mert az igen io egessegegis niha életibe tizszer, huzszor, vagy többszeris, (926 v°) annyira meg betegszic, hogy, halalat variac, Es ismet meg gyógyulnac: Igy az lelki ekessegekis az igen nagy bölczekis, annyira meg nehezeden sokszor, hogy oruos nekül soc keppen nem lehetnec. Még az igen io oruosis kedig maganac nem használhat betegségibe, Mert esze, ereie el fogyatkozic miatta, azértis szoktac mondani, Medice cura teipsum.

Vayha annyi eszed, ertelmed, es értéked volna hogy szaz auagy ezer bölczeknec beszedit, maga tartasat, iarasat, es minden czelekedetit eszedbe vehetned, azkor latnad, hogy egy sints tökeletes bölcz, Mert minden szem pilantasta minden dolgokban fogyatkozast saldithatnal, keuelyseget, irigyseget, mas neuetest, telhetetlenseget, Sokszor rőttenetes külső büdőketis. Ha kedig szüec titokiat által latnad, es gondolatit, es belső keuansagit nézhetned, emiat amelkodnal raytoc, es pőknedis őket. De Isten mind rea néz ezekre, ki bekeuelis túri, mert tudgya míczoda az emberi romlas.

Hogy ezeknecis irnec kedig, es nagy bőw szoual: Erre okot adanac egy nihany fő Predi-(927)katoroknak es fő barátim-

I. Cor. 2.

Optimus grauis-simus quisque confiteatur se multa ignorare, et multa sibi etiam atque etiam esse discenda. Item: Omnia scire cupere, curiosum est, duci verò maiorum rerum contemplatione, summorum virorum est putandum.

Vakoc ezec:

Az nagyokon nagy es soc kisirtet leiel.

Ha lathatnad:

Predikatoroc es jó barátim eseti.

Ha nem őrzene
az Isten Fia
houa lennenc.

nac, es io wraimnac röttenetes kisirtesec es esetec. Kic közzül nemellyec keuantanakis túlem ez fele iedzeseket. Kiket felis akarnec nagyob vigyazasra serkentení, es eszekben akaram iutatni aztis, hogy mi magunkban semmic vagyunc: De az wrban erössec, es vgyan igen erössec. ki velűnc még az őrdögökis meg győzeti, egy nap ezerszer.

Nisi Filius Dei cum Patre et Spiritu sancto, suam mansionem in nobis faciens, tanquam inuictum Caput, nos sua languida membra subinde repararet, et grassantem Diabolum reprimeret: Certe nullo momento acceptum donum vitae aeternae retinere possemus: Iuxta illud Esa. 40. Ipse dat lasso virtutem, cui non sunt vires, multiplicat robur. Fatigabuntur pueri, et deficient; expectantes autem dominum renouabunt vires et resuscitentur eis instar pennae aquilarum: Current et non fatigabuntur, ambulant et non deficient.

Nagy az mi erőtlenségűnc. De nagy az WR ereie. Szűkseg kedig mind az kettőt meg ismernűc. Az mint soc peldac mutattyac.

Gondold el, Mennyi töredesec volt az ő ideiekben: Adamnac, Noenac, Lothnac, Abrahamnac soc fele kisirtetec miat. Susannanac az halakra midőn vitetnec, Danielnec az Oroszlánoc közt A három ifiaknac az égő (927 v°) kementzebe, Daidnac az paraznasagba es kergetesben, Peternec az tömlőtzebe, Agostonnac, Ieronimus Doctornac az soc predikallas közt, Mind ezec egy mastul segitettec. Még CHRISTVS wrunkis meg köszöni az ő Apostolinac, monduan: *Vos permansistis mecum in tentationibus meis. Luc. 22.* Tű meg maradtatoc en velem az en kisirtetimbe. De enis nyugodalmas orszagot, kisirtet nekül valot szerzec ti nektec. Itis kedig vilag végezetig veletec leszec.

Tíjs azert vegyetec io neuen túlem, hogy enis ti erőttec enyít farattam, es veletec egyűt magamatis vigasztaltam, hogy az tű kisirtetec miat el ne szakadnatoc az wrnac édes igeretitűl.

De leg vtol im egy keueset Deakulis iroc: Hogy lassatoc, masis mint panaszkodíc az egez emberi romlotsagra:

Az bennűnc fogantatot bűn, mire izgat az őrdög.

Verba Sebastiani Munsteri.

Etiam si mortalis nostra natura, varijs obnoxia facta sit malis, ex primi hominis pec-(928)cato, multasque contraxerit labes primas tamen videtur tenere illa mentis nostrae instabilitas, atque animus sibi nunquam satis constans: quo malo etiam plerosque qui columnae videbantur, in praecipitium ruisse experti sumus. Siquidem postquam primus noster parens animum ab immutabili auertit protinus illum peccantem et totam eius posteritatem haec consequuta est poena, ut in nulla re quantumlibet bona, pulchra et delectabili, animus varijs aestuans cupiditatibus et desideriorum flagrans illecebris fluctuansque inter tentationum illectamenta, diu haerere velit aut possit, quin ea aliquantisper perfruitus atque ad fastidium satiatus, mox ad aliam et aliam aestuet, qua se ad horam quo-

que oblectet. Exemplo tibi esse potest panis ille coelestis quo Israelitae in deserto ad tempus pasti et saginati, rursus desiderauerunt pepones et cepas Aegyptias. Facit hoc pessimum malum et illud execrandum, ut adulter sua attaediatus, in proximi hinniatur vxorem: diues rebus suis contentus, per fas et nefas aliorum inhiet bonis. Incitatur alius Satanico hoc sessore, ut muneribus et quibus potest technis, suam transcendende-(928 v°)re conetur sortem, ut in altum subuectus gradum, caeteros veluti è sublimi despiciat loco. Et ut semel dicam, facit haec ceterrima innata pestis, ut curiosus animus semper varius sit, et gratia dei destitutus in vetita nitens, aegerrimè in vnum, certum et solidum cogi possit studium: usque adeo versipellis ille domesticus hostis semper cupit inolescere, et nullis coerceri legibus. Cum noua superueniunt, displicent vetera: et cum noua ipsa inueterauerint, rursus vetera abolita repetuntur. Iam placet illud, paulo post aliud, ut plane nihil sit haec mortalis vita, quam vanitas quaedam vanitatum. Atque cum haec ita sese habeant in rebus illis externis, quae carni blandiuntur, id quod nemo inficiari potest, mirum est, ut rursus multorum animus tam pertinax et immobilis inueniatur in rebus diuinis, quibus semel est initiatus, ut etiam omnium rerum dispendium, imò mortem ipsam subire eligat, quam sacram hanc dimittere Anchoram, et recedere à coelestibus semel susceptis disciplinis: id quod sanctorum martyrum probat exilium, carcer et sanguis. Quin et Iudaeus, sed et Turca mauult vulcano deuoueri, aut iugulum (929) sicario praebere, quam sacrum suum immutare. Vsqueadeò pertinaces reddit homines, semel ex corde suscepta deorum religio. Nec est tam effoeminatus animus in his, quae carni blandiuntur, quin pertinacior sit in his, quae dei sunt. Et laudanda quidem summopere est in homine is zelus atque haec constantia, magnisque extollenda praeconijs: sed quando est secundum scientiam, et quando est pro domino exercituum: alioquin si saniori noluerit acquiescere doctrinae et primam illam perpetuò retinere saluam, nil proderit zelus ille, imò non est zelus, sed peruicacia. Et Iudaei quidem vehementer videbantur zelare pro domino exercituum: et pro domo dei, cum Christum eius fastidirent et ad mortem usque persequerentur, sed peruersus fuit zelus ille, cum non fuerit secundum scientiam, sed procedebat ex odio rationem excoecante: vnde furore magis in illum debacchati sunt, quam dei zelo. Et in hac peruicacia in hunc usque diem, misera illa gens usqueadeò obstinata manet, ut nullis prophetarum oraculis, quantumlibet claris et apertis nullis rationibus, sed neque minis et terroribus à praecipitio et ab errore redu-(929 v°)ci possit: id quod Esaias ante futurum praedixit. Impingua inquiens, siue obstina cor populi huius, et aures eius aggraua. atque oculos eius obline, ne fortè videat oculis etc. Apud Ieremiam quoque magno in speciem zelo dicebant: Templum domini templum domini templum domini, et tamen Deus dicebat illis per eundem prophetam: Non

Vitae vanitas

*Animus pertinax
in rebus diuinis.*

habeatis fiduciam in verbis istis mendacibus. His simillimi sunt, qui humanas constitutiones, veterum decreta, et inolitas consuetudines pluris faciunt, quàm ipsa mandata Dei, excolantes scilicet culicem, et gamelum glutientes. O peruersum iudicium, et à Christiano pectore summopere arcendum. Et tamen qui eiusmodi sunt, audent dicere, se zelo dei moueri. etiam quando grassantur et tyrannice sequuntur in proximi necem, ob violatam humanam constitutionem, cuius quidem obseruantia, nec tantillum meliorem reddit animum, aut eius promouet salutem.

Mire valoc ez Deac irasoc:

Ez iambor irasat az kí érti Deakul, nagy dolgot tanulhat belőle: Az mi romlotsagainkrol, az Adamrol szarmazot bűnről, az (930) ördögnek többbiteseről azokat bennűnc. ki naponkent több több bűnre izgatton izgat: az ioba el röstít, es vaksagban es gonossagban, telhetetlenne es vakmerőue teszen. Egy arant kedig, mind nagyot, mind kitsint meg bolondítani igyekezie. Kibőlis intetűnc nagy vigyazasra, tanulasra, könyörgesre mindnyaian, De az erősec, az értelmesec leg inkab.

Vtolso Summaia.

*Ket fele kisirteti-
ről szoltuuc.*

Ezec legyenec szonc mint az ket feleknek ördögi kisirtetekről, Mondom azoknakis, kie vgyan meg vakitattac ördög miat, azoknakis kie vgyan meg vakitattac ördög miat, azoknakis kie czac rostaltatnac miattoc, ki miat amazoc vgyan el vesznec, ha az wrhoz nem térnec: Imezec iobban iobban fel ebrednec, ha az vigyazasban meg nem röstülne.

Könyörűlyön az WR minanyunkon, adgyon az vakoknakis vilagossagot; az vilagossoknakis erőt az latasra, ő neki legyen à tiztesseg, es à diczőseg mind öröcke, Amen.

IMADSAG.

VR Isten mi mennyei szerelmes szent Atyanc: Halat adunc mi te neked, az te véghetetlen nagy irgalmassagodert: Hogy midőn mi méltan meg érdemlettűnc volna, az ördögöknek öröcke valo fogsagokat, az ő kezeből ki ragadal minket, az te szerelmes Fiadnac az Iesus Christusnac győzedelme által. Es noha meg kostoltatod velűnc mostis az ördögnek gyűhősseget, De azokban nem hatz el vesznűnc. Kerűnc tégedet, à te io kedu[ed]et tarcz meg mind végig hozzanc. Es erősits meg az te szent Lelked által, hogy mijs mind enyi gyarlosaginkbannis vigyazhassuc ő ellene, Es győzedelmetis vehessűnc. Kiből te szent Fel[s]egedet mind öröcke tiztelhessűnc es diczerhessűnc, Vgy legyen.

V E G E.

SEMPTEEN, *Pinkest tayba.*
M.D.LXXVIII.

JEGYZETEK

Az *Ördögi Kisértetek* mint önálló mű, tulajdonképpen Bornemisza Péternek egy korábbi kiadványából készült különnyomat.

Első alakjában ugyanis a *Predikációk* IV. kötetében jelent meg, mint annak egyik része, úgy hogy az önállóan kiadott mű az eredeti kötetnek még a lapszámozását és sajtóhibáit is megőrizte. A két kiadás közti különbség csak az előszóban és az első lapon mutatkozik. A *Predikációk* IV. kötete 1578-ban jelent meg a következő címmel:

NEGYEDIC RESZE
AZ EVANGELIOMOKBOL, ES AZ EPISTOLAKBOL
VALO TANVSAGOKNAC.

Mellyeket a kerezty[e]neknek Gyülekezetibe szoktac predikálni
minden ünnep nap.

KIT AZ WR IESVSNAC LELKE által, az együgyű
keresztyeneknek idvösseges épületekre ira:

EZ NEGYE-
dic Resz tart, Szt
Haromvag vian
Nyoltzadic va-
sar naptul fogua
Tizen kilentzed
Vasarnapig:

BORNEMISZA PETER.
MATTH. 28.

|| *Tanyiczatoc minden nepeket meg tartani mindeneket, az mellyeket meg paranczoltam
tű nektec. Es imé en veletoc vagyoc mindennapon, mind ez világ vegezetig.*

KÓLT SEMPTEŔŐL: 1578

A *Predikációk* IV. kötetében a külön kiadás szövegétől eltérően a 647. lapon ez áll
kurzív betűkkel:

ERCZ MEG EZT.

Az *ördögi kisértetekről* leszne ide ala io falkaig beszédinc soc bñw szoual. Iollet eggyeb
Euangeliomokbannis sokszor volt emlekezet soc fele kisirtetekről, Sõt minden Euangeliom
titkon es alatomban az mi soc külömb kül mb kisirtetinket ielengetic, es azoc ellen batoritnac.
De most czac az *ördögi kisirtetekről* kezdec czuda dolgokat beszélgetni: Oka ez kedig, hogy ide
az mostani Euangeliomhoz rñndeltem, mert ittis mind az Saduceusoc, mind az Phariseusoc
kisirgetec Iduzitenket, Es nemis talaltrunc oll alkalmasos helt, houa írhatnuc ezeket.

Az *kisirtetekről* kedig, mell szukseges, hasznos, es melly draga, io ertelmet venned,
mayd meg erted mihent az kezdetit oluasod. Tudom, az kic soc kisirtetekben forognac, ha egy-
szer által oluassac, az vian tizszeris keuannyc meg oluasni. Az kic penig nem tudgyac egy
előbe izit, variac czac ideiet, ökis meg erzic mi legyen az *ördögtul kisirtetni*. Ki ellen legyen az
VVR erős varunc, paysunc, es jegyuerunc, Amen.

A 647 v° lapján pedig:

PREDIKACIOC, NAGY SOC CZVDALATOS KISIRTETEKROL.

OErdoagi, Vilagi, es Testi kisirtetekrol.

Miert hogy az kisirtetekrol valo tanusag felotte nagy sokra hasznos, szert minec elotte Predikaciokra rondolnem: Es arrol valo tanusaginknac Summaiat meg erutenuc: Az elot imez elol iaro irasomat oluasd meg io figyelmetesseguel, Es lasd meg, melly igen szukseges arrol erkeezni minden rendnec, ha olly bolcz volnais mint Salomon.

Az OERDOEGI KISIRTETEKROEL.

Elol iaro Szo

Ez ordogi kisirteteket nem annyira irtam az gyengokert, mint azokert kie magokat felotteb eszeseknec, nagy szenteknec, nagy e- » *Kiknec valoc ezec*

Innentol kezdve a kiadás szövege teljesen azonos az *Ördögi kisirtetek* címen kiadott különnyomattal.

Az első előszóból tehát kiderül, hogy a *Predikációk IV.* könyve és vele együtt az *Ördögi Kisirtetek* 1578 pünkösdi (május 18) táján jelent meg, ha az előszó keletkezését a nyomdai megjelenés idejére tesszük. De már Schulek megállapította (102), hogy a szerző anyagát több mint egy esztendővel azelőtt összeszedte, mert a *Négy Könyvecske III.* 193 v° karaján már ezt olvassuk: »A kisirtetekről bőven nagy dolgokat találasz Negyedik részében az én postillámnak, 19. úrnapiján pinkesd után.« Már pedig B. P.-nek ez a műve 1577 pünkösdjén (május 26) jelent meg.

A mű kiadásához, mint az előszó tanúsítja, Gutti Ország Borbála adta a pénzbeli támogatást, aki korábban Török Bálint fiának, Ferencnek felesége volt, majd ennek halála után gróf Salm-Eck Ecchius (Eggen) grófhhoz ment nőül, de mikor az *Ördögi Kisirtetek* megjelennek, már ez az ura is meghalt. Salm Julius, az elhalt férj öccse volt Sempte ura és B. P. pártfogója, mikor a könyv kijött, s így neki kellett a botrányt levezetnie, melyet a mű mind az udvarnál, mind az eklézsiában előidézett.

A botrány okait, lefolyását már leírta Schulek Tibor jeles művében.¹ Itt csak arra emlékeztetünk, ami a könyv történetére nézve fontos. Salm Julius familiárisát, Osztopáni Perneszi Andrást elküldi a szerzőhöz, hogy nyomdai felszerelését elvegye, a mű példányait elkobozza és őt magát Sempteről kiutasítsa. Mindezt Perneszi *Választétel* című írásából tudjuk. A legfőbb ok, hogy a Prágában időző Rudolf császár sértve érezte magát, mert személyéről is szó esik a könyvben és — Schulek feltevése szerint — mert B. P. a. Danckát ostromló Báthory István ellen küldött császári segítség vereségét Isten büntetése gyanánt tünteti fel. B. P.-nek azonban sikerült időt és haladékot nyerni azzal, hogy egy luteránus paptársából, jórészt alárendeltjeiből álló ítélőszék döntését kérte, amibe a gróf bele is ment. Az ítélőszék össze is ült és felszólította B. P.-t, hogy vonja vissza könyvét. Ellenkező esetben papi tisztét le kell tennie és Sempteről el kell takarodnia. Mindez Schulek bizonyítása szerint 1578 októberje előtt játszódott le. B. P. egy ideig hajlandó elfogadni a visszavonásra vonatkozó döntést, de végül is alkudozni kezd és a döntés szövegének módosítását kéri, amire Salm gróf rá is áll. De erre Bornemisza végleg megkeményszik, és a visszavonást megtagadja, mire a gróf hat évi szolgálata után száműzi a vágvölgyi Sempteről, télvíz idején, »hideg, fagyos esőbe, félesztendő kicsi szoptató gyermekkéivel együtt.

Menedéket Balassi Istvánnál, Balassi Menyhárt fiánál talál, Detrekőben (Pozsony m.). Itt adja ki *Predikációinak V.* kötetét, 1579 februárjában. És mintegy kihívásképpen, szembeszállva az egész közvéleménnyel, kettévágja a *IV.* kötetet és az első részt is külön, az *Ördögi Kisirteteket* is külön kiadásban teszi közzé, mindkét résznek címlapján és kolo-fonján Semptét és az 1578. dátumot tüntetve fel.

¹ Bornemisza Péter: Sopron—Budapest—Győr, 1939.

PredikacioC Nagy SOC CZVDALATOS KISIRTETEKROL.

OErdoagi, Vilagi, es Testi
kisirtetekrol.

Miert hogy az kisirtetekrol valo tanusag felotte nagy sokra hasznos, szert minec elotte Predikaciokra rondolnem: Es arrol valo tanusaginknac Summaiat meg erutenuc: Az elot imez elol iaro irasomat oluasd meg io figyelmetesseguel, Es lasd meg, melly igen szukseges arrol erkeezni minden rendnec, ha olly bolcz volnais mint Salomon.

AZ OERDOEGI KISIRTE- TEKROEL.

Elol iaro Szo

Ez ordogi kisirteteket nem annyira irtam az gyengokert, mint azokert kie magokat felotteb eszeseknec, nagy szenteknec, nagy e- » *Kiknec valoc ezec*

Az Ördögi Kisirtetek első kiadásának első lapja

Erről ő maga is ír Máriássy Pálnak 1580 febr. 18-ról keltezett levelében. Írja, hogy két példányt küldött az *Órdogi Kisértetek*ből Máriássy azon ismerőseinek, akik erre kérték, Máriássynak pedig két olyan kötetet, ahol a két részt külön kötötték: »Kibe miért hogy bizontalan vagyoc, azért im oda kültem az könyueket Kettőt annac az ki rea kerte kdet. Kednec megis egyet kültem azbolis az kube minczenec az kifirtetec, De az mellet egyet kültem ugy is az mint külön kötöttec az kifirtetrol ualot.«¹

Az első rész különnyomatából eddig két példányt ismerünk: egy teljeset a budapesti Egyetemi Könyvtárban, egy csonkát a dunántúli ref. egyházkerület pápai könyvtárában őriznek (vö. Szabó Károly RMKt. I. 147).

Az egyetemi könyvtári példány mindenben egyezik a teljes kötet első részével egészen a 645. lapig. Itt kezdődik az átszedés: két sor a következő lapról már idekerült, hogy a 646. lapot jól el lehessen rendezni. Ezen a lapon azonban kimaradt az őskiadásnak ez a szövegrésze:

»Most ezeket nem szaporituan, czac egy dologrol leszen immár tanusagunc, De igen bő szoual: az **ÓRDÖGI KISIRTETEK**RŐL. Kiket időuel keuesenkent oluas meg, es igen nagy czuda dolgokat, es felőtte nagy hasznosokat talalsz benne. Vgyan ot meg értheted az okat, miért irtam ez Euangeliom mellett arrol annyi soc dolgot, de azokat touabra halazzsuc, most mit tanulanc azt lassuc.«

A lerövidített kiadásban ebből csak ennyi maradt: »Most lassuc mit tanulanc«. Ezután következik az IMADSAG című szöveg, mely valamennyik kiadásban azonos, de az apró kurzívval szedett záró megjegyzés, az »ERCZ MEG EZT« című, a következőképpen rövidül meg:

ERCZ MEG.

Oda fel emlekeztem vala hogy az órdogi kisirtetekről lenne ez vtan szonc. Azt meg talalod ez vtan valo irot könyuünkben. Az ki arrol nemelly Postilla mellett vagon. Azt nyiluabban es mas rendben wyiobban kellett ki adnom. De miért hogy bőweb szoual kellett lenni, mas könywbe külön találod meg.

VEGE

SEMPTEN Pinkest tayba, 1578.

Itt arra céloz a szerző, hogy a teljes szövegében meghagyott előszóban elolvasásra ajánlotta a kis Török Istvánnak az *Órdogi Kisértetek*et. Ezért most meg kell magyaráznia, hogy ebben a kötetben mégsem hagyta benne, hanem bővebb szóval, vagyis más előszókkal külön könyvben adta ki.

A teljes mű, a *Predikációk IV.* kötetének leválasztott második része már az első kiadásban az *Órdogi Kisértetek* alcímet viselte.

Ennek a leválasztott második kiadású *Órdogi Kisértetek*-nek egyetlen példányát jelenleg a dunántúli református egyházkerület pápai könyvtárában őrzik (azelőtt: pápai református kollégium könyvtára).

De ez a példány is a háború óta a legújabb időkig lappangott és kiadványunkhoz csak a könyvtárban őrzött másolatot használhattuk, mely elég pontosnak látszott.

E másolat szerint a különnyomat címlapja az, melyet kiadványunk elején hoztunk: utána következik a Perneszi ellen írt előszó teljes szövege, majd egy vallásos elmélkedés, melynek azonban csak egyetlen levele volt meg a pápai unikumban. Ezeket fentebb közöltük.

Kéziratunk sajtó alatt állott, mikor arról értesültem, hogy a lappangó unikum megkerült. A könyvtár igazgatója, Pongrácz József a példány állapotáról azonban a következő értesítést adta: »Meg kell írnom, hogy példányunk eleje hiányzik, amint azt Szabó K. is jelzi R. M. K. ill. szám alatt. Van beragasztva egy nyomtatott másolati pél-

¹ Ld. a levél mellékelt hasonmását, melyet különben Schulek fedezett fel és közölt, 128. l.

dány; hogy ki készítette és mikor, nem tudjuk. Példányunkba Szabó Károly írásával azt olvashatjuk, hogy »Teljes példánya a pesti m. kir. egyetem ktárában«. Már többen keresték ezt a budapesti teljes példányt, de még nem akadtam olyanra, aki látta volna. Zsinka és Ortutay végül is Pápához fordultak. Azt sejtem, hogy a mi címlap és előbeszéd-másolatunk erről a budapesti példányról készült, amikor az még nem lappangott.

Ebből tehát kiderül, hogy ma már csak a pápai újlag nyomtatott és kéziratilag is leírt másolatokból ismerjük az eredeti példány bevezető részét, tehát a Perneszi ellen írt levelet és a vallásos elmélkedés töredékes részét és a címlapot is. Ez utóbbi valószínűleg nem is egészen hiteles, mert Szabó Károly maga mondja (RMK. 148), hogy a nyomtatás helyét és keltét ő maga írta oda Perneszi válaszirata és a külön kiadás kolofonja alapján.

Különös csak az a dologban, hogy Szabó Károly saját állítása szerint látta volna az egyetemi könyvtár példányát, viszont a Régi Magyar Könyvtárban meg sem említi. Mivel azonban a bevezető részek csak hiteles szöveg alapján készülhettek, kénytelenek vagyunk az elveszett példány megkerültéig a másolatoknak hitelt adni és szövegeinket azok alapján közzétenni.

A pápai példány második töredékes előszavának hasonmása az Orsz. Széchényi Könyvtárban is megvan.

Viszont a Predikációk IV. kötetének teljes kiadása, ahol az *Ördögi Kisértetek* befejező rész gyanánt húzódik meg, több példányban ismeretes.

1. Budapesti Egyetemi Könyvtár. Ez a legteljesebb példány, de nyolc levél (661—688) ebből is hiányzik.

2. Református Theológia könyvtára, Budapest. A kötet vége a 921. laptól kezdve hiányzik.

3. Tiszai Ref. Egyházkerület sárospataki nagykönyvtára. A kötet elejének egy része és vége (809—930) hiányzik. A kötetet Pap Károly pálfalvi lakos ajándékozta a könyvtárnak 1865 máj. 6-án. A régi tulajdonosok bejegyzései mutatják, milyen élénk figyelemmel olvasták. A XVI. században a 674. lapon beírták: »En raitamis affelé beteg[seg] volt A° 1573, hogy vgy teczet mint ha hol nyar'on futetek volna es forro wizbe fwzt[ek] volna de iften [fe]jgetfegebul ki szabadultam belöle.« Ugyanez a széljegyzetező szlovák jegyzeteket is írt be a könyvbe és a 810. lapon levő varázslással kapcsolatban latinul jegyzi meg: »NB. Vidi tale Butyrum cuius videbatur sudasse sanguinem. 1593.« Egy második széljegyzetező 1683-ban beírja, hogy a törökök Bécs alá vonultak.

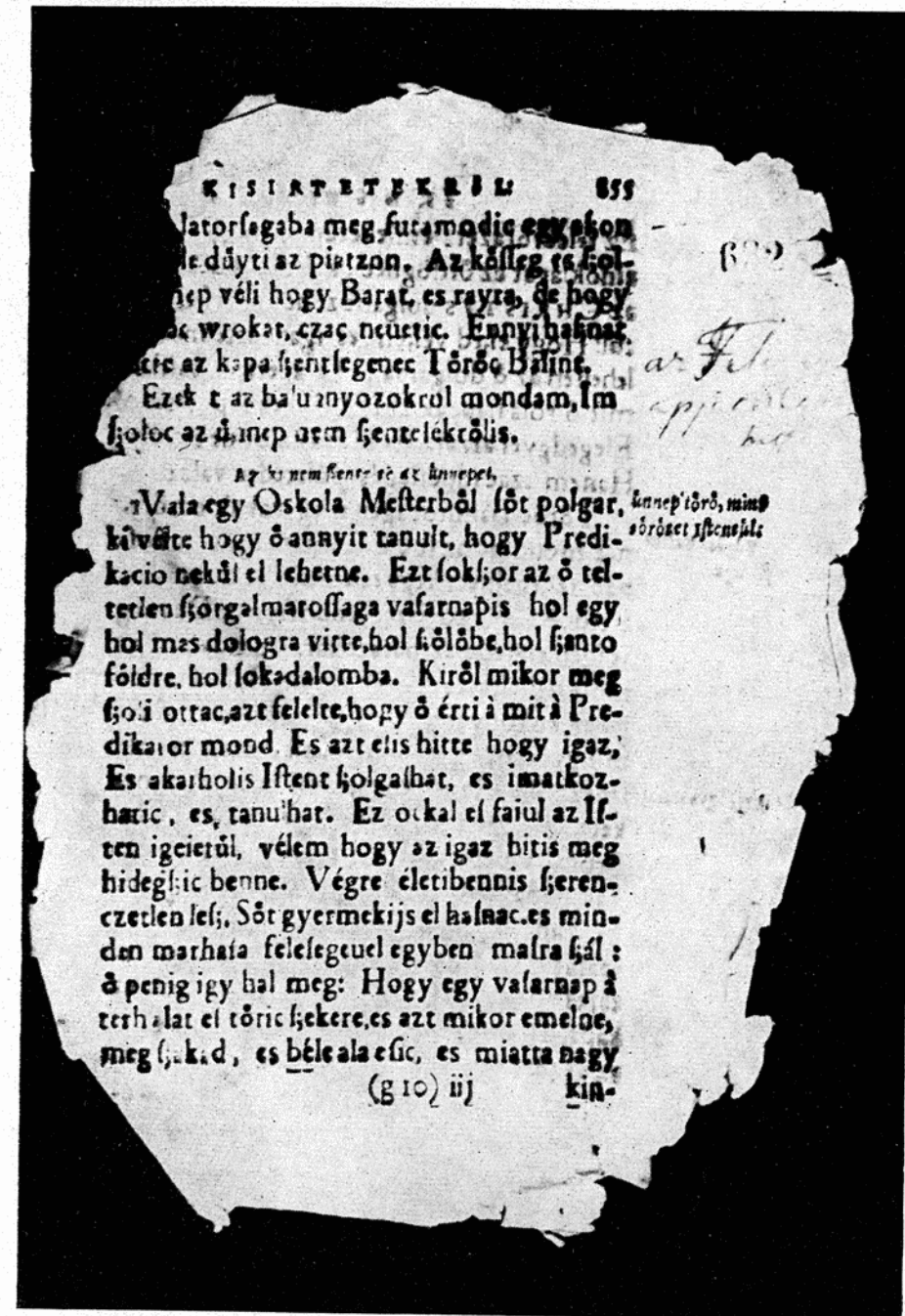
4. Uo. egy erősen rongált példány, melyből az előbbi példány hiányait a lehetőség szerint pótolták. A duplumnak tekintett többi lap az Orsz. Széchényi Könyvtárba került. Ezek: 71—73, 78—104, 109—119, 121—229, 231—381, 384—416, 422—423, 425—432, 434—437, 440—464, 466—467, 469, 471, 473, 477—479, 481—504, 517, 529—556, 573—603, 618—633, 636—640, 645—648, 653—656, 669—673, 676, 678, 682—683, 689—709, 714—715, 717—720, 722—723, 725—728, 733—736, 738—776, 781—784, 787—788, 790—792, 799—800, 805, 808—811, 813—824, 826, 829—844, 846—847, 853—855.

Erről a kötetről Harsányi István azt állította, hogy B. P. saját példánya volt, az író bejegyzéseivel (Theol. Szemle 1925, 161). Ezt a feltevést szerintem egy bejegyzés csakugyan igazolja. Ez a 855. lapon van, ahol B. P. Török Bálint paráznaságait meséli el; többek közt azt, hogy Budán a piacon »dűtött le« egy asszonyt barátruhában. Mikor a nép urát felismerte, csak nevetett rajta. Itt olvassuk a lapszálen Bornemisza jól felismerhető írásával: »az Felesege apjatis... hittak«. (Vö. hasonmásunkat.) A bejegyzés csak a szerző emlékezése alapján kerülhetett a példányba.

A többi széljegyzet, s így az is, amelyet Harsányi B. P.-nek tulajdonított, mind egy Szöllősi József nevű nagyszombati pap kezétől származik (ld. a 287 v° és a 840 v° jegyzeteit). A zárólapon az adományozó neve, Székely András és neje és az 1668. dátum olvasható. Az egyik bejegyzés arról tanúskodik, hogy még a következő században is akadtak luteránus papok, akik használták ezt a rossz hírű könyvet predikációik előkészítésénél: »Ez en predikaciomat kezdem nagy szombati Eklesiában levő tiztemben es hivatalomban istenem segedelme velem leven. kegyelmessegebul Elis vegeztem az mind lelkem ismereti engete...« (840 v°). Az 500. levélre jegyzett szerelmes verset kiadta Harsányi István IK. 1925, 92.

5. Szabó Károly (RMKt. I. 146) említi, hogy a gömöri evangélikus esperesség könyvtárában Csetneken is volt egy csonka példány (1—872. l.), továbbá az Erdélyi Múzeumban egy, melyből azonban az *Ördögi Kisértetek* hiányoznak (149—516.).

B. P. egyik megjegyzése szerint művét »nhiány egyéb nyelvekre is« lefordították és »eliuta nagyurak és császárok eleibenis.« (Schulek 107.) Így nem lehetetlen, hogy valamelyik ausztriai vagy német levéltárból egyszer még előbukkan egy ilyen fordítás, ami nem csekély érdekességű lelet lenne.

Az *Ördögi Kisértetek* egy példánya Bornemisza sajátkezű bejegyzésével: »az Felesege apjatis... hittak«

LOCORVM
COMMVNIVM COL
LECTANEA:

A IOHANNE MANLIO PER
multos annos, tum ex Lectionibus
D. PHILIPPI MELANCHTHONIS,
tum ex aliorum doctissimorum viro-
rum relationibus excerpta, & nuper
in ordinem ab eodem redacta,

iamq; postremum re-
cognita.

IN QVIBVS VARIA, NON

solum uetera, sed in primis recentia nostri temporis Exam-
pla, Similitudines, Sententiae, consilia, Bellici apparatus,
Stratagemata, Historiae, Apologi, Allegoriae, Saecula, & id
genus alia utilissima continentur: non solum Theologis, lu-
cris peritis, Medicis, & iudicibus, uerum etiam

Reipublicam bene & feliciter admi-
nistraturis, & ceteris eum pri-
mis necessaria.

Cum Praefatione D. SIMONIS SVLC-
RI, Acad. Basilien. Rectoris: & Rerum
atq; uerborum Indice copioso.

FRANCOFVRTI ad Moenum, per Petrum
Fabricium, impensis Sigismundi Feyrabendi
& Simonis Huteri.

1566.

Bornemisza Péter külföldi rémtörténeteinek főforrása:
Melanchton közhelyeinek Manlius János által összeállított gyűjteménye

Az, hogy az *Ördögi Kisértetek* külön kiadása ilyen ritka unikum lett, mutatja, hogy B. P. vagy igen kevés példányszámban adta ki, vagy ami példányt maga körül eladott és elajándékozott, a kortársak, vagy a későbbi nemzedékek megsemmisítették, hiszen olyan megdöbbentő realizmussal írott adatok láttak benne nyomdafestéket, hogy még a modern korban se igen merték kiadni. Pedig az újrakiadás gondolata már régóta kísértett. Inceze Gábor *A reformáció és ellenreformáció korának ... írói c.* gyűjteménye második kötetének (Alvinczi Péter) hátlapján már hirdeti, hogy a »negyedik kötet Bornemisza Péter *Ördögi Kisértetek* című munkáját adja teljes egészében.« Stoll Béla szíves közlése szerint pedig a Magyar Élet könyvkiadó is tervbe vette a kiadást, sőt a Széchényi Könyvtár őrzi a külön kiadás előszavának modern betűkkel kisértett szövegét is.¹

Annyi bizonyos, hogy a puritán ízlésű XVI. századi protestáns világ semmiképp se bírhatta el ezt a brutálisan őszinte könyvet. Az a társadalom, mely nem tűrte el az alapjában igen szemérmes kifejezésű Balassi Bálint szerelmes verseinek megjelenését, hogy engedte volna meg a nemi élet eltévelyedéseinek és a főúri osztály romlottságának ilyen gátlás nélküli ábrázolását?

Máriássyhoz írt levelében maga B. P. is beismeri, hogy minden írását elszenvnednek, de »ez egyet mais kerik hog' el titkolnam«. Sőt maga is úgy tartja, hogy csak a bűnös embereknek való, akik magukba szállni tudnak: »Jollehet en magamis azt itelem felöle, hog' czack az felekne ualo az kie annira meg ismertec magokat mint Daudi, Magdolna, Peter, Zacheus, amaz toluai, kie az ő nagy terhec alatt, tuttac mi izü az Wr Chrs' fizetelseis az ő bünökert. Ezec noha ritkac, mind az altal en czak keuefnekis inkab akartaim keduef-kedni hog' nem az vilagnak.«

Míg a reneszánsz optimista alkotó lendületében ittas Itália nem sokat törődött a középkor naivul megszemélyesített és mindenbe beleavatkozó ördöggépével, a német lutheri reformáció valóságos ördöggkultuszt teremtett maga körül. Luther asztali beszélgetéseiben, predikációiban, teológiai műveiben szüntelen ott lebeg a kísértő ördög személyes, számtalanszor érzékileg tapasztalt alakja, úgy hogy katolikus oldalról nem egyszer éri a lutheri tanokat a manicheizmus vádja. Van olyan tudományosan bizonyított állítás is, hogy még a *Faust-Buch* címen ismert népkönyv is Lutherék ellenfelei által kiesztelt paródia.² A *Theatrum Diabolorum* idézi (23/b) Luthernek a tanítását, hogy az ördög mindenütt jelen van: »Das hat euer Lieb ... oft gehört, dass der Teufel allenthalb umb die Menschen ist, an Fürstenhöfen, in Häusern, auf dem Felde, auf allen Strassen, in Wasser, in Hölzern, in Feuer, da ist alles voll Teufel.«

De kutatásaim alapján azt kell állítanom, hogy B. P. lidércenyomásszerű ördöghite nem Luther műveinek olvasásából kapta főtáplálékát. A magyar predikátort elsősorban, döntő erővel Wittenbergben, Melanchton környezetében, az ő katedrája körül, tanítványai között szállta meg ennek a mindenütt jelenlévő, az emberre szüntelenül leselkedő, testi és lelki gyötrelmeket keltő személyes ördögnek a képe s azóta, ami baj, szerencsétlenség éri, ami bűnösnek érzett vágy támadt benne, azt mind az őt állandóan kísértő ördög művének tulajdonította és ez a szinte monomániává fejlődő szemlélet bírta rá arra, hogy éveken át gyűjtse az adatokat, hogy a »rötenetes« ellenség elleni küzdelemre önmagát és híveit erős tse, buzdítsa.

Már egy korábbi könyvemben (Balassi B. 17. l.) felhívtam a figyelmet arra, hogy Bornemisza Péter egyik széljegyzetében, melyet kedvenc enciklopédiájába, Volaterranus *Commentariorum urbanorum octo et triginta libri*, (Basileae 1530) c. művének (Esztergomi érseki kt.) 88. lapjára írt, megemlíti, hogy Melanchton tanára volt Wittenbergben. Itt a *Pannonia* c. fejezetben, ahol a Mátyás király alatt Magyarországon megfordult szerző magyar úti emlékeit mondja el, többek között azt állítja, hogy a magyar ifjúság szemérmesen él és a szajhákától tartózkodik: »inuentum tamen esse castam, et absque scortis agere«. Itt fűzi be B. P. a lapszélre: Id mirabatur aliquando Dominus Praeceptor meus philippus Melanchton Witabergae (Ezen csodálkozott valamikor tanárom Melanchton Fülöp Wittenbergben; vö. fényképhasomásunkat).

Sajátságos, hogy ezt az utalásomat B. P. újabb életrajzírói és magyarázóí nem vették figyelembe és továbbra is más vagy közvetett adatok alapján keresték, hol járt B. P. német földön (vö. Irod. 1952, 522 és 1953, 92). Ő maga a *Folio-postillákban* írja, mint csodát, hogy Isten »ezek után tanuláért Német és Olasz országra költség nélkül

¹ Talán ennek egy levonata került a pápai unikum élére és a kiadás tervezőinél veszett el az eredeti teljes példány?

² Eugen Wolff, *Faust u. Luth r.*, Halle 1912. Ez a szerző idézi Pázmányt is, aki 1590 táján hallotta, hogy közvetlenül Luther halála előtt egy nagy juhászutya jött be a haldokló szobájába, mire Luther felkiáltott volna: Schon so schnell! (127. l.)

indított, csak nyolc forinttal, és tartott köztük nyolc esztendeig minden külső segítség nélkül kazdagon, és ismét ki hozatott velem csak nyolc forintot» (Schulek 389).

Wittenbergi tartózkodását az 1557. év elejéig tehetjük, ha elfogadjuk azt, hogy fül-tanúja volt a Melanchton házaspár cívódásának. Melanchtonné ugyanis ebben az évben halt meg. A nagy predikátor humanista különben 1518-tól haláláig, 1560 április 19-ig megszakítás nélkül Wittenbergben tanított. Kapcsolatai a magyar protestáns diákokkal és tanárokkal ismeretesek (vö. Fraknói, Századok 1874, 149 és ugyancsak ő: *Melanchtons Beziehungen zu Ungarn*. Bp. 1874).

Azt is igazolhatjuk, hogy B. P. Melanchton katedrájáról hallhatta azoknak a rettenetes történeteknek túlnyomó részét, melyek a szerző szerint magyar földön kívül eső országokban estenek. Melanchtonnak ugyanis szokása volt teológiai és morálfilozófiai előadásai között történeteket belefűzni, melyeket vagy hallott vagy maga átélt. Olykor levelezői is közöltek vele ilyeneket. Mindezek azonban nem vesztek el az utókor számára, mert minden szavát áhitattal leső diákjai közül, úgy látszik, többen lejegyezték. A *Corpus Reformatorum*-beli nagy kiadásának 20. kötetében a múlt században ki is adtak egy ilyen kéziratos gyűjteményt volt hallgatója, Wericus Vendenheimer kézirataiból *Historiae quaedam recitatae inter publicas lectiones* címmel.

De már két évvel Melanchton halála után, 1562-ben egy másik hallgatója, Manlius (Mennel?) János sajtó alá is rendezte efféle jegyzeteit, megtoldva több más forrásból eredő példákkal. Az első kiadás Bazelben jelent meg, 1562-ben (Használtam a Ráday-könyvtárban, E. Enc. 1026), de utalásaim jórészt az 1565-iki kiadásból valók (Egyet. Kt. Ca 452, több lapja hiányzik): *Locorum communium collectanea: a Johanne Manlio per multos annos, tum ex lectionibus D. Philippi Melanchtonis, tum ex aliorum doctissimorum virorum relationibus excerpta, et nuper in ordinem ab eodem redacta, iamque postremum recognita; in quibus varia non solum vetera, sed in primis recentia nostri temporis Exempla, Similitudines, Sententiae, Consilia, Belli apparatus, Stratagemata, Historiae, Apologi, Allegoriae, Sales, et id genus alia utilissima continentur: non solum Theologiae Iurisperitis, Medicis, studiosis artium, verumetiam Republicam bene et feliciter administrantibus, cognitum cum primis necessaria. Cum praefatione D. Simonis Sulceri, acad. Basiliensis Rectoris et Rerum atque verborum Indice copioso*. Budissinae (Bautzen) Per Ioannem Wolraab Anno 1565.¹

Manlius művét Miksa cseh és magyar királynak ajánlja. Sulcer Simon előszavából pedig kiderül a mű evangélikus tendenciája, melynek külön érdeme, hogy nem hagyta elveszni Melanchton aranymondásait: »Ez a tudós és tisztességes férfi, Manlius János, tanárától számos éven át keményen dolgozott, hogy amiket tőle, mint hű hallgatója és megfigyelője hallott, így összeállítsa, és a hű betűk őrzésére bízva, azért, hogy magának és majdan másoknak is rendelkezésére álljon: különösen mert észrevette, hogy Fülöpnek ezek a munkái nem jelennek meg és sokan nem híven őrizték meg.«

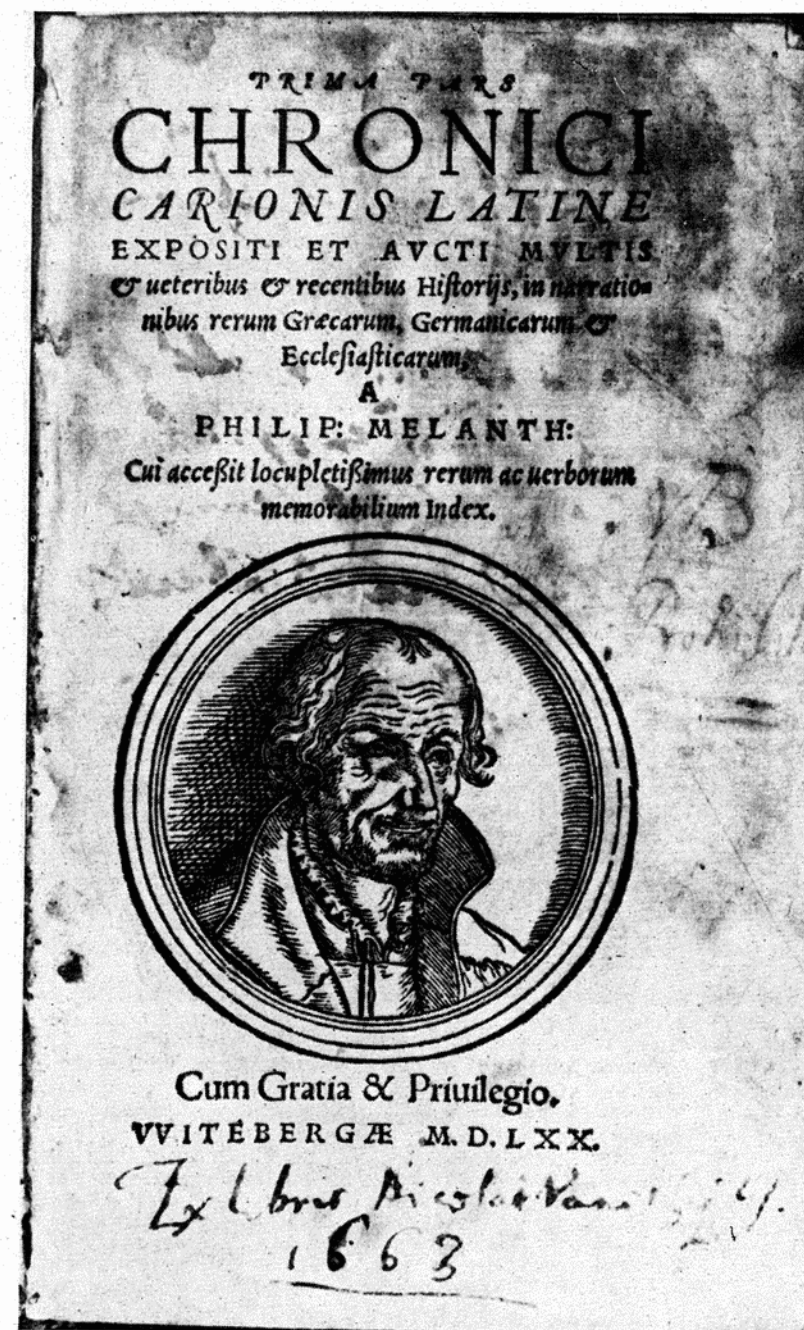
Alábbi jegyzeteink szövegszerűen tanúsítják, hogy Manlius könyve Bornemisza legkedvesebb olvasmányává lett. Egy-két kivétellel valamennyi németországi, ausztriai, sőt legtöbb olasz és antik »története«, »lőtt dolga« ebből a könyvből származik. Végh Ferenc (Irod. 1952, 521) nem elégszik meg azzal a különben pontosan nem idézett nyilatkozatával, hogy Isten »tanulásért Német és Olaszországra« indította, hanem egy egész németországi körutat állít össze a Wittenbergben, Grimmenthalban, Tübingában, Jénában, Freybergben és Regensburgban történt eseményekről és útja bizonyítékául felhozza azt a sok érdekes ördögi históriát, tanító elbeszélést és pletykát, melyet »a kor Németországából összehord.« Ezek a példák pedig dátumaikkal együtt valamennyien Manlius könyvéből valók.

Koltay-Kastner tanulmányában (Irod. 1953. 96) főleg az olasz útra vonatkozólag gyűjt össze adatokat ezekből a történetekből, melyeknek azonban nagy része szintén Manliusból származik: így a VI. Sándor pápa jellemzése, a Tosca-téma ősi alakja, Vicenza Velence fennhatósága alá kerülése, egy bíboros legyilkolása egy római templomban, a török császár és a velencei képviselő esete, a Dürer önkritikájára vonatkozó adat és a lovukat az úrvacsora-kenyérrel etető martalócok megkövesülése.

A források pontos ismeretében most már elkülöníthetjük azokat a történeteket, melyeket tényleg emlékeinek tekinthetünk, de van B. P.-nek nem egy adata, mely úgy látszik, csakugyan német, főleg wittenbergi tartózkodásának emlékei.

Így alighanem ő maga, vagy legalább is diáktársai lehettek jelen annál a jelenetnél, mely Melanchton házasságát keresztyén szimbolizálja s melyet Végh Ferenc idéz

¹ Mivel az Egyetemi Könyvtárban őrzött példány közben eltűnt, hasonmásunkon az Orsz. Széchényi Könyvtárnak egy 1566. frankfurti kiadását közöljük.

Carion-Melancthon világtörténetének címlapja Melancthon arcképével

Wittenbergben hallhatta azt az adatot is, hogy V. Károlyt mennyire meglepte Melanchton (Irod. 1952, 522), tévesen az Ö. K.-be helyezve, holott ez a Folio-Postillákba esik (535. l.) igénytelen külseje. És bár Manliusnál többször szerepel a varázsló Joannes Faustus históriája, nincs meg nála annak a névtelenül idézett wittenbergi diáknak az esete, aki részegségében szerződést kötött az ördöggel és csak nagy küszködés árán szabadult ki karmai közül (Ö. K. 811; Koltay-Kastner ezt a Faust-történettel azonosítja, 94. l.). Bár valószínű, hogy nem ismerjük B. P. összes olvasmányait, lehet, hogy ezt a történetet csakugyan a wittenbergi diákok körében szedte fel.

Még több élményértéket nyernek így azok a feljegyzések és esetek, amelyeket Koltay-Kastner mindezek felül olasz utazásainak emléke gyanánt állít össze. Ezek határozottan nagyobb számban vannak, mint a németországiak.

Felvetődik a kérdés, vajon B. P. nem saját fülével hallotta-e ez elrettentő történetek egyikét, másikat? Ha a Vendenhaimer féle kézirat anekdota-anyagát a Manliuséval összehasonlítjuk, meg kell állapítanunk, hogy Vendenhaimer példának legnagyobb része megvan Manliusnál, ami hitelességét igazolja. Viszont B. P. és Manlius szövegei között oly sűrű és oly pontos az egyezés, hogy itt csak olvasmányoszerű felhasználásra gondolhatunk és talán csak a wittenbergi diák ördögi szerződésének története az egyetlen német vonatkozású história, melyet esetleg Melanchton szájából hallott a magyar predikátor. A többi esetben, ha a katedráról hallotta is ezeket az elrettentő és épületes történeteket, kényelmesebbnek találta Manliushoz fordulni, akiben bizonyára felismerte Melanchton hangját és szellemét.

De Manlius olvasása még más tekintetben is hozzájárult az *Ördögi Kisértetek* megírásához. Melanchton tanítványa ugyanis megkísérelte, hogy ezt a »locus communis«-műfajt, ahol igen sokszor a rövid történetek első személyben, mintegy Melanchton szájába adva hangzanak el, bizonyos rendben csoportosítsa. A rend pedig a dekalóg tíz parancsolata s így kapunk olyan anekdotákat, melyek a bálványozás, értsd a római liturgia, képtisztelet, búcsújáróhelyek kultusza stb. ellen bizonyítanak, majd olyanokat, melyek az istenkáromlókat érő csodás büntetéseket, végül az ünnepnapot nem tisztelőket, a szülők tiszteletének parancsa ellen vétőket, de legfőképpen az ötödik, hatodik, hetedik parancs ellen bűnözőket, tehát a gyilkosokat, paráználkodókat és tolvajokat legkülönösebb és legsodálatosabb bűneit és azoknak súlyos bűnhődését ábrázolják. Valószínűnek tartom, hogy maga Melanchton is dekalóg-magyarázataihoz idézte e történetek nagy részét.

Az *Ördögi Kisértetek* hatodik részében is könnyű felismerni Manlius művének vázlatát. Bár a kísértetek között a paráználkodás elemzése foglalja el a főhelyet, ebben a hatodik részben B. P. maga jelzi, hogy a tíz parancsolat fonalát követi (663 vo): »Ez hatod rendben kedig olly historiákat mondunk, melyek megjelentik az ördögnek sokféle igaztást minden bűnre, amellyeket Isten megtiltott az ő törvényébe az tíz parancsolatban. Mint az bálványimádás, hamis esküvés, ünneptörés, szülők nem tisztelése, az gyolkosság, az paráznaság, az orzás, az hazugság.«¹ S itt a történetek valóban a Manlius rendjében következnek, sokszor lapról lapra, több-kevesebb kihagyással, bár mindenütt saját gyűjtéséből és tapasztalataiból szerzett anekdotákkal és észrevételekkel keverve.

De Melanchton anekdotázó kedvének hatása talán még mélyebben gyökerezik B. P. lelkében. Maga az a gondolat, hogy így különféle elrettentő, vagy épületes példákkal támassza alá morális leckéit, sajátosan melanchtoninak látszik: ez a »locus communis«-gyűjtés és idézés a humanista collegiumokból kijutott a wittenbergi katedrára, s míg Franciaországban a szkeptikus Montaigne egyszerű kritikai esszéi fakadtak ki belőle, Luther világában az ördög elleni harc fokozásának szükségét igazolták vele. Melanchton példái ugyanis számtalanszor kézzelfoghatólag, érzékileg igazolják az ördög tényleges közbelépését: a gyilkost sugallják, ösztönzik töprengése közben, ügyvéd képében segítségére jön az ártatlanul vádlottnak, hogy elragadja a hamis tanút, úgy vezeti az események fonalát, hogy egy bűnből a bűnök halmazata fakadjon és Melanchton nem egyszer végzi történeteit azzal a megjegyzéssel, mint Bornemisza, hogy mindebből látszik az ördög elkeseredett gyűlölete az emberi nemmel szemben, sötét ravaszsága és állandó ébersége.

Itt kell foglalkoznunk Turóczi-Trostler József egyik állításával, ahol a jeles irodalomtörténész B. P. főforrásának a S. Feyerabend *Theatrum Diabolorum* c. német ördög-antológiáját vélte felismerni, anélkül, hogy közelebbről bizonyította volna tételét: »Hogy még az érettebb Bornemisza is milyen feltétlen lekötözöttje a protestáns humanizmusnak, erre nézve van egy kézzelfogható bizonyítékunk: ördöghitének egyik kiapad-

¹ Majdnem szóról szóra elmondja ugyanezt még egyszer a 774 v° lapon, ahol a bevezető összefoglalást még egyszer megismétli. Bornemisza leggyengébb oldala a szerkesztés!

hatatlan forrása, az egykorú demonológiai irodalom hatalmas német emléke, a S. Feyerabend-féle *Theatrum Diabolorum* (1569). (A magyar nyelv felfedezése. Bp. 1933, 83.). Már Schulek kételyeit fejezte ki ezzel az állítással szemben (440), és valóban azt kell mondanunk, hogy pontos, szövegszerű átvételről seholsem beszélhetünk és ha egyezések a magyar predikátor és a nagy ördög-enciklopédia között előfordulnak is, ezek mindig közös forrásra mennek vissza. Mindamellett a *Theatrum Diabolorum* kitűnő segítséget nyújtott számunkra, mikor B. P. olvasmányait kerestük és alábbi jegyzeteinkben is többször idézzük, amikor az eredeti olvasmányra nem tudunk visszanyúlni. Feyerabendék ugyanis legtöbbször megjelölik, honnan veszik anyagukat, de ezt az anyagot nem mindig lehet ma Magyarországon fellelni.

A Manlius-féle példák közül nem egyet megtalálunk a *Theatrum*-ban is, de ilyenkor a foliáns visszaül Manliusra, aki egészen bizonyosan B. P. kezében volt a mű írásakor: sokszor egész lapokat folyamatosan fordít le belőle, ami a *Theatrum* esetében nem áll fenn. Viszont tömegesen találtunk olyan átvett történeteket, melyek Feyerabendéknél nem szerepelnek.

De még egy forrásból áradt Melanchton felől Bornemisza fantáziájára az épületes történelmi példák sokasága. Carion János buticheimi matematikus állított össze egy világkrónikát németül, melynek latin fordítását Bonn Hermann 1532-ben, Bázelen kiadta: *Io. Carionis Mathematici Buticheimensis Chronicon libri tres e Germanico in Latinum sermonem conversi, Hermanno Bonno interprete.* (Basileae, Math. Harscher 1532). Carion (1499—1538), aki I. Joachim brandenburgi választófejedelemnél a matematika és asztrológia tanára volt és alkoholizmusban halt meg, szintén Melanchton tanítványa volt. Művét bár németül kiadta és mint láttuk, latin fordításban is közzétették, Melanchtonhoz küldte el átdolgozás végett. Melanchton nem volt megelégedve a száraz összeállítással, hozzáfogott a világkrónika teljes átdolgozásához, hozzáfűzte korszakonként, a biblia fonálához tartva magát, a világi birodalmak és az egyház történetét, úgy hogy egész új művet csinált belőle, mely az ő neve alatt rendkívül népszerű lett a XVI. században. Azonban Melanchton csak az első két kötetet írta meg, a többi Peucer Gáspár, úgyhogy a teljes mű öt kötetre terjed (Vö. Melanchton, *Corpus Reformatorum* XII. 709 és Schulek 123). A még Melanchton életében megjelent utolsó kiadás címe: *Chronicon absolutissimum ab urbe condita usque ad Christum deductum inque non Carionis solum opus continetur, verum etiam alia multa eaque insignia explicantur, adeo ut iustae Historiae loco occupatis esse possit* ... 1559. (A négy első könyvből vett idézeteimet ebből veszem.) A teljes mű öt könyvből áll és az ötödikhez az Egyetemi Könyvtárban levő 1580-as Wittenbergi kiadást használtam, bár Bornemisza kezében v. sz. az 1572-es első teljes kiadás lehetett.¹

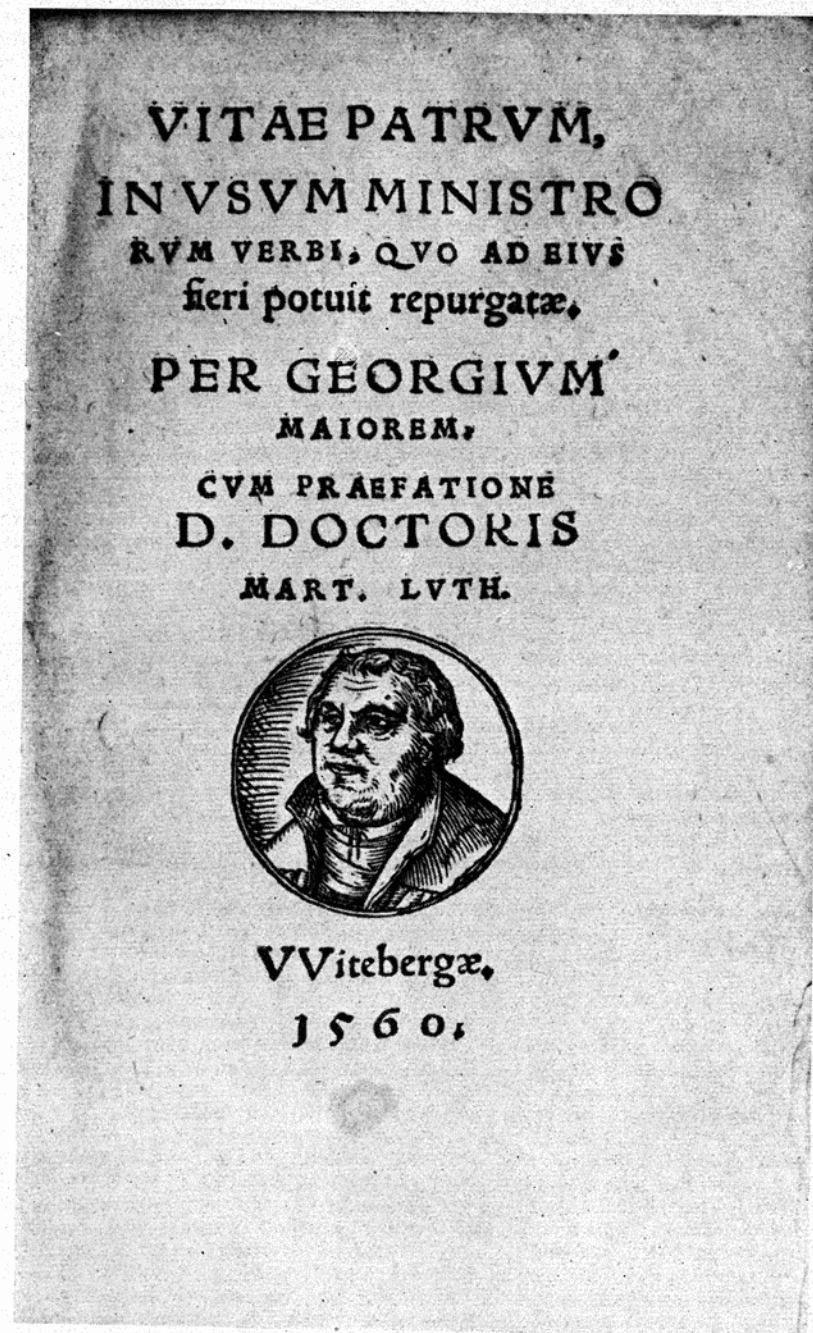
B. P. többször utal erre a forrására az *Ördögi Kisértetekben*, pl. 668 v°: *Lege lib. 3. Chro. Carion: Philippi fol. 510 a manicheusokról szólva; sőt foglalkozott élete végén a hatalmas foliáns lefordításának gondolatával. A Forgáchok, Balassi András és István buzdították a biblia lefordítására és az kis krónikának, kit Carionenak hírnak, kiibe az egész világ dolga igen nemesen be foglaltatik ... ki nyomtatására* (Pred. V zárószava; vö. Schulek 123).

Melanchton és Peucer világtörténelmüket teletűzdelték különféle épületes és elrettentő példákkal. Ezek annyira hasonlítanak azokra, melyeket Melanchton katedróján idézett, hogy B. P. Manlius mellett B. P. innen meríthette történelmi példáinak, »locus communis«-ainak egy részét. Ezekből is az ördögi kísértés borzalmas hatása és a providentia elégtétele világlik ki.

Úgy látszik, a 12 éves Török István tanulságára, kinek B. P. Predikációjának IV. kötetét ajánlotta, biggyesztett hozzá a kötet végéhez (913—919.) egy száraz krónikaszerű elsorolást (dátumok nélkül!), ahol Carion—Melanchton világkrónikájának nyomán összeállítja a »négy birodalom« császárainak névsorát. Itt-ott azért nem állja meg, hogy egy-egy »röftönetes« vagy nevezetes eseményt ne idézzon. Talán ízelítőnek szánta nagy fordítástervezetéhez.

Erdemes megemlíteni, hogy Peucer Gáspár maga is írt egy vaskos könyvet az ördög hatalmáról és az ördöggel való szövetkezés titkairól. A *Commentarius de praecipuis generibus divinationum* (Wittenberg 1552; Orsz. Széchényi Kt.; Ant. 5016) bőven tárgyalja az ördögök csodatevő tehetségének határait, a jóslásokat, az asztrológiát, az ördögök természeti csapásait, a világtörténelmi változásokat, birodalmak, császárok bukását, ami mind az ördög műve; a varázslás, madárjóslás, álmok különféle neveit és egyéb ördöngösségeket, de itt a B. P. művével való összehasonlítás nem mutat szorosabb kap-

¹ Hasonmásunk az 1570. wittenbergi kiadás címlapját adja Melanchton képmásával (Orsz. Széchényi Kt.).

A Vitae Patrum G. Maior-féle kiadásának címlapja Luther Márton arcképével

csolatokat. Wittenbergi tartózkodása alatt B. P. azonban személyesen is érintkezhetett vele Melanchton katedrája körül, vagy lakásán.

De maga Luther is jelen van az *Ördögi Kisértetekben*; nem ugyan közvetlen oktatásával, példázataival, mint inkább környezetére kiáradó sugallatával.

Először Alszegehy Zsolt (Irod. 1926, 15), majd Schulek Tibor idézte (317) B. P. utalásai alapján (pl. Ö. K. 796 v°), hogy a régi remeték kísértéseinek történeteit Maior (Meier) György Sz. Jeromos-átdolgozásából vette át. A mű teljes címe: *Vitae Patrum, in usum ministrorum verbi, quoad eius fieri potuit repurgatae. Per D. Georgium Maiorem. Cum praefatione D. Doctoris Mart. Luth.* A könyv 1554-ben jelent meg először Wittenbergben, de számtalan kiadást ért el. Előttünk az Orsz. Széchényi Kt. 1560.-i wittenbergi kiadása és az Egyetemi Könyvtár példánya, egy 1578. kiadás fekszik (Ae 330), melyek címlapján ott díszlik kerek medalionban Luther Márton arcképe.

Maior (Meier) György a wittenbergi vártemplom lelkésze volt, majd teológiát tanított az ottani főiskolán. Luther és Melanchton legbelsőbb barátja volt, aki azonban a jócselekedetek szükségességét tanítva kiinduló pontja lett a majorista szektának.

A *Vitae Patrum*-hoz Luther Márton írt előszót, megmagyarázva Maior György kiadásának szükségességét. Ebből az előszóból kitetszik Luther Róma-ellenes racionalizmusának és saját ördöghitének belső ellentmondása, mely egyúttal a német polgárság belső ellentmondása: »Többek között a Sátán dühének nem kis műve, hogy a történeteknek, vagy mint nevezik, a Szentek Legendáinak a lehető legtöbbjét elpusztította és amelyeknek fennmaradását elszenvedte (bizonyosan nem jóakarattal), ostoba mesékké és istentelen hazugságokkal annyira megrontotta, hogy az igazsághoz sokkal jobban hasonlítanak és ezeknél hasznosabbak a népek bizonyos meséi.« Például idézi többek között Oszlopos Simont, Eufrozínát és Szent Mártont: »Amilyenek a Mártonról, Eufrozínáról, Oszlopos Simonról szólók és sok egyebek, melyek részben költői fikciók és melyekkel szószátyár emberek el akarták hitetni, hogy a sztoikus szenvtelenséget az egyházon belül fölülmúlták, amilyeneket pedig soha semmiféle sztoikus nem látott és nem érzett, ezenfelül részben orcátlan kitalálások, melyek miatt az Egyház az ő saját csodáival gúny tárgyává lett.« Maga Jeromos is tele volt sztoikus tévedésekkel, amin Luther nyilván az askéta életet érti. Mindezt szükséges és helyes, hogy ezeket a történeteket Maior György megtisztítsa a gáztól és megjavítva kiadja.

Már most: magában a kiadásban nemcsak az egyiptomi remeték legjelentősebbjei részletesen szerepelnek a legképtelenebb csodákkal és hallatlan fantáziára valló ördögi kísértésekkel, jelenésekkel, hanem ott fityeg a könyv végén az oszlopon éveken át álló Oszlopos Simon csodálatos története is. Olvassuk, hogy lehulló tetvei gyöngyökké váltak, amit B. P. is elmond, de Luther előszavának hatása alatt sietve hozzátesszi (777 v°): »De bűn el hinni.«

A lutheri kritika tehát nem sokat emelt ki ezekből a különben helyesen »poetikus«-nak jelzett csodás történetekből, úgyhogy B. P. akinek a poézis iránt csak korlátozott érzéke volt, »iszonyú« és »röppenetes« történeteinek első csomóját több hosszú fejezeten át ebből a forrásból meríti, hiszen a mű elnyerte a legmagasabb placet-et, a Luther Márton arcképével megpecsételt elismerést.

Flaubert *Tentations de saint Antoine*-ja, Anatole France *Thaïs*-a és egyéb novellái kerültek ki a *Vitae Patrum*-ból, ami bizonyítja e legendák nagy költői értékét, de B. P. és wittenbergi tanárai számára mindezek még szószerint igazak és az erkölcsi tanítás és önmegtartóztatás heroikus példái voltak.

Mindezek az olvasmányok és azok, melyek címét a jegyzetekben találja meg az olvasó, még mindig nem magyarázzák meg eléggé ennek a sajátos műnek a keletkezését. Mert igaza van B. P. ellenfelének, Perneszi Andrásnak — ha rosszindulatú beállításától eltekintünk, — mikor azt állítja, hogy ez a könyv tulajdonképpen nem is predikáció (Vö. Schulek 109). Itt valóságban arról van szó, hogy maga az író akar leszámolni a testében dúló szenvedélyeivel, »gerjedezéseivel«, mások és saját küzdelmeinek vagy bukásának feltárással azáltal, hogy a világ elé tárja legtitkosabb, sokszor beteges hajlamaikat és beleilleszti a testi ördög ellen küzdő emberiség és magyarság egyetemességébe.

Ebből a szemszögből tekintve valóban a magyar humanizmus egyik legérdekesebb terméke ez a könyv, hasonló Cellini emlékiratához, ahol a nagy olasz művész minden gátlás nélkül adja elő szenvedélyes életét, bűneit, gyilkosságait, ördögidéző praktikáit.

A különbség persze a lutheri hithez hí magyar predikátor és szabad egyéni életét élő reneszánsz-művész között igen nagy. De a XVI. századi magyar irodalomban nehéz volna találni még valakit, aki ennyi sokszínűséggel, változatossággal, egyéni ízléssel itatta volna át vallási életét, az életet annyi oldalú érdeklődéssel figyelte volna s aki ezt egyúttal irodalmi kifejezésre is juttatta volna.

De idézzük még egyszer Schulek után (102. és 6.) mit jelentett számára ez a könyv és akkor megértjük makacs kitartását is régi pártfogói és az ítélőszék ellen:

»Midőn az Negyedik részhez kezdettem volna, támaszta reám Isten titkon való ördögi kísérteteket, kiket csak igen kevés embernek mondtam, de azoknakis nem minden részét. Azok rajtam lévén, készerítetttem irnom az ördögnek sok féle kísértetiről; de oly iszonyuk jutának eszembe, hogy félve írnam és sirva kérném az Istent, bizná másra az féle írásokat. De hova inkább igyekeztem le nyomnom, annyival inkább nőttön nőtt és öregbedett rajtam a sok kísértet, kik miatt nem lön mit tennem, hanem akaratom ellenis nagy pironkodva ki kellett ez világ láttára bocsátanom, hogy azból, kinek szeme volna, úgy nézné undokságát, mint egy Basiliskus az tükörbe (Pred. V. hhhij)».

Tehát a lefojtott ösztönök (szodomita hajlam? gyilkos szándék?) kényszerítették erre a nyilvános gyónásra és ha predikátor társainak vallomásait a világ elé tárja, nyilván rajtok keresztül is szabadulni akar a lelket nyomó teherből.

A teljes szabadulás és megnyugvás érzése azonban csak akkor fogja el a szerzőt, mikor a visszavonást megtagadva távozni kénytelen Semptéről:

»Minjárt ez változás után el metszé az Úr Isten rólam amaz röttenetes titkon való kísérteteket (amelyek azkoris nem fertéztetések, hanem csak indítások valának...) Mondok azokat hirtelenségével csudaképpen el metszé rólam és helyette ujabbakat, más félüket bocsájta... Kiből mely nagy épületim lötenek, meg nem mondhatom, hanem csak im jelengetem (Pred. V. hhhh.)».

S hozzáteszi, hogy elméje, szíve teljesen elfordult a világi gondoktól, a lelki béke édes érzése árasztotta el, »kit meg sem mondhatnék minemű, kihöz képest én semminek tartom mind ez egész világotis, a mennyibe el mulandó«.

Ilyen mélyen senkisére eszkegett lelkébe a XVI. századi magyar prózáírók közül. Ezek a lapok nemcsak Ágostonra, hanem Rousseaura is emlékeztetnek, aki szintén *Vallomásainak* kiadásával szabadult meg lelki terhéből.

Ebben a felszabadító érzésben azonban lényegesen közrejátszott az is, hogy végre a nagy uraknak is szemébe akarta mondani azt, ami a szívében feküdt. Bornemisza művét úgy is foghatjuk fel, mint kora társadalmi állapotai fölött érzett felháborodásának kifejezését.

Már maga az a tény, hogy a Salm gróf által összehívott papi bíróság előtt megtagadta művének visszavonását, bizonyítja, hogy itt nem csupán arról volt szó, hogy a mű erkölcstelen-e vagy nem, hanem arról, hogy főúri pártfogójával szemben is elég bátorsága volt ahhoz, hogy minden állítását fenntartsa, tehát mindazt, ami megbélyegzőt a magyar urakról, főpapokról és a császári udvarról megírt és kinyomott. Kihívás volt ez a feudális gondolkozással szemben oly időben, amikor minden predikátor földesura kénye-kedvétől függött.

Így a vallomások, melyek egyes emberek legszégeylenetesebb titkait tárják a világ elé, az egész feudális magyar társadalom belső romlottságát leleplező panorámába olvadnak bele, ahol a kis predikátorok buja lángolásának rajza csak egyetlen tüzes folt a sötét színekkel festett képen. Ő, aki mint az akkori predikátorok, egy-egy főúri pártfogótól a másikkhoz vándorol, aki élvezi Balassi János, András, Menyhárt, István, Salm Julius, Török Ferencné és a Homonnaiak pártfogását, bőkezűségét, szinte valamennyiről, de legalább is valamennyi családjáról tud és közöl is valami megszégeylenítőt, sőt az ördögi kísértetek széles freskójába belerajzolja még a császári udvart is, nem is szólva a természetes ellenfél, a római egyházat képviselő főpapok és szerzetesek együttesét érő kíméletlen támadásokról és leleplezésekről. Báthory Erzsébet szörnyűségei érthetőbbé válnak ebben a háttérben.

Míg a parázñaság eseteinek elképesztő rajzaiban urak, papok, predikátorok egy mélységben fetrengenek, mikor a kapzsiság, fukarság, mások vagyona eltulajdonításának bűnéről beszél, szinte kizárólag csak a földesurak és tisztartóik szörnyű embernyűzésát rajzolja élénk színekkel s a legnagyobb felháborodás hangján.

Ő előtte csak Szkhárosi Horvát András merte ilyen nyíltan vádolni az urak kapzsiságát, lelketlenségét és joggal tekinthetjük Bornemiszt követőjének és tanítványának, hiszen ő adja ki elsőnek Szkhárosi verseit *Énekeskönyvében* (1582) és már az *Ördögi Kisértetekben* idéz egy szakaszt belőlük.¹

¹ Szkhárosi hatásáról bővebben értekezett Nemeskürty István (Irod. tört. 1951, 473) Ő az egész művet a főurak elleni támadásnak tekinti, de I. magának B. P.-nek erre vonatkozó nyilatkozatát a mű vége felé, 923. l. A könyv elején, kb. a mű három ötödében szó sem esik társadalomkritikáról.

Georgius Maior, a Vitae Patrum kiadójának arcképe

De szerinte még a nagyok gaztettei is az ördög sugallatából származnak, mert B. P. szemében az egész világ, sőt egész Európa egy pandaemonium, az ördög kísértéseinek és szörnyű embervadászatának színpada. Felekezeti elfogultsággal, de bátor szemmel és szóval, a szegények iránt érzett részvétellel ítéli el ezt az ellentmondásokkal teli világot, önmagát és predikátortársait sem véve ki a boszorkánytáncból.

Van Bornemiszában valami a reneszánsz *uomo universale*-jából, akit minden érdekel és aki elképesztően sokat ír, bírál, okoskodik. És mindennek amit ír, egyéni színe van. Engels jellemzése a reneszánsz emberekről reá is áll: »A legsajátosabb bennük azonban az, hogy szinte valamennyien benne élnek és lélegzenek a kor áramában, a gyakorlati harcban, színt vallanak és harcolnak a többiekkel, egyikük szóval és tollal, másikuk karddal, némelyikük mindkettővel. (Balassi Bálint!) Innen a jellemnek aza teljessége és ereje, amely egész emberekké teszi őket. A szobatudósok vagy kivételek köztük vagy másod- és harmadrangú emberek vagy óvatos filiszterek, akik nem akarják megégetni körmüket.« (A természet dialektikája. Bevezetés 10. l.) Ez magyarázza azt is, hogy Szekfü az Ördögi Kísérteteket a század legérdekesebb társadalomtörténeti dokumentumának nevezi (MTört. III. 259).¹

A reneszánsz-ember gátlásnélkülisége és a német-flamand-francia-olasz polgárság vaskos ízlésének hatása mutatkozik B. P.-nél abban, hogy, bár több alkalommal bocsánatot kér, hogy ilyen iszonyatos dolgokat kimond és leír, mégis megteszi: Aretino, Poggio, Rabelais, Eulenspiegel korában külön dolgokat is leírtak, bár nem tanító célzattal, hanem a mulattatás, a durva kacaj kiváltása céljából.

Az is a korra jellemző, hogy ezt a művet, melynek újrakiadásától még az újabb korban is húzódoztak, egy 12 éves kislánynak ajánlja, külön kiemelve, hogy bizonyos dolgokat még talán egyelőre nem fog megérteni, de majd idővel világos lesz előtte, miért mondja el azokat mégis. A gyermek lélektanával nem sokat törődik még ez a brutális korszak. Azzal pedig egyáltalán nem, hogy a gyermek lelkét mennyire feldúlhatja, hogy a könyvben nagyapja, Török Bálint is szerepel a rabló, fosztó nagyurak és a buja, ázszerent latrok között. Ezzel szemben ennek a forrongó természetű embernek sajátos ellentmondása, hogy a könyvben ő maga figyelmeztet arra (900 v°), hogy jól válogassuk meg, ki előtt olvassuk ezeket a kényesnél kényesebb történeteket.

*

Az eddig ismertetett és alább idézett olvasmányokon kívül a későbbi kutatás még bizonyosan másokat is fel fog tárni, ahonnan egyes ókori és külföldi példázatait merítette a magyar író. A kutatás megkönnyítése végett itt adjuk azokat az anekdotákat, melyek eredete jegyzeteinkben még nincs tisztázva:

1. Semiramis lóval bujálkodik (914 v°);
2. Lucullus külön szolgákat tart, hogy feltartsák kezét, nehogy túlsokat egyék (896 v°);
3. Caligula 75 tonna arannyal be nem érte egy esztendőben (906 v°);
4. Heliogabalus 600 struccfejet főzetett lakomájára (907);
5. Egy ördögös bölcs megkérdezi az ördögöktől, milyen állapotban élnek: a válasz, hogy ők is születnek és meghalnak, de életük hosszabb; némelyikük 300 évig, sőt tovább is él (667);
6. Luther kamrája előtt disznóképű ördögök röhögtek és szövétneket vittek előtte. Barát képében is szóltak hozzá és az üvegablakon mentek ki. Puskás ördögök is forgóldtak kocsija mellett (789);
7. Részeges wittenbergi diák szerződést köt az ördöggel; a tilalom ellenére megnézi a szerződést, melyen ocsmány rajzokat lát; nagynehezen szabadul csak az ördög kezeiből (811 v°);
8. Egy különben mindenét a szegényekre költő párizsi biboros háromszor ül fel koporsójában és odakiáltja a népnek, hogy elkárhozott (876);
9. Barátok, hogy az igazi önmegtartóztatás erényét fitogtassák, nőkkel hálanak és feszületet tesznek válaszfalul; a nők közül azonban sokan teherbe esnek (852);
10. Egy fiatalember megbecstelenít egy faragott oltárszobrot (889);
11. Pap öngyilkos lesz, mert az egyház rákényszeríti, hogy feleségét elhagyja (883 v°);
12. Egy barát, hogy egy parasztasszonnyal hálhasson, elhiteti vele, hogy ha szent emberrel hál, nem marad magtalan (894 v°);

¹ Vö. még Koltay-Kastner tanulmányát. B. P. humanizmusa, Irodört. 1953

13. Híres böles pap megfojt egy leányt, hogy ki ne mondja vétjét, de minden kitudódik (871);

14. Valaki, összejátszva egy pappal, halottnak tette magát, hogy az feltámassza és csakugyan meghal (851 v°);

15. Tréfacsináló elmegy szerzetesekhez, kérve, tanítsák meg hazudni, mire azt mondják, hogy ők nem tudnak hazudni; a bolondos ember rájuk pírít, hogy máris hazudtak (839 v°);

16. Olasz nagyúr úgy áll bosszút egy szabólegényen, hogy káromkodásra kényszeríti, mire kivégzik (876);

17. Ledér feleség jámbor férje sokat szenved tőle; halálakor a nagy záporosó miatt alig tudják eltemetni. Leánya álmában látja anyját a pokolban, apját a paradicsomban, mire jámbor életet kezd (819 v°);

18. Milánó elfoglalása után a német császári katonák zsarolják a polgárokat; minden landsknecht egy aranyat és teljes ellátást követel (870 v°);

19. Egy gróf szolgája feleségével él; a gróf egy ilyen alkalommal elküldi a szolgát, de az elrejtőzik és megöli a gróft (894 v°);

20. Egy ember akit megölni készülnek, megjósolja a gyilkosnak, hogy a madarak majd kibeszélik tettét. Ebédnél, sült madarak láttára a gyilkos elmosolyodik; mire elkezdik faggatni és bevallja tettét (883);

21. Sokrates oly sikeresen ellen áll a csábításnak, hogy a melléje fektetett hetaira azt mondja róla, hogy fából van (755);

22. Valaki fogadásból éjjel a feszületes koporsóba üti kését, de saját ruháját is odaszegezi; mikor el akar indulni, úgy érzi, mintha valami visszarántotta volna, mire ijedtében meghal (913);

*

Kiadásunk a pápai egyetlen példány másolatán alapszik; annak különben csak az elején eltérő szövegét a budapesti Egyetemi Könyvtár Predikációk IV. kötetének példányán ellenőriztük. Közlésünk betűhív, csak az n-et képviselő tildét oldottuk fel, a hosszú l-et s-re, és a ß betűt képviselő f; jelet írtuk át sz-re. Az elég sűrűn előforduló sajtóhibákat kijavítottuk, jegyzeteinkben csak a fontosabbakat jelöltük. A Bornemisza használta betűtípusokat a lehetőség szerint megtartottuk. A szögletes zárójelbe tett betűk saját kiegészítéseink, illetve helyesbítéseink. Az elég tekintélyes mennyiségű téves lapszámjelzést is kiigazítottuk.

Bornemisza helyesírásáról Trócsányi Zoltán írt (MNY. XIV. 58). Szerinte erősen emlékeztet Heltaiéra, ami nem meglepő, hiszen Heltai Gáspár bibliakiadványait használta idézeteinek nagy részéhez. De Trócsányi megállapítja azt is, hogy nyelvhasználata erősen ingadozik, amit idegen környezetben töltött ifjúságának számlájára ír. Szerintünk a helyes magyarázat inkább az lehetne, hogy B. P. több nyomdászlegénnyel dolgozott s ezek vitték bele saját nyelvi alakjaikat a kiszedett szövegekbe, melyek így természetesen nem adhatnak egységes képet. B. P. igazi helyesírásáról a Máriássyhoz intézett és itt mellékelte sajátkezű levele nyújt pontos felvilágosítást.

ban vála-
isza Péter
sölvindván
ott a volt
; Főiskola
lek id. h.
alád egyik
metvényi
yszer sem
részekhez
lna, vgy à
ely követ-
sic velunc
eg nyérése
l, de chac
ket Predi-
eked igen
feddet én
neki vagy
mert főúri

idézi tanu-
alm Julius
nátkozását
a a község

y bizonyos

ésre szorul.
a követett.
válaszában
zö Sempté-

lektra mel-

yire Heltai
és eretnek-

runt autem
esse pariter
ter se pug-
tenebras et
nominarunt
cessario sce-
l.): »Deum

154

[illegible]

533am, de Seikal nom iromet terbelum lida.
 Hanom in yonot millon keltet lantanom lida.
 Kendi balano birtelen meg kelgede. & a dardobos
 Bozha mita magan, Ez mint utalum meg tarobodon
 Azon a gyomok az aszennin fiat in ada
 kiltom: Ha gyalogalnia kelti uige el. De i
 magis az magya hij bar bar mel ragadobon
 fel. Ha feny Salomely karatara 533am
 De, az utan menyen el. Augy utalum az
 leloli propudus embri lernor meg. Ha kely
 el semmi meddal el nom midlkrata, iisen meg. De
 nharom haligonyor uta lobaue.
 Agonyomat miden el kilti De, el 533amya az hant
 keltogezis. Most miden terbelut idon Balog
 Nam nise meg. & az Kelt regen for Nam nyolton.
 De az minel lehetis iromet meg, kamellom,
 Az mit in kiltis, bar nakt hant nakt rosen
 magis elg nomen nyom, nyom nyom az el
 minken kiltom. De kiltogez az. Azom az i
 monka, i endgya alhalomator idgyer midon
 Ligyegimkent.
 En ady Gagyra kiltom az kinyitok, oton
 az kiltogez rosen az kiltogez naktis kiltor
 minelkora, Az Kint az molyi kelt, az kiltog.
 Ha Szomk nomen lobaue lida, aszenninmar, Gormekier
 minelkora Szomkalanom. Niggo az in Flon
 nej lobaue lida 533am, & kiltog meg i
 fegygo iisen kiltog az i nomen kiltogez kiltomkent
 De kiltog 18 (Pol. 15 8 0

Bernheim's & Pöler.

Az kegyelmes Vr Isten legyen attyai fzeretettel kegyelmedhöz, kinec mind lelki testi aldafa büüelkedgyec kden' fzent fianac általa. Amen.

Kedue ellen nem merem kdet' bantanom, de keuantam uolna latnom kdet', es ittis kedueskednem kdne' Latta uolnais kd' allapatunkat, es munkankat, Innet en által uitettem uolna az hegyeken Nagy Szombatig kdet' mas louakon. Balafsi Vram mafut lakic hol az Var alatt, hol mas vduaraba most ket mely földön uagyon, csak váfarnap latogatom meg, Montam nekys hog' kdet' hozzam vartam. Engem nem annira tart ő magaert mind az hiuekert, azert hazatis az kibe uagyoc czac ream bizta. Azon kiүүлis nem külömb mint ha egy anyatúl uolnane. De meg' ő maga is elzebe uötte, hog' Istenec czudalatos dolga. Ha olykor iüt uolna kd' mikor vele egjüt uolnec, hizem hog' fzeretettel latta uolna ő is kdet. Emlekeztem enis Kendine afzonyomis kd' felöl.

Nagy Szombatba netalam uagy en uagy kd' varakodnec, azert azzalis örömeft tartoztatnam meg kdet'. Hanem ha leheteleges uolna az ide iöies, igen akarnam, ha kdne' bantasa nekül lehetne. Kibe miért hogy bizontalan vagyoc, azert im oda kültem az könyueket. Kettöt annac az ki rea kerte kdet'. Kidne' megis egyet kültem azbolis az kibe ninczenec az kifsirtetec, De az mellet egyet kültem ugyis az mint külön kötöttec az kifirtetről ualot. Jollehet en magamis azt Jtelem felöle, hog' czack az feleknek valo az kie annira meg ifmertec magokon mint Daud, Magdolna, Peter, Zacheus, amaz toluai, kie az ő nagy terhec alatt, tuttac mi izü az Vr Chrs' fizeteleis az ő bünökert. Eze noha ritkac, mind az által en csak keuefnekis inkab akartam keduef-kedni hog' nem ez vilagnak. Az töb irafimat mais mind el fzenuednec. De ez egyet mais kerie hog' el titkolnam; Es ugy mind Grof, mind egyebec könyebfeget igernenec. De en valaszt irtam, azon könyübe mind deakul mind magiarül, azokat meg oluastathattia kd'.

Ha az kegyelmes ur Isten az mafic postillat vegre uinne az, egy könyübe, keuefeb fzoüal lenne, Jollehet ottis eg' eg' predikacio, nihol kettöis bü magiarazattal lefz, De kdis' az ur Istentül kerien mellettüne arrais fegetfeget. Mind az által az kinek mind az kettö lefz, es ell uelec, töb epületire lehet.

Im kültem megis negy kötöt calendariomot, [...] ozza kd' baratinack. Kappi Ferencz Vramnakis ket könyüet az negyedie es ötödie refzt, es ket kalendariomot.

Irtam ő kegyelmenec hogy ha kelletnec lenne fegetféggel afzoniom hozatafaba, Lalsa kd' ha tetczic, Az gyermeket egy fzolgaiaual boczafsa kd' kapi vramhoz, Netalam erte küld, es kdhez' hozattya. Mert noha ifmerem eleg io keduet kdne' hozzam, de sockal nem örömeft terhel-nem kdet'.

Hanem im ifmet uiobban kelletec bantanom kdet'. Kendi Gaborne hirtelen meg betegedec, Es az doctorhoz Beczbe uitete magat, Ez miat netalam meg tartozkodna, Azert az gyermeket az afzoniom fiat im oda kültem : Ha gyalogolnia kellis uigie el kd', ő maga is azt mongya hog' bar czac nihol ragadozzon fel. Ha penig valamely barátjara bizhattia kd', az utan menyen el. Auagy netalam az Lelezi prepostnac emberi ternece meg, Ha kedig ot femmi moddal el nem indulhatna, iüön meg. De akarnam ha bizonyos uta lehetne.

Afzonyomat midön el küldi kd', el hozhattya az keues kölzegetis. Most minden terhemet czac Balafsi Vram uöte magara, az kit regen foc Vrac uifeltec. De az miuel lehetne örömeft meg kemellenem, Az mit en költöc, bar czac harmad refze terien megis eleg neüen uelzem, aztis ifmet az töb munkara költöm. De büfege az vrnac az ő marka, ő tudgya alkolmatos ideyet minden fegetféggünkneck.

En adig Galgoczra küldöm az könyüeket, ottan az Negyedie refzben az kifirtetec neküis küldöc nimellyekert, Az kinec az mellyic kel, azt vegye.

Ha fzembe nem lehetnec kdel', afzoniomnac, Gjermekinec aianlya kd, fzolgalatomat. Vigye az ur Isten nag' beken kdet' hazahoz, es tartfa meg ő felfege ittis fokaig az ő neue dicziretire kgyelmeteket.

Dettreküböl 18 Feb. 1580

Bornemifza Peter.

kitudó

massz

mondj

hazud

szeriti

miatt

csomb

minde

de az

majd

elkezd

azt m

odasz

ijedtél

az ele

példár

a hoss

sajtóh

haszná

betűk

lapszá

emlék

nálta

erősen

a hely

s ezek

nem a

itt me

Előszó. A Perneszihez intézett nyílt levélre Perneszi külön nyomtatványban válaszolt (Vö. Schulek 107). Címe: *Perneszi Andrásnak válasz tétele a Bornemisza Péter levelére, melyet az ő ördögi kísértetről írott könyve eleibe nyomtatott.* (Kelt Felsőlindván 1579 nov. 23, nyomattatott Nagyszombatban; egyetlen példánya Kolozsvárott a volt r. kat. liceum könyvtárában, betűhív másolata Pápán, a Dunántúli Református Főiskola könyvtárában; ezt használtam.) Az egész ügyet részletesen ismerteti Schulek id. h. Osztopáni Perneszi vagy Pereneszith András Felsőlindva főkapitánya, a Salm-család egyik főfamiliárisa és bizalmasa. Peszerer (Perneszi választételében Peszer) János temetvényi várkapitány. A *Választételben* Perneszi szerint B. P. dolgáról neki »soha csak egyszer sem irt, hanem amit irt, azt a mi közönséges urunknak irta«. A Schulek által idézett részekhez még ezt is hozzátehetjük: »ha igazan akartal volna írni, a köüetseget kellett volna, vgy a mint volt elő beszellened, nem a Pragából valo írást hamissan formálnod. Mely köüetseget mikor meg mondtam tudod hogy nem chac mimagunc voltunc, es a kie velunc voltac, azoc ioé tudgyac, hogy sem a Pap Vrac felől, sem valamely ioszagnac meg nyérése felől a köüetségben emlekezet nem volt. Es iollehet volt a Pragabol valo iras felől, de chac è vegre, hogy ertetted volna, hogy a te vtalatos ondoc, es fertelmes irasid, kiket Predikationac neuzeztel immar a feiedelem eleibe mentenec. Kirül az en Vram a ki teneked igen kegyelmes vrad es io patronusod volt, az ő tiszti szerent tegedet meltan intet es feddet én altalam.« A könyvet a kinyomatás előtt előzetesen meg kellett volna mutatni neki vagy az ő szolgáinak, teszi hozzá Perneszi. Bornemisza sorsa megpecsételődött, mert főúri pártfogójától független próbált maradni.

Említsük még meg, hogy Perneszi Palásti Mártont és Lukács Albertet idézi tanúként, hogy mikor Gálffi Imre Pozsonyba meghozta annak a hírért, hogy Salm Julius beleegyezett B. P. kérésébe, hogy az ügyet egy papi tanács elé vigye, ő sajnálkozását fejezte ki, mert B. P. nagyobb botrány nélkül távozhatott volna Semptéről, ha a község nem tudott volna róla.

Perneszi tagadja, hogy Rudolf Bornemisza távozásához kötötte volna egy bizonyos jószágának Salm részére való adományozását.

A csonka előszóban maga B. P. bevallja, hogy anyaga nagyobb rendezésre szorul. De továbbra is Manlius könyvének rendjére gondol, melyet csak a VI. részben követett. Az előszó kelte és keltezési helye vagy félrevezetésre szolgál, mint Perneszi válaszában írja, vagy pedig azt jelenti, hogy maga a mű nem változott azóta, hogy a szerző Semptéről elment.

653 szepelkednek, erőlködnek

655 Az elbizakodott Ajax említése talán arra vall, hogy B. P. az *Elektra* mellett Szofoklész másik darabját is olvasta és elemezte, a *Dühöngő Aiás*-t.

656 kabalkodnak: ostobáskodnak

660 v° vérszopo kilencz: kullancs

667 v°: A szentírásidézet, mint általában a bővebb idézetek, többnyire Heltai Gáspár bibliafordításaiából valók; innen vette B. P. a Bécsi-kódex óta ismert és eretneknek bélyegzett »szellet« szót, mint a »spiritus« fordítását is.

668 v°: A Carion-idézet szövege (97. l. az idézett kiadásban): Fuerunt autem haec praecipua capita Manicheae sectae, ut Stoici dixerunt, Duo principia esse pariter aeterna, *ροῦς καὶ ὀλῆς*, ita Manichaei duo principia pariter aeterna, et inter se pugnantia finxerunt, Bonum et Malum. Bonum nominarunt lucem, Malum, tenebras et materiam, quam dixerunt malorum omnium causam esse. Ortos a malo nominarunt *χοικὸς καὶ ὀλικὸς*. »Hos dixerunt quia haberent semina malae materiae, necessario scelerate facere, nec posse ad Deum converti. Contra vero ortos a bono Deo, necessario recta facere, nec damnari eos posse, qui sint in eis lucis semina.« És alább (99. l.): »Deum

verum creatorem omnium creaturarum, et universae materiae corporum. A többi B. P. hozzáadása.

668 v° Az egész légkört ellepő ördögök képe v. sz. Luther tanításából ered, vö. fentebb 223. l. Sz. Pál csak ennyit mond (Eph. 6, 11): »Öltözzetek fel az Isten fegyverzetét, hogy megállhassatok az ördög cselvetései ellen. Mert nem a test és vér ellen kell tusakodnunk, hanem a fejedelemségek és a hatalmasságok ellen, ennek a sötétségnek világkör-mányzói ellen, a gonoszságnak égi magasságokban levő szellemei ellen.« A szűnyogokkal való összehasonlítás benyomásom szerint magyar természeti kép emléke.

Idetartozik még Georgius Maiornak, tehát B. P. egyik főforrásának egy passzusa, melyet az efezusiakhoz írt levél 6. fejezetéhez magyarázatként írt: »Non hic in terris tantum ab hominibus, organis Diaboli, oppugnamur, sed Deus cum ingentibus exercitibus malorum et potentissimorum Spirituum undique et in singula momenta, hic in terris et aquis, supra nos in aëre nos circumvallat, non quiescit neque noctu, neque interdiu, neque in tenebris, neque in meridie, ut inquit Psalm. 91.« S ugyanitt elmondja mint B. P. miféle csapásokkal gyöttrik testünket. Az idézetet a *Theatrum Diabolorum*-ból vettem (24. l.), mely azonban nem mondja meg pontosan Maior melyik művéből való az idézet. Pedig alább majd látjuk, hogy más párhuzamok is arra vallanak, hogy B. P. ezt a művét is használta.

673 v° soto: sajtó.

674 saldit: sejt. A Sz. Pál-idézet nem Heltaiból való.

676 v°—680 Jóh könyvének a Behemótról és a Leviatánról szóló mítosza igen nagy benyomást tett Bornemiszára, sokszor visszatér rá. A biblián kívül úgy látszik, mintha használta volna Brentius (Brenz) János könyvét: *Hioh in commentariis Johannis Brentii*. Haganae 1529 (Széchenyi Kt. Ant. 5147). Brenz Luther mellett a leghíresebb reformátor; művei Melius Péterre is hatást gyakoroltak. Brenznél olyan részletek vannak, melyek a bibliából hiányoznak, míg B. P.-nél megvannak. Vö. 274 v°: Sub Behemoth autem abscondite describitur hoc loco Satanae Potentia, sic enim Dominus Behemoth, quasi corporalem quondam bestiam proponit, cum interim in Satanam oculos dirigat, ut primum declaret se potentissimum esse qui solus Satanam vincere possit: ... Foenuth sicut bos comedit, Hoc et tanta est mea potestas, ut quantumcunque ingens Behemoth moles sit, captivetur tamen mea potenti manu.

A Leviathan leírása a 277. lapon:

Iam ut iste marinus Draco, nullis retibus capi, et mello fune ligari potest, ita nec Satan, ullis humanis viribus, astutiis, aut consiliis prehenditur, nec compescitur, ne pro libidine sua dominetur, a solo autem Domino nostro Iesu Christo, vinci potest, et per eum ab omnibus credentibus.

Ugyancsak Bornemiszára emlékeztetnek a köv. sorok: Senes et cani homines, per aetatem imbecilles, et invalidi sunt, viribus suis natalibus destituti, unde sicut Leviathan, in abyso maris dominatur, tanquam potens tyrannus, super impotentem et imbellem populum, ita Satan universum mundum, pro cano et sene homine reputat, nam in eo dominatur pro sua libidine, et impotentiores sunt homines, quam ut ei resistere possint, unde sequitur: Non est ei similis super terram, nullum enim timet, sed omnes terrefacit.

Az árnyékban meghúzódó elefántról. uo.: 276 v°: Quod vero dicatur Satan, sub umbris dormire, hunc habet sensum, nihil abominabilius est Satana, proinde non prodit aperta fronte, sed latet in umbrosis locis, abscondit se illic...

Ugyanerről érdemes még egybevetni a szintén sokat olvasott Johannes Wierus *De praestigiis daemonum* egyik helyével (104):

Elephas ubi in Iobo describitur, Behemoth vocatur, id est bruta... Et quidem plurali numero, designatur eius vastitas. Sub allegoria vero elephantis, satanae potentia docetur... Ecce virtus eius existit in lumbis eius, et robor illius in umbilico ventris sui. Illecebris enim venereae voluptatis, quae circa lumbos et umbilicum praecipue sentitur, frequenter impugnat. Ossa eius velut fistulae aeris, et cartilago eius quasi lamina ferri.

De Leviathan idem fere aliis verbis praedicatur, quod de Behemoth: et vis naturae daemoniacae exprimitur, supra modum potens atque versuta, quae utique cuncta humana subverteret, nisi divini arbitrii habentis coereretur.

684 Az itt kifejtett okoskodás erősen emlékeztet Bock Mihály *Füves Kerteskéjének* érveléséhez (6. és 12. fü). Tudjuk, hogy B. P. egy évvel az *Ördögi Kisértetek* kiadása előtt (1577) adta ki Balassi Bálint fordítását s így gondolatvilága eléggé elmerült a hagenai predikátor szellemébe. A 12. fűben különösen az van kifejtve, hogy Isten nem azonnal és nem úgy hallgatja meg kérésünket, mintahogy mi elképzeljük, a 6. fűben pedig a »kereszté hasznosságáról van szó, mert szenvedéseink jámborságra tanítanak és eltérítene a bűntől.

687 v° Az ördögnevek jegyzékét több helyen megleljük; így először Jeromosnál, Comment. 1. II. in epist. ad Ephesios, c. IV. és epist. Damaso: Quem nunc inimicum hominum, nunc iudicem impietatis, nunc draconem, nunc Satan, nunc malleum, nunc perdicem, nunc Belial, nunc rugientem leonem, nunc Leviathan, nunc Thaninium, nunc Behemoth, et ultis aliis vocabulis Scriptura cognominat.

Az újabb kori szerzőknél igen teljes összeállítást és etimológiákat találunk Wierusnál, *De praestigiis daemonum* I. 41 és 104 és kk. Az ő nyomán pedig a *Theatrum Diabolorum*-ban, mely a fejezete végén (5 v°) Wierushoz küldi mindazokat, akik több részletet akarnak megtudni a kérdéstről.

B. P. összeállítása azonban sehol sincs meg pontosan úgy, amint ő adja; lehet hogy ő maga egészítette ki Wierust, akinek a katalógusa a legközelebb áll hozzá, bár meggondolandó, hogy ez a mű Luther ördögi származásáról szóló mendemondát is igaz történetként ismerteti (302. l.).

693 v° Ezek a bibliai »királyok« különös módon vannak összeválogatva. Seon vagyis Sehon csakugyan szerepel, mint az Amorreusok királya (Num. XI. 29 és Deut. II. 24., 31., 32.), viszont Amorreus csak egyszer szerepel mint személy Chanaan fiai között (Gen. X, 16), egyébként csupán egy ilyen nevű népet jelöl, melyekkel a zsidók harcoltak. Balac Bálam prófétával volt kapcsolatban és valóban a zsidókkal harcolt (Num. 22., 24). Seir viszont csak genealógiákban szerepel (Gen. XXXVI. 20 és Par. I. 1. 38). Hai királynak nyomára sem akadtam, csak egy ilyen nevű város és hegy fordul elő az ótestamentumban (Gen. 8 és XIII. 3).

695 v° alafa: zsold, jutalom.

696 v° Az ördögi kísértések fajtáinak elsorolásánál ismét érezzük a BockMihály—Balassi könyv emlékét (3. fü), a hamis sing és font pl. itt is szerepel (»ál itzeuel es fontal, auagy linguel éltél«), a gyermeknevelés és szolgatartás bűnei is felsoroltatnak.

Viszont Georgius Maior elmékedései is foroghattak B. P. eszében, mikor e lapokat írta: »instillat dubitationes de Deo, diffidentiam, contemptum et odium verbi Dei, fiducia nostrae sapientiae, dignitatis et potentiae, superbiam, blasphemias et fremitus adversus Deum, impatientiam, conatur nos adducere in desperationem, avellere a Deo, et prorsus trahere secum in interitum. Breviter nulla vox humana commemorare potest ingentia pericula, in quibus singulis horis fortunae, corpora et animae nostrae versantur. Quae si oculis coram cerneremus, metu et horrore extingueremur. Horum igitur malorum consideratio piis animis veterum et securitatem excutere debet, ut sint sobrii et vigilantes, ut stent super instructi et armati, tanquam in acie.« *Sh. Diab.* 24).

698 Érdekes volna tudni, hogy folyt le a szökött katona büntetése azzal, hogy »gatyát vonnac nyakabaa. Bizonyosan a megszégyenítő büntetések közé tartozott.

Itt érdemes idéznünk megint Georgius Maiort a *Theatrum Diabolorum* (32) alapján, mely B. P. kedvenc szerzőjére utal, mikor az efezusi levélben (6, 11) említett páncélos vitéz hasonlatát magyarázza. (csak a német fordítást tudjuk idézni): »Diese wort thut Sanct Paulus, wie ein frommer rechter Feldhauptmann, der seinem Volek in der Schlachtordnung gerichtet... eine Feldpredigt thut und ermahnet, dass sie fest stehen und sich kecklich und getrost wehren sollen, Dass es wol mag heissen, Eine Heerpredigt für die Christen... Erstlich sagt er, Wir haben zu kempffen, Damit er anzeigt, dass der Christen Stendt nicht ein müssiger Stand, noch ein Stand des Friedens und sicherheit sey, sonder dass es gilt stäts zu felde ligen und kriegem, und den mann dran strecken.« Vö. még ugyanott a 42 b—43. lapokat, ahol kb. ugyanezek vannak kifejtve.

szekernye: lábbeli.

700 v° A Sz. Jakab-idézet Heltaiból való.

706 lassza az Kúrherce: nézd, a korhelyek

712 Érdekesek B. P. híveinek ezek a hitbéli »eltévelyedései«. Az elkárhozottságtól félők nyilván Kálvin hívei, akik a predestináció tanától rémülődtek. De volt köztük, mint látjuk, teljes ateista is (713). A gyenge hitűek viszont nem érzik eléggé a lutheri dogma szerint megkövetelt hit erejét.

717 v° Csak sajnálhatjuk, hogy B. P. nem örökítette meg ennek a különös jámbor férfinak a nevét, aki annyi cédulát ragasztott szobája falára, hogy a rájuk írt szentírás-idézetek és profán szentenciák állandóan szeme előtt legyenek. Ebben a korban úgy látszik, nemzetközi divat volt falra, mennyezetre bölcs mondásokat írni. A leghíresebb művelője e szokásnak Montaigne, a XVI. század francia moralistája volt, aki főleg görög gnómákat írt fel könyvtára mennyezetének gerendáira. Seneca, a kor bálványja, B. P. barátjának és a francia írónak egyaránt vademecuma volt.

Az Erázmus-idézetet nem sikerült fellelnem. A harmadik »jedzés« bibliai idézetei Heltaiból valók.

Ez a szexuálisan terhelt személy jellegzetesen képviseli B. P. »jámbor« ismerőseinek galériáját. Eppen viselkedésének és titkos szenvedélyeinek ellentéte kaphatta meg a hasonlóan terhelt B. P. fantáziáját.

723 Sz. Jeromos kísértéseit leveleiben említi: (Epistola XVIII. ad Eustochium de Custodia Virginitatis): »O quoties ego ipse in eremo constitutus, et in illa vasta solitudine, quae exusta solis ardoribus, horridum Monachis praestat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, et squalida cutis, situm aetiopicae carnis obduxerat. Quotidie lachrymae, quotidie gemitus, et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset; nuda homo ossa vix haerentia collidebam... Ille igitur ego, qui ob gehennae metum, tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum secius et ferarum, saepe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, et mens desiderii aestuabat in frigido corpore, et ante hominem suum jam in carne praemortua sola libidinum incendia bulliebant.«

726 v° Hal czuda hartzot. Az első szó nyilván j nélküli parancsoló imperativusi alak a mai 'hallj' helyett. Bornemisza *Elektrája* tele van efféle alakokkal: pl. Ne gondol the en ream; visel teis erre gondot. Ne oell meg edes vram Orestes stb. Ld. még kiadásomat Balassi B. összes művei I. 265, 18. Viszont alighanem nyomdászlegényeitől származnak az ilyen alakok: teis hally (913 v°); Boly (763 v°).

728 für hus: fürjhús.

730 Az Izidor-idézet latinul még egyszer előbukkan a 745 v° lapon: Multi post conversionem stb. A Sententiarum libri 9,4-ből való.

730 v° Fentebb (672) már részletesebben olvastuk a szolgáját lopva megcsókoló ismerősének esetét.

731 v° A szodomita, buja predikátorral folytatott párbeszéd úgy kezdődik, mint egy erkölcsi oktatás és úgy végződik, mint két humanista szócsatája. B. P. és ismeretlen partnere egymás fejéhez vagdossák Senecát, Propertius, Catullust, Publius Syrust, Plautust, tehát részben olyan szerzőket, akikből nem kegyes érzéseket, hanem éppen érzékiségük felfokozását kaphatták. Ha a társalgás csakugyan úgy folyt le, mint Bornemisza írja, nem csekély latin költészeti ismeretre vall mindkét részről. A profán idézetek közül (739) a »Video meliora proboque« stb. Ovidius Met. VII. 20, ismeretes versora, de B. P. Virgiliusnak tulajdonítja a Pred. IV. 273. lapján: »Dido mongya Virgiliusnal: Ertem az iót szeretemis, de mégis a mi gonoß azt köuitem.«

A többi idézetek közül a 743. v° lapon levő Izidor-idézetet (Sent. II. 32; De vitiiis), a 744. lapon levő Seneca-maximát (Epist. V. 11), a 745 v° lapon szereplő Izidor-idézeteket (Sent. II. 9, 4 és 9, 7) sikerült megtalálnom.

A 739. lapon levő: »Omnis amator recte dicitur Cucullus«-hoz vö. Erasm. Adag. Chil. IV, Cent V. Prov. 84: Olim qui fuissent in re quipiam parum honesta deprehensi, vulgari probro Cuculi dicebantur.

739 v° A Catullus-idézet (85, 2) a valóságban így hangzik: »Odi et amo, quare id faciem, fortasse requiris, Nescio, sed fieri sentio, et excrucior.« Úgy látszik valóban emlékezetből idézte a szöveget a szerelem eltévelyedettje. A Plautus-idézet a *Cistellaria*-ból való, II. 1. 4. A Propertius-hely Eleg. XVIII. 13—14: »Quaeris Demophoon, cur sim tam mollis in omnes? Quod quaeris, quare non habet ullus amor? »Ez az idézet is pontatlan, de azért B. P. beszélő fele nagyon benn élhetett a római erotikus költőkben.

747 fel szepelkedne: nekirugaszkodnak, erőlködnek, B. P. kedvenc szava, vö. NySz. III. 188.

750 Az idézet Heltaiból való, az utalás téves. A helyes szám Gal. 6, 1.

750 v° ezteni: ösztöni, vagyis ösztökélései.

753 Az öt érzekensegről. Melanchton *Commentarius de Anima*-jában olvassuk Aristoteles nyomán: Sensus exteriores sunt quinque: visus, auditus, olfactus, gustus, tactus.

755 A nyelvét leharapó és a csábító nőre köpő ifjú története *Vitae Patrum* 50—51 (Sz. Jeromos: Remete Sz. Pál élete): Decius és Valerianus császárok alatt a carthagói Cyprianus rendelte el a legkülönbözőbb üldözési módszereket. A mézzel bekenet és napra kitett ifjú története után következik ez a rafináltabb: »Alium juvenili aetate florentem, in amoenissimos hortulos praecepit abduci. Ibique inter lilia candidia et rubentes rosas, quum leni iuxta murmure a quarum serperet rivus; et molli sibilo arborum folia ventus praestringeret, super extructum plumis lectum resupinari, et ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irritum relinqui. Quo quum recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset, coepit delicatis stringere colla complexibus. Et, quod dictu quoque scelus est, manibus obrectare virilia: ut corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superjaceret. Quid ageret miles

Christi, et quo se verteret nesciebat. Quem tormenta non vicerant superabat voluptas. Tandem coelitus inspiratus, praecisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit; ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit.

755 v° Krotoni Milo-t, a legendás atlétát Manlius, B. P. legkedvencebb olvasmánya is említi (177), de csak mint az elbizakodottság példáját: megakadt egy fában, melyet pusztá kézzel akart széthasítani s így felfalták az erdő vadjai. Másik olvasmánya Volaterranus (*Commentariorum urbanorum XXXVIII libri*) már többet tud róla: »Milo Crotoniata athleta nobilis... Idem in Olympia bovem in humerum sustulit, s utána jön tragikus végének története. Így B. P. még egy előttünk idegen forrásból is ismerhette a kitartó gyakorlat csodálatos eredményének mintaképét.

755 v° A látás meghatározását Melanchton *Commentarius de Anima*-jában ugyanígy olvassuk, természetesen Aristoteles nyomán: »Quid est visus? Plato... ut sint dices ad agnitionem Dei, monstrato coeli lumina, et ostensis legibus motuum coelestium.«

758 v° A szigorú predikátornak emez ócsárló mondatai már régóta szerepelnek a magyar irodalomtörténetben, csak fordított előjellel, mint a régi magyar világi és népi irodalom életének egyik ritka tanúsága. A »trágár és penészes csufság« persze valami szilaj és szabadszajú bohóckodásra utal (csuf: bohóc). A »sfabulák« között említett Királyfia Kis Miklós mesebeli alakjával Szilády Áron foglalkozott (MNyelvőr II. 66 és RMKT IV. 343). Szirmayra hivatkozik, akinél (*Hungaria in parabolis*) ezt olvasni: fabula = Király f(i)a Kis Miklós beszédgye. Viszont Erdélyi János ugyanezt mondja, de hozzáteszi: azaz igen ékes beszéd, ami v. sz. félreértés. A Kyralfia név már 1287-ben el volt terjedve. Szilády több népmesét és egy népballadát is idéz, ahol Király Kis Miklós Királyfi Miklós, vagy egyszerűen Kis Miklós a hős neve. Ezek többsége egy ősi keleti eredetű típusú mesefajtához tartoznak, ahol mint Solymossy Sándor kifejtette (Ethnogr. 1931. 126), a magyar sárkány, vagyis az alakváltoztató szörnyeteg ellen harcol a hős. Solymossy éppen egy palóc mesét elemez, melynek hőst Kis Miklósnak hívják. Kis Miklós a napot, holdat és csillagokat szerzi vissza a sárkánytól.

A »poéták óriási« mit képviseljen, nehéz kitalálni. Az antik gigászok harcáról szóló költeményről van-e itt szó Ovidius alapján, vagy valami Roland-változatról, amire Galeotto is céloz, mikor Mátyás király fiatalkori Roland-rajongását említi? De lehet az is, hogy valami énekmondó dolgozott fel egy óriásról szóló népmesét. Legvalószínűbb azonban, hogy Ilosvai Selymes Péter *Toldi*-jára utal itt B. P., mely 1575-ben készült és csakhamar oly népszerű lett, hogy pl. egy-két év múlva Balassi Bálint már egyes énekeit a Toldi Miklós nótájára írja.

Az Apolloniusra utalás arra vall, hogy már jóval 1591 előtt, mikor az előttünk ismeretes első Apollonius-széphistória megjelent (kiad. Berecz Sándor, Régi M. Kt. XXXI.), megverselték és énekelték nálunk az egész Európában népszerű középkori regényt.

A virág- és szereleménekek említését szintén becses adaléknak tartja az irodalomtörténetírás, de sajnos nem sok közelebbit tudunk meg belőle. A két kifejezés talán a szerelmes énekek népi és úri változatait jelöli s így kapja meg Balassi Bálint, Bornemisza Péter régi tanítványa, zsendülő szerelmi költészetének elítélését saját mesterétől. A »lant, síp, dob, trombitaszóbeli hajja-hujja« pedig a régi magyarok zenés mulatozására vet halvány fényt.

A nemi gátlásokkal küszködő predikátor szemében tehát az egész világi költés, népi ének és mesemondás az ördög műve és incselkedése. Pedig illendő mértékkel még Luther is megengedte a népi mulatozást.

✓ sugarlas: sugallás; peniszes czuffság: undok komédiázás.

759 soc szenteknek miseit halgattuk: A Jeremiás-szövegben (17) csak ennyi áll: »Sed facientes faciemus omne verbum de ore nostro, ut sacrifices reginae coeli, et libem ei libamina... et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus.« B. P. tehát a zsidók bálványozását veti egybe a mise hallgatásával.

759 v° sib: zsib (vö. zsibvásár), a. m. szemfényvesztő, kókler.

760 Spichanard: spikinárd: nardus, spicinarus, lavendula maior NySz. II. 1602.

761 Az illatos vargalegény póruljárásának története egész bizonyosan a nemzetközi folklórhoz tartozik. Maga B. P. is »paraszttréfának« sejt, de naívvul hozzáteszi, hogy »italam vgyis volt«. A másutt emlegetett Till Eulenspiegel csínyei között nem szerepel, de azok közé illenék.

Jól végződő változatát elbeszéli András Sámuel: *Elmes Anekdoták*. II. darab. Béts, 1790, 174. l. 196. sz. »A' bűdös szél-is jó szagot fúhat.« Ugyanez az eset Apponyi Rudolf kéziratoss levélnaplója szerint a Rohan-Chabot család megalapításának lett a kiinduló oka, mert egy udvarias fiatalember magára vállalta a francia hercegisasszony társasági balesetét.

761 v° ramfol: stiriai bőrféle, a 'ranful'. Etimológiája Gombocznál MNy. II. 194. — citromba, lemoniaba: az utóbbit a botanikusok is megkülönböztetik a valódi citromtól, neve: Citrus limonium. — berekinye: berkenye

762 boczot: böcső, a. m. hüvelyes, vö. NySz. I. 164.

762 v° Regi Bornemisza: a nagybetűvel írás is talán arra vall, hogy Bornemisza Péter családi neve is összefügg abstinenciájával; esetleg már apja kapta a nevet s ő a névvel együtt mértékletes hajlamát is örökölte. Ez Magyar-Kossa Gyula véleménye is: *Magyar Orvost. Eml.* I. 186. B. P. nevérol ld. még alább 880.

766 Az idézet Ovidiusból való: Remed. Amor. 91.

767 peczinyezes: csipa

Bejezi Ambrus ügyvédet már a Postillák IV. kötetében, az *Ördögi Kisértetek* előtt kisserkesztette B. P. (598).

B. P. értesüléseit sokszor szerzi inasoktól, szolgálaktól, ami kissé csökkenti értéküket.

768 A dözsöléssel gyomrát elrontott főpapot koplaltatással gyógyító Mátyás király története Boccaccio egyik novellájára megy vissza (X. 2), mint Kardos Tibor kimutatta (Fil. Közl. I. évf. 19. 5, 134). Ott egy rablólovag állja útját és börtönzi be a cluny-i apátot. B. P. elveszett *Fejtegetés* c. munkájában is idézett egy Mátyás-anekdotát, amelyet Telegdi Miklós *Feleletéből* ismerünk (Rupp kiad. 125): »Azt rebesgeted, hogy mikor egy király fáz foréntot adatot egy parafiznac, hogy aiandekon egy nagy repat vit neki. Es mint Mathias kiralyrul belzéllic hogy egy fzegey domine Mathianac oskola mefternec, egy tál kápolftas husért nag' vrafagot adot, az egy repa nem érdemlette volna a fáz foréntot, lem az egy tál étec a tiz kő varat fzinten vg' nem mondhatyuc bérnec az örc eleted hanem ha improprie.«

768 A mármárosi Husztban töltött idejéről közelebbi dátumot nem tudunk. Pedig B. P. itt elmondja, hogy a várban szállt meg. Másrészt a Szent János látásáról szóló énekét a zárószakasz szerint Huszt várában szerezte, »mikor látnája, hogy csak a testre gondolna sok ember, Istenért kéri, hogy menyországra igyekezzenek.« (ld. Schulek, 8. 3. jzet). Végül ott találkozott egy vén Balás nevű predikátorral, aki jámbor, de hirtelen haragú volt (ld. alább 910). Alighanem Balassa Menyhárt és Schwendi Lázár idején járt ott, mint Ungvárt is, ahol az akkor Ferdinánd-párti főúr hadakozott. Ld. Schulek 27 (és 7 és 33). Ezt a mármáros-ungi tartózkodást Nemeskürty I. fiatakorára teszi (Irod. 1951. 477) és elkülöníti B. Menyhárttal való kapcsolataitól (Vö. Ö. K. 889 és 851).

769 A fejedelme előtt bujdosó »nagyságos asszony« szerintem csak Balassa Bálint anyja, Balassa Jánosné Sulyok Anna lehetett, mert ő »bujdosott fejedelme előtt«, mikor urát pozsonyi fogságából megszöktetvén előbb Vágbesztercéről Liptóújvárra s onnan Lengyelországba futott. Mint a család predikátora szemtanúja lehetett az eszeveszett menekülésnek, mert Tieffenbach el akarta fogni Balassinét, aki segítette urát a szökésben. Mindez 1570 júniusában történt. (Vö. Eckhardt S. Az ismeretlen Balassi Bálint 39). Egy másik evvel egybevágó adat a Postillák IV. 545 v° lapján: »Láttam egy nihany fris afont, kie nemessec leuen Nagylagos rendet üttek... Negyedic buydofoua [lett] robas kötösbe, kie elein vont aranyba es Nuftba iartanac.« Vö. még Irt. Közl. 1954. 4. füzet.

775 v° Itt B. P. maga utal forrására, Sz. Jeromos *Epistola ad Ctesiphontem adversus Pelagianos* c. művére, ahol Jeromos az ember büntelenségét hirdető Pelagius tana ellen kel ki: Evagrius Ponticus Imerita, qui scribit ad virgines, scribit ad monachos, scribit ad eam cujus nomen nigredinis testatur perfidiae tenebras, edidit librum et sententias *περί ἀπαθείας* quam nos impassibilitatem vel imperturbationem possumus dicere; quando nunquam animus ullo perturbationis vitio commovetur: et ut simpliciter dicam, vel saxum, vel Deus est. Hujus libros per orientem Graecos, et interpretante discipulo ejus Rufino, Latonis plerique in occidente lectitant. Qui librum quoque scripsit, quasi de monachis: multosque in eo enumerat, qui nunquam fuerint et quos fuisse describit Origenistas: et ab episcopis damnatos esse non dubium est. Ammonium videlicet et Eusebium, et Euthymium, et ipsum Evagrium, Or quoque et Isidorum, et multos etios, quos enumerare taedium est...

(777) tiltol: sokfelé másutt.

Az Oszlopos Simon legendája bőven és külön fejezetben szerepel a G. Maior-féle *Vitae Patrum*ban (254 b). A B. P. idézte részhez vö. »Audiens autem Basilicus Rex Sarracenorum famam ejus, venit ad eum. Videns autem illum stantem sursum et orantem, subito cecidit vermis de corpore ejus. At ille currens apprehendit eum in fide et posuit super oculos suos. Et videns Simeon ait: Quare hoc fecisti, vir illustris, et me gravasti? Vermis est enim de corpore meo putrido. Et cum haec audisset Rex Basilicus, aperiens manum suam invenit margaritam preciosissimam.«

777 v° kuklya: csuklya — bőlczok: búcsúk.

Különös, hogy B. P. itt Luther Mártonnak tulajdonítja Georgius Maior *Vitae Patrum*-ának szerzőségét, holott Luther csak előszót írt hozzá és talán a szerkesztésbe folyt be tanácsával. De illúziót keltő lehetett a könyv címlapján díszelő Luther-medallion. A könyv pontos leírását ld. fentebb 00. l. A következőkben majdnem kizárólagosan G. Maior könyvéből írja ki történeteit.

A Remete János története és beszéde: G. Maior Prologus 3.—7. Incipit narratio de sancto Iohanne Aegyptio heremita... Hunc enim vidimus in Thebaidis partibus in heremo, quae adiacet civitati Lyto, in rupe quadam montis ardui commanentem... Septem fuimus simul fratres comitantes qui ad eum venimus... Tunc beatus Joannes vultu placidissimo et quasi subridens ex abundantia laetitia, hoc modo respondit ad nos: Miror, inquit, admodum dulcissimi pueri, laborem vos tanti itineris suscepisse, cum nihil ad haec dignum in nobis videre possitis... Et tamen etiamsi esset aliquid in nobis secundum opinionem vestram, nunquid tale quale legitis, in Prophetis Dei et Apostolis?... Hoc primum vobis indicandum est, ut hoc ipsum quod venistis ad nos, et tantum laborem videndi nos suscepistis, ne iactantiae alicuius habeatis prospectum, ut non tam proficere ad animi virtutem, quam proferre se et iactare unusquisque vestrum velit.

Uo. 8 b: Bornemisza itt igen szabadon adja elő a szöveget: Hoc est ergo vere renunciatio Diabolo et operibus eius. Diabolus enim per alicuius vitii occasionem et pravae voluptatis aditum, irrepit in cor nostrum, quia vitia ex parte illius sunt, sicut virtutes ex Deo sunt.

Si ergo sint vitia in corde nostro, cum venerit princeps eorum Diabolus, quasi proprio auctori dant locum, et introducunt eum velut ad possessionem suam. Et inde est quod nunquam huiusmodi corda pacem habere possunt, nunquam quietem, sed semper conturbantur, semper terrentur, et nunc vana laetitia, nunc inutili tristitia deprimuntur. Habent enim intra se habitatorem pessimum, cui introeundi ad se locum per passiones suas et vitia fecerunt. Econtra vero, mens quae vere renunciavit mundo, hoc est, quae abscidit et amputavit a se omne vitium, et nullum introeunti ad se Diabolo reliquit aditum, iracundiam cohibet, furorem reprimat, mendacium fugit, execratur invidiam, et non solum non detrahare, sed ne malum quidem sentire aut suspicari de proximo suo patitur, quae fratris gaudia, sua dicit, et tristitiam eius, suam tristitiam deputat.

Quae haec ergo et horum similia observat mens, Spiritu sancto aperit in se locum, qui cum ingressus fuerit et illuminaverit eam, semper ibi iam gaudia, semper laetitia, semper caritas, patientia, longanimitas, bonitas, et omnes qui sunt fructus Spiritus oriuntur.

779 v° János remete első históriája uo. 11 v°: Vita Ioannis Monachi: Erat quidam apud nos Monachus haeremo commanens, cui habitaculum spelunca erat, vir summae abstinenciae, quotidianum victum labore manuum quaerens, in orationibus die noctuque persistens cunctisque animi virtutibus florens. Sed hic laetis successibus elatus confidere quasi in profectibus suis cepit, et non Deo totum, sed sibimetipsi quod profecerat deputare. Hanc autem eius intuens animi praesumptionem tentator, continuo accedit, et laqueos parat. Quadam nanque die ad vesperam, fingit speciem decorae mulieris oberrantis per haeremum, quae velut fessa post nimium laborem accedens ad ostium speluncae Monachi se lassabundam simulans ac fatigatam, intrinsecus semetipsam proiecit, atque advoluta genibus viri ut misereatur exorat. Nox enim me infelicem inquit in haeremo latitantem comprehendit, iube me requiescere in angulo cellulae tuae, ne forte efficiar nocturnis bestiis praeda. At ille primo miserationis obtentu recepit eam intra speluncam, requirens quae ei causa errandi per haeremum fuerit. Illa causam fingit satis accurate, et interim venena blandimentorum atque illecebrae virus per omnem textum narrationis interserit, nunc se miserandam nunc etiam defensione dignam ostendens, elegantia et suavitate sermonis inclinatur animi mulieris, et in affectum sui illecebroso amore deflectit. Hic iam inter blandiora colloquia locus risusque miscetur, manus etiam procax ad mentum barbaramque quasi venerandi specie protendit, tum vero palpare cervicem mollius, collumque lenigare. Quid multa? Ad ultimum captivum ducit militem Christi. Continuo enim perturbari intra semetipsum, et libidinis fluctibus aestuare coepit, nequaquam professionis ac propositi sui memor. Paciscitur eum cordis sui concupiscentia, et intra archana cogitationem suarum, foedus cum falsa cupiditate componit. Inclinat stultus latera sua et efficitur sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Atque ubi obscenos iam conabatur inire complexus, illa ululatum terribilem dirae vocis emittens, umbra ut erat tenuis, per manus amplectentis elabatur, ipsum quoque dedecoris motibus inanes auras sectantem, foedissima cum irrisione deseruit. Tunc praeterea multitudo Daemonum in aëre ad hoc ipsum spectaculum congregata, clamore ingenti, cum cachinno exprobrationis elevato, o inquit Monache, Monache, qui te usque ad coelum extollebas,

quomodo demersus es usque in infernum? . . . Tunc ille velut amens affectus, et deceptionis suae pudorem non ferens, gravius a semetipso decipitur, quam fuerat a Daemonibus deceptus. . . desperans, semetipsum, sicut Apostolus dixit, tradidit omni impudicitiae et iniquitati. Regressus est enim ad vitam secularem, praeda Daemonum factus. Refugit namque conspectus omnium sanctorum, ne quis posset eum salutaribus monitis de precipitio revocare.

780 hurogatty: szidalmazza.

780 v° A rideg szivű remete bűnhődése uo. 193 v° : Lapsi quomodo tractandi : Erat quidam frater in conversatione sollicitus. Et cum valde a fornicationis Daemone turbaretur, venit ad quendam senem et retulit ei cogitationes suas. Ille autem audiens, quia expers erat, indignatus est, et miserabilem dicebat esse fratrem illum, et indignum Monachi habitu, quia eiusmodi cogitationes reciperet. Et haec audiens frater, desperans seipsum, reliquit propriam cellam, et ad seculum redibat. Secundum autem dispensationem Dei occurrit ei Abbas Apollo, et videns eum perturbatum, et nimium tristem, interrogavit eum . . . Postea autem cum multum rogaretur a sene, quae circa se gererentur, confessus est . . . Haec autem pater Apollo . . . monebat dicens : Noli mirari fili, neque desperes de teipso, ego enim in hac aetate atque conversatione valde ab huiusmodi cogitationibus inquietor. Ne ergo deficias in huiusmodi tentatione, quae non tantum humana sollicitudine quantum Dei miseratione curatur . . . Abbas autem Apollo discedens ab eo, perrexit ad cellam illius senis, qui ei desperationem fecerat, et stans foris deprecatus est dominum cum lachrymis dicens : Deus qui tentationes utiliter infers, converte bellum quod patitur frater ille in hunc senem, ut per experimentum in senectute sua discat, quod tempore longo non didicit, quatenus compatiatur his qui huiusmodi tentationibus perturbantur (Aztán látott egy szerezcent, amint nyíllal meglövi az öreget, mire az is kimegy a világra. Apollo találkozik vele és visszaküldi a cellába :) Revertere in cellam tuam et de caetero agnosce infirmitatem tuam, et cogita apud temetipsum, quia ignotus sis, a Diabolo usque modo autem contemptus, stb. . . Haec dicens orationem implevit, et statim ab illato sibi bello senex liberatus est.

781 A koporsóba rejtőző remete ördögi gyötrelmei uo. 18 b : Fuit quidam vir in hac proxima civitate vitam turpissimam per omne facinus ducens, ita ut opinatissimus in flagitiis haberetur. Hic aliquando Dei miseratione compunctus ad poenitentiam convertitur, et intra sepulchrum se quoddam concludens, priorum scelorum pollutiones lachrymarum fontibus diluebat, diebus ac noctibus in faciem prostratus, et nec allevare quidem ausus oculos ad coelum, neque vocem emittere, et nomen Dei nominare, sed in solis gemitibus et fletibus perdurabat, et tanquam vivens sepultus, se inferno iam quodammodo mugitum cordis gemitumque videbat.

Cunque in his posito eo, septimana una transisset, noctu veniunt ad eum Daemones in sepulchro, clamantes et dicentes, Quid est hoc quod agis o impurissime et flagitiosissime? Posteaquam omni spurcicia omnique impuritate satiat es, nunc vis castus et religiosus procedere, et posteaquam consenuisti in sceleribus, nec iam sufficiunt vires ad facinora delenda, nunc Christianus videri vis, et pudicus et poenitens, quasi vero alius tibi iam ullus possit dari locus satiatio in malis, nisi ille qui tibi nobiscum debetur. Unus ex nobis es, alius iam esse non poteris. Redi ergo magis, redi ad nos, et quod superest tibi tempus in perfruenda voluptate non perdas, praeparamus abundantes delicias, praeparamus scorta nobilissima et cuncta alia quae florem tibi possint reparare gratissimae iuventutis. . . Haec et huiusmodi plura exprobrantibus eis, ille iacebat immobilis, nec auditum quidem suum convertens ad eos, nec ullum poenitus sermonem respondens. Cunque illi saepius et eadem repeterent et alia duriora, nec ille omnino moveretur, in furorem prolapsi Daemones, ubi viderunt verba contemni, verberibus eum aggressi sunt, multisque suppliciis excruciatum seminecem reliquerunt. Nec tamen in tot, tantisque cruciatibus moveri saltem potuit a loco, in quo orationis causae iacuerat. Postera die quidam suorum requirerentes eum humanitatis duntaxat gratia, inveniunt poenis incredibilibus affectum, et affectum, et causam percunctates cum didicissent, rogabant ut curae gratia reportari se ad domum propriam pateretur. Abnegat, et in eodem permanet loco. Tunc vero et sequenti nocte repetentes Daemones, gravioribus eum verberibus cruciabant. Sed nec sic quidem moveri voluit a loco, melius esse dicens, mortem subire, quam ultra Daemonibus obedire. — Nihilominus tertia nocte multitudo convenit Daemonum, et absque ulla miseratione irruentes in eum, omnibus poenis cruciatibusque conficiunt. Cunque iam corpus defecisset in suppliciis, extremus tamen spiritus obsistebat imperio Daemonum. Quod ubi impii perviderunt, exclamantes voce magna, vicisti, inquit, vicisti, et mox velut virtute quadam coelitus fugati, praecipites abscedunt, nec ultra ei quicquam suae artis aut sceleris intendunt. Ipse vero in tantum virtutibus animi profecit, et ita ornatissimis moribus effectus est, ac totius divinae gratiae gloria repletus, ut omnis haec regio quasi e

coelo eum lapsum videret, et unum esse ex numero crederet Angelorum, omnes pene simul atque uno ore dicentes, haec est mutatio dexterarum excelsi. Quanto exemplo eius, qui iam semetipsis desperaverant, rursus per poenitentiam ad spem salutis regressi sunt . . .

782 v° Az elbizakodott remete megszügyenülésének története uo. 14 b : Fuit quidam Monachus qui in haeremo hac quae preae ceteris interior est, habitabat. Hic cum plures annos in abstinentia perdurasset, et proventus tempore prope iam ad senilem venisset aetatem, omni virtutum flore adornatus, ac totius continentiae magnitudine sublimatus. Qui cum in orationibus et Hymnis sedule Deo deserviret, tanquam emerito militi suo Dominus remunerationes parat, utpote qui in corpore adhuc positus, instar Angelorum incorporeae vitae Officiis fungeretur, dignum iudicans annonom coelestem praebere ei in deserto, qui coelestem regem pervigiliis praestolabatur excubiis, ut digne frueretur coelestibus alimoniis. Volens ergo Deus etiam in hoc seculo remunerare eius fidele propositum, ad providentiae suae sollicitudinem, quotidiani victus eius revocat curam. Ut enim cibi usum poposcisset naturae necessitas, ingrediens speluncam suam, inveniebat mensae panem superpositum, mirae suavitatis, mirique candoris. Ex quo reffectus, et gratias divinae providentiae referens, rursus ad Hymnos et orationes convertebatur. Ad quem multae etiam revelationes, multaeque de futuris rebus, a Deo praemonitiones fiebant. In his ergo talibus ac tantis profectibus positus, quia gloriari quasi de meritis suis coepit, et coelestis beneficii munus, vitae suae meritum duxit : Continuo subintrat eum parva quaedam desidia animi, tam parva, quam nec posset advertere. Post haec crevit maior negligentia, ita ut tardior iam fieret ad Hymnos, sed et ad orationem pigrius surgeret. Psalmi quoque ipsi non ea, qua prius vigilantia ab ipso canerentur, sed ubi parum quid exhibitum fuisset soliti ministerii, anima eius quasi nimio labore fatigata, requiescere festinabat, quia sensus eius reprobus effectus, de sublimioribus ad inferiora corruerat, et cogitationes suae per diversa eum praecipitia rapiabant. Erat enim iam in corde eius clandestina quaedam et turpis ac nefanda cogitatio, consuetudo tamen prior, velut si decursus aquae, etiam cessante remigio, adhuc priore impetu navigium ferat : ita et vetus institutio ad consueta hominem officia trahebat, ob quam causam et adhuc stare in suo statu videbatur. Hic ergo cum post orationes cibum solitum requisisset et vespam, ingressus locum, in quo refici consueverat, invenit solitum panem mensa superpositum, ex quo reffectus, nihil de eorum quae in corde suo versabat emendatione curavit, neque immutationis suae damna persensit, sed spernendo minima, paulatim se caesurum non intellexit.

Interea cum gravi iam libidinis incendio stimularetur, et inflammatus turpi concupiscentia, raperetur rursus ad saeculum, illa interim die cohibuit se, et solita Hymnorum et orationum mysteria ex more persolvit, atque ingressus ut cibum sumeret, panem quidem invenit mensae superpositum, sed aliquantulum sordidiorem. Ammiratus est et tristis effectus, intellexit quod ipsum respiceret hoc genus monstri, tamen cibo reffectus est. Post in diem tertium replicatis urgeri stimulis coepit, occupaverant enim cum cogitationes eius, quasi iam praesentis et secum positae, secumque accumbentis imago Mulieris, quam et complecti videbatur, et ad turpes usus habere substratam. Processit tamen et sequenti die ad solita psallendi et orandi officia, sed stabat vagus oculis, et mente captivus. Cunque solito ingressus ad vespam requireret cibum, panem quidem invenit super mensam, sed sordidissimum ad aridissimum, et quasi muribus vel canibus undique corrosum. Tunc ille, ut hoc vidit ingemuit, et lachrymas fudit, sed non ita ex corde, nec ita uberes, quae possent flammam tanti ignis extinguere. Veruntamen sumit cibum, sed neque qualem consueverat, neque quantum solebat, cum interim cogitatione, tanquam cohors barbarica eum undique circumvallent, et omni ex parte in eum tela iaculentur, ac vinctum captivumque eum ad seculum trahant. Exurgens ergo, coepit iter agere noctu per haeremum, et tendere ad civitatem, sed ubi dies facta est, civitas quidem adhuc longe aberat. Ipse vero cum rapidissimo aestu torqueretur et fatigaretur, in haeremo undequaque versus considerare oculis coepit, et requirere, sicubi esset in vicino monasterium. Et cum respexisset fratrum quorundam cellulam, tendebat illuc, ut apud eos requiesceret. Quem ubi adesse sensere servi Dei, continuo praecurrunt ei obviam, et velut angelum Dei excipientes adorant, pedes lavant, ad orationem invitant, mensam ponunt, atque omnia secundum divinum mandatum complent caritatis officia. Verum ubi reffectus est, paululum requievit, ex more quasi ab eruditissimo Patre coeperunt verbum aedificationis expetere de monita salutis inquirere. Interrogavere quoque eum quomodo quis Diaboli laqueos possit effugere, aut si quando tirpes iniecerit animo cogitationes, quomodo depelli possint et abjici. Tum ille ut compulsus est monita fratribus dare, et salutis eos viam docere, ac de insidiis Daemonum, quas servis Dei intendunt, facere sermonem, illos quidem plane et sufficienter docuit, sibi vero ipsi stimulos compunctionis infixit, et in semetipsum

regressus, ait, Quomodo ego alios moneo et ipse decipior?... Age ergo miser, facito ipse prior quae facere alios doces. (A többi csak rövid összefoglalás.)

786 A Hór apátúr kísértésének története uo. 20: Et iterum scio huiusmodi hominem, ad quem venerunt Daemones in specie coelestis militiae, et habitu Angelorum, currus igneos agentes, plurimo apparatu, tanquam magnum aliquem Regem deducetes, isque qui caeteris, ut rex haberi videbatur, dicebat ad eum. Implesti omnia a homo, superest tibi ut adores me, et tranferam te sicut Heliam. Sed Monachus audiens, dicebat in corde suo: Quid est hoc? Quotidie ego salvatorem, qui est rex meus adoro, hic si esset ille, quomodo a me hoc posceret, quod indesinenter me facere sciret? Et post haec respondit ad ipsum. Ego habeo meum regem, quem quotidie sine intermissione adoro, tu autem non es rex meus. Et continuo inimicus ad haec verba nunquam comparuit.

Apollonius és a szerecsengyermek tengerbe hajítása uo. 22 v°: Aufer a me Domine iactantiam, ne forte elatus super fratres meos, cadam ob omnibus bonis tuis. Respondit ad eum rursus divina vox: Mitte manum tuam ad cervices tuas, et quod comprehenderis, constringe, et sub arena obrue. At ille sine mora iniecta manu ad cervices suas, apprehendit quasi parvulum quendam Aethiopem, et continuo demersit eum sub arena, clamantem et dicentem: Ego sum superbiae Daemon.

Apollonius tanácsa uo. 24: Sic enim aiebat: Si confringatur caput serpentis, omne eius corpus emortuum redditur. Ob hoc enim mandat nobis Deus observare caput serpentis, ut omnino statim ab initio, nec recipiamus malas et sordidas cogitationes in corde nostro. Quanto ergo magis diffundi non convenit in sensibus nostris cogitationum fantasias, quas etiam ab initio recipi vetat?

786 v° Apollonius véleménye az Egyiptomban elterjedt bálványozásról uo. 25: Abundavit enim aliquando immundus idolorum cultus in Aegypto, sicut nusquam gentium. Canes enim et simias atque alia portenta olim venerati sunt. Allia quoque et cepas et nonnulla olerum Deos credebant, sicut ab ipso patre Apollonio tradente didicimus. ... Bovem quidem Deum crediderunt aliquando Aegyptii, pro eo quod per ipsum rura excolentes, victum cibumque capiebant. Sed et aquam Nili colebant, pro eo quod universas rigabat Aegypti regiones. Colebant quoque et terram, utpote uberiores coeteris terris. Canes etiam ut supra diximus, et simias ac diversa barbarum genera atque olerum colebant, pro eo quod occasionem sibi salutis per haec venisse opinantur temporibus Pharaonis. Circa haec enim singula occupatio eis exorta videbatur, cum ille patres nostros persequens submersus est, et unusquisque id per quod occupari visus est, ne Pharaonem sequeretur, hoc sibi reputavit Deum, dicens, quia hoc mihi Deus fuit, hodie, ut non sequeretur Pharaonem, et simul cum ipso demergeretur. — Néhány részletet bizonyára más-honnan tud B. P., így a »baglyok« és »golyák« (esztrág) bálványozását.

787 Apollonius csodatétele a bálványozók ellen uo. 25 v°: Templum enim erat ibi amplissimum atque in eo simulacrum, quod moris erat circumferri a sacerdotibus bacchantium ritu, cum reliqua multitudo circumeuntibus. ... Et cum vidisset infelicium turbas quasi Daemone quodam agi, bacharique per campos, miseratus errorem eorum, fixis genubus invocavit Dominum et salvatorem nostrum, et omnes eos qui ceremoniis Daemoniacis agebantur cum simulacro suo stare fecit immobiles, nec progredi omnino usquam posse. Atque ita per totam diem rapidissimis adusti aestibus permanserunt, ignorantes unde eis haerere uno in loco immobiliter contigisset. (A többi kivonatossan.)

787 v° Macarius csodálatos látomásai uo. 47 v°. De virtutibus alterius Macharii. Fuit quoque alius Macharius, de quo hoc fertur, Quod quodam tempore noctis, Daemon ad ostium cellulae eius pulsavit dicens. Surge Abbas Machari, et eamus ad collectam, uni fratres ad vigilias congregantur. Sed ille, qui gratia Dei repletus, falli non poterat, intellexit Diaboli esse fallaciam, et ait, O mendax et veritatis inimice. Quid enim tibi consortii, quid societatis est, cum collecta et congregatione sanctorum? ... Et conversus ad orationem, petiit a Domino, ut sibi ostenderet, si hoc verum esset, quod gloriatus est Daemon. Abiit ergo ad collectam, ubi a fratribus vigiliae celebrantur, et iterum in oratione Dominum deprecatur, ut sibi veritatem verbi huius ostendat. Et ecce vidit per totam Ecclesiam, quasi parvulos quosdam pueros Aethiopes tetros discurrere, huc atque illuc, et velut volitando deferri. Moris autem eis inibi sedentibus cunctis, ab uno dici Psalmum, caeteris vel audientibus vel respondentibus. Discurrentes ergo illi Aethiopes pueri, singulis quibusque sedentibus alludebant, et si cui duobus digitulis oculos compressissent, statim dormitabat. — Si cui vero in os immersissent digitum oscitare eum faciebant, ubi vero post Psalmum ad prandium processissent fratres, praecurrebant nihilominus singulos, et ante alium iacentem in oratione quasi mulierum specie ferebantur, ante alium quasi aedificantes aut portantes aliquid, aut diversa quaeque agentes apparebant. ... A nonnullis tamen, ubi aliquid horum agere coepissent, quasi vi quadam repulsi praecipites deiicie-

bantur, ita ut nec stare quidem prorsus aut transire iuxta eos auderent, aliis vero etiam infirmis fratribus supra cervices et dorsa ludebant, quia non erant in sua oratione intenti. ...

Aliud quoque multo terribilius addebat, quod vidisset eo tempore, quo fratres accedebant ad Sacramenta. Ubi porrexissent ad suspiciendum palmas, in nonnullorum manibus praeventientes Aethiopes, carbonem deponere. corpus autem, quod tradi manibus sacerdotis redire videbatur ad altare, aliis vero extendentibus manus ad altare longe recedere Daemones, et cum ingenti metu effugere, Angelum enim Domini assistere videbat altari. ...

788 A borjúvá változtatott leány története uo. 46 v°: Cuiusdam e vicino oppido Patris familias, virgo filia, per fantasias Magicae, videbatur hominibus in equinum animal versa, ut putaretur equa esse, et non puella. Hanc adduxerunt ad eum. Tunc ille percunctatur quid sibi vellent. Aiunt parentes eius: Equa haec quam vident oculi tui, puella virgo et filia nostra fuit, sed homines pessimi Magicis artibus in animal hoc quod vides eam verterunt. ... At ille ait: Ego hanc quam ostenditis mihi puellam video, nihil in se peccidis habentem. Hoc autem quod dicitis, non est in eius corpore, sed in oculis intuentium. ... Et cum introduxisset eam cum parentibus suis intra cellulam, fixis genibus, orare Christum coepit. ... virginem videri omnibus ut etiam sibi videbatur, effecit.

B. P. kedvenc olvasmánya tehát csikóról beszél. Ezzel szemben érdekes, hogy a *Theatrum Diabolorum* ugyanezt a történetet ezzel a címmel közli mint az ördög szemfényvesztésének példáját (49. l.): »Jungkraw zur Kuw wordene«, tehát B. P. elbeszélésével egyezően. Ez az egyetlen történet tehát arra vallana, hogy B. P. olykor forgatta volna a nagy német ördögenciklopédiát is? Aligha. A történetet különben Luther is idézte, mint a német könyv tanúsítja. Lehet, hogy B. P. a változatot tőle vette át.

788 Hilarion vitája saját testével uo. 58 v°: Titillabat itaque sensus eius, et pubescenti corpori, solita voluptatum incendia suggerebat. ... Simulque fiscellas iunco texens, aemulabatur Aegyptiorum Monachorum disciplinam, et Apostoli sententiam dicentis: Qui autem non operatur, non manducet: Sed attenuatus, et in tantum exeso corpore, ut ossibus vix haereret.

788 v° Hilarion látomásai uo. 59: Quadam nocte coepit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, Leonum rugitus, murmur exercitus, et rursus variarum portenta vocum, ut ante sonitu quam aspectu territus cederet. Intellexit Daemonum ludibria, et provolutus genibus Christi, crucem signavit in fronte, talique armatus casside, et lorica fidei circumdatus, iacens fortius proeliabatur. ... Cum interim ex improvviso, splendente Luna, cernit rhedam ferventibus equis super se irruere. Cunque inclamasset Iesum, ante oculos eius repentino terrae hiatu pompa omnis absorpta est.

789 A Luther kísértéseinek forrását nem sikerült megtalálnom. Pedig ennek az olvasmányoknak az ismerete több más kérdésre is világot vetne. Az *Asztali beszélgetések* számos ördögi anekdotája között ezek nem szerepelnek. Nem láthattam a köv. értekezést: Obendick Hermann: *Der Teufel bei M. Luther*. Berlin 1931.

789 v° Hilarion meztelen nő-látomásai uo. 59. Quoties illi nuda mulieres cubanti, quoties esurienti largissime apparuere dapes? Interdum orantem Lupus ululans, et vulpecula pugna ganniens transilivit, psallentique gladiatorumque (B. P. »szablyást« mond) spectaculum praebuit, et unus quasi interfectus et ante pedes eius corruens, sepulturam rogavit.

790 Sz. Antal látomásai uo. 89 és 96 v°: nam et bestiarum et serpentum formas induentes, omnem protinus locum replevere fantasiis Leonum, taurorum, Luporum, aspidum, serpentium, Scorpionum, nec non et Pardorum atque ursorum. ... Rursumque confidens, aiebat si quid valetis, ecce praesto sum, devorate, si vero non potestis, cur frustra nitimini. ... Oculi eius tanquam luciferi, et ex ore eius procedunt lampades incensae. Crines quoque incendiis sparguntur, et ex naribus eius fumus egreditur, quasi fornacis aestuantis ardore carbonum. Anima eius ut pruna, flamma vero ex ore eius glomeratur.

Uo. 97. l. olvashatjuk, hogyan csábítják a szenteket kegyes aktusokat mímelve: Solent etiam cum modulatione nonnunquam apparentes psallere. Proh nefas adhuc impuro ore sacra scripturarum eloquia meditantur, frequenter legentibus nobis quasi echo ad extrema verba respondent. Dormientes quoque excitant ad orandum, ut totius noctis somnium eripiant.

791 v° Antal önsanyargatással védekezik a testi csábítások ellen uo. 86: Postquam autem Diabolus orationibus eius ad Deum per passionis fidem se intellexit eludi, consueta adversum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat

illecebris. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruerat, ut nullus ambigeret, quin Antonius contra Diabolum dimicaret. Nam et ille cogitationes sordidas conabatur inserere, et hic eas oratu submovebat assiduo. Ille titillabat sensus naturali carnis ardore, hic vigiliis et ieiuniis corpus omne vallabat. Ille per noctem in pulchrae mulieris vertebatur ornatum, nullae omittens figmenta lasciviae, hic ultrices gehennae flammās, et dolorem vermīs recordans, ingestae sibi libidini opponebat.

Uo. Antal okát adja, miért eresztí reánk Isten az ördögöt, 99 v°: Qui hoc opponit, audiat e diverso, non Diabolum potuisse hoc, sed Dominum, à quo potestas adversum nos dupliciter datur, vel ad gloriam si probamur, vel ad poenam si delinquimus. Quin potius ex hoc animadverterat, nec contra unum quidem hominem, Diabolum quicquam potuisse, si non potestatem accepisset a Domino. Nullus enim quod suae ditionis est, ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro? quem non expetitur potuit vincere: Nec contra iumenta quidem eius, et contra oves, nec contra sues, sine concessu Dei proprium robur exercuit, sicut in Evangelii scriptum est... Magna dilectissimi adversum Daemones arma sunt, vita sincera et intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto, pertimescit Satanās recte viventium vigilias, orationes, ieiunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanae gloriae contemptum, humilitatem... et praecipue purum erga Christum amorem.

793 A kakozilia szót Melanchton—Manliusnál is olvasta B. P. Ott ezt a megjegyzést találjuk: *κακοζήλια* est in omnibus studiis infelix. De a kötetnek az első részében is találkozunk ugyanebben az összeállításban: ex kakozilia, prava imitatione: gonosz követésből csinálják (589 v°). A görög szó pontos jelentése: rossz ügyben kifejtett, rosszul elhelyezett buzgóság; vakbuzgóság.

793 v° Hogyan lehet megkülönböztetni az ördögi és angyali látomásokat, meg tudjuk uo. 101 v°—102:

Sanctorum Angelorum amabilis et tranquillitas aspectus est, quia non contendunt, neque clamant, neque aliquis audit vocem eorum, verum tacite leniterque properantes, gaudium, exultationem, fiduciam peccatoribus infundunt... Horum tanta benignitas est, ut si quis pro conditione fragilitatis humanae miro fuerit eorum fulgore perterritus, omnem continuo ex corde auferant metum. Ita Gabriel cum Zachariae loqueretur in templo, et Angeli cum divinum virginis partum pastoribus nunciarent, et qui Dominici corporis agebant excubias, securis videntium se mentibus ostendentes, ne metuerent imperabant...

Pessimorum vero vultus truces, sonitus horrendi, sordidi cogitatus, plausus motusque indisciplinatorum adolescentum vel latronum, e quibus confestim, timor animae, sensibus torpor incutitur, odium Christianorum, Monachorum moeror, taedium stuprum, recordatio et metus mortis, cupido nequitiae, lassitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur post timorem horrore concepto successerit gaudium, et ad Deum fiducia, atque ineffabilis caritas, venisse sciamus auxilium, quia securitas animae, praesentis maiestatis indicium est. Sic namque et Patriarcha Abraham videns Deum, gavisus est, et Ioannes cum Mariam supervenisse sentiret, quae in sacri ventris hospitio universalitatis gestabat parentem, exultavit, nec dum natus in gaudium. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur...

795 Antal további vallomásai kísértéseiről uo. 103: Quotiens me nimis laudibus efferre conati sunt, cum a me nomine Domini maledicta reciperent? Quotiens augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cum a me audirent, et hoc ad vestram quid pertinet curam? Quotiens minitantes ut milites armati scorpionibus, equis, beluis, et variis serpentibus circumdederunt me, et domum in qua eram repleverunt? Cum ego econtra psallerem, Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur, et statim misericordia Christi fugabantur. Quodam autem tempore cum ingenti luce venientes dixerunt: Venimus Antoni nostrum tibi praebere fulgorem. Et ego clausis oculis, quia lucem Diaboli dedignabar aspicere, orabam, et dicto citius impiorum lumen exstinguebatur. Post menses autem paucos, cum me coram psallerent, et de scripturis sibimet sermocinarentur tanquam surdus non audiebam. Commoverunt aliquando Monasterium, et ego mente immobili Dominum deprecabar. Saepe strepitus, saepe saltationes, saepe sibilos ingesserunt, et me psallente, sonus eorum in voces flebiles vertebantur.

Credite mi filioli quod dicturus sum. Vidi aliquando Diabolum celsum corpore, qui se Dei virtutem et providentiam ausus est dicere et ait ad me: Quid vis ut a me tibi donetur Antoni. At ego spectaculum maximum in os eius ingeminans, totum me in eum Christi nomine armatus ingessi, et statim ille procerus aspectu, inter medias manus exolevit. Ieiunanti etiam mihi visus est ut Monachus, et panes offerens, his sermonibus suadebat ut vescerer, et huic aliquid indulgerem corpusculo. Et tu, inquit, homo es, et humana fragilitate circundaris, labor paululum conquiescat, ne aegritudo surrepat. Illico

luridam faciem Serpentis agnovi, et cum ad conqueta Christi munimenta confugerem, tanquam per fenestram fumus laberetur, evanuit. Auri quoque decipulam mihi in deserto frequenter tetendit, quod ideo offerebat, ut aut visu irretiret me, aut tactu vapularet me. Nam saepe me a Demonibus non denego verberatum. Canebam autem sic: Nullus me separabit a caritate Christi. Ad cuius vocis auditum, in se invicem defurentes, non meo, sed Domini fugabantur imperio, qui ait: Vidi Sathanam quasi fulgur cadentem de coelo...

Pulsavit aliquando Daemon Monasterii ostium, egrediens video hominem enormi sublimitate porrectum, caput usque ad coelum. Cum ab hoc, quis nam esset, inquirerem, ait: Ego sum Sathanas... Cur mihi frustra imputant Monachi?... Nullum iam habeo locum, nullam possideo civitatem, iam mihi nulla sunt arma. Per omnes nationes, cunctasque provincias, Christi personat nomen... Tunc ego... locutus sum: ... hoc sine mendacio coactus es confiteri...

796 v° Itt B. P. maga utal forrására, a Vitae Patrumra. A további kísértési példák uo. 177 v°—178: Cuidam fratri apparuit Diabolus transformatus in Angelum lucis, et dixit ad eum: Ego sum Angelus Gabriel, quare clausisti oculos tuos? Ego sum missus ad te. Ille autem dixit ei: Vide ne forte ad alium missus sis, ego enim non sum dignus ut Angelus mittatur ad me. Diabolus autem statim non comparuit...

Narraverunt de alio sene, quia sedens in cella sua et sustinens tentationes viderit Daemones manifeste, et contempserit eos. Cum autem diabolus se videret vinci a sene, venit et ostendit se ei dicens: Ego sum Christus, quare clausisti oculos tuos. Et respondens senex dixit ei, Ego hic Christum nolo videre, sed in alia vita. Audiens autem haec Diabolus non comparuit.

Aliud. Alterum senem volentes seducere Daemones dixerunt ei. Vis videre Christum? Et ille dixit: Anathema vobis, et de quo dicitis. Ego autem meo Christo dicenti credo: Si quis vobis dixerit, ecce hic Christus, ecce illic, nolite credere. Quo dicto statim non comparuerunt... Dicebant de quodam fratre, quia sedebat in Eremita et seducebatur a Daemonibus per multos annos, ipse vero existimabat, quia Angeli essent. Egrediebatur autem pater eius secundum carnem per tempus et visitabat eum. Una autem dierum pater tulit bipennem secum dicens: Quia revertens afferam pauca ligna. Et perveniens unus Daemon, dixit ad filium eius: Ecce Diabolus veniet ad te similitudine patris tui, habens bipennem ut impugnet te. Tu ergo praeveniens tolle illum bipennem ab eo et occide eum. Igitur pater secundum consuetudinem venit, et accipiens filius eius bipennem ab ipso percussit eum et occidit, et continuo adhaesit ei spiritus malignus et suffocabat eum.

Aliud. Hero monachus tanto rigore animam sui immutabilem ieiunii continentiam semper exercuit, et solitudinis ac cellulae secreta iugiter sectatus est, ut nec die sancti Paschae rigorem abstinentiae solveret. Cumque omnes Eremitae pro tanta solennitate ad Ecclesiam pariter convenissent, solus ille non affuit, ne quantum cunque perceptione leguminis parvi, a suo proposito videretur relaxasse, qua praesumptione deceptus, angelum Sathanāe velut angelum lucis suscipiens cum summa veneratione, eiusque praecipis obediens, semetipsum in puteum profundissimum praecipitem iactavit, magnum scilicet virtutis suae meritum probaturus, cum inde exisset illaesus, de quo puteo cum grandi fratrum labore semivivus extractus, vitam tertia die finivit, et quod his deterius est, ita in deceptionis suae obstinatione permansit, ut ei nullatenus potuisset persuaderi, quod Daemonum calliditate fuisset delusus.

Aliud. Quid etiam de illo Monacho commemorem, cuius nomen, quia adhuc superest, sileo. Qui dum longo tempore Daemonum in Angeli coepit claritate, revelationibus eius saepe deceptus, credidit eum internunciam esse iustitiae. Nam per omnes noctes in cellula eius lumen absque illius lucernae officio praebat Diabolus, ad extremum vero iussit eum, ut filium suum qui cum eo pariter in eodem Monasterio commanebat, devotus Deo offerret victimam, ut scilicet hoc sacrificio Abrahae Patriarchae meritis coaequaretur, cuius verbis ille in tantum est seductus, ut hoc confestim opere perfecisset, nisi puer de cella manibus eius elapsus concitus aufugisset.

Aliud. Fuit et alius Monachus, qui nimiam semper tenuit abstinentiam... Post multa namque tempora, Diabolus velut nuncius veritatis, ostendebat illi per vana somnia et per quasdam inanes revelationes, Christianorum atque Monachorum exercitum, tenebrosus ac tetrum omnique macie tepidum atque deformem, et econtra ostendebat illi Iudaeorum plebem summa laetitia tripudiantem, ingentique lumine coruscantem. Ac proinde commonebat eum, ut si mallet beatitudinis illorum particeps effici, circumcissionem quoque suscipere festinaret.

Contra spiritum blasphemiae. Quidam frater impugnabatur a spiritu blasphemiae... Cum autem frequenter ad Abbatem Pimenium veniret, vidit eum senex haben-

tem cogitationes, et dicit ei: Ecce frequenter stb. . . . At ille dixit: In blasphemia impugnatus me Diabolus, et erubescere dicere. . . . Et dixit ei senex, ne contristeris fili. Quando enim haec cogitatio advenit, dic: Ego hac causa opus non habeo, blasphemia tua super te sit Sathana. Hanc enim causam anima non vult. . . .

798 A bujálkodó remete és a vele önfeláldozó penitenciát tartó társának története uo. 180: Caritatis exemplum. Duo fratres Monachi abierunt in proximam civitatem, ut distraherent quae manibus suis per totum annum operati essent. Unus autem ex eis egressus est, ut quaedam sibi necessaria emeret, alius autem solus in hospitio remansit et instigante Diabolo, cecidit in fornicationem. Cum autem reversus venit frater dixit ei: Ecce distraximus quae necessaria erant, revertamur nunc ad cellulam nostram. Respondens autem frater, dixit ei: Non possum reverti. . . . cecidi in fornicationem, ideo nolo reverti. Volens autem lucrari et salvare animam eius frater suus, cum sacramento dixit ei: Quia et ego cum separatus fuisset a te, lapsus sum similiter in fornicationem, veruntamen revertamur ad cellulam, et ponamus nos in poenitentibus. Omnia enim possibilia sunt Deo, ut poenitentiae nobis indulgentiam donare dignetur, ut in aeterno igne tormentis et poenis inferni tartaro non cruciemur, ubi poenitentia non est, sed ignis semper sine cessatione. . . .

798 v° A terimytum-i »részegeskedő« és a többi remete dolga uo. 185 v°: Fidei miraculosum exemplum: Ascendit quidam senex aliquando de Scithi in Terimytum, et ibi divertit, et videntes homines laborem abstinentiae eius obtulerunt eum ad hominem quendam Daemonium habentem. Coepit autem Daemon ille maledicere senem illum dicens: Ad istum potatorem vini me adduxistis? Et senex quidem propter humilitatem nolebat eum ejicere, propter improprium vero eius dixit: Credo in Christo, priusquam finem faciam bibendi calicem istum, egredieris ab eo. Et cum coepisset senex bibere, clamavit Daemon dicens: Incendis me. Et antequam consumeret bibens exivit Daemon per gratiam Dei.

Contra fiduciam operum. Astiterunt aliquando abbati Arsenio Daemones in cella sedenti, et tribulabant eum. Supervenerunt autem ei fratres, qui ei ministrare solebant, stantesque extra cellam audiebant eum clamantem ad Dominum et dicentem: Domine non me derelinquas, quia nihil boni feci coram te, sed praesta mihi secundum benignitatem tuam saltem modo assumere initia bene vivendi.

Aliud. Dicebant de Abbate Bambo, quia in ipsa hora qua discedebat ex hac vita, dixit astantibus sibi sanctis viris: Quia ex quo veni in hunc locum solitudinis, et fabricavi mihi hanc cellam et habitavi hic, extra laborem manuum mearum non recole me comedisse panem nec poenituisse de sermone quem locutus sum usque ad hanc horam, et sic vado ad Dominum, quasi qui nec initium fecerim serviendo Domino. (Ugyanez a történet a 236. lapon Pamon neve alatt.)

799 v° A verekedést előidéző akaró ördög felsülése uo. 191 v°: Sacerdos idolorum conversus. Erant duo fratres secundum carnem quidem germani, veruntamen uterque in spiritali proposito Monachi existentes, insidiabaturque eis malignus Diabolus, ut quomodocumque eos separaret ab invicem. Quadam igitur die ad vespeream secundum consuetudinem ille iunior frater accendens lucernam, posuit super candelabrum, faciente autem malicia Daemonum ruit candelabrum et extincta est lucerna. Per hanc occasionem insidiabatur eis malignus Diabolus, ut in litem eos incenderet. Surgensque senior, coepit percutere cum furore fratrem suum. Ille verò prostratus in terram, deprecabatur germanum suum dicens: Magnanimus esto domine, et ego rursus accendo lucernam.

800 v° Egy Babindali Gergely az érsekújvári »érseki telkesek nádora« 1564-től kezdve. Vö. Lányi—Knauz M. Egyh. Tört. II. 104. jz. Idézi Schulek 94. Az ördögök, gonosz szellemek rejtélyes hajigálása mind a mai napig fennálló hiedelem és még a 900-as években is tele voltak hírlapjaink efféle babonás eseményekkel.

A semptei forgószéllel kapcsolatban megemlíthetjük, hogy a természeti tűnemények közül különösen a forgószéllel járó és háztetőket elsodró viharokat tekintették ezidőben ördögi jelenségeknek. A *Theatrum Diabolorum*ban több ilyen vihar leírása olvasható a *Von des Teuffels Tyranny* c. fejezetben (103). Így 1533. Olse városra szakadt forgószél tetőket ragadott el és rossz szag is volt (*Hat auch sehr vbel gestunken*). Lehet, hogy ezt a hiedelmét is Németországban szedte fel a vakbuzgó predikátor.

801 v° Salm Julius gróf és Thurzó Erzsébet művelte a »kristálynézést«, ami nyilván Németországban erősen el lehetett terjedve, mert Melanchton is erősen kikel a varázslásnak e formája ellen (*Doctrinae physicae elementa*, Basileae 1549; I. II. 233): Ad hanc speciem pertinent hoc tempore consulentes diabolum in crystallo monstratis imaginibus. Damnantur autem haec species, quia demones consulunt, et alienissimae sunt à rebus ordinatis à Deo. Cyprianus Spangenberg (*Zwo Predigten von dem rechten Christenlichen Banne*, 1558, Széchényi kt. Ant. 5218) a kiközösítendőkhöz teszi őket: »Ehebrecher,

Hürer, Alle Warsager, Weissager, *Christallenschauer*, Teuffels Beschwörer, Geldtsucher, Zauberer, alle Goteslesterer«, stb.

Magának a varázslásnak a leírását olvashatjuk Wierus János *De praestigiis Daemonum* c. munkájában (1568; 460). Egy szűz gyermeknek kell kelet felé fordulva olívalajjal keresztet rajzolni a kristályba és alája Sancte Helena nevét írnia. Majd egy törvényes, kb. tíz éves szűz gyermek vegye kezébe a kristályt és mögötte, térdén állva, háromszor mondjon el egy előírt imádságot. Akkor a gyermek meglátja a kristályban az angyalt, kitől választ kaphat a hozzá intézett kérdésre; az adott esetben arra, hogy ki volt a tolvaj.

Melanchton írja id. m. (210), hogy Nürnbergben egy pap kristállyal keresett kincset egy barlangban és ott veszett.

B. P. elbeszéléséből kiviláglik, hogy a német gróf, az ő protektora is űzte ezt a varázslást s így környezetében felfelé is körülvette az ördögös praktikák és hiedelmek levegője.

801 v° A Rudolf császár udvaránál művelt ördögös praktikák említése nagyban hozzájárulhatott ahhoz, hogy B. P.-t kényszeríteni akarták könyve visszavonására és hogy végül Salm Julius elkergette házából. Vö. Schulek (109), aki azonban ebbeli vakmerőségét nem tartja fontosnak. A páduai ördögcsinálta kutak és házak olaszországi élményeihez tartoznak: talán még nyomára lehetne jutni ott ezeknek a XVI. században még eleven hiedelmeknek.

802 Huszár Gál, a reformált egyház nagy és tevékeny apostola iránt a tanítvány tiszteletét érezte B. P. Saját vallomása szerint ő szabadította ki kassai fogságából (Schulek 22). A madáryelven tudó ember jól ismert és ma is élő nemzetközi népmesetípus, de B. P. még itt is az ördög kezét látja, mintahogy Huszár Gál is szösz szerint elhitte a kigyófőzet varázslatát. A mesetípus irodalmát l. Bolte—Polivka: *Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm* I. 131 (Durch den Genuß einer weißen Schlange erlernt man die Tiersprache) és Katona Lajos, *Zum Märchen von der Tierschprache* (magyar analógiákkal), Keleti Szemle II. 45. B. P. adata azonban annyiban érdekes, hogy az ő korában még valóban hittek ebben a varázslatban, mely v. sz. régi mítikus hitre megy vissza. Grimar meséjében (Jó tettért jót várj, Dante-kiad. Szondy Gy.-ford.) is kíváncsian emeli fel a szolgál urának titkos eledelét és csak egy fehér kigyót talál benne. Eszik belőle egy falatot és hallja, mit beszélnek a verebek. »Aki a fehér kigyóból evett, megértette az állatok beszédét«. S a szolgál ezzel a tehetségével egymásután kerül ki minden veszedelemből.

802 v° nekiknec . . . nekiknec: egyeseknek . . . másoknak.

804 v° sodor: sódar.

805 v° A tardoskeddi Szerencse Benedekné ráolvasásai már régóta felkeltették az etnográfusok figyelmét. Először a Vasárnapi Újság 1867. szept. 8. számában közölték belőle két mutatványt. Betűhíven kiadta az egészet Barna Ferdinánd: A finn költészet-ről. Akad. Értek. a Nyelv- és Szépt. kör. 1873. III. 6. Újra kiadta Fekete Lajos: Századok 1874 s. ennek alapján Trócsányi Zoltán: Magyar Régiségek és Furcsaságok II. 10—14. Átirva kiadta Thury Etele Ethnogr. 1913, 195. Kritikai kiadását adta Horváth Cyrill a RMKt. I. kötetének második kiadásában 463—450; ő főleg a versritmikát kereste a szövegekben.

Értékes tanulmányban dolgozta fel a bájolóimádságok nemzetközi néprajzi vonatkozásait Bolgár Ágnes: *Magyar bájoló imádságok a XV—XVI. századból*. Bp. 1934. A bennük előforduló betegségnevekre hasznos megjegyzéseket tett Magyar-Kossa Gyula: *Magyar Orvostörténeti Emlékek* I. 186 és a II. k.-ben közölt szótárban. Legutóbb a regölésre vonatkozó kifejezésekkel foglalkozott Pais Dezső: *Magyar Századok* 1948, 12. I. és külön: *Reg.* 1949 (A M. Nyelvt. Társ. kiadv. 75. sz.) A varázsfórmulák elemzését adja Szendrey Zsigmond: *A varázslatok eszközei*. Ethn. 1937, 385.

Magunk részéről nem hisszük, mint Szendrey és Bolgár Ágnes, hogy e ráolvasások egy része ógermán eredetű volna. B. P. tanúsága szerint a ráolvasásokat római katolikus papok is terjesztették a nép között.

A betegségekkel kapcsolatban itt-ott eltérnek a magyarázatok. Menyelés = ficamodás (NySz. 'menyülés' alatt); öklelet = mellhártyagyulladás (Magyar-Kossa), belső szúrás (Tájsz.); torkába ereszkedett = csapereszkedés (Magyar-Kossa); béka-leveleg = nyelvcsap megdagadásával járó betegség (Pais D. M. Ny. XXII. 1926, 389), angina uvularis vagy staphylitis (Magyar-Kossa, ami kb. ugyanaz); orvos = varázsló vagy ráolvasó, feloldó; csúz = orbánc, görvélyes szemgyulladás, folyónátha, szifilisz, reuma (Tájsz.).

Gárdonyi Géza székely vezetője is beszél *hetvenhétféle* hideglelésről; ezek közül *disznóhideget* úgy gyógyítja, hogy a beteget egy vályúból eteti a disznóval, hogy a

disznóra menjen át a betegség (*A miket az útleíró elhallgat*, Dante kiad. 114). Hercege Ferenc a *Pogányok*-ban használja fel a »menyelés«-t gyógyító ráolvasást Összes m. 114).

806 A ráolvasások szövegében három esetben 'szíue' áll 'színe' helyett: a helyes olvasat csak az utóbbi lehet. Horváth Cyrill is így olvassa.

807 v° Nestirid alighanem Anasztázia népies elferdítése. Bornemisza korában magyarul Neszte volt a így találjuk Balassi Bálint Campian-fordításában (Összes művei II, 111). Népszerűsége talán azon alapszik, hogy neve a második karácsonyi misében fordul elő.

hurat: belét

810 B. P. olasz útja alatt is állandóan érdeklődött az után, hogy ott mit tudnak az ördög praktikáiról. Láttuk, Páduában mutogatták neki az ördögcsinálta kutakat és házakat; itt meg elmondja, hogyan magyarázták meg neki az incubusok és succubusok hiedelmét, kiktől egyes asszonyok ördögfiakat fogantak. Itt újra említi, ezúttal egy jelzővel bővítve, a »hirtelen nagy ház építéseket« is. Az 1574. pozsonyi boszorkányégetésről Komáromy Andor (*A magyarországi boszorkányperek oklevéltára* 1910. 22) is csak annyit tud, amennyit Bornemisza Péter elmond. Vö. még Eckhart Ferenc: *A földesúri bírás-kodás a XVI–XVII. században*, 132.

811 alakoztatás: komédiajátszás.

811 v° A wittenbergi diák szerződése az ördöggel nem fordul elő B. P. főforrásában, Manlius könyvében. Lehet, bár nem valószínű, hogy wittenbergi tartózkodása alatt hallotta ezt a történetet, mely nem azonosítható Faust történetével, mint Koltay-Kastner gondolja (Irod. 1953, 93), mert Joannes Faustus saját nevével szerepel Manliusnál és az ő szerződése egészen más célú. Faust varázsló hírben áll és varázslatos módon tűnik is el a városból.

Schulek feltevése szerint (113) Lethenyei Pál B. P. iskolamestere lehetett Semptén. Kis- és Nagymacséd Pozsony megyében fekszik. 1594-ben elbocsátják állásából, mert kálvinistának bizonyult (Schulek, 347).

A protestáns gyakorlat az ördögűzésnél megelégedett az imádsággal. Bullinger maga tanítja, hogy: »nequaquam is ad Divos aut Exorcistas ducendus erit, sed custodiendus potius diligenter, ne quid sibi ipsi vel aliis mali inferat. Interea sane fide Christus erit vocandus, et ab hoc petenda liberatio. Solicitanda erit enim Ecclesia ut ipsa sanctis precibus publice flagitet impetretque liberationem,« (sup 8. cap. Matth.; idézi a *Theatrum diabolorum* 141 v°). Mindezt Macsédon is így csinálták. Ugyanezt ajánlja még B. P. alább is (812), mikor a »pápas papok üzéséről« elmélkedik.

813 A haldokló háromszori mosolygása G. Maior Vitae Patrum 201: Mortis contemptus. Dicebant de quodam sene, qui moriebatur in Scithi et circumdederunt fratres lectulum eius, et vestierunt eum, et coeperunt flere. Ille autem aperuit oculos suos, et risit, et adiecit iterum ridere, hoc autem factum est tertio, quod cum viderent fratres, interrogaverunt eum dicentes: Dic nobis Abba, quare nobis flentibus, tu rides? Et dixit eis: Primo risi, quia vos timetis mortem. Secundo risi, quia non estis parati. Tertio autem risi, qui ex labore ad requiem vado, et vos ploratis. Hoc autem cum dixisset, statim, utpote mortuus, reclusit oculos senex.

Majdnem ugyanez uo. 213 v°: Dicebant de quodam sene, quia cum moretur in Scithi, circumsteterunt fratres lectum eius, et vestierunt eum, et coeperunt flere. (A többi az utolsó mondatból eltekintve ugyanaz.)

B. P. szórakozottságból »feltámadott holtról« beszél a címbe.

813 A »bosszúszenvedő« példája uo. 213: Patientiae exempla. Alter senex. Si quis detraxisset ei, ille festinabat (si vicinus ei erat) per seipsum benne illum remunerare. Quod si longius manebat, trans mittebat ei munera.

813 A penitenciatartás időtartamáról uo. 237 v°: Satisfactio pro peccato improbata. Frater quidam interrogavit Abbatem pastorem dicens. Feci peccatum grande, et volo triennium poenitere. Dixit autem Abbas pastor: Multum est. Et dixit frater: Lubes ne unum annum? Et dixit iterum senex: Multum est. Qui autem praesentes erant, dicebant: Usque ad quadraginta dies? Senex iterum di it: Multum est. Et adiecit dicens: Ego puto quia si ex toto corde homo poenituerit et non apposuerit facere iterum unde poenitentiam agat, etiam triduanam poenitentiam suscipiat Deus.

813 v° Ammon nyilatkozata a rossz gondolatok orvosságáról uo. 237 v°: Remedium malarum cogitationum. Interrogavit aliquando eum Abbas Ammon de immun-dis cogitationibus, quae in corde hominis generantur, et de vanis desideriis. Et dixit ei Abbas pastor: Nunquid gloriabor securis sine eo qui incidit in ipsa? Et tu ergo non eis porrigas manus, et ociose erunt. Interrogavit eundem Sermonem Abbas Esaias, et dixit ei Abbas pastor: Sicut capsula plena vestibus, si dimissa fuerit tempore longo, putrefiunt

vestes in ea, ita et cogitationes in corde nostro, si non fecerimus eas corporaliter, tempore longo exterminabuntur ac putrefient. Interrogavit Abbas Ioseph, Abbatem pastorem, de eadem re. Et dixit Abbas pastor: Sicut clausus serpens vel scorpio in vase, et obturatus, procedente tempore omnino moritur, ita malignae cogitationes quae studio Daemonum pullulant, patientia eius cui immittuntur paulatim deficiunt.

A latin szövegből kiderül, hogy B. P. eltévesztette a személyt, mert nem Ammon nyilatkozik, hanem a főapát, Ammon csak az egyik kérdező.

Pimenius, Macharius és Nesteron szellemes nyilatkozatai uo. 238 v°: Superbia et inanis gloria vitanda: Quidam frater requisivit Abbatem Pimenium, Melius esset remotius, ac cum aliis manere? Respondit senex, homo si semetipsum reprehenderit, ubique potest persistere, si autem se magnificet, nusquam stat...

Aliud. Abbas Macharius, si quis illum cum timore velut sanctum virum voluisset audire, susceptus nullum penitus a sene percipiebat responsum. Si quis vero velut contemnens eum, talibus verbis compellaret, Abba Machari, quando eras Camelarius, et nitrum furabaris, nunquid non vapulabas a magistris, deprehensus in furto, libenter ei quicquid requisisset cum gaudio responsebat.

Aliud. Abbas Nesteron dum cum aliis ambularet fratribus in deserto, viderunt Draconem et fugerunt. Dicit ei unus ex eis. Et tu times Abbas? Cui senex: Non timeo fili, sed oportuit me fugere, quia nisi furgissem, cogitationem vanae gloriae non vitassem.

814 Az oroszlánt elkergető remete esete uo. 185 v°: Fidei miraculosum exemplum. Senex quidam erat solitarius iuxta Iordanem fluvium, et ingressus propter Cauma (hőség) in speluncam et invenit ibi Leonem, et coepit fremere Leo dentibus suis ac rugire. Dixit autem ei senex, quid angustiaris? Est locus qui capiat me et te. Si vero non vis, surgens egredere hinc. Leo autem non fremens egressus est inde foras.

A következő anachoreta-történetek és bölcsességek folytatólagos kivonatolása a *Vitae Patrum* szövegének (239):

Quidam senex cum venisset ad alium senem, dixit: Ego mortuus sum huic seculo. Cui ille alter, ne confidas in te, donec egrediaris de corpore hoc. Nam etsi dicis tu, quia mortuus sum, Diabolus tamen est, nec dum mortuus est, cuius innumerabiles sunt malae artes.

Abbas Sysois, cum sedens praesente fratre altero factus esset in extasi, et altero audiente... cito deponebat manus, propterea si alter praesens esset, ne hoc ipsum illi laude constaret.

Aliud. Quidam senex habitabat in inferioribus partibus Aegypti, et sedebat quiescens. Unus autem secularis religiosus ministrabat ei. Contigit autem ut filius secularis infirmaretur. Multis ergo precibus postulabat senem ut veniret ad domum suam, et faceret orationem pro infante. Exurgens vero senex ambulabat cum eo. Ille autem praecessit et ingressus in domum suam dixit: Venite in occursum Anachoretæ. Quos cum senex vidisset a longe egressos cum lampadibus, sensit quod ad se venirent, et statim despolians se vestimenta sua, misit in fluvium et coepit lavare stans nudus. Ille autem qui ministrabat ei, videns haec erubuit. Et rogabat homines dicens. Revertimini. Senex enim noster sensum perdidit. Et veniens ad eum, ait illi: Abba quid est hoc quod fecisti? Omnes enim qui te viderunt, dixerunt: quia Daemonium habet senex. Cui ille: Et ego volebam hoc audire.

Aliud. Item alia voce volebat eum aliquis videre ex iudicibus, et praecesserunt Clerici dicentes ei: Abba praepara te, quoniam Iudex audiens opera tua, veniet ad te, benedici cupiens a te. Ille autem dixit: Ita faciam, ego praeparabo me. Vestitus ergo lebetone suo, et tollens panem et caseum in manibus, ascendit in portam et divaricatis pedibus sedens coepit manducare. Veniens autem cum officio suo Iudex, et videns eum dixit: Iste est Anachoreta, de quo talia audiebamus? Et contemnens eum ita discessit.

Aliud. Idem dixit. Quando cogitatio superbiae vel certe vanae gloriae te impugnat, perscrutare teipsum, si omnia mandata Dei servasti, si inimicos diligis, si gaudes de gloria inimici tui, et contristaris in deiectione eius, si apud te habes, quoniam servus inutilis es, et quod plus omnibus hominibus sis peccator, et neque tunc tam grande aliquid sapias, tanquam aliquid boni feceris, sciens quod elata cogitatio illa bona omnia dissolvit.

814 v° A Sylvanus látomása az elkárhozott »barátokról« (valójában anachoretákról lehet csak szó) uo. 188 v°: Abbas Silvanus sedens aliquando cum fratribus in speleo, factus est in excessu mentis, et cecidit in faciem suam, et post multum surgens plorabat. (Kérdezték, mi baja:) Ego ad iudicium raptus sum, et vidi multos de habitu nostro euntes in tormenta, et multos seculares ad regnum.

815 Hilarion megalázkodása Epiphanius előtt uo. 188 v°: Misit aliquando sanctus Epiphanius Episcopus Cyprius ad Abbatem Hilarionem, rogans eum et dicens:

Veni ut nos videamus, antequam de corpore exeamus. Qui cum venissent ad invicem, manducantibus eis allatum est de avibus quiddam. Quod tenens episcopus, dedit Abbati Hilarioni. Et dixit ei senex. Ignosce mihi pater quia ex quo accepi habitum istum, non manducavi quicquam occisum. Et dixit ei s. Epiphanius: Ego autem ex quo accepi habitum istum non dimisi aliquem dormire qui habebat aliquid adversum me, neque ego dormivi habens aliquid adversus aliquem. Et dixit ei senex: Ignosce mihi pater, quia tua conversatio maior est mea.

815 Macarius álma és elzarándoklása a két kegyes életű asszonyhoz uo. 200. Jellemző, hogy B. P. kihagyja a szövegből azt, hogy az asszonyok zárdába készülnek vonulni: Quodam tempore orante beato Machario Abbate vox ad eum personuit dicens: Machari nec dum ad mensuram duarum mulierum pervenisti, quae in proxima habitant civitate. Quo audito, senex exurgens, arrepto baculo, in designatam pervenit civitatem, eunque ostium quaesitae domus atque inventae pulsaret, egressa una ex illis cum magna exultatione eum suscepit. Quas utrasque senex convocatas ita est allocutus: Propter vos tantum labore veniens ex solitudine longinqua sustineo, ut opera vestra cognoscerem, quae mihi vos concedet enarrare. Cui illae sic dixerunt: Crede nobis, sanctissime pater, quia nec praesenti nocte a maritorum lectulis fuimus separatae. Qualia ergo opera a nobis exquiris? Sed senex in precibus persistebat, ut ei vitae suae ordinem declararent. Cui tunc illae compulsaе dixerunt: Nos nulla inter nos sumus consanguinitatis affinitate coniunctae. Contigit autem ut duobus fratribus iungeremur, et cum his quindecim annis in domo pariter permanentes, neque turpe verbum altera dixit ad alteram, neque litem aliquando commisimus, sed in pace hactenus viximus, et consensu tractavimus, quatenus pariter relictis maritis, in congregatione religiosarum virginum proficisceremur, et multis precibus hoc a coniugibus non valimus obtinere. Quo non adepto, inter nos et Deum posuimus testamentum, ut usque ad mortem nostram seculare verbum non loqueremur omnino. Quae cum audisset beatus Macharius dixit: In veritate non est virgo, neque maritata, neque Monachus, neque secularis, sed Deus tantum propositum quaerit, et spiritum vitae omnibus ministrat.

A zólyomi olasz látogatása bizonyára összefügg Balassi János zólyomi várkapitány olasz kapcsolataival, vö. Az Ismeretlen B. B. 19.

815 v° Sz. Antal megalázó isteni szözeata uo. 235 v°: Item beatus Antonius cum in cella propria oraret, venit ad eum vox dicens: Antoni nondum pervenisti ad mensuram coriarii, qui est in Alexandria...

815 v° Az asszonyokat megvető Pál remete pörüljárása uo. 202. B. P. itt is kihagyta a szűzek kolostorának emlegetését: Muliebre sexum non contemnendum. Abbas Paulus in tantum cordis puritatem quiete solitudinis silentioque profecerat, ut non dicam vultum foemineum, sed ne vestimenta quidem sexus illius in conspectu suo pateretur offerri. Nam cum quadam die pergeret ad cuiusdam senioris cellam, mulier ei obviavit. Quam cum vidisset, tanta fuga ad suum rursum monasterium, praetermisso quod arripuerat itinere cucurrit, quanta nullus a facie Leonis vel immanissimi Draconis aufugeret. Quod licet zelo castitatis et puritatis ardore sit factum, tamen quia non secundum scientiam praesumptum est, sed observantia disciplinae excessus est modus, ne elatio eum invaderet, tali confestim correptione percussus est, ut totum corpus eius Paralyseos valetudine solveretur, nullumque in eo membrum penitus suum officium praevaleret explere. Siquidem non solum pedes ac manus, sed etiam linguae motum, ipsaeque aures ita auditus proprii amiserunt sensum, ut in eo nihil amplius ex homine quam immobilis statuae figura remaneret. Et ad hoc redactus est, ut infirmitati eius nullo modo virorum diligentia deservire sufficeret, nisi sola ei muliebris sedulitas ministraret. Nam portato eo, ad Monasterium sacrarum virginum, cibus ac potus foemineo ei ingerebatur obsequio, explendisque omnibus naturae necessitatibus, eadem illi diligentia per annos ferme quatuor, id est usque ad vitae suae terminum serviebat.

816 A következő böles válaszok és Julianus Apostata ördögi futárjának eseté a *Vitae Patrum* 206–208. v° lapjáról valók: Opera omnia omnium non imitanda omnibus. Frater interrogavit senem dicens: Quae res, sic bona est, quam faciam ut vivam in ea? Et dixit senex. Deus solus scit, quod bonum est, sed tamen audivi, quia interrogavit unus patrum abbatum Nesteronem magnum, qui erat amicus Abbatis Antonii. Et dixit ei: Quid est opus ut faciam? Et respondit ei: Non sunt omnia opera aequalia. Scriptura dicit. Quia Abraham hospitalis fuit, et Deus erat cum eo, Et Helias dirigebat quietem, et erat cum eo Deus. Et David humilis erat, et Deus erat cum ipso. Quod ergo vides animam tuam secundum Deum velle hoc fac, et custodi cor tuum.

Opera quae praestantur proximo. Frater quidam interrogavit quendam senem dicens: Duo sunt fratres, ex quibus unus quiescit in cella sua, protrahens ieiunium sex dierum, et multum sibi laborem imponens, alter vero aegrotantibus deseruit. Cuius opus

magis acceptum est Deo? Respondit ei senex: Si frater ille qui sex diebus ieiunium levat, appendat se per nares, non potest esse aequalis illi qui infirmantibus deseruit.

Orationis vis. Interrogaverunt fratres Abbatem Agathon dicentes: Pater quae virtutum in conversatione plus habet laboris? Et dicit eis: Ignoscite mihi, quia puto non esse alium laborem talem, quam orare Deum. Dum enim voluerit homo orare Deum suum, semper inimici Daemones festinant interrumpere orationem eius, scientes quia ex nulla re impediuntur, nisi per orationem fusam ad Deum...

Aliud. Venit quidam senex aliquando in montem Sina et cum exiret inde, occurrit ei frater in via, et ingemiscens, dicebat seni illi. Affligimur Abba, propter siccitatem, quia nobis non pluit. Et dicit ei senex: Quare non oratis et rogatis ad Deum? At ille dixit: Et orationem facimus, et deprecamur assidue Deum, et non pluit. Et ait senex: Credo quia non oratis attentius, vis autem scire quia ita est? Veni stemus pariter ad orationem. Et extendens in coelum manus oravit, et statim pluvia descendit...

Temporibus Iuliani apostatae, cum ascenderet in Persiden, missus est Daemon ab eodem Iuliano ut velocius vadens ad occidentem adduceret ei responsum aliquod inde. Cum autem pervenisset Daemon in quendam locum, ubi quidam Monachus habitabat, stetit ibidem per decem dies immobilis, et non poterat ultra progredi, quia Monachus ille non cessabat orando nocte neque die, et regressus est Daemon sine effectu ad eum qui miserat illum...

817 Az ötven évig böjtölő vén ember dolgát nem találtuk meg G. Maior gyűjteményében.

817 v° Isidorus esete uo. 218 és 218 v°: Dixit Isidorus, quadraginta annos esse, ex quo sentiret quidem motum peccati in mente sua, nunquam tamen consentiret, neque conspiciendae neque iracundiae.

Peccantibus semper surgendum et agendam poenitentiam. Cum quidam Abbatem Sysolium frequenter talem sermonem requireret: quid faciam pater quoniam cecidi, respondit: Surge. At ille respondit: Exurrexi. Et iterum se cecidisse confessus est. Ait senex: Et iterum surge. Cum autem frater frequenter se surrexisse, et frequenter se cecidisse narraret, eodem sermone senex utebatur, exclamans: Non cesses exurgere fili. Cui frater: Usque quo possum surgere pater explana. Tunc senex ait: Quousque aut in bono opere aut in malo deprehensus occumbas. In quo enim opere homo deprehensus fuerit in eo iudicabitur.

817 v° A Paphnutius böles szava uo. 219: Peccantes in spiritu lenitatis arguendi. Contigit fratri cuidam culpa in Cenodio, et dum a caeteris increparetur ad Abbatem profectus est Antonium. Et assecuti sunt eum fratres, volentes eum reducere, et coeperuntque ei culpas exprobrare. Ille vero fecisse culpam denegabat. Inventus est ibi Abbas Paphnutius, cui cognomen erat Cephalus, qui talem retulit in congregatione fratrum auditam parabolam. Vidi inquit in ripa fluminis homines usque ad genua in limo demersum, venientes autem ut eum porrecta manu extraherent usque ad collum demerserunt. Tunc beatus Antonius de beato Paphnutio ait: Ecce homo qui ex veritate potest animas salvare.

A Paphnutius tanítását, tehát a megbocsátást alkalmazta B. P. buja és szodomita predikátortársára.

818 v° A vén tanítása, aki a bűnt a kísértőre hárítja uo. 220: Dixit quidam de senioribus. Si videris aliquem peccantem, ne mittas culpam in eum, sed in illum qui impugnat eum, apud temetipsum dicens: Veh mihi, quia sicut iste nolens victus est, sic et ego hodie vel cras, et plage et inquire Dei solationem.

Timotheus anachoreta böles mondása uo. 196 és 219 v°: Quidam nomine Timotheus Anachorita negligentem quendam fratrem audiens, interroganti Abbati, quid illi fratri faceret, dedit consilium ut eum expellet. Cum ergo ille expulsus esset, tentatio venit super Timotheum. Et cum ploraret in conspectu Dei, et diceret: Peccavi, miserere mei, venit ad eum vox dicens: Timothee, ideo tibi hoc evenit, quia fratrem tuum in tempore tentationis suae despexisti.

Tuba Mihály két igen sikerült vallásos éneket is hagyott ránk; vö. RMKT. VII, 201. Ír róla Dézsi Lajos *Jegyzetek a RMKT. VII. kötetéhez*, 389. és méltatja Horváth János: *A reformáció jegyében*, 429.

819 A pokollató leány esetét valami régi forrásból meríthette a szerző.

819 v° Pachomius kísértései V. Patr. 207 v°: Multo tempore beatus Abbas Pachomius contra immundissimas Daemonum impugnationes certamen bonum certavit, sicut Athleta veritatis, tanquam et beatus Antonius. Denique intentissimis precibus exoravit Dominum, ut somnum non carperet per aliquod tempus, quatenus diebus ac noctibus pervigil maneret contra adversarios Daemones dimicando, donec prosterneret et superaret eos... Praestitit ergo et concessit ei Dominus petitionem eius... Referebant ergo de eo, quo-

niam frequenter dicebat fratribus, quia sicut mihi testis est Deus, saepe audiui immundos spiritus Daemonum loquentes inter se diversae ac varias artes suas, quas contra servientes Deo maximeque contra Monachos habent. Quidam enim dicebant: Quia ego certamen contra durissimum hominem habeo, et quotiens ei immitto perversas cogitationes, ille statim surgit et prosternit in oratione cum gemitu, orans adesse sibi divinum auxilium. Ego autem illo exurgente cum grandi confusione egredior. Item alius Daemon dicebat, ego ad illum quem observo, cum ei cogitationes immisero, consentit et suscipit et facit eas.

A tanítvány »szép felelete« uo. 240 v°: Tentationes prodesse sanctis. Discipulus cuiusdam sancti senioris impugnabatur a spiritu fornicationis, sed auxiliante gratia Domini resistebat viriliter possimis et immundis cogitationibus cordis sui, ieiuniis et orationibus, et in opere manuum affligebat se vehementer. Beatus autem senior videns eum ita laborantem dixit ei: Si vis, o fili, deprecor Dominum ut auferat a te istam impugnationem. Ille vero respondens dixit. Video pater, quia etsi laborem sustineo, sentio tamen fructum in me proficere bonum, qui per occasionem impugnationis huius et amplius ieiuno, et amplius in vigiliis et orationibus tolero. Verumtamen deprecor te ut ores pro me misericordiam Domini, et det mihi virtutem, quantenus possim sustinere et certare legitime.

820 v° Moyses remete látomása uo. 242: Tentatis adesse divinam opem. Beati Abbati Moysi, qui habitabat in loco qui appellabatur Petra, quodam tempore in tantum imposuit durissimam impugnationem Daemon fornicationis, ut non praevaleret sedere in cellula sua, sed abiit ad sanctum abbatem Isidorum, et retulit ei violentiam impugnationis suae. Cunque de scripturis sanctis Abbas Isidorus proferens testimonia, consolaretur eum, et ut ad cellulam suam reverteretur rogaret eum, noluit Abbas Moyses pergere ad cellulam suam. Tunc abbas Isidorus pariter cum Abbate Moyse ascenderunt in superiora cellulae suae, et dixit ei Isidorus: Respice ad occidentem et vide. Cunque respiceret, vidit multitudinem Daemonum vehementer cum furore perturbare, et quasi ad praelium praeparatos, festinantesque pugnare. Dixit autem ei Abbas Isidorus. Respice iterum ad orientem, et vide. Cunque respiceret, vidit innumerabilem multitudinem sanctorum angelorum, gloriosum et splendens super lumen solis coelestium virtutum exercitum. Ait autem ei Abbas Isidorus: Ecce quos in occidente vidisti, ipsi sunt, qui etiam impugnant sanctos Dei. Nam quos ad orientem conspexisti, ipsi sunt quos ad adiutorium sanctis suis mittit. Cognosce ergo, quia plures sunt nobiscum, sicut dicit Heliseus Propheta. Verum etiam sanctus Ioannes dixit: Quia maior est qui in nobis est quam qui in hoc mundo...

A kísértések ellen hiába imádkozó »atyafiú« esete uo. 242 v°: Tentatos oportet quoque ipsos orare. Alius etiam frater molestiam sustinebat ab spiritu fornicationibus, Abiit autem ad quendam probatissimum seniore, et precabatur eum dicens. Pone tibi sollicitudinem beatissime pater, et ora pro me, quia graviter me impugnat passio fornicationis. Haec cum audisset senior, orabat intente, diebus ac noctibus pro eo deprecans Domini misericordiam. Iterum autem veniebat idem frater et rogabat seniore ut magis intentius pro eo oraret... Frequenter autem venientem ad se Monachum videns senior, et deprecantem se ut oraret, valde contristatus, mirabatur, quia non exaudiret Dominus orationem eius. Eadem nocte revelavit ei Dominus, quae circa illum Monachum erat negligentiae et ignaviae resolutio, et delectationes corporeae cordis eius. Ita autem ostensum est sancto seniori. Vidit sedentem illum Monachum, et spiritum fornicationis in diversis mulierum formis ante illum ludentem, et ipsum cum eis delectari...

Macarius palástos ördöge uo. 244 v°: Confessio tentationum salutaris. Abbas Macharius... vidit Daemonem venientem in figura hominis, vestitum tunica linea perforata, et per singula foramina vascula parva dependebant. Et dicit illi senex: Quo vadis maligne? Et respondit ei: Vado commovere fratres hos qui sunt inferius. Cui senex dixit: Et propter quid tot vascula fers tecum? At ille dixit: Gustum fero fratribus, et ideo tanta fero, ut si unum duplicuerit, ostendam aliud, et si illud non placet, porrigam aliud, et fieri non potest nisi unum ex ipsis aliquid placeat eis...

Ugyanez a történet megvan a *Theatrum Diabolorum*-ban (19), de Macharius megnevezése nélkül.

823 B. P. 1578-ban már három volt feleségéről beszél. Egyikük Soós János zólyomi alispán testvére volt; ugyanannak a Soós Jánosnak, aki Balassi Bálint életében is szerepel (vö. Schulek 31).

bocoztak (kétszer is ugyanezen a lapon) nyilván a. m. kötelekedtek. A NySz. és az EtSz. nem ismeri ezt a szót.

823 v° tetű: tetszett.

829 v° Grobian módra: B. P. bizonyosan német földön ismerkedett meg Dede-kind Frigyes *Grobians*ával, mely előbb latinul, majd Scheidt Gáspár fordításában németül is megjelent (*De morum simplicitate l. duo* 1549.). Csáktornyai Mátyás 1592–99

között magyarra is lefordította és kiadta. A mű a raffinált udvari szokások ellen íródott és érdekes, hogy B. P. a maga traktátusának stílusát is »pór, paraszt és Grobian« módnak jellemzi, amivel elhatárolja magát az úri, finomkodó stílus igényeitől.

A latin maximák gyűjtését Erázmus óta és rá hivatkozva minden iskolai retorika ajánlja az erények kiművelése szempontjából. Már fentebb láttuk (717 v°) hogyan küszködött B. P. ismerőse az ördögi csábítások ellen azzal, hogy falára írt egy sereg locus communis-t. Egy elterjedt pedagógiai mű szerzője, Agricola Rudolf (*De formando studio*), akit 1530 óta számtalan kiadásban újranyomnak, Erázmus, Cicero, Valerius Maximus, Aristoteles, Sz. Tamás és Plinius neveit hozza fel, ahonnan ilyeneket meríteni lehet. És mintha B. P. alábbi eljárásának példájául szolgálna, így ír: »Caeterum que extra viciorum ac virtutum genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Prioris generis forme sunt huiusmodi. Insignis longaevitae, vivida senectus, senilis iuventa, insignis felicitas, insignis memoria, subita verum commutatio, subita mors... Posterioris autem generis sunt huiusmodi. Plurimum interest, quibus studiis puer assuescas. Magni refert, quibus cum vivas. Suum cuique pulchrum. Facilis offensa, reconciliatio difficilis. Tutissimum nulli credere. Amatanquam osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat qui cito dat.«

Mindez Agricola szerint Erázmus tanítása szerint történik, aki a humanizmus szellemét vitte bele a protestantizmus mozgalmába.

A B. P. idézte közhelyek forrásait csak részben tudtam megállapítani. Ezek: *Catonis Disticha moralia cum scholiis*. Rott. Erázmus kiadása. Bazel 1526. (Számos későbbi kiadása van.) Ugyanebben a kötetben: *Dicta sapientum e Graecis ut habebantur à nescio quo Graeculo utcumque collecta, vel conficta potius, Erasmo interprete*.

A Gesner Conrad fordításában megjelent *Ioannis Stobaei Sententiae* (Lugduni 1555) szintén hozza ezeket a gnómákat, de nem egészen azonos szöveggel. B. P. kezében az erázmusi mű lehetett, ahol a görög gnómáiról bőven szerepelnek.

Margalits Ede: *Sententiae in classicis latinis* I–III. 1911–1913, továbbá ua.: *Florilegium proverbiorum universae latinitatis* 1895. és az ahhoz kiadott *Supplementum ad opus: Florilegium* Bp. 1910, számos B. P. által idézett maximát ismer, de Margalits nem mindenütt utal forrásaira, s ha utal is, a hely megjelölése nélkül.

Ez az egész latin intermezzo különben érdekes bizonyítéka, hogy keveredik B. P.-ben a bibliás ember és a humanista. A bibliából vett közhelyek sorozata lassan-lassan átvesz a világi bölcsesség görög-latin és erázmusi aranymondásaiba és az író önfeledten ontja az akkori iskolai szokás szerint talán füzetekbe összeírt példatárát. Újabb kutatások szerint Montaigne halhatatlan *Essai*-i is ilyen iskolai locus communis-gyűjteményből indultak ki.

831 Lethi sis memor: Persius Sat. 5. 153: Vive memor lethi, fugit hora.

831 v° Omnia mutantur: Ovidiusból vett idézet. Tempus nosce. Erasm. I. 7. Vita brevis. Uo. Hippoc. Homo bulla: Varro r. r. 1. 1. 1.

832 Nihil nimis (Nil nimis): Terentius Heautont. 519. Tecum habita: Persius Sat. 4. 52. Amor sui caecus: Coecus sui amor, Hor. Carm. 1. 18. 14. Domitrix omnium patientia. Vö. Margalits, Florilegium. Qui perseveraverit usque ad finem, alvus erit Matth. 10. 22.

833 Pertuso dolio nihil infunde: hasonlő a pseudo-Plautusnál 1.3: 13: In pertusum dolio dicta ingerere. Nocet empti dolore voluptas: Hor. Ep. 1. 2. 55. Est virtus placitis abstinuisse bonis: Ov. Her. 17. 98. Veritas vincit. Margalits. Florileg.

834 Philtra amor: Philtrum amoris amor, Margalits, Florileg. Figulus figulum odit: Tertullianus, vö. Margalits, id. m.

835 Nullus sine linea dies: Plinius.

A 831 v°–834 terjedő lapokon azonban elsősorban az erázmusi Cato-disztichonok és főleg azoknak melléklete, a görög bölcseskből összeállított florilegium anyaga járt B. P. eszében; így olvassuk Erázmusnál: Verecundiam serva. Magistratum metue. Cognatos cole. Familiam cura. Blandus esto. Neminem irriseris. Iracundiam tempera. Aliena concupiscere noli. Liberos erudi (Erázmus hozzáteszi: Filios castiga et institue; — ez B. P.-nél így alakul: Filios erudi). Aequum iudica. Meretricem fuge.

A görög gnómákból pedig ezek kerülnek át B. P.-hez: Periandri Corinthii: Omnibus placeto. Periculosa temeritas. Liberos institue. Violentiam oderis. Calumniam oderis. Magistratus metue. — Pittaci Mitylenaei: Voluptatem coërce. — Cleobuli Lindii: Aliena non concupiscas. — Chilonis Lacedaemonii: Nosce teipsum (B. P.-nél: Cognosce teipsum). Tempori parce. Temperantiam exerce. — Solonis Atheniensis: Legibus pareto. (B. P. Legibus pare). Iracundiae moderare (B. P.: Iracundiam tempera). Nemini invideto (B. P. Nemini invidetas). Virtutem laudato. — Chilonis Carmine Choriambico: Vive memor mortis, ut fies memor et salutis (B. P. Lethi sis memor).

Hogy lássuk, miképpen állt B. P. előtt ez a gnómagyűjtemény, egy csoportot maga teljességében ideiktatunk:

Chilonis Lacedaemoni.

Nosce teipsum.	Ne cui inideas mortalia.
Temperantiam exerce.	Turpia fuge.
Tempori parce.	Iuste rem para.
Multitudini place.	Sapientia utere.
Moribus probatus esto.	Ne quod suspiceris.
Oderis calumnias.	Ne fueris onerosus.

835 v° Fortior est, qui se, quam qui ferocissime vincit: Fortior est qui cupiditatem vincit, quam qui hostem subicit, Ps.-Salom. mor. 81. — Ubimalos praemia sequuntur stb.: Sallustius. hist. fr. 1. 48. 9.

837 Foris Argus, domi Talpa: In turpibus Argus, in disc Talpa Margalits. Flor. — Nulla est adeo voluptas stb. Plinius Hist. nat. 12. 17. 81. — Faber est quique fortunae suae. Ps. Sall. ord. rep. 1. 1. 2. — Nulla dies moerore caret. Seneca Troad. 77. — Laus vera (et) humili saepe contingit viro. Seneca Thyest. 211.

837 v° Dulce est descipere in loco, Hor. Carm. 4. 12. — Est modus in rebus, sunt certi denique fines stb. Hor. Sat. 1. 1. 106.

Lehet, hogy B. P. mindazt, amit nem az Erázmus-féle gyűjteményből idéz, valami iskolai összeállításhoz veszi, de lehet, hogy olvasmányai folyamán ő maga gyűjtögette Erázmus tanácsa szerint. Érdekes, hogy az Európa-szerte használt Erázmus-féle *Adagiorum libri*-ből semmisen szerepel nála.

838 Iő Historiak: megtörtént históriák. B. P. naívnul elhiszi mindezeket a rémtörténeteket, a legcsekélyebb kétely sem merül fel benne, hogy valamennyien hitelesek-e hiszen Manlius és rajta keresztül Melanchton tekintélye kezkesedik valódiságukról!

839 v° B. P. itt újabb tanúságot tesz gyűlöletéről minden világi szórakozással szemben. Markolff sibsága = M. komédiázása. A *Salamon és Markalf* mint népkönyv először 1577-be Kolozsvárott jelent meg, tehát az *Ördögi Kisértetek* esztendejében. Lehet, hogy B. P. kéziratból ismerte.

A Trágár Balázs valami elveszett népkönyvünk lehet, ahol a szerző az Eulenspiegel csínyjeire emlékeztető történeteket állíthatott össze. Vö. György Lajos: *A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai*. Bp. Studium 1934. Az első történet (*Mi nem tudunk hazudni*) rokonai bizonyára megvannak a magyar folklór-anyagban, magam is emlékszem, hogy olvastam ilyesmit, de nem tudok rá utalni.

A magát némának tettető ember pajzán sikerei a nők között szintén igen régi nemzetközi téma; francia földön már az első trubadúr, Guillaume de Poitiers versei közt is szerepel. Király György (Irod. tört. 1918. 312) Boccaccio *Dekameron*-jában (III. 1) mutat rá közvetlen előzményére. Ott egy apácakolostorban játszik a történet és a magyar földre tán ugyanúgy jött »zsibek« és énekmondók útján, mint az Ilosvai *Toldi*-jában Avenuccio kalandja (*Dekameron* IV. 5). Trágár Balázs nevével kapcsolatban Király Gy. megemlíti, hogy a Balázs név a féleszű legénytípust képviseli (Hű bele Balázs stb.). A *Dekameron* témáihoz Király György A. C. Lee: *The Decameron*. London 1909. c. könyvére utal.

Eulenspiegel történetei közül, bár B. P. itt hivatkozik rá, egyet sem találtunk meg nála. Hogy Orlando hogy kerül a »csúfok«, vagyis a komédiázók közé, nehéz megérteni. A 758 v° szereplő »poéták óriási« talán erre céloz, t. i. az *Örjöngő Lóránt* (Orlando Furioso)-ra, a B. P.-nél szintén olaszosan írt Orlandora, akinek népszerűsége az Olaszhoz megjárta B. P. előtt feltűngetett. B. P. nem tett különbséget népi burlaszok és finom irodalmi szatíra között.

843 Itt kezdődik Manlius idézett művének kiaknázása az *Ördögi Kisértetek* ábrázolása céljából. A bosszúálló szerezsen története a 298. lapon:

Historia de crudelissimo facto Aethiopsis, recitata Philippo Comiti a Nassau per Damianum Knebel, secretarium Comitis de Hana.

Anno 1556. mense Aprili, quidam praedives nobilis, non procul ab Augusta Vinde-licorum, a teneris puerum aethiopem usque ad illum annum aluerat. Cum sorte fortuna nobilis domo abesset, aethiops de nocte consurgens coniugem totamque familiam, excepta filiola domini, ad octo homines interemit. Mane altero die cum rediret dominus, vidit aedes suas praeter morem clausas, et cum propius adequitasset, apparuit illi in domus summitate aethiops truculentissimo aspectu, qui in hunc modum nobilem alloquitur:

Scis homo crudelissime, qualiter me quondam innocuum tractaveris, quod sane ad hunc diem memoria retinui: illum iniuriam de tuis nunc demum vindicavi. Ecce enim partem de cadavere tuae coniugis, quam tibi cum tota familia occidi, excepta filiola, quam unam reliqui, tibi que restitui, si mihi incolumitatem vitae promiseris. Pater extreme perturbatus, homicidae incolumitatem vitae promittit. At ille per fenestram infantem ante pedes patris projicit, Scio, inquit, quod mihi non sis servaturus fidem, nunc satis in temetipso et tuis illum iniuriam ultus, moriar et ego, et sic de vestibulo aedium praecipitem dedit. Secretarius Hannensis comitis sibi nobilem familiariter notum esse affirmat Quo pacto quid crudelius, magisque ex propriis diaboli instigationibus depromptum cogitari potest.

Melanchton még a szörnyű história elmondóját is idézi, de B. P. elhagyja nevét. A történetet egy Corneille-előtti névtelen francia drámaíró is felhasználta. Raymond Lebègue szerint, aki ezt az adatot idézi, a téma Bandello novelláiból való, tehát nem Németországban és nem 1555-ben lejátsszódott rémdráma az alapja. Vö. R. Lebègue: *La tragédie du XVIIe siècle*. Du baroque au classicisme 1953, 254.

rongalt: ütött

843 v° Móric (Mauritius) császár és Phocas esete alább bővebben. 903 v°.

A katonától elsikkasztott pénz esete Manliusnál 193: Anno 1528. quidam gregarius miles, forte in civitate quadam saxonica adversa valetudine retentus. Ibi cum decumberet, tradidit saccum resertum magna pecunia hospiti custodiendum. Post aliquot dies cum convalesceret reposcit saccum. Mulier hospitis avara, aegre tantam praedam amittens, deliberat cum viro, utrum pecuniam redderet an non? Iniverunt consilium, ut mulier neget depositum. Quare cum miles suum repeteret, illa confidenter negat se quicquam accepisse, ac simulat se mirari impudentiam militis, audentis aliquid postulare, cum nihil asservandum dederit, et invehitur in militem convitiis rabiosissime. Miles indignitate rei victus obicit vicissim mulieri perfidiam. Quare maritus tanquam defensor coniugem, extrudit militem domo. Is autem foris irritatus scelere hospitis, stringit gladium, tanquam impetum facturum in hospitem, et fregit ianuam. Hospes implorat fidem civium, et queritur suas aedes oppugnari. Accurrunt lictores, et militem, quod vim publicam fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies Senatus oppidi alio mitti narrationem facti, et sententiam rescribi petit. Constabat, aedes publice oppugnatas esse: quare fertur sententia, ut miles ultimo supplicio afficiatur. Cumque iam instaret dies iudicii, venit diabolus in carcerem ad captivum, indicans ei, quam sententiam Iudices laturi sint, et pollicetur se hoc periculo eum liberaturum esse, hac conditione, ut se diabolo dedat. Miles constanter respondit, se potius moriturum esse, quamvis sit innocens. Cum vero diabolus verbis multis exaggerasset periculum nec tamen inflexisset militis animum: tandem pollicetur liberationem sine ulla conditione. Et cum veneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum esse forensium negotiorum, et patrono indigere: ibi astabo caeruleo pileo tectus, et ornato pennis: pete igitur ut me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate facturum videbatur, ait se hoc consilio usurum esse. Postridie in iudicium ducitur, adest etiam Orator tectus caeruleo pileo ibi cum actor peteret militem propter vim publicam capitali supplicio affici, miles respondit: ... Ibi diabolus ... ait ab hospite militem vi extrusum, et spoliatum esse. Iubet quaeri saccum, et locum monstrat. Ibi cum hospes vehementer negaret, addens etiam diras imprecationes, ut ipsum abreptum diabolus perderet, si fecisset. Hanc imprecationem cum invocazione diaboli cum aliquoties repetivisset, ibi Causidicus omissa iam disputatione adoritur hospitem, et comprehensum per fenestras et medium forum omnibus perhorrescentibus cum fragore abducit: nec postea unquam corpus hospitis inventum est.

844 v° A kockajátékos és a fekete lovagok története Manliusnál 190: Fuit eques in urbe Eslingen die sanctae Catharinae, quo ibi frequens est mercatus. Hic postquam multum pecuniae lusu perdiderat, volens abire, iusso ministro adducere equos, usus est horrendis et abominandis execrationibus. Servus dixit: Quare vis iam abire sub noctem: viae sunt difficiles ... fuerunt eorum tres. Nam praeter equitem nobili aderat alius quidam adolescens, ex quo hanc narrationem audivi, postquam iam adoleverat ... His ita non longe progressis occurrunt equites plurimi, magno cum sonitu complectentes in medio ipsum nobilem, et utrinque collidentes, ita ut decideret de equo, quasi exanimatus. Sed tantum fuit roboris in illo adolescente, qui habebat bonam adhuc conscientiam, ut penetraret illum equitatum et dominum duceret. Sed viarum errore (cum tamen non sit facilis erratio, sicut ipse dicebat) vagantibus et impeditis, tota illa nocte auditus est molestus ille equitum strepitus in ultero latere: ad aliud vero latus, ubi erat adolescens, equitatus non pervenit, eo quod ipsi non posent diaboli nocere. Deinde deducunt dominum circa auroram ad monasterium Behemhausen. Ibi decubuit ille triduo, et postea moritur. Talis est exitus talium horribilium execrationum.

845 A káromkodó asszonyt elragadó ördög esete Manliusnál 192: Anno 1551 in feriis Pentecostes in Marchia, ex pago quodam diabolus visibili specie, mulierem proferentem diras execrationes, in aerem subduxit, multis spectantibus, eamque postea praecipitavit in vicinam uliginem... invenerunt eam obtorto collo iacentem, ac mortuam.

Ante aliquot annos in Thuringia, diabolus, etiam propter blasphemiam abducere volebat adolescentem multum luctantem et repugnantem, qui tamen est servatus, et statim egit poenitentiam. Profecto species hae diaboli non sunt inane terculamentum, sed vere horrenda exempla...

845 v° sötő, sotól: sajtó, sajtol. Diószegi Vilmos (Adatok a táltos révülésére Ethn. 1953, 305) számos példát idéz a Baranyába telepedett csángók között élő táltos-révülésmaradványokból, ahol az elragadtatásba eső alany megjárja a poklot, a menny országot, aztán elvitték a pogatalom tüzihez, ott is megmutatták neki, hogy szenvednek azok a lelkek, akik bűnösök. Az ilyenek ébredésük után táltoszámba mennek.

847 v° Caligula esete Manliusnál 170: Caligula suam statuum in templum Capitolium Romae collocari curavit, ut a latere quodam Iovi Capitolino adstaret, cui aliqua in aurem susurraret, ac sacerdotes ei sacrificarent. (Hasonló szöveggel u. o. 633.)

848 Az Egyiptomban egy macskáért leölt 6000 római katonát nem Diodorusból vette B. P., hanem Manliusból, aki Diodorusra hivatkozik uo.: Romanum praesidium in Aegypto interfectum est, eo quod unus ex militibus Romanis interfecisset Felem deum Aegyptium: unde civitas tota movit seditionem adversus praesidiarios, et septem millia hominum (ut dicit Diodorus Siculus) fudit.

A Szent György ingébe öltözött császár uo. 184: az Idololatria fejezet első közhelye: Imperator quidam postquam induisset indusium S. Georgii, quod est Bambergae (fortasse fuit alicuius equitis senio confecti) procedens inter ictus bombardarum, habebat hanc persuasionem, se non posse feriri globo.

A következő példák valamennyien B. P. sorrendjében következnek Melanchton—Manliusnál 185: Erat puella quaedam apud Rhenum, quae certis horarum periodis iacebat, quasi esset exanimis multis horis interdum viginti quatuor, interdum triginta sex. Postea cum ad se rediisset, multa narrabat de inferis, et dicebat se fuisse in purgatorio: et quas animas ibi vidisset, narrabat. Ita crescebat lucrum sacrificulis.

Novimus homines cucurrisse ad Grimmenthal, qui amentes fuerunt, et iacuerunt ante civitatem per aliquot horas, postea redierunt ad se. Haec dixerunt esse miracula Sanctae Mariae.

Scio alium locum in Germania, quem honoris causa non nomino, ut parcam illis hominibus, in quo mulieres steriles cogeantur certo tempore nude circumire altare, et gestare agniculum. Interea stabant monachi illi nebulones in suis cancellis, et mulieres nudas spectabant...

Tubingae quaedam vetula mihi optime nota, suspendit donum ad quandam aram Sanctae Mariae, dicens se adiutam esse a Maria in quodam negotio etiam malo, mihi non ignoto. Ibi pastor statim ascendit in suggestum, et in concione egit gratias Deo, quod tam propitia esset beata Maria huic oppido, et iussit eam magis colere, et plura dona adferre. Ita diabolus hac occasione idolatriam stabilivit.

Ego et Doctor Martinus Lutherus, et alii quidam vidimus automa in urbe Isenach artificiose a Papistis factum, ad suos quaestus retinendum. Erat autem statua Mariae tenentis puerum Iesum, et ita facta, ut si retro iaceret, monachus possit eam regere, ut aut Maria aut puer caput ad accedentem advertens aspiceret, si quis pecuniam largiretur: aut retrorsum caput averteret, si nullum donum afferret...

Consuetudo fuit olim, ut homines ad statuam sancti Viti currebant, ibique totum diem saltarent usque ad animae deliquium: ita ut eos linteis strangulis inde asportare necesse fuerit, tandem prostrati liberabantur.

In Lotharingia ad Sanctum Athanasium a malis spiritibus, obsessi adferebantur, ubi ita liberabantur, ut integrum annum a morbis liberi essent.

Ad sanctam Mariam Ratisbonensem homines ultra viginti milliaria, nec bibentes nec comedentes currebant, quo cum venissent, iacebant prostrati quatuor horas, posteaque liberabantur.

Vuitebergae ante haec tempora monstratum est femorale S. Francisci...

Latomus theologus Lovaniensis moriturus mugit sicut bos, et vociferatus est de suo dolore et peccato, quod fuisset persecutus homines sanctos, et adiuvisset consilia necis contra conscientiam.

Dominicaster monachus monasterii in ipsa concione percutiebatur fulmine, cum clamaret contra Evangelicam doctrinam: et ita est mortuus.

849 v° A nagyszombati katolikus templomba becsapó villám dögát és Balassi János esetét részletesen tárgyalja Schulek 77—78. Telegdi Felelete szerint a villám a

feszület keresztjét csak „meghasította”, magában a corpusban pedig nem tett kárt. Sibolti Demeter B. P. predikátor utódja volt Nagyszombatban, 1576 utáni tevékenységéről l. Schulek i. m. Meghalt mint püspök 1589-ben. 1578-tól Semptén volt, itt is az eltávolított B. P. helyére került. Vigasztaló Könyvecskét írt 1584., a Lelki harc (1584 és 1632)-ban pedig Balassi B. Füves kertecskéjét írta át. Vö. Thury Etele: Sibolti Demeter élete és munkái (Prot. Szemle 1890).

850 alakozot: komédiázott.

850 v° bolczo: bocsó, búcsú.

A pórul járt barát története Galeottonál a XXIX. fejezetben van. Joannes Gatti dominikánus Esztergomba jött, hogy teológiai tudományát fitogtassa. Mátyás király ugyan teológiai műveket is előhozatott a vitához — többek között Sz. Jeromost —, de főérve csakugyan az volt, amit B. P. felhoz. A lényeges rész: „Nam cur Christus hec fecerit, ut Petrum honoraret, inhonoratum dimitteret Joannem, non pertinet ad hominis intelligentiam” — mondja a dominikánus. De Mátyás: „ut et nos reliqua declaremus, peccatorem et desertorem abnegatoremque Joanni Virgini in pontificatum praeposuit Christum, ut peccatoribus spe, venias praeberet.” — Sz. Péter nős is volt! Gattiról l. Horváth J.: Az irod. műveltség megoszlása 68, 132, 145.

Galgócon már Salm Julius gróf szolgálatában prédikált B. P. Ottani szerepléséről l. Schulek 43—45. Németújváron Batthyány Kristóf pártolhatta az ottani ferencesekkel szemben.

851 Az ungvári barát Sz. Ferenc csodájára céloz, mely talán Zrínyi Miklóst is megihlette a Szigeti Veszedelem-ben. Vö. Klaniczay T. Zrínyi M. 29, aki Király Györgyre hivatkozik. Eszerint esetleg egy San Miniato-i kép lett volna Zrínyi forrása. Szerintünk azonban a történet a legenda valamelyik változatából való lehet és általánosan ismert a rendben.

851 v° szegeny: szégyen.

A pozsonyi Ferenc fráter predikálása alighanem ugyanakkor történt, amikor Miksa császár és király elkergette asztala mellől B. P.-t (l. alább 862). Ez az 1569. országgyűlés lehetett, ahol Balassi János is részt vett, és ahová predikátorát elvitte.

A magát halottnak tettető ifjú halálának története alighanem valami szóbeli mendemonda lehet, mert Manliusnál nem található.

852 A dicsekvő olasz barátok története a melléklet fektetett asszonyokkal szintén ismeretlen eredetű történet. B. P. szerint „olasz barát beszélte”. Az egész igen Boccaccio-ízű; talán valamelyik olasz novellistánál meglehetősen lenne.

tapasztja: tapintja.

852 v° A fejet hajtó Mária-szobor csalását B. P. már föntebb (848 v°) elmondotta. Manlius Eisenachba helyezi az esetet és Melanchton, sőt Luther együtt szemlélték a barátok csalását.

A Szent Margit övéről vö. Magyar-Kossa Gyula Orvostört. Emlékek II. 10. A terhes asszonyok viselték a Szűz Mária, Szent Margit (az antiochiai!) és Szent Erzsébet öveit. Takáts Sándor adatai szerint (Régi magyar asszonyok 121.) a pozsonyi klarissza-apácák őrizték Sz. Margit övét és nagy körültekintéssel kölesönözték csak ki, még a XVII. sz. második felében is, főúri családoknak. Szülés alatt is szorították vele. B. P. alighanem Pozsonyban hallott róla.

A barát furcsa fogadásának pajzán történetét különnyomatban kiadta Király György: Bornemis Péter: Az Barát Fogadása. Manuskriptumként nyomtatott Gyomán, Kner Izidor könyvnyomtató műhelyében. 12. sz. 1921. (Ism. EPK. 1921, 60.) A kiadó jegyzésében a forrást is megjelöli Morlini XLIV. sz. novellájában: De monacho qui in suo sermone auditores plorare severos atque ridere fecit. (Henri Estienne Apologie d'Hérodote-jában is elbeszéli). De Király Gy. szerint az anekdota ma is él, ő 1918. nyarán egy késmárki leánytól hallotta. György Lajos i. m.-ben a 120. sz. A legmulatságosabb az, hogy B. P. ezt a trufát is úgy adja elő, mintha valóban megtörtént volna.

853 A váradai misemondás közben történt botrányos szójáték azok közé a tréfák közé tartozik, amilyenek a középkorban tömegesen fordulnak elő a klerikusok között. Lehet, hogy ez se hiteles, hanem valami nemzetközi trufa, amilyenek különben protestáns körökben is divatosak. (Vö. a predikátor esetét, aki kettőt lapoz és Éva teremteséről olvassa, amit Noé bárkájáról mond a biblia: „és kívül-belül bekené szurokkal”).

853 v° alakozie: színészkedik.

854 A szóban forgó Thurzó talán Ferenc, György apja, aki korábban nyitrai püspök volt, majd luteránus lett és ott hagyta a püspöki széket. Az Ádám-legendáról l. Katona Lajos: A Teleki codex legendái. Akad. Ért. 1904. A történet az Aurea Legendában is megvan c. 68. (Vö. György L. i. m. 207. sz.) György L. ugyanerről: Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban. Szent István Akadémia kiad. 1929, 39—51.

Szól róla még Horváth János: *A magyar irod. műveltség kezdetei*, 215 és *A reformáció jegyében* 220. Érdekes, hogy szívárgott le a népi énekesek közé középkori, sőt ebben az esetben zsidó legendák anyaga. A közvetítők nyilvánvalóan a papok voltak.

el teteli: talán sajtóhiba 'eltéteti' helyett.

854 v° Török Bálint annak a Török Istvánnak a nagyapja, akinek B. P. az *Ördögi Kisérteteket* ajánlja. Mint látjuk, a szerző a legkevésbé sem feszélyezi magát: több rosszat már nehezen lehetne mondani az unokának saját nagyapjáról. Rablásairól, Győr kifosztásáról és felgyújtásáról l. Szekfű, M. *Tört.* III. 32. Jobbágyok iránti kíméletlensége uo. 194. Meglepő, hogy B. P. pápának jellemzi, holott Pápáról Debrecenbe vitt papjával protestánsá teszi az egész várost, mint földesúr. (Vö. Szekfű, i. m. III. 252 és Révész Imre: *Dévai Bíró Mátyás*; Pest 1863, 64. l.). B. P. adatai bizonyára élete korábbi korszakára vonatkoznak. De még így is sajátságos B. P. ellenséges hangja a protestantizmus egyik legnevezetesebb bajnokával szemben.

A Sárospatakról Budapestre származott csonka példány szélére itt írta be Bornemisza a lap szélére: »az Felesege apjatis hittak«. Török Bálint felesége Pemflinger Kata volt, kiről Tinódi is megemlékezik Török Bálintról írt versében. Ennek apja szerintem nem lehetett Pemflinger Márk nagyszombeni királybíró, kinek ismeretlen nevű leányát Nagy Iván (Pemflinger-család) Török Bálint feleségévé teszi. Már csak a helyi viszonyok miatt is kézenfekvő, hogy Pemflinger István budai kamarai tanácsosban keressük az apóst (vö. Szekfű III. 84).

kokonya: húsvéti szentelt kalács.

856 v° B. P. babonáival, bár csak futólagosan, foglalkozott Szendrey Zsigmond: *Műveltségtörténet és babonafejlődés*. Ethn. 1943, 57. Adatai szerint legnagyobb részük ma is él.

A borsóhajigálás nászritus, mert a borsó a termékenység jelképe. Vö. Handwb. d. d. Abergl. (Erbse) és Kerényi Károly MNY. 1931, XXVII, 94. Előbbi a Zeitschr. f. Volksk. IV, 318-ra utalva mondja, hogy magyar földön Szilveszter északjában a lányok borsót hánynak a falra s akié ott ragad, még az évben férjhez megy.

A béka-hangyavarázslás Szendrey szerint ugyanúgy él ma is a nép között, mint ahogy B. P. leírja. A németeknél, Sziléziában egészen pontosan ugyanígy folyik le a (Handwb. d. d. Aberglauben, Frosch): »Hört er den geangsteten Frosch, über den die Ameisen herztürzen, schreien, so verliert er das Gehör.« Ugyanitt olvassuk, hogy ez varázslás már középkori német írónál előfordul és Weiher—Wierusnál (*De praestigiis daemonum* 233) is szerepel. A csontok felhasználása is ugyanúgy történik, bár kevésbé pontosan analógias módon: a kampós csonttal megkarcolva szerelemre lobbantjuk imádatunk tárgyát, míg a túalakú csont szúrásával eltüntetjük a terhessé vált szerelmet. A megfelelő magyar szokásokról, melyek pontosan egybevágnak, vö. Szendrey Zsigmond és Ákos: *Részletek a készülő magyar babonaszótárból*. Ethn. 1940, 327: Levelibéka és 335: Varangy.

A késajándékozás tilalma ma is él mindenütt: saját környezetemben is hallottam, hogy az ajándékozott kés elmetszi a barátságot.

857 A névmágia érdekes példája a Farkas névadásra vonatkozó megjegyzés. Az egykorú főúri családokban csakugyan sűrűn találunk példákat arra, hogy a legidősebb fiú Farkas. Így Balassi Bálint legidősebb nagybátyját is így hívták, a szklabonyai Balassi János két fia közül az idősebbiket Farkasnak, a fiatalabbikat Lászlónak keresztelték. Ezek B. P. kortásai voltak. Bethlen Ferenc első gyermekei (Borbála, György és Miklós) elhaltak s utánuk a történetíró kancellár, Farkas viszi tovább a család legidősebb ágát (Nagy Iván II. 168). A Bánffyknál Zsigmond fia I. Farkas, ennek fia II. Farkas, ennek fia III. Farkas. Szorgos kutatással valószínűleg még számos adatot lehetne összeszedni a nemesi családok történetéből.

A 857. lapon olvasunk egy ráolvasást az ebmarás ellen, ahol Krisztus egy farkas-marta tehenet gyógyít meg áldásával s amelyet a Szerencse Benedekné ráolvasásaival foglalkozó irodalom nem vett figyelembe.

A farkas nevéhez fűződő mágikus hiedelmek más népeknél és a legújabb korig éltek; így Karadzics Vukról, az újszerb irodalom megalapítójáról (sz. 1787) tudjuk, hogy anyja, mikor a mezőre magával vitte, »farkas«-t jelentő »vuk« nevében bízott, hogy nem viheti el a farkas, míg ő a földön dolgozott (Melich János szíves közlése). A névmágiáról vö. Solymossy Sándor MNY. XXIII. 83 és Zlinszky Aladár u. o. 107.

A farkas-varázslással függ össze a 857. lapon említett népi babona is, mikor a menyasszony egy fillért ereszt az öve mellé s azon »bárányt« vesz, míg ő »farkas« lesz, vagyis parancsolni fog urának. A szokás ma is él a németeknél, vö. Zeitschr. f. Volksk. I. 183: »so soll die junge Frau vor ihrem Mann nach der Trauung ins neue Heim treten

und dreimal sagen: Ich bin der Wolf und du das Schaf! Dann erhält sie die Herrschaft.« (Handwb. d. d. Aberglauben, Wolf).

A farkassal összefüggő egyéb varázslásra vö. Eckhardt S. *A szendrői hegedősének*. Irt. Közl. 1954, 4. füzet; Györffy I. Ethn. 1932, 82 és Szendrey Zsigmond és Ákos: Ethn. 1940, 322. A Györffytől idézett farkasge- és egyéb varázslat nemzetközi vonatkozásairól l. Handwb. d. d. Abergl. Wolf. A mézszaporításra vonatkozó adatoknál a szerb és szlovák határterületre utal.

Az »asagual« való tojásszaporításra nézve vö. Diószegi K. István: *Ki-osztatott Talentom*. Debreczen 1679, 197. l.: »A' bujós bájosok, a' kik a' bujós befédnek természetben fellyül való erőt tulajdonitanak, és bujóléffel a' Sárkányokat likakbul ki-hiják, az ágaft tojtattják, fejkik, a' tikokat meg-bőjölük, hogy sokat tojanak...« Így lehet, hogy sajtóhibával van dolgunk, és B. P. »agasual«-t írt, mert az ágassal varázsolnak. De az sem lehetetlen, hogy »asag« »aszu ág«-at jelent.

A szentelt ostyának a méhkasba viteléről, hogy a méhek jól dolgozzanak, ír Zalán Menyhért: *Bornemisza szentostyababonája*. Ethn. 1927, 200. Egy pásztói eredetű legenda szerint, mely egy a stájer reini kolostorban levő középkori kéziratban fordul elő, egy búbajoskodó ember szentelt ostyát tett a kasba. A méhek egy kis kápolnát raktak körülötte és zsoldárt döngicséltek hozzá. A pap felfedezi ezt, a templomba viszi az oltárkát és ott helyezi el. A legenda Európa-szerte elterjedt és mint látjuk, még a XVI. sz.-ban is élt nálunk.

A mások tejének, vajának megrontásáról vö. az Ethnographia évfolyamaiban közölt számos adatot (pl. 1938. 229) és Szendreyék idézett babonaszótármutatóványait.

A szítavarázslásról sok adat van, de a kenyér domborúságára vonatkozó babonához legközelebb áll Szendrey Zs. adata Ethn. 1937, 388: »Bevetés után a szakasztókosarakat egymásra rakják, hogy a kenyér is magas legyen«.

A gyermeket ki kell adni az ablakon Németországban is, ha még nem érte el a három évet, hogy megerősödjék, vö. Handwb. d. d. Abergl. Fenster; II. 1355.

B. P. babonajstromát már kiadta Thury Etele Ethn. 202.

857 v° Az emberfejlődésre nézve vö. Eckhart Ferenc: *A földesúri bíráskodás a XVI—XVII. században*, 132: Egyik gyakori vádpont, hogy a vádlottak »holt ember feje csontját el vivén, vas fazékban vetvén ördögi szerszámot csináltak belőle, kivel sok ördögösségeket cselekedtenek.« (1628. márc. 9. Pápa, Kam. lt. 2120.) Ugyanúgy 1643. jan. 17: Lós, Hederváry jk. II. 103. Újkori román példát idéz Filimon Aurél, Ethn. 1913, 97.

(859 v°) A gyermeki hálátlanság példái mind Manliusból valók, Manlius sorrendjében. Vö. p. 223:

Ingratitudo erga parentes, cognatos et praeceptores. Mahometes, qui cepit Constanti nopolim interfecit duos fratres parvulos, et alterum parvulum in sinu matris occidi curavit.

Selinus pater huius Solimani, interfecit et patrem fugientem, et fratrem, et in eo ipso loco ubi pater est interfectus, iuxta Baiarum ulcero saevissimo divinitus inflicto, mortuus est. Locus ostenditur in Macedonia iter facientibus per Hungariam.

A 295. lapon ugyanez a történet, B. P. szövegéhez még közelebb álló változatban: Selymus... interfectus est autem illo ipso loco, ubi assecutus erat patrem, et eum interfecerat.

Bornemisza gyermekek megöléséről beszél, ami Szolimánra illik, nem Mohammedre, aki csakugyan testvéreit ölette meg. Szelim apja pedig nem Mohammed, hanem Bajazid volt, akit csakugyan megöletett.

Uo. 226: Accidit ut homo quidam dives haberet patrem pauperem, et valde quoque senem, sicut sibi labore suo victum non amplius comparare posset. Quia igitur nolebat, ut mendicaret, cum illi hoc ignominiosum fuisset, cogebatur illum alere. Sed cum non libenter faceret, die quodam accidit, ut cum filius prandens haberet in mensa quoddam ferculum, et videret patrem suum iam senio confectum venientem ad prandium, iuberet illum seponi, donec rursus abiisset. Cum autem pater more solito, postquam pransus erat, rursus abiret, iussit filius depromi ferculum, quod absconditum erat. Ibi servus renunciavit patinam plenam esse serpentum. Quod cum ille procurrens videre vellet, ecce ibi statim ingens serpens in os ipsius illapsus est, suum os ori ipsius adiungens, ita ut semper, quando ipse comederet, cogeretur quoquo cibare serpentum, quem ille ita secum circumgestavit quoad vixit.

Audivi ab alio viro honesto et docto similem historiam, ubi etiam pauper quidam senex accessit filium suum, qui factus erat opulentus, petens, *τροπήρια*, id est, praemia et officia educationis. Filius vero probri loco sibi a multis obici posse iudicans, quod haberet patrem pauperem ac egenum, palam negavit se non esse illius senis pauperis filium, ac iussit ut statim ex aedibus suis discederet. Pater lachrymans abiit: viso abe-

unte, filius statim furere incipit, et in isto furore etiam moritur. Sic Deus poenam ingratitudinis erga paren tes in isto ostendere voluit.

Narrant fuisse quendam, qui patrem male caesum cavillis ad limen domus usque protraxerat. Deinde cum et ipse senesceret, multo deterius a filio tractatum fuisse, et extra limen domus protrahere in luto provolutum esse, donec et ipse pater clamaret: Parce fili, ego meum parentem tantum ad limen domus protraxi. Sic Deus plerumque eodem genere, in quo quis peccat, punit.

Recitatur similis fere historia, quod quidam parentum iam senio confectum in carcerem incluserit, et miserit illi per filium vilem pannum ad tunicam. Filius divinitus fortasse lacerat pannum: Quo viso, dixit pater: Quid agis perversissime? Ibi filium respondisse dicunt: Hanc partem panni mihi reservabo, donec et tu senueris, tunc similiter te tractabo. Audito hoc, pater iussit senem parentem reduci, et honorifice eum ad extremum halitum tractavit.

(Ez a történet az egyik legsikerültebb középkori francia fabliau, a *Housse partie* tárgya is.)

Fuit hic rex Mauritaniae in obsidione Vuitebergensi apud imperatorem Carolum, quem filius non solum excaecaverat, verumentiam regno expulerat.

860 v° Perényi Gábor anyja Perényi Jánosné Drágffy Zsófia, Nyaláb várának birtokosa. Vö. Komáromy A. Tört. Tár 1903, 130. Meghalt 1551-ben.

Dobó Ferencnek anyjával szemben tanúsított rideg magatartásáról magam is közöltem két adatot: *Az ismeretlen Balassi B. 249 és 251.* Szembeszállt anyjának második házassága miatt is Csáky Pállal. Másrészt Bornemisza Gergely tokaji alkapitány írja: neki: »Mi hasznát vevé annak Nagyságod, hogy Nagyságod keménységet mutata az Nagyságod Anyjához is szolgálk tanácsából«.

A Luther Mártont illető vád és az ördögtől megszálalt leány megtisztulásának története előttünk ismeretlen eredetű.

A freybergi eset, a mozdulni nem tudó megátkozott fiú története Manliusnál 228: In oppido Freiberg in Misnia, accidit ante paucos annos, ut quidam iracundus et ad male imprecandum pronus senex filio quoddam negocium cito expedire mandaret: quod parentis mandatum filium parvificiens, in loco quodam, ac si illud non audivisset, aliquandiu commoratur: qua ex re pater, alias satis morosus, mirum in modum furore accenditur, ac filio, ne unquam vivus ex eodem loco discedat, horribiliter imprecatur. Facta ea imprecatione, filius continuo ibidem stare incipit, nec potuit ulla ratione vel medio vivus inde avelli. Nocturno tempore coacti sunt ei parentes pulpitem opponere, cui aliquantulum dormiturus sese inclinaret. Conspiciuntur autem hodie adhuc manifesta in pavimento, ubi totum illud triennium constitit, pedum vestigia. Tandem elapso triennii pacto, poena piorum praecibus, quae quotidie pro eo fiebant, ita mitigata est, ut in vicino loco integrum etiam quadriennium sedere potuerit. Sedit autem macilento admodum vultu, parum comedit, pauca etiam interdum loquitur. (A kérdezőknek azt felelte, hogy Isten bünteti, de nem szabad kétségbeesni az üdvösség felől.) Postea vero elapsis illis septem annis, mortuus est in agnitione et fiducia mediatoris Domini n. Iesu Christi, anno 1552 die undecimo Septembris.

Bornemiszanál sajtóhibával Pteyberg és 1557. áll.

861 Herkules és Nagy Sándor kegyetlenségének példái Manliusnál 228: Linus praeceptor Herculis est ab Hercule, illisa capiti eius tabula interfectus. Tale praemium plurimi pro beneficiis acceptis reddunt.

Alexander quanquam non laesit suum praeceptorem, sicut Hercules Linum: tamen ab ipso fiat alieniore animo, et Calisthenem Aristotelis ex sorore nepotem miserialiter cruciavit.

Az utóbbi példa Volaterranusnál, B. P. sajátkezőleg széljegyzetezett kedvenc enciklopédiájában is megvan (290, I.): Callisthenem philosophum Aristotelis propinquum, quem inter carissimos habuerat; deinde in Hermolai coniuratione suspectum, quodque adorandum Alexandrum esse negaret, misere affectum caesim necavit.

Viszont Clitus megöletése Manliusnál 230.

Damaszcéni János hálátlan tanítványa Manliusnál 229: Joannes Damascenus, qui vixit tempore Theodosii, vel Valentiani imperatoris, habuit apud se discipulum Persicum, quem diligenter erudiebat. Ille discipulus aliquando nactus scribendi occasionem, scripsit epistolam nomine Joannis Damasceni praeceptoris sui, cuius manum imitari poterat... Imperator dixit: Non potes negare, est enim manus tua. Ita ille victus, dextra manu mutilatus est.

A Manliusnál olvasott példa rögtön volt mecénását, Balassi Jánost juttatja eszébe, aki Kenderessy István hamisított leveleinek lett az áldozata. Vö. Károlyi Árpád: *A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez.* Bp. 1879.

A Kenderessy mellett említett »egy Ur János« csak Krusith János lehet, akinek tevékeny része volt a Balassi-család szerencsétlenségében. Ld. Az ism. Balassi B. 37. Bálint apja házi papja előtt is kiöntötte elkeseredését a rossz indulatú szomszéd úr ellen.

A megvakított Belizár ismert története Manliusnál 234. lapon: Imperator Iustinianus habuit ducem magnitudine animi, aliisque virtutibus praestantem, nomine Bellisarium. Hic vir excellens, sua fortitudine totum fere orbem terrarum in ordinem redigit, et imperio Iustiniani subiecit. Habuit coniugem formosam, quae ut fit, propter virtutem et praeclara facta mariti nonnihil insolens est facta. Hanc insolentiam et istum factum non potuit ferre Sophia coniunx Imperatoris Iustiniani. Igitur calumniis et dolis effecit, ut propter uxoris insolentiam optime merito viro Bellisario oculi effoderentur... redactus est ad summam paupertatem, ut coactus sit sedere ad templa et colligere stipem, unde victum haberet.

861 v° deliaság: féktelenség. A ráköszöntés szokása oly féktelen részegeskedést és a bűntények olyan sokaságát szülte ebben a korban, hogy pl. a német birodalomban külön császári rendeletet adtak ki a ráköszöntők ellen Miksa császár alatt 1512-ben, mely a legszigorúbb büntetést és üldözést rendel el a birodalomban. A rendelet a *Theatrum Diabolorum*ban olvasható (231): »Wiewol das zutr. auff vorschalten Reichstagen mehr denn einmal höchlich verboten, so est es doch bisher wenig gehalten, vollnogen, oder gehandhabt worden. Dernach, und sonderlich, dieweil aus dem Zutrincken Trunckenheit und aus Trunckenheit viel Gotteslasterung, Todtschlage, und sonst viel Laster, entstehen, also dass sich die Zutrincker gefahr ihrer Ehren, Seel, Vernunft, Leibs und Guts, begeben, so soll in allen Landen ein jede Oberkeit, Hohe oder Nidrige, Weltliche oder Geistliche, bei ihr sels, oder bei ihren Underthanen, solches abstellen, und das bey merklichen hohen Peenen verbieten.« Az előkelő tettesek nem kerülhetnek többé udvari szolgálatba, az alacsonyabbrendűeket pedig keményen kell büntetni. Aki pedig nem hajlja végre a rendeletet, arra a császári kamara súlyos bírságot vet ki. A *Theatrum Diabolorum* még közli az ördög röpiratát, melyet külön posta visz széjjel, s ahol az ördög tiltakozik a császári rendelkezés ellen. Szerencsére az angyalok rögtön válaszolnak is rá. A leitatás ellen B. P. másutt is erősen kikel, vö. *Postilla* IV. 141.

A »lator pispek« talán Verancsics Antal, kiről tudjuk, hogy Milanesi Magdolna volt a szeretője. A bécsi asszonyok szépségéről ő maga ír Balthus Bonifácnak (vö. Siklóssy László: *A magyar középkor erkölce* I. 203). Szekfü szerint (MTört. III. 235) »igen világias ifjúság után, minden belső hivatottság nélkül nyeri el egymásután a magas egyházi méltóságokat, diplomáciai és politikai szolgálatait fejében.«

Az 1577. esztendei »fű pispek« aligha lehet más, mint Radéczi János váradi püspök, királyi helytartó, de ő is csak választott püspök volt. Az erkölceséről mondottakat más forrásból nem tudjuk ellenőrizni. A bécsi szorongattatás idején is ott volt, ld. alább 867 v° margóján.

hurogat: szidalmaz — sibsag (zsibság): komédiázás.

Silva Albert afféle udvari mulattató lehetett, mint a »bolond Sára« is valami féleszű asszony, aki a vendégek mulatságául szolgált. »Spetiale« a. m. fűszer (rég. olaszul: speziale a. m. droguista, gyógyszerész). Ortutay Gyula Fedics Mihály meséinek 2. sz. darabjával kapcsolatban idézi B. P. e helyét.

862 v° A Miksa császárral való esete az 1569. pozsonyi országgyűlésen történt.

863 Telegdi Miklós nagyszombati vikárius B. P. nagy ellenfele. Harcukat l. bővebben Rupp Kornél: *Telegdi és Bornemisza.* Bp. 1898. és Schulek 69. Az orruk előtt való nyomtatás Semptére céloz, ahol Salm Julius oltalmában dolgozhatott. Vö. Telegdi *Felelet*, 164. Ezek a lapok B. P. legnehezebb éveinek vázlatos történetét, önéletrajzát adják.

Brachium seculare: világi hatalom.

865 v° B. P. itt a magyar hitvitázó irodalom első fejezetét ismerteti. Telegdi M. a Nagyszombatban felállított nyomdában kezdte kiadni *Evangéliumi magyarázatait* (1577), mire B. P. egy ma már elveszett *Fejtegetés* c. könyvvel válaszolt. Ennek tartalmáról csak e helyen és Telegdi Miklós *Feleletéből* (1580; új kiad. RMKt. 12) értesülünk. Az Ő. K. ez a passzus különben erősen visszhangzik Telegdi *Feleletének* elején, ha csak B. P. nem ismételte itt azt, amit már elveszett *Fejtegetésében* kifejtett. Telegdi különben erősen tiltakozik a vádak ellen, amiket B. P. a főpapok ellen az Ő. K.-ben lenyomtatott és felhasználja ellene a saját hitbéli papokról tett leleplezéseit, mint Pázmány is teszi *Kalauzában*, és kárörömmel mondja el a könyv által okozott botrány történetét, az ítéletet, B. P. megmakacsodását és száműzetését (*Felelet* 164).

866 v° bolcso leuelet: búcsúlevelet.

867 v° pantolottak: civakodtak

868 Ez a bécsi tanulóévi predikáció talán 1558-ban volt, amikor az *Elektrát* írta és kiadta. Verancsics Antal ebben az időben csakugyan egri püspök volt. A nyitrai püspök Bornemisza Pál volt.

A Melanchton igénytelen külsejére vonatkozó adatot B. P. bizonyosan Melanchton környezetében szedte fel. Schulek a *Folio-Postillák*ból idéz egy másik passzust is (CCCCXL), ahol Melanchton zsörtölődő és zsarnokoskodó feleségét ábrázolja, sőt egy házi jelenetben — Melanchton bezárkózik előle — németül is beszélgeti: »Thu auff du Selm (!)«. Ez is bizonyítja, mint az az idézet, melyet B. P. Volaterranusában találtam, hogy B. P. állandó személyes érintkezésben állott Melanchtonnal. Melanchton igénytelen külsejét egy egykorú könyvének címlapja is mutatja, melyet itt mellékelünk. (Széchényi Kt. Ant.)

A Melanchton jellemző 'czikbec' (olv. csikbek) szóhoz Gyallay Domokos szíves közléséből tudok analógiát a székely nyelvjárásból: csökbog, csikbig, a. m. hitvány, apró. A Tájszótár 'csüg-büg' címszó alatt idézi a 'csig-big, csüg-büg, csüg-büg' alakokat: igen kicsiny, csenevész, eléhezett (állat); apró, púpos, horgaslábú (ember).

868 v° A pálmafa-hasonlat a közkeletű: »Sub pondere crescit palma« közmondás alkalmazása.

869 Chemnicus Márton vaskos *Examen Concilii Tridentini*-je 1565-ben jelent meg (kritikai kiadása 1915-ből az Egyet. Ktárban). Telegdi *Felelet*-ében többször foglalkozik B. P. utalása miatt evvel a művel és olykor szembeállítja B. P. tételeivel.

869 v° Galeotti megfelelő helyeiből (*De egregie, sapienter et iocose dictis ac factis Matthiae regis* Cap. XI.) így hangzanak: »Ipsi non fugiunt superbiam, cum eorum habitus atque incessus... Iram non vitant... (kegyetlenül bánnak az embereikkel)... Avaritiam nunquam a se ipsis dimovent (itt Galeotti az usurát és simoniát is emlegeti)... gulam atque Venerem, quam iuniores luxuriam nuncupant, cum luxuria ad omnem superabundantiam se extendat, pro quadam apud eos magnificentia reputari videmus. Hoc coci periti, hoc cibaria exquisita, hoc meretricum, et aliorum, quos honeste nominare non possumus, multitudo declarat. Invidere autem, atque alteri detrahare, artis aulicae, sapientiae que mundanae esse affirmant... Inertia autem, quam graeci acediam vocant, ita eos complectitur, ut otiosi semper, et somnolenti, divinis neglectis, ad sextam plerumque horam dormiant.« B. P. Mátyás-kultuszát nem csekély mértékben fokozta a királynak ez az ítélete a gazdag főpapokról.

869 v° A krakkói diákok verekedése a püspök kerítőivel Manliusnál 245: Cracoviae quidam adolescentes maledixerunt scorto Episcopi, et factus est tumultus, ut Episcopus mitteret aliquot satellites, qui interfecerunt aliquos ex scholasticis: et rursus ex satellitibus quidam interfecti sunt. Tantum valuit Episcopi saevitia, ut propter scortum turbarit tranquillitatem publicam, et iusserit scholasticos discedere ex civitate. Disceserunt igitur tam innocentes quam sotes...

870 A káromkodó katona Manliusnál 247: Miles quidam impius, cum canere audiret cantilenam, Da pacem Domine in diebus nostris, interpellavit canentes, his verbis: Ut vos pestis perdat: quid petitis pacem, cum nos nihil magis quam pacem aversemur? quapropter quotidie bellum gerimus.

mettzenenec: mit tennének?

Bizánc ostroma és újra felépítése Carion—Melanchton világtörténetében III. 64: Initio belli occupaverat Pescenius Pyzantium, quod Severus obsidione cinxit totum triennium: ac defensum est tanta pertinacia, ut ad humanas carnes ventum sit: Tandem vero cum Byzantii et fame et tempestatibus coacti deditionem facerent, Severus iussit demolire muros... Posterea Constantino instaurata est.

A Betheroes városának védelme Bencosban által egészen másképp hangzik Carion—Melanchtonnál II. 287: Mintha B. P. nem értette volna meg a szöveget, mely szerint Ben Cochab bukása után a Ben Cosban nevet kapta: »Posterea cum infelix eventus fuisset, nominatus est Ben Cosban, id est, filius mendax sive mendacii. Cumque Benthoron triennio obsessa fuisset, domiti sunt Judaei partim praeliis, partim, fame, trucidatis amplius trecentis millibus ab Imperatore Adriano.«

Szamáriával kapcsolatban mintha B. P. összekeverte volna Samaria város és Samaria népének történetét. A samáriai népről ugyanis Carion—Melanchtonnál ezt olvassuk II. 110: »At Salmanassar Assyrius maximam partem populi abduxit, et collocavit familias in aliis regionibus.« A város története viszont Josephusnál (Antiqu. XIII. 19): »atque ita Hyrcanus integro anno in oppugnatione exacto, non contentus urbem capere, etiam solo eam aequavit.«

870 v° A Milano (Mediolanum) megsarcolására vonatkozó adat nincs meg Manliusnál. B. P. talán ott helyben hallotta ezeket a részleteket.

A danckai (danzigi) ostromlók ellen kiküldött magyar császáriakról más forrásból nem vagyunk értesülve. Schulek szerint ez a passzus lehetett a döntő ok, hogy Salm Bornemiszt könyve visszavonására kényszerítse, majd száműzze (110). Tudjuk, hogy volt tanítványa, Balassi Bálint éppen Báthory seregében harcolt. B. P. maga is érezte, hogy merészséget követ el azzal, hogy mondatát leírta: »Mindezeket, ha bánják is, meg kelle mondanom...«

871 A négy ostrom említése Manlius kivonata 278: Quatuor insignes obsidiones. Scribitur de Potidea, quod tanta fuerit fames in bello Peloponnesiaco, ut ventum sit ad humanas carnes, quibus coeperunt vesci illi, qui erant in praesidio. Deinde scribitur de Duneto in Africano bello, quod milites sint decimati, id est, decimum quemque militum secuerint in partes et devoraverint: hoc enim vocant decimare milites. Tertio simile exemplum legitur in historia Iudaica, quando Titus et Vespasianus urbem die Paschatis obsidione cinxerunt. Quarto quando Amilcar pater Hannibalis oppugnavit Uticam, sicut Polybius refert, etiam decimatee sunt legiones... et nostro tempore in urbe Monasteriensis etiam ventum est ad similes calamitates et miserias, (quamvis non ad carnes humanas) ut comederent coria... Sed hi furores sunt diabolici, sicut dicit Polybius eodem in loco.

A Jeruzsálem ostroma alatt saját gyermekét megsütő Berenice szörnyű tettét részletesebben is elmeséli B. P. a Predikációkban IV, 60., Flavius Josephus alapján az egész ostromot részletesen ismertette.

Az anabaptisták vezére, a kommunizmust hirdető Münzer Tamás (Monetarius) egyenlő gyűlöletben állott Róma és Lutherék előtt. Melanchton megvetése mutatkozik ebben az anekdotában is, mely v. sz. hiteles. Manlius (279) a »lázadás büntetése« címet teszi a történetke fölé: Poena seditionis. Monetarius movit seditionem in qua admodum miserabiliter perit. Cum enim comites Stolbergenses suspendissent eius patrem, ipse ob ignominiosam patris necem odio incensus, invasit illorum comitatum, volens eum vi ad se transferre. Adhaeserunt vero ipsi multi homines, qui prope oppidum Franckenhausem trucidati sunt: ipse vero alligatus curru, decollabatur. Cum unus ex aulicis nostri principis Saxoniae propius ad eum accessisset, qui ipsi notus erat, petivit ut sibi adferret potum, quo allato, in tanto dolore et metu mortis, duodecim cantharos aquae exhausit.

871 v° A Rosa nevű felkelővezér esete szintén Manliusnál 281: Exemplum puniae seditionis. Rosa homo privatus collegit exiguas copias, et se opposuit potestati Mediolanensi. Cum vero esset captus, extraxit gladium militis, qui eum ducebat, et se transfodit. Exutis autem eius vestibus invenerunt in marsupio testamentum his verbis scriptum: Domine Deus, tu causam meam cognovisti, quod sit iusta, et si in ea mori debeam, tu dabis mihi propter eam vitam aeternam, aut locum aliquem apud Catonem.

A »Fekete ember« nem más, mint Karácson György, aki Dózsa György felkelését próbálta megismételni 1569—1570-ben. Debreceni polgárok fogták el és végezték ki, miután seregét a szolnoki bég tönkrevverte.

bolyokas: bolondos.

872 A Spira Ferenc esete, aki kényszer alatt megtagadta a két szín alatti áldozás dogmáját és utána haláláig rettenes lelkiismeretfurdalásai voltak hosszú betegségében, nagyon foglalkoztatta a protestáns közvéleményt. L. Horváth J. *A reformáció jegyében* 222. l. Tőke Ferenc énekbe is foglalta egy Bázelen megjelent mű alapján (*Francisci Spira historia*. Basel 1550). Tőke éneke Bornemisza P. 1582. énekeskönyvében látott napvilágot, de már Manlius említést tesz Spiráról (90. l.): »Quidam in Italia ut gratificaretur episcopo, sumpsit unicam speciem coenae Domini... qui alias doctrina Christiana non male sentiebat. Mox ubi rediit in domum, incidit in gravissimum morbum, et cum decumberet in lecto, repetivit saepe hanc vocem: Ah, inquit, fieri non potest, ut remissionem peccatorum consequar: quia filius Dei factus est mihi adversarius... Hac voce subinde repetita, tandem miserabiliter extinctus est.« Manlius csak az indexben említi a gyötrődő protestáns nevét: Francisci Spiraee desperatio cím alatt. Tőke F. verse RMKT. VI, 115, 1553-ból való.

»Mas aszony méreguel meg olte volt az wrat« stb. Itt B. P. szószerint idézi Manlius szövegét a könyv karaján, melyet azonban elfelejtett lefordítani magában a szövegben. Manliusnál 283: Legitur historia de muliere, quae veneno interfecerat virum et privignum, eo quod illi prius alterum filium eius mulieris ex priore genitum marito interessent. Areopagitae, causa cognita, iudicarunt post centesimum annum accusatores eius esse redivivos, id est, neque damnaverunt, neque eam absolverunt.

873 A Borgia-pápa VI. Sándor fiáról valóban járta az a hír, hogy apját megmérgezte. Melanchton is hitt ebben a híresztelésben. Vö. Manliusnál 283: Valentinus papae Alexandri filius fuit pessimus nebulo, qui proprium interfecit patrem veneno, idque hac occasione: Cum pater et filius conspirassent de dando veneno cuidam Cardinali, quem

ad se vocaverant, minister errans dedit venenum ipsi Alexandro papae, et filio Valentino : Cardinalis incolumis servatus est. Cum porro ipsi sentirent se hausisse venenum ambo involuti sunt mulis, ut ille recentis mulae calor veneni vim exhauret. Pater tamen nihil hoc remedio dio adiutus, est mortuus : Filius vero est servatus ad aliam poenam : qui nequam postea multum turbavit Italiam . . .

A tübingeni gyilkost Melanchton maga látta kivégezni. Manliusnál 284 : Vidi quendam affici supplicio Tubingae ob unicum ac deplorandum latrocinium. Casu enim latro cum alio quodam peregrino in unum convenerat diversorium . . . hospes, et viarum ignarus dixit : Est mihi iter faciendum per proximam ignotam sylvam, et non novi viam . . . Cum veniunt in sylvam, praecedit ignarus viae, alter sequitur, cogitans : Quoniam petivit sibi monstrari viam, fert secum fortassis pecuniam, ob quam sibi metuit : quare tu occides eum, ut illa potiaris. Ita diabolus impulit eum, ut peregrinum occideret. Sed spe sua misere frustratus, invenit apud eum tantum septem vel octo numulos. Rediens itaque in diversorium edit ingentes gemitus. Hospes male de eo suspicabatur. Altero die, alii isthac perambulantes inveniunt cadaver interfecti. Quare homicida ex illis coniecturis captus, statim confitetur facinus, inquires : Non est opus tortura, ego feci. Mox itaque rapiebatur ad supplicium. Vidi eum morientem et deplorantem in rota suam calamitatem, ac valde dolebat superatum fuisse a diabolo.

etetet: mérget

'Pereg mester' alighanem 'Bergmeister' magyaros alakja. Tehát Sempte grófjának, Salm Juliusnak valamelyik tisztartója lehetett.

873 v° János deák talán Brassai János, kit Kolozsvárt 1568 augusztusában paráznságért égettek meg az előírt jogi formák megtartása nélkül. Mivel a király embere volt, a király eljárást indított a hatalmaskodó tanácsosok ellen, kiket fejvesztésre ítélték. Végül is pénzbírsággal úszták meg. A királyi vizsgálat szerint Brassai csak egy elvált asszonnyal vétkezett s legfeljebb száműzetésre lett volna ítélendő. Vö. Jakab Elek : Kolozsvár tört. II. 135.

A szörnyű bajor és nürnbergi esetek Manliusnál 285 : Anno 1544. decimo quarto Iunii, Vitus Theodorus ex urbe Norinberga horrendum casum Vuitenbergam scripsit. Vidua quaedam a quodam scholastico gravida facta fuit, tandem cum ad baptismum infans est delatus, ibi sacerdos patrem scire voluit : cum non possent indicare patrem, puer est relatus ad matrem sine baptismo. Mater auditis iis, quae acciderant, mox infantem occidit, ac se etiam illico suspendit. Scholasticus vero pater pueri re comperta seipsum quoque confodit. Sacerdos item postquam haec audivit, se quoque suspendit. (Luther meghallván az esetet, nagyon sóhajtozott, mondván : Sathan non dormit.)

In Bavaria quidam affectus est supplicio qui tres coniuges suas veneno necavit, quantumvis putaret se velle facinus occultare, tamen mirabili Dei iudicio res patefacta est.

874 A kézfogáson megölt, véletlenségből meglőtt vőlegény Manliusnál uo. : Fribergae in Misnia anno 1550. interfectus est sponsus illa hora, qua debuit deduci ad desponsationem casu a sodali emisso globo ex bombardá. Haec fuit fortuita caedes non ex insidiis facta.

A testvérgyilkos joachimstal-i polgár lelkiismeretfurdalásai és hallucinációi Manliusnál 286 : Quidam civis Cygnaeus profectus est in vallem Ioachimicam ad suum fratrem, propter negocia quaedam metallica conficienda, simul etiam allaturus inde aliquantum pecuniae, puto 100. Ioachimicos, qui ipsi debebantur ex venis metallicis. Vesperis cum postero die alter frater ex vallibus reverteretur Cygneam, metuens fortasse sibi, dixit ad alterum in vallibus habitantem : Quaeso, ut mecum eas per sylvam, quia solitudo est mihi molesta : et sic eum invitavit, ut ipsum comitaretur. Postquam ventum est in sylvam, qui erat comes, dixit alteri : Des mihi mutuo decem Ioachimicos. Alter respondit : Non possum . . . Alter hoc audito, paulo post ab eo recessit, et eiaculato globo ex bombardá, fratrem confodit, ispoque spoliato domum revertitur . . . Magistratus motis suspicione aliqua, cingunt domum fratris interfecti, ille statim confitetur facinus, orans ut de eo cito sumatur supplicium, nam cruciatus conscientiae suae se non posse diutius sustinere. Dicunt postea eum in pia invocatione esse mortuum, et admonuisse turbam astantem, ne viveret in tanta securitate. Nominatim etiam monuit homines, ne diu abstinerent se à communione coenae Domini . . . Dixit etiam se audivisse in egressu sylvae vocem fratris vocantis ipsum.

A Julius Caesar megölése utáni bosszú a máglyán észrevett látomással együtt és Trebonius halála szintén csak Manliusból 287. lapon : Quando Iulius in rogo combustus est, imago eius ostensa in igni fuit, tanta arte depicta, ut loca singulorum vulnerum cruentata conspici possent. Ibi tota civitas attonita stetit . . . Populus commonefactus istis spectaculis, quaesivit statum authores caedis, unde intra biennium omnes qui conscii fuerunt caedis Iulii Caesaris, etiam qui aufugerant, interficiuntur.

Trebonius ille praestantissimus vir, qui etiam fuit socius coniurationis . . . fuit primus qui necatus est. Dolobella eum cruciavit totum triduum in carcere, posteaqua atrocissime praecidit ei caput, et publice abiecit eum in forum.

Solon és Croesus párbeszéde Carion—Melanchton világtörténetében 130 : Ibi Croesus interrogatus narravit suum et Solonis colloquium qui dixerat, Neminem ante vitae finem beatum esse iudicandum, quia singulis ante mortem tristitia multa accidere possent.

874 v° A római templomban meggyilkolt bíborost a württembergi Eberhard herceg látta meghalni a koldusnak álcázott gyilkos törétől. A történet Manliusnál 288 : Capnio narravit de duce Eberhardo Vuirtenbergensi, quod aliquando Romae fuerit, et cur petiturus esset templum, additos illi (ut ait) honoris causa duos cardinales. Ingressus templum, cum starent spectabundi, venit quidam (ut videbatur) mendicus, gestans in capite fasciculum graminum : perveniens ad ipsos, caepit gramina illa spargere, et occulte promens ex iis sicam, qua unum Cardinalem, ad latus principis stantem, obtruncavit, statimque aufugit. Quo viso spectaculo princeps perterrefactus, dixit : Ego profecto non petam amplius templum Romae, cum in eo tanti sit periculi. Et recens in Italia etiam in templo adolescens nobilis germanus interfectus est.

A török szultán és a velencei képiró esete uo. : Imperator Turcicus scripsit ante annos triginta Venetias, petens, ut ei mitterent excellentem pictorem, cuius opera in depingendis quibusdam imaginibus uti posset. Miserunt ei egregium, qui postquam ad Caesarem Turcicum veniret, ille iubet sibi pingi caput decollatum. Pictor, quamvis excellens erat in pingendo, tamen Turcicus imperator statim animadvertit errorem : quare iubet ante conspectum pictoris cuidam ex suis satellitibus praecidi caput, quod deinde decollatum monstrat pictori, qui erraverat in collo. Nam cutis solet fieri brevior ex contractione.

A következő két németországi eset (az Elba vízében kifogott leány és a lipcsei ember, aki a vesztőhelyről szökik meg) uo. : Paucis annis elapsis, piscatores in Albi invenerunt culeum, in quo fuit insuta virgo, quae cum vociferaretur et eiularet, peteretque auxilium, isti traxerunt ad se, et aperientes viderunt pulchre vestitam virginem. Tanti asini, plane omnis humanitatis expertes fuerunt, ut interrogarent pastorem, an deberent eam dimittere? Non scio quid pastor ipsis consuluerit. Isti asini iterum insuunt eam, et fiunt secundo lictores . . .

Lipsiae similiter cum unus esset suspendendus, et alter decollandus, scholastici coniecerunt lapides in lictorem, qui erraverat in officio. Ibi surgens, qui erat ligatus, fugit, venitque obviam viro nobili, qui interrogat eum, quid fieret, an supplicium esset sump-tum de illis peccatoribus? Non inquit, sed ego sum ille suspendendus. Quod audito nobilis, descendens de equo, dissolvit ei vincula, ac dixit : Vade nec cuiquam dicito te esse istum furem.

A következő salamoni ítélet Spanyolországban történt. Manlius 290 : Duae historiae nostro tempore factae in quibus sapientia Salomonis in iudicio mulierum de infante representata est.

Iudex quidam Hispanicus, cum factum esset homicidium, et plures una adfuissent, singuli vero sese excusarent, surrexit, et iussit singulos nudare pectora, et palpavit ipso-rum corda. Cum vero sensisset in uno maiorem cordis tremorem : Tu inquit fecisti : etsi alioqui foris illis caeteris audacior videretur : tamen inde iudicavit male sibi conscium esse. Ita statim confessus est scelus, ductusque ad supplicium.

A beltzi megrögzött gonosztevő dolga uo. 291 : Ante aliquot annos quidam malus nebulo deprehensus est in oppido Beltz, qui aliorum precibus pro eo intercedentium dimis-sus est. Cum esset dimissus, indicit civitati bellum, quod non iuste ipsum iudicassent nec suspendissent : populabatur agros, spoliabat cives illius oppidi : tan incendit oppidum. Non multo post deprehensus est Brandenburgi. Significatur hoc senatui Belzensi, qui curat eum comburi.

A heidelbergi mulatozó diákok véres botránya Manliusnál 292 : Accidit Heydel-bergae, ut boni aliqui sodales una convivarentur, et iocis ac salibus convivium condi-derent. Cum igitur unus inter illos uteretur scommatibus paulo mordacioribus, ac certum aliquem ex numero convivarum notabiliter peteret, qui ea neque arte eludere, neque patienter ferre poterat : hic impatientia victus, surgebat ex convivio, et com-motus abibat, cogitans quomodo pari referret. Tandem vero decrevit se eum sumpto gladio in certo quodam loco quem ille alter transire cogeretur, cum domum iret, praes-tolaturum, et venientem stricto gladio aggressurum, ac sic territum in fugam conversu-rum, ut in posterum haberet, quo illum rursus exagitaret, et quod illi eius timiditate vicissim objiceret . . . Vulneravit autem ipsius poplitem, ita ut ex illo vulnere paulo post moreretur : Homicida vero contulit se in academiam Friburgensem, in qua etiam

postea factus est doctor Theologiae, ibique cum esset, quotiescunque illi lictores tantum casu obviam venerunt, obstupuit, existimans ipsum comprehensuros esse.

874 v° A Bécs közelében történt szörnyű gyilkosságok históriáját Melanchton úgy adja elő, hogy neki írták meg levélben az esetet. B. P. meg úgy színezi ki a történetet, hogy egy a templomban elaludt ember lett volna a szemtanú. Manliusnál (293) közvetlen az előző történet után jön, tehát bajosan lehet feltenni, hogy B. P. máshonnan hallotta: »Accepi a quodam amico ex Austria litteras, in quibus horrendum diabolici furoris exemplum. In quodam enim monasterio monachi, vicinorum hominum filias et coniuges ad se allexerunt, et eas stupraverunt, stupratasque interfecerunt... Monasterium illud non procul distat a Vienna.«

875 v° Itt Magyarországon gyűjtött esetek következnek. Samaria: Somorja.

876 A koporsójából háromszor felülő párizsi bíboros nincs meg Manliusnál s így B. P. máshonnan vehette ezt a kísérteties történetet.

876 v° A karthauzi »néma barátok« keletkezésének meséje is ismeretlen eredetű és máshol nem találkoztunk vele.

Az olasz főrend bosszúállása a szabólegényen szintén ismeretlen forrásból ered. B. P. olasz földön hallhatta.

877 Sardou—Puccini *Tosca*-jának őstémája ez és egyúttal a magyar Fehér László balladája, mellyel Zolnai Béla foglalkozott, Irod. 1917, 405. Zolnai egy későbbi tanulmányában (Rev. d. Ét. Hongr. 1926, 158) már Bornemiszát is idézi, de igazi forrását, Manliust (290) nem ismeri. (A *Theatrum Diabolorum* is felhozza, de Manliusra hivatkozással 252): Gonsagae praesulis Mediolanensis singularis est in iudicando dexteritas. Cum Hispanus, praefectus oppidi imperio ipsum subiecti, teneret nobilem captivum, et coniunx eius peteret liberationem, oblata pro eo magna pecunia: Hispanus hac conditione promisit se ei redditurum maritum, si prius sui copiam ipsi faceret. Quod cum obtinuisset, deinde reddit mulieri captivum maritum, sed prius interfectum. Gonsaga, rescuens illum tristem casum, capit Hispanum, et cogit eum ducere interfecti mulierem. Ducta illa et re deliberata, Hispanum capitali supplicio affecit, et omnes eius facultates mulieri attribuit.

Maga Manlius is csak kivonatát adta ennek a történetnek, mert a történetet nálunk már 1547-ben bővebb alakban ismerték. Macarius József latin levelében meséli el hosszasan Nádasdy Tamás főemberének, Perneszi Györgynek, aki B. P.-nek is jóakaró támogatója volt. A levelet Illéssy J. közölte magyar fordításban, Századok. 1893, 458. Nem tudjuk, van-e külföldön is korábbi feljegyzése. Későbbi híres feldolgozása még Toscán és a magyar balladán kívül Voltaire *Cosi- Sancta*-ja.

A Svájcha menekült feleséggyilkos Manliusnál 290: Ante annos 25. quidam in Salinis Saxonis interfecerat uxorem, et evaserat in Helvetiam: ubi tanto dolore conscientiae exagitatus est, ut aliquoties ex Helvetia rediret in Salinas. Quando vero pervenerat ad muros civitatis, metu poenae rursus aufugit. Tandem cum in Helvetia in caupona sederet, orto tumultu, ipsius cantharus miscetur etiam inter tumultuantes. Lictores autem eiusdem loci, inter seditiosos hunc etiam apprehenderunt, qui statim fatetur facinus suum, dicens: Libenter me captivum dedam, iam enim diu etiam graviora commui, ac fatetur se interfecisse uxorem. Helvetii vero scribunt ad senatum Halensem, ut venirent et accusarent illum. Illi mittunt legatos, et ita supplicio est affectus.

A gyermeklopás miatt kivégzett zsib (komédiás) esete is Manliusnál 294: Anno 1554. hic Vuitenbergae est lata sententia de quodam scurra, qui furatus est undecim pueros, et vendidit Iudeis Pragenses. 875 prenger: pellenger

878 asitua: áhitva, vágyakozva

preczko: más alakja paracskó, pracskó a. m. vizsla vö. NySz. II. 1232.

878 v° A lausitzi nemesek véres összecsapása, melynek a tettes egyik fitestvére (rér) és néne esett áldozatul, Manliusnál 294: Huc allatus est casus memorabilis. Duo nobiles in Lusatia habitaverunt in eodem pago, et altercati inter se de quodam pastore... coeperunt rixari... Uterque apprehendit bombardam... Alter etiam ei aculatur, et simul eodem ictu interfecit suum sororium et sororem. Hoc est diabolicum sane facinus... ista est recens historia, hoc anno 57. facta.

Manlius előadásából kiderül, hogy Melanchton e történetek egy részét 1557-ben adta elő katedrájáról, tehát kb. akkor, amikor B. P. is hallhatta.

Czepent: Alsó-Csöppönyben (Pozsony m.).

A vratislavai eset is Manlius kivonata 294: Scriptum est huc non procul ab Vratislavia filium interfecisse parentem et fratrem, cum quidem non intercessissent inter illos, rixae aut simultates. Inflammavit vero diabolus ex levissima causa eorum corda, et manus impulit. est profecto opus diaboli, sicut est horribilis illa oratio de Iuda: Diabolus intravit in eum.

879 v° czelczaptak (csélcstaptak): bolondoztak; (z)sibság: komédiajáték.

880 A latin idézet Ovidius Met. VII. 20, de nem Dido, hanem Medea szájából hangzik el. A Predikációkban (IV. 273) is tévesen idézi B. P.: »Dido mondgya Virgiliusnal: Ertem az iót szeretem, de mégis a mi gonó azt köüetem.« — Ceczei Lénárt Izabella kassai kapitánya volt Kassán. Vö. Schulek. 4. Az eset B. P. legifjabbkori emlékei közé tartozik. A Feledi Lestár esetet szintén Schulek uo. részletesen tárgyalja és idézi Telegdi Miklóst, aki *Feleletében* (Rupp-kiad. 162) kissé másképp állítja be a történetet. A kassai kapitány lakásában elbújt B. P. angyal képében vékony hangon intette meg a kapitányt, hogy hagyja el a faképek előtt való imádkozást. Feledi első rémülete után észbe kapott s »keményen megdörgölé« és tömlőbe vetette a 18 éves Bornemiszát (1553), aki eszerint 1538-ban született.

Szimonidesz Lajos *Kassa és környéke vallásos helyzete az 1550-es években* (Egyháztört. 1943, 161—188) c. közleményében kiadta a jászói konvent hiteles vizsgálatának jegyzőkönyvét az esetről, mely Telegdi előadásától némileg eltér. A jegyzőkönyv az Orsz. Ltárban Acta Publica 18. 8. sz. alatt van meg és *Inquisitio contra Demetrium Ormandy pro lutheranismo* címet visel. A vizsgálatot Ferdinánd rendelte el a Kassán terjedő luteranizmus dorgában. A jegyzőkönyv szerint egy fiatalember, aki magát Nicolaus Bornemiszának nevezte, álrühába és süvegbe ültözve (adulterina indutus veste et pileo) éjjel jelent meg a kapitánynál és azt mondta neki, leánya azért halt meg nemrégiben, mert a barátok miséire jár és a kassai predikátor igaz igehirdetését nem hallgatja: »quod frequentas missas monachorum et praedicationem veram verbi divini a concionatore Cassoviensi non audis, estque tibi exosa doctrina Lutherana, atque illam, quam Mariam vocant, colis«. A jegyzőkönyv szerint a kapitány csak »mosolygott«, de mivel utólag eszébe jutott, hogy hátha a fiatalember fegyvert rejtegetett inge alatt, fegyvereseket küldött lakására s mikor azok pisztolyt szegeztek mellére, bevallotta, hogy Pesthy Péternek hívják és hogy Sommer János kassai predikátor biztatta fel a csínyre. Ebből a jegyzőkönyvből tehát kiderül, hogy Bornemiszának, mint annak idején sokaknak, két neve is volt: egy, amely születési helyét képviselte, s a másik ragadványszerű. Bornemiszá ennél fogva pesti, nem budai születésű volt és bornemiszasága miatt kapta állandóan használt nevét.

880 v° A magdeburgi eset Manliusnál 295: Ante paucos annos Magdeburgi quidam affectus est supplicio, qui ante triginta annos perpetraverat caedem, et iam neminem superstitem putaverat scium illius caedis.

A két nemes ifjú és a férjgyilkos asszony története uo. 296: »Duo adolescentes egregia indole, cum consorter alicuius sceleris esset, et supplicio afficiendi, ibi satellites cuiusdam Praepositi propter indolem et egregias virtutes quae elucebant in eis, praepositum sollicitarunt, ut pro eis intercederet. Praepositus cum precibus vehementer urgentur, importunitate et petacitate vinceretur, dixit: obsequar vobis.« (Kimentí és magához veszi őket: »illos cubicularios suos constituere decrevisse.« Éjjel be akarnak törni az úr szobájába, de a kutya ugatni kezd. Az úr az ablakon át segítséget hív, mire a gyilkosok ágyba fekszenek, s úgy tesznek, mintha aludnának. Az úr felkelti őket: »Vos, inquit, scelerati et nefarii latrones, scitis quae beneficia vobis praestiterim, et talem gratiam mihi referre voluistis? et iussit illos vinciri et statim illo die decollari.«

Érdekes, hogy B. P. nem említi, hogy Melanchton szerint mindez Magyarországon történt: »Haec un Hungaria facta sunt«.

881 A lipcei gyilkos, aki az ördög szavát hallotta Manliusnál 300: Nos meminimus ante annos viginti, Lipsiae sceleratum aliquem in proximo pago Colgarten interfecisse patrem et matrem familias cum pueris, et accepta pecunia aufugisse. Deinde vero comprehenso, cum de eo Lipsiae supplicium sumeretur, dixit: Se fere triduo sedisse sine cibo et potu in latebris sub scalis, et deliberasse an deberet facere caedem illam, ac diu abhorruisse a tanto scelere. Tandem dixit, se audivisse vocem aliquam susurrantem: Fac, fac, far fort: qua voce afflatus est et impulsus ut pergeret. Illa vere fuit vox diaboli. Perpetrato hoc scelere, non potuit fugere: sic postea de eo supplicium est sumptum.

eztekei: ösztökélései

A pomerániai anyagyilkos gyermek u. o. 305: In Pomeranica, puer duodecim annorum obiurgatus est a matre, aut etiam castigatus, quod ita gulae et voluptatibus operam daret. Puer aegreferens castigationem, seu obiurgationem, altero die mane dormientis suae matris pectus cultro perfodit in lecto. Pater excitatus, exiliit de lecto, et puerum apprehensum interficere volebat, nisi fuga sibi consulisset.

A wittenbergi gyilkos diák, akit hazatérte után megölnek uo. 305: Quidam adolescens nobilis, ex petulantia occiderat servum domesticum: ac veniens Vuitebergam a docto viro eius rei ignaro, in numerum suorum discipulorum receptus est, ibique se

honeste gessit. Interea mater cum amicis interfecti rem componit. Postea eum domum revocat. Post biennium vero, mater despondit ei uxorem viduam, adolescentulam opulentissimam: at inter eos sunt ortae inimicitiae. Nam ipsa erat scortum, et aliquoties ei pulverem, quo mores necantur, in cibum immiscuerat. Tandem conspiratione facta cum equite, auriga et saratore, impetum in eum faciunt, in cubili eumque interficiunt... Quo facinore perpetrato, mulier capitur, et decollatur, reliqui serv aufugerunt, quorum unus Magdeburgae rotae impositus est: alter alibi eodem supplicio affectus: tertius capite truncatus est. Haec sunt manifesta divinae irae iudicia adversus homicidium.

A 'fajtalan' szó a régiségben 'fékevesztett' (petulans) értelemben volt használatos.

881 v° szatni: halmazni; a NySz (II. 1585) csak B. P.-ből ismeri.

Az inségben két gyermekével együtt öngyilkossá lett anya, Manlius szerint (306), egy nagy német városban, az Elba mellett történt 1547-ben. Melanchton is ödrögről beszél és nem a polgárok önző fukarságáról, mely halálba kergette a szegény asszonyt: Formosa quaedam mulier aetate nondum confecta, cum mortuus esset maritus, propter inopiam frumenti, desperavit se non posse cum illis duobus filiis qui ex merito remanserant, sustentari... Postea cum totam civitatem perambulasset nec quicquam accepisset, et insuper etiam obiurgata ab aliquibus, dicentibus: Tu mulier, quid mendicas, cum sis tam robusta? ... Illa respondens dixit: Domini in his infelicibus temporibus non possum tantum colligere, et labore mereri, unde ego et filii mei vivant. Nam omnia nimis care venduntur. Postquam etiam mendicando videret se nihil accipere, praeertim a ditoribus, qui potuissent liberaliter conferre, redit domum flens, ac dicens: Filii mei, eamus una ad Albim, ac ibi nos praecipitemus, non enim habemus unde vivamus. At responderunt filii: Carissima mater, ubi tu, ibi et nos volumus esse: ac ita sumpsit filios illos ambos, unum ducens, alterum gestans humero: et progressu extra portam, proiecit filios primum in Albim, et ipsa deinde statim secuta est. Ita una obierunt. Haec historia 1547. in urbe quadam celebri facta est.

882 bator edes anyanc: csak rajta, édes anyánk!

A velencei olasz orvos esetét a hely színén hallhatta B. P.

czelezapot hazuduan: bolondságot úzvén (csélcapság értelemben nem ismeri a NySz.).

A Cygnea-beli (Schwandorf?) családi tragédia Manliusnál 307: Cygnae puer quidam habens cultum in manibus, incidit forte in eum, ac seipsum transfodit. Pater veniens domum, videns haec, mox ira commotus, interfecit uxorem; postea vero et ipse factum suum perhorrescens, ex desperatione sibi consciscit mortem. Haec omnia non sunt humana sed diabolica.

882 v° Gróf Salm Ecchiusné Pernstein Katalin 1571 máj. 14-én halt meg (Schulek 45. és 363.). B. P. 1572-es dátumával szemben Schulek Siebmacher Wappenbuch-ára hivatkozik: Der Niederöst. Stand. Adel II. 19, melyet hitelesebbnek tart. Az »Antal érsek« Verancsicsal azonos.

A winsheimi gyilkos, akit a borjúfejek árulnak Manliusnál, 308: Vuinsheimi fuerat quidam, qui aliquot caedes fecerat ante multos annos, et aliquas etiam gravidas mulieres dissecuerat. Tandem vero accidit, ut circa pascha emeret tria capita vitulina, eaque in saccum poneret, qui in modum retis nexus erat. Cum sic iret per plateas, omnibus quotquot eum aspexerunt, visus est portare capita humana cruentata. Defertur res ad Senatum, ac statim missi sunt lictores, ut eum caperent. Adductus in curiam, et interrogatus, ubi nactus esset capita humana? ipse respondit, se emisisse in macello. Accersitus igitur lanius, affirmat se ipsi capita vitulina vendidisse, non humana. Senatus animo percussus, cogitavit haec nobil boni portendere: iussitque eum in carcerem deduci et examinari per torturam. Ille sic examinatus, statum confessus est caedes perpetratas. Deinde capita ex sacco deprompta sunt, quae rursus habuerunt formam capitum vitulorum.

883 A gyilkosságot eláruló madarak története megint valami nemzetközi mese emléke lehet. B. P. úgy találja fel mint megtörtént esetet.

V. Károly császár tisztességes viselkedése a lakosztályába bezárt leánnyal szemben Manliusnál: 310: Rex quidam incluserat nobilem virginem in arcem, in qua eodem tempore exceperat Imperatorem Carolum V. Cum vero Imperator ingrederetur cubiculum, invenit illam lachrymantem, miraturque quid esset? Ista inquit: Huc ducta sum mandato Regis. Imperator illam statim suis, quos norat esse integros, dedit adducendam parentibus. Postea in reditu Imperator illam illam arcem destrui curavit, et nihil atrocius egit.

Melanchton számos anekdotát mond el V. Károlyról, melyek a császár dicséretére válnak.

883 v° A coelibatus miatt öngyilkos cseh pap esete ismeretlen eredetű.

885 Fráter György erkölceiről ír Siklóssy László: A magyar középkor erkölce. I. 200. Idézi Ferdinánd egyik kémjének jelentését, mely szerint a püspök ebédre hívja a szintén laza erkölcsű Izabella királynét leányseregével és Izabellával táncol. Mindnyájan csodálják táncának finomságát. Batthyány Ferenc is ír Fráter György »sok feleségéről« (Vö. Takáts S. Régi magyar asszonyok. 1914, 41.). — 'mies leanzo' bizonyosan 'munkáslány'.

A »Suiták« szó csak a jezsuitákat, a jezsuita női rendet jelölheti. Talán sajtóhiba.

885 v° Semiramis lóval való fajtalankodásáról nem találtam adatot a szokott olvasmányokban. A klastromok titkos bűneiről bizonyára a wittenbergi környezetben hallott B. P.

morezong: tépdes, harap, sebez.

886 v° Josephus Flavius csakugyan részletesen meséli el az Isis isten képével rászédett jámbor Paulina asszony dolgát elutasított szerelmesével (Antiquitatum Judaicarum lib. XVIII. 7), csak hogy nála a közvetítő neve Iden és nem Agno Ido mint B. P.-nél. A férj neve Saturninus, a család udvarló pedig teljes nevével, mint Decius Munus szerepel. Az »agno« szóban az »agnata« elírását látom, mert Josephus Iden-t mint »libertam Mundi paternam«-ot említi. A vallás ürügye alatti csábítás különben nemzetközi téma, irodalmát I. György Lajos: A magyar anekdota tört. Stadium 1934. 217. sz. Josephus is alighanem valami legenda elbeszélésből meríti anyagát.

887 A Sz. Ferenc képében jelentkező fajtalan barát történetét is készpénznek veszi B. P. Király Gy. kimutatta (Irod.Közl. 1918), hogy a mese őse talán éppen Josephus fent idézett története. B. P.-hoz hasonló alakban meséli el Boccaccio Decamerone-ja IV. 2. Maga Sz. Péter és Szt. Ferenc pedig egy német mesterdalban fordul elő, mikor is a férj így szól feleségéhez: »Las einen schlissel gros Machen, darzu ein kleitt Wie Santt Petter pereitt,« és azután a nagy kulccsal helybenhagyja a barátot. Divatos német anekdota lehetett, B. P. talán Wittenbergben szedte fel. A történet egyéb rokonait elsorolja György L. id. m. 217. sz. La Fontaine is feldolgozza Contes-jai között (L'Hermite).

887 v° Az anabaptistákkal kapcsolatban itt Münzer Tamás legendájára céloz, l. alább 894 v° — halollyac; Halolas, ejtsd: hálól, hálólás, a. m. színlel, színlelés, leplezés, vö. NySz. I. 1192.

888 Ez a kikapós anabaptista predikátor Hetzer, a tudós biblikus, kiről megint Melanchton tud terhelő adatokat; vö. Manlius 321: Hetzer homo doctus, et etiam anabaptista, qui venit ex Hebraicis Bibliis quaedam scripta, ... capitali supplicio est affectus, non propter confessionem doctrinae, sed propter alia perpetrata scelera. Ille insinuat se in familiaritatem honestissimarum matronarum, cum esset concionator ... easque deinde stupravit. Cum afficeretur capitali supplicio, confessus est, se voluisse saepius agere poenitentiam: sed ita in vinculis diaboli retentum fuisse, ut non potuerit resipiscere, sed semper relapsus esse. Velle etiam se iam libenter mori, et iusto Dei iudicio in hac poena obtemperare.

888 v° A türingiai ögróf feleséggyilkossági szándéka és bűnhődése Manliusnál 322: Lantgravius Thuringiae Albertus habuit coniugem honestissimam matronam, Friderici secundi Imperatoris filiam: ex qua habuit duos filios, Theodoricum et Fridericum. Postea tamen nihilominus coepit amare aliam, et non solum factus est adulteri, sed etiam insidiatus est vitae coniugis suae, Imperatoris filiae. Unde paciscitur tandem cum illo muliere qui quotidie vehebat aquam in arcem Eisenach, ut interficeret mulierem. Ille promittit, venitque ad custodem, et consiliarium Dominae, narrat ei, quid promiserit, simulque excusavit suam promissionem, dicens: Si negassem, interfecisset me, nunc vos cogitate, quid vobis sit faciendum. Ibi dominus praefectus praetorio consuluit, ut aufugeret Domina. Ipsa aufugit, et veniens Francofordiam, ibi transegit biennium in monasterio sola, et postea mortua est. ... Sed antequam egrederetur ex cubiculo, valedictura infantibus, arripuit maiorem natu, et momordit genam, ita ut puer alta voce clamaret. Ibi magister curiae, Quid facis, inquit, putas matrem inferetum esse infantem prae dolore. Ah, respondit mater, putas me posse discedere sine magno dolore? relinquam filio notam discessus in gena. Sed videte porro in hoc exemplo, quomodo Deus puniat libidines. Postquam adolevisset filii, pater seditione quadam voluit eos ejicere ex Misnia: sed filii ... expulerunt illum. Sic expulsus Erphordiam pervenit, ubi in summa paupertate mortuus est.

A Ziskára vonatkozó naiv mese szintén Melanchtontól ered, vö. Manlius 323: Initium motus Bohemici ante annos 140. aut circiter quod fuerit. Quidam Abbas rapuerat filiam viri nobilis: de qua iniuria cum conquestus esset frater ille apud Ziskam, hic collectis amicis quibusdam fidelibus, et amatoribus iusticiae, cum illis Abbatem oppressit et interfecit: caeteros vero monachos expulit, et praedam divisit.

Lichtenstein Kristóf szadista büntetteiről közelebbit nem tudunk.

889 A festett Mária-szoborra »lángozó« ifjú esetét már másodszor említi, (vö. 874 v°) de közelebbit nem mond az esetről, hol történt.

889 v° A lovával fajtalankodó rác pap megégetése lovával együtt szabályszerű büntetés volt a szodomitáknál, vö. Eckhart F.: *A földesúri büntetőbíráskodás* 154. Erről az esetről közelebbit nem tudunk. — Homonnai Druget Gáspár D. György és Tarczay Anna fia, aki 1595-ben, mivel egyik szabadosának kezét levágta és egyéb hűtlenségeket követett el, javait veszti. (Nagy Iván.)

A bizánci erkölcsök züllöttségéről Manliusnál 323: Constantinopoli tantam fuisse libidinum turpitudinem antequam a Turcis capta esset, ut omnes homines dixerint futuram esse ingentem mutationem. Ez az adat rögtön eszébe juttatja milyen erkölcsi züllés uralkodott Budában is a török foglalás előtt, amit mint a többi budai adatot, bizonyosan családi emlékeiből merít, mert B. P. pesti születési volt és Budán lakott.

890 Nagy Sándor és a perzsa követek Manliusnál 324: Fuerunt aliquando Persici legati in convivio Macedonico, in quo etiam coniuges multae intererant. Ibi cum Persae praeberent signa obscoenitatis: Alexander adolescens abduxit virgines, tanquam secessuras, volentesque ses illo secessu paululum recreare. Sed paulo post redit in convivium relictis domi prioribus, et adductis adolescentibus, indultis muliebri vestitu, qui erant moniti et iussi, ut sub vestimentis cingerent se gladiis. Itaque cum iterum Persae praeberent signa obscoenitatis, adolescentes interfecerunt eos.

890 A kikapós feleségét éhhalállal büntető olasz esetét Melanchton emlékezetből idézi (Manlius 325): Memini nobilem quandam coepisse moechum et fame necasse, sed ita, ut quotidie mitteret assaturam optimam, quo odore augetur dolorem famis. Ille vero captivus arrosit utrosque humeros, et vixit usque ad nonum diem.

A másik, a megbocsátó olasz férj esete nincs meg Manliusnál. Talán olasz földön hallotta ezt a különben elég valószínű történetet.

890 v° férezteni: fűrösztetni.

Soós István lehet, hogy magának B. P.-nek egyik sógora, a zólyomi alispán bátyja. Nagy Iván szerint nővéreik: Kata, Margit, Lucia, Ilona, tehát ezek között kell B. P. feleségét keresnünk. De más Istvánok is szerepelnek a Soós-családfán. Vö. Schulek 336.

891 A frankfurti víg özvegy vagyonának elűzése Manliusnál 326: Francofordiae ad Viadrum senex quidam vir admodum dives, habuit coniugem iuvenulam, cum qua servus eius habuerat consuetudinem. Mortuo autem domino, servus viduam relictam in matrimonium ducit, intra octennium omnes facultates atque opes decoquit; insuperque etiam 1400 florenorum nomina contrahit. Invenerat autem in dote viginti duo millia florenorum promptam pecuniam, item pagos; ita ut diceret se existimasse, hanc pecuniam sibi et nepotibus suis sufficere posse, etiamsi in magno luxu viveret.

A nürnbergi esetnek nem találtam nyomát Manliusnál.

891 v° Az elcsérült levelek miatt keletkezett tragédia Manliusnál 328: Quidam dux habuit coniugem, quae scribens binas literas, alteras ad maritum, alteras ad amatorem. At in inscriptione erravit: ita ut literae ad amatorem scriptae pervenirent ad ipsum Ducem: et ad maritum scriptae, amatori traderentur. Dux videns et legens has literas, statim profectus est ad coniugem, et in primo conspectu eam interfecit. (Rómában a pápa feloldotta azzal a feltétellel, hogy kolostort alapít.)

Tibai Gergely alighanem az ungi Tiba ura, T. Lázár fia, 1559 tájban élt. Utódai nem voltak (Nagy Iván). A hűtlen feleség lefejezése a férj kívánságára közönséges büntetés volt az úriszéken (vö. Eckhart F.: *A földesúri büntetőbíráskodás* 147), de a szerető lófarkon hurcoltatásának szörnyű büntetéséről másutt nem olvasunk. Ilyen büntetés csak gyilkosság és pribékség miatt fordult elő (uo. 117 és 150). Ez az eset is alighanem B. P. huszti tartózkodásának emléke.

'ez képhöz' talán sajtóhiba 'egy képhöz' helyett.

Vicenzának Velence birtokába eséséről Manlius 328: Dicunt Vincentiam hoc modo venisse in Venetorum potestatem: quia Vincentiae dominus iussit ad se adduci civis cuiusdam filiam, quam pater ei mittere noluit. (A leányt feldarabolva küldi vissza apjának. Az apa elküldi a hullát a velencei tanácsnak és odaigéri a várost s a zsarnokot valóban elkergetik.)

A kikapós predikátor »bika« csúfneve egybevág azzal, hogy a rajtakapott és úriszék elé állított szeretkezőket »bikapénz« nevű bírságra ítélték (vö. Eckhart F.: id. m. 140).

sóz (másutt: sózat) a. m. halmoz.

892 v° en a tanacz: íme a tanács.

Kálmáncsai v. Kálmáncsehi (Sánta) Márton volt a szakramentarisizmus vagyis az anabaptista irány legnagyobb hatású terjesztője (megh. 1557). Gyulafehérvári kanonok-

ból lett durva humorú tüzes protestáns népszónok, s előbb kolozsvári majd debreceni predikátor. Vö. Révész Imre: *A magyarországi protestantizmus története* 1925. (MTTK).

893 Az erőszakoskodó és hitehagyott weideni pap Melanchton ismerőse volt; története Manliusnál 329: Pastor quidam erat un oppido Vueden, nobis omnibus praesertim senioribus notus, is habebat coniugem honestam, et filiolum, quem mihi moriturus commendavit, cumque haberet consuetudinem cum multis aliis, tandem suam ancillam compressit. Translatus postea in alium pagum, non procul a Salfeld, ibi conabatur in campo quandam gravidam comprimere. Illa evasit tamen, ac conquesta est marito et fratri suo hoc facinus. Pastor vero hac de re convictus, fugit ad Episcopum Mersburgensem, eo tempore ibi versantem. Factus est igitur papista, relicta coniuge. Postea post biennium equitat per illum pagum, quia Deus trahebat illum ad supplicium. Ibi cum videt illum equitantem frater illius mulieris: Ah tu nebulo, inquit, recte iam teprehendo. Tantane est tua audacia, ut audeas adhuc transire hunc pagum? et apprehenso equi freno, ipsum capit, ac sic statim eum abducit ad arcem Calensem. Nos eramus tunc Ienae, tempore pestis.

Ugyanott olvasható a parázna anabaptista története is: »Eodem tempore et alius quidem Anabaptista erat coniectus in carcerem, propter quem oportuit me quoque accedere. Cum igitur huius occasione eo venissemus, ibi ille scortator exemptus ex carcere, deploravit suam calamitatem ac petivit ut pro eo intercederemus.« — De Melanchton hiába járt közbe az illetékes főúrnál hajdani ellenfele érdekében, aki azelőtt a jócselekedetek hatékonyságának tanát hirdette vele, a luteránussal szemben.

»Itaque statim est de eo supplicio capitis sumptum... Erat apud ipsum Antonius Musa, qui eum consolabatur et absoluebat, ad quem dixit: Domine Antoni, ago tibi gratias, quod me reduxisti ex hac dubitatione ad emendationem vitae. In primis autem Deo gratias ago, quo redii ad poenitentiam.«

Kiderült, hogy késsel kényszerítette szolgálóját a bujálkodásra.

893 v° A hűtlen feleségét leleplező fortélyos ötvösmester története Manliusnál 331: Ulmae quidem honestus vir habebat coniugem moecham. — Az asszony családjával meginteti, de ez nem segít. Egyszer aztán: Simulabat se profecturum ad mercatum Francofordiensem... Discedit eques suo more, sed equo in proximo pago relicto clam domum redit, cum alii essent in templo, et occultat se sub scalis. — Majd hagy nekik időt vacsorára és lefekvésre. Aztán felmegy és besurran az ajtón. Felesége a zajra kimegy, de ő a kályha mögött rejtőzik el. Az asszony szeretőjével visszafekszik. — Cum igitur uxor rursus ingreditur cubiculum, ibi mox eam maritum sequitur. — Előbb a szeretőt öli meg, aki kardot ránt, majd az asszonyt, akinek még azt sem engedi meg, hogy bűnbánatot tegyen.

De honnan veszi B. P., hogy ötvös volt?

893 v° A kecskéjével paráználkodó pásztor válasza ma is élő anekdota; aligha való történet. A szodomitát Magyarországon is megégetéssel büntették (vö. Eckhart F.: *A földesúri büntetőbíráskodás* 154).

894 1577-ben a budai basa Szokoli Musztafa volt.

A parázna bíboros megölése Manliusnál 333: Nepos Pontificis Cardinalis habuit consuetudinem cum mediocris civis coniuge, qui permittebat illam turpem consuetudinem... maritus dixit ad coniugem: Age eamus una in cubiculum, quod instructum est Cardinali. Uxor assentitur. Dum simul cubant, mariti frater, qui clam latebat in aedibus, irrumpit in cubiculum, et accedens imprudentius ad lectum fratrem una cum coniuge transfodit. Mane cum cognovisset errorem, antequam in exilium iret, curat per quandam sacerdotem, etiam Cardinalem veneno extingui. Sic Deus horribiliter libidines punivit.

894 v° A szolga, aki a feleségével paráználkodó gróft megöli, ismeretlen eredetű történet. Lehet, hogy Wittenbergben hallotta B. P.

A Münzer (Monetarius) Tamás ellen felhozott újabb anekdota Manliusnál 334: Monetarius, cum esset Cygnae, venit ad puellam quandam, dicens, se divina voce ad eam missum esse ut cum ea haberet consuetudinem: quod nisi fieret, non posse verbum Dei praedicari. Haec pastori illius loci illa puella confessa est, in periculo mortis. Az anabaptisták vezérének, Münzer Tamásnak ez a schwani kalandja magán hordja a luteránus színezés jegyét.

Általában láthatjuk, mennyire igyekszik Melanchton és vele együtt B. P. az anabaptistákat befeketíteni.

895 Az eszes leány »maga oltalma« Manliusnál 335: Stratagema, quo honesta et pudica virgo suam pudicitiam tutata est. Quidam dominus admodum libidinosus, cum aliquando in Burgundia iter faceret, a ministris seu curatoribus hospitii... ductus

est in quoddam hospicium, in quo erat virgo praestantissima forma. Cumque parentes metuerent pudicitiae ipsius, cogitaverunt eam, antequam dominus ad hospitium veniret, ad aliquem ex amicis ablegare, ut ibi interea delitesceret. Filia . . . negavit, se hoc facturam, ac iussit parentes bono animo esse . . . Interea dum dominus advenit, ornat se virgo, ac venienti obviam procedit, et blandissimis verbis excipit. Dominus, primo aspectu puellae commotus, statim iussit sibi cubiculum monstrari. Cumque virgo eum duxisset in cubiculum, continuo, ut erat peronatus, irruit in eam, ac voluit eam comprimere. Puella non admodum reluctata, petivit ut prius dimitterentur ministri, ne essent spectatores . . . Ibi cum puella esset sola, rogat principem, ut permittat sibi prius detrahi perones. Dominus assentitur, ac porrigit utrumque pedem. Cum itaque puella utramque ocream dimidium detraxisset, reliquit eum, et fugit per ianuam parvam, deducentem ad plateas in altero latere aedium. Dominus, qui erat implicitus ocreis, non potuit eam sequi. Puella statim depositis omnibus ornamentis, de sumptis vilibus vestibus, quas praedisposuerat, per posticum clam omnibus aufugit, et apud civem quendam latitat . . . (Majd a lány bocsánatot kér.) Dominus humaniter ei respondit, ac dotis loco quatuor millia coronatorum dedit.

szekernye : cipő, lábbeli.

A Nagy Sándor mondájának ezt az epizódját Manlius és Carion, mindkettő B. P. kedvelt olvasmánya, egyformán meséli el. Manliusnál 319: Timoclea . . . interfecit unum ex capitaneis Alexandri, qui ei vim inferre voluit, hac arte. Odio dissimulato, dixit se monstraturum illi thesauros, quos habebat: et ducens eum in hortum ad puteum in quem eum praecipitavit. Re delata ad Alexandrum, cum audivisset eam esse filiam Pelopidae, iussit ipsam duci in suum conspectum, . . . Itaque absolvit eam Alexander, et dimisit, iussitque salvas esse omnes res, addens etiam ei custodes.

Carion—Melanchtonnál 226. l. ugyanígy, de Carion kiemeli, hogy N. Sándor a leány nemesi származását is figyelembe vette.

Elmeséli ezenfelül a *Theatrum Diabolorum* is, bizonyosan Manlius nyomán.

896 v° A Lucullusra vonatkozó anekdotát nem találtam meg B. P. főbb olvasmányai között.

898 vonokodot: haldoklott; vö. NySz. III. 1243.

899 v° el ault: ámulatba esett

900 A Basilius Macedo lányára vonatkozó adat alighanem Carion—Melanchton *Chronicon*-jából került elő, de az hogy ők szívesebben lettek volna egy varga leányai, már csak B. P. hozzáadása: *Chronicon* lib. IV, 360. Nam quartum (filium) Constantinum aliquanto ante amiserat et filiabus totidem, quas omnes sacris initiatis monasteriis oclusit.

I. Ferdinándnak 15 gyermeke volt: ezek közül többen kerültek kolostorba.

900 v° A lidércekről és incubusokról I. részletesebben Joannes Wierus könyvében (*De praestigiis Daemonum* Basiliae 1568) a *De Lamiis* c. fejezetet. A szerző különben igen józanul ítéli meg ezeket a képzeletbeli bujálkodásokat.

902 v° Vespasianus vizeldéiről Manlius 367: Tanta fuit avaricia Vespasiani, ut etiam census cloacis imponeret . . . Et cum aliquando propter istas sordes indignas Imperator a filio reprehenderetur: pater accipiens pugnum plenum aureis, quos ex cloacis collegerat, adhibuit naso filii, inquiens: Fili olfacias, num haec pecunia oleat cloacam?

A párizsiak a vizeldét »vespasienne«-nek ma is mondják.

A többi adatot máshonnan vette B. P., esetleg valamelyik klasszikus történetírótól.

keszöltz: savanyúleves

A jobbágynyúzó Báthory György annak az Ecsedi Báthory István országbírónak apja volt, aki a kálvini egyház főoszlopa volt Nyírbátor és Ecsed vidékén. A 'karasia' valami ritka posztóféle volt: NySz. II. 126. Balassi János liptóújvári leltárában is szerepel: ein Plab Carrassia Dolman und Hosen (egy kék karaszriadolmány és nadrág). Vö. Az ism. Balassi B. 227.

tiltul tapogatoc: innen-onnan előszedve érintek.

902 v° hálólás: színlelés, kétszínűség.

903 A nyúzó földbirtokoshoz szegődő ördögtisztartó és a kapzsi nemesúr pokolba ragadtatásának története Heltaiból való: *Száz Fabula* 1566 (99. sz.). Imre Lajos kiadásában (17. l.) és *Heltai meséinek eredete és nyelve* c. értekezésében idéz hasonló történeteket, de egyik sem azonos: Heltai tökéletesen a magyar viszonyokra szabta történetét. B. P. a mesének csak első felét foglalta össze röviden, a pokoljárását elhagyta. Heltaira mint forrásra utal Barta—Klaniczay: Szöveggyűjtemény I/1. 598.

903 v° Serédi Gáspár nyúzó tisztartójáról, Csikós Andorjáról alább (905) egy gúnyverset is idéz. A predikációkban is kipellengérezte (IV. 598). — sinárság, zsinárság: fősenység NySz. III. 1307.

904 A Caganus magyar király persze egy avar kán, kinek Mauritius császárral való esetét Carion—Melanchton meséli el 299: »Eodem tempore bellum intulit duabus gentibus bellicosus, Longobardis in Italia et Ungaris. . . Bellum Ungaricum atrocius fuit. Rex Avarum seu Hungarorum Caganus nominatus, cuius magna fuit potentia, et magnus usus militiae.« Az avarok kánja megveri Mauritius-t és sok harcosát fogságba ejti, de a dögvész miatt hazamegy 1200 fogollyal: »Quare ostendit posse redimi et captivos, pro singulis unum aureum petit. Negat Mauritius seu avaricia, ut scribunt, seu pertinacia se redempturum esse captivos.«

Erre lázadás tör ki, Phocas centurio kiirtja Mauritius családját és lenyakazza a császárt.

A kánhoz küldött bizánci követ elgondolkoztató meséje uo.: Inde Mauritius progressus obviam hosti recepit Archialum et rediens Constantinopolim fecit Ducem exercitus Priscum, qui post aliquot praelia inducias cum Cagano fecit misso oratorie, qui hac narratione Regem ferocius respondentem flexit: Dicit olim Aegyptium regem Sesostri velt solitum in aureo curru, qui a quatuor regibus domitis trahebatur. Cum autem unus ex illis regibus saepe respiciens rotam intueretur, interrogat Sesostri, cur toties respiciat. Intuens inquit rotae volubilitatem, in qua cito ea quae summa fuerant, fiunt ima: cogito de nostra fortuna. Hac admonitione motus Sesostri factus est moestior, et reges liberavit. — Erre a kán is megszéledült és enyhébb békefeltételeket szabott.

904 v° A Tantalus meséjét Volaterranusban is olvashatta B. P. 783. l. »Tantum vero ad inferos deiecere, ut inter flumina usque ad ora mersus aqua perhiberetur, inter poma item constitutus, nullum attingere potest. Homer. Odyss. XI.« Midas király története is itt van és Midas itt is az olaszos Mida alakban szerepel, de az arannyá válás meséje nincs meg Volaterranusnál, tehát B. P. v. sz. Ovidiusnál olvasta (XI. k.).

Móré László udvari főtekefogó valóban a kor egyik nagy rablója volt. Korábban Dózsa György Pest mellett hagyott hadnagyt megverte, a mohácsi csatában részt vett, majd Zápolyai János királlyá választásánál is jelen van. Később Ferdinándhoz áll, de dűlései miatt Palotában ostrom alá veszik, úgyhogy minden kincse ott vész. Végül Nánába menekül, ahol meg a török ejti foglyul és családjával együtt Konstantinápolyba viszi, ahol törökké lesz; fia Kapudsi basa néven szerepel (Vö. Szekfü, MTört. II. 587 és III. 15 és Nagy Iván).

905 Ez a szakasz valami ismeretlen gúnydal maradványa. A benne előforduló Csikós András (ld. fentebb 903 v°) mint Serédi Gáspár (megh. 1563) szolgálja említettik, tehát 1560 táján szerezhette valami kobzos. Az első sorától eltekintve, mely szabályos tizenkétsarkú vers, a többi sor háromszótagú szabad vers, mely alighanem így is volt ritmizálva. A nevek jól vannak összeválogatva, hogy komikus hatást keltsenek, de alighanem élő személyeket jelölnek. Régisége és népi jellege ellenére sajátságos módon eddig nem méltatták figyelemre.

A Móré Lászlóról szóló szakasz Szkhárosi Horvát Andrásnak »Az fejedelemségről« írt énekéből való, mint erre előbb Szilády Áron RMKT. II. 454, majd Nemeskürty István rámutatott (Irod. tört. 1951. 477). B. P. 1582-ben megjelent énekeskönyvében közölte Szkhárosi énekeit, tehát négy évvel azelőtt már kezében volt a kézírata. Nemeskürty általában a két író művében azonos forradalmi szellemet vél felfedezni és az *Ördögi Kisérteteket* mint Szkhárosi szellemi örökségét ábrázolja.

905 v° Dobó István nagy tokaji szőlőbirtokos volt; fukarsága fiában Ferencben még jobban kiütött. Vö. fentebb 268. l.

Pekry vagy Pewkry Lajos Batthyány Ferenc szolgájából lett nagy úrrá. Báthory István nádor özvegyét, Zsófia mazóviai harcegnőt vette feleségül. Temérdek sok várat kap Ferdinándtól, többek között Divényt, Likavát és Liptóújvárt és Liptó-Árva főispánja lett. Majd 1537-ben Ferdinánd lecsukatta, mert Istvánffy szerint Ferdinándot »fitos Pelbárta«-nak nevezte. Kiszabadulása után Likavát visszakapta, de az őrség Ferdinánd hűségére esküdt. Liptóújvárt előbb Malatesta Frigyes kapta meg, utána Balassi János 1554-ben, s így hihető, hogy ezt az anekdotát Balassi Jánostól hallotta B. P., akinek a birtoklása ellen, Pekry fia János tiltakozott a királlyal. Pekry Lajos 1557-ben halt meg. A »plébános« v. sz. protestáns predikátor lehetett, ebben az időben a predikátorok szokták ezt a címet használni. (Vö. Szekfü, MTört. III. 181 és 234 és Nagy Iván). Pekryről bővebben írt Takács S.: *Régi magyar asszonyok* c. könyvében.

setzel szék: karosszék.

Csórón András Szalaházy Tamás veszprémi püspök familiárisából lett főrangú nagybirtokos, a püspöki birtokból kanyarítva ki birtokait. Devecser ura volt és talán

egy deveseri jobbággyával követte el gaztettét. Házassága révén a Nádasdyakkal is rokonságba került. Vö. Szekfü id. m. III. 181 és 234.

szarat : lába szarát.

906 v° Caligula aranyéhségéről B. P. ismert olvasmányai nem emlékeznek meg. Suetonius, kit Vitellius-szal kapcsolatban pontosan idéz, sokat ír pénzhétségéről, de ilyen adatot nem találtam nála.

Mihály császár pazarlása Carion—Melanchtonnál lib. IV. Basilius Macedo obscuro et ignobili genere ortus, et venalis inter captivos adductus, commendatione Medici in noticiam Micaeli venit, apud quem tantum crevit in gratia et benevolentia ut tandem cubicularii dignitatem consequutus et Micaelo interfecto Imperio sit potitus. Pecunias publicas, quas alter in largitiones exhausserat, hic repetivit, publicato edicto, ut qui pecunias accepisset a Micaelo absque causa iusta, is eas restituit.

Nagy Sándor és Phocion esetét megtaláljuk Rotterdami Erasmus *Apophtegma*i között (Lib. IV): »Alexander ... talenta duo miserat Phocioni: is vero percunctatus est eos qui pecuniam adferebant.« Majd kikérdi a követeket, miért küldte uruk a pénzt; Mire a követek: mert őt tartja méltónak arra. De végül is: »Ut scite arreptum ab illius argumentum torsit ad occasionem recusandi muneris. Iam qui heic non admiretur incorrupti pectoris sinceritatem?«

907 Heliogabalus pazarlásait előttem ismeretlen könyvben olvashatta B. P. A Vitelliusra vonatkozó adat Suetoniusból ered: »Famosissima super caetera fuit coena ei data adventitia a fratre, in qua duo milia lectissimorum piscium, septem avium apposita traduntur.«

Kleopátra közismert tékozlása Manliusnál 351: Quando Cleopatra certavit cum Antonio de sumptibus coenae, ibi illa facete lusit cum isto centauro, ut nihil aliud dicam ... Postridie invitavit Cleopatra rursus Antonium in convivium tenuissimi apparatus, sed dempsit de auriculo gemmam, seu margaritam, et imposuit aceto, in quo mox solvitur, ut sal (tam mirabilis est *συνάρθρα* in rerum natura) ac sic Antonio eam propinavit. Postea facta aestimatione gemmae, haec longe superavit coenam Antonii.

Az augsburgi lakoma uo. 351: De profusione. Quidam Augustae in conventu invitaverat Duces et alios quosdam dominos, ad coenam quandam, quae ita splendide apparata erat, ut quando fercula deportabantur, seu levabantur, ibi apperirentur asseres mensae, unde aves evolarent, et sic deinceps, rursus sternebatur mensa.

907 Ez a kritika is a német császárt, elsősorban Rudolftól illeti, mert hiszen tudjuk, hogy a magyar végházak éppen a katonák fizetetlensége miatt jutottak romlásra. leyieltec: voltak.

907 v° delia: katona, darabont — piricskel: elfenekel.

Az égforgás mesterét, vagyis az asztrológust kérdező ifju Manliusnál 354: Vir admodum dives in Borussia petivit ad Astrologo, ut sibi nativitatem erigeret, et finem vitae praediceret. Quod cum faceret Astrologus, et certum tempus mortis constitueret, ille lautissime interim cum suis sodalibus vixit, ita ut omnem pene substantiam dilapidavit, cum finis vitare instaret ... Cum autem nihil de patrimonio amplius restaret, coactus est saepe colligere elemosynam ad fores templi, nec ullus sociorum eum postea agnovit.

Végre barátai gyűjtenek számára, hogy új életet kezdjen és az 50 aranyból, melyet átadtak neki a felét napi költségeire fordítja, a többi pedig jövedelmezően befekteti. czuf (csúf): komédiás — szarat: lába szarát.

908 v° A játékok közül a 'futosás' talán a mai fogócska, a 'lovagosság' esetleg két társán ülő játékos földre rángatása. A 'körvélyes' talán valami körben állók játéka lehetett.

A táncok közül a 'baráttánc' Rétei-Prikkel Marián szerint (*A magyarság táncai*, 1924, 254 és 263 l.) a legunalmasabb tánc lehetett, mert Mikes Kelemen szerint »nincs rosszabb tánc a baráttáncnál« és: »Itt csak baráttáncot kell járni, más nótát nem fűnek«, tehát a lassúságra céloz Mikes, amivel a török politikát csinálták és a baráttáncot járták. Lajta László szíves közlése szerint valami szakrális tánc lehetett, amilyenek a nyomait még ma is Dunántúl és a Kunságban megjeljük. (Pl. egy magát halottnak tettető paraszt körül gyertyával a kézben lassú léptekben táncolnak.) De lehet, hogy a régen divatban levő Dávid király táncáról van itt szó, amikor templomba menet, sőt a templomban is lejtettek ilyen lassú ritmusú táncot. Vö. még Morvay Péter, Ethn. 1951, 76.

A tapogatós tánchoz idézni lehet Debreczeni János predikátor hasonló leírását 1697-ből (Réthei-Prikkel M. id. m. 59): »Illi corpora moderando modo se deprimunt et declinunt, modo se attollunt et elevant, modo pedibus pulsant, manibus strepunt ... sese amplectantur, constringunt, corpus contrectant, ore boant et rugiunt, per ambitum et circumferentiam sese volvendo capite nutant et gestant.«

A »sövénytánc«-ra nézve a következő régi és új tánc történeti adatokat idézzük. Vályi Rózi Thoinot Arbeau *Orchesographie*-ja (Langres 1588 és 1596) alapján mondja el, (Táncművészet 1955 márc. 128—129 l.), hogy a máltai branle-ban a táncosok előbb kört képeznek, majd középre zárkóznak, a *sövény-branle*-ben pedig folytonos helycserével »sövényt fonnak«. Lugossy Emma pedig (77 leánytánc. Zeneműkiadó, Bpest 1952; 36. l.) idézi a Hidasjáték-ot, mely a lányok tavaszi játéka s ahol 8—8 lányka szemben felállva az úton keresztbe állnak, hogy átérjék az utcát. A dal végeztével az egyes sor, kézfogással összefogózva, járó vagy futó lépéssel bujást kezd a második sor föltartott karjai alatt (fonás, *sövényfonás*) és újra kihúzzák a sort az eredeti helyükön és a második sor máris bujásba kezd az első sor feltartott karjai alatt. A palóc Galgamácsán feljegyzett játék szerint a szöveg: »Miért küldött az urasszony? Haja gyöngyöm haja. Nektek hidat csinálni, Haja stb. Minek nektek az a hid? Haja stb. Nektek azon átjárni, Haja stb. Nyiss kaput, nyiss Lévári birónak! Nem nyitok nem, Lévári rongyosnak. Új vár, fényes vár, Borsos kapitány. Leszek jámbor jó vitéz, Hidon megyek át.« (Osskóné Liszkay Magda szíves közlése.)

Bornemisza tehát a legrégebb magyar feljegyzője a fentebb leírt táncformáknak.

909 A ráköszöntésről és leitatásról l. fentebb 861 v°. Itt is kiderül, hogy Bornemisza alighanem bornemiszaságáról kapta nevét, mely eredetileg Pesti Péter lehetett (l. fentebb 275. l.). Aki a lakodalomban is csak haláltáncot látott, az bizonyára kiérdemelte ezt a különben eléggé elterjedt ragadványnevet. A halálról a középkori »Ubi est?« téma szerint emelkedik bőven a Postillák ugyanezen kötetében IV. 358.

910 A huszti Vén Balázs predikátorról l. fentebb 246. l. A Sztáray Mihályra vonatkozó adatot idézi már Szilády Áron Sztáray-életrajzában (RMKT V. 321) és ugyanitt az informáló Gábrriel deákot Nádasdyék emberével, Szentgyörgyi Gábrriellel azonosítja.

910 v° Ezt a Józsa deákot Dézsi Lajos a *Balassa Menyhárt árultatásában* szereplő Józsa deákkal azonosítja (RMKT. VII. 415), ami eléggé valószínű, hiszen B. P. Menyhárttal személyes viszonyban állott. A darabban is fősvény jelleműnek mutatkozik.

911 vide manticam a tergo: nézd meg az átalvető másik oldalát is.

912 v° Erről a Forgách Istvánnéról másutt is megemlékezik. Vö. Schulek 206; Predikációk II. 66. Komjáti Nyitra megyében van.

913 Sennyei Ferenc a Sennyei-család őse, Sárvár, Léka és Kapu kapitánya 1549—1560 körül (Nagy Iván). — émette: ébren, nem álmodva.

914 v° Ez a különös világhírnév elsősorban B. P. szerkesztésbeli gyengeségeiről tesz tanúságot: az *Ördögi Kisértetek*be semmiképp sem illik bele. Az egyes uralkodók nevei mellé írt megjegyzések, valamint az egész kronológiai beosztás arra vall, hogy itt B. P. a maga korában igen népszerű Carion *Chronicon*-ját kivonatolta mestere Melanchton átdolgozásában: *Chronicon absolutissimum ab urbe condita usque ad Christum deductum, in quo non solum Carionis opus continetur, verum etiam alia multa eaque insignia explicantur, adeo ut iustae Historiae loco occupatis esse possit.*

B. P. a Postillák V. kötetének végén említi, hogy készült Carion lefordítására is: »az Bibliának épen valo ki nyomtatására és az kis krónikának, kit Carionenak hinak, kibe az egész világ dolga igen nemesen be foglaltatik ... kinyomtatására szándékozik« (Schulek 123). Egyes »történeteket« már a mű folyamán is merített belőle. Így tehát Carionból való a négy birodalom megkülönböztetése Nemrot, Ninus és Semiramistól kezdve (de Semiramis fajtalanúsága nem innen). Sardanapalnál vö. Carion—Melanchton 56: Aiunt autem hunc Sardanapalum ficus pinxisse faciem, et in gyneceis omnia Imperii ... obscoenis voluptatibus, deditum fuisse.

Innen vette a macedóniai királyok névsorát is és a római történet áttekintését, pl. Caligulánál (lib. III. 21): »Statuam suam misit collocandam in templum Ierosolymae Tres suas sorores stupravit.« Neronál olvasta: »Interfecit Paulum et Petrum.« (De anyjának megölését nem itt.) És végül Iréne császárnővel végzi be, mint Melanchton: »Hi capto effoderunt oculos, quae ex re post paucos dies dolore extinctus est. Irene postquam filius oppressus est, regnavit sola tantum tres annos.«

Carion olvasását Manlius is ajánlja (p. 510); a diákok »ante omnia perlegant ordine Chronicon Philippi, quod Charionis nomine est vulgatum, in quo summam temporum et praecipuarum rerum gestarum, item Monarchiarum successionem et durationem, ac causas mutationem diligenter observent.«

tiltul: itt is ott is; innen-onnan.

915 dédős: harmadós, ükükapa, NySz II. 1198.

Herkules öröngése és fiainak kiirtása Erázmus *Apophtegma*i között szerepel Lib. IV.: virtutem excellentem in Hercule extinctam esse, qui fures interfecit filios.

915 v° Nagy Sándor elzúllása Carion—Melanchtonnál II. 235: Tristius est igitur in Alexandro, quod tanta virtus languefacta est, nam quod corpus immatura morte

periit. Ante captam Babylonum fuit modestus, temperans, in imperio iustus, non indulgens irae, et iniustam crudelitatem exerceret, sapiens in praeficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipso rege propter virtutem postea nihil eo turpius et deformius fuit. Nominari se Deum, et coli divinis honoribus voluit. Hoc tantum salus poenae sequutae sunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, a quo servatus fuerat in pugna ad Grancium, et alia multa turpissime fecit.

... Postea dedens sese voluptatibus, certamina potentium tanta instituit, ut aliqui in conviviis subito extinguerentur. Ipse tantum ad duos Choas processit, id est, octo sextarios.

916 Julianus apostata mondáját Carion—Melanchton és a *Vitae Patrum* egyformán beszélnek el. Vö. Vit. Patr. 305: Aiunt autem cum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleverit, et in aërem proiecerit dicens, Galilae vicisti, sic enim per contumeliam vocabat Christum.

922 v° és 923 frantzus, frantz: szifilis.

duska: billikom

926 v° saldithatnál: vehetnél észre.

927 Ez a korában igen híres hebrológus és kozmográfus Münster Sebestyén valamelyik munkájából vett idézet. Sejtésem szerint a *Fides Christianorum et Iudaeorum* c. 1557-ben megjelent könyvéből vehette B.P., melyet azonban könyvtárainkban nem leltem fel.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

(A mű végén idézett uralkodólajstromok elhagyásával.)

Ábel 30	Arsenius remete 129, 254
Abigail 205	Asmodeus 23, 42, 43
Absolon 101, 105	Astarot 46
Achab 97	Attila 218
Achitophel 17, 205	Augustus 215
Ádám 15, 29, 30, 53, 59, 70, 78, 94, 151,	
171 (legendája), 223, 224, 265	Baal, 19, 152, 171
Ádám nyitrai pap 199	Baalsar (Baltazár) 215
Agathon remete 142, 259	Babindali Gergely 130, 254
Agno Ida 195, 277	babonák 162, 266
Sz. Ágoston 58, 71, 74, 86–89, 148, 223,	Bajazid 267
224, 238	bájlás 132, 137, 172, 255
Ágota 53	Bajusz Miklós 208
Agricola Rudolf 261	Balach 23, 42, 46, 243
Ajax 19, 241	Bálám 243
Aladár 218	Balassiak 207
Albert türingiai gróf 96, 277	Balassi András 236, 238
Alexander ld. Sándor, Nagy	Balassi Bálint 233, 239, 242, 245, 256, 260,
Alszegehy Zsolt 237	266, 271
Alvinczi György 189	Balassi Farkas (szklabonyai) 266
Alvinczi Péter 233	Balassi István 230, 236, 238
Ammonius 112, 246, 256, 257	Balassi János 168, 172, 238, 246, 258,
Amoraeus 46, 47, 243	264–266, 268, 280, 281
Amurát sz. 217	Balassi János (szklabonyai) 266
Anasztázia 256	Balassi Jánosné Sulyok Anna 246
Andrád Sámuel 245	Balassi László (szklabonyai) 266
András német predikátor 199	Balassi Menyhért 196, 238, 246, 283
Anna prófétaasszony 117	Sz. Balázs 127, 159
Annás 181, 182	Balázs huszti predikátor 211, 246, 283
Sz. Antal 24, 110, 122–124, 126, 127, 142,	Balthus Bonifác 269
159, 251, 252, 258	Bambus remete 254
Antonius (Antal) 209, 282	Bandello 263
Anubis 195	Bánffy I., II., III. Farkas és Zsigmond
Apai Ferenc anyja 137	266
Apollo remete 248	Barna Ferdinánd 255
Apollonius remete 109, 119, 120, 127,	Barrabás 46
250	Barta János 280
Apollonius históriája 99, 245	Basilicus szaracén kir. 246
Apponyi Rudolf 245	Basilus Macedo 204, 209, 280, 282
Arbeau, Thoinot 283	Basók 207
Archilaus 281	Báthory Erzsébet 238
Aretino 239	Báthory György (ecsedí) 206, 280
Aristoteles 147, 176, 201, 222, 245, 261,	Báthory István kir. 183, 218, 230, 271
268	Báthory István nádor 281
Áron 16, 30	Báthory István (ecsedí) országbíró 280
Arotis Péter 178	Batthyányi Ferenc 277, 281

Batthyány Kristóf 265
 Bebekék 207
 Behemót 35, 36, 42, 44
 Bejczy Ambrus 105, 246
 Békes Gáspár 185
 Belial 23, 42, 43
 Belizár 173, 269
 Belzebub 23, 42, 43
 Ben Cochab 270
 Bencosban 183, 270
 Bejnámin 198
 Berenice jeruzs. asszony 271
 Bethlen Borbála, Ferenc, György, Miklós 266
 Betsabe 39
 Boccaccio 246, 277
 Bock Mihály 242, 243
 Boethius 86
 Bolgár Ágnes 255
 Bolond Sára 177, 269
 Bolte-Polivka 255
 Sz. Borbála 136
 Borbély Ferenc predikátor 184
 Borghese Bálint (Cézár?) 185, 271
 Bornemisza Gergely 268
 Bornemisza Pál püspök 181, 290
 Bornemisza Péter önéletrajzi adatai 21, 39, 147, 185, 190, 192, 246, 275
 Bornemisza Peti 148
 Bornemisza név 102
 Bot János 189

Caganus 207, 281
 Caligula 166, 209, 239, 264, 282, 283
 Callisthenes 176, 268
 Campian Edmund 256
 Cananeus 49
 Carion János 236, 241, 270, 279–284
 Cassiodorus 87
 Cato-distichonok 261
 Catullus 83, 244
 Ceczei Lénárt 190, 275
 Cellini 237
 Chemitius Márton 182, 270
 Chilon 261, 262
 Cicero 17, 222, 261
 Sz. Cicelye 139
 cigányok 103, 160
 Cloebulus 261, 261
 Clitus 176, 268
 Cyprianus 89, 223, 244

Csaba 218
 Csáktornyai Mátyás 260
 Csáky Pál 268
 Csikós András 207, 208, 281
 Csóron András 208, 281

Damaszcéni Sz. János 176, 268
 Dániel 10, 11, 19, 21, 36, 51, 53, 62, 67, 68, 105, 124, 159, 166, 171, 217, 223, 224

Darius 166
 Dávid 14, 16, 17, 20, 21, 30, 36, 39, 51, 60, 67, 78, 80, 81, 90, 97, 101, 125, 142, 148–151, 159, 174, 178, 198, 201, 205, 223, 224, 233, 258
 Dávid Ferenc 185, 189
 Debreczeni János 282
 Decius 244
 Decius Munus 277
 Dedekind Frigyes 260
 Demon 23, 42
 Dévai Bíró Mátyás 266
 Dézsi Lajos 283
 Diabolus 23, 42, 43
 Dianna 146
 Dido 244, 275
 Dimenius 23, 42
 Dina 205
 Diodorus Siculus 166, 264
 Diószegi K. István 267
 Diószegi Vilmos 264
 Dobó Ferenc 268, 281
 Dobó István 208, 281
 Dobó Istvánné Sulyok Sára 176, 268
 Dózsa György 271, 281
 Drágffy Zsófia 268
 Draskovits György 199
 Dürer 234

Eberhard württ. herceg 273
 Eckhardt Ferenc 256, 267, 278, 279
 Effrenius 127
 Efraim 48
 elefánt 35, 37
 Elizeus 124, 223, 260
 Engels 239
 Epiphanius 141, 257, 258
 Erázmus 243, 244, 261, 262, 282, 283
 Erdélyi János 245
 Sz. Erzsébet 265
 Esdrás 102
 Estienne, Henri 265
 Eszter 97
 Eugenius 127
 Eulenspiegel 160, 239, 245, 262
 Euthimus 112
 Éva 15
 Evagrius 112, 246
 Ezechias 78
 Ézsaiás 28, 97, 99, 124, 177

Faustus Johannes 235
 Fedics Mihály 269
 Fehér László balladája 274
 Fekete Lajos 255
 Feledi Lestár 190, 275
 I. Ferdinánd 204, 277, 280, 281
 Sz. Ferenc 167, 265, 277
 Ferenc pozsonyi fráter 169, 265
 Feyerabend S. ld. Theatrum diabolorum
 Filimon Aurél 267
 Flaubert 237
 Forgáchok 236

Forgách Ferenc váradi püspök 189
 Forgács Istvánné 213, 283
 France, Anatole 237
 Fráter György 193, 277
 III. Frigyes császár 196

Gábrriel arkangyal 67, 110, 127, 252, 283
 Gábrriel deák 212
 Galeotto 168, 182, 265, 270
 Gállfi Imre 241
 Gamaliel 182
 Gárdonyi Géza 255
 Gatti Johannes 265
 Gattyás Ferenc 208
 Gedeon 54
 Sz. Gergely 86, 88
 Gesner Konrád 261
 Godolia 53
 Góliát 20
 Gombocz Z. 246
 Gonzaga 187
 Grimm 255
 Grobian 152, 260, 261
 Guillaume d'Aquitaine 262

Gyallay Domokos 270
 Györfly István 267
 Sz. György 167, 264
 György Lajos 262, 265, 277

Hadrianus (Adrianus) 183, 271
 Hai 23, 42, 47, 241
 Hamilcar 183, 271
 Hannibal 183, 271
 Harsányi István 232
 Helam 101
 Szép Heléna 198
 Heli 101
 Heliogabalus 209, 239, 282
 Heltai Gáspár 240–244, 280
 Herczeg Ferenc 255
 Herkules 176, 268, 283
 Hero 128, 253
 Herodes 176
 Herodotos 222
 Hetzer 277
 Hillarion 24, 109, 119, 124, 127, 141, 251, 257
 Hippokrates 261
 Holophernes 101
 Homeros 222, 281
 Homonnaiaiak 207, 238
 Homonnai Gáspár 197, 278
 Homonnai Istvánné 9
 Hor 24, 109, 119, 127, 250
 Horatius 261, 262
 Horváth Cyrill 255, 256
 Horváth János 265, 266, 271
 Huszár Gál 131, 255

Iden 277
 Illés próféta 19, 124, 223, 250, 258
 Illéssy J. 274

Sz. Ilona (Helena) 135, 255
 Ilosvai S. Péter 245
 Imre Lajos 280
 Incze Gábor 233
 Irene császárnő 216, 283
 Ireneus 223
 Isidorus 18, 74, 85, 86, 88, 244
 Isidorus remete 142, 259, 260
 Ismael 53
 Sz. István vértanú 53
 Istvánffy 281
 Izabella királynő 195, 275, 277

Sz. Jakab 49, 51, 52, 72, 73, 84, 90, 243
 Jakab Elek 272
 Jákob 49, 205
 Ker. Sz. János 36, 101, 102, 115, 124, 136, 142, 252
 Sz. János evang. 45, 48, 49, 51, 55, 59, 70, 124, 160, 168, 175, 223, 246
 Sz. János (Aranyzájú) 86, 87, 223
 János remete 24, 109, 111, 113, 119, 121, 124, 223, 224, 237, 243, 244
 János király 189, 193, 281
 János Zsigmond 218
 játékok 210
 Jebuseus 49
 Jeremiás 53, 101, 181, 245
 Sz. Jeromos 24, 68, 88, 109, 112, 113, 119, 121, 124, 223, 224, 237, 243, 244, 246, 265
 I. Joachim brand. vfej. 236
 Joada 8
 Joas 8
 Jób 17, 21, 34, 47, 55, 67, 85, 101, 105, 117, 124, 148, 242
 Jónás 11, 68, 105
 Josephus Flavius 195, 270, 271, 277
 Józsa deák 212, 283
 József 60, 67, 80
 József remete 257
 József 52, 54, 125, 159
 Juda 49
 Júdás 8, 47, 49, 70, 71, 93, 104, 112, 121
 Judit 101
 Julianus Apostata 143, 216, 258, 259, 284
 Julius Caesar 186, 215, 272
 Jupiter 166
 Justinianus 176, 269

Kaifás 112, 181, 182, 223
 Kálmáncsai Márton 199, 278
 Kálnai 190
 Kálvin János 83, 223, 243
 Kapudzi basa 281
 Kapy György 200
 Karácson György 271
 Karadzics Vuk 266
 Kardos Tibor 246
 Nagy Károly 216
 V. Károly 181, 192, 235, 276
 Károlyi Árpád 268
 Katona Lajos 255, 265

Kenderessy István 176, 269
 Kerecsényi János prépost 189
 Kerényi Károly 266
 Király fia Kis Miklós 99, 245
 Király György 262, 265
 Klaniczay Tibor 265, 280
 Kleopatra 209, 282
 Kobzi Pál 208
 Komáromy Andor 256, 268
 Koltay-Kastner 234, 235, 239, 256
 Nagy Konstantin 183
 XIII. Konstantin 217
 kristálynézés 131, 254
 Krusith János 269

La Fontaine 277
 II. Lajos 184, 217
 Lajta László 282
 Lányi-Knauz 254
 latin szövegek 77, 152, 224
 Latomus 264
 Lebègue, Raymond 263
 Lee, A. C. 262
 Leo remete 257
 Lethenyi Pál 132, 256
 Leviathan 35, 36, 42
 Lichtenstein Kristóf 196, 277
 Linus 176
 Losonczy Anna 5
 Losonczy Antal 184
 Loth 159, 224
 Sz. Lőrinc 53
 Lucretia 67, 96, 205
 Lucullus 202, 239, 280
 Sz. Lukács 85
 Lukács Albert 241
 Luther Márton 24, 88, 110, 113, 119, 121,
 176, 223, 233, 237, 239, 242, 247, 251,
 264, 265, 268

Macarius József 274
 I. Macharius remete 24, 109, 119, 120,
 140–143, 146, 250, 257, 258, 260
 II. Macharius 24, 109, 121
 Magyary-Kossa 246, 255, 265
 Mahomet 217
 Mahomet szultán, 175 217, 267,
 259
 Maior György 237, 242, 243, 247, 256,
 259
 Malatesta Frigyes 281
 Mammon 23, 42, 43
 Manasse 59
 Manlius János 234–236, 244, 245, 252,
 256, 262–265, 267–280
 Margalits Ede 261
 Sz. Margit 265
 Sz. Mária 56, 125, 134 kk., 167, 169–
 171, 252, 264, 265
 Mária (Aron huga) 30
 Mária Magdolna 32, 60, 117, 151, 233
 Markalf 160, 177, 262
 Máriássy Pál 231, 233, 240
 Sz. Márton 237

Maszlág Gecő 208
 Sz. Máté 89, 153, 190
 Mátyás kir. 106, 168, 182, 233, 245, 246,
 265, 270
 Medea 275
 Melanchton 181, 223, 233–237, 244, 245,
 252, 254, 255, 262, 263, 265, 270, 271,
 274, 277, 278, 281–284
 Melich János 266
 Melius Péter 242
 mesetémák 99, 131, 192
 Michol 105
 Midas 207, 281
 Mihály arkangyal 57
 Mihály császár 209, 282
 II. Mihály 216
 Mihály fráter 169
 Mikes K. 282
 Miksa császár 177, 209, 218, 234, 265, 269
 Milanesi Magd. 269
 Milo, krotóni 96, 245
 Molok 146
 Montaigne 235, 243, 261
 Mór László 207, 208, 281
 Mór császár 163, 207, 263, 281
 Morvay Péter 282
 Mózes 16, 21, 30, 36, 47, 50, 52, 67, 71,
 159, 174, 223
 Mózes remete 145, 260
 Mundus 195
 Münster Sebestyén 224, 284
 Münzer (Monetarius) Tamás 184, 200, 271
 277, 279

Nabal 205
 Nabuchodonozor 23, 42, 46, 47, 166, 217
 Nádasy Tamás 274
 Nassau Fülöp 262
 Nathan 150
 Nemeskürty István 238, 246
 Nemrot 283
 Nero 17, 176, 216, 283
 Nesteron 141, 257, 258
 Nestorid, Nestirid 135, 136, 256
 Nicephorus 246
 Ninus 283
 Noé 30, 223, 224

Oláh Miklós 181
 olasz emlékek 141, 165, 191, 170, 197
 Orestes 244
 Orlando 160, 262
 Ország Borbála (guti) 5, 230, 238
 Ortutay Gyula 232, 269
 Osskóné Liszkay Magda 282
 Ovidius 244–246, 261, 275

Ördögnevek 42
 ördögösök 32, 132, 139, 213
 Sz. Özséb (Eusebius) 246

Pachomius 144, 145, 259
 Pais Dezső 255
 Pambusis 129

Sz. Pál 6, 11, 15, 16, 19, 20–22, 28–30,
 32, 36, 48–51, 56, 58, 60, 62, 67–69,
 73, 64, 77, 81, 83, 85, 89, 90, 92, 101,
 102, 104, 113, 122, 131, 140, 142, 148,
 151, 152, 159, 177, 181, 190, 194, 204,,
 223, 242, 243, 283
 Sz. Pál (remete) 124, 244
 Pál remete 142, 258
 Palásti Márton 241
 Pamon 254
 Pap Károly 232
 Paphnutius 143, 145, 259
 Pázmány P. 233, 269
 Pekry Lajos 208, 281
 Pelagius 246
 Pemflinger István, Kata, Márk 266
 Perényi (Prini) Gábor 176, 268
 Perneszi András 10, 230, 237, 241
 Perneszi György 274
 Persiandrus 261
 Persius 261
 Peszzer János 10, 241
 Sz. Péter 11, 14, 16, 19, 20, 30, 47, 49, 50,
 60, 91, 113, 148, 150–152, 159, 168,
 190, 223, 224, 233, 265, 277, 283
 Péter zágrábi pap 199
 Peucer Gáspár 236
 Pharao 23, 42, 46, 47, 52, 71, 120
 Phocas 153, 263, 281
 Phocion 209, 282
 Pilátus 112, 181, 223
 Pimenius 140, 253, 257
 Pittacus 261
 Plato 147, 222
 Plautus 83, 244, (pseudo-P.) 261
 Plinius 261
 Poggio 239
 pokoljárás 32, 144, 165, 167
 Polybius 271
 Pongrácz József 231
 Priscus 281
 Propertius 83, 244
 Publius Syrus 244
 Puccini 274

Rabelais 239
 Radéczy János pk. 269
 rákőszöntés 177, 211, 212, 269
 ráolvasások 134, 266 56
 Raphael arkangyal 62, 116
 Rétei-Prikkel M. 282
 Révész Imre 265, 278
 Rohan-Chabot család 245
 Roland 245
 Rousseau 238
 Rosa 184, 271
 Rudolf császár 131, 183, 193, 217, 230,
 255, 282
 Ruffinus 112, 246
 Rupp Kornél 269

Salamon 14, 15, 21, 30, 36, 42, 50, 67, 75, 97,
 103, 159, 180, 198, 201, 223, (pseudo-S.) 262

Sallustius 262
 Salm Eck (Eggen) 5, 10, 230
 Salm Eckné Pernstein Katalin 192, 276
 Salm Julius 131, 147, 230, 238, 241, 254,
 255, 265, 269, 271, 272
 Sámson 14, 20, 36, 67, 102, 201
 Sámuel 8, 21
 Nagy Sándor 176, 197, 201, 209, 215, 268,
 278–280, 282, 283
 VI. Sándor pápa 185, 234, 271
 Sára 49, 67
 Sára (Tóbiás felesége) 59, 105
 Sardanapalus 214, 283
 Sardou 274
 Saturninus 277
 Saul 17, 67, 70, 104, 105
 Scheidt Gáspár 260
 Schulek Tibor 230, 232, 233, 236, 237,
 241, 246, 254–256, 264, 265, 270,
 271, 275, 276, 283
 Schwendi Lázár 246, 266
 Sehonnai Antal 207
 Seir 47, 243
 Semei 105
 Semiramis 194, 214, 239, 277, 283
 Seneca 7, 82, 85, 87, 176, 243, 244, 262
 Sennyei Ferenc 188, 213, 283
 Seon 42, 46, 47, 243
 Serédi Gáspár 207, 281
 Sesostrius 207, 281
 Severus cs. 183
 Sibolti Demeter 168, 178, 265
 Siebmacher 276
 Siklóssy László 277
 Simeon 56, 98
 Simeon (poklos) 205
 Simon (oszlopos) 237, 246
 Socrates 17, 96, 240
 Solon 186, 261, 273
 Solymossy Sándor 245
 Sommer János 275
 Soós István 197, 278
 Soós János 260
 Soós Kata, Margit, Lucia, Ilona 278
 Sophokles 241
 Spangenberg Cyprianus 254
 Spira Ferenc 184, 271
 Spiritus nequam 23, 42, 43
 Stauracius 216
 Stobaeus 261
 Stoll Béla 233
 Suetonius 282
 Sulcer Simon 234
 Sylvanus 25, 111, 130, 141, 257
 Syso 141, 143, 257, 259

Szabó Károly 231, 232
 Szalaházy Tamás 181
 Szarka Péter 189
 Szelim sz. 175
 Székely András 232
 Szekfü Gyula 239, 266, 269, 281, 282
 Szendrey Ákos 266, 267

Szendrey Zsigmond 255, 266, 267
 szentenciák 65, 77
 Szentgyörgyi Gábor 283
 Szerencse Benedekné 132, 266
 Szilády Áron 245
 Szilva Albert 177, 269
 Szimonidesz Lajos 275
 Szirmay Antal 245
 Szkhárosi Horváth András 238, 281
 Szokoli Musztafa 279
 Szolimán sz. 267
 Szondy György 255
 Szöllősi József 232
 Sztárai Mihály 211, 212, 283

 Takáts Sándor 265, 281
 Sz. Tamás 261
 táncok 210
 Tantalus 207, 281
 Tarczai Anna 278
 Tardoskeddi Szerencse B.-né ld. Szerencse
 Benedekné
 Tarquinius Superbus 205
 Telegdi Miklós 178–180, 246, 269, 275
 Terentius 261
 Tertullianus 261
 Theatrum Diabolorum 235, 236, 251, 254,
 256, 260, 269, 274, 280
 Theodorus, Vitus 272
 Theophilus (Mihály császár fia) 209, 216
 Thury Etele 255, 265, 267
 Thurzó Erzsébet 131, 254
 Thurzó Ferenc 265
 Thurzó György 265
 Thurzó lantosa 171
 Tibai Gergely 198, 278
 Tibai Lázár 278
 Tiberius 195, 215
 Tieffenbach 246
 Timoclea 280
 Timoteus 56
 Timotheus remete 144, 259
 Tinódi 266
 Titus Vespasianus 183, 206, 216, 271
 Tóbiás 56, 59, 62, 67, 97, 116
 Toldi Miklós 245

Tőke Ferenc 271
 törökök kínzásai 20, 106, 107
 Török Bálint (enyingi) 171, 207, 230, 232,
 239, 266
 Török Ferenc (enyingi) 5, 230
 Török István (enyingi) 5, 231, 236, 266
 Török János (enyingi) 5, 6, 9
 Török Zsuzsanna (enyingi) 5, 9
 Trágár Balázs 160, 177, 262
 Trebonius 186, 272, 273
 Trócsányi Zoltán 240, 255
 Tuba Mihály 144, 259
 Turóczi-Trostler József 235

 Ungnad Kristóf 5
 Ulysses 44
 Uzmi Péter 208

 Valerius Maximus 261
 Vályi Rózi 283
 Végh Ferenc 234
 Vendenhaimer Vericus 234, 235
 Verancsics Antal 181, 269, 270, 276
 Vespasianus 206, 271, 280
 Vezmi Jankó 208
 Sz. Vid 167
 Vitellius 209, 282
 Virgilius 222, 244, 275
 Volaterranus 233, 244, 268, 270, 281
 Voltaire 274

 Wierus Johannes 242, 243, 255, 266, 280
 Wolff, Eugen 233

 Zabulon 23, 42, 43, 89
 Zacharias 125, 252
 Zacheus 60, 125, 190, 233
 Zalán Menyhért 267
 Ziska 196, 277
 Zlinszky Aladár 266
 Zolnai Béla 274

 Zsinka Ferenc 232
 Zsófia császárnő 269
 Zsófia mazóviai hercegnő 281
 Zsuzsanna 62, 67, 68, 105, 205

TARTALOMJEGYZÉK

Az első kiadás előszava	5
A külön kiadás előszava	10
Ördögi Kisirtetekről	13
Elöl iaro szo	14
Summaia az ördögi kisirtetekről valo Historiaknak es tanusagoknak	22
Summaia az másik reszenec	23
Az első reszeről. Első Predikacio az ördögi kisirtetekről. Summaia	26
Az elsőről	27
Más Predikacio az ördögi Kisirtetekről. Summaia	41
Az elsőről; az ördögnek soc fele neuezetiről	42
Hasonlitatot neueiről az barmokhoz	44
Kegyetlen wrac neueuelis neueztetec	46
Hogy az hiuec mindenkor kisirgettetec	48
Hogy soc felec az kisirtetec	51
Mineműc a kisirtetec	52
Oltalmunc ellene	53
A segitsegről	57
Ördögi kisirteteknek modgyai	59
Harmadik predikacio az ördögi kisirtetekről. Summaia	64
Az paraznasag kisirtete ellen, mint oltalmazta egy bölcz magat	65
Hasznai	66
Nagy gondolatoc	67
Nagy ertelmes gondolatoc	71
Hal czuda hartzot	71
Senki nem elegendie meg az ő rendiuel	72
Lelki vaksagban valo kemenysegről	73
Kerdes-Felelet	73
Hasznai az hiuec testi geriedezenec	74
Mire valoc ezec	75
Más emberről	75
Summaia az Szolasnac	76
Deac irasoc	77
Ad vitanda adulteria	80
De Ustione	83
Harom közönseges röttenetes ellenseginkről	90

<i>Negyedie Predikacio az ördögi kisirtetekről</i>	93
Mint kell oltalmaznunc magunc	93
Az öt erzekensegről	94
Az latasról	96
Az hallasról	98
Az öt erzekensegről	94
Az hallasról	98
Az szaglasról	100
Az kostolasról	101
Az illetesről	102
Summa az öt erzekensegről	103
Hasznai mind ez inteseknec	104
Serkentesec	105
Negy Predikacionknac Summaia	108
<i>Imadsag</i>	108
<i>Masic resze az ördögi kisirtetekről valo tanusagolnac</i>	109
<i>Első rendbeli historiäc, az kisirtetekről</i>	111
Remetec eredete	112
Remetec kisirtetiről	113
Remete Ianosról	114
Remete Ianos beszede	114
Historia	115
Mas rendbe szolunc egy nihany regi es wy dolgokról: Hor nevü Apat- wrrol stb.	119
<i>Antalrol</i>	122
Szep Feleletc	127
Nemellyeken gyözedelmet vöt az ördög!	128
Istent szidalmaztatta	128
Buialkodasra int	128
Nagy hite ez vennec	129
Draga ismerete maganac	129
<i>Ötödik rendbe ... im szoloc en időmbeli dolgokrolis</i>	129
En latasom	130
Ördögös aszonyrol	132
Bayiolo Imatsagoc	134
Miert irattac ezec	137
Papas Pap üzeseröl	139
<i>Követköznek mas fele czuda dolgokis ... Summaia</i>	139
Az imatkozokrol	142
Raytam törtint dolgoc	147
Hasznai ezeknec	149
<i>De vigilia Christianorum</i>	152
<i>Exercitia sancta</i>	153
<i>Hasznai. Mire valoc ez Deac irasoc</i>	159
<i>Hatod rendben</i>	161
Deakulis erczetec hasznait.	161
<i>Az ördögnc szem latomast valo gonosz czelekedő kisirtetiről</i>	162
Ördögi historiäc	163
Mas ördögi dolog. Az hamis esküesről	164
Töb mergei az ördögnc soc bünökben	165
Baluanyoztatasi az ördögnc	166
Büntetese az czalard tanyitasnac	168
Bü báiasokrol	172
Mind ez vilag vaksagarol	174
Az ördögnc töb Bünben valo keueresi	175

Czuda dolgoc azocrol, kie szüleiket nem tiszteltec	175
Iszonyu lakasokrol	177
<i>Töb historiäc</i>	182
Paraznakrol	192
Más czuda rostatia az ördögnc	203
Meg czalatkozot asszonyokrol	204
<i>Az fösvenysegről es tekozlasokrol, es egyeb öszue elegyedec ördögi bünökről</i>	204
Telhetetlen czalardokrol	206
Tekozlokrol es Torkosokrol	209
Öszue elegyedec bünökről	211
<i>Ez egez vilagon valo Czaszaroc es Magyar orszagi Kiralyoc neuezeti.</i>	214
Első Birodalombeliec	214
Masodic Birodalombeliec	215
Harmadic Birodalombeliec	215
Negyedie Birodalombeliec	215
Constantinapoli Kereztyen Czaszaroc neue	216
Romai czaszaroc neue	217
Magyar Kiralyoc neue	218
Mas fele Királyokrol	219
<i>Hasznai ez soc öszue elegyedec, io, gonosz, rut, szep Historiaknac</i>	219
Az nagy bölczeokről	222
Az bennünc fogantatot bün, mire izgat az ördög	224
<i>Utolso Summaia. Imadsag</i>	226
Jegyzetek	227

